TÁBORSKÝ ARCHIV

SBORNÍK STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU
V TÁBOŘE

9

1999

ISSN 0862 - 2892

Spoluvydavatelem je
NOVÁ TISKÁRNA PELHŘIMOV, s. r. o.

© 1999 Státní okresní archiv v Táboře

OBSAH

Karel Beránek
Antické nápisy v Táboře 5

Tomáš Baletka
Nižší šlechta z moravského severovýchodu ve stížných listech proti upálení Mistra Jana Husa 15

Eduard Maur
Příspěvek k prosopografii duchovních táborské orientace v počátcích husitské revoluce 49

Jan Adámek
K osudům komunity milevského kláštera za husitských válek 91

Karel Hruza
Ein Empfehlungsschreiben des böhmisch-mährischen Landkomturs Albrecht von Dubá von 1428 103

Miloslav Polívka
Několik pramenných dodatků k obléhání hradu Bechyně husity v roce 1428 . 109

Vlastimil Kolda
Listy purkmistra a rady města Hradiště hory Tábor do Českých Budějovic. Část 1. – 1505 až 1538, dodatek 121

Vlastimil Svěrák
Korespondence mezi Táborem a Jihlavou v předbělohorské době. České listy dochované v jihlavské městské registratuře 131

Zdeněk Vybíral
Mocenské elity v táborské obci doby předbělohorské. Prosopografická studie k Táboru raného novověku I 151

Jiří Úlovec
Tvrz v Hamru - Ostrově 186

Jiří Úlovec
Tvrz v Liderovicích 213

Rudolf Tecl
K záhadě táborských tzv. husitských stolů 233

Blažena Kašparová
Realisté a táborská Jiskra 1903 - 1907 245

Václav Krůta
Počátky protifašistického nekomunistického odboje v Táboře 257

Eva Cironisová
Zastoupení plzeňského piva v Táboře 285

ANTICKÉ NÁPISY V TÁBOŘE

Karel Beránek

Toužil-li středověk po relikviích světců, renesance a humanismus se naopak upnuly k antice. Humanisté sháněli rukopisy obsahující spisy antických autorů, napodobovali písmo těchto kodexů - karolinskou minuskulu - v domnění, že jde o antické manuskripty, pídili se po starověkých nápisech a hledali je i tam, kde nikdy nemohly vzniknout a kam mohly být jen přeneseny. Za antické nápisy byly mnohdy pokládány i nápisy středověké či novověké a dostávaly se tak do rukopisných i tištěných sbírek humanistických epigrafiků. To přetrvávalo i v době vlády baroka.[1)]

Nepřekvapuje proto, že v jedné z takových sbírek byl uveřejněn např. i nápis se jménem Caesarovým či Augustovým, který se měl nacházet na Pražském hradě.[2)] Vedle těchto nápisů byla však pořizována falza - buď faktická, vytesaná do kamene, vyrytá do kovu, či vypálená v hlíně, nebo smyšlená a autorovi nějaké epigrafické sbírky sdělená nebo jím samotným vytvořená.

Významným dílem, obsahujícím epigrafická falza v našich zemích, je tzv. Mollova sbírka.[3)] V podstatě jde o mapovou sbírku nazvanou *„Atlas Austriacus, das ist Sammlung derjenigen alt- und neuen Landtafeln und Carten, welche die berühmtesten Erdbeschreiber und Kupferstecher, sowohl von denen gesamten Kayserlichen Erb- Landen überhaupt als auch insonderheit von deren zugehörigen Königreichen, Erz-, Groß- und Herzogthümern, Marg- und Land - Graff- schafften, Fürstenthümern, Graf- und Herrschafften, Hochstifftern, Stifftern, Abteyen, Clöstern, Gegenden, Gebürgen und Bergwerken, Wäßern, Seen, Flüßen, Städten, Vestungen, Schlößern, Pallästen, Lust- und Landhäußern etc gezeichnet und in Kupfer stechen laßen. Ex Bibliotheca Bernhardi Pauli de Moll Seren: [issimi] Duc: [is] Brunsvic: [ensis] Consil: [iarii] intim[i] Legat: [ionis].“* Sbírku daroval roku 1817 Františkovu muzeu v Brně Mollův vnuk po matce baron Fridrich Zikmund Vockel. Po výmě-

1) Ladislav Vidman, Psáno do kamene. (Antická epigrafie). Academia Praha 1975. Zvláště v kapitolách *„Něco z historie“* a *„Jak se vyrábějí falza“*.

2) Prof. Antonín Salač přednášel o tomto tématu v extenzích Filozofické fakulty Univerzity Karlovy po druhé světové válce. Původ nápisu vysvětloval tak, že nápis byl pozůstatkem obrazové galerie římských císařů, zdobící v době Karla IV. jednu ze síní Pražského hradu v místech dnešního Vladislavského sálu.

3) Karel Kuchař - Anna Dvořáčková, Mapová sbírka B. P. Molla v Universitní knihovně v Brně. Praha 1959.

ně sbírek mezi Moravským zemským archivem a Františkovým muzeem roku 1900 se dostala Mollova sbírka pro neodpustitelný nezájem archivu do Zemské (nyní Univerzitní) knihovny v Brně, kde je dodnes.[4]

Mollův Atlas Austriacus má 68 desek (tomi) obsahujících mapy a plány a 20 textových svazků (volumina). *„Antické"* nápisy z Čech a z Moravy se nacházejí v dílech č. XX - XXIII. Údajné antické nápisy z Čech vydal z Mollovy sbírky v Památkách archeologických dr. J. Skutil,[5] moravské v Časopise Moravského musea zemského V. Houdek.[6] Nápisy v Mollově sbírce vznikly v létech 1755 - 56. Jsou to údajně kopie z jakéhosi Archivu náčrtků (Hand-Riss-Archiv) císaře Františka I., na který se Mollova sbírka častěji odvolává.[7]

Antické nápisy v Mollově sbírce či ve Františkově Archivu náčrtků (nebo jak se ona dvorní sbírka antických nápisů jmenovala) vyvolávaly patrně záhy velké rozpaky, a tak byl ověřením táborských nápisů a možná i těch, které se měly nacházet v Berouně, pověřen Jan Josef Klauser, německý koncipista královské prokuratury a registrátor starých spisoven místodržitelství a komory. Tuto Klauserovu akci dokumentuje dodnes rukopis Strahovské klášterní knihovny sign. DK III 21 f. Ten obsahuje opisy berounských a táborských nápisů trochu se lišících od Mollovy sbírky, i pokus o rozluštění *„etruského"* písma v nápisu na Starém Táboře a tajemná písmena v berounském nápise.[8] Následuje koncept Klauserovy zprávy, která se však dochovala i v originále ve fondu Státního ústředního archivu v Praze *„Čechy, Morava, Slezsko"* pod číslem 879, opatřená podpisem a pečetí Klauserovou i sekretem král. horního města Tábora a podpisy všech členů táborské městské rady.[9]

Z této Klauserovy zprávy se dovídáme, že mu byla uložena komise prozkoumat některé prastaré památky spočívající v různých kamenech s vytesanými římskými nápisy, které se mají nacházet v král. městě Táboře. Proto tam odcestoval a podle údajů, které měl u sebe, po celé dva dny, totiž 18. a 19. listopadu 1756, prohlížel všechna místa, přicházející v úvahu. Aby je rychleji vyhledal, byl odkázán především na osmdesátiletého královského rychtáře Jana Petra Votápka, na purkmistra Františka Josefa Vraného, a když požádal o muže obeznámeného v městě, který by jej mohl při vyhledávání zmíněných pozoruhodností doprovázet, byl mu přidělen tehdejší čtvrtní hejtman sedmdesá-

4) Státní archiv v Brně. Průvodce po archivních fondech. Brno 1954, str. 405; 3. Praha 1966, str. 263.
5) Josef Skutil, Epigrafická falsa Mollovy sbírky, lokalisovaná do Čech. Památky archeologické 35, 1927, str. 625 - 632.
6) V. Houdek, O domnělých římských kamenech na Moravě. Časopis Moravského muzea zemského 15, 1916, str. 139 - 151.
7) O Archivu náčrtků viz Kuchař - Dvořáčková, Mapová sbírka, str. 51 - 57.
8) Rozdíly mezi táborskými nápisy přetištěnými z Mollovy sbírky v Památkách archeologických a v Klauserově rukopisu Strahovské knihovny.
Nápis v Památkách a) mezi ITE:ET:RA dvojtečky, u Klausera 1) tečky, řecký nápis má Dzetu, u Klausera 2) obrácenou Sigmu. Nápis v Památkách c) má klasické písmeno V, u Klausera 3) je místo toho U.
Nápis v Památkách d) má vždy klasické V, u Klausera 4) ve slovech HERCULI, ENOTIMIANUS, AUG, SUM, CLAUD písmeno U, ve slovech SILVAN, VOTO písmeno V.
Nápis v Památkách e) má vždy klasické V, u Klausera 5) se střídá V s U: HERCULI, COSERVATORI, FULCER, IUL.VERECU. Chybí poslední řádek C.N.
Nápis u Klausera čís. 6 v Památkách vůbec chybí.
9) Viz. příl. I.

tiletý Rudolf Kulisch. S ním (a ve společnosti ještě jiných osob) provedl svá pátrání. Přestože mu pomáhali staří pamětníci, setkala se jeho práce s velkými obtížemi.

A tak náš pátrač po táborských antických nápisech píše, že pokud jde o objekt číslo 1, není v Táboře vlastně žádný dům, který by se jmenoval domem kontribučního písaře, že naproti tomu se pro časté personální změny nacházejí ve městě různé byty kontribučních písařů a pro jejich množství nelze uhodnout, o který dům má jít. Nicméně Klauser hledal ve dvou domech kontribučních písařů, obzvláště u pana Františka Filipovského, ale nenalezl tam žádný z památníků.

Podobně tomu bylo i s druhým objektem. Ve městě prý není žádný obecní sirotčinec. Kdyby se tím však myslel dům náležející osiřelým dětem některé táborské rodiny, připadalo by naproti tomu ve městě v úvahu tolik různých domů, že je nemožné uhodnout, o který dům se má jednat, neboť se příliš často prodávají a směňují a ihned se dostávají do jiných rukou. Nelze tedy vědět, ve kterém domě bývalých sirotků se má památka hledat. Pomoc nabídl rukavičkář Kryštof Schlerert. Ten odvedl Klausera do starého domu, který patřil sirotkům Clavirovým. Tam měl být kámen na schodišti. Schodiště však bylo vybíleno a po kameni nebylo ani stopy. Nepomohlo ani škrábání, ani klepání na zeď. Nakonec mohlo jít o záměnu *„Weißes Haus"* (Domus alba, Bílý dům) za *„Waisenhaus"* (sirotčinec). Pak by asi šlo o dům filiálního kontrolora Jana Votápka, který měl novou bílou fasádu a proto se mu říkalo *„Bílý dům"*. Ale i tam bylo pátrání po kameni s nápisem marné.

Bezvýsledné bylo i pátrání na Střelnici. Klauser prohlédl její tři vchody i celou budovu zevnitř a zvenčí. Marně! Nějaký člověk jej pak odvedl před *„Velkou fortnu"*, před kterou měl ležet velký kámen. Z něj nalezl Klauser jen malý kousek. Ostatek odvezl již zemřelý provazník Tobiáš Zelenka a zazdil jej do základů své stodoly. Klauserovi se o něm nepodařilo nic vypátrat. Domnívá se však, že šlo o náhrobek, poněvadž se na tom místě našly umrlčí lebky a hnáty. U silnice se pak nacházejí *„Boží muka"* s latinským nápisem, hlásajícím, že je roku 1705 pořídil pan Jiří Antonín František Pauš, táborský měšťan a bývalý konšel.

V čtvrtém objektu - starém pivovaru před zámkem - prolezl Klauser díry ve zdi a prohlédl celé okolí. Bylo to však bezvýsledné. Pátý bod protokolu odkazuje na Starý Tábor, t.j. Sezimovo Ústí a o tom je zpráva až na konci Klauserova hlášení.

Pokud jde o šestý objekt - faru, Klauser usoudil, že jde o dům kontribučního písaře Filipovského, poněvadž souvisí s děkanstvím, měl před časy náležet faře a může být proto nazýván farou a mohl být za ni pokládán. Poněvadž pátrání v domě pana Filipovského bylo bezvýsledné (jak již uvedl v prvním bodě své zprávy), odebral se nyní na děkanství. Budovou děkanství i kostelem jej provedl první kaplan P. František Fortin. Ani zde Klauser žádný starověký nápis nenašel a rovněž ne u městského rybníka (bod 7).

Osmý objekt - věž zvanou Rondel - i příkop pod ní Klauser důkladně prohledal a nenalezl nic, co by nasvědčovalo na *„monument"*.

Táborský děkan P. Pavel Klášterský zavedl Klausera na hřbitov sv. Jakuba. Tam sice našel různé staré náhrobky se starými nápisy a erby, ale žádný z nich nebyl římský. Klauser konstatuje, že přes pomoc obou duchovních, purkmistra Vraného, král.

rychtáře Votápka, obou syndiků Tobiáše a Krumlovského, filiálního pokladníka Jana Votápka, rukavičkáře Schlererta a čtvrtního hejtmana Rudolfa Kuliše neměl v Táboře štěstí a neměl je ani v Sezimově Ústí (Starý Tábor). V chumelenici prohledal se svým sluhou Václavem Dostálem zasněženou krajinu a staré zdi; nenašel však žádné popsané kameny a nápisy. Mezi zříceninami jej upoutal dosti veliký kámen na způsob moždíře nebo patníku, na kterém selský lid tře křen nebo tabák. Kámen byl poškozen na všech stranách, nedal se najít na něm žádný nápis a byl příliš těžký, takže si Klauser nemohl prohlédnout jeho spodek.

Pátrání po antických nápisech v Táboře však negativní zprávou Jana Josefa Klausera neskončilo. V Archivu Národního muzea pod sign. F - Tábor se nachází dopis táborského děkana Antonína z Weinfeldu prof. Maximiliánovi Františku Millauerovi z 29. června 1818. Děkan v něm odpovídá na tři body Millauerova dotazu (I. dům výběrčího kontribuce, II. sirotčinec, III. kámen v Starém Táboře). [10] Také děkan Weinfeld se obrátil na čtvrtní hejtmany a staré pamětníky, vyptával se na všechny kontribuční výběrčí. Od dvou z nich se dozvěděl, že nikdo z dnešních obyvatel nechce o nápisech vědět (ad I.). Poněvadž v Táboře neexistoval sirotčinec, pátral v přítomnosti jednoho starého měšťana, žijícího dlouhá léta v táborském špitále sv. Alžběty, ovšem taktéž bezvýsledně (ad II.). Jistou zprávu mohl dát děkan pouze k třetímu bodu. Podle sdělení kontrolora hradecké krajské pokladny Antonína Kinzla, který byl při stavbě silnice z Tábora do Plané roku 1812/13 jako kancelista Táborského krajského úřadu inspektorem, bylo velkého kamene a ostatního kamení ze zřícenin Sezimova Ústí použito ke stavbě mostu u Plané nad Lužnicí.

Ze závěru zprávy P. Weifelda lze vytušit, že se prof. Millauer obrátil nejprve na táborský magistrát (ovšem bezvýsledně) a pak teprve na děkana, který zve Millauera, aby se u něj cestou do Vyššího Brodu stavil, a slibuje mu další zprávy, pokud se o nápisech ještě něco dalšího dozví.[11]

Dotazem prof. Millauera asi skončilo pátrání po antických nápisech v Táboře. Když bylo dvorským dekretem z 30. července 1828 ohlášeno vydání epigrafické edice *„Corpus antiquarum inscriptionum imperii Austriaci"*, uložilo České gubernium v Praze podřízeným úřadům zaslat co nejdříve, jak to bude možné, ve dvojím vyhotovení opisy nápisů s poznámkami o místech, kde byly nalezeny, a dále také kopie nápisů na starých budovách, např. na radnicích, v kostelích a na zvonech.[12] K průvodnímu dopisu táborského magistrátu krajskému úřadu je přiložena pouze zpráva děkanství o nápisech v táborských kostelích a na jejich zvonech. O antických nápisech v Táboře a v Sezimově Ústí zde již není ani zmínky.[13]

10) Viz příl. II.

11) Antickými nápisy v Táboře se již zabýval ředitel tamního Státního okresního archivu Rudolf Tecl v článku Řekové, Etruskové a Římané v Táboře?, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 26, 1989, str. 55 - 58. V tomto článku identifikuje údajná naleziště nápisů a počátek pochybností o nich klade do roku 1825. R. Tecl mi také laskavě zapůjčil své kopie ze Strahovské knihovny a z Archivu Národního muzea v Praze.

12) SÚA: ČG-Camerale 1826 - 35: 25/1, č.j. 36878/1828.

13) SÚA: ČG-Camerale 1826 - 35: 25/28, č.j. 29340/1829 (karton 1448).

Příloha I.

Zu Folge der mir aufgegebenen Commission, vermittelst welcher einige in der königlichen Stadt Tabor vorfindig seyn sollende uralte Monumenta (bestehend in verschiedenen mit eingehauten Römischen Innschriften versehenen Steinern auf- und untersuchen sollen. Habe meine dahin Reise vorgenommen, daselbsten nach der mitgehabten Anzeige alle benannte Örter zwey ganzer Täg, nehmlich den 18ten und 19ten Novembris 1756 untersuchet, zu dessen schleunigerer Ausfindung mich zuforderist zu den 80. jährigen königlichen Richter Herrn Wotapeck, sodann aber zu dem damaligen Burgermeister Herrn Franz Wrany verfüget und um einen in der Stadt kündigen Mann, der im Aufsuchung gedachter Merckwürdigkeiten mir an die Hand gehen könnte, angesuchet, deme ganz willig gefüget, und ein 70. jähriger Mann Nahmens Rudolph Kulisch, dermaliger Viertel-Hauptmann, zugegeben worden, in dessen und anderer mehrerer Personen Gesellschaft die Untersuchung vorgenommen und befunden:

Quoad 1^{m} daß in der Stadt Tabor kein eigentlich genanntes Contributios--Schreiber-Haus sich befinde, im Gegentheil durch die offtermalige Abänderungen deren Contributions-Schreibern verschiedene Contributions-Schreiber-Wohnungen vorfindig, und dahero der Vielheit wegen nicht zu errathen, welches unter dem N^{ro} 1° verstanden werden solle. Man hat nichts desto weniger in ein und dem andern Contributions-Schreibers-Haus, sonderlich bey Herrn Franz Philipowsky Nachsuche gehalten, alleine von einigen Monumenten nichts darin vorgefunden.

Quoad 2^{dum}. Ist ebenfalls in der ganzen Stadt kein Gemein Waysen-Haus, welches für die Waysen gewidmet wäre, wann es aber ein Haus verstanden seyn solte, das einigen Waysen zugehöret, so sind hinwiederum so vielen Häuser in der Stadt verschiedenen Waysen zuständig, daß man ohnmöglich zu errathen vermag, welches das angezeigte seyn müsse; Zumahlen dergleichen zu oftern verkauffet und verwechselt worden, sofort in andere Hände gerathen, daß man also nicht wissen kann, in was für einen gewesten Waysen-Haus dergleichen Monumentum zu suchen seye. Es hat zwar Herr Christoph Schlerert, ein Handschuhmacher, mich in das alte, denen Clavirischen Pupillen gehörige Haus geführet, allwo dem Vernehmen nach auf der Stiegen ein Stein gewesen seyn solle, so aber dermalen verstrichen verweisßt und dergestalten unkennbar ist, daß ohngeachtet allen Schabens und Klopfens an der Mauer weder eine Spur davon mehr zufinden.

Solte es aber ein weisses Haus (Domus alba) heißen, so ist zwar des Herrn Johann Wotapek, Filial-Controlors-Haus, von darumen das Weisse Haus genannt, weil selbes jüngstens äußerlich überweisset worden, ich habe aber darinn aller Nachforschung ohngeachtet, kein Monumentum ausgefunden.

Quoad 3^{tium}. Hat man alle drey Eingänge zur Schießstadt, ja die Schießstadt selbsten, ausserlich, innerlich, oben und unten, an denen Gemauern und aller Orten mit

denen mich begleiteten Personen durchsuchet, allein nirgend was von einem Monumento fürgefunden.

Ein unbekannter Mann führte mich für das grosse Thor, oder sogenannten Welkau fortnu (so einer von dennen Eingängen der Schießstadt ist) zu den Weeg, woselbsten ein grosser Stein mit einer Innschrifft gelegen haben soll,man fande auch die wahre Zeichen, und ein Stückel noch würcklich davon, das vornehmste aber ware weg und es wurde bey fernerer Untersuchung entdecket, daß ein gewißer dermahlen allbereits im Gott ruhender Sailer Nahmens Tobias Zelenka sothanen Stein gehoben und bey Aufbaung seiner Scheune, selben in Grund verbauet, daß man also nichts davon mehr zu sehen erlangen konnte, folge ich auch von diesem Monumento nichts zu erfahren ware, wiewohlen gedachten Stein mehr für einen Grab-Stein vermuthen solte, dieweilen auf diesen Pläzel zu öfftern Todten-Beine und Köpfe gefunden worden; Wie dann noch zur Stund in der daselbst am Fuhrweeg stehenden Marter-Säule (welche besage Inscriptionis Impensis Praen[obilis] et Consultissimi Domini Georgii Ant[onii] Franc[isci] Pauss, Civis et Consularis Re[gi]ae Civitatis Montis Tabor Anno 1705. erbauet worden) verschieden Todten Beiner da liegen.

Quoad 4^{tum}. Zu dem alten Bräuer-Haus, wo vor das Schloß gestanden seyn solle, habe die Mauer-Löcher durchgekrochen, alle Gegenden untersuchet und genau herum geforschet, es fande sich aber nichts darin, was einem Monumento gleichete.

Der 5te Punct gehöret zu Alt Tabor.

Quoad 6^{tum}. Voranzulassen, daß zu Tabor eine Techentey seye, sofort nicht zu verstehen, was durch das Pfarrhaus gesagt werden wolle. Es seye dann, daß man des dermaligen Contributions-Schreibers Herrn Philipowsky Haus (weil es einen Zusammenhang mit der Dechentey gehabt, und vor Zeiten zur Pfarrethey gehöret haben soll, auch noch davon das Pfarrhaus genannt werden kann) davor nehmen wollte. Ich habe (wie schon oben quoad 1^{m} gemeldt) daselbsten ebenfalls alle Nachforsche genommen, allein nichts darinnen von Monumenten fürgefunden. Zum Überfluß verfügte mich in die Dechantey und würde von dem ersten Caplan, dem wohlwürdigen Pater Herrn Franz Fortin in der ganzen Techentey, auch in die Kirchen gefuhret, doch nichts von denen vermeintlichen Alterthümern ausgefunden.

Ebenso wenig war

Quoad 7^{m} etwas bey dem Stadt-Teich zu sehen.

Nicht minder

Quoad 8um wurde der sogenannte Rundel Thurm inner- und äusserlich von unten bis zu oberst und aller Orten, auch im Graben herum alles auf das genaueste durchsuchet; es fande sich aber nirgends was, so ein Monument anzeigete. Der hochwürdige Herr Paul Klastersky, Dechant daselbst, hatte die Gefälligkeit, mich in dem Kirchhof S. Jacobi zuführen, woselbsten zwar verschiedene alte Grabsteiner mit alten Inscriptionen und Wappen, aber nichts von dergleichen Römischen Innschriften gefunden.

Ich hatte also das Unglück, ohngeachtet mir so viele Personen benanntlich von der Geistlichkeit der Herr Dechant und der Herr Caplan Fortin, von der Stadt aber der damalige Burgermeister Herr Franz Wranny, der königliche Richter Herr Wotapek, der ältere Syndicus Herr Tobias, der jüngere Syndicus Herr Johann Krumlowsky, dann der Filial-Cassirer Herr Johann Wotapek, der Handschuhmacher Herr Christoph Schlerert, der Viertel-Hauptmann Rudolph Kulisch ihre Hülfe angedeyhen liesen, ja selbsten die Mühe nahmen, mich der Orten zu begleiten, ohnverrichteten Sachen, folglich nichts gefunden zu haben,meine weitere Reise fortzusezen. So unglücklich also meine Commission in Neu-Tabor abgeloffen, nicht glücklicher ergienge es mir in Alt-Tabor, woselbsten ohngeachtet des Steber- und Sneewetters, alle Gegenden mit meinem Bedienten Nahmens Wenzel Dostall durchsuchet, auch das daselbst annoch stehende alte Gemäuer genau betrachtet, jedoch von den beschriebenen steinernen Inscriptionen nichts zu erblicken vermögt. Alles, was unter denen Ruinen mir vorgekommen, war ein zimlich grosser, oben ausgeholter Stein, in Gestalt eines Mörschels, oder Reib-Steines, worinen die Bauersleute Krenn oder Meer-Rättig, auch Taback zu reiben pflegen; er ware auf allen Seiten beschädiget, dahero keine Innschrift daran zu finden gewesen, die umbewegliche Schwehre, liese es nicht zu, daß ich den Boden oder diejenige Seite, worauf er gelegen, hätte besehen können. Und dieses ist das einzige, was ich anmercken kann.

L.S.

Johann Joseph Claußer m.p.
Königl. Procuratoris Ambts Teutscher
Concipist und zu Einrichtung der alten
Statthalterei- und Cammer-Registraturen
allergnädigst angestelter Registrator

Daß obbeschriebene Untersuchung ratione bey der königlichen Stadt Tabor im Königreich Böheimb sich unseren sollenden alten Römischen Monumenten und Inscriptionen quoad omnia Puncta lauth des Frantz Wranny, der Zeith gewesten Burgermeisters gethaner Relation, also in der Wahrheit sich befindet, solches thuen wir Burgermeister und Rath der königlichen Stadt Tabor eigenhändig nebst beygedruckten Stadt Insiegl bescheinigen. Actum in obmentionirten königlichen Stadt Tabor den 13ten Monaths Decembris Anno 1756.

Johann Petr Wotapek m.p.
Königlicher Richter

L.S.

Frantz Joseph Wranny m.p.
pro tempore Consul

Johann Anton Sebenarz
z Harrenfels Primator m.p.

Jakub Václav Krumlovský m.p.
Johan Jakub Kršňák m.p.
Ignatius Franciscus Forster m.p.
Leopold Vokoun m.p.
Jakob Prochaska m.p.
Jozef Padovec m.p.
Wentzl Ignaz Proßl m.p.

Příloha II.

Euer Hochwürden !
Hochzuverehrendester Herr Professor !

Auf dero verehrte Zuschrift vom 21/26. d.M.I.J. habe ich die Ehre zu erwiedern, daß es mir ein besonderes Vergnügen gewesen, meine geringene Dienste zur Erörterung des Gewünschten beizutragen; -nur ist es mir recht sehr leid, daß ich bei all meinem guten Willen verbunden mit der möglichsten Verwendung die erwarteten Aufschlüsse zu geben nicht im Stande sey, denn um Nro.I. aufzufinden, hab ich die Aeltesten aus meiner Stadtgemeinde zu mir geruffen, selbe über alle alt und mittlere und jüngere Kontributionseinnehmer befragt, und die Häuser mir, in denen sie gewohnt, sagen und zeigen lassen. Aber leider ist weder in diesen Häusern selbst, noch in Kellern und Gemäuern derselben etwas der Art vorzufinden. - Verläßlichkeitshalber ließ ich durch die vier Viertler der Stadt Tabor in allen Häusern nachfragen, ob nicht was aehnliches irgendwo erläge, und erhielt von zweyen derselben schon die Nachricht, daß niemand der itzigen Bewohner von etwas wissen wolle. Sollten die zween andern noch etwas vorfinden, so werd ich nicht ermangeln Euer Hochwürden mit der ersten Post davon zu verständigen, und das Ganze verlangtermassen gezeichnet und beschrieben vorzulegen.

Ad N.II. muß ich bemerken, daß in loco Tabor nie ein Waisenhaus existirt; weil mich aber dieser Name auf einne Versorgungsanstalt geführt, als habnich das hierortige St. Elisabetha Bürgerspital sammt der Spitalkapelle, allen Kellern und Gemäuern im Beiseyn eines alten Bürgers, der schon sehr viele Jahre die Spitalportion genießt und beinahe ein Gedenkbuch Tabors ist, durchgesehen, und gar nichts gefunden.

Ad III. kann ich ganz bestimmt dienen, daß dieser Stein richtig in Alttabor gewesen, daß er aber á 1812/13, als die Strasse von Tabor nach Plan gebaut worden, von den Arbeitern gleich den übrigen Steinen der Alttaborer Ruinen zu der Brücke, welche nahe bei Plan bei dem Eisenhammer angelegt worden, verwendet worden sey. Dessen war Augenzeige Herr Anton Kinzl, der derzeit als Taborer Kreiskanzellist bei diesem Bau die Inspektion gehabt, der itzt in Königgrätzer Kreiskassa Kontrollor ist und der gerade, als ich Dero werthe Zuschrift erhalten, zu Tabor gewesen und mir sogleich den bestimmten Aufschluß über diesen Stein, dessen er sich sehr wohl erinnern gewust, gegeben hat. Dies in Betreff der Anfragen. Die Beilage behielt ich zurück auf den möglichen Fall, daß vieleicht doch noch etwas vorgefunden werden könnte.

Was den erwöhnten Magistrat betrifft, nimmt mich gar nicht Wunder; von Verfahren der Art hat man mehrere Beyspiele. Uibrigens empfehle ich mich Euer Hochwürden Gewogenheit und freundschaftlichen Andenken; bitte, da, wo ich dienen kännte, sich in allen allenfülligen Angelegenheite an mich zu verwenden und bis dieselben nach Hohenfurth reisen bei meinem Hause nicht vorüberzugehen. Mit Hochachtung

Euer Hochwürden
dienstwilligster
Anton v. Weinfeld m.p.
Dechant.

Tabor 29. Junii 1818.

Summa

In Atlante Austriaco, e bibliotheca Bernardi Pauli a Moll orto et nunc in Bibliotheca Universitatis Brunensis asservato etiam insciptiones Latinae, Graecae ac Tuscae e Bohemia et Moravia oriundae inveniuntur, quas inscriptiones Moll ille annis 1755/56 e quodam Francisci I. imperatoris picturarum tabulario sumpsisse dicitur. Quia haec inscriptiones suspectae erant, Ioannes Iosephus Klauser, Locumtenentium et Camerae Bohemicae tabularii registrator, diebus 18. et 19. Novembris 1756 in civitatem Tábor missus cum plurium civium Taboriensium auxilio haec monumenta frustra quaerebat, de quo memoriam sigillis suo et magistratus Taboriensis munitam scripsit. Etiam die 29. Iunii 1818 Antonius a Weinfeld, ecclesiae Taboriensis decanus, Maximiliano Millauer, facultatis theologicae Pragensis professori, scribebat, quo modo inscriptiones aetatis antiquae sine eventu investigavisset. Cum Corpus antiquarum inscriptionum imperii Austriaci anno 1828 praepararetur, magistratus Taboriensis solum inscriptiones in templis civitatis et in eorum campanis gubernio regni Bohemiae misit.

NIŽŠÍ ŠLECHTA Z MORAVSKÉHO SEVEROVÝCHODU VE STÍŽNÝCH LISTECH PROTI UPÁLENÍ MISTRA JANA HUSA

Tomáš Baletka

Protestní list české a moravské šlechty proti Husovu upálení byl už mnohokrát podroben zevrubným kritickým analýzám.[1] Pro oblast severovýchodní Moravy, o niž mi zde půjde především, se tohoto tématu nejvíce dotkl v obecněji zaměřených pracích Adolf Turek,[2] na něhož navázal svými mnohočetnými husitskými studiemi Jiří Jurok.[3] I když by se zdálo, že toto téma je úplně vyčerpáno, nové pramenné objevy či zpřesněná heuristika mohou ještě ledacos přidat, potažmo ubrat. Právě vytěžení nejen pramenů vydaných, ale i písemností dosud needitovaných a jejich nové vyhodnocení mne přivedlo k myšlence napsat několik poznámek k pečetitelům protestního listu proti Husovu upálení a to zvláště k těm, kteří měli nějaký vztah k pánům z Kravař.

Lacek z Kravař byl ústřední postavou celého protestu a měl bezpochyby lví podíl na zorganizování protestní akce. Spolu s Lackem pečetila protestní list řada příslušníků nižší šlechty, u kterých se dá přímo prokázat, že drželi lénem či zástavou některé statky od pánů z Kravař, čili že v podstatě pouze následovali své lenní

1) Václav Novotný, Hus v Kostnici a česká šlechta. Praha 1915; tamtéž v příloze na s. 81 - 99 tištěna studie Antonína Masáka, Popis a ocenění pečetí při stížném listě ze dne 2. září 1415 českých pánů proti upálení M. Jana Husi; August Sedláček, Úvahy o osobách v stížných listech léta 1415 psaných. Český časopis historický, 23, 1917, s. 85 - 109, 310 - 352; Václav Flajšhans, Ještě český protest z r. 1415. ČČH 22, 1916, s. 288 - 315; František Táborský, K protestu české šlechty z Čech a Moravy proti koncilu kostnickému. ČČH 22, 1916, s. 117 - 123; Augustin Neumann, Morava a stížné listy do Kostnice (1415). Hlídka 55, 1938, s. 12 - 20, 51 - 57, 87 - 94, 142 - 148, 189 - 194 a 221 - 224; Bohdan Zilynskyj, Česká šlechta a počátky husitství (1410 - 1415). Jihočeský sborník historický 52, 1979; týž, Stížný list české a moravské šlechty proti Husovu upálení (Otázky vzniku a dochování). Folia Historica Bohemica 5, 1983, s. 195 - 237. F. Šmahel a kol., Dějiny Tábora I., 1. svazek do roku 1421, České Budějovice 1988, s. 205 - 209, 311 - 314; J. Teplý, Feudální pozemková držba v předhusitském Chrudimsku. Pardubice 1997.

2) Pečetitelů protestního listu ze severovýchodní Moravy se dotkl A. Turek, Fulnecko. Vlastivěda moravská. Brno 1940, týž, Hrad a panství Starý Jičín. Nový Jičín 1978; týž, Mošnov a rytíři z Mošnova do konce 15. věku. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín (= dále cit. jako VSONJ), 22, 1978, s. 11 - 18.

3) Jiří Jurok, Počátky husitství na Novojičínsku. VSONJ 25, 1980, s. 25 - 44; týž, K sociálně-ekonomickému vývoji severovýchodní Moravy před husitskou revolucí. Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 12, 1983, s. 320 - 344; Moravský severovýchod v husitské revoluci. VSONJ 35, 1985, s. 28 - 52; týž, Ekonomicko-politický převrat po husitské revoluci na moravském severovýchodě. Časopis Slezského muzea 39, série B, 1990, s. 16 - 32, týž, Poodří a Pobečví v době bezvládí a za Jiřího z Poděbrad. VSONJ 43, 1989, s. 10 - 28. Tyto práce antikvoval svou knihou Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce. Nový Jičín 1998; dále cit. jako Moravský severovýchod (1998).

pány.[4] Impozantnost vlivu pana Lacka vyniká zvláště, pokud si uvědomíme i jeho ekonomické zázemí. Vedle statků, které Lackovi přímo patřily nebo je držel zástavou, spadaly do sféry jeho vlivu i velkostatky, které spravoval jako poručník či jeden z poručníků jménem nedospělých majitelů (např. panství Odry a Lukov).[5]

Pan Lacek nebyl ovšem jediným příslušníkem panstva, takže mezi pečetiteli z řad nižší šlechty a manů olomouckého biskupství jsou zastoupeni také klienti jiných baronských rodů. Postihnout klientelu jakéhokoliv panského rodu je přitom obtížný úkol, jehož řešení je navíc bohužel závislé především na pramenech druhého až třetího řádu. Škála pramenů je namnoze omezena na listiny, zemské desky, půhonné knihy a knihy biskupského lenního dvora.[6] Takřka nemáme dochován písemný materiál běžného denního provozu, jako byly účty, výběrčí daňová registra, soupisy nejrůznějšího druhu a další a další kancelářské produkty, které nepochybně byly vedeny již v předhusitském období v naprosté většině vrchnostenských kanceláří a to jak vyšší, tak nižší šlechty.[7]

Okruh osob, které byly závislé na pánech z Kravař, sloužily jim, či k nim stály v nějakém jiném vztahu, byl pochopitelně proměnlivý jak v čase tak prostoru. Vzhledem k útržkovitým údajům, které plynou dosti nahodile a většinou pouze sporadicky, se nedá sestavit přesný přehled všech klientů či potenciálních spojenců pánů z Kravař k jednomu datu. Některé rody se od Kravařů odklonily ještě před vznikem husitského hnutí, jiné se dostávají do sféry jejich vlivu až za husitské revoluce, o mnohých rodech nižší šlechty zase máme tak málo údajů, že jejich pozici nemůžeme nijak blíže charakterizovat. I na základě torzovitě dochovaných pramenů

4) František Šmahel, Husitská revoluce. 1. Doba vymknutá z kloubů. Praha 1995, s. 286; J. Jurok, Počátky husitství na Novojičínsku s. 37; Osobě Lacka z Kravař se věnoval nejnověji Václav Štěpán, Osobnost Lacka z Kravař. Část první: Lackův politický vzestup. Časopis Matice Moravské (dále ČMM) 110, 1991, s. 217 - 238; Část druhá: Na vrcholu politické dráhy. ČMM 112, 1993, s. 11 - 41.

5) Viz tabulku, kterou uvádí J. Jurok, K sociálně ekonomickému vývoji, s. 331; jím uváděná čísla peněžních výnosů jsou ovšem poněkud zkreslená, neboť neuvážil rozdíl mezi kopou českých grošů (60 gr.) a moravskou hřivnou (64 gr.); znovu týž, Moravský severovýchod (1998), s. 57: *„pro snazší výpočet zaměňujeme hřivny za kopy a sčítáme hřivny a kopy"*; k majetkové držbě Lackově srov. V. Štěpán, Osobnost Lacka z Kravař. Část druhá: na Vrcholu politické dráhy, s. 34 a J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 60.

6) V odkazech na edice pramenů budu nadále užívat těchto obvykle užívaných zkratek: AČ = Archiv český. CDM = Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, I. - XV., Olomouc - Brno 1836 - 1903. Kapras, Pozůstatky I, II = Jan Kapras, Pozůstatky knih zemského práva knížetství opavského. Díl I: Knihy přední. Část prvá (1413 - 1484). Praha 1906; Díl II. Desky zemské. Část prvá (1431 - 1536). Praha 1908. LC = V. Brandl - B. Bretholz, Libri citacionum et sentenciarum seu - Knihy půhonné a nálezové. Díl 1 - 7. Brno 1872 - 1911. Lechner I, II = Karl Lechner, Die ältesten Belehnungs und Lehensgerichtsbücher des Bistums Olmütz. Brno 1902. RBMV = Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.) Tomus III. Fontes Archivi publici Trebonensis, ed. B. Kopičková, Praha 1977. Tomus IV. Fontes Archivi publici Olomucensis et Opaviensis, ed. B. Kopičková, Praha 1989. ZDO, ZDB = zemské desky moravské: Die Landtafel des Markgrafthums Mähren. Brunner Cuda (1348 - 1480), Olmützer Cuda (1348 - 1466). Edd. J. Chytil - K. J. Demuth - A. R. Wolfskron, Brno 1856. ZDO = olomoucká řada, ZDB = brněnská řada.

7) Obecně k písemnostem vrchnostenské správy do 16. století R. Nový in: Česká diplomatika do roku 1848. Praha 1984, s. 177 - 186. Náhodně zachované účty Jana I. z Kravař (1323 - 1369) otiskl Jan Řezníček, Zlomky účtů s výdaji Jana I. z Kravař v Lipníku nad Bečvou v roce 1363. In: 140 let Státního oblastního archivu v Brně. Praha 1979, s. 145 - 154. Některé doklady, svědčící o vyspělé finanční správě šlechtických statků lucemburské Moravy, jsou i v půhonných knihách, viz namátkou LC I, s. 193, č. 432 (útěk rychtáře s počty); s. 291, č. 751 (mlynář nevyčtený); s. 360, č. 1074, 1075 (šafář); LC III/1, s. 13, č. 62 (úředník a rataj, který zůstal dlužen).

však můžeme konstatovat, že existovalo určité pevné (a dosti rozsáhlé) jádro kravařských klientů, služebníků a spojenců, jejichž erbovní znamení bychom mohli zahlédnout ve velkých sálech hradů jak za pana Lacka, tak za jeho nástupců Beneše z Kravař a Krumlova a Jana Jičínského z Kravař.[8]

Ve 2. polovině 14. a na začátku 15. století se v okolí jičínských a helfštejnských Kravařů setkáváme s těmito jmény: Jaroš z Bernartic ručí r. 1397 v Novém Jičíně za 100 hř. dluhu pana Lacka (CDM XII, č. 445); Bohuněk z Berouna jako svědek na listině Voka z Kravař 19. 8. 1374 (CDM X, č. 231); Beneš z Brandýsa, fulnecký purkrabí, a jeho bratranec (fratruelis) Alšík z Brandýsa svědčí 7. 6. a 19. 11. 1372 na listině Drslava z Kravař (CDM XV, č. 137, 140); Smil z Brandýsa svědčí 20. 9. 1373 na listině konfirmující privilegia Nového Jičína, vydanou Vokem a Janem z Kravař (SÚA Praha, Morava, i. č. 5181, fol. 3v), týž byl r. 1371 biskupským hejtmanem na Hukvaldech (CDM X, č. 101); Mikuláš Býček řeč. Býkovec z Veselé (+ po 1376), již 1349 famulus Jana z Kravař, (CDM XV, č. 57, 79; ZDO I, č. 364, 1066; III, č. 405; IV, č. 397, ZDB VI, č. 471), Zdeňce, manželce Peška z Býkovic, pojistil r. 1397 Lacek z Kravař věnem 10 hř. gr. roč. platu na městečku Hustopečích (ZDO VI, č. 595); Jindřich z Bystřice 30. 7. 1401 jako svědek v Novém Jičíně (CDM XIII, č. 125), později držel Jindřich biskupské léno Arnoltovice (k tomu viz níže), které původně získal v r. 1396 pan Lacek (CDM XII, č. 333); panoš Vojslav dostal 26. 8. 1388 od Beneše z Kravař lénem 1 1/2 lánu v Děrném (A. Turek, Fulnecko, Brno 1940, s. 238); u rytířů z Doloplaz není snadné vzhledem k užívání stejného křestního jména Václav rozlišit jednotlivé členy rodu, jeden a týž byl zřejmě Václav z Doloplaz, který se angažuje na straně pánů z Kravař v l. 1378 - 1399 (CDM XI, č. 185, 187, 210, 223; CDM XII, č. 371, 399, 536), Václav Rus z Doloplaz v Lackově okolí doložen od r. 1396 a pečetil i protestní list, o něm níže; Herman z Doupova, zřejmě starojický purkrabí, svědčí 10. 9. 1396 v Novém Jičíně (CDM XV, č. 360); Oldřich z Duban na Hustopečích ručí 13. 1. 1397 spolu s Lackem z Kravař Václavovi z Doloplaz (CDM XII, č. 371); 1359 uváděn Mikeš, purkrabí na Helfštejně (CDM XV, č. 79); Zbyněk Hřivnáč z Hněvošic, který koupil kolem r. 1406 od Lacka z Kravař vsi Beňov a Výškovice, byl snad švagrem Bočka z Labuť (ZDO VII, č. 78, 79); Mikuláš z Choltic svědčí 7. 6. 1372 na listině Drslava z Kravař, týž zřejmě i 2. 10. 1383 (CDM X, č. 162; XI, s. 561 - 564, č. 14; XV, č. 137); Mikuláš z Choltic (na Závišicích), snad totožný s předchozím, vystupuje jako svědek v letech 1396 - 1401 (CDM XV, č. 360; XII, č. 399; XIII, č. 125); manem k fulneckému hradu byl Mikšík z Pohořílky, asi týž 1374 jako Pohořálka z Bernartic na listině Voka z Kravař pro zašovského fojta (CDM X, č. 231), dále přichází v l. 1388 - 1389 (Lechner II, s. 130 - 131); o Mikšíkovu synu Rackovi viz níže; Boček z Labuť v blízkosti Kravařů od 1392 (o něm viz níže); 10. 9. 1396 svědčí Heník „von der Langa" (CDM XV, č. 360); 21. 12. 1407 přichází fulnecký purkrabí Lerl (CDM XV, č. 459); Mikuláš Brevis z Lukavce, 1372 koupil od Drslava z Kravař fojtství v Děrném (CDM XV, č. 140), Ludéř a Mikšík z Lukavce půjčili před r. 1396 na 30 hř. gr. Vokovi a Lackovi z Kravař (CDM XV, č. 360); tíž měli v r. 1397 u pana Lacka dluh 100 hř. gr. (CDM XII, č. 445); manželce Bavora z Prus vykázal r. 1412 pan Lacek věnem 30 hř. gr. na Zbrašově (ZDO VIII, č. 316); o Hanušovi

8) Klientelu jičínských Kravařů sledoval J. Jurok v rámci své studie Ekonomicko-politický převrat po husitské revoluci na moravském severovýchodě. Časopis Slezského muzea 39, série B, 1990, s. 16 - 31; týž, Moravský severovýchod (1998), s. 155 - 166; k manskému systému na starojickém panství A. Turek, Hrad a panství Starý Jičín, s. 26 - 27; týž, Šlechta z Kujav. (Drobná šlechta na Fulnecku do války třicetileté). Část II. Kravařsko VI, 1937, s. 126 - 128; týž, Úředníci na zámku fulneckém. Kravařsko VII, 1938, s. 91 - 94; týž, K dějinám manských statků na Kravařsku. Kravařsko X, 1948, s. 81 - 84.

z Pržna viz níže; Mikuláš z Rybí („Rybnyk") ručí 1397 za dluhy páně Lackovy (CDM XII, č. 445); Kunát Zilstrank ze Sobotína ručí 25. 7. 1409 za pana Lacka (CDM XIV, č. 82); Lítek ze Stráníka známý z let 1408 - 1412, bude patrně totožný s Lítkem z Huštěnovic a Choryně (ZDO VIII, č. 244, 263, 294; LC I, s. 302, č. 816, s. 338, č. 929; viz J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 235, č. 763); Drslav ze Štrálku 25. 7. 1409 ručí za pana Lacka (CDM XIV, č. 82); Zbyněk ze Štrálku ručí 11. 11. 1406 na Helfenštejně za pana Lacka (CDM XIII, č. 446); Pešek z Warty a Štolbachu ručí za pány z Kravař 3. 2. 1378 (CDM XV, č. 185); Hynek z Žampachu, blíže neznámý, byl dle listiny z 11. 5. 1380 držitelem Kunvaldu, hledícího tehdy k panství starojickému (G. Wolny, Die Markgrafschaft Mähren..., Bd I, Prerauer Kreis, Brünn 1835, s. 250); Ješek ze Žerotína ručí 11. 11. 1406 za pana Lacka (CDM XIII, č. 446); Arnold z Žiliny ručí 1397 za dluhy páně Lackovy (CDM XII, č. 445).

Okruh služebníků, manů či přímo dvořanů ale nebyl monolitním celkem, který jednal vždy a za všech okolností jednotně. Ukazuje to ostatně i postoj kravařské klientely k protestnímu listu proti Husovu upálení, kde zdaleka nenacházíme všechna jména, která bychom zde očekávali. Poukažme alespoň na některé významnější osoby, které byly původně s pány z Kravař tak či onak spojeny, ale kterých se husitský protest jakoby netýkal.[9]

V Lackově okolí se často objevuje Boček z Labuť (1371 - + po 1420).[10] V souvislosti s pány z Kravař se objevují bratři Boček a Mikuláš z Labuť kolem roku 1392, kdy jim Lacek z Kravař prodal Želatovice a Podolí. Párkrát se objevuje Boček jako svědek na listinách vydaných panem Lackem či jinými členy rodu, nebo jako ručitel za pana Lacka.[11] 8. 12. 1406 zřídil Boček kapli P. Marie ve farním kostele v Lipníku nad Bečvou s výslovným souhlasem svého pána, pana Lacka z Kravař na Helfštejně a lipenského faráře Vavřince ze Zdounek. Kaple byla nadána 6 lány v Podolí a dvorem v Tučíně o jednom popluží, 4 lány a 2 podsedky a půllánem, na němž seděl jakýsi Martínek, 8 gr. ročního platu a vším ostatním, kromě půl hřivny gr. ročního platu, který plynul z Martínkova půllánu farnímu kostelu v Přerově. Za to měli sloužit kaplan spolu se čtyřmi kněžími, určenými k tomu farářem, o nedělích, pondělcích, útercích, pátcích a sobotách zpívané mše na památku Bočkova otce, matky a všech jeho předků.[12] Bočka ustanovil pan Lacek poručníkem nad Jiříkem ze Šternberka a Lukova, z kteréhož poručenství byl Boček propuštěn 19. 1. 1419.[13] Boček se objevuje ještě 31. 10. 1419 v okolí Lackovy vdovy Markéty z Pogorelly.[14]

9) Použití slova *„dvořan"* není právě nejpřípadnější, nemáme totiž doklady, že by za Lacka z Kravař existovaly jakési dvorské úřady, jež jsou symptomem *„hry na dvůr"* a napodobou dvora královského. Za náběh ke dvoru možno považovat doklad o funkci maršálka u Jana z Kravař a Jičína, jenž byl též dlužen svým *„dvořenóm"* (AČ XV, s. 183; srov. Kapras, Pozůstatky II, s. 11, *„dvořené a služebníci pana Janovi")*.

10) Jde o Labutě na Kyjovsku, o Bočkovi J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 455, č. 1921.

11) Dne 10. 9. 1396 svědčí Boček Vokovi a Lackovi z Kravař (CDM XV, č. 360); 8. 9. 1400 svědčí na Helfštejně na Lackově listině (CDM XIII, č. 51); 12. 3. 1406 jako věrná ruka Lackova (CDM XV, č. 445); 25. 7. 1409 jako rukojmí za Lackův dluh (CDM XIV, č. 82).

12) CDM XIII, č. 449. Nadace byla potvrzena olomouckým biskupem Lackem 10. 1. 1407 (CDM XIII, č. 456).

13) AČ I, s. 147 an, č. 11.

14) ZA Opava, pob. Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, Listiny, inv. č. 373, sign. A III c 6.

Zvláštní přízni se těšil u pana Lacka rytíř polského či slezského původu Slávek řeč. Slavčo Cudný z Koválovic (psán též z Korábovic). Slávkovi a jeho manželce Markétě daroval pan Lacek kolem roku 1412 věnným právem ze své zvláštní milosti *(„de sua gracia speciali")* 7 a půl hřivny platu na dvoře a poplatných lidech v Miloticích.[15] Toto darování bylo asi oceněním služeb, které Slávek prokázal panu Lackovi za války s řádem německých rytířů v letech 1410 - 1411, Slávek měl podíl i na tzv. *„hladové válce"* proti řádu v r. 1414.[16] V roce 1418 Štěpán z Hynčiny a Bystratic, spolupečetitel protestního listu, prodal Slavkovi řeč. Cudnému *„z Korábovic"* věnné právo na 20 hřiven ročního platu na vsích Bernartice a Hůrka na jičínském panství. Na tuto věnnou zástavu přijal vzápětí Slávek na spolek Bočka z Labuť.[17] Slávek se připomíná ještě 31. 1. 1419, kdy byl propuštěn z poručenství jako jeden z poručníků ustanovených kdysi panem Lackem nad Jiříkem ze Šternberka a Lukova.[18]

Menší záhadou a námětem na rozsáhlejší rozpravu jsou Jindřich z Bystřice a Choryně (+ 1419) a jeho synovec Jan Tlačisvět z Bystřice.[19] O vztazích Jindřicha z Bystřice k jičínským Kravařům víme pouze to, že se Jindřich 30. 7. 1401 spolu s Vokem z Kravař na Štramberce, panem Lackem, Mikulášem z Choltic a Závišic a Hanušem z Pržna zaručoval za Lacka z Kravař na Jičíně olomouckému kanovníkovi Františkovi z Jevíčka a jeho synovci Martinovi za správu Šenova, na němž Lacek Jičínský prodal Františkovi roční plat 10 hřiven gr.[20] Jindřich se jinak orientoval na olomoucké biskupy, ještě spolu s otcem Ondřejem přijímal 1. 8. 1403 na hradě Starém Jičíně lénem Haňovice v mírovském lenním obvodu. Michálek z Bařic resignoval 22. 11. 1406 Jindřichovi, tou dobou už purkrabímu na hradě Šaumburku, své statky v Choryni a 8. 12. 1406 sliboval Jindřich věrnost biskupovi za léna Komárno, Choryni a Haňovice.[21] Nic nenasvědčuje tomu, že by se Jindřich od olomouckých biskupů odklonil, od biskupa Lacka navíc dostal 7. 6. 1406 do zástavy ve 200 hřivnách biskupské městečko Kelč.[22]

Jsme pak na rozpacích, jak si vysvětlit, proč v roce 1419 spatřujeme Jindřicha z Bystřice v držení arnoltovického léna, které koupil v roce 1396 od biskupa Mikuláše právě pan Lacek z Kravař.[23] Získal je snad Jindřich až od biskupa Jana z Železného, který si je dovolil odejmout jako léno spadlé na lenního pána pro felonii jeho předchozího držitele? Anebo dostal Jindřich Arnoltovice do zástavy či dočasné správy již od pana Lacka?

15) ZDO VIII, č. 64.

16) Srov. Václav Štěpán, Nové materiály k vývoji česko-polských vztahů počátkem 15. století. Časopis Slezského muzea 30, série B, 1981, s. 94 - 95.

17) ZDO IX, č. 242, 243.

18) AČ I, s. 147 an, č. 11.

19) O vladycích z Bystřice J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 379 an, č. 1392; viz též V. Fialová, Pečetítko ze zaniklé tvrze Arnoltovice. (Příspěvek k historii husitství na Moravě). Vlastivědný věstník moravský XVII, 1965, s. 131 - 141.

20) CDM XIII, č. 125.

21) Lechner I, s. 20, č. 22; s. 24, č. 80, 81. Jako Jindřich z Šaumburku se uvádí 24. 11. 1406 (Lechner II, s. 248).

22) CDM XIII, č. 425.

23) CDM XII, č. 333; viz též Lechner I, s. 15.

Příliš pak do sebe nezapadají známá fakta o Jindřichovi a zpráva listiny na kelečskou faru údajně z roku 1429, dle níž se v hrad Šaumburk uvázal jakýsi Jindřich, kacíř z Čech, který *„lidi rozptýlil i také lidi kostelní svéj nezbednej zlosti podmanil, roli, lúky, lesy odcizil"*.[24] Listina na kelečskou faru je přitom neobyčejně zajímavý dokument. Kdo se jí zabýval zevrubněji, tomu jistě neušlo několik faktických nesprávností. Poukažme alespoň na některé. Tím prvním je vročení. Listina sama se hlásí do roku 1424, ale nesedí přitom denní datum: neděle den svatého Filipa a Jakuba. Ta připadala na roky 1401, 1407, 1412, 1418, 1429 a 1435.[25] Další zvláštní věcí je přítomnost olomouckého kanovníka Vavřince z Hranic v komisi, která měla obhlédnout meze a škody kelečské fary. Tento muž byl totiž zcela jistě nebožtíkem v roce 1419.[26] Nemožná jsou také jména svědků Jošta Vlkova z Podolí řečeného Čert a Mikuláše řeč. Pol z Kelče a krakovského kanovníka Jana z Elgot.[27]

Listina na kelečskou faru má evidentně několik vrstev, přičemž za základ byl vzat soupis kanovnické komise, provedený někdy mezi lety 1416 - 1419. Jako purkrabího na Šaumburku známe ovšem z období těsně předrevolučního pouze jediného Jindřicha a to Jindřicha z Bystřice.[28] Přitom je zajímavé, že mocný list olomouckého biskupa Konráda z Vechty pro Jindřicha z Bystřice byl datovaný v Praze (!) 7. 4. 1410.[29] Je samozřejmě možné, že Jindřich jako příjemce listiny v té době v Praze pobýval, kde se dozajista nemohl o Husovi něco nedozvědět.

Těžko pak posoudit, jestli teorii o Jindřichovi jako onom *„kacíři z Čech"* podporuje Jindřichova nadace pro hodslavického faráře Mikše, nebo zda stojí v příkrém rozporu s Jindřichovým počínáním coby zástavního pána Kelče. Svou platnost - byť omezenou - si zachovává soud J. Juroka, dle nějž Jindřich a jeho synovci opustili husitské pozice, pokud na nich ovšem kdy stáli.[30] Z hlediska pravověrnosti asi nikdo nemohl nadaci nic vytknout, jinak by ji těžko 31. 7. 1419 potvrzoval olomoucký oficiál a vikář in spiritualibus Jakub z Brna.[31] Jindřich z Bystřice se ještě účastnil jednání manského soudu v září 1420. V březnu 1422 už se projednávala na soudě Jindřichova závěť, přičemž Jan Tlačisvět z Bystřice měl co dělat, aby dědictví po strýci alespoň zčásti uhájil. Dovolávat se práva u biskupa Jana Železného nebylo pro Jana Tlačisvěta asi příjemným zážitkem.[32]

Hanuš z Pržna (+ mezi 1415 - 1416) patří k těm nižším šlechticům, kteří sice původně sloužili jako manové větším pánům, ale postupně se stali na svých chlebodárcích nezávislí.[33] Jako markraběcí manství držel Hanuš nějaké majetky v Pržně na Vsetínsku.[34] Od Voka z Kravař koupil v roce 1382 markraběcí manství v Perné, které dále zvětšil přikoupením dalších markraběcích lén (Vysoké a Lhotky n. B.) od olomouckého biskupa Lacka kolem roku 1406.[35] Hanušovi se podařilo v průběhu let vytvořit malé panství skupováním rozptýlených statečků nižší šlechty níže (Valašského) Meziříčí. V roce 1385 prodala Fena, vdova po Závišovi z Lešné, Hanušovi 100 hřiven svého věnného práva v Lešné. Janek z Lešné vzápětí prodal Hanušovi vše, co měl v Lešné, včetně patronátu kostela ve Střítěži (zan. ves na katastru obce Choryně). V roce 1391 prodala Hanušovi dvůr v Lešné Hylkunta, vdova Dětřicha z Lešné a Bušek z Lešné prodal Hanušovi dvůr, 3/4 polí a jeden podsedek.[36] V roce 1415 tak Hanušovi patřila ves Lešná s tvrzí, dvorem a rybníky, Perná s dvorem a mlýnem, Střítežík, Vysoká a Lhotka n. B. (jinak Žabokrky) s mlýnem a dvorem, o držbě Pržna bohužel nejsme informováni.[37] Mrtev byl Hanuš jistě 2. 5. 1416, kdy Elška z Lešné (vdova po Hanušovi) poháněla Zbyňka ze Všechovic z 300 hř. gr. škod, že jí drží její dědictví ve Lhotě a ve Vysoké.[38]

24) František Snopek, Fara kelecká roku 1429. ČMM 36, 1912, s. 398; opis listiny v ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 40, sign. Q, pag. 11 - 19. Pasus od slov *„Jest ustaven na břehu farářově a ten rybník, kdyby se nestrhl..."* (Snopek, Fara kelecká, s. 399 hned za pozn. č. 12) až po *„... Má také farář čtvrtí rolí sedlských deset a svuoj lán v prostředce a ten jest ku poledni"* (Snopek, s. 400, řádek 24 - 25) je ještě jednou znovu opsán na pag. 19 - 20.

25) F. Snopek, Fara kelecká, s. 396.

26) Tamtéž, s. 398. Vavřinec z Hranic se naposledy mezi olomouckými kanovníky uvádí v únoru 1416 (RBMV, IV, s. 275, č. 656). Již 20. 1. 1416 přitom uváděla olomoucká kapitula kanovníka mistra Ješka z Dubčan v držbu kanovnické prebendy ve Vítonicích, kterou předtím držel Vavřinec z Hranic (MZA Brno, Nová sbírka, podle Hurtova inventáře). K Vavřincovi se vztahují půhony LC II, s. 605, č. 972; s. 608, č. 988; k tomu srov. CDM XIV, č. 109 a L. Hosák - R. Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku. II, Praha 1980, s. 684.

27) F. Snopek, Fara kelecká, s. 402. Mezi biskupskými many marně hledáme takováto jména, známe však Jošta Tamfelda na Loučce, jenž r. 1443 sliboval za Loučku, kterou pak resignoval r. 1446 svému bratru Fridmanovi (Lechner I, s. 51, č. 168, s. 101, č. 57) a Hanuše Čerta z Moščna, který resignoval r. 1441 dvůr v Sazanech Mikuláši z Branek (Lechner I, s. 49 - 50, č. 153). Krakovský kanovník Jan z Elgot se také asi stěží vyskytoval před rokem 1420 na Moravě (k němu srov. Ottův slovník naučný, 8, 1894, s. 521 an.).

28) Jako šaumburský purkrabí je Jindřich doložen ještě 14. 12. 1412 (Lechner II, s. 289), 6. 2. 1413 byl už šaumburským *„starostou"* Zikmund z Bítova (Lechner II, s. 294). Ke změně došlo evidentně s nástupem nového biskupa Václava Králíka. Ten podle listiny z 6. 2. 1437 zastavil hrad Šaumburk v 300 hřivnách Benešovi z Brozan, od něhož jej vykoupil Zikmund z Bítova a Václav Králík mu na hradě zapsal dalších 100 hřiven gr. (ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, Listiny, inv. č. 1284, sign. L I a 6). Beneš z Brozan a Beneš řeč. Slaboň, r. 1410 doložený jako purkrabí v Brozanech, které patřily mělnickému probošství, budou zřejmě jedna a táž osoba (B. Lůžek, OA v Lounech. Průvodce po fondech a sbírkách. Praha 1956, s. 37).

29) Lechner II, s. 314 - 315.

30) ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. A 1 a 15. Regest RBMV, IV, s. 291 - 292, č. 699. Srov. J. Jurok, K sociálně ekonomickému vývoji, s. 333, kde Jana z Hynčiny už přímo ztotožňuje s Janem z Hynčiny a Bystratic, maršálkem dvora Jana z Kravař, zatímco ve svých Počátcích husitství na Novojičínsku, s. 42, pozn. 101, to nadhozuje jako otázku. Podle všeho však listinu tehdy neviděl v originále, který podává jasný sfragistický důkaz o nemožnosti zmíněného ztotožnění. Také z jeho formulace o Janovi v nejnovější práci Moravský severovýchod (1998), s. 62, by mělo vypadnout slůvko *„pravděpodobně"*, neboť Jan z Hynčiny a Bystřice byl prostě zcela určitě někdo úplně jiný, než pozdější maršálek dvora Jana z Kravař Jan z Hynčiny a Bystratic.

31) RBMV, IV, s. 293, č. 702.

32) Lechner II, s. 309, 313 - 316; srov. V. Fialová, Pečetítko ze zaniklé tvrze Arnoltovice, s. 137 - 139.

33) K vladykům z Pržna J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 28, č. 43; k Pržnu srov. Ladislav Baletka, Pržno očima šesti století 1372 - 1972. Pržno 1972, s. 13. Prženští vladykové jsou zřejmě potomci těšínského fojta Petra, 1349 správce hradu Landeku na Opavsku, (srov. Lechner I, s. 12, kde na řádku 30 je zmínka o Hanušovi a Pavlíkovi, synech těšínského fojta, viz však tamže výše na 14. řádku údaj k Moštěnici; srov. též Franz Kopetzky, Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061 - 1464). Archiv für österrechische Geschichte 45, 1871, s. 176, č. 291, s. 202, č. 390). Rodový znak prženských vladyků (tři hrábě či vidlice) měl slezský rod Cornberg (viz J. Pilnáček, Rody starého Slezska. II. K vydání připravil Karel Müller, Brno 1991, sv. 2, s. 527, č. 744).

34) V r. 1385 int. Hanuš své manželce Elšce 100 hřiven gr. věna na všem, co má v Pržně, vyjma markraběcí léno (ZDO IV, č. 596).

35) ZDO IV, č. 201; VII, č. 72.

36) ZDO IV, č. 593, 597; VI, č. 157, 158.

37) ZDO VIII, č. 366, 368; srov. E. Domluvil, Val. - Meziříčský okres. Vlastivěda moravská, Brno 1914, s. 388.

38) LC II, s. 496, č. 512, poručníky půhonu byli Maršík z Radověšic, Pavlík z Pržného a Milota z Lázník.

Ve spojitosti s pány z Kravař se Hanuš objevuje v roce 1378, resp. o něco dříve. Jednak v únoru 1378 vložil Vok z Kravař Hanušově manželce Kačně 50 hřiven gr. věna na vsi Palačově, náležející k jeho statku Jičín. Dne 3. 3. 1378 vystupuje pak Hanuš jako ručitel za čtyřlístek kravařských pánů.[39] Jako svědek na listinách vydaných pány z Kravař se pak Hanuš vyskytuje s takřka železnou pravidelností.[40] Po čase se ale Hanušovi podle všeho orientace na pány z Kravař začala nevyplácet a došlo i ke zhoršení vzájemných vztahů. I tak si totiž lze vysvětlit půhon, kterým 10. 12. 1410 pohnal Hanuš pana Lacka z Kravař ze škod 33 hřiven grošů, že mu drží zboží biskupa Lacka, jeho základ, na který Hanuš biskupu Lackovi půjčil hotové peníze a ty mu nebyly vráceny. Bohužel nevíme, jak v tomto případě panský soud nalezl.[41] Není to jen tento osamocený fakt, z něhož lze vyvozovat závěry o odklonu Hanušově od pánů z Kravař. Existovalo totiž jakési pouto mezi Hanušem a Maršíkem z Radovesnic, o jehož poměru k panu Lackovi sice nevíme mnoho určitého, zato je známo, že za husitské revoluce Maršík, příbuzensky a majetkově spjatý s olomouckým patriciátem, bojoval na straně katolické.[42] Ani Hanušovy zetě Zikmunda z Mírova a Milotu z Lázník mezi pečetiteli protestního listu nenacházíme.[43]

Vidíme tedy, že i mezi klienty a leníky pánů z Kravař byli takoví, jejichž majetkové bohatství jim umožňovalo vystupovat vůči svým pánům celkem samostatně, často i jako věřitelé a posléze i jako žalobci na zemském soudu. Také jejich poměr k církvi byl bohatší o vztahy majetko-právní, byli držiteli podacích práv a zakládali či dotovali oltáře a kněžské funkce, spojené se správou venkovských i městských kostelů.

39) ZDO III, č. 414; CDM XV, č. 185

40) Dne 14. 11. 1380 svědčí Hanuš při ujednání spolku Voka a Beneše z Kravař s Lackem (CDM X, č. 210); 2. 10. 1383 jako svědek pánům z Kravař při prodeji Jeseníku olomouckému kanovníkovi Vilému Kortelangovi (CDM XI, s. 561 - 564, č. 14); 17. 11. 1389 svěřuje Lacek z Kravař Hanušovi z Pržna, Luckovi z Rouska, Vojtěchovi z Malhotic a Domankovi z Hulína svou při vedenou před manským soudem v Kroměříži (Lechner II, s. 140); 26. 4. 1394 se Hanuš účastní majetkového porovnání mezi panem Lackem a jeho manželkou Markétou z Pogorelly (CDM XV, č. 350); 5. 8. 1396 svědčí při prodeji statku Arnoltovic panu Lackovi biskupem Mikulášem (CDM XII, č. 332, 333, 334); 10. 9. 1396 svědčí Hanuš Lackovi a Vokovi z Kravař (CDM X, č. 360); 8. 2. 1399 ručí kanovníku Lackovi za správu vsi Bernartic (RBMV, IV, s. 162, č. 376); 30. 7. 1401 slibuje spolu s Lackem z Kravař a Helfštejna za správu platu z Šenova olomouckému a vratislavskému kanovníkovi Františkovi z Jevíčka (CDM XIII, č. 125).

41) LC I, s. 365, č. 1115.

42) V roce 1415 byl do desk vložen zápis věna Elšce, manželce Hanuše z Pržna, který jí vykazoval 100 hřiven gr. na tvrzi, dvoře a dalším příslušenství v Lešné, což přijal Maršík z Radovesnic (ZDO VIII, č. 366), viz též půhon LC II, s. 496, č. 512. K Maršíkovi z Radovesnic Jindřich Šebánek, Archivy zrušených klášterů moravských a slezských. 1, Inventář pergamenů z let 1078 - 1471. Brno 1932, č. 1155, 1260, 1261; viz též Tomáš Baletka, Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375 - 1411). Sborník archivních prací 46, 1996, s. 336.

43) Hanušově dceři Hedvice vykazoval 1408 věno na Postřelmově její tchán Gerhard z Mírova (ZDO VII, č. 594), v roce 1415 ji Hanuš z tohoto věna převedl na Pernou (ZDO VIII, č. 368).

* * * * *

Přestože nelze hned mezi všemi pečetiteli protestního listu vidět politické spojence pánů z Kravař či přátele nebo klienty jejich přátel, je takový pohled mnohem bližší skutečnosti, než tvrzení o samostatném přístupu nižší šlechty k husitskému protestu.[44] K tomuto tvrzení nás opravňuje i pohled na vývoj pohybu deskového majetku v předhusitské době. Jakkoli výzkum v tomto ohledu nepokročil nijak daleko a k dispozici máme pouze několik sond z oblasti jižní Moravy, můžeme získat celkem pravdivý odraz skutečnosti uplatněním odlišného metodického postupu. Dosud publikované studie jsou totiž výsledkem velmi pracné a zdlouhavé rekonstrukce majetkové držby k jednomu pevnému časovému termínu s následným srovnáním a stavovským rozčleněním jednotlivých držitelů na zeměpána, církev, vyšší a nižší šlechtu a měšťanstvo.[45]

Představme si však celkový komplex majetku, který v našem případě omezíme pouze na městečka (resp. města), vsi, hrady, tvrze a dvory, a pro zjednodušení pomineme menší majetky, jako lány, roční platy či mlýny, a uvažujme, že v rámci této sumy majetku dochází k přelévání jednotlivých položek z rukou jedné stavovské skupiny do rukou skupiny druhé. Neznáme sice vzájemné rozložení tohoto majetku mezi jednotlivé stavy, umíme však poměrně přesně postihnout to množství, které se mezi jednotlivými skupinami přelévalo. Stačí přitom, když budeme sledovat převody nemovitostí pouze mezi jednotlivými stavovskými skupinami.[46] Odhlédněme od skutečnosti, že žádná z počítaných jednotek nemá stejnou velikost, každá vesnice či městečko byly přeci různě veliké a různě veliká byla tím pádem i výše feudální renty. Nám půjde pouze o formální a teoretický matematický model. Formální proto, neboť deskové zápisy zachycují legalizovanou držbu a neodrážejí různé úchvaty, dočasné zástavy, poručnickou správu a další formy vztahů k majetku, o nichž zase víme z půhonných knih nebo odjinud. Pokud však jde o vlastnické vztahy, jsou pro nás zemské desky pramenem prvořadé důležitosti, neboť tak jako tak výše uvedené formy držby byly dočasné a vlastnická práva omezovala jen zčásti, pokud vůbec. Pokusme se tudíž alespoň o dílčí náhled na pohyb šlechtické nemovitosti na severní Moravě, k čemuž nám poslouží zemské desky olomoucké cúdy, z nichž jsem zpracoval období let 1397 - 1415. Číslo ve sloupcích představuje konečný součet majetkových zisků a ztrát. Jestliže např. v roce 1397 nižší šlechta pozbyla 3 dvory a získala naproti tomu 1 hrad, 1 městečko, 11 vsí a 2 dvory, v konečném výsledku pak byla pouze o jeden dvůr chudší.[47]

44) Srov. též pohled F. Šmahela, Husitská revoluce, 1, s. 278 - an, 286.

45) Jaroslav Mezník, Venkovské statky pražských měšťanů v době předhusitské a husitské. Praha 1965; týž, Feudální držba na Vyškovsku ve 14. a 15. století. ČMM, s. 59 - 81; týž otiskl pod jménem Františka Matějka studie Vývoj feudálního majetku na jihovýchodní Moravě ve 14. a 15. století. ČMM 98, 1979, s. 104 - 120; týž, Města, městečka a vesnice na Brněnsku ve 14. a 15. století, ČMM 103, 1984, s. 101 - 126; Jaroslav Bakala, Venkovské majetky měst a měšťanů na severní Moravě v předhusitské době. Časopis Slezského muzea 24, série B, 1975, s. 106 - 119; Rostislav Nový, Vývoj struktury pozemkového vlastnictví na Benešovsku v předhusitské době. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 20, 1979, s. 141 - 176; nejnověji David Papajík, Města a městečka na střední Moravě do konce 16. století. Vlastivědný věstník moravský 50, 1998, s. 154 - 166.

46) Za vyšší šlechtu pokládám tzv. zemské pány, tj. barony sedící na zemském soudě, ve sledovaném období to byli páni z Cimburka, z Holštejna, z Konice, z Kravař, z Kunštátu, z Kvasic, z Letovic, z Lichtenštejna, z Lipé, z Lomnice, z Rosic, ze Sovince, ze Šternberka, z Tvorkova (ovšem s výhradami). Srov. též vymezení u J. Mezníka, Feudální držba na Vyškovsku, s. 66.

Tab. 1: Posuny deskových statků nižší šlechty v l. 1397 - 1415 v rámci olomoucké cúdy

Rok	městečka	vsi	hrady	tvrze	dvory
1397	1	11	1	0	-1
1398	0	8	0	0	2
1399	0	0,5	0	0	3
1406	0	22	0	0	10
1407	0	18,5	1	1	5
1408	2	35	2	2	16
1409	0	-1,5	0	0	0
1412	1	9	0	0	8
1415	0	5	0	0	1
	4	107,5	4	3	44

Tab. 2: Posuny deskových statků vyšší šlechty v l. 1397 - 1415 v rámci olomoucké cúdy

Rok	městečka	vsi	hrady	tvrze	dvory
1397	2	36	1	2	2
1398	1	31	1	1	0
1399	0	0,5	0	0	-2
1406	0	-5	0	0	-1
1407	0	-9,5	1	0	-4
1408	-2	-32	-2	1,5	-16
1409	0	1,5	0	0	-1
1412	-1	-5	0	2	-10
1415	0	-5	0	0	-1
	0	12,5	1	6,5	-33

Výsledky získané tímto postupem jsou dosti průkazné. Z tabulky je jasně patrný výrazný majetkový vzestup právě nižší šlechty, který ještě více vynikne, pokud srovnáme majetkovou směnu mezi nižší a vyšší šlechtou. Ve prospěch nižší šlechty pozbylo panstvo v průběhu let 1397 - 1415 ze zemsko-deskových statků celkem 2 městečka, 75 vsí, 2 hrady, 2 tvrze a 30 dvorů. Ve všech položkách si přitom nižší šlechta průběžně polepšovala, pouze v r. 1397 přišla o 2 dvory, v r. 1399 o půl vesnice a v r. 1409 o 1 a půl vsi, v r. 1412 o jednu tvrz. Přitom největší množství statků získala nižší šlechta po skončení válek mezi markrabaty Joštěm a Prokopem a po uzavření landfrídu v r. 1405, kdy starý markrabě Jošt odměňoval služby svých věrných.[48]

47) Srov. zápisy v ZDO VI, č. 517, 520, 538, 548, 554, 588, 596, 624, 631, 636, 644, 645, 646, 652, 653, 655, 657, 681, 695, 696, 701, 702, 704, 715, 718, 719, 720, 725.

Tab. 3: Bilance majetků získaných nižší šlechtou od pánů na území olomoucké cúdy

Rok	městečko	vesnice	hrad	tvrz	dvůr
1397	0	1	0	0	-2
1398	0	6	0	0	1
1399	0	-0,5	0	0	2
1406	0	18	0	0	4
1407	0	8,5	0	1	2
1408	2	33,5	2	2	16
1409	0	-1,5	0	0	0
1412	0	5	0	-1	6
1415	0	5	0	0	1
	2	75	2	2	30

Teoretická konstrukce o jakési krizi nižší šlechty, která by byla příčinou jejího přiklonění se k husitskému hnutí, se tak ukazuje pro sever Moravy jako neopodstatněná.[49] Spíše by bylo na místě hovořit o krizi či stagnaci šlechty vyšší, která vyklízela *„pole"* sice drobnější (šlo zvláště o vesnice a dvory), přesto nárůst majetků u ní nebyl tak rozsáhlý, jako u šlechty nižší, protože páni zisky z poslední vlny *„privatizace"* markraběcího majetku na počátku 15. století většinou přelili právě do rukou svých méně majetných a nezřídka i méně urozených šlechtických druhů. Zkrátka nepřišla ani církev, jejíž majetek v průběhu sledovaného období vzrostl o 1 městečko, 9 a půl vsi, 1 tvrz, 14 dvorů, 6 mlýnů a zhruba 113 hřiven grošů ročních platů. V drtivé většině případů šly tyto zisky na vrub vyšší šlechty, která do rukou církve zavedla 1 městečko, 8 vsí, tvrz, 10 dvorů, 4 mlýny a roční platy v celkové výši 92 hřiven grošů.

Při studiu majetkové držby ovšem narážíme na množství potíží, které však - doufejme - budou časem překonány. Tak např. dělení na vyšší a nižší šlechtu je čistě formální a v budoucnu bude nutno zvolit jiná kritéria, jako třeba skutečný či alespoň přibližný peněžní výnos jednoho každého šlechtice. Prozatím se také operuje s ne-

48) Landfríd z roku 1405 se sice nedochoval, o jeho existenci ale svědčí řada zmínek v půhonných knihách, viz LC I, s. 151, č. 175; s. 174, č. 310; s. 177, č. 328; s. 191, č. 420; s. 228 - 229, č. 495, 497, 503; s. 243, č. 594; s. 362, č. 1092, etc.; k tomu viz V. Štěpán, Šumperk na počátku 15. století. Severní Morava 62, 1991, s. 6.

49) Srov. též hodnocení F. Šmahela, Husitská revoluce, 1, s. 280 - 290. Poněkud odlišně vyznívá hodnocení J. Juroka, Moravský severovýchod (1998), s. 62 - 68, 84, který má krizi nižší šlechty pro moravský severovýchod za doloženou, ale přání je tu otcem myšlenky.

stejně velkými vesnicemi, rozhodujícím kritériem by se ale do budoucna měla stát skutečná či odhadem stanovená výše peněžních platů, kterou lze v oblasti severovýchodní Moravy docela snadno odvodit.

PEČETITELÉ PROTESTNÍHO LISTU Z MORAVSKÉHO SEVEROVÝCHODU A KLIENTELA PÁNŮ Z KRAVAŘ

Klíčovým pro poznání kravařské klientely je osmý exemplář protestního listu, který byl sepsán a zpečetěn 28. září 1415 ve Šternberku a zaslán kostnickému koncilu. Osmý list pečetilo celkem 54 osob ze všech koutů Moravy, ale i Opavska, kde měli páni z Kravař rovněž množství statků. Zároveň je v tomto listě zastoupeno nejvíce biskupských manů a také nejvíce služebníků a klientů pánů z Kravař.[50] My se zde zaměříme pouze na ty pečetitele, kteří měli jednak nějaký bližší vztah k pánům z Kravař či drželi na severovýchodní Moravě nebo Opavsku nějaké statky a tím pádem také na tři nové tváře, které do zdejší oblasti patří a jejichž identita byla dosud nejasná, totiž: Wolframa z Panowic, Stacha ze Suchdola a Štefana Schenkara z Hynčiny a Bystratic. K nim ovšem připojíme i ty šlechtice, kteří pečetili list šestý, tedy Dika z Kobeřic a Františka z Pelhřimova, neboť jejich vazby k severní Moravě a Opavsku jsou prokazatelně doloženy.[51]

Dříve, než si povšimneme bližších prosopografických údajů pečetitelů protestního listu z oblasti moravského severovýchodu, proberme některé sporné případy, kdy nám bohužel nedostatek historických pramenů znemožňuje bližší identifikaci šlechticů, pečetících protestní list. První spornou osobou je Václav ze Slatinky.[52] Příslušnost Václavovu ke kravařské klientele nelze zatím blíže doložit. Mohl sice držet jako manství Slatinu na fulneckém panství, ale vzhledem k jeho predikátu nelze věc stoprocentně jistě rozhodnout.[53] Navíc známe z této doby Václava, držícího nápravu ve Slatince u Letovic, o níž se v letech 1410 - 1415 soudil se svým bývalým lenním pánem a jeho many.[54]

U Mikuláše ze Studénky není jisté, po které Studénce se psal.[55] Nejistota panuje také u Jana z Hynczendorfu.[56] Nelze přesně určit, jde-li tu o Jana Tlačisvěta z Bystřice, bratra Záviše a Herše z Bystřice, držitele léna Choryň, nebo o Jana Maršálka z Hynčiny a Bystratic.[57] Pro první možnost svědčí to, že o tomto Janovi máme zachovány souvislé zprávy. Jan z Hynčiny a Bystratic se naproti tomu objevuje poprvé až v roce 1433 v závěti Jana Jičínského z Kravař. Navíc jeho predikát nápadně upomíná na Štefana Šenkara z Hynčiny a Bystratic, který se počátkem 15. stol. angažoval na straně lukovských Šternberků a pak v okruhu Lacka z Kravař a je proto možné, že Štefan byl otcem tohoto Jana.[58]

Záhadnou postavou zůstává Jindřich z Týna, o němž je řeč pouze v roce 1415, kdy je uveden mezi stvrzovateli protestního listu.[59] Logicky se dá předpokládat, že Jindřich držel jako manství či zástavu nějaké majetky v Týnu n. Bečvou, který prokazatelně patřil v roce 1447 k panství helfštejnskému.[60] Ani to však k bližší Jindřichově identifikaci nestačí. Z Jindřichů, kteří byli počátkem 15. století usazeni v okolí helfštejnského panství, připadá do úvahy Jindřich z Bělotína (1413 - 1437), později držitel Špiček a Kojetína, o němž však nemůžeme říci o mnoho více, než o Jindřichovi z Týna.[61]

Spornou osobou je rovněž Ješek z Jestřebí, o jehož vztahu k Jestřabí u Fulneka nevíme zhola nic.[62] Nic bližšího nevíme ani o Oldřichovi z Rakova,[63] který se snad psal podle Rakova na helfštejnském panství, kde mohl mít nějaké manství či zástavu. Oldřichovo jméno se v pamětech té doby nevyskytuje a tak zatím není jisté, s kým by se dala jeho osoba ztotožnit.[64] Také jméno Drlíka z Bělé nenachází dostatečné opory v soudobých pramenech.[65]

Zpracování kravařské klientely by však nemělo zůstat omezeno pouze na pečetitele osmého listu, ale pozornosti by si pochopitelně zasluhoval zvláště sedmý exemplář, který byl zřejmě zpečetěn ve Velkém Meziříčí a na němž jsou zastoupena jména 27 rytířů a vladyk z okolí Třebíče a Velkého Meziříčí.[66] Nějaké vztahy těchto šlechticů k Lackovi z Kravař musíme předpokládat, jinak si lze stěží vysvětlit, proč v tak hojném počtu k husitskému protestu přivěsili své pečeti. Šlo také o šlechtu, která byla tra-

50) F. Táborský, K protestu české šlechty, s. 120 - 121, srov. též V. Flajšhans, Ještě český protest, s. 299 - 300; J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 26 - 27.

51) Používám sice termín *„severovýchodní Morava"*, ale nemám samozřejmě na mysli nějaké přesně vymezené hranice, žádná *„severovýchodní Morava"* či *„region severovýchodní Moravy"* nikdy neexistovaly, v tomto smyslu je třeba chápat vymezení J. Juroka, Moravský severovýchod. (1998), s. 7, jako umělé. Adekvátní by bylo vycházet z obvodů provinciálních nebo zemských soudů, v našem případě tedy mělo být vzato v potaz území olomoucké cúdy.

52) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 427.

53) Nejnověji pokládá za sporného Václava ze Slatiny i J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 30 a 33 (v pozn. 45).

54) Srov. půhony LC II, s. 432, č. 346, 347; s. 441, č. 393, 394; s. 467, č. 400, 401.

55) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 433. Do Studénky (okr. Nový Jičín) řadí Mikuláše A. Turek, Mošnov a rytíři z Mošnova do konce 15. věku. VSONJ 22, 1978, s. 12, podobně J. Jurok, Počátky husitství na Novojičínsku, s. 33.

56) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 436; F. Táborský, K protestu české šlechty, s. 121 (Ioannes Hmrsdorfar).

57) J. Jurok, Počátky husitství na Novojičínsku, s. 35, 42, pozn. 101, splétal dohromady dva rody, zřejmě z neznalosti originálu listiny. O rodě z Bystratic J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 10, č. 5.

58) O Štefanovi níže mezi pečetiteli protestního listu.

59) A. Sedláček, Úvahy o osobách..., s. 340, č. 423.

60) ZDO X, č. 575; srov. však Listinář Selského archivu, I, Olomouc 1902 - 1906, s. 276, č. 274, kde Týn chybí ve výčtu vsí helfštejnského panství, jimž pan Lacek z Kravař dal právo odúmrti; patrně už tuto výsadu jako sídliště městského charakteru získal dříve.

61) Také identita Jindřicha z Bělotína není blíže jasná, srov. Bartoloměj Paprocký z Hlohol, Zrcadlo, pag. 274r; ZDO VIII, č. 422; ZDO IX, č. 93; V. Brandl, LC III/2, s. 443, č. 31, 32; s. 474 an, č. 243 (nález na s. 489, č. 122).

62) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 340, č. 424. Do Jestřabí u Fulneka jej zařadil A. Turek, Fulnecko, s. 129, a J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 30, 33. Je otázkou, zda tento Jan může být totožný s Janem z Římic, (č. 450), který též užíval predikátu z Jestřebí a patřil do okruhu líšnických Kunštátů, srov. J. Šebánek, Archivy zrušených klášterů, s. 253 - 254, č. 1216. Pak by totiž pečetil protestní list dvakrát, ovšem pod jiným jménem.

63) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 426.

64) K Rakovu L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské. Brno 1938, s. 634.

65) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 342, č. 444. Může jít o nemožnou zkomoleninu jména Drslav, jakýsi Drslav z Bělé byl r. 1406 doručovatelem půhonu Mikuláše Kokošky na Wolframa z Panovic (Lechner II, s. 235), ani o něm se však nedá říci nic bližšího. Daleko spíše by však mohlo jít v tomto případě o Dika z Kobeřic, který sice už pečetil list šestý (č. 359), ale v tomto ohledu by nebyl sám. Dik asi držel lénem jakési majetky v Bělé, jak nasvědčuje formulace nálezu v jeho sporu s Hanušem z Bělé z 8. 2. 1413 (Lechner II, s. 298), ostatně Dikova manželka byla Hanušovou příbuznou, neboť se psala podle Bělé (LC I, s. 160, č. 221).

66) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 335.

dičně vázana na velkomeziříčské dominium a jeho držitele, což ostatně u mnohých můžeme blíže dokumentovat. Tak Ješek z Otradic byl bratrem Hynka z Otradic a Jinošova, jenž býval v letech 1393 - 1398 purkrabím na Velkém Meziříčí.[67] Protest pečetil také meziříčský purkrabí Zbyněk.[68] Jeho nástupcem v úřadě purkrabího, otázka zda přímým, byl další z pečetitelů, Jan Wais z Tasova, neboť je jistě totožný s *„Wayskem purkrabí tehdy naším"*, který se mihne meziříčskou městskou knihou v r. 1419.[69]

Prosopografická data vybraných pečetitelů husitského protestu

Dik z Kobeřic

Příslušník staromoravského rodu původem ze Slavkovska, kde držel Dobročkovice, získal však nějaké statky i na severní Moravě.[70] Dne 27. 4. 1412 pohnal Dik z Kobeřic k biskupskému manskému soudu svého souseda Hanuše z Bělé z neznámého důvodu. Asi šlo o spor o meze, neboť dle nálezu manů z 8. 2. 1413 měl biskup vyslat many a starožitné lidi, aby ohledali hranice *(„poněvadž jest obapol manství").*[71] Mezitím 6. 2. 1413 rezignovala Anežka do rukou svého manžela lenní statek Hilbrantice. Dik jí na Hilbranticích nechal 8. 2. 1413 zapsat věno v celkové výši 130 hř. gr.[72]

František z Pelhřimova[73]

Bude patrně totožný s Franckem z Pelhřimova, jemuž a jehož bratrovi Mikulášovi resignoval 13. 11. 1415 Hanuš z Bělé biskupské manství Bělou a Výškovice (obé u Ostravy).[74] Oba přitom můžeme zařadit do kravařské klientely. Mikuláš z Pelhřimova ručil za 110 hřiven dluhu pana Lacka.[75] Jan Jičínský z Kravař zapsal před rokem 1433 Mikulášovi 100 kop gr. na Stráníku. Mikuláš se zase za pana Janka zaručoval i svými lenními statky Bělou a Výškovicemi.[76]

Wolfram z Panowic

Jako Volfart z Pavlovic se nedal blíže identifikovat a proto býval ztotožňován také s Tervardem z Pavlovic.[77] Volfart z Pavlovic je na první pohled nemožná zkomolenina. Křestní jméno Volfart je pro Moravu tak nezvyklé, že při jeho spojení s Pavlovicemi každého znalce napadne v této souvislosti právě Wolfram (Olbram) z Panowic, jinak příslušník rozložitého, původem lužického rodu. Je rovněž příznačné, že Wolframovo jméno je uvedeno hned před Stachem ze Suchdola (=Stacho de Hlad), s nímž jej mohla pojit nějaká osobní vazba, dnes již však stěží rekonstruovatelná.[78] Wolframovy životní osudy byly velmi pestré, jejich společným jmenovatelem, dá-li se to tak nazvat, byla lenní služba olomouckým biskupům. 16. 12. 1390 přijal Wolfram od biskupa Mikuláše lénem 5 hřiven ročního platu v Biskupicích, které připadly biskupovi po smrti Markéty, vdovy vazala Herborda.[79] 24. 8. 1396 odměnil biskup Mikuláš Wolframovy služby udělením léna 8 lánů a 4 prutů polí, z nichž jde roční výnos 10 hřiven, třetí části rychty a dvora v Závoří jinak Heinrichsdorfu (= Zábřeh n. O.), jak to na biskupa spadlo po smrti Kateřiny, vdovy po Alšovi z Frýdlantu.[80]

O oba statky vedl Wolfram před manským soudem v Kroměříži zdlouhavé soudní procesy. O dvůr v Biskupicích a 5 hřiven ročního platu přitom přišel nadobro, násilím se jich za válek mezi markrabaty zmocnil Erhart z Kunštátu, jak Wolfram dosvědčoval před manským soudem již v roce 1398. Zdlouhavý spor Wolframův s pány z Kunštátu přinášel výsledky, ale pouze na papíře, Kuštátové prostě výnosy manského soudu ignorovali. Teprve v roce 1420 se Wolfram vzdal nároků na polovinu Biskupic, tak jak ji kdysi sám držel, ve prospěch Hanuše z Biskupic.[81]

O Zábřeh nad Odrou zdvihl s Wolframem spor Mikuláš Kokoška, jenž 19. 8. 1404 před lenní soudem osvědčoval, že statky v Zábřehu jsou drženy násilím. Wolfram pak 16. 9. 1405 vyznal, že statek Zábřeh drží již deset let beze všeho odporu a chce to dokázat dobrým svědectvím.[82] 9. 6. 1406 vyšlo při přelíčení najevo, že Mikuláš Kokoška list na Zábřeh ztratil a manští soudci po něm žádali *„živé svědomí"*. Wolfram se však odvolal na magdeburské právo, dle nějž se měl Mikuláš vykázat nikoli many, ale listy.[83] 23. 6. 1406 Mikuláš znovu opakoval svou předešlou žalobu na Wolframa, který odpověděl, že zábřežské zboží držel od tří biskupů, od každého z nich přijímal manství a před soudem nebyl nikdy z držby Zábřehu naříkán. Kokoška prý naproti tomu nikdy od žádného biskupa léno nepřijal. Spor byl několikrát odkládán.[84] Při líčení 13. 10. 1406 ukázal Mikuláš Kokoška dokonce dva listy, jeden od pana Lacka z Kravař a druhý od města Ostravy, které dokazovaly, že existoval list na Zábřeh od biskupa kancléře (tj. patrně Jana ze Středy). Mikuláš také postavil jako svědka Licka z Rouské-

67) Tamtéž, s. 336, č. 380; SOkA Žďár nad Sázavou, AM Velké Meziříčí, nejst. městská kniha, sign. I (dále Mk I), fol. 134v, 135v, 136v, 137r.
68) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 335, č. 375. Jako meziříčský purkrabí doložen Zbyněk ještě v r. 1417 (AM Velké Meziříčí, Mk I, fol. 141v).
69) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 336, č. 382; AM Velké Meziříčí, Mk I, fol. 142v.
70) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 333, č. 359. O rodu J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 65, č. 143. Na Opavsko klade Dika J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 27. Vazbu Dikovu na Kobeřice u Opavy nelze blíže doložit, Kobeřice na Slavkovsku ovšem prodal už Dikův otec r. 1376 Ješkovi řeč. Markéta z Rožďalovic (ZDB VI, č. 374).
71) Lechner II, s. 288 an, 298. S Hanušem byl Dik ostatně nějak příznčn, jeho manželka Anežka se psala z Bělé (LC I, s. 160, č. 221).
72) Lechner I, s. 37, č. 14; II, s. 295. Určit tuto lokalitu se mi přes veškeré úsilí nepodařilo.
73) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 354, č. 363.
74) Lechner I, s. 34. K Mikulášovi viz LC III/2, s. 477 - 478, č. 263, 264. Stručnou zmínku o tomto dvojlístku bratří má J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 374. Viz též A. Neumann, Morava a stížné listy, s. 145. J. Jurok si Francka pouze všiml, aniž by jej zařadil na sever Moravy, držba léna v Bělé a Výškovicích mu asi ušla, srov. Moravský severovýchod (1998), s. 27, 78.
75) SOA Třeboň, Cizí rody II, sign. z Bělé 1; regest RBMV, III, s. 305 an, č. 775.
76) LC III/2, s. 477 - 478, č. 263, 264.
77) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 339, č. 406, hledal Volfarta pod Pavlovicemi za každou cenu; F. Zapletal, Počátky husitství v Přerově. Ročenka městského muzea v Přerově. II., Přerov 1938, s. 40, si jinou možnost než Tervarda z Pavlovic nepřipouštěl.
78) O rodě J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 405, č. 1153; týž, Rody starého Slezska, II, s. 408 - 409, č. 547.
79) Lechner I, s. 10; CDM XI, s. 543, č. 631.
80) CDM XII, s. 311 - 312, č. 338; srov. L. Hosák, Ostrava a její okolí v době předhusitské. Ostrava 2, 1964, s. 69 - 70; viz též Ostrava, kol. pod vedením K. Jiříka, Ostrava 1993, s. 616.
81) K průběhu sporu Lechner II, s. 193, 194, 203, 204, 227, 229, 232, 235, 236, 238, 241, 243, 244, 252, 257, 298, 310. O štěstí se Wolfram pokusil i u zemského soudu, jak svědčí půhon z 10. 12. 1407, který však měl být vyřešen poklidem (LC I, s. 247, č. 614).
82) Lechner II, s. 216, 221.
83) Tamtéž, II, s. 237.
84) Tamtéž, II, s. 239, 242.

ho, který vyznal, *„že Mikuláš Kokoška ukázal přede mnú list kněze Janův kancléřův s visetů pečetí na Zábřeh toho zboží v domu rychtářóv z Kroměříže, a prosil rychtáře, aby jej četl, a mne také prosil, abych jej slyšel, tuť jsem jej slyšel čtúc a viděl jsem ten list s visutú pečetí a mě se zdál spravedlivý a dobrý"*.[85] K vyústění se spor nachýlil teprve 19. 12. 1408, jelikož Wolfram stál již na třetím roku a Mikuláš Kokoška neodpovídal. Manové proto nalezli, že jestli Kokoška nepřinese třetího dne pomocnou řeč, proč se neúčastnil soudu, ani jinak neprokáže své právo, že tehdy Wolframovi bůh pomohl a on obdrží výrok soudu proti Kokoškovi plným právem. Protože tak Kokoška v termínu neučinil, nalezli manové 9. 1. 1409, že jelikož Kokoška neprokázal, proč se neúčastnil soudu, obdržel proti němu Wolfram plným právem.[86]

Dne 15. 12. 1412 byl spor obnoven, Mikuláš Kokoška pohnal Wolframa k příštímu sezení, jež mělo být v pondělí po svátku očišťování p. Marie. Po několika odkladech byl spor 15. 3. 1413 znovu ukončen, neboť Kokoška nestál na třech rocích, ačkoliv Wolframa pohnal a jestliže by Kokoška třetí den nepronesl pomocnou řeč, tehdy bůh Wolframovi pomohl a nemá Kokoškovi o to zboží odpovídat.[87]

Souběžně probíhal před manským soudem v Kroměříži spor Wolframa z Panowic s Mikulášem z Čertovy Lhotky a Hanuškem ze Zábřeha, kteří dne 19. 5. 1406 žalovali na Wolframa, že jim drží jejich zboží Zábřeh, na což mají dobré listy. Wolfram se hájil, že již třem biskupům skládal manskou přísahu a dosud ho z toho nikdo nenaříkal. Spor byl odložen do více manů.[88] 24. 11. 1406 se obě strany ale táhly na knihy, takže musel být čten rozsudek a Wolfram tlačil na many s konečným rozhodnutím. Hanušek a Mikuláš znovu opakovali, že mají dobré listy na zábřežské zboží, že jim patří, má-li jim to být ku pomoci či ne. Dle rozsudku vyneseného Vítkem z Bystřice byl spor znovu odložen.[89] Dne 2. 11. 1407 dali manové souhlas k tomu, aby se Hanušek ze Zábřeha a Mikuláš z Čertovy Lhoty mohli navzájem zastupovat ve svém sporu s Wolframem, takže Hanuš ustál díky tomu 21. 11. 1408 proti Wolframovi druhé stání.[90] 12. 12. 1408 byl ale kontumačním rozsudkem ukončen spor Wolframův s Mikulášem z Čertovy Lhoty, neboť Wolfram stál u čtyř roků a *„bůh jemu pomohl"*.[91]

Zajímavé jsou přitom vztahy, které zjišťujeme mezi Wolframem a dalším pečetitelem protestního listu Parcifalem z Náměště a jeho příbuzným Artlebem z Náměště. Podle všeho měli spolu velký spor, kdy ke slovu přišly i zbraně. Přátelé pak mezi nimi smluvili *„pravý křesťanský mír"*, jehož porušení mělo být pokutováno 100 hř. gr. Za Wolframa přitom ručil Václav Rus z Tršic, jehož z propadení základu 100 hř. pohánělo 30. 5. 1411 právě Parcifal z Náměště.[92]

O Wolframovi pak naposledy slyšíme v září 1420, kdy se ještě účastnil zasedání manského soudu v Kroměříži, kde vynášel i soudní nálezy. Dokázal se tedy zřejmě

85) Tamtéž, II, s. 244, 247.
86) Tamtéž, II, s. 248, 259 - 260, 262.
87) Tamtéž, II, s. 290, 293, 297, 301.
88) Tamtéž, II, s. 234.
89) Tamtéž, II, s. 248 - 250.
90) Tamtéž, II, s. 254, 256.
91) Tamtéž, II, s. 257.
92) LC I, s. 373 an, č. 1159, srov. s. 372, č. 1152, 1153.

jako řada jeho spolumanů přizpůsobit nové situaci či lépe biskupovi Janu Železnému. Mezi přísedícími soudu konaného v březnu 1422 už Wolfram není zmiňován, v té době už asi nebyl mezi živými.[93]

Stach ze Suchdola[94]

Biskupský man Stach ze Suchdola se skrývá pod pečetitelem protestního listu Stachem „de Hlad".[95] Stach pocházel z rodu vladyk z Předmostí. První zmínku o tomto rodu přitom máme z 4. 6. 1403, kdy Racek Pohořílka a Kunvaldu vzdal do rukou biskupa Lacka na hradě Starém Jičíně lenní dvůr v Sazanech před Kelčí, který následně přijal Pavlík z Předmostí a jeho bratři Stach a Blažek.[96] Majetky v Předmostí pak bratři postupně odprodali. Pavlík prodal svůj dvůr před rokem 1406 Adamu Běsovi z Kujav.[97] Stach pak daroval kolem roku 1409 svůj dům se zahradou v Předmostí Sulíkovi z Konice. Tímto darováním se chtěl asi vyhnout tahanicím před zemským soudem, neboť ze dvora byl naříkán 31. 3. 1408 Řehořem z Předmostí a 20. 12. 1409 Řehořovým synem Petrem, jimž byl dvůr údajně odejmut násilně.[98] Nějaký drobný majetek asi Stachovi v Předmostí přeci jen zůstal, neboť jej 22. 11. 1410 poháněla Anna z Předmostí z škody 20 hř. gr., že jí sedí na jejím dědictví v Předmostí.[99] Léno na dvůr v Sazanech před Kelčí přijímal znovu v prosinci 1412 Pavlík ze Sazan pro sebe a své bratry.[100] Stachův přídomek ze Suchdola se nedá podložit konkrétními doklady, ale nejspíše se tu jednalo o Suchdol n. O., kde mohl Stach držet nějaké majetky jako zástavu či manství od panů z Kravař, popřípadě mohl držet tamní dědičné fojtství.[101]

Dne 11. 6. 1410 pohnal Stach ze Suchdola Hanuše z Bělé a jeho manželku před manské právo, ale žaloba nebyla zapsána, takže nevíme proč se tak stalo.[102] Výsledkem procesu nicméně bylo, že dle vyznání Hanuše z 22. 10. 1411 byl Stach ze Suchdola zveden na ves Vésku (Niklasdorf) na 10 hřiven. Obě strany se ale ještě téhož dne porovnaly v tom smyslu, že to, co Stach obdržel na Hanušovi a jak to bylo zaznamenáno v knihách, má být vymazáno a nemá to mít napříště žádnou platnost.[103]

Sotva byl ukončen tento spor, musel se Stach postavit do šraňků znovu, tentokrát jako obžalovaný. 27. 4. 1412 pohnal Vlček z Kladorub Janka ze Sazan a též Stacha ze Suchdola a Mikuláše ze dvora před Kelčí k příštímu sezení soudu, které mělo být ve středu před sv. Mořicem (21. 9.). Soud zasedl sice až 5. 10. 1412, ale Vlček Stacha

93) Tamtéž, II, s. 307.
94) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 339, č. 407.
95) V česky psaném textu lenních knih se píše Stach většinou *„ze Suchdola"*, latinsky však i ve variantách *„Zuchodola"* (Lechner II, s. 282), *„de Vdola"* (tamtéž, II, s. 288), *„de Wdola"* (tamtéž, II, s. 299). Že se jedná o Stacha, napovídá i následnost jeho jména hned za Volfartem z Pavlovic, v němž osobně vidím Wolframa z Panovic, Stachova *„lenního kolegu"* a blízkého souseda.
96) Lechner I, s. 19, č. 9.
97) ZDO VII, s. 257, č. 281.
98) ZDO VII, s. 288, č. 786; srov. LC I, s. 282, č. 697, s. 346, č. 983.
99) LC I, s. 361, č. 1085.
100) Lechner I, s. 29, č. 28. Další zprávu o dvoře v Sazanech máme z r. 1441 (tamtéž I, s. 49 - 50, č. 153). O Pavlíkovi z Kelče je řeč ještě 15. 3. 1413 (tamtéž II, s. 299).
101) Srov. A. Turek, Fulnecko, s. 233.
102) Lechner II, s. 273.
103) Tamtéž II, s. 273; k průběhu sporu dále na s. 275, 276, 279, 280, 282, 283, 284.

zprostil obžaloby, ovšem s výhradou, že pokud by Janek ze Sazan zemřel, tehdy bude mluvit proti Stachovi a chce jej napomínat ze dvora v Sazanech. Stach ale vzápětí pohnal zase Vlčka k soudu o příštích sudých dnech. Spor však už dále nebyl projednáván.[104]

Diva ze Šišmy[105]

Diva, syn Lovkův, a jeho bratr Jan, měli v zemských deskách pouze Šišmu. V roce 1420 byl zapsán spolek Divovy manželky Perchty na věno její matky Uršuly, vdovy po Beneši Doupovcovi z Gansberka na zboží v Turovicích.[106] Diva zemřel před rokem 1437. Divův bratr Jan Diva zapsal toho roku Divově vdově Perchtě věno ve 100 hř. gr. na Bezuchově a Perchta jej přijala vzápětí na spolek.[107] Proč Diva pečetil protestní list se nedá přímo odvodit. Vzhledem k blízkosti Šišmy k helfštejnskému panství se nedá vyloučit blíže neznámý vztah Divy k panu Lackovi: Víme ale něco o vztazích Divy k ostatním pečetitelům protestního listu. Divova sestra (?) Ofka se provdala za Jiřího z Žeranovic a Tupce, výši věna schválil a přijal r. 1406 právě Diva z Šišmy.[108] V roce 1417 byl Diva jedním ze svědků Jana z Malhotic (tj. vlastně Jana Důně ze Žákovic) v jeho sporu s uherskohradištským měšťanem Štěpánem Pleulem.[109] Diva sliboval za Jana Důně před zemským soudem ještě v lednu 1420 v Janově při s Janem Bílým z Domamyslic.[110]

Jan z Petřvaldu[111]

Rod petřvaldských rytířů založil svou kariéru na lenní službě olomouckým biskupům, jeho první známý člen Petr Meissner držel v r. 1389 jako léno Velký Petřvald se dvěma dvory a sezením, Petřvaldík s dvorem, Proskovice a 4 poplatné lány ve Staré vsi n. Ondřejnicí.[112]) Petr Meissner vzdal 27. 2. 1409 při zasedání manského soudu všechny své statky, které drží pod olomouckými biskupy, svým dětem Janovi a Petrovi.[113]

Před lenním soudem se Jan z Petřvaldu ukázal již záhy po smrti svého otce. 21. 1. 1413 pohnali Jana jeho švagr Mikuláš z Trnávky a Racek z Pohořílky. Důvod žaloby nebyl ale uveden a spor utichl stejně rychle, jako začal.[114] 12. 11. 1415 poháněl Jana z Petřvaldu tentokráte pouze Racek z Pohořílky, ale ani tento spor nedošel řádného procesu.[115]

104) Tamtéž II, s. 288, 289.
105) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 338, č. 410.
106) ZDO VII, č. 15, 16; IX, č. 335.
107) ZDO X, č. 121, 122; J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 34, zaměnil přitom Divu za jeho bratra Jana řeč. Divu, Diva byl r. 1437 již nebožtíkem. Otázku totožnosti Divy z Šišmy s Divou z Čekyně nemusel vůbec pokládat, je spíše otázkou, proč tak učinil, jde přece o dvě různé osoby.
108) ZDO VII, č. 270.
109) Spor se vlekl od r. 1415, viz LC II, s. 477, č. 466, s. 497, č. 517, 518, s. 511 - an, č. 604, 605.
110) LC II, s. 618.
111) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 339, č. 415.
112) Lechner I, s. 15. O rodě J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 353 - 354, č. 1279; srov. též Ladislav Hosák, Ostrava a její okolí v době předhusitské. Ostrava 2, 1964, s. 70; s drobnými nepřesnostmi též F. Zapletal, Počátky husitství v Přerově, s. 45.
113) Lechner II, s. 264. Starý Petr Meisner se uvádí jako nebožtík 30. 5. 1414 (tamtéž, II, s. 303).
114) Tamtéž, II, s. 291.

Čeněk z Mošnova[116]

Mošnov (něm. Engelswald) se stal někdy ve 14. století lénem olomouckého biskupství. Stalo se tak po vymření hrabat z Hückeswagen a rozdělení jejich majetku (Příborska a Jičínska) mezi zeměpána a olomoucké biskupství.[117] Od 2. poloviny 14. století byla část Mošnova až do roku 1433 v držení pánů z Kravař. Na základě kusých pramenných údajů nelze rozhodnout, zda Čeněk mohl držet majetky v Mošnově z milosti olomouckého biskupa nebo pánů z Kravař.[118] Se jménem Čeňkovým se poprvé setkáváme na protestním listu a pak až v roce 1420, kdy odpověděl husitské Praze. Čeňkovi se velmi ostrý protirevoluční postoj vyplatil, neboť za své válečnické služby dostal od císaře Zikmunda množství statků do zástavy i dědičného vlastnictví. Čeněk zemřel v roce 1454 a jeho tři synové Jan, Oldřich a Jiří vyvíjeli podobně neblahou činnost jako jejich otec.[119]

Petr řeč. Němček ze Záhorovic[120]

Už počátkem 15. století musel být Petr Němček ve službách jičínských Kravařů. Elška ze Světlova, vdova po Vokovi z Kravař (+ 1406), darovala před rokem 1408 Petru Němčkovi z Černého Lesa a jeho manželce Záhorovice s dvorem a mlýnem. Právě to, že se jednalo přímo o darování, ukazuje na bližší Petrův poměr k pánům z Kravař.[121] Ze Záhorovic byl Petr Němček poháněn 15. 12. 1408 Smilem řeč. Hvězdličkou z Lilče, který jej vinil, *„že mi mú tvrzi obořil mocí sebrav sě s kýmž mohl, nemaje ke mně žádné viny a jsúce spolu u jedněch pánóv a z jedné strany"*.[122] Že se jméno Petrovo objevuje na protestním listě, je vysvětlitelné tím, že v dotčeném roce byl štramberským purkrabím. Jako bývalý štramberský purkrabí je uváděn 16. 1. 1417 mezi ručiteli za již zesnulého Lacka z Kravař a Helfštejna.[123] Naposledy se Petr připomíná v roce 1420, když přijal na spolek na všechny své statky Mníška z Hrádku.[124]

115) Tamtéž, II, s. 304.
116) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 340, č. 418. A. Turek, Mošnov a rytíři z Mošnova do konce 15. věku. VSONJ 22, 1978, s. 12 - 15. J. Jurok, Počátky husitství, s. 35.
117) A. Turek, Mošnov a rytíři z Mošnova, s. 11. Skutečnost, že Mošnov není uveden v nejstarším seznamu lén, dokazuje, že počátky hukvaldsko-příborského léna byly daleko skromnější, než jak se dosud vyvozovalo na základě Brunovy závěti (Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, V/2, s. 75 - 82, č. 526); viz též nejnověji shrnutí mých názorů k této záležitosti T. Baletka, „Na třetí pak straně Proskovice a Hrabová": konec jednoho mýtu a nový pohled na stav severovýchodní Moravy ve 13. století. VSONJ 51, 1997, s. 4 - 15.
118) R. 1433 daroval Jan z Kravař na Jičíně Mošnov k pravému dědictví Velký a Malý Mošnov svému maršálkovi Janovi z Hynčiny a Bystratic. (AČ XV, s. 181 - 184). Týž Jan v roce 1437 přijímal lénem dvůr v Mošnovci a v Mošnově (Lechner I, s. 46, č. 127).
119) A. Turek, Mošnov a rytíři z Mošnova, s. 12 - 15; J. Jurok, Počátky husitství, s. 35; nově též Z. Pokluda, Hrad Buchlov za vlády zástavních pánů. Slovácko XXXIII-XXXIV, 1991–1992, s. 59 - 61; týž, Hrad a panství Uherský Ostroh. Slovácko XXXV, 1993, s. 158.
120) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 340, č. 419.
121) ZDO VII, č. 576. Přídomek *„z Černého lesa"* je možná odvozen od trati Černý les na katastru města Štramberk, pokud by archeologické nálezy mohly potvrdit existenci středověkého osídlení, byla by jistota o původu přídomku ještě větší.
122) LC I, s. 296, č. 779, 780.
123) SOA Třeboň, Cizí rody II, sign. z Bělé 1; regest RBMV, III, s. 305an, č. 775. Za zaslání fotokopie listiny jsem pracovníkům SOA Třeboň zavázán díky.
124) ZDO IX, č. 296.

Racek z Pohořílky a Kunvaldu[125]

Racek z Pohořílky a Kunvaldu pocházel z rodu manské šlechty, plně závislé na svých lenních pánech. Rackovým otcem byl patrně Mikšík z Pohořílky (+ po 1394), držitel lenních statků na Kelečsku a man fulneckého panství.[126] Rackovo jméno je snad památkou na jeho děda Racka ze Zborovic, s jehož dcerou Evou se Mikšík z Pohořílky oženil.[127]

Racek Pohořílka z Kunvaldu se poprvé vzpomíná 4. 6. 1403, kdy na hradě Starém Jičíně resignoval lenní dvůr v Sazanech do rukou biskupa Lacka, který udělil vzápětí dvůr lénem Pavlíkovi z Předmostí a jeho bratrům Stachovi a Blažkovi.[128] Racek se pak stáhl na Kunvald (dnes Kunín), kde držel nějaké majetky jako manství nebo zástavu od pánů z Kravař. Jako s takovým se s ním setkáváme právě na protestním listě proti upálení M. Jana Husa.[129] Mezi lety 1416 - 1417 se Racek uvázal v příborské fojtství, které po Rackově smrti získal jako bratr Jindřich z Pohořílky (+ před 1462).[130]

Jindřich ze Žeranovic[131]

Poněkud záhadná postava, z doby předhusitské žádného Jindřicha z Žeranovic neznáme. Do úvahy by připadal Jiří z Žeranovic a Tupce, který se připomíná v letech 1406 - 1417.[132]

Václav z Kukvic[133]

V protestním listu zmiňován vůbec poprvé, ve výslovné souvislosti s pány z Kravař se Václav z Kukvic ale objevuje už dne 12. 4. 1416 na Fulneku mezi svědky na listině Beneše z Kravař a Fulneka.[134] Zařazení Václava z Kukvic mezi kravařskou klientelu, pečetící protestní list, je tedy na místě a je možné, že jeho pobyt na Fulnecku byl trvalejší povahy. Václav vystupuje v letech 1434 - 1440 jako podkomoří markrabství moravského. Držel statky kolem Moravského Krumlova, kolem roku 1431

125) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 340, č. 420, blíže Racka neurčil.

126) Mikšík se píše r. 1389 podle Těšic a Sazan v kelečském lenním obvodu (Lechner I, s. 14an), není však jisté, o které z obou Těšic vlastně jde. Dvůr v Sazanech prodal Mikšík 7. 4. 1394 Štěpánovi z Rokytnice (CDM XII, č. 186).

127) K vladykům ze Zborovic J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 106. K Rackovi třeba doplnit, že držel polovici Kotojed a Těšnovic (ZDO VI, č. 251), srov. Lechner II, s. 17 - 19, 21 - 25, 30an. Získal patrně i léno v Hulíně (Lechner II, s. 1 - 5, 7an, 10 - 13). Před smrtí získal manské dvory u Kelče (r. 1370 Racek z Kelče, Lechner II, s. 42 an). Racek zemřel před r. 1373 (ZDO II, č. 363). O tom, že Rackova dcera Evka byla skutečně manželkou Mikšíka z Pohořílky, viz Lechner II, s. 129 - 131.

128) Lechner I, s. 19, č. 9.

129) Viz výše A: Sedláček, Úvahy o osobách, s. 340, č. 420.

130) Lechner II, s. 309. Není tudíž pravda, že by se biskup Jan Železný proti Rackovi postavil, o ničem takovém se nikde nehovoří (srov. co píše J. Jurok, Počátky husitství, s. 34). Racek sám zemřel asi mezi lety 1432 - 1433, srov. Kapras, Pozůstatky II, s. 26, č. 50; AČ XV, s. 182. K Jindřichovi viz Lechner I, s. 43, č. 80; s. 97 an, č. 25. Klára ze Staré Vsi, asi již ve svém vdovství, poháněla 13. 3. 1462 z Příbora Petra Nohavku (Lechner II, s. 335, viz s. 338). K příborskému fojtství viz též M. Mocek, Příbor 1251 - 1650. Nový Jičín 1992, s. 34 - 36, 40 - 41.

131) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 340, č. 421.

132) V Tupci měl Jiří asi již na sklonku 14. století dvůr, v roce na něm nechal r. 1406 zapsat své manželce Ofce 37 a hř. gr. (ZDO VII, č. 270). Jako Jiřík z Tupce se objevuje ještě r. 1417 (LC II, s. 513, č. 615).

133) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 340, č. 422.

získal od Jana z Kravař Německé Knínice, které držel asi jako manství či zástavu již před tímto datem.[135]

Erazim z Bílovce[136]

Erazima z Bílovce můžeme směle zařadit do nejužšího okruhu kravařské klientely, protože byl fojtem v Bílovci. Dne 16. 1. 1417 svědčil Erasmus, fojt z Bílovce, Hanušovi z Bělé, který toho dne na Helfštejně kvitoval ručitele za Lacka z Kravař ze zaplacení dlužných 92 hřiven grošů.[137] Erazima se asi týká i listina Lacka z Kravař, daná údajně 20. 7. 1417 (!) ve Valašském Meziříčí, kterou pan Lacek schválil postoupení nejmenovaného fojtství Mikšem řeč. Vlkem a Hynclínem do rukou Erasma.[138]

Jan Čičovec z Čičova[139]

Původem český rod, na Moravě se počátkem 15. století objevuje Jan Čičovec z Čičova. Od Beneše z Kravař a Krumlova získal před rokem 1423 dvacet lánů v Polance, na nichž v roce 1431 zapsal své manželce Maně z Bařic 20 hř. gr. platu jako věno. Jistě už za Lacka z Kravař držel nějaké statky v Polance jako manství nebo zástavu.[140] 9. 2. 1421 je doložen na Štramberku mezi svědky na listině, jíž Jan z Kravař a Jičína propouštěl své poručníky a ujal se správy svých statků.[141] V roce 1437 je Jan Čičovec z Čičova poprvé uveden mezi leníky olomouckého biskupství.[142] 26. 4. 1441 je už Jan Čičovec uváděn jako nebožtík. Jeho manželka Mana po ovdovění resignovala majetky v Kotojedech a Těšnovicích svému příbuznému Jindřichovi z Bařic. Jejím druhým mužem byl Jan Donát z Polomě, rovněž kdysi jeden z pečetitelů protestního listu.[143]

134) SOkA Nový Jičín, AM Fulnek, inv. č. 7, (kniha opisů městských privilegií ze 17. stol.), fol. 3r; 51r (pův. foliace), na listině svědčí *„Niklaß Straub* (!) *Burggraff vff Fülnekh, Waczlaw Kukwicz* (...) *und herr Johannes schreiber dies Brieffes und Caplan auf Fulnekh"*. Stručný regest in J. Loserth, Das Archiv der Stadt Fulnek, Mittheilungen des Vereines für die Geschichte der Deutschen in Böhmen XVIII, 1880, s. 98, č. 5.

135) Podle Knínic se Václav poprvé píše 2. 6. 1431 (A. Haas, Archiv Koruny české. Katalog listin z let 1378 - 1437. Praha 1947, s. 208, č. 336. Do desk byly Knínice vloženy Václavovi již jako nebožtíkovi teprve r. 1464 (ZDB XIII, č. 216). Srov. též A. Turek, Manové nejvyššího maršálka. Část II. Lenní statky maršálkovy. Vlastivědný věstník moravský 7, 1952, s. 15. 1. 10. 1434 byla sázena městská rada v Brně *„per strenuum et ffamosum Wenceslaum de Kukwicz alias in Knyehnicz marchionatus Morauie subcamerarium"* (AM Brno, rkp. 48, fol. 434v).

136) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 340, č. 425 ho blíže neurčil, stejně tak V. Flajšhans, Ještě český protest z r. 1415. Český časopis historický 22, 1916, s. 306.

137) SOA Třeboň, Cizí rody II, sign. z Bělé 1; regest RBMV, III, s. 305 an, č. 775.

138) MZA Brno, Nová sbírka 24/16 podle inventáře, roční datum by snad mohlo znít 1407. Podle sdělení kolegy Mgr. D. Janiše, jehož jsem při jisté příležitosti poprosil o kolegiální výpomoc, se opis dotyčné listiny ve fondu Nová sbírka nenalézá na svém místě již dobrých 15 let. Byl údajně založen někam jinam. Stejný výsledek mělo i pátrání Mgr. K. Maráze.

139) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 428. K rodu srov. J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 170, č. 548; o české větvi Martin Kolář, OSN VI, s. 671, dle nějž se již r. 1413 objevuje jako svědek Jan Čičovec z Čičova.

140) Kapras, Pozůstatky II, s. 15, č. 6.

141) J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 202.

142) Lechner I, s. 41, č. 35.

143) Tamtéž I, s. 50, č. 154.

Jan a Mikšík Donátové z Polomě

Mezi pečetiteli protestního listu se objevují také bratři Jan Donát z Polomě a Mikšík Donát z Polomě.[144] Jan Donát z Polomě (1380 - 1451) je uveden 3. 9. 1432 jako služebník a dvořan Jana z Kravař a Jičína.[145] 10. 8. 1437 přijal Jan Donát za sebe a svého bratra Petra Donáta biskupské léno Moštěnici s tvrzí Štolbach.[146] V červnu 1441 vykazoval Jan Donát věnem své manželce Maně, vdově po Janovi Čičovcovi z Čičova, 200 hř. gr. na Velké Polomi. Za to se Mana vzdala 20 hř. platu, který měla pojištěný jako věno od svého dřívějšího manžela na Polance.[147] V roce 1447 nechal opavský kníže Vilém zapsat Janovi Donátovi a jeho dědicům podací právo kostela ve Velké Polomi a ves Krásné Pole.[148] Mikuláše Donáta z Polomě a jeho bratra Žibřida přijal 16. 6. 1451 na spolek na Polom a Krásné Pole jejich synovec Petr Donát z Polomě, tj. očividně syn Jana Donáta.[149]

Jan z Kroměšína[150]

Z Čapků z Kroměšína je znám jako první člen rodu Čapek, který se po roce 1400 usadil na Fulnecku a bude asi totožný s naším Janem z Kroměšína, pečetitelem protestního listu.[151] Bezpečně však známe až Čapkova syna Jana a vdovu po Čapkovi Markétu, oba v roce 1441 vyznali, že mají od opavských knížat a od Jana z Kravař zapsáno 5 hř. čistého platu na Valtéřovicích a jejich příslušenství.[152]

Mateska z Výklek[153]

Je bezpochyby totožný s Mikeškou z Výklek jinak z Bořenovic, či též z Luškovic. Mikeška se poprvé připomíná 19. 12. 1405 v půhonech Elšky z Býkovic a Vítka z Dobřic jako ručitel za pana Ješka ze Šternberka a Lukova. Patřil tedy ke klientele Ješka ze Šternberka a Lukova, Lacek z Kravař byl jeho pánem tak dva tři roky.[154] Mikeška byl usazen pravděpodobně spíše ve Výklekách na panství helfštejnském, ale protože se psal též po Bořenovicích, Luškovicích a Želechovicích, které patřily Šternberkům (lukovským či světlovským), musel mít nějaké - ovšem nedeskové - statky i tam. Mohlo jít o formu dočasné zástavy nebo manství.[155]

144) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 429, 430; o rodě J. Pilnáček, Rody starého Slezska, s. 551, č. 791.
145) Kapras, Pozůstatky II, s. 25.
146) Lechner I, s. 41, č. 35.
147) Kapras, Pozůstatky II, s. 46, č. 154.
148) Tamtéž, II, s. 59, č. 6, 8.
149) Tamtéž, II, s. 50, č. 155. A. Sedláček, Úvahy o osobách, chybně pokládá Mikšíka za strýce Jana Donáta, neboť špatně porozuměl textu zápisu v Kaprasových Pozůstatcích. Že Mikuláš Prase byl bratrem Janovým, dokazuje i to, že Petr Donát (Janův syn) nazývá Mikuláše svým strýcem (Kapras, Pozůstatky II, s. 61, č. 15, srov. s. 59, č. 8).
150) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 431.
151) O rodě podrobně J. Pilnáček, Rody starého Slezska, s. 508, č. 706/II; Viz též A. Turek, Fulnecko, s. 219.
152) Kapras, Pozůstatky II, s. 48, č. 147.
153) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 415.
154) LC I, s. 134, č. 142; s. 135, č. 148.
155) Je možné, že Bořenovice mohly být manstvím v rámci lukovského panství již před rokem 1448, kdy Lacek ze Šternberka a Lukova vložil Bořenovice Mikuláši Rozenbergovi z Bukovic. (ZDO X, s. 415, č. 793).

Dne 24. 3. 1408 poháněl Dobeše z Ostraty a Matesku z Dlužkovic (= Luškovice) Jan z Dlouhé Vsi, že mu slíbili jako rukojmí za výplatu 40 hřiven za pana Albrechta, syna páně Ješka ze Šternberka a Lukova.[156] Před vánocemi roku 1410 poháněla Markéta z Kaňovic znovu Matešku z Dlužkovic, že jí slíbil za peníze. Škoda ani hlavní dlužník nejsou sice uváděni, ale asi se jednalo opět o lukovské Šternberky, neboť stejným půhonem poháněla Markéta Dobeše z Ostraty, Vítka Kýtu z Březového a Jana Housete z Krumsína.[157] V prosinci 1411 se Mateška píše po Želechovicích, když jej poháněl Jan z Dlouhé Vsi ze 100 hř. gr. a spolu s ním též Dobeše z Ostraty.[158] Anežka ze Šlapanic poháněla Matešku 10. 6. 1412 z Luškovic ze 100 hř. gr., že jí ručí za věno, spolu s Ješkem ze Šternberka a Lukova, Dobešem z Ostraty a Albrechtem, synem pana Zdeňka z Lukova.[159] Asi v první půli června 1412 Anežka provedla útok proti Ješkovi z Lukova a Mateškovi z Luškovic, v roce 1413 pak znovu poháněla Albrechta, syna Zdeňka z Lukova a Dobše z Ostraty a Matešku z Luškovic.[160] Matešku poháněla z Luškovic Anežka ještě 1. 6. 1415.[161] Po roce 1415 se dostal Mateška do sporu se dvěma (?) pečetiteli husitského protestu: Buzkem z Vlachovic a Dobešem z Ostraty. Dobeš poháněl Matešku 6. 11. 1417 ze škody 80 hř. gr., vzniklé rukojemstvím za jakýsi dluh.[162]

Zachariáš Zachek ze Zámrsk[163]

Bareš Hládek ze Zámrsk uvedený v protestním listu se jeví po bližším ohledání beze vší pochyby jako nemožná zkomolenina jména držitele lenního statku Zámrsk Zachariáše alias Zachka. Zámrsky v kelečském lenním obvodu držel Zachariáš prokazatelně v letech 1389 - 1412. V roce 1412 vykázal svým dcerám věno, každé po 10 hřivnách grošů, až do příchodu pana biskupa, a ustanovil jim za poručníky Beneše z Rouska a Žigotu z Kelče.[164] V roce 1420 se po Zámrsku psal Aleš Kabát z Býškovic.[165]

156) LC I, s. 282, č. 695, 696.
157) LC I, s. 365, č. 1109, 1110, 1111, 1112. Vítek Kýta, k r. 1397 purkrabí na Lukově (CDM XII, č. 414), patří k rodu vladyk z Velké Bystřice u Olomouce, dle níž se též psal, ale už mu tam zřejmě nic nepatřilo, kromě nároků plynoucích z uzavřených spolků. Protože Markéta z Kaňovic jej poháněla z Březové (jedna patřila k panství Lukov, pokud ovšem nejde o chybu editora), musel mít Vítek nějaké nedeskové statky tam, srov. LC I, s. 218.
158) LC I, s. 377, č. 1177 - 1182.
159) LC II, s. 378, č. 378, č. 55 - 58.
160) LC II, s. 381, s. 392, č. 100, 101, 102.
161) LC II, s. 436, č. 367, viz nález na s. 445, č. 40, kde je zmíněn i pan Lacek z Kravař, jenž Anně *„Luškovic odepřel"*, takže Anna se musela zvést někam jinam.
162) LC II, s. 531 - 532, č. 654. Dobeš z Ostraty by mohl být totožný s oním Dobešem *„de Tyssa"*, (pečetitel č. 441), dokázat to ale půjde stěží.
163) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341, č. 437, blíže ho neurčil.
164) K Zachariášovi bezděky snesl doklady F. Zapletal, Počátky husitství v Přerově, s. 43 - 44, který podobně jako J. Jurok, Počátky husitství, s. 35; a Moravský severovýchod (1998), s. 39, vytvořil úplně nového biskupského leníka Bareše Hládka ze Zámrsk.
165) Lechner II, s. 310.

Jan Důň ze Žákovic[166]

Předkem rodu, možná že totožným s naším Ješkem Důněm, bude Ješek, který se připomíná v roce 1385, kdy mu Zdeněk ze Šternberka a Lukova prodal polovinu vsi Žákovic.[167] Po Žákovicích se Ješek píše v roce 1387, když vykazoval své manželce Anně věnem 60 hřiven grošů na žákovickém dvoře a jeho příslušenství.[168] 8. 9. 1403 přijal Ješek Důň od biskupa Lacka z Kravař na hradě Starém Jičíně lénem statky v Malhoticích, které tak byly rozděleny na tři díly. Nevíme, že by Ješek Důň manskou přísahu na Malhotice obnovoval, to ale nemusí nutně znamenat, že toto léno pozbyl.[169] Důvod, proč Ješek Důň přijal biskupské léno, souvisí zřejmě se sporem, který 17. 10. 1403 započaly před manským soudem v Kroměříži Ješkova manželka Anna a její sestry s Vojslavem Mníškem z Košatky, který jim násilím držel léno v Košatce. Mníšek se však proti jejich nárokům prosadil.[170] Ješek Důň se také semtam objevuje v letech 1403 - 1406 mezi přísedícími manského soudu.[171] V lednu toho roku bylo u zemského soudu v Olomouci přeloženo rozhodnutí v jeho sporu s Janem Bílým z Domamyslic do Brna, kde chtěli pánové učinit výpis z desk.[172] V září pak ještě Ješek Důň pohánět pana Jiříka ze Šternberka a Lukova, ale na manském soudě v roce 1422 se už půhon neprojednával. V té době se Jan objevuje jako maršálek biskupa Jana Železného.[173]

Štefan Schenkar z Hynčiny a Bystratic

Jako Záviš z Hynčiny se nedal blíže identifikovat, pod tímto jménem se skrývá Štefan z Hynčiny a Bystratic.[174] Na přelomu 14. - 15. století spatřujeme Štefana v okolí lukovských Šternberků. Zdeněk ze Šternberka a Lukova v r. 1399 zapsal Anežce, manželce Štěpána z Hayczendorfu řeč. Schenkar, věnem na Kostelci 5 hř. gr. roč. platu.[175] Za Ješka ze Šternberka a Lukova Štefan ručil Elšce, manželce Sulka z Křekovic, za neplnění svých závazků byl Elškou 19. 12. 1405 pohnán před zemské právo.[176] V roce 1412 získal Štěpán od Předbora z Cimburka věnné právo ve 20 hř.

166) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 341 an, č. 438.
167) ZDO IV, č. 589. O rodě J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 287, č. 967, jako prvního člena rodu uvádí až Jaroše Důně.
168) ZDO V, č. 59, 60.
169) Lechner I, s. 21, č. 40, srov. tamtéž, č. 33 (léno Jana a Ondřeje z Malhotic) a č. 35 (Jaroš z Malhotic).
170) Ke sporu Lechner II, s. 207, 221, 225 - 226, 227 - 228.
171) Mezi přísedícími manského soudu je uveden 31. 10. 1403, 19. 8. 1404, 5. 5. 1406, 29. 9. 1406 a 13. 10. 1406 (Lechner II, s. 208, 216, 230, 241 - 242, 243). 27. 2. 1409 se poprvé objevuje mezi manskými soudci jméno Jaroše Důně (Lechner II, s. 264).
172) LC II, s. 618, č. 331.
173) Lechner II, s. 311, 313, 315.
174) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 342, č. 439, ho uvádí jako Záviše z Hyncendorfu a blíže jej neurčil, srov. V. Novotný, Hus v Kostnici a česká šlechta, s. 71, č. 439. Václav Flajšhans, Ještě český protest, s. 306, ho uvádí jako Záviše s otazníkem. F. Táborský, K protestu české šlechty, s. 121, uvádí rukopisnou variantu *„Stephanus de Hmodorkat"*, která je klíčem k poznání identity tohoto muže. Naproti tomu J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 31, neustále operuje se jménem *„Záviš"*, ač odnikud není nikdo s takovým jménem znám. K Bystraticím (zan. ves u Tučap) a Hynčině (zan. u Přílep) srov. L. Hosák, Historický místopis, s. 451 a 453.
175) ZDO VI, č. 904; s intabulací vyslovil souhlas i Zdeňkův bratra Ješek ze Šternberka a Lukova.
176) LC I, s. 134, č. 143.

gr. roč. platu ze vsí Bernartice n. O. a Hůrky.[177] Toto věnné právo pak Štěpán v roce 1418 prodal a převedl na Slavče řeč. Cudného z Korábovic.[178]

Jan Húse z Krumsína

Jan z Krumsína v protestním listu bude bezpochyby identický s Janem z Krumsína, zvaným též Húse.[179] Jan vstoupil do společenského života lucemburské Moravy na sklonku 14. století. V roce 1399 jej přijali do spolku na statky kněz Zdeněk z Krumsína a Jan z Krumsína a Čelechovic. Spolu s Janem z Krumsína a Čelechovic a krumsínským plebánem Zbyňkem také koupil r. 1406 Snovídky. Ze statků, které Jan Húse vlastnil, víme o Kozojedech, které ale v r. 1412 prodal Václavovi Lžičkovi z Dubňan.[180] V roce 1413 přijal Jan Húse od biskupa lénem půl vsi Bílovic.[181] V roce 1417 získal od Doroty z Újezda její věno, sestávající z majetků v Nevojicích a Letošově, z nichž šel roční plat 20 hř. gr. O rok později tu Jan pojistil věno své manželky Markéty. Převedl ji sem ze vsi Srbce, kterou v témže roce prodal Hermanovi řeč. Kunásek z Nezdína.[182] Bezpochyby vrcholem Janovy kariéry bylo jeho působení coby nejvyššího sudího olomoucké cúdy v roce 1418.[183]

Jan Húse zapadá dokonale mezi kravařskou klientelu a tím pádem i ostatní pečetitele husitského protestu. Doklady tu máme ovšem většinou až z doby po roce 1415.[184] Jisté je jen, že v roce 1409 učinil Hanuš z Milčan Jana Húsete a Zicha z Nedachlebic, oba budoucí pečetitele husitského protestu, poručníky všech svých dětí a statků. Zicha ostatně učinil Jan Húse jedním ze svých poručníků, když v roce 1413 přijímal lénem Bílovice.[185] V roce 1416 byl zapsán do desk spolek, který učinili Jan House, Dražek z Hrádku (rovněž pečetil protest) a jeho bratr Adam. Další z pečetitelů, Jan Pardus ze Žeranovic, přijal v roce 1420 na spolek na své statky mj. také Jana Húse.[186] Podle náznaků podléhal Jan Húse zpočátku vlivu lukovských Šternberků, takže Janův příklon k Lackovi by spadal asi do doby po roce 1413, kdy byl Lukov dobyt a pan Lacek spolu s dalšími pány a vladyky vykonával poručnickou správu nad šternberskými statky.[187]

177) ZDO VIII, č. 47, srov. ZDO VI, č. 641.
178) ZDO IX, č. 242.
179) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 342, č. 442. J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 34, si povšiml dvou Janů z Krumsína, aniž je od sebe dokázal odlišit.
180) ZDO VI, č. 912; VII, č. 256, VIII, č. 169, 434. O rodě J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 97, č. 241.
181) Lechner I, s. 32, č. 79.
182) ZDO IX, č. 62, 155, 190.
183) ZDO IX, č. 145, 210.
184) Jan Húse svědčí Hanušovi z Bělé 16. 1. 1417 na Helfštýně, tamtéž svědčí 6. 12. 1418 při spolku Petra Strážnického z Kravař s Markétou z Pogorelly, vdovy po panu Lackovi, 9. 2. 1421 svědčí na Štramberku Janovi z Kravař a Jičína. Doklady uvádí J. Jurok Moravský severovýchod, s. 34.
185) ZDO VII, č. 753; Lechner I, s. 32, č. 79.
186) ZDO VIII, č. 565; IX, č. 255.
187) Jan řeč. Húse ručil před rokem 1406 za 230 hř. gr., které si od Hanuše z Milčan půjčil pan Ješek ze Šternberka a Lukova (LC I, s. 183, č. 357, 358). K dobytí Lukova r. 1413 LC II, s. 398, č. 141. Poručníky ustanovené Lackem z Kravař propustil z poručenství Jiří ze Šternberka a Lukova 31. 1. 1419, srov. AČ I, s. 147 - 148, č. 11, regest v RBMV, III, s. 322, č. 824.

Václav Rús z Doloplaz[188]

Příslušníky rodu z Doloplaz nacházíme v průběhu 14. a 15. stol. často v okolí pánů z Kravař, mnohdy však vzhledem k častému užívání křestního jména Václav vyvstávají problémy z jejich identifikací.[189] Otcem našeho Václava byl Rús z Doloplaz (+ před 1392), po němž zůstali ještě dva synové: Hanuš a Frank.[190] Vztahy Václava Rúse k panu Lackovi jsou přitom mnohočetně doloženy. Především dvakrát vystupuje jako ručitel za pana Lacka (r. 1396 a 1406), dne 8. 9. 1400 se též vyskytuje na hradě Helfštejně v roli svědka.[191] V roce 1407 prodal pan Lacek Václavu řeč. Rús a jeho bratru Hanušovi ves Tršice s tvrzí s rybníky, mlýny, dvory, a dalším příslušenstvím, včetně patronátního práva.[192] Podle pozdního svědectví z r. 1437 Václav Rús držel hrad Hluboký od pana Lacka a za Lackova života, tj. ať už jako zástavu nebo zde působil jako purkrabí.[193] Nepřímý vztah měl Václav Rús a jeho bratři k biskupskému lénu Varhošť. To přijal v roce 1408 lénem jejich příbuzný Václav z Doloplaz a Bystřice pro sebe a své *„strýčené bratry"* Václava Rúsova, Franka a Hanuška.[194]

Poměr Václava Rúse k panu Lackovi ale nebyl bez trhlin. V roce 1407 prodal pan Lacek Václavu Rúsovi a jeho bratru Hanušovi tvrz a ves Tršice včetně patronátního práva a dalšího příslušenství. Proti intabulaci zboží do zemských desk ale vznesli odpor poručníci sirotků po Bohušovi ze Šonvadlu. 24. 11. 1408 proto poháněl Václav Rús Petra z Kravař a Plumlova, Petra z Kravař a Strážnice a Drslava ze Všechovic ze škod 600 hř. gr., že mu slíbili za správu zboží Tršice. Půhon opakoval Václav 14. 12. 1409.[195] V roce 1410 pak Václav pohnal pana Lacka ze škod 100 hř. gr., které mu vznikly rukojemstvím za Lackova synovce, olomouckého biskupa Lacka. Pan Lacek se uvázal v jičínské zboží, na kterém se měl Václav dle smlouvy hojit, ale Václav u něho nedokázal vymoci nahrazení škod a proto řešil celou věc soudní cestou. Mezitím se stal Lacek zemským hejtmanem, takže spor odložili páni v r. 1411 do Brna. Lacek slíbil Václava odvadit, ale neučinil tak, takže ten jej znovu pohnal v r. 1414, že jej *„odvedl od práva"* a neučinil za dost svému slibu. Panu Lackovi se ale opět podařilo přesvědčit Václava vyřešit spornou věc mimosoudně, tj. poklidem.[196]

Jan ze Zvole[197]

Není jisto, zda je totožný s Janem Kepinou ze Zvole či jeho příbuzným Janem ze Zvole, spíše však s prvně jmenovaným.[198] Patří ale na severovýchodní Moravu, neboť držel jako léno Skaličku v lenním obvodu kelečském. V roce 1422 osvědčoval proti Janovi ze Zvole jménem biskupa maršálek Jan z Malhotic, že Jan se uvázal po smrti Jana Kepiny v manství Jiříkovice. Jan ze Zvole tomu odpíral jménem sirotků Jana Kepiny i jeho bratra Václava. O dohled nad nimi se ale hlásil biskup Jan Železný, jemuž soud nakonec poručenství přiřkl.[199] Skaličku v kelečském lenním obvodu koupil Jan Kepina za své peníze a za peníze svého přítele Jana ze Zvole. Statek měl však držet pouze do své smrti, jak jménem biskupa dosvědčovali na soudě v roce 1422 Zikmund z Bítova a Jan z Malhotic. Jan ze Zvole osvědčoval svědky Zbyňkem ze Štrálku a Všechovic a Čeňkem z Kladerub, že Jan Kepina mu Skaličku odevzdal, což osvědčoval před many i pány.[200]

Pardus ze Žeranovic

Dle jména a přídomku soudě bude totožný s Janem Pardusem z Žeranovic.[201] Zařazuji jej sem proto, že měl bližší poměr k panu Lackovi, třebaže to není doloženo přímo. Od markraběte Jošta dostal Jan Pardus 4. 12. 1406 potvrzení listů na 30 hř. gr. platu a dvůr před městem Uherským Brodem.[202] Od Jošta získal Jan Pardus také právo ke statkům v hodnotě 25 hřiven, které na markraběte spadly ve Veselíčku u Lipníka. Tím se ovšem Jan dostává do těsného sousedství ohromné domény Lackovy, tím spíše, že před rokem 1412 prodal Jan svůj poplužní dvůr na předměstí Uherského Brodu Čeňkovi z Nákla (a Tučína) a stáhl se zřejmě do Veselíčka.[203] Když se někdy v roce 1411 vdávala Helena, sestra Jana Parduse, vykazoval jí věno ve výši 45 hř. gr. sám pan Lacek, za něhož se zaručoval Albrecht z Cimburka a Tovačova.[204] Jan Pardus navíc zapadá i do okruhu nižší šlechty, soustředěné kolem pana Lacka, neboť před rokem 1418 přijal na spolek na své statky Protivce ze Zástřizl a pečetitele husitského protestu Jana Húse z Krumsína.[205]

Aleš Kabát z Býškovic[206]

Aleš Kabát je dobře známou postavou, měl svého času kontakty na brněnský markraběcí dvůr - Býškovice byly markraběcím lénem[207] - a podléhal i vlivu pánů z Kravař. V lednu 1417 vystupuje na Helfštejně jako jeden z ručitelů zesnulého

188) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 342, č. 443; V. Novotný, Hus v Kostnici, s. 71, č. 443.
189) O rodu J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 41, č. 74. Navzájem zkontaminoval různé Václavy J. Jurok, Moravský severovýchod (1998), s. 37.
190) Také u starého Rúse z Doloplaz můžeme doložit jistý poměr k panu Lackovi, byť nepřímo, pan Lacek totiž Rúsově vdově Kačně z Charvát vykazoval v r. 1392 věno na Újezdě (ZDO VI, č. 452).
191) CDM XII, č. 334; XIII, č. 51, 446.
192) ZDO VII, č. 337.
193) LC III, s. 486 - 488; Zapletal, Počátky husitství v Přerově, s. 56.
194) Lechner I, s. 26, č. 39. Při přijímání léna v r. 1413 je řeč pouze o Václavových dědicích, ale jsou tím míněni jistě i Václav Rús a jeho bratři. (Lechner I, s. 32, č. 84).
195) ZDO VII, č. 337, 523, 712, 757; VIII, č. 213, 326; LC I, s. 292, č. 759 - 671, s. 342, č. 956.
196) LC I, s. 367, č. 1123, s. 386, č. 377; LC II, s. 427, č. 316.
197) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 342, č. 447.

198) Šlo o rod ze Zvole u Bystřice n. Pern., viz F. Černý, Ukazatel, s. 453.
199) Lechner II, s. 313, 316 - 317.
200) Tamtéž, II, s. 315. Skaličku si ale Jan Kepina udržel, protože v roce 1436 ji resignoval Jindřichovi ze Žeranovic. (Lechner I, s. 39, č. 14). Chybně spojuje údaje k této Skaličce se Skaličkou na Zábřežsku J. Březina, Zábřežsko v období feudalismu do roku 1848. Ostrava 1963, s. 333.
201) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 342, č. 448, se jeho osobou blíže nezabýval.
202) CDM XIII, č. 448.
203) ZDO VII, č. 100; VIII, č. 321. K držbě Veselíčka viz LC I, s. 217. Tamtéž zvod Jana Parduse na Deštné, Neubuz a (?), statky to Ješka Lukovského ze Šternberka.
204) LC I, s. 374 - an, č. 1163; LC II, s. 393, č. 107; srov. ZDO VIII, č. 273.
205) ZDO IX, č. 255.
206) A. Sedláček, Úvahy o osobách, s. 343, č. 452. O Alšovi též pojednal A. Neumann, Morava a stížné listy do Kostnice, s. 148; k Alšovu vztahu k brněnskému dvoru Joštovu T. Baletka, Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta, s. 481. J. Pilnáček, Staromoravští rodové, s. 129, č. 384, klade Výškovice ve shodě s Ukazatelem F. Černého k Litenčicím, podobně i František Šigut, Opavský listinář. III, Opava 1967, s. 26 - 27 v pozn. 12.
207) Dnes Býškovice, 7 km sv. od Bystřice pod Hostýnem, srov. L. Hosák, Historický místopis, s. 633.

Lacka z Kravař za dluh 110 kop grošů. Bližší majetko-právní vztahy Alšovy k pánům z Kravař se však nedají doložit.[208] Mimoto se Aleš Kabát angažoval u lenního soudu v Kroměříži, aniž ovšem víme, které manství v době sepsání protestního listu držel.[209]

Tab. 4: Klientela pánů z Kravař z moravského severovýchodu v protestním listu proti upálení M. Jana Husa.
A) držitel svobodného deskového statku; B) biskupský man před r. 1415; C) biskupský man v r. 1415; D) doložený vztah k pánům z Kravař (purkrabí, úředník, man, držitel zástavy, svědek na listině, ručitel za dluhy).

k r. 1415	A	B	C	D
Erazim z Bílovce	-	-	-	1
Aleš Kabát z Býškovic	1	1	?	1
Jan Čičovec z Čičova	1	-	-	1
Václav Rús z Doloplaz	1	-	-	1
Štefan z Hyčiny a Bystratic	1	1	1	1
Dik z Kobeřic	1	1	1	-
Jan Čapek z Kroměšína	-	-	-	?
Jan Húse z Krumsína	1	1	1	1
Václav z Kukvic	-	-	-	1
Čeněk z Mošnova	-	-	?	?
Wolfram z Panowic	-	1	1	-
František z Pelhřimova	-	1	1	1
Jan z Petřvaldu	-	1	1	
Racek z Pohořílky	-	1	-	1
Jan Donát z Polomě	1	-	-	-
Mikšík Donát z Polomě	1	-	-	-
Stach ze Suchdola	-	1	1	-
Diva ze Šišmy	1	-	-	-
Mateska z Výklek	-	-	-	?
Petr Němček ze Záhorovic	1	-	-	1
Zachariáš Zachek ze Zámrsk	-	1	1	-
Jan ze Zvole	-	1	1	-
Jan Důň ze Žákovic	1	1	1	-
Jan Pardus ze Žeranovic	1	1	1	1
Jindřich (Jiří?) ze Žeranovic	1	-	-	-
Celkem 25 osob	13	13	11 + 2?	11 + 3?

208) SOA Třeboň, Cizí rody II, sign. z Bělé 1; regest RBMV, III, s. 305 an, č. 775.
209) V roce 1399 se Aleš Kabát připovídal k Němeticím a Zámrsku, které mu násilně odejmul biskup Mikuláš (tj. před rokem 1397). Teprve 1420 se Aleš píše po Zámrsku v kelečském lenním obvodu. (Srov. Lechner II, s. 203, 310). Stručně též A. Neumann, Morava a stížné listy, s. 148.

Po rozboru jmen pečetitelů protestního listu a klientely pánů z Kravař můžeme shrnout výsledky do několika tezí. Mezi jmény, která jsme podrobili bližšímu zkoumání, se dá vést několik dělících čar. Především na husitském protestu měli malý zájem šlechtici s vlastním podacím právem jako byli Boček z Labuť, Hanuš z Pržna a Jindřich z Bystřice. Osobní vliv Lacka z Kravař se jinak skrývá za naprostou většinou pečetitelů, třebaže ne vždy máme průkazné doklady, že ten či onen nižší šlechtic stál v nějakém poměru k pánům z Kravař. Z uvedených 25 jmen to bylo pravděpodobně těchto 12 šlechticů: Petr Němček ze Záhorovic jako štramberský purkrabí, Racek z Pohořílky a Kunvaldu, Václav z Kukvic, bílovecký fojt Erazim, Jan z Čičova, Jan z Kroměšína, Václav Rús z Doloplaz, Jan Důň ze Žákovic, Štefan Šenkar z Hynčiny a Bystratic a Aleš Kabát z Výškovic. Mnozí byli přímo služebníky pánů z Kravař a úředníky na některém z jejich velkostatků, třebaže doklady o tom máme pouze u některých. O důvodech, které tyto muže přivedly k pečetění protestního listu, nevíme sice nic, některé však můžeme odvodit. Byly to: a) lenní, osobní či přátelské nebo majetkoprávní vztahy k panu Lackovi a pánům z Kravař vůbec, b) morální důvody, ztotožnění se s kritikou církve a upřímná snaha o nápravu. Těžko bylo připojení pečeti nižšího šlechtice k protestnímu listu odrazem nějaké imaginární krize nižší šlechty jako takové. Bylo to především společenské postavení pana Lacka z Kravař, které mu umožnilo zaštítit protest proti upálení Husovu nejen jménem jeho samého, ale i množstvím rodů nižší šlechty, podléhajících jeho vlivu. Ten ovšem pramenil z obrovské kumulace majetku v Lackových rukou a spolu s tím i úřadů, které mohl obsazovat dle své potřeby a vůle.

Příloha č. 1

1417, ledna 16. Helštejn
Hanuš z Bělé kvituje ručitele zesnulého pana Lacka z Kravař ze zaplacení jejich podílů v sumě 92 hřiven z celkové dlužné částky 110 hřiven grošů.

Ja Hanuš z Bělej vyznávám tímto listem všem, ktož jej uzří neb čtúce slyšeti budú, že urození páni pan Beneš z Kravař odjinud z Krumlova, Zbyněk Dúbravka Dúbravice, Zbyněk z Štráleka a slovutné panoše Aleš Kabát z Výškovic a Němček někdy purkrabí na Štralmberce, dali sú mi a úplně zaplatili své oddíly na ten list, ješto svědší na sto a na deset hřiven g., v kterémžto listě jest první dlužník a jistec dobrej paměti urozený pan Lacek z Kravař etc. a oni svrchu psaní rukojmě zaň jakož ten list hlavní plněji svědší, kterýchžto oddílův sama činí dvě a devadesáte hřiven g. dobrých stříbrných rázu pražského a čísla moravského za každú hřivnu čtyři a šestdesát g. počítajíce. A těch oddílův je rukojmě svrchupsané tímto listem quituji a prázdny propuščím od sebe i od těch komuž jest ostal oddíl Nyklasův z Pelehřimova, totiž osmnáste hřiven g., z toho tím listem mám moc Nyklasa napomínati podle listu hlavního.

A toho na svědomí a potvrzení svú vlastní pečeť svým svědomím přivěsil sem k tomuto listu a pro lepší pevnost připrosil sem slovutných panoší Jindřicha z Příluka, Jana Husete z Krumpsína a Erasma fojta z Bílovce, že jsú své pečeti podle mne následovně přivěsili k tomuto listu. Jenž jest dán na Helfenštajně v sobotu před svatým Antonym léta od narození tisíc čtyři sta sedmnástého.

Přivěšeny 4 pečeti na perg. proužcích: 1) Hanuš z Bělé, peč. pole nezřetelné, na štítě snad lovecký roh nebo ryba; 2) Jindřich z Příluka, v peč. poli helm s rohy, jež jsou ozdobeny jakýmisi výstupky (lístky či péry); 3) Jan House z Krumsína, v peč. poli na štítě půlměsíc obrácený hroty vzhůru, na helmu jako klenot orličí křídlo; 4) Erasmus z Bílovce, peč. pole nezřetelné, na štítě snad rostlinný motiv nebo orličí křídlo.

SOA Třeboň, Cizí rody II, sign. z Bělé 1; orig. perg.; Regest B. Kopičková, Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.). Tomus III, Fontes archivi publici Trebonensis. Praha 1977, s. 305 an, č. 775.

Příloha č. 2

1419 dubna 24. Arnoltovice
Jindřich z Bystřice seděním na Arnoltovicích zakládá záduší u oltáře sv. Jana Křtitele ve farním kostele v (Valašském) Meziříčí.

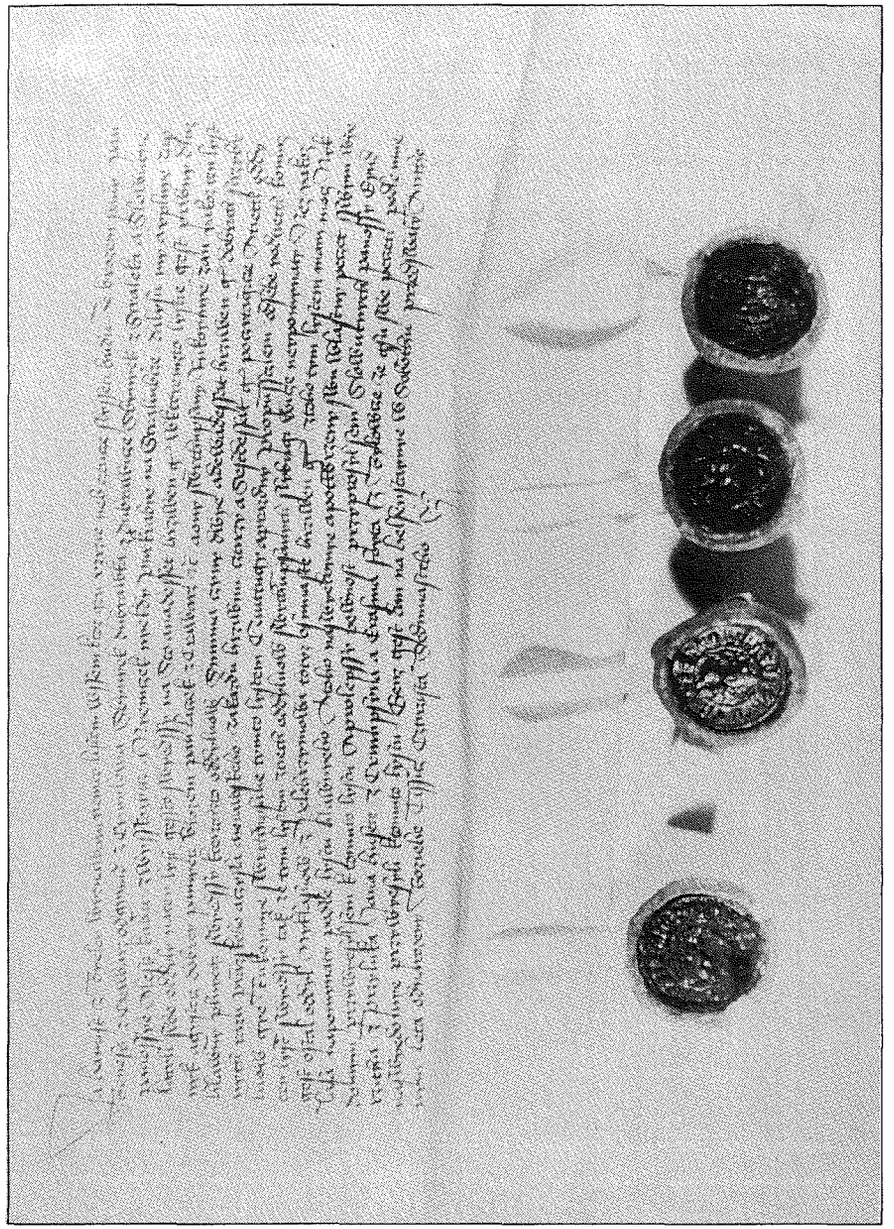
Já Jindřich z Bystřice, seděním na Arnultovicích, vyznávám tímto listem tak budúcím jako nynějším všem, ktož jej čísti neb čtúce slyšeti budú, žě Božím způsobením, svú dobrú vúlí, s přátelskú radú, s farářovým povolením ustavil a učinil jsem záduší, oltář v Meziříčí ke tsti a chvále Pánu Bohu, jeho milej Matsě v nebe vzetí a svatému Janu Křstiteli Božímu i všem svatým, pro své zhřešení i všem věrným lidem k spasení i všem křesťanským duší na spasení, jenž sem jej již podal počestnému knězi Mikšovi, toho časy farářovi v Hodslavicích a potom po jeho smrti mám i jsu já i moji erbové a přátelé budúcí páni poddací býti. A to jsem zjednal takým obyčejem a takú mírú, žě já svrchupsaný Jindřich i moji erbové budúcí i nynější přátelé i moji potomci mám i chci i slibuji vydávati k svrchupsanému záduší osm hřiven grošív platu čistého, svobodného, peněžitého, hotového, stříbrného, Praského rázu, moravského čísla čtyři a setdesáte grošív za každú hřivnu počítajíc a to rozdílně na svatý Václav čtyry hřivny a na svatý Jiří čtry hřivny grošív věčně počestnému knězi Mikšovi a potom každému knězi mnú, mými erby i mými budúcími i nynějšími přáteli poddanému, má i bude vydáván dotud, dokovadž bych já svrchupsaný Jindřich, moji erbové, budúcí i nynější přátelé i potomci někde nezjednali a nekupili osm hřiven grošív platu čistého a svobodného bez [z]matkuov. Jenž sem já ten ten svrchupsaný plat dal i ukázal a mocně postúpil na svých lidech činžovaných na všech v Hanějovicích před Litovlí, to také vyměňujíce, jestli že by sě mně svrchupsanému Jindřichovi neb mým erbom neb budúcím i nynějším přátelom i potomkom chtělo prodati toho svrchupsaného zboží, tedy najprve mám, chci i slibuji svými erby, budúcími i nynějšími přáteli i potomky osmdesáte hřiven grošív dobrých stříbrných položiti a za ně kupiti i zjednati osm hřiven platu čistého a svobodného bez [z]matkúv k svrchupsanému záduší. A to slibuji svú dobrú věrú čistú i [s] svými erby, budúcími nynějšími přáteli i potomky splniti ty všechny svrchupsané zápisy úplně

a docela beze lsti zdržeti. A to také jest umluveno, žě ten kněz, ješto to svrchupsané záduší bude míti ode mně neb od mých erbúv, budúcích i nynějších přátelúv neb potomkúv, má slúžiti a u toho oltáře seděti, neb místo sebe zvláščího kněze posaditi, aby na každý týden tři mše slúženy byly, jedna v pondělí zádušní, druhá v středu za hříchy, třetí v pátek od Božího umučení. A potom, když by milost měl bez pochybení, jestliže by ten který den pochybil, ale jiný den toho téhodne múž dobře vyplniti, potřebu počestnú a nemoc vyměňujíc, pro niž by sám slúžiti nemohl, ale jiný zaň splniti múž. A jestliže by se tomu kterému knězi nelíbilo tu u toho oltáře seděti neb sě jeho lepší nahodilo, múž i bude mocen sě jinam směniti s mým neb mých erbúv, neb mých budúcích i nynějších přátel neb potomkúv vúlí a vědomím. Též zasě já svrchupsaný Jindřich i moji erbové i moji nynější i budúcí přátelé i potomci viděli neřádného a zmatného kněze toho záduší s dobrým dúvodem mám i budu míti sě kázati směniti tomu knězi a jeho netrpěti, moji erbové, nynější i budúcí přátelé. A také ten caždý kněz, ješto to svrchupsané záduší bude míti ode mně neb od mých erbúv od mých nynějších i budúcích přátel, má i bude míti vúli a svobodu na všech řékách, ješto k arnoltovickému zboží přísluší, ryby loviti k svému stolu a v mých všech horách drva k stavení a k pálení k svému domu plnú svobodu bez přecažení. Počestný kněz Mikeš i caždý kněz, ktožto záduší bude měti, má stolik sakem ryby loviti. Pakli by ten který kněz, ješto u toho oltáře sedne, byl shledán, že by neseděl u toho oltáře neb zvláščího kaplana neosadil město sebe, ješto by svrchupsané mše slúžil a žěby zmešcany byly, tedy inhed má jemu za každú mši jeden groš sražěn býti a s dobrým svědomím mezi chudé rozdán býti. A jestli vždy žě by tym stazan nemohl býti a svú hrdostí neb netbalivostí nechtěl nikdy slúžiti neb zvláščího kaplana posaditi, aby jemu všechen úrok staven byl dotud, dokovadž by nesplňoval svrchupsaných zápisúv takú mírú a takým obyčejem, abych já svrchupsaný Jindřich i moji erboje i moji budúcí i nynější přátelé sobě nezachovali, ani kterak požili, než s dobrým svědomím mezi chudé rozdali. Pakli bychom také my svrchupsaní páni podací, já svrchupsaný Jindřich, moji erbové, nynější i budúcí přátelé neb potomci nesplnili těch svrchupsaných zápisúv úplně a docela, jehož milý Buoh nedaj, tedy inhed dávám plnú moc tímto listem jemu knězi Mikšovi a potom každému knězi, ještě by to svrchupsané záduší měl od nás svrchupsaných pánúv, aby dobývali duchovním právem, to jest kletbami neb světským právem, to jest stavováním našich lidí a protiv tomu slibujemy nemluviti i na těch lidech, ješto smy ten svrchupsaný plat ukázali i na všech mých erbích, budúcích i nynějších přátel i potomcích dotud, dokovadž by svého zapsaného nedobyli. A také má i bude taký řád po mej smrti mezi pány poddacími, žě první má i bude Závišě z Bystřice, po jeho smrti Jan z Bystřice a po Janově smrti Hereš z Bystřice a tak vždy starší přítel i jejich erbové na věky mají i budú poddávati to svrchupsané záduší. A já, Záviše z Bystřice, Jan z Bystřice, slibujemy svú dobrú věrú čistú, rukú společní i nerozdílnú zan za Jindřicha ty všechny svrchupsané zápisy splniti úplně a docela. A k tomu na svědomí pro lepší jistost a pevnost tohoto listu své smy vlastní pečeti svým dobrým vědomím přivěsili k tomuto listu. A já, kněz Beneš, toho časy farář meziříčský, vida ten způsob spasitedlný, ješto sě má v tom kostele díti, povolil sem i povoluji svú dobrú vúlí, aby tomu knězi, ješto sedne u toho oltáře, mnú

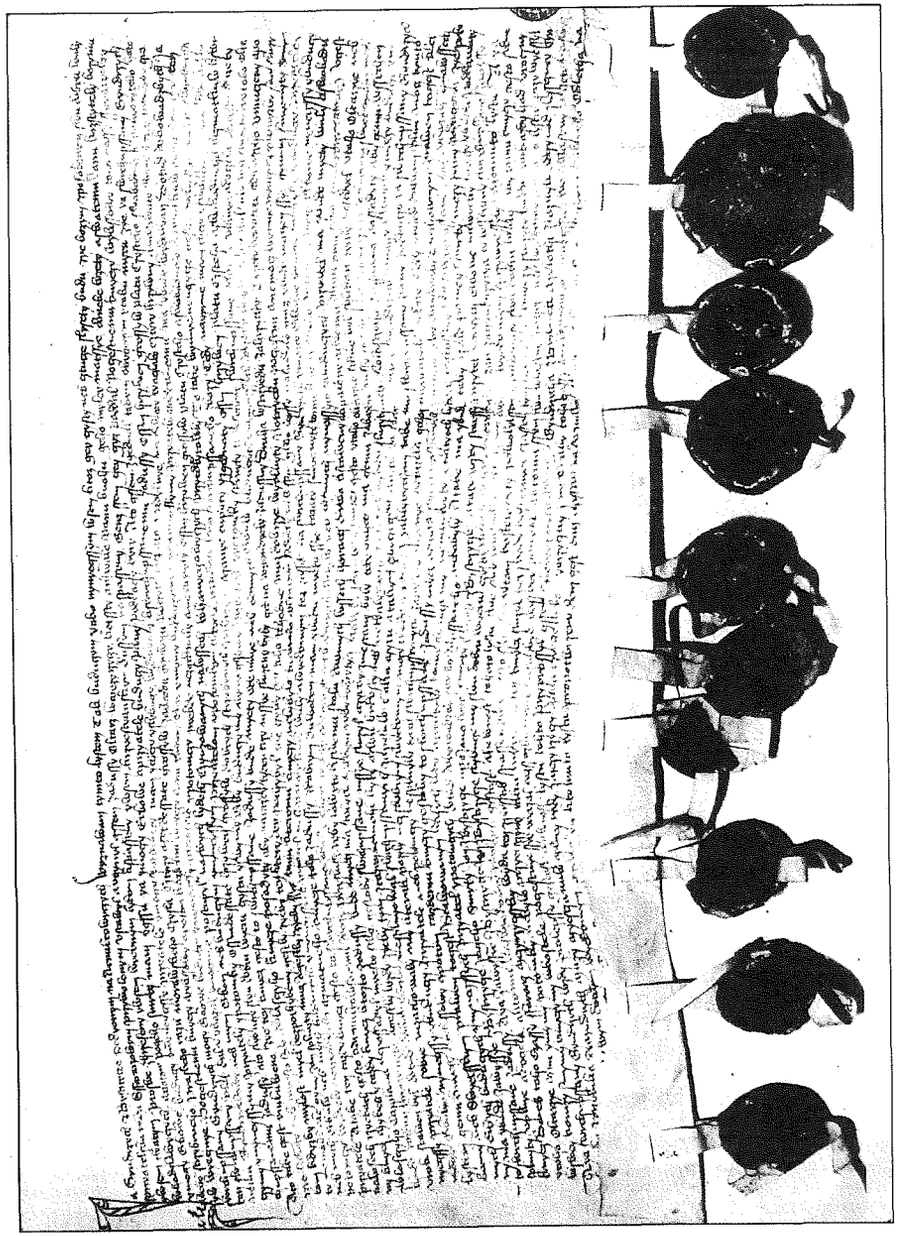
i mými potomky nebylo překáženo takú mírú, aby ten kněz slúžil bez škody kostelněj časem tým, když jiní kněží slúžiti budú a v každý hod v roční v svej komži s mými kněžími v kostele počestně sě ukázal a csožby mohl, na službě Bosskej pomohl. A k tomu sem svú vlastní pečet na svědomí k tomuto listu přivěsil. A já svrchupsaný Jindřich, vždy pro lepší jistost a pevnost listu tohto připrosil jsem slovutných panoší Jindřicha z Branek a z Lhoty, Milotu z Lázník odjinad z Leščnej, Ondřejka z Příluka, a múdrých muží měščanúv plnej rady z Meziříčí, Jana řečeného Měřičky, purkrabí toho časy na Rožnově, jenž jsú své vlastní pečeti na svědomí podle mej svým dobrým vědomím přivěsili k tomuto listu pro potvrzení. Jenž jest dán a psán na Arnoltovicích den svatého Jiří rytíře slavného od leta narození Syna Božího tisíc čtyřstého devatenáctého.

Pečetí: 1) Jindřich z Bystřice, v peč. poli štít na němž dvě překřížené válečné sekery; 2) Beneš, meziříčský plebán, v peč. poli sv. Kryštof držící v pravicí Ježíška, vlevo strom; 3) Záviš z Bystřice (peč. pole viz 1); 4) Jan z Bystřice (pošk.), (peč. pole viz 1); 5) Hereš z Bystřice (peč. pole viz 1); 6) Jindřich z Branek, v peč. poli přilba s dvěma rohy; 7) Milota z Lázník a Lešné, peč. pole poškozeno; 8) Ondřej z Příluk, v peč. poli půlený štít s helmem a dvěma rohy, v opise. S. Andr....; 9) město Meziříčí, v peč. poli kosmo část koruny, v opise: + S. (....) SIGUILLUM. CIVIUM. SCHOENSTAT; 10) Jan řeč. Měřička purkrabí na Rožnově, v peč. poli dva překřížené šípy, v opise: Iohanes de Czezscovicz.

ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, Listiny, sign. A I a 15; orig. perg. Ed. J. Jurok, Moravský severovýchod ... (1998), s. 199 -201, č. 3; reg. B. Kopičková, Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.). Tomus IV, Fontes Archivi publici Olomucensis et Opaviensis, Praha 1989, s. 291 - 292, č. 699.

Hanuš z Bělé kvituje 16. 1. 1417 ručitele zesnulého pana Lacka z Kravař ze zaplacení jejich dlužných oddílů. (SOA Třeboň, Cizí rody II, sign. z Bělé 1; foto SOA Třeboň)

Jindřich z Bystřice seděním na tvrzi Arnoltovicích zakládá 24. 4. 1419 záduší ve farním kostele ve (Valašském) Meziříčí. (ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, Listiny, sign. A I a 12; foto ZA Opava).

PŘÍSPĚVEK K PROSOPOGRAFII DUCHOVNÍCH TÁBORSKÉ ORIENTACE V POČÁTCÍCH HUSITSKÉ REVOLUCE

Eduard Maur

a) Několik slov úvodem

Pozoruhodné výsledky, kterých v poslední době dosahuje historické bádání za pomoci prosopografické metody, staví do nového, příznivějšího světla účelnost a užitečnost sběru životopisných dat osobností, které samy po sobě nezanechaly žádné velké dílo, ani na sebe neupřely pozornost nějakým mimořádným činem. Pokud takoví jedinci vytvářejí rozsáhlejší soubor, který jako celek výrazněji zasáhl do dějinného procesu, pak i sebenepatrnější fakta o každém ze členů souboru získávají na důležitosti, neboť je možno je chápat v jejich úhrnu jako charakteristiku skupiny.

K souborům, které již delší dobu poutají pozornost badatelů zabývajících se českou reformací, patří společenství kněží táborské orientace. Nashromážděním a kritickým ověřením životopisných dat každého z nich můžeme proniknout k jasnějšímu obrazu sociální profilace této skupiny, udělat si lepší představu o její vzdělanostní úrovni, o motivaci vedoucí jednotlivé její členy k zaujetí táborského postoje, o její vnitřní názorové diferenciaci i o zdrojích autority těch, kteří se vyšvihli na přední místa zkoumané skupiny a významněji ovlivnili chod husitské revoluce.

Prvým autorem, který se pokusil o systematický výčet příslušníků táborského kléru, byl Josef Macek; k roku 1420 napočetl 52 příslušníků této *„avantgardy husitské revoluce“*.[1] V nedávné době se posunulo prosopografické poznání táborského kněžstva o další krok vpřed díky Františku Šmahelovi. Autor prvého dílu Dějin Tábora rozšířil proti Mackovi studium táborského kléru na léta 1416 - 1452 a hypoteticky rozmnožil Mackem vytvořený soubor o více než tři desítky jmen.[2] Současně navrhl i některá nová řešení nejasných případů.[3] Stejně jako jeho předchůdce ovšem ani on nepovažuje takto sestavený soubor za definitivní. Uvědomuje si, že pod různými jmény a přezdívkami se může skrývat táž osoba, nezakrývá ani problémy inter-

1) Josef Macek, Tábor v husitském revolučním hnutí. Díl II, Praha 1955, s. 45 - 47.
2) František Šmahel, Dějiny Tábora. Díl I/1, České Budějovice 1988, s. 314 - 322.
3) Opravil např. starší představu Z. Nejedlého, F. M. Bartoše a J. Macka o totožnosti kněze Kvirina z Písku s knězem Vavřincem z Reichenbachu. F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 320, 322, I/2, s. 559, pozn. 169. Ke Kvirinovi viz i Amedeo Molnár, Na rozhraní věků. Cesty reformace. Praha 1985, s. 110 - 112, k Vavřinci Ivan Hlaváček, Ze zpráv a kronik doby husitské. Praha 1981, s. 20 - 21.

punkční (*Jíra Palček* či *Jíra, Palček*) a další obtíže, které v jednotlivých případech nedovolují jednoznačné a definitivní závěry. Na základě shromážděných prosopografických dat dospívá - s výše uvedenými výhradami - k závěru, že jen malá část táborského duchovenstva dosáhla univerzitních gradů, kdežto *naprostá většina táborských kazatelů pocházela z řad venkovských farářů, špatně placených střídníků, kaplanů a nižších klerikŭ.*[4] Přiznává přitom, jak málo toho stále víme o kvalifikaci a sociálním původu táborského kněžstva, a závěrem vyslovuje naději, že další studium rozmnoží údaje o jednotlivých osobách a upřesní jejich identifikaci.

K dosažení takto formulovaného cíle chce přispět i moje studie. Jejím záměrem je prověřit u některých táborských kněží dosavadní identifikaci a současně se pokusit o určení původu nebo prohloubení portrétu osob, jež dosud zůstávaly stranou zájmu historiků, nebo jejichž curriculum vitae je až dosud osvětleno nedostatečně. Je samozřejmé, že v mnoha směrech budou mít mé závěry jen hypotetický charakter. Takový ostatně bývá osud všech podobných pokusů. I hypotéza ale může být - jako vodítko ke kladení dalších otázek - užitečná, když nezapomeneme, že není ničím jiným než více či méně zdůvodněnou domněnkou.

Mnou zkoumaný soubor bude vymezen úžeji než soubor studovaný Františkem Šmahelem. Omezuji se totiž jen na jednotlivce patřící k táborskému kléru v počátcích Tábora, zatímco Šmahel do něho řadil i některé jednotlivce, o nichž nelze jednoznačně říci, že byli táborskými kněžími, například účastníky radikálních protiklerikálních vystoupení, ke kterým došlo v jižních Čechách před rokem 1420 (přepadení fary v Heřmani roku 1416), kněze vypuzené po roce 1415 z far v okolí Tábora, členy tak zvané Olešákovy družiny, šiřiči husitské myšlenky na svých toulkách Čechami roku 1417 (z nichž někteří, zdaleka ne však všichni, nakonec skutečně zakotvili na Táboře). Mně jde v této studii pouze o duchovní, kteří se prokazatelně podíleli na formování táborské církve v prvních letech existence Hradiště hory Tábor. Stranou proto ponechávám nejen jedince, kteří se mihnou v pramenech mezi husitskými radikály před rokem 1420 a po založeni Tábora z pramenů mizí (např. Mikuláš Mníšek), nebo ty, kteří působili mimo Tábor a jeho církevní organizaci (Ambrož z Hradce), nýbrž také ty, které máme doloženy jako táborské kněze teprve několik let po založení Tábora (sušický farář Ondřej ad.).

b) Dva seznamy táborského kléru

Východiskem mého výzkumu jsou především dva obšírné seznamy táborských kněží, které byly již mnohokrát použity historiky husitství, aniž by však je někdo podrobil důkladnější vnější i vnitřní kritice. Prvým z nich je výčet táborských kazatelů chiliastického ražení působících v letech 1419 - 1420, zachycený s odstupem jednoho desetiletí mistrem Janem Příbramem v jeho pamfletu Život kněží táborských.[5] Druhým pramenem, o který se opírám, je obšírný soupis kolem čtyř desítek radikálních kněží, kteří měli roku 1420 přijít pod Korandovým vedením z Plzně na Tábor. Tento soupis je zařazen na samý počátek tzv. Kroniky o kněžiech táborských, která se nám dochovala v rukopisech O a R Starých letopisů českých. Rukopis SLČ-O tvoří závěrečnou část tzv. Vyšehradského právního rukopisu, zvaného též Vyšehradský sborník; Kronika je tu uvedena pod názvem *„O knežiech"*.[6] Rukopis SLČ-R, zvaný též podle místa uložení vratislavský, je zpřístupněn bádání edicí Eduarda Šimka. Příslušná část textu je tu nazvána *„O knežiech táborských"*. Zmíněný seznam táborských kněží je však obsažen pouze v rukopise R, neboť v rukopise O je Kronika o knežiech táborských zkrácena o úvodní a závěrečnou část.

O vratislavském rukopisu SL se soudí, že byl zkompilován nejspíše na samém konci 15. stol., v každém případě až po roce 1471, kterým jeho vyprávění končí.[7] Nelze ovšem vyloučit, že zmíněný seznam, stejně jako celá Kronika o kněžiech táborských, by mohl být starší. Pro jeho dataci je proto důležitý vzájemný vztah obou seznamů, *„vratislavského"* a Příbramova. Příbramův seznam, jak již bylo uvedeno, obsahuje o něco méně jmen než Kronika, asi 27. Dodržuje však až na nepatrné výjimky stejné pořadí jednotlivých kněží jako ona a i tvarově je většina jmen v obou seznamech shodná, někteří jednotlivci mají i stejné charakteristiky (*Martinek kacierný*) a případné rozdíly jsou spíše pravopisného rázu (*Kvirýn x Quirin*). Vyskytnou se tu, jak ještě uvidíme, i některé vážnější rozdíly, ovšem vcelku je shoda obou pramenů natolik nápadná, že z ní nutně plyne následující závěr: buď byl jeden soupis podkladem soupisu druhého, nebo se oba opíraly o společnou předlohu.

Jako nejjednodušší řešení by se nabízela teze, že základem obou pramenů byl jakýsi seznam nejasného účelu (snad soupis všech táborských kněží), z něhož Příbram vybral ty jedince, kteří podle něho roku 1419 prosluli chiliasmem, zatímco autor Kroniky z něho po malých úpravách udělal zástup kněží, které údajně přivedl r. 1420 na Tábor Koranda z Plzně. Považovat seznam R v dochované podobě za to, za co se vydává, tedy za soupis kněží přišlých z Plzně, ale nelze, neboť jsou v něm uvedeni dva jedinci (Jan Bydlinský a Věnek), kteří s Korandou z Plzně zcela jistě nepřišli. Máme je totiž doloženy u Vavřince z Březové jako organizátory přepadu Sezimova Ústí na Popeleční středu 1420.[8] Podobně při důkladnějším srovnání obou soupisů neobstojí domněnka, že předlohu seznamu mohl kdosi vytvořit záhy po vzniku Tábora, domněnka zdůvodněná tím, ze se tu mihne řada jmen, která z pozdější táborské historie neznáme. Z komparace totiž vyplývá, že seznam uvedený ve vratislavském rukopisu SL musel vzniknout rozšířením seznamu Příbramova, že tedy byl sestaven

4) Fr. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 315.

5) Naposledy jej vydal Josef Macek (ed.), Ktož jsú boží bojovníci. Praha 1951, s. 262 - 309. Pramen byl Palackým datován do r. 1429, nověji J. Boubín posunul jeho dataci do r. 1430. Jiří Boubín, K protipikartským traktátům Petra Chelčického a M. Jana Příbrama. FHB 4, 1982, s. 132 - 139. V Boubínově článku nalezne čtenář též odkaz na starší edice, drobné korektury edice připravené Mackem a doplňky jím vynechaných míst. Dodávám, že v dochované podobě pramen musel vzniknout až po bitvě u Lipan, neboť se tu o Prokopu Holém mluví jako o nebožtíkovi. J. Macek, Ktož, s. 307. Jde snad o interpolaci.

6) Knihovna Národního muzea v Praze, rkp. V E 89, f. 224[b] - 225[b]. Srovnej František Svejkovský (ed.), Veršované skladby doby husitské. Praha 1963, s. 185.

7) F. Svejkovský, Veršované, s. 41. František M. Bartoš v předmluvě k Šimek, Staré, s. XV - XVI.

8) Jaroslav Goll (ed.), Fontes rerum Bohemicarum - Prameny dějin českých. Tomus V, Pragae 1893 (dále jen FRB V), s. 357.

nejdříve roku 1430, a je také zřejmé, na základě jakého pramene bylo toto rozšíření provedeno.

Pokusme se nyní oba soupisy důkladněji srovnat. Jak jsem již uvedl, obsahuje Příbramův seznam (který budu označovat jako seznam P) asi 27 jmen. Říkám-li asi, je tomu tak proto, že přesný počet nelze stanovit pro nejasnosti v interpunkci, a tudíž pro nejednoznačnost výrazů typu *Bedřich páter němý*, které mohou označovat jednoho i dva jedince. Některá jména se přitom u Příbrama objevují nejen v úvodním seznamu chiliastů, ale znovu i v dalším textu traktátu, kde se buď konkrétizují chiliastické představy vybraných jednotlivců, jako byl Václav Koranda, nebo se některým táborským kněžím vyčítají další bludy a neřesti, nejčastěji pikartské pojetí eucharistie, ale také jiné vady, v případě Jana Čapka například krvelačnost. Až na dva jsou všichni zmínění zastánci kritizovaných názorů uvedeni i v počátečním výčtu chiliastických kazatelů (seznam P). Pouze v dalším textu, ne však v citovaném seznamu P se píše jednak o Prokopu Holém (a to hned na několika místech), jednak o jakémsi knězi Vojtěchovi, jinak neznámém, který se měl účastnit asi r. 1428 hádání táborských a pražských kněží v Berouně.[9] Dále tu jsou zmíněni i někteří laici jako klatovský mydlář Vilém nebo jakýsi Lampart a také známý pikartský panoše ze Žatecka Zikmund Řepanský.[10] Vcelku se ale úvodní seznam chiliastických kněží těmito jmény příliš nerozšiřuje.

Srovnáme-li s Příbramovým textem soupis obsažený v Kronice o knežiech táborských, a to ve znění rukopisu R SLČ, který budu nazývat seznamem R, zjistíme tyto shody a rozdíly: Prvých šestnáct jmen seznamu R se téměř shoduje s Příbramem, jen s tou odchylkou, že prvých pět jedinců je v R uvedeno v pořadí *Václav Koranda* (což vyplývá z kontextu), *Prokop Holý* (s dodatkem *hejptman táborský*), *Mikuláš Biskupec*, *Čapek* a *Markolt*, zatímco v seznamu P najdeme pořadí *Mikuláš Biskupec*, *Markolt*, *Čapek* a *Koranda* (Prokop Holý, jak bylo uvedeno výše, chybí, je však zmíněn v dalším textu Kroniky). Následujících jedenáct jmen pokračuje v obou seznamech v témže pořádku, jen s nevelkými tvaroslovnými rozdíly (*Blažek x Blažej Šeplavý*, *Kvirýn x Quirin*, *Varčík x Vavřík*). Právě toto důsledně dodržované pořadí nám dovoluje vyslovit závěr o totožnosti jednotlivců v obou pramenech i u sporných dvojic typu Vavřík - Varčík. Jediný vážnější problémem v této části soupisu představuje kněz *Sigmund*. Zatímco u Příbrama je uvedeno toto jméno bez dalšího přívlastku, v R na stejném místě čteme jméno *Zikmunda Řepanského*. Protože však Řepanského kněžství jinými prameny zmiňováno není, naskýtá se možnost různého výkladu. Pro závislost jednoho pramene na druhém však je důležité, že co do samotného křestního jména panuje i zde shoda.

Z neznámých důvodů je po Quirinovi Příbramův seznam přetržen a do takto vzniklé mezery je v seznamu R vloženo 10 jmen: *Štěpán Pacovský, Abraham, Hauska z Moravy, Jan Bydlinský, Bartoš, Mikuláš Slepý, Trsáček, Pešček z Plzně, Věnek a Antoch.*[11] Proč právě tyto kněze Příbram do svého výčtu chiliastů nezařadil, není jasné. Alespoň někteří z nich (Štěpán Pacovský, Abraham, Jan Bydlinský a Věnek)

9) J. Macek, Ktož, s. 305 - 306.
10) J. Macek, Ktož, s. 301 - 302, 307.

patřili na Táboře, zvl. v jeho počátcích, k významným osobnostem a u většiny z nich lze rovněž bezpečně předpokládat, že nezůstali ušetřeni chiliastického pobloudnění. Další srovnání dokládá, že stručnější Příbramova verze (seznam P) nevznikla redukcí seznamu R, vypuštěním jeho střední části, nýbrž naopak že seznam R byl vytvořen doplněním seznamu P z jiného pramene. Dříve než si ukážeme, odkud autor R tato jména doplnil, však je třeba dokončit srovnání obou soupisů.

Od 27. místa seznamu R, na němž je uveden táborský kněz Pšenička, se až do konce Příbramova seznamu (celkem jde o 11 osob) oba prameny (P a R) shodují téměř beze zbytku. Výjimku tvoří jen dvojice *Svešta - Rudešta*, kde je zřejmě jedno z obou jmen zkomoleno, případně špatně přečteno, dále přívlastek *páter němý* u kněze *Bedřicha* (ze Strážnice), vyskytující se jen v Příbramově seznamu,[12] a konečně jeden vážnější rozdíl, kdy na místě jména *Vaněk Ryšavý, prorok*, které najdeme u Příbrama, stojí ve Starých letopisech (R) jména dvě, *Vaněk Ryšavý a Prokůpek*. Soupis pak je v Kronice zakončen třemi jmény, jež u Příbrama chybějí: *Václav Rájovec Klatovský, Rohlík a Vavřinec Němec z Rypachu.*[13] Jde vesměs o známé osobnosti, takže mohly být doplněny odkudkoliv. V dalším textu Kroniky se některá výše zmíněná jména uvádějí znovu, když jsou někteří kněží obviněni z pikartství (oba texty se však v tomto bodu shodují jen částečně) a jiní z toho, že se oženili.[14] V souvislosti se zmíněnými výtkami se v následujícím výkladu Kroniky objevují navíc ještě tři jména (*Vaníček, Štěpánek svůdce* a *Jíra Palček*), která mohou být jen variantou některého ze jmen uvedených výše, to jest ve vlastním seznamu, ale mohou také označovat dalšího jedince. K těmto případům se ještě vrátím, předtím je však nutno vyřešit otázku, jakým způsobem zaplnil Starý letopisec, resp. autor Kroniky, mezeru mezi Quirinem a Antochem.

Srovnáme-li toto místo s jinými soudobými prameny, záhy zjistíme, že vsunutá jména v poloze 17 - 26 pocházejí všechna z téhož textu, totiž z tzv. Veršovaných letopisů,[15] které se nám dochovaly v některých textech Starých letopisů, a to v rukopisu O,[16] dále v rukopisu vratislavském (R) a na něm textově závislém rukopisu oseckém (T).[17] Největší počet jmen byl převzat z pasáže pojednávající o rozporech mezi táborskými kněžími za pikartské krize roku 1420. Autor Letopisů vypočítává jednak šest kněží strany Jičínovy, jednak stejný počet duchovních hlásících se k Martínkovi, a to v následujícím pořadí: *Mistr Jičín a Filip, kněz Prokop Holý,*

11) K poslednímu viz F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 219, 286, 303, 316. Viz i František M. Bartoš, Zápisky v breviáři kněze Antocha z Přelouče z let 1422 až 1432. ČAS 12, 1934, s. 99 - 100, kde nadhozena možnost ztotožnění táborského a přeloučského Antocha.
12) Fakt, že výraz pater němý nebyl převzat do seznamu R, by naznačoval, že šlo skutečně jen o přívlastek patřící Bedřichovi a nikoliv o označení nějakého jiného, od Bedřicha odlišného kněze.
13) Ke čtení *Vaněk Ryšavý, prorok* a *Václav Rájovec Klatovský*, které se liší od čtení Mackova a Šmahelova, viz níže.
14) Tato jména jsou uvedena i ve SLČ, rkp. O. Knihovna Národního muzea v Praze, rkp. V E 89, f. 225a - 225b.
15) Letopisy vydal již Palacký a po něm znovu F. Svejkovský, Veršované, s. 156 - 163, a to podle Vyšehradského sborníku. K dochovaným záznamům viz tamtéž, s. 39 - 43 a 184 - 185. Dále cituji jako VL s uvedením příslušné stránky Svejkovského edice
16) KNM v Praze, rkp. V E 89, f. 222a - 224a.
17) Je zajímavé, že v rkp. O i R jsou Kronika a veršované letopisy uváděny v bezprostřední návaznosti, i když v různém pořadí a s vypuštěním některých pasáží.

Chřenovský, Štěpán Pacovský, Abraham - Martínek kazatel Húska z Moravy, Petr Kániš a Jan Bydlinský, Bartoš, a Mikuláš Slepý a Tršáček (Trssaczek).[18] Většinu těchto jmen autor Kroniky převzal, a to ve stejném pořadí, některá však vypustil, přičemž je na prvý pohled zřejmé, jaké ho k tomu vedly důvody. Jména dvou z nich, Kániše a Jičína, byla pominuta proto, že se nacházejí již v prvé části seznamu R, kam byla přejata z Příbramova seznamu. Autor textu R vypustil rovněž kněze Filipa, což jen potvrzuje mou starší domněnku, že tento jinak dosti známý jedinec, kterého však nenajdeme ani u Příbrama, ani v Kronice, v obou seznamech figuruje pod přezdívkou *Filús*.[19] Z ne zcela jasných důvodů nebyl do seznamu rovněž zařazen VL uváděný kněz *(Prokop) Chřenovský*, nejspíše proto, že se tu ukrývá pod jiným jménem. Ze zbývajících kněží zmíněných ve VL umístil autor Kroniky *Prokopa Holého* - zřejmě vzhledem k jeho významu - na čelné místo svého seznamu hned za Korandu a přidal mu označení *„hejptman"*. Ostatní jedince pak vyjmenoval ve zmíněné velké mezeře v původním pořadí (Štěpán Pacovský, Abraham, Hauska z Moravy, Jan Bydlinský, Bartoš, Mikuláš Slepý a Tršáček), v jakém jsou uvedeni v širším textu Veršovaných rukopisů. Neuvědomil si přitom, že kazatel Martínek Houska z Moravy, kterého uvádí jen jako *Hausku z Moravy*, již je v jeho seznamu jednou uveden, a to jako *Martinek kacierný*, takže tento známý táborský radikál byl do seznamu R omylem zařazen dvakrát, jednou z Příbrama a jednou z Veršovaných letopisů, pokaždé pod jiným přízviskem.[20] Není jasné, zda šlo o přehlédnutí, nebo o neznalost, v každém případě však omyl naznačuje, že autor seznamu R asi nebyl zasvěceným znalcem poměrů na Táboře v době počátků města, že svůj seznam kompiloval spíše mechanicky a s jistým časovým odstupem. Z toho pak vyplývá, že i v jiných případech můžeme počítat s takovýmto zdvojením.

Poslední dvě jména seznamu R, která vyplňují mezeru vzniklou *„roztržením"* Příbramova seznamu, patří *Peščekovi z Plzně a Věnkovi*, u kterého je dodána charakteristika *„ješto nejprv počal křtíti v potoce"*. Odkud vzal autor Peščekovo jméno, nevíme, zato s Věnkovým jménem se setkáme ve Veršovaných letopisech hned na dvou místech. Jednak se zde jmenuje ve skupině osmi kněží, kteří pobývali na sklonku existence Sezimova Ústí rok u pekaře Johy a soukeníka Pytla, jednak se tu o něm říká, že začal křtíti děti v rybníce a pohrdal svěcenou vodou a křižmem.[21] Dovětek o křtění připojený k Věnkovu jménu v seznamu R jasně naznačuje, že autor přejal jeho jméno i charakteristiku právě z Veršovaných letopisů. Ve zmíněném výčtu osmi kněží jsou s ním Veršovanými letopisy jmenováni *mistr Jičín, Petr veliký, Antoš, Petr ústský, Pšenička, Kániš* a *Bydlín*. Ti jsou ale až na oba Petry uvedeni i v Příbramově seznamu, takže je autor seznamu R mohl pominout. Oba Petrové sice

18) VL, s. 161.

19) Blíže viz Eduard Maur, Příspěvky k prosopografii táborského kléru. Vindemia, Sborník k 60. narozeninám Ivana Martinovského. Ústí nad Labem 1997, s. 22.

20) Možné je i to, že autor výraz *Martínek kazatel Houska z Moravy* vztahoval na dvě osoby, přičemž Martinka kazatele ztotožnil s Martinkem kacierným seznamu, tudíž jeho jméno neopakoval. Čtení *Abraham Houska z Moravy*, které najdeme v Šimkově edici i u Šmahela, nepovažuji za odůvodněné, neboť by nám tak ze seznamu vypadl známý táborský kněz Abraham.

21) VL, s. 157 - 158.

v Příbramově výčtu chybějí, protože však na Táboře bylo kněží jménem Petr více, mohl je autor Kroniky považovat za totožné s jinými Petry svého seznamu a vypustit je. Jedním z nich asi byl výše zmíněný Pešček z Plzně seznamu R, o němž jinak Příbram i VL mlčí, kterého ale známe odjinud.[22]

Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že zmíněná mezera v Příbramově seznamu byla skutečně doplněna z Veršovaných letopisů, zejména z jejich pasáže o pikartské krizi. Svědčí pro to nejen shoda jmen i jejich téměř shodné pořadí, ale i dvojí uvedení Martínka Húsky a převzetí informace o Vaňkově křtění dětí v potoce, resp. v rybníce. Pro opačný postup, totiž pro možnost, že by Příbram právě jen kněze uvedené v příslušné pasáži VL z nějakých důvodů vypustil, marně hledám vysvětlení. Zmíněné důkazy pro závislost seznamu R na Příbramovi a VL jsou sice nepřímé, nicméně přesvědčivé. Z toho ovšem nutně vyplývá závěr, naznačený již F. Šmahelem,[23] že pro skutečné počátky Tábora a jeho církevní organizace, stejně jako pro pobyt Žižkových a Korandových táborů v Plzni není tento pramen příliš spolehlivý, že jedinci, kteří jsou v něm zaznamenáni, mohli přijít na Tábor i odjinud než z Plzně. To však nesnižuje jeho hodnotu jako nejobsáhlejšího seznamu kněží táborské orientace z doby počátků Tábora.

Jak již bylo řečeno, z porovnání zřetelně vyplývá, že výčet duchovních v Kronice o knežiech táborských vznikl v zásadě spojením dvou pramenů, jednak Příbramova traktátu z roku 1430, jednak Veršovaných letopisů. Není asi náhodou, že ve Vyšehradském sborníku následuje Kronika bezprostředně po Veršovaných letopisech. Z jiných pramenů nebo z autopsie bylo do Kroniky zařazeno jen několik málo jedinců, jež oba zmíněné prameny neuvádějí. Je dosti pravděpodobné, že Veršované letopisy a zejména Příbramův traktát byly nejen předlohou pro seznam R, ale pro Kroniku o kněžiech táborských jako celek. Mimo zmíněných výčtů kněžstva sice mezi nimi nelze doložit přímé textové výpůjčky, ale obsahové shody jsou pozoruhodné a i jednotlivé formulace se dosti podobají. V Kronice i v Příbramově traktátu se táborským kněžím vytýká především chiliasmus a z něho vyplývající násilí, pikartství a liturgické i dogmatické novoty. Výčet jednotlivých táborských *„hříchů"* je ovšem u Příbrama mnohem detailnější, nicméně někdy zazní velmi podobné formulace. S jistou nadsázkou lze říci, že Kronika je komprimátem prvé poloviny Příbramova traktátu, i výčet jednotlivých bludů v podstatě zachovává Příbramovo pořadí. (Druhá polovina Příbramova Života je naproti tomu v Kronice pominuta.) Pokud jde o Veršované letopisy, shoduje se s nimi Kronika (ale i Příbram) především v odvozování táborských bludů od Viklefova učení.

Dolní hranice doby, kdy tzv. Kronika o knežiech táborských vznikla, je tedy dána vznikem Příbramova traktátu. Některé údaje ji ovšem posunují do ještě pozdějších let. Zmínka o *Bedřichovi na Kolíně* mohla vzniknout až po roce 1435, kdy Bedřich

22) Podle SLČ-R měl padnout v bitvě u Lipan. SLČ-R, s. 67. Zdrobnělé jméno Pešček = Petříček naznačuje jeho totožnost s Petriolem tzv. Olešákovy družiny působící v r. 1417. Eduard Maur, Pavel z Olešné a jeho družina. In: Husitství - Reformace - Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela. Usp. J. Pánek, M. Polívka, N. Rejchrtová. Praha 1994, s. 459. Zde chybou tisku uveden jako Petrolius.

23) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 292, pozn. 6).

toto město zvolil za své sídlo, zhruba do stejné doby odkazuje i přívlastek *Klatovský* u *Václava Rájovce*, který byl farářem v Klatovech v letech 1430 (?) - 1449. Polemický charakter Kroniky, která je spíše protitáborským traktátem než historickým pojednáním, spolu s těmito časovými narážkami by mohl svědčit pro vznik traktátu v době kolem kutnohorské synody v roce 1443, pro což by mluvil i ostrý tón trakátu vůči M. Petru Englišovi, který tehdy byl na synodu mluvčím táborského kléru. Jedna formulace by ovšem naznačovala mnohem pozdější dobu vzniku. Poté, co autor traktátu vypočetl četné bludné eucharistické i jiné názory Prokopa Holého, Bedřicha, Maška, Markolta, Rohlíka, Vaníčka, Blažka Šeplavého, Quirina a Štěpánka svůdce, dodává, že *tito kněží svrchupsaní trvali sú v tom až do smrti*. Pokud měl na mysli vskutku všechny jmenované, pak musel traktát vzniknout přinejmenším až v době poděbradské: Bedřich zemřel r. 1459, Quirin nejdříve roku 1461, kdy byl uvězněn Jiřím z Poděbrad na Liticích, a také Štěpánek svůdce žil ještě v době poděbradské.[24] Tento rozpor bychom mohli vysvětlit buď tak, že autor měl na mysli jen některé ze jmenovaných kněží, např. Prokopa Holého nebo Markolta, padlé v bitvě u Lipan, nebo tak, že jde o pozdní interpolaci. Záhadou ovšem zůstává, proč celý text *„O knežiech táborských"*, stejně jako protitáborské Veršované letopisy byly zahrnuty do vratislavského rukopisu SLČ, který vznikl přinejmenším po roce 1471, nebo spíše ještě o něco později. V té době totiž již nebyla polemika s táborskými kněžími příliš aktuální. Problém přenechávám dalšímu bádání, jež bude muset vzít v potaz i podrobný rozbor paleografický a stylistický. Pro mé účely stačí zjištění o kompilačním, odvozeném seznamu táborských kněží ve vratislavském rukopise SLČ, resp. v Kronice o knežiech táborských, neboť o toto zjištění se lze opřít v dalším výkladu, v němž se postupně zastavíme o několika sporných jmen.

c) Jan řečený Smolín

Johanes dictus Smolin se nám v souvislosti s Táborem mihne v pramenech jen jednou, a to ve Vavřincově líčení útoku vypuzených táborů na Ústí na konci masopustu roku 1420. Podle autora Husitské kroniky se tehdy táborský kněz Vanček spolu se zvoníkem Hromadou, tj. Petrem Hromádkou, *„první pořadatelé oněch poutí na hory, přibravše Jana z Bydlína a Jana řečeného Smolín a jisté množství táborských bratří a sedláků,"* skrývali v masopustním čase několik dní a nocí v lesích a posléze s pomocí svých stoupenců uvnitř města Sezimovo Ústí, pohřížené do spánku po masopustním veselí, dobyli.[25]

Tři ze zmíněných organizátorů přepadu, vesměs duchovní, jsou z dějin Tábora dobře známi: Vanček je ztotožňován s výše zmíněným Věnkem, *„ještо nejprv počal křtíti v potoce"*. Petr Hromádka, rodák z Jistebnice, se stejně jako on významně po-

24) A. Molnár, Na rozhraní, s. 110 - 112. Zde na s. 404 i odkazy na starší literaturu, zvl. na práce Bartošovy. František Šmahel, Základy města: Tábor 1432 - 1452. HT 5, 1982, s. 94; Rudolf Urbánek, Věk poděbradský. Díl 3, Praha 1930, s. 636 - 640. Totožnost obou Štěpánků je ovšem nejistá.

25) FRB V, s. 357.

dílel na táborovém hnutí i na počátcích organizace táborské komuny. Nakonec se stal hejtmanem v Chotěboři, kde byl roku 1421 zajat a upálen nepřáteli.[26] O Janu z Bydlína lze podle jména soudit, že byl drobným zemanem píšícím se po samotě Bydlín na Pacovsku. I on byl knězem. Poslední zpráva o něm říká, že se za pikartské krize postavil na stranu Martina Húsky.[27] Věnek a Bydlín byli rovněž členy družiny radikálních husitských kněží, kteří se zdržovali v roce 1418 nebo 1419 v domě pekaře Johy v Ústí nad Lužnicí. Patřil k nim možná i Hromádka, kterého bychom mohli hledat pod jménem Petr Veliký, případně Petr Ústský.[28] Viděli jsme již, že prvé dva kněze, Jana Bydlínského a Věnka, najdeme i ve velkém seznamu kněží, kteří měli přijít na Tábor roku 1420, vloženém do vratislavského rukopisu Starých letopisů českých, a víme také, že do tohoto seznamu zřejmě byli zaneseni na základě zprávy VL o pikartské krizi. Jejich uvedení v seznamu zároveň naznačuje, že autor pojednání O knežiech táborských neznal kroniku Vavřince z Březové, nebo přinejmenším nepřihlédl k její pasáži o přepadu Sezimova Ústí, kde byli oba spolu s Hromádkou a Smolínem jmenováni. Petr Hromádka v seznamu R chybí, ale dá se to logicky vysvětlit tím, že ho Starý letopisec na jiném místě jmenuje jako organizátora založení Tábora a výslovně o něm říká, že vyslal (do Plzně) posly k Žižkovi se žádostí o poskytnutí vojenské pomoci Táboru. Nemohl tedy být autorem Kroniky uveden současně mezi těmi, kteří přišli na Tábor z Plzně.[29] Jan Smolín se nám však mihne právě jen v citovaném výkladu Vavřince z Březové o dobytí Ústí, kdežto ve všech jiných zmínkách pramenů o táborských kněžích včetně uvedeného soupisu bychom ho hledali marně.

To snad byl také důvod, proč František Palacký jeho jméno při líčení počátků Tábora vypustil.[30] Do odborné literatury našeho Smolína uvedl až W. W. Tomek, který oba Jany přizvané k útoku na Ústí označil za kněze ze vsí *nyní zašlých v krajině Oustské*.[31] Tomek také uvedl do literatury podobu jména druhého z Janů ve tvaru Jan ze Smolína. Podobně chápal jméno Smolín i Jaroslav Goll, který do rejstříku ke své edici Vavřince zařadil heslo *„ze Smolína Jan"*,[32] ač pramen výslovně mluví

26) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 219 - 220, dále k Věnkovi s. 229, 240 (zde i starší literatura), 242, 255, 292, 321, k Hromádkovi s. 220, 228, 242, 255, 257, 282, 294, 300, 319. Viz i Roman Cikhart, Hromádka z Jistebnice, zakladatel města Tábora a Jan z Borotína, obhájce kompaktát. Staré a nové letopisy táborské. Tábor 1920; František M. Bartoš, Zakladatel Tábora. JSH 23, 1954, s. 44 - 48. Při obsazování hradního beneficia ve Střimelicích r. 1413 se Hromádka nazývá *Petrus de Gystebnicz*, při jeho opuštění r. 1418 *dominus Hromada*. František Antonín Tingl - Josef Emler (ed.), Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim (dále jen LC), Tomus VII, Pragae 1886, s. 100, 165. Na podjáhna byl vysvěcen r. 1399, na jáhna a kněze r. 1400 jako *Petrus Francisci de Gystebnicz*. Antonín Podlaha, Libri ordinationum cleri 1395 - 1416. Tomus II, Pragae 1920 (dále jen LOC), s. 53, 56, 62. Pro zajímavost ještě uvádím, že mezi pečetníky stížného listu z r. 1415 byl i jakýsi Petr z Miletína (u Želiva) řečený Hromádka (erbu hrábí), který r. 1407 prodal dvěma lidem plat pro faru v Zahrádce. August Sedláček, Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných. ČČH 23, 1917, s. 104. To by naznačovalo i případné šlechtictví kněze Hromádky, jemuž by odpovídala jeho pozdější hejtmanská funkce v Chotěboři.

27) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 219, 255, 283, 304, 317.

28) VL, s. 158.

29) SLČ - R, s. 25.

30) František Palacký, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Díl II/1, Praha 1877, s. 349.

31) Wácslaw Wladiwoj Tomek, Dějepis města Prahy. Díl IV, 1. vyd., Praha 1879, s. 30.

32) FRB V, s. 541.

o *Janovi řečeném Smolín* (predikát uvádí jen u Bydlína). Jak soudí F. Šmahel, byl Goll k opravě doveden mj. přípisem *Johannes de Bydlin, Johannes de Smolin, fundatores Thabor etc.*, připojeným k Výtahu z Kroniky Vavřince z Březové, který pochází z druhé poloviny 15. století.[33)]

Tvary *de Smolin* a *de Bydlin* i dobré znalosti topografické posléze přivedly Augusta Sedláčka k formulaci, že oba Janové byli *kněží sice, ale synové zemanův, kteří z rozmluv se starými trochu válečnictví rozuměli.*[34)] Tím Sedláček zároveň vysvětloval, proč iniciátoři přepadu Ústí právě je dva přizvali ke spolupráci. Teprve v nedávné době František Šmahel upozornil na fakt, že původní podoba Smolínova jména u Vavřince z Březové zněla *Johannes dictus Smolin*, zatímco Bydlín je v témže prameni uveden jako *Johannes de Bydlin*, že tedy v prvém případě nejde o predikát, ale o přezdívku.[35)] Šmahel současně zdůraznil, že v bezprostředním okolí Tábora nelze bezpečně prokázat existenci středověké zaniklé osady Smolín, i když někteří archeologové tu její existenci na základě pomístních jmen zprvu předpokládali. Další archeologický výzkum pak jeho pochybnost potvrdil.[36)]

Inspirován Františkem Šmahelem bych jeho pochybnosti ještě rozšířil či spíše obrátil jiným směrem. Je totiž zajímavé, že až dosud vlastně nikdo nevyslovil otázku, zda spoluorganizátor přepadu Ústí v roce 1420 Jan řečený Smolín byl vůbec knězem, když jediný svědek jeho účasti na přepadu Vavřinec z Březové nic o jeho kněžství neříká. Stejně je tomu sice i v případě Jana z Bydlína, jeho kněžství ovšem máme doloženo jinými prameny, kdežto ve Smolínově případě tomu tak není. A přece, ač se názor o Smolínově kněžství vlastně opírá jen o analogii k Bydlínovi, od Tomkovy doby o něm nikdo výslovně nepochyboval.[37)] Nelze samozřejmě zcela vyloučit, že Jan Smolín byl totožný s některým jiným knězem Janem známým z počátků Tábora. Bylo jich hned několik: vedle Jana z Bydlína to byl Jan Čapek, mistr Jan z Jičína, Jan Němec ze Žatce, později se připomíná i Jan Buřič, v úvahu by snad mohl přicházet i Jan Kosten z Písecka,[38)] žádný z nich se však na našeho Smolína příliš nehodí, zejména proto ne, že nepocházeli - pokud vůbec můžeme o jejich původu něco

33) F. Šmahel, Základy, s. 68, pozn. 229.

34) August Sedláček, Počátek Tábora a Žižkovo přibytí na Tábor. Staré a nové letopisy táborské. Tábor 1920, s. 16. Viz F. M. Bartoš, Zakladatel, s. 44 - 48.

35) F. Šmahel, Základy s. 68. Zde i přehled starší literatury.

36) Rudolf Krajíc - Petr Klučina, Středověké vojenské ležení Na Smolíně u Tábora. AR 39, 1987, s. 400 - 434. Na katastru Sezimova Ústí, v těsné blízkosti Kozího Hrádku, leží les Smolín, kde je v l. 1870 - 1934 doložena i stejnojmenná myslivna a kde existují terénní tvary připomínající základy osady. J. Švehla a po něm i další autoři sem kladli zaniklou osadu Smolín. Podrobnější toponomastický rozbor ale ukázal, že je třeba rozeznávat někdejší tvrz a ves Smolín u Pacova (nyní rovněž les) a výše uvedený les s hájovnou u Sezimova Ústí, kde archeologický výzkum v l. 1983 - 1984 odhalil nikoliv základy zaniklé vsi, ale pozůstatky vojenského ležení z roku 1438. Výskyt pomístního jména Smolín u Sezimova Ústí ve starších pramenech (katastrech aj.) dosud sledován nebyl.

37) Srov. např. Kaminsky, A History of the Hussiste Revolution. Berkeley - Los Angeles 1972, s. 334 nebo Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 317 - 318. Josef Macek Jana řečeného Smolín do svého seznamu táborských kněží nezařadil, ale výslovně jeho kněžství nepopřel. Josef Macek, Tábor v husitském revolučním hnutí. Díl 1, Praha 1952, s. 279. Díl 2, Praha 1955, s. 45 - 46. Podobně F. M. Bartoš v Husitské revoluci píše, že Petr Hromádka a Věnek dobyli Sezimovo Ústí s *„pomocí kněze J. Bydlína a J. Smolína"*. František M. Bartoš, Husitská revoluce, I, Praha 1965, s. 82. Může však jít také jen o formulační neobratnost, nikoliv o pochybnost, neboť ve starším článku píše výslovně o knězi Janu Smolínovi. F. M. Bartoš, Zakladatel, s. 47.

říci - z bezprostředního okolí Sezimova Ústí a že většinou zřejmě vyšli z městského prostředí.

Abychom postoupili dále, musíme se vrátit k problému *„Smolín"* či *„ze Smolína"*. Jak již připomněl F. Šmahel, u Vavřince z Březové jsou přídomky obou Janů jasně rozlišeny. Zatímco v jednom případě jde o predikát, respektive označení bydliště, rodiště či majetku (*de Bidlin*), ve druhém o přezdívku (*dicto Smolin*). Je však tento rozdíl opravdu tak závažný? Bližší zkoumání Bydlínova jména nám napoví, že nejspíše nikoliv. I samotný Jan z Bydlína je totiž v pramenech uváděn pod nejrůznějšími podobami svého jména jako *Johannes de Bidlin* (Vavřinec), *Johannes de Bydlin* (přípis k výtahu z Vavřince), *Jan Bydlinský* (SLČ-R a Veršované letopisy) i jen jako *Bydlín* (Veršované letopisy).[39)] Český překlad Vavřincovy kroniky, pocházející ještě z 15. stol., zná *Jana Bydlína* a *Jana Smolína* a v jednom z rukopisů Vavřincovy kroniky (B) z doby kolem roku 1500 se mluví dokonce o *Johanne dicto Bydlin.*[40)] To ovšem znamená, že ani označení *dictus Smolin* - i když by mohlo vyjadřovat například smolnou barvu tváře nebo usmolený šat - nelze a priori zavrhnout jako označení odvozené od nějakého sídla, a to tím spíše, že genitivní tvar *Jana z Smolína* mohl být časem snadno zkomolen na *Jana Smolína*.

Jak dnes víme, v bezprostředním sousedství Tábora žádná ves jménem Smolín neexistovala.[41)] Neležela tu ovšem ani osada Bydlín. Tu najdeme na Pacovsku, u Domamyšle, asi 18 km sv. od Tábora. A na Pacovsku, sice poněkud dál (29 km) od Tábora, ale zato nepříliš daleko od Bydlína (17 km), máme bezpečně doloženu i zaniklou středověkou osadu Smolín, dokonce s tvrzí. Již R. Cikhart považoval za pravděpodobné, že spoluzakladatel Tábora Jan Smolín se psal spíše po této lokalitě než po předpokládané stejnojmenné nevelké poustce u Ústí,[42)] a měl nepochybně pravdu.

Ves Smolín s tvrzí Pechburkem či Pechmburkem ležela nedaleko Hořepníka, v místech dnešního lesíka Smolína, který se rozkládá mezi Velkou Chyškou a Lesnou. Ves se připomíná již r. 1299, zprvu jako součást hořepnického statku, od r. 1318 jako samostatné sídlo. Z místních šlechticů, kteří se po Smolínu psali, zaujmou zvláště tři. *Jan z Pechmburga řečený Rubáš* se uvádí r. 1408, kdy uzavřel se strahovským opatem smlouvu o rychtu ve Velké Chyšce a o plat ve Vyklanticích, roku 1430 svědčí spolu s dalšími zemany z Hořepnicka *Jan rytieř ze Smolína seděním v Rovném*[43)] a konečně roku 1478 je vyhlášena odúmrť v Chotčinách u Chýnova (pouhých 5 km od Bydlína), kde zemřel *Jan řečený Smolín ze Šebířova.*[44)] Je velmi pravděpodobné, že všichni tři odvozovali svůj predikát nebo přezdívku od zmíněné tvrze

38) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 317. Jan Kosten snad byl synem píseckého konšela Ondřeje Kostena. Jan Adámek, K dramatickým událostem v Písku a Heřmani roku 1416. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, 30, 1993, s. 229 - 235.

39) FRB V, s. 357, 541; F. Svejkovský, Veršované, s. 158, 161; SLČ-R, s. 27.

40) FRB V, s. 357.

41) Podle výzkumů J. Švehly ji sem kladl Roman Cikhart, Po stopách husitství na Táborsku. JSH 12, 1939, s. 60 - 61, novější Rudolf Krajíc, Příspěvek k dokumentaci některých zaniklých středověkých osad na Táborsku. Archaeologia historica 5, 1980, s. 165 - 172.

42) Viz jeho práci cit. v pozn. 43 a dále týž, Okolí města Tábora v době jeho založení. JSH 22, 1953, s. 21, pozn. 18).

Smolín u Hořepníka, příčemž změnu predikátu v přezdívku lze nejlépe vysvětlit přechodem na jiné sídlo. Vzhledem k značnému časovému rozpětí těchto údajů se bezpochyby nejedná o tutéž osobu, spíše o blízké příbuzné. V každém případě musíme počítat s tím, že někdo z těchto Smolínů mohl být spolu s Janem Bydlínem, pocházejícím z téže oblasti, požádán o vojenskou spolupráci při dobývání Ústí. Skutečnost, že Jan Bydlín byl knězem, nás ještě neopravňuje k tomu, abychom kněze nutně viděli i v jeho spolubojovníku Janu řečenému Smolín. Myslím, že Jana Smolína bude třeba, jak to ostatně učinil již Josef Macek, ze seznamu táborských kněží vyškrtnout nebo alespoň opatřit otazníkem.

d) Jan z Bydlína

Jan z Bydlína byl jedním z radikálních kněží, kteří pobývali v roce 1418 u pekaře Johy v Sezimově Ústí. Roku 1420 se účastnil dobytí města Tábory,[45] což činí málo pravděpodobnou informaci seznamu R, že na Tábor přišel s Korandou z Plzně. Naposledy se připomíná za pikartské krize roku 1421, a to jako přívrženec Martinka Húsky.[46] Obvykle se soudí, že na Bydlína se vztahuje jeden z článků, jež po vyhubení tzv. adamitů zaslal Žižka Pražanům, kde se říká: *„Item knežie naše ďáblы vtělenými jsú nazývali, a proto jsú kněze Jana mezi sebú zabili"*.[47] Podle toho Bydlínský musel odejít s pikarty na Příběnice, ale zcela s nimi nesplynul a byl jimi připraven o život. Je ovšem také možné, že zpráva se vztahuje na jiného kněze Jana, možná ani ne táborské orientace, a že Bydlín přežíval na Táboře pod jiným přízviskem. V úvahu by připadal zejména kněz Jan Buřič, který se nám na Táboře náhle mihne v letech 1434 - 1435.[48]

Přímé zprávy o osudech Jana z Bydlína již asi nikdo příliš nerozmnoží. Jeho portrét však si je možno dokreslit zmapováním prostředí, ze kterého vyšel. Lokalita, po níž se psal, nebyla, jak se často uvádí, vsí v plném slova smyslu, ale pouhým svobodným dvorem, přesněji řečeno byla to samota skládající se ze dvou svobodných dvorů, jakási obdoba Žižkova Trocnova. I takovéto osady ovšem byly ve středověkých pramenech často označovány jako ves a nejinak tomu bylo i v případě našeho Bydlína. Jedno z popluží *in villa Dobra dicta Bidlin* se připomíná roku 1391,[49] zatímco roku 1531 se tu uvádějí dva pusté dvory.[50] Berní rula i tereziánský katastr tu evidují dva svobodníky, později byl názvem Bydlín označován pou-

43) Antonín Profous, Místní jména v Čechách. Díl 4, Praha 1957, s. 115; August Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl IV, 3. vyd., Praha 1995, s. 215; archiv český (dále jen AČ) 36, s. 277 - 278, č. 36. V listině se jedná o vsi Lhotu, Arnoštovice a Loutkov, ležící v bezprostředním sousedství Hořepníka.

44) AČ 37/1, s. 799 - 800, č. 125. Zápis uvedl do literatury po upozornění ze strany R. Tecla F. Šmahel, Základy, s. 68, pozn. 229. Šebířov ležel 3,5 km severně od Mladé Vožice.

45) VL, s. 158; FRB V, s. 357.

46) VL, s. 158.

47) FRB V (Vavřinec), s. 519. Srovnej F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 304, pozn. 105).

48) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 317, č. 13.

49) AČ 31, s. 114 - 115, č. 56.

50) A. Profous, Místní jména v Čechách, I, Praha 1947, s. 223.

hý mlýn.[51] Není tedy správné mluvit o zaniklé vsi, vždy to spíše bývala samota o dvou svobodných dvorcích, jež byly v 15. - 16. století dočasně pusté. Ve středověku je zřejmě drželi drobní šlechtici, případně nápravníci nebo svobodníci.[52] Z majitelů známe ve středověku *Jana z Bydlína, řečeného Komín* (+1391), *Jaroše z Bydlína* (1394), *Racka z Bydlína* (+ před 1415) se ženou *Barborou*, *Petra z Bydlína* (1433 - 1444) a *Kláru z Bydlína* (1496), vdovu po *Petru Vítovi z Dubu*. Některým z nich husitská revoluce zřejmě nabídla majetkový vzestup a oni ho dokázali náležitě využít. Tak Petr z Bydlína, který se mihne v pramenech r. 1433 jako rukojmí Táborů, držel roku 1436 čtyři vsi želivského a jednu ves sedleckého kláštera. Bez zajímavosti nejsou ani příbuzenské vztahy panošů z Bydlína k jiným rodům z okolí Tábora.[53]

Pokud by v Bydlíně existoval v 15. století jen jeden svobodný dvůr, nabízela by se interpretace, že táborský kněz Jan z Bydlína byl bratrem výše zmíněného Petra z Bydlína a synem Racka a Barbory, snad i bratrem Kláry, provdané za Petra Vítu. Pokud existovaly v Bydlíně dvorce dva, je již tato interpretace méně jistá, ale stále dobře možná. Zmíněný Petr Víta z Dubu byl asi synem *Petra z Dubu* (pokud nešlo o jednu osobu), pečetníka stížného listu z roku 1415. O Petrově otci *Hynkovi z Dubu* zase víme, že společně se svým příbuzným, jinak rovněž pečetníkem stížného listu *Kunšem z Tučap* založil r. 1393 oltář ve farním kostele v Tučapech u Soběslavi. A tento Kuneš z Tučap byl opět příbuzným, nejspíše otcem *Matěje z Tučap*, oltářníka v pražském Betlémě v letech 1396 - 1412, velkého ctitele a přítele M. Jana Husa.[54] Matěj s Husem mimo jiné dohlížel i na řádný chod Královniny koleje v těsném sousedství Betléma, mezi jejímiž studenty zastihneme roku 1411 i bakaláře Mikuláše z Pelhřimova, pozdějšího staršího táborských kněží.[55] V oblasti severovýchodně od Sezimova Ústí, kde měly zmíněné zemanské rody svůj majetek, v kraji s rozptýlenou těžbou stříbra zasaženém i německou kolonizací, najdeme ves Borovnici, kde máme roku 1335 doloženu přítomnost valdenských (snad na útěku z Jindřichohradecka), synem zemana z blízké vsi Velmovice asi byl pozdější táborský kněz *Abraham*, obviněný za pobytu v Praze r. 1408 z valdenského bludu a hájený tehdy samotným Janem Husem,[56] v nedalekých Chotčinách měli svůj majetek Smolínové a nepříliš vzdálen byl i Kozí Hrádek, kolem něhož našli roku 1377 úto-

51) Karel Doskočil (ed.), Berní rula. Díl 2/I, Popis Čech roku 1654, Praha 1953, s. 106; Aleš Chalupa a kol. (ed.), Tereziánský katastr český. Sv. 2, Praha 1966, s. 464, č. 1450/3.

52) R. 1394 se připomíná *Jarossius de Bidlin, cliens*, který držel *jure servili* zboží ostrovského kláštera na Sedlčansku. Josef Emler (ed.), Decem registra censum bohemica compilata aetate bellum hussiticum praecendente. Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými. Praha 1881 (dále jen DRC), s. 87. Viz i Jaroslav Vaniš, Svobodníci na Podblanicku v letech 1550 - 1620. SVPP 30 - 2, 1990, s. 159.

53) AČ 31, s. 114 - 115, č. 56; AČ 26, s. 128; DRC, s. 87; August Sedláček, Českomoravská heraldika, II, Praha 1925, s. 103; Roman Cikhart, Šlechtické a erbovní rodiny z Táborska. Soupis a bibliografie. JSH 5, 1932, s. 64; týž, Po stopách husitství na Táborsku. JSH 12, 1939, s. 18n. Ve stati Okolí města Tábora v době jeho založení. JSH 22, 1953, s. 21, Roman Cikhart vyvrací starší Kolářův omyl ohledně Bydlínova autorství listu ke Kapistranovi.

54) Cikhart, Po stopách, s. 25, 28 - 29; Sedláček, Úvahy, s. 313, 319; týž, Hrady IV, s. 294. Příbuzenství obou rodin bylo ještě užší, pokud byl Jaroš z Bydlína připomínaný r. 1394 totožný s Jarošem z Jedlé z r. 1391, *„strýcem"* Albery z Tučap. A. Sedláček, Hrady IV, s. 89.

55) František M. Bartoš, Hus jako student a profesor Karlovy University. AUC - PhilosHist 1958, 2, s. 17.

56) E. Maur, Pavel z Olešné, s. 459 - 461.

čiště pronásledování bednárečtí valdenští.[57] Tento propletenec lidských osudů, protínajících se v několika bodech s existencí valdenské hereze, není bez významu vzhledem k vazbám, které k tomuto kraji poutaly Jana Husa, stejně jako nám pomáhá lépe pochopit ohlas, který tu Husovo působení nalezlo.

Hledáme-li užší souvislosti mezi zmíněným krajem rozptýlené zemanské držby a Sezimovým Ústím, nemůžeme přehlédnout fakt, že v okolí města se zakupovali někteří ústečtí měšťané a postupně splývali s okolní zemanskou vrstvou. Jako příklad je možno uvést ústeckého kraječe suken Václava, který před rokem 1418 vlastnil několik rolnických dvorců v Chabrovicích u Choustníka,[58] nebo jiného ústeckého měšťana Jana Měděnce, který nashromáždil značný majetek v Ratibořicích a okolí a stal se tak zakladatelem zemanského rodu Měděnců z Ratibořic. I on patřil k pečetníkům stížného listu do Kostnice.[59] A protože jeho bratr Petr byl knězem, farářem v Mladé Vožici, máme tu v osobě Jana Měděnce velmi pěkně doloženo vzájemné prolínání zemanského, kněžského a měšťanského elementu v okolí Sezimova Ústí, a to právě v té oblasti, kde měli svůj majetek i Bydlínové a Smolínové. Po příkladu jiných měst, jejichž dějiny jsou lépe dokumentovány než dějiny Sezimova Ústí, můžeme předpokládat i opačný pohyb, že se totiž v Ústí usazovali někteří drobní šlechtici z okolí, zakupovali si tu domy a splývali s městským prostředím. Z nepříliš vzdálených Českých Budějovic to máme doloženo například na rodu Harracherů, původem rožmberských klientů z okolí Zátoně, z nichž někteří záhy po usazení ve městě na soutoku Vltavy a Malše pronikli do budějovické městské rady. Rodiny šlechticů z okolí dodávaly městu i významné duchovní, jako byl budějovický farář Bohuněk z rodiny zemanů z Čakova.[60]

Je přirozené, že mezi měšťany a venkovským okolím existovaly i příbuzenské svazky, které dále upevňovaly spojení drobné šlechty s městským prostředím.[61] Pro Sezimovo Ústí nám chybí dostatek pramenů, nicméně i zde máme těsné vazby mezi měšťany a okolní šlechtou dobře doloženy, například listinou z 8. září 1390, potvrzující právní ujednání mezi jedním z ústeckých měšťanů a místním klerikem, k němuž byli jako svědci přizváni čtyři místní kněží a dva zemané z okolí, Přibík Lysec z Pňové Lhoty a Pešík z Údičova, nebo odkazy drobných šlechticů z okolí města ve

57) Zprávy o valdenství v oblasti východně od Tábora shrnul F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 197 - 198 a 233.

58) AČ 36, s. 460 - 461, č. 35. Další příklady uvádí F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 191, pozn. 76).

59) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 167; A. Sedláček, Úvahy, s. 318; Týž, Hrady IV, s. 97, 152 - 153, 288, 194, 297; LC V, s. 76, 122 - 123; VII, s. 111 - 112, 179, 218; AČ 31, s. 112, č. 46.

60) Milena Borská-Urbánková, Sociální a majetková struktura městských rad v Českých Budějovicích v době předhusitské a husitské. AUC, Phil. et Hist., 4, 1994, s. 113, 122, 131; Jan Adámek, Bohunco, plebanus noster. Zapomenutá osobnost středověkých Českých Budějovic. In: Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové. Praha 1998, s. 21 - 32.

61) Např. když r. 1430 plzeňský měšťan Mikuláš Hynkův odkázal svůj majetek synům, ustanovil za poručníka pro nezletilého Mikuláše vedle jeho starších bratří i svého švagra Hrzka z Nebílov s výslovnou podmínkou, že Hrzek má sedět v Mikulášově domě, hospodařit zde a „*chovat*" svěřeného mu Mikuláška. Josef Strnad (ed.), Listář královského města Plzně a druhy připojených osad. Díl 1, Plzeň 1891, s. 525 - 527. Tento Hrzek byl nejspíše totožným s Hrzkem z Nezbavětic, který spolu s dalšími drobnými šlechtici z okolí rožmberského Vlčtejna před rokem 1414 vojensky sloužil Rožmberkům (obě vsi, Nezbavětice i Nebílovy, leží v blízkém okolí Vlčtejna). Eduard Maur, Hrad Vlčtejn a Pabiankové. K počátkům husitství na Plzeňsku. In: Seminář a jeho hosté. Sborník k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového. Usp. Z. Hojda, J. Pešek a B. Zilynská. Praha 1992, s. 80.

prospěch ústeckého dominikánského kláštera.[62] A těmto vazbám mezi městem a městským klérem i okolní šlechtou by se v budoucnu mělo při studiu formování lokálních center husitismu a jeho jednotlivých proudů věnovat více pozornosti než dosud. Rozhodně nelze vyloučit, že jak Jan z Bydlína, tak Jan Smolín měli těsnější vztah k Sezimovu Ústí, než dokládají sporé prameny, že tu možná měli, jak by napovídalo jméno blízkého lesa Smolín, i nějaký majetek. Tím by se jejich účast na dobytí města logicky vysvětlila.

e) Kněz Sigmund a panoše Zikmund Řepanský

V Příbramově Životě kněží táborských se setkáváme se dvěma jedinci podobného jména, u nichž není zcela jasné, jestli má autor na mysli jednu nebo o dvě osoby. V úvodním seznamu chiliastických kněží je vzápětí za „*pikarty*" Martinkem kacierným a Janem Němcem ze Žatce uveden jakýsi Zikmund, u něhož chybí jakákoliv další charakteristika, nepochybně kněz. Pořadí zmíněných jedinců není náhodné, neboť v následujícím obšírném výkladu se píše o pikartském traktátu, který měl psát „*jich* [tj. táborů] *starší kněz Jan Němec z Žatce, kazatel, s knězem Sigmundem a s jinými kněžími táborskými*".[63] Téměř na konci Příbramova pamfletu, tam kde jsou uvedena svědectví některých jedinců proti táborským kněžím, se pak uvádí: *Item Zigmund Řepanský i množstvie jiných zavedených v hrozná pikhardstvie i v Praze i jinde, když jsú sě obracovali, tehdy jsú na mnohé knežie táborské vyznávali, že jsú je oni v ty bludy zavedli.*[64] Z této formulace neplyne žádný argument pro Řepanského kněžství, naopak Řepanský je tu od táborského pikartského duchovenstva zřetelně oddělován. Mohli bychom proto uzavřít, že kněz Zikmund a Zikmund Řepanský byly dvě rozdílné osoby, a tomuto výkladu nasvědčují i další svědectví, která se nám o Zikmundu Řepanském zachovala. Protože však ve SLČ-R je Zikmund Řepanský označen za kněze ještě na jednom místě, je třeba se u jeho osoby zdržeti poněkud déle.

Panoše Zikmund Řepanský,[65] syn Odolena z Řepan, byl stejně jako jeho otec královským manem z Podbořanska; jeho tvrz Řepany ležela nedaleko Lubence.[66] Zikmundův otec se v dobových pramenech připomíná v letech 1360 - 1404, roku 1405 již byl mrtev.[67] Z Odolenových bratrů známe dva, Aleše ze Pšovlk, který zemřel, zřejmě předčasně, roku 1360, a Bedřicha z Řepan na Kolešově, který žil asi do roku 1410.[68] Oba jeho bratři patřili stejně jako Odolen k drobné šlechtě z okolí Žatce

62) Karel Beránek, Dvě listiny z Ústí nad Lužnicí ve Státním ústředním archivu v Praze. Táborský archiv 8, 1997 - 1998, s. 6, 10; Josef Švehla, Několik vzpomínek na dominikánský klášter v Ústí Sezimově. JSH 3, 1930, s.2.

63) J. Macek, Ktož, s. 294 - 295.

64) Tamtéž, s. 307.

65) O něm a o původu pikartské hereze viz zejména J. Macek, Tábor II, s. 324 - 325; Jiří Kejř, Mistři pražské univerzity a kněží táborští. Praha 1981, s. 49 - 51, 60; F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 282, 301, 322; týž, Husitská revoluce II, s. 34, 130 - 131, 179; III, s. 73, 346; Jaroslav Kos, Rakovnicko v husitském revolučním hnutí. Praha 1974, s. 49 - 51.

66) August Sedláček, Hrady, XIII, s. 231; Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III, Severní Čechy, Praha 1984, s. 278. Zde však řada nepřesností.

a Rakovníka. Odolenovi synové se jmenovali Albert, Zikmund, Přech a Jan. S prvními třemi se setkáváme poměrně často v různých soudních zápisech z let 1398 - 1410,[69] čtvrtý se nám mihne spolu s ostatními roku 1410.[70] Po tomto datu můžeme sledovat v pramenech již jen Zikmunda, zdá se proto, že ostatní krátce po roce 1410 zemřeli, pokud ovšem jen nezměnili predikát.

Albert, jinak též Albrecht, Albera či Aleš, jak jej jmenují dobové prameny, byl zřejmě mnohem starší než ostatní sourozenci, neboť se již roku 1360 účastnil se svým otcem právního pořízení,[71] zatímco Zikmund a Přech se vynořují z přítmí pramenů až roku 1398 a Jan dokonce až 1410. Mohl tedy Albrecht pocházet z jiného manželství než mladší synové, které Odolenovi dala jeho manželka Zdena.[72] Odolenův majetek zřejmě nebyl veliký. Kromě Řepan k němu patřil i jakýsi Hrádek neznámé polohy. Jak vyplývá ze sporů u dvorského soudu, měly Odolenovy statky manský charakter a rovněž jeho synové Albrecht a Zikmund jsou v pramenech nazýváni many, případně královskými many.[73] Otcovský majetek se jim, jak se zdá, příliš rozšířit nepodařilo. Jediný známý zisk spočíval v tom, že roku 1405 byli Albert a Zikmund uvedeni do dílu Třebivlic na Litoměřicku, a to po několikaletém sporu, v němž jejich otec pohnal k dvorskému soudu Fricka z Třebivlic za škody utrpěné na svém zboží v Hrádku a Řepanech.[74] Jistý majetek snad získali všichni čtyři bratři i z dědictví po svém strýci Bedřichovi ve vsi Kolešově, když se dohodli s výprosníky M. Zdeňkem z Labouně a Jankem vrátným, kterým tento majetek r. 1410 věnoval král.[75]

Odolen z Řepan byl zřejmě ve svém okolí váženou osobou. Byl zván za svědka právních ujednání,[76] pověřován řešením soudních sporů v okolí,[77] dvorským soudem mu byla svěřována funkce půhončího[78] a roku 1385 na tomto

67) K r. 1360 viz K. Borový, LE IV, s. 436 - 437, č. 603. R. 1376 řešil spor mezi zderazským proboštem a Kateřinou z Bukoviny o pozemky na Kralovicku. J. Kos, Rakovnicko, s. 51 podle V. Kočky. R. 1404 měl být Odolen uveden do Třebivlic, kam byli r. 1405 uvedeni jeho synové Albert a Zikmund. Druhý také spolu s matkou Zdenou za něho učinil r. 1405 nadání ke kostelu v Lubenci. G. Friedrich, DD I, s. 122, č. 328; K. Borový, LE V, s. 681, č. 922.

68) LE IV, s. 436 - 437, č. 603; AČ 35, s. 173, č. 34.

69) DD I, s. 33, 50, 55, 63, 91, 100, 106, 122, 124, 125, 127, 128, 129, 140, 181, 185; AČ 35, s. 165 - 167, č. 20, s. 173, č. 34.

70) AČ 35, s. 165 - 167, č. 34.

71) LE IV, s. 436 - 437, č. 603.

72) Připomíná se jako vdova r. 1405. LE V, s. 681, č. 922. Smrt Odolenova bratra a prvé ženy bychom mohli vysvětlit velkou morovou epidemií na přelomu 50. a 60. let.

73) R. 1400 *Sigismundus omagialis regius de Rzepan*, r. 1404 *Albrecht de Rzepan omagialis*. DD I, s. 181, č. 450, s. 127, č. 337.

74) DD I, s. 122, č. 328. Další spory, které na sklonku svého života vedl jejich otec, skončily pro jeho syny zřejmě méně příznivě. DD I, s. 63, č. 164, s. 124, č. 329, s. 125, č. 330. Viz též s. 185. Díl Třebivlic Zikmund nezískal sňatkem s Markétou z Hrádku, jak tvrdil autor stati o Řepanech v severočeských Hradech, majetek v Hrádku měl již r. 1398 jeho otec. Autor se dal zřejmě zmýlit tím, že Markéta jako vdova užívala predikátu z Hrádku. Hrady III - Severní Čechy, s. 414.

75) AČ 35, s. 173, č. 34. Králův dar *Janconi portulano* pobízí k otázce, zda v tomto případě nešlo o Jana Žižku. Královych dvořníků Janů však bylo v této době snad několik. Josef Pekař, Žižka a jeho doba, IV, Praha 1933, s. 5, pozn. 3). Viz i Petr Čornej, Nové Město pražské na počátku a v závěru husitské revoluce. ČČH 96, 1998, s. 747.

76) Ludwig Schlesinger (ed.), Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526. Prag - Leipzig - Wien 1892, s. 66, č. 160.

77) J. Kos, Rakovnicko, s. 51.

soudu dokonce zasedal.[79] Funkci půhončího několikrát vykonával i jeho nejstarší syn Albert a roku 1400 se nám v ní mihne i Zikmund.[80] Tím však jednání u dvorského soudu pro panoše z Řepan nekončilo. Na konci života Odolen svěřil oběma starším synům, Albertovi a Zikmundovi, a jednou i mladšímu Přechovi také několik svých vlastních sporů, v letech 1404 - 1407 zastupoval Zikmund ve vleklém sporu o odúmrť i dalšího královského mana z okolí Lubence.[81] Zdá se proto, že na přelomu 14. a 15. století někteří synové, když ne celá rodina, pobývali dlouhodobě v Praze. Vzhledem k manskému charakteru jejich statků to mohlo být nejspíše v královské službě, ale také např. na studiu. Účast na soudním jednání naznačuje, že se jim dostalo určitého vzdělání. Tyto nezřetelné stopy nás vedou k pražskému reformnímu okruhu, jehož vliv mohl mladého Zikmunda zasáhnout za pobytu v Praze daleko silněji, než kdyby se zdržoval na zapadlé tvrzi na venkově.

Při hledání ideových zdrojů Zikmundova pozdějšího náboženského radikalismu však nelze pouštět ze zřetele ani staré *„kacířské hnízdo"* Žatec, vzdálené od Řepan pouhých 25 km. Styky Zikmunda Řepanského s tímto městem byly zřejmě velmi intenzivní. S jeho otcem se setkáváme roku 1386 jako se svědkem na listině potvrzující právní ujednání učiněné před žateckou městskou radou,[82] ze Žatce však asi pocházela i Zikmundova manželka Markéta. V závěti, kterou sepsala již jako vdova na konci svého života v Žatci, se o ní mluví jako o Markétě z Hrádku, proto byla mlčky považována za šlechtičnu a Hrádek za její věno. Hrádek však zřejmě zdědil Zikmund po svém otci,[83] takže zmíněný predikát nevypovídá o Markétině původu nic. Důležité zato je, že v závěti z 20. září 1434 Markéta ustanovila svými poručníky dva žatecké měšťany, mezi nimi i syna významného žateckého politika husitské éry Václava Temlíka, zato však žádného šlechtice. Navíc pak umírajíc podělila drobnými odkazy tři ženy, z nichž jednu nazývá svou sestrou a druhou svou sestřenicí, přičemž všechny tři mají jména typická pro měšťanské, nikoliv šlechtické prostředí (Mluví se tu o Jankové Žofkové v Hodyni, Bonuši Suchomelové a Aničce Šprychové).[84] Je tedy pravděpodobné, že díky manželčinu původu udržoval i Zikmund těsné styky s radikálně husitským Žatcem, pokud tu dokonce nějaký čas společně nežili.[85]

Rodina Zikmunda z Řepan však byla před rokem 1419 poutána určitou personální vazbou i k Sezimovu Ústí. Notářský instrument z 8. září 1390 totiž dokládá, že v Sezimově Ústí v té době působil jako veřejný notář z moci papežské Jakub, syn někdy Odolena z Řepan.[86] Jakubův zemřelý otec nemohl být totožný s námi známým Odo-

78) DD I, s. 106, č. 286 (1399); s. 140, č. 363 (1400).

79) DD I, s. 55, č. 143.

80) Albert: DD I, s. 33, 50, 91, 100, 127, 128, 129, Zikmund: DD I, s. 181, č. 450.

81) AČ 35, s. 165 - 167, č. 20.

82) 14. 6. 1386 vysadil Přech z Kněžic ves Kněžice emfyteutickým právem. Pečeť přitiskli rada města Žatce, Odolen z Řepan a Petr ze Strupčic. L. Schlesinger, Urkundenbuch, s. 66, č. 160.

83) Odolenův majetek v Hrádku dokládají k r. 1398 DD I, s. 122, č. 328. Podle téhož zápisu byli jeho synové uvedeni r. 1405 do dílu Třebivlic. Viz výše pozn. 75).

84) L. Schlesinger, Urkundenbuch, s. 181 - 182, č. 411.

lenem, Zikmundovým otcem, neboť ten žil ještě roku 1404. Lze tudíž vyloučit, že by Zikmund a Jakub byli bratři. Příbuzní však byli nepochybně; ukazuje na to nejen společný predikát zvolený podle jediné vsi toho jména v Čechách, ale také obliba jména Odolen. Zmíněný Jakub nejspíše mohl být Zikmundovým strýcem. V tom případě je ovšem dobře možné, že Zikmund navázal určité kontakty se Sezimovým Ústím již za svého mládí, což by vysvětlovalo i jeho blízkost táborským pikartům v letech 1420 - 1421.

Zikmund Řepanský není ani u Příbrama, ani v dalších pramenech (s výjimkou SLČ-R) označován jako kněz, Vavřinec z Březové ho výslovně nazývá panošem ze žateckého kraje. Ve výkladu o původu jeho hereze se prameny různí. Zatímco Příbram tvrdí, že Řepanského k pikartství svedli táborští kněží,[87] podle Vavřince z Březové byli jeho svůdci emigranti z Pikardie, kteří spolu s ním nakazili i další zemany a sedláky ze západních Čech.[88] Z Vavřicovy kroniky plyne, že s ním sympatizovali i táborští adamité a považovali ho za svého tovaryše, pouze mu měli za zlé jeho manželství.[89] Ani Vavřinec, ani autor VL zato nevědí nic o jeho kněžství, které zejména vzhledem k tomu, že byl ženatý, a to již v letech 1420 - 1421, je málo pravděpodobné. Také v seznamu svěcenců pražské arcidiecéze z let 1395 - 1416[90] ho hledáme marně.

Jediný pramen, který ho označuje za kněze, a to hned dvakrát, je vratislavský rukopis Starých letopisů, tedy pramen dosti pozdního data. Zde totiž v mnohokrát citovaném seznamu táborských kněží zahajujícím Kroniku o knežiech táborských stojí na místě Příbramova kněze Zigmunda Zikmund Řepanský (jehož jméno mohl autor převzít z VL) a navíc týž pramen (ne však již ve vložené Kronice o knežiech táborských) o Zikmundu Řepanském přináší k roku 1414 ještě jednu překvapivou zprávu: *A ihned ten rok počali rozdávati lidu obecniemu pod obojí spusobú. A když byl vsazen mistr Jan Hus do vězenie, tehdy nějaký kněz Zikmund Řepanský, farářem jsa u svatého Martina ve zdi v Starém Městě pražském, počal to činiti a monstranci vystavovati; a potom to činili jiní, když se líbilo lidem.*[91] Tento výklad o počátcích kalicha v Čechách je ovšem zcela zmatečný, neboť v inkriminované době byl farářem u sv. Martina ve zdi mistr Jan z Hradce a místofarářem jakýsi kněz Mikuláš.[92] Maximálně by tedy bylo možno myslet na nějakého vikáře, oltářníka, kaplana apod., případně na záměnu s ba-

85) Další nepříliš zřetelná stopa nás vede do farní vsi Libořice, vzdálené pouhých 7,5 km od Žatce, kde někdy mezi rokem 1419 a 1437 zemřel jakýsi *Johannes dictus Rozemberg, baccalaureus in artibus*, který měl pojištěn roční plat 6 kgč na tvrzi v Libořicích a 2,5 kgč na někdejším majetku Zikmunda z Řepan. AČ 36, s. 533 - 634, č. 81. A. Sedláček, Hrady XIV, s. 408 a po něm Hrady III - Severní Čechy, s. 278, líčí věc poněkud nepřesně, jako by tu měl r. 1437 majetek Zikmund Řepanský, který již byl tehdy dávno mrtev. Vztah mezi oběma muži nabízí otázku, nebyl-li bakalář Jan Rozemberg totožný s učeným teoretikem umírněného táborského pikartství Janem Němcem ze Žatce.

86) K. Beránek, Dvě listiny, s. 6 - 7, 10.

87) J. Macek, Ktož, s. 307.

88) FRB V, s. 430 - 431.

89) FRB V, s. 519.

90) Antonín Podlaha, Libri ordinationum cleri 1395 - 1416. Tomus 1 - 3, Pragae 1910 - 1922.

91) SLČ-R, s. 14.

92) František M. Bartoš, Husitství a cizina. Praha 1931, s. 107, 129. Jan Sedlák, Jan Hus. Praha 1915, s. 314. František Šmahel, Husitská revoluce II, Praha 1993, s. 349, pozn. 221).

kalářem Zikmundem Plzeňským z Brodu, který je doložen r. 1412 nebo 1421 jako rektor školy u sv. Martina ve zdi.[93] Kněžství Zikmunda z Řepan tato zpráva vratislavského rukopisu SLČ rozhodně potvrdit nemůže, spíše zpochybňuje i druhou zmínku téhož pramene o Zikmundovi Řepanském jako o chiliastickém kazateli.

Totožnost Zikmunda Řepanského a táborského kněze Zikmunda lze tedy spíše vyloučit než potvrdit. Stejné stanovisko zaujal i F. Šmahel, který Příbramova kněze Sigmunda ztotožňuje nikoliv s Řepanským, nýbrž s knězem Zikmundem z Chotýšan,[94] resp. z Olbramovic, drobným šlechticem, synovcem Václavova milce Kunše z Olbramovic. Jiný ze Zikmundových strýců Přech z Olbramovic byl jedním ze zakladatelů spolku zemanů vltavského kraje na obranu kalicha a kališných kněží, uzavřeného roku 1417. Tento krok snad souvisela s faktem, že právě Zikmund z Olbramovic byl r. 1414 vyhnán katolickým patronem z fary v Chotýšanech. Roku 1417 se Zikmund z Chotýšan mihne naposledy v pramenech jako člen potulné družiny husitských kněží soustředěných kolem M. Pavla z Olešné, později o něm všechny zprávy mizí. Bylo by vskutku možné, že se uchýlil na Tábor, podobně jako to učinilo hned několik jiných členů Olešákovy družiny, a že zde dále byl znám pod pouhým křestním jménem jako kněz Zikmund. Bezpečně doložit tuto hypotézu nelze, je však rozhodně pravděpodobnější než ztotožnění kněze Zikmunda se Zikmundem z Řepan.

Jestliže ovšem popřeme totožnost Zikmunda z Řepan s táborským knězem Zikmundem, který byl podle Příbrama spoluautorem traktátů Jana Němce ze žatce, padá i domněnka, že právě k tomuto učenému představiteli umírněnější formy táborského pikartství měl Zikmund Řepanský těsnější vztah.[95] O literární aktivitě Zikmunda Řepanského ovšem není třeba pochybovat. Potvrzuje ji Petr Chelčický, z jehož svědectví současně vyplývá, že Zikmund Řepanský se spíše než s Janem Němcem názorově shodoval s radikálem Martinem Húskou a možná s ním i spolupracoval.[96] že by ale Húska pobýval jako Zikmundův host přímo na řepanské tvrzi, jak tvrdí severočeské Hrady, je opět jen domysl.[97]

Radikalismus Zikmunda z Řepan neměl dlouhého trvání. Za pikartské krize byl řepanský panoše zatčen, vyslýchán na původ svých názorů a donucen k jejich odvolání.[98] Pak již, jak se zdá, nic nebránilo jeho integraci do šlechtického okolí. Z deseti

93) O něm viz František M. Bartoš, Příspěvky k dějinám Karlovy university v době Husově a husitské. SH 4, 1956, s. 40 - 42; Josef Tříška, životopisný slovník předhusitské pražské univerzity, Praha 1981, s. 482; týž, Školské a notářské skladby, pozvání, rady a listiny. AUC-HUCP, XIII, 1973, 1 - 2, s. 27 - 29. Rektorem u sv. Martina se nazývá v torzu notářského instrumentu, který Bartoš datuje do r. 1412 - 13 a Tříška do r. 1421.

94) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 322. Podrobněji o Zikmundovi z Chotýšan viz E. Maur, Pavel, s. 457 - 458.

95) Podle F. Šmahela *„Zikmundův blízký druh"* Jan Němec dodal *„učenou argumentaci žatecko-táborské odnoži pikartství"*. Na jiném místě Šmahel spoluautorství Němcových traktátů připisuje nikoliv Řepanskému, ale Zikmundovi z Chotýšan. F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 282, 322. O užším vztahu Zikmunda Řepanského k Janu Němci ze žatce by snad mohl kromě nepochybné vazby obou mužů k žatci svědčit i výše zmíněný plat v Libořicích, je to však stopa až příliš nezřetelná.

96) *...jakožto Martínek, prorok táborský, a Zikmund z Řepan ten rozum vedú na šestú kaitolu svatého Jana.* Cit. podle J. Kejř, Mistři, s. 51.

97) Hrady III - Severní Čechy, s. 414.

šlechtických svědků ze Žatecka a Loketska, s nimiž roku 1428 přitiskl svou pečeť pod listinu Jana z Měrunic na Novém Sedle, byla velká většina nebo snad dokonce všichni katolíci.[99] Je to poslední svědectví o Řepanském vzniklé za jeho života, roku 1434 již byl mrtev. Vdova Markéta toho roku ještě žila, ale chystala se zřejmě, jak ukazuje její testament, odejít za svým mužem.

Nevelké dědictví po manželech Řepanských, kteří zemřeli bezdětní, připadlo příbuzným a přátelům. Své sestře Jankové Žofkové odkázala paní Markéta sukni, Bonuši Suchomelové dvě krávy a *„šerý klok"* (druh pláště), Aničce Šprychové dvě krávy, Káči Temlíkové 20 kop, které si ovšem obdarovaná musela vymoci na dlužnících. (V době, kdy sepisovala svůj testament, dlužil Markétě neznámo z jakých důvodů žatecký měšťan Prokop Zajíc 5 kop grošů českých a pan Jenec z Janovic na Petrohradě dokonce 20 kop.) Celé věno v hodnotě 100 kop grošů českých měli vykonavatelé testamentu prodat a za stržené peníze koupit věčný plat, ze kterého by každý rok kupovali chudým lidem sukno, stravu a platili lázně. Na chudé měl být obrácen i dluh ve výši 5 kop. Ani čeleď paní Markéty nepřišla zkrátka. Vykonavatelé testamentu měli zpeněžit obilí, které se nacházelo na Řepanech, a ze stržených peněz zaplatit čeledi dlužnou mzdu.[100] V testamentu paní Markéty jakoby doznívalo původní etický náboj husitské reformace, přehlušený patnácti lety krvavých bojů, ve kterých šlo tak mnohým záhy více o věci světské než o zákon boží.

f) Táborský kněz Bartoš

Kněze Bartoše jmenují Veršované letopisy mezi těmi táborskými kněžími, kteří se za pikartské krize přiklonili na stranu radikála Martínka Húsky. Z tohoto pramene bylo jeho jméno zařazeno i do seznamu kněží, kteří údajně roku 1420 přišli na Tábor s Václavem Korandou; mezi Příbramovými chiliasty ho hledáme marně. František Šmahel ho ztotožňuje s táborským knězem Bártou, který byl ubit roku 1421 před Mostem Míšeňskými, když nesl hostii v čele vojska.[101] Protože jiného Bartoloměje mezi táborskými kněžími neznáme, zdá se toto řešení být nasnadě. Vadí na něm ale poněkud fakt, že někdejší pikart nejradikálnějšího směru měl být zabit při prokazování úcty svátosti oltářní. Buď tedy musel změnit své přesvědčení a unikl tak persekuci, která postihla jeho druhy v čele s Petrem Kánišem, nebo jde o dvě různé osoby. Mohli bychom ale myslet i na rozpor mezi teorií a praxí táborských kněží v otázce eucharistie, na nějž ve své době kriticky poukazoval Petr Chelčický.[102]

98) FRB V (Vavřinec), s. 431; J. Macek, Ktož, s. 307.
99) AČ 3, s. 499, č. 250; A. Sedláček, Úvahy, s. 347 dokonce uvádí, že Zikmund Řepanský byl jediným vladykou podobojí v Žatecku.
100) L. Schlesinger, Urkundenbuch, s. 181 - 182, č. 411.
101) SLČ-O, s. 476; SLČ-R, s. 27; FRB V (Vavřinec), s. 507; F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 316.
102) Ten ve své replice vyjadřoval Mikuláši Biskupci své rozhořčení nad tím, že táborští kněží nevěří ve skutečnou přítomnost Kristovu ve svátosti oltářní, ale rozpakují se povědět lidu celou pravdu a dále mu staví svátost na oči a nosí ji před ním do boje. Josef Pekař, Žižka a jeho doba, I, 2. vyd., Praha 1935, s. 158.

Odkud radikální kněz Bartoš na Tábor přišel, bezpečně nevíme, můžeme se ale pokusit o zdůvodněnou hypotézu. Dosti zřetelné stopy nás tentokrát povedou do Klatov, jednoho z center táborového hnutí v roce 1419 a pozdější významné táborské pevnosti. Zde byl totiž 8. prosince 1413 dosazen k oltáři sv. Agáty v hlavním městském chrámu kněz Bartoloměj z Pomuku, zřejmě syn Mikuláše z Pomuku, vysvěcený na kněze roku 1409.[103] Jediným patronem oltáře tehdy byl pan Břeněk z Dolan, drobný šlechtic, který se účastnil od samého počátku táborového hnutí, v listopadu 1419 byl jedním z velitelů tažení západočeských táborů ze Žinkov do Prahy, poté spolu s Janem Žižkou krátce pobýval v Plzni a s ním se účastnil i potyčky u Sudoměře, kde našel smrt. Oltářnické místo zřízené a nadané v Klatovech roku 1401 panem Břeňkem a jeho nezletilými bratry[104] bylo v roce 1413, kdy tu podával již jen Břeněk, jistě obsazeno knězem, který konvenoval Břeňkovu náboženskému přesvědčení, nebo se mu časem přizpůsobil. Kněze Bartoloměje tak můžeme považovat za jednoho z nemnoha mluvčích husitské reformace v Klatovech před rokem 1419, jejíž protagonisté - s výjimkou Jana Nákvasy[105] - jinak zůstávají neznámi, a nejspíše i za jednoho z organizátorů poutí na hory z Klatovska v roce 1419. Většina klatovských kněží naproti tomu zřejmě zůstala věrna staré víře. Patrony oltářnických míst v Klatovech totiž většinou byli němečtí patriciové, zásadní odpůrci reformního hnutí, kteří za revoluce Klatovy opustili.[106] Kněží, které před rokem 1419 prezentovali, museli rovněž z města odejít. Mnozí z nich našli nové působiště na různých katolických beneficiích v západních Čechách i jinde,[107] kněze Bartoloměje ale mezi nimi hledáme marně, což dále podporuje domněnku, že patřil k husitské menšině a že našel útočiště na Táboře.

g) Jíra z Klatov = Jíra Palček ?

Kromě kněze Bartoloměje nás do klatovského prostředí přivádí ještě jedno jméno, a to jméno kněze Jíry (?) Palečka. Táborský kněz Palček se objevuje výlučně v Kronice o knežiech táborských, nikoliv však v úvodním seznamu kněží, kteří r. 1420 přišli na Tábor, nýbrž tam, kde se některým kněžím vytýká, že se oženili. Podle kronikáře to byli *kněz Bedřich na Kolíně, kněz Vilém Táboře, kněz Quirin, kněz Jíra Palček a jiných kněží k tomu více*. Zde ovšem mnoho záleží na interpunkci, kterou do příslušného textu vkládá editor. Zatímco Palacký píše *kněz Jíra Palček*,[108] František Šimek a Josef Macek mají na stejném místě *kněz Jíra, Palček*.[109] První tedy uvažuje

103) LC VII, s. 99; LOC II, s. 162. Pokud bychom tento záznam o ordinaci k našemu Bartoloměji nevztahovali, mohl pocházet z významné klatovské rodiny Nepomuckých, proslavené štědrostí vůči církvi. Jeden z členů této rodiny, Johánek Vácha Nepomucký, byl v letech 1411 a 1415 i členem klatovské městské rady. Jindřich Vančura, Dějiny královského krajského města Klatov. Díl I/1, Klatovy 1927, s. 111, 113, 119.
104) J. Vančura, Dějiny I/1, s. 163.
105) FRB V, s. 352.
106) J. Vančura, Dějiny, I/1, s. 124 - 130.
107) J. Vančura, Dějiny I/1, tamtéž.
108) František Palacký (ed.), Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527, Praha 1829, s. 479.

o jediném člověku, kdežto Šimek a Macek o dvou osobách různých jmen, Jírovi a Palečkovi. Protože v citované pasáži Kroniky se vždy opakuje před jménem označení kněz, kloním se k intrepunkci Palackého a považuji Jíru Palečka za jednu osobu.

Problém ovšem vznikne, budeme-li hledat nějakého kněze Jíru v obou seznamech, které se staly východiskem naší studie, to jest u Příbrama a v úvodní pasáži Kroniky o kněžiech táborských. Nenalezneme ho totiž ani v jednom z nich. Pouze z kroniky Vavřince z Březové se dozvídáme, že za pikartské krize roku 1421 byli v Praze zatčeni tři táborští kněží podezřelí z pikartství, a to Prokop Holý, Abraham a jakýsi Jíra z Klatov.[110] Toho bychom tedy mohli považovat za našeho Jíru Palečka a zbývá jen najít jeho stopy v Klatovech.

V tomto západočeském městě, které se stalo jedním z center radikálního husitismu v počátcích revoluce, skutečně existovala v období před rokem 1415 zámožná měšťanská rodina Palečků. Když byl roku 1403 v klatovském hlavním chrámu nově založen oltář sv. Ondřeje a dalších apoštolů, byl k němu prezentován 28. srpna vdovou Marou, řečenou Tichavá (*Tychawa*) a Kateřinou, manželkou klatovského měšťana Palečka (*conthoralis Paleczkonis, ciuis de Glathouia*) kněz Václav z Klatov,[111] o něco později, roku 1415, připomínaný jako Václav řečený Palček.[112] Dodejme ještě, že zmíněný oltář byl mezi četnými klatovskými oltáři a kaplemi jedním z mála, ke kterému neprezentovali kněze němečtí, ale čeští měšťané.

Zmíněný Václav samozřejmě nemůže být totožný s naším Jírou Palečkem, existence zámožné a zbožné klatovské rodiny Palečků však možnost existence kněze Jíry Palečka z Klatov činí být dosti pravděpodobnou. Z matrik svěcenců pražské arcidiecéze přitom známe z období 1395 - 1416 jediného kněze původem z Klatov, který by se jmenoval Jiří, totiž Jiřího, syna Jakubova, vysvěceného roku 1399.[113] Pokud on byl naším Jírou Palečkem, musel být v době počátků Tábora již mužem středního věku. Kde však působil před rokem 1419, nám uniká. Je ovšem možná i jiná varianta, že z Klatov přišlo na Tábor kněží více, mezi nimi jakýsi Jíra a náš Václav Palček.

František Šmahel se domníval, že kněze Jiřího z Klatov, připomínaného k r. 1421 Vavřincem, je možno ztotožnit s jakýmsi knězem Klatovským, uváděným v úvodním seznamu Kroniky o kněžiech táborských (seznam R).[114] Myslím však, že v tomto případě je třeba respektovat úzus pramene, který připojuje přívlastky odvozené od místních jmen a přívlastky vůbec vždy za jména jednotlivých osob (*Jan Němec žatecký, Zikmund Řepanský*, stejně jako *Mikuláš Slepý, Martinek kacierný atd.*) a považovat adjektivum Klatovský za přívlastek patřící ke jménu uvedenému před ním, to jest, že je třeba inkriminované místo číst *Václav Rájovec Klatovský*, jak předpokládal již Josef Macek.[115] Táborský kněz Václav Rájovec byl v letech 1430

109) SLČ-R, s. 27; J. Macek, Ktož, s. 68.
110) FRB V (Vavřinec), s. 495.
111) LC VI, s. 96; A. Podlaha LE VI, s. 342 - 344, č. 176.
112) J. Vančura, Dějiny I/1, s. 127 - 128.
113) LOC I, s. 53.
114) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 318.
115) J. Macek, Tábor II, s. 46.

- 1449 skutečně farářem v Klatovech, takže přívlastek klatovský u jeho jména je plně na místě. Zároveň znovu potvrzuje relativně pozdní vznik Kroniky, přinejmenším po roce 1430.

Zbývá ještě otázka, proč autor Kroniky nezařadil kněze Jíru Palečka do svého základního seznamu, když o něm píše v dalším textu kroniky. Snad se tu (a také u Příbrama) skrývá pod nějakou přezdívkou. Uvažovat bychom mohli i o knězi Poláčkovi, kterého má jak Příbram, tak i seznam R, který se ale nevyskytuje v žádném jiném prameni obsahujícím jména táborských kněží. V takovém případě, který se mi jeví být nejpravděpodobnější, by šlo o pouhé zkomolení jména. Všechy tyto úvahy ovšem postrádají pevnější oporu v pramenech, a proto jejich případné ověření přenechávám dalšímu bádání.

h) Markolt ze Zbraslavic a Prokop Chřenovský

K elitě táborského duchovenstva patřili dva kněží, jejichž jména, resp. přívlastky jakoby naznačovaly původ z jedné oblasti, totiž ze středního Posázaví, kde v nevelké vzdálenosti od sebe ležely lokality Chřenovice a Zbraslavice, které ve druhé polovině 14. století navíc patřily stejnému šlechtickému rodu. Výraznější osobností této dvojice byl Markolt ze Zbraslavic, bakalář pražské artistické fakulty od r. 1410, žák M. Matěje z Knína,[116] nejspíše táborský farář, autor i adresát traktátové literatury, účastník četných synod a legací včetně poselstva do Basileje, který položil svůj život v bitvě u Lipan.[117] Druhý, méně výrazný člen této dvojice Prokop Chřenovský zřejmě zastával úřad faráře v Pelhřimově obsazeném tábory a krátce (roku 1434) možná i na samotném Táboře. Za pikartské krize 1420 - 1421 byl stoupencem Jičínovým, tedy odpůrcem pikartské hereze. Jako významný představitel táborského duchovenstva zastupoval - stejně jako Markold - táborskou stranu na konopišťském hádání roku 1423.[118]

O Markoltovi víme, že byl vysvěcen na kněze roku 1412. V matrice svěcenců ho najdeme mezi kněžskými svěcenci z archidiakonátu kouřimského, a to pod jménem *Martinus Duchconis [de] Sbraslauicz*. Že jde o našeho Markolta, dokládá záznam o jeho podjáhenské ordinaci v témže roce, kde je uveden s týmž topografickým určením jako *Marcoldus Duchconis*.[119] Je zajímavé, že Markold byl svěcen spolu s dalšími kandidáty ze svého archidiakonátu, nikoliv z Prahy. To by nasvědčovalo, že po

116) Monumenta univesitatis Carolo-Ferdinandeae Pragensis, I/1, Pragae 1830, s. 404, 407.
117) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1-2, s. 258, 318, 321, 366, 367, 428, 448, 459, 464, 475, 601, 603; František M. Bartoš, Táborské bratrstvo z let 1425 - 1426 na soudě svého biskupa Mikuláše z Pelhřimova. ČSPSČ 29, 1922, s. 105.
118) F. Šmahel, Husitská revoluce, III, s. 137 - 138; týž, Dějiny Tábora, I/1, 2, s. 301, 320, 366, 372, 398, 544, 601 - 602, 614. Zde uvedena i další literatura. O Markoltově postoji za pikartské krize nevíme nic určitého, je však příznačné, že na rozdíl od jiných kněží mu Jan Příbram nevyčítá přímo pikartství, ale pouze názor, že kněz ve smrtelném hříchu neposvěcuje a nekřtí. J. Macek, Ktož, s. 289, 309. Pokud jde o Chřenovského, není pravděpodobné, že by byl totožný s táborským knězem Prokopem, který roku 1421 získal kostel na Novém Městě pražském a byl tu obviněn z pikartství. S otazníkem uvádí tuto možnost F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 320. Důvody proti shrnuji ve stati E. Maur, Příspěvky, s. 22 - 24.
119) LOC III, s. 182, 193. Zápis o vysvěcení na jáhna chybí.

dosažení bakalaureátu na pražské univerzitě nezůstal v hlavním městě a odebral do rodného kraje, nemáme však bezpečně doloženo žádné beneficium, které by mu zde patřilo, snad tedy uplatnil svůj bakalářský grad na některé městské škole. Stejně tak marně pátráme po tom, kdo mohl být jeho otcem. Mezi šlechtickými majiteli Zbraslavic ve druhé polovině 14. a počátkem 15. století (městečko tehdy bylo rozděleno na dva díly) nikdo jménem Duchek znám není, ostatně bylo to jméno běžné spíše v měšťanských a rolnických vrstvách. V blízkém okolí Zbraslavic byl např. r. 1359 prezentován Milotou z Chřenovic za faráře v Třebětíně jakýsi *Duchko Maczetini* z Ledče,[120] pro kostel v nedalekém Bohdanči odváděl počátkem 15. stol. plat sedlák Duchoň v Bečvárech.[121] Byl tedy Markold asi synem některého zbraslavického měšťana, i když jeho přináležitost k místní šlechtě samozřejmě nelze vyloučit.[122]

Samy Zbraslavice byly nevelkým městečkem v Posázaví. Nacházel se v něm i hrad, jejž spolu s větší částí městečka drželi ve druhé polovině 14. stol. Kolovratové.[123] Patřily jim i další statky v okolí, zejména Zruč, díl Bohdanče, Vrbka a také hrad Chřenovice; po těchto dílech se také jednotliví členové rodu střídavě psali.[124] Od poloviny 14. stol. až do počátku 15. stol. je máme doloženy jako patrony různých far, oltářů a kaplí v oblasti na sever od Sázavy mezi Ledčem a Zručí (*Zbraslavice, Zruč, Třebětín, Hodkov, Partoltice, Slavošov, Bohdaneč*). Celý kraj byl výrazně husitský, jak dokládá mimo jiné velký počet místních drobných šlechticů, kteří zpečetili roku 1415 stížný list do Kostnice.[125] K těmto pečetníkům patřil i poněkud záhadný Jan Podolec ze Zbraslavic, v letech 1415 - 1418 držitel části Zbraslavic a patron oltářů ve Zbraslavicích a fary ve Slavošově, který eventuálně mohl být Markoltovým bratrem.[126] Pokud jde o Kolovraty, většina ze zmíněných statků včetně hradu Chřenovic jim po roce 1419 už nepatřila.

Z jednotlivých patronů zmíněných beneficií zaujmou zejména Léva z Chřenovic a jeho bratří Ctibor a Milota, první dva pro úzký vztah k Táborsku i samotnému Táboru, poslední pro významné postavení v husitské revoluci. Zmíněný Léva, který se psal od roku 1390 též z Vrbky, používal predikátu z Chřenovic i poté, co hrad přešel koncem 14. století do majetku jeho příbuzného Mikuláše Kolovrata z Chřenovic a Zbraslavic a záhy poté do rukou zcela jiného rodu. Počátek Lévových těsnějších vztahů k Táborsku se datuje, jak se zdá, do let 1408 - 1411, kdy *Leban von Krenowicz* spolu s několika zemany z okolí Sezimova Ústí sloužil vojensky rakouskému velmoži Reimprechtovi z Walsee.[127] Zhruba v téže době, někdy mezi léty 1405 a 1418, opustil Léva Vrbku a spolu se svým bratrem Ctiborem získal mezi roky 1419

120) LC I, s. 89.
121) LE V, s. 747, č. 1028.
122) Výjimečně najdeme jméno Duchek i v řadách šlechty. Např. na Novém Městě pražském vlastnil za husitské revoluce dům *Duchek miles*. P. Čornej, Nové Město, s. 751. Je zajímavé, že z nevelkých Zbraslavic bylo vysvěceno v předvečer husitské revoluce hned několik kněží, kromě Markolta to byli r. 1408 Petrus Johannis, Johannes Johannis a Johannes Veliconis. LOC II, s. 152, 155.
123) A. Sedláček, Hrady XII, s. 217 - 218; AČ VI, s. 423.
124) A. Sedláček, Hrady XII, s. 109, 113, 114, 147.
125) A. Sedláček, Úvahy, s. 97 - 108.
126) Nepatřil ke Kolovratům, neboť pečetil štítem pošikem polovičním. Ten byl ovšem odlišný i od erbu Podolců, kteří patřili k Čabelickým ze Soutic. A. Sedláček, Úvahy, s. 110.
127) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 185, pozn. 23, a obr. příl. 40.

a 1424 Kamberk, ležící 23 km ssv. od Tábora.[128] Roku 1433 se jeho jméno mihne na listině, jíž Tábor uzavřel příměří s Oldřichem z Rožmberka.[129] Třetí z bratrů Milota z Chřenovic na Bohdanči (u Ledče) byl jedním z pečetníků stížného listu do Kostnice z roku 1415, později měl blízko k orebitům a byl i členem zemské vlády ustavené na čáslavském sněmu roku 1421.[130] Ve vyšším věku se oženil s vdovou po známém táborském hejtmanovi Janu Řitkovi z Bezdědic.[131]

Lévovy vztahy k Táboru a Milotova husitská orientace přímo vyvolávají otázku, zde táborský kněz Prokop Chřenovský nebyl jejich příbuzným. V námi zmíněné větvi Kolovratů skutečně najdeme několik kněží, např. Václava Ješkova ze Zruče, faráře ve Zruči v letech 1391 - 1409, který byl na zručskou faru, jak to bylo v té době dosti obvyklé, prezentován svými bratry.[132] Prokopa Chřenovského však hledáme obtížně. Ze vsi či z hradu Chřenovic byl počátkem 15. stol. vysvěcen na kněze jakýsi Petr Bohuňkův, jehož otec zůstává jinak neznám,[133] avšak žádný Prokop. Navíc v Čechách existovaly i několikeré Křenovice a Křenovy, u nichž bylo v minulosti počáteční K- často zaměňováno za Ch-,[134] další Chřenovice se vyskytovaly i na Moravě. Souvislost s posázavskými Chřenovicemi tedy u Prokopa není nesporná, přece je však vzhledem k výše uvedeným okolnostem dosti pravděpodobná.

Ač Prokop Chřenovský patřil k významnějším táborským kněžím, chybí jak u Příbrama, tak v Kronice o kněžiech táborských. Je přitom uveden ve Veršovaných letopisech jako jeden ze stoupenců Jana Jičína, tedy umírněné strany čelící pikartské herezi, ovšem jen pod svým příjmením. A protože tyto letopisy byly jedním z hlavních pramenů autora seznamu R, lze se domnívat, že ho autor rukopisu R SLČ (resp. Kroniky o kněžiech táborských) považoval (možná omylem) za jednoho z Prokopů, jež uvedl ve svém seznamu, jinak by jeho jméno byl uvedl společně s jeho druhy z Jičínovy skupiny, jež jinak všechny převzal z VL do svého textu. Zcela jistě to nebyl Prokop Holý, v úvahu tedy připadá především Prokop Sliven, kněz jinak zcela neznámý, který je však uveden jak v seznamu Příbramově (P), tak i v Kronice (R). Označení Sliven bychom mohli považovat za Chřenovského přezdívku. Méně pravděpodobný je další jedinec, chybějící u Příbrama a v seznamu R uvedený jako Prokůpek. Srovnání obou seznamů naznačuje, že do seznamu R byl kněz tohoto jména, na Táboře jinak neznámý, zařazen místo Příbramova *„proroka"*, což byl zřejmě pouhý přívlastek Vaňka Ryšavého. Autor SLČ-R snad byl sveden jménem známého sirotčího kněze Prokůpka. Věc se navíc ještě komplikuje tím, že z roku 1421 známe i jakéhosi táborského kněze Prokopa jednookého, stoupence Martina Húsky.[135] I ten mohl být

128) A. Sedláček, Hrady IV, s. 238.
129) B. Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Sv. 1, Praha 1929, s. 161 - 162, č. 235. Tehdy se psal jako Léva z Chřenovic na Martinicích.
130) A. Sedláček, Úvahy, s. 98; F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/2, s. 551, pozn. 85); týž, Husitská revoluce III, s. 87; B. Rynešová, Listář I, s. 224 - 225, č. 333.
131) A. Sedláček, Hrady XV, s. 110, 129.
132) LC II - IV, s. 82, 74, VI, s. 258.
133) Roku 1411. LOC II, s. 168. Viz i s. 166 a 167.
134) A. Profous, Místní jména, II, s. 386 - 389.

zmíněným Prokopem Slivenem, případně Prokůpkem. S jistotou proto Prokopa Chřenovského není možno ztotožnit se žádným ze tří Prokopů seznamu R.

i) Václav Rájovec a Sova - dva táborští kněží z Krumlovska

K výše zmíněném Václavu Rájovci, faráři v Klatovech v letech 1430 - 1449, lze dodat, že byl zřejmě rodákem z jižních Čech, z okolí Českého Krumlova. Když se připojil k reformnímu hnutí, byl čerstvě vysvěceným knězem. Na subdiakona a diakona byl ordinován v roce 1414, na kněze 1415. V ordinačních knihách je jmenován jako *Wenceslaus Mathie [de] Rayow* (též *Ragiow* nebo *Krayow*) z archidiakanátu bechyňského. Toto místní určení je však uvedeno jen u ordinace diakonské, zatímco při prvé a třetí ordinaci je evidován mezi svěcenci z vyšehradského chrámu, kde s ním dosáhl stejných stupňů svěcení i Mikuláš Petrův z Pelhřimova, pozdější táborský volený biskup.[136] Zřejmě se oba v té době zdržovali v Praze. A protože Mikuláš příjmů ze svého farního kostela v Kondraci, k němuž byl prezentován již r. 1414 jako subdiakon,[137] zjevně používal k zajištění studia na pražské univerzitě,[138] můžeme se domnívat, že v Praze, snad na studiích, současně s ním pobýval i náš Václav Rájovec.

Rájovů bylo v Čechách několik, v Bechyňsku se však nacházela jen jediná obec toho jména, a to na panství kláštera Zlatá Koruna. O nějakém šlechtickém sídle v této vsi není nic známo. Rájov však byl centrem jedné z rychet zlatokorunského klášterství, takže náš Václav mohl být synem zdejšího rychtáře, společensky nadřazeného ostatním obyvatelům vsi. Mluvil by pro to i fakt, že kromě našeho Václava byl v roce 1402 vysvěcen ještě druhý Matějův syn jménem Mikuláš, ovšem jen na akolyta.[139] Blízkost kláštera, který byl vzdálen od vsi jen jeden kilometr, zřejmě vytvářela pro zdejší poddanské synky dobrou příležitost ke studiu, tím spíše, šlo-li snad o syny klášterního rychtáře.

F. M. Bartoš vyslovil domněnku, že Václav Rájovec byl totožný s knězem Věnkem, jedním z časných propagátorů liturgických novinek na Táborsku, organizátorem poutí na hory a dobytí Sezimova Ústí počátkem roku 1420. Proto o něm psal jako o Věnkovi Rájovci.[140] V pramenech však pro jejich ztotožnění nenajdeme žádné přímé důkazy, naopak ve výše uvedeném seznamu R jsou uvedeni Václav Rájovec a Věnek jako dvě různé osoby. I když J. Macek ani F. Šmahel Bartošovu

135) K proroku Vaňku Ryšavému viz E. Maur, Pavel, s. 454, k Prokopu jednookému FRB V (Vavřinec), s. 493 - 495, kde zpráva o tom, že on a Martínek byli r. 1421 zajati a upáleni v Roudnici nad Labem.

136) LOC III, s. 212, 214, 216.

137) LOC III, s. 212.

138) Jako podjáhen nemohl vykonávat funkci faráře. Viz i Michal Svatoš, Litevská kolej pražské univerzity (1397 - 1622). In: Praha - Vilnius, Praha 1981, s. 19n.

139) Nebyl vysvěcen v Praze, nýbrž na Českém Krumlově. LOC II, s. 77.

140) František M. Bartoš, Táborský kněz Lukáš, ČNM 96, 1922, s. 191 - 192, a týž, Husitská revoluce, I, s. 61, pozn. 47).

domněnku nepřevzali, je přece jen třeba přezkoušet indicie, které k ní Bartoše přivedly.

Bartoš dospěl k svému závěru na základě rožmberské popravčí knihy,[141] kde se v záznamu o výslechu táborského kněze Lukáše z roku 1424 mezi táborskými kněžími dvakrát uvádí jakýsi Vaněk, a to jednak *Vaněk prorok*, jednak *Vaněk Rajovec*. Z textu však nevyplývá, že by šlo nutně o tutéž osobu, i když opakování jména Václav ve formě Vaněk je nápadné. Vaněk prorok se tu uvádí jako iniciátor kázání vyzývajících k nelítostnému boji s nepřítelem, zřejmě z počátku Tábora, Vaněk Rájovec jako Lukášův společník na plánované cestě na Moravu, k níž mělo dojít roku 1424. Vaňka proroka najdeme i v Příbramově seznamu, pokud opustíme Mackovo a Šmahelovo čtení *Vaněk Ryšavý*; *prorok Tomáš*..., a nahradíme je bezpochyby správnějším čtením *Vaněk ryšavý prorok*; *Tomáš*..., eventuálně *Vaněk Ryšavý, prorok; Tomáš*....[142] Mackův *„prorok Tomáš"* zřejmě neexistoval, zato Vaňka proroka máme doloženého i jinde. Jméno Tomáš asi označovalo, jak soudil již A. Molnár,[143] moravského táboritu Tomáše z Vizovic, který byl spolu s Bedřichem ze Strážnice jedním ze zakladatelů moravského Tábora u Nedakonic. U Příbrama i v seznamu R Bedřich vskutku následuje v pořadí hned za Tomášem.

Seznam R zná ovšem tři různé osoby, Věnka, který křtil ještě před založením Tábora v rybníce, dále Vaňka Ryšavého, nazývaného u Příbrama Vaněk ryšavý prorok, a Václava Rájovce Klatovského, navíc pak ještě (Václava) Rohlíka a Václava Korandu, v dalším textu Kroniky se pak ještě zmiňuje rouhavý kněz Vaníček, zřejmě totožný s Vaňkem křtícím v rybníce. Vzhledem k tak mohočetnému výskytu jména Václav - Vaněk - Věnček se zdá být Bartošova domněnka nepravděpodobnou. Je ale také třeba uvážit, že seznam R sestavil ne zcela informovaný autor na základě seznamu Příbramova pouhým doplňováním dalších jmen z různých pramenů a že při tom docházelo, jak to máme doloženo v případě Martínka Húsky, ke zdvojování jedné a téže osoby. A protože Příbram zná z táborských kněží jménem Václav vedle Václava Korandy jen Vaňka Ryšavého proroka, nikoliv však odjinud dobře známého radikála Věnka, nejeví se být Bartošova domněnka tak bezdůvodná, a to tím spíše, že kromě seznamu R nejsou Vaněk prorok, Věnek a Václav Rájovec nikdy jmenováni vedle sebe.

Abychom měli větší jistotu, pokusme se zprávy o našich Václavech chronologicky seřadit. Z Veršovaných letopisů se dozvídáme, že kněz *Věnek* žil roku 1418 v kněžské kolonii shromážděné u pekaře Johy v Sezimově Ústí a že předtím křtil v rybníce a pohrdal svěcenou vodou a křižmem. Informaci o *Vaňkovi*, který jako prvý začal křtít v potoce, přejal s nepatrnou obměnou Starý lepopisec R a doplnil na jiném místě informací o knězi *Vaníčkovi*, který patřil k rouhačům, jimž bylo možno mimo jiné hříchy vytkout i křtění v potoce a tupení svatého křižma. Zde jde nepochybě o tutéž osobu.

141) Mareš, Popravčí, s. 48. Viz i E. Maur, Pavel, s. 445.

142) Viz i E. Maur, Pavel, s. 454.

143) A. Molnár, Na rozhraní, s. 27 - 28.

O málo později se vynořuje kněz (sacerdos) *Wanczek*, který měl podle Vavřince z Březové pořádat roku 1419 poutě na hory a počátkem roku 1420 organizovat přepad Sezimova Ústí. Odjinud, totiž od Příbrama pak se dozvídáme, že v této době *Vaněk ryšavý prorok* kázal zánik světa. Současně ve SLČ R čteme, že po založení Tábora sem měli z Plzně přijít *Věněk, ještо najprve počal křtíti v potoce, Václav Rájovec Klatovský a Vaněk Ryšavý*. Víme však již, že tuto informaci nelze brát doslova a že jmenovaní jedinci jsou autorem zjevně převzati do jeho výčtu z různých pramenů, takže může jít o tutéž osobu, neboť nikdy jindy se spolu v žádném prameni nevyskytují společně. Z popravčí knihy pánů z Rožmberka se pak dozvídáme, že *Vaněk prorok* kázal, *„aby bylo bojováno, mordováno a přinúceno k zákonu božímu"*. I když zápis je až z roku 1424, týká se zřejmě událostí z počátku Tábora. Konečně se pak z téhož pramene dozvídáme, že roku 1424 se *Vaněk Rájovec* chystal s knězem Lukášem k cestě na Moravu, která se však neuskutečnila, neboť Lukáš byl zajat Rožmberskými. Po roce 1430 se již v pramenech setkáváme jen s *Václavem Rájovcem*.

Všechny charakteristiky uváděné u výše zmíněných Vaňků, Vaňků Ryšavých, Věnčeků i Vaníčků prozrazují iniciativního bouřliváka a novotáře s výnamným podílem na vzniku jihočeského ohniska radikálního husitismu. Je proto dosti pravděpodobné, že se jedná[144] o tutéž osobu. Méně jisti jsme si již s Vaňkem Rájovcem, ale i tady je pravděpodobnost dosti veliká. K tomu je ještě třeba poukázat na další zajímavou koincidenci: Rájovec byl vysvěcen na kněze roku 1415 a někdy mezi 5. 6. 1414 a 3. 3. 1417 nastoupil na faru v Hartvíkově severovýchodně od Tábora jakýsi farář Václav, který byl svého místa 3. 3. 1417 zbaven arcibiskupem. A právě v této oblasti máme, jak již bylo řečeno, zachyceny četné stopy lidového kacířství již před rokem 1419, mimo jiné i křtění v rybníce. Bylo by tedy dobře možné považovat sehnaného kněze Václava za radikála Věnka - Vaněčka a snad jej ztotožnit i s Václavem Rájovcem. Pak bychom ovšem mohli jít ještě dále a ztotožnit oba s radikálním knězem Váchou, členem tzv. Olešákovy družiny, putující po Čechách roku 1417 a podporované panem Čeňkem z Vartenberka, o jejíž některých členech, jako byl Martin Mníšek, víme, že museli podobně jako hartvíkovský farář Václav v této době opustit svá obročí.[145] Otázka i nadále zůstáva otevřena, pravděpodobnost, že Věnek - Vanček, Vaněk prorok a Václav Rájovec jsou táž osoba, však je dost veliká.

Z téže krajiny jako Václav Rájovec asi pocházel i jeden z táborských chiliastů, jehož přezdívku zaznamenal Příbram, jakýsi Sova. Toto jméno bylo převzato i do seznamu R, jinak však se v dějinách Tábora nevyskytuje. Přesto však to asi není postava zcela neznámá. Když 17. června 1417 nařídili pan Oldřich z Rožmberka a jeho poručník pan Čeněk z Vartenberka vyměnit na všech farách na rožmberských statcích katolické faráře za kališné kněze, Starý letopisec to líčí následujícími slovy: *...mistra Višni, faráře z Svinóv, vystrčili a dali tu kněze Mníška. Též i z Velešína kněze vyhnachu a na jeho místo kněze Martina Sovu vstrčiechu.*[146] Protože poté, co

144) Srov. H. Kaminsky, A History, s. 242, pozn. 18).

145) Tímto opravuji svůj skeptický pohled na možnost určit Váchu, vyjádřený v článku o Olešákově skupině. E. Maur, Pavel, s. 453 - 455.

skončilo poručnictví pana Čeňka, byli jednotliví kališní kněží opět vyháněni, musel asi opustit své místo i Martin Sova. Je proto dobře možné, že po založení Tábora hledal útočiště v nové komunitě, pokud je již nenašel předtím v Sezimově Ústí. Snad to byl Martin Petrův z Velešína, vysvěcený na kněze roku 1396, o němž jinak nevíme nic.[147]

j) Petr Veliký a Petr Ústský

Mezi táborskými kněžími bylo několik jedinců jménem Petr, přičemž nelze vždy vyloučit, že se některý z nich vyskytuje v různých pramenech pod různými příjmeními, resp. přízvisky. Byli to Petr Veliký, Petr Ústský, Petr Hromádka, Petr Kániš, Petr nazývaný Ježíš (zřejmě Kániš), Pešček z Plzně, Petr Němec ze Žatce.

Mezi kněžími žijícími v roce 1419 v Sezimově Ústí u pekaře Johy jsou Veršovanými letopisy vedle (Petra) Kániše jmenováni i Petr Veliký a Per Ústský, které z jiných pramenů neznáme. Rovněž v seznamu R jsou uvedeni vedle Kániše dva Petrové, ovšem odlišných přízvisek: Pešček z Plzně a Petr Němec ze Žatce; druhý z nich je zaznamenán i v seznamu Příbramově. Zdá se tedy, že autor Kroniky považoval Peščeka a Němce za totožné s Petrem Velikým a Petrem Ústským, což ovšem neznamená, že totožni vskutku byli. Pokud bychom je přece jen chtěli ztotožnit, pak by Pešček, resp. Petriolus[148] musel být Petrem Ústským, neboť k jeho deminutivnímu jménu se nehodí přívlastek Veliký. Označení téhož jedince současně po Ústí a po Plzni však také není příliš pravděpodobné. Pokud bychom ale na ztotožnění obou Petrů přistoupili, stejná logika by vedla ke ztotožnění Petra Velikého a Petra Žateckého. V dosavadní literatuře byl však Petr Veliký ztotožňován s Petrem Hromádkou[149] a Petr Ústský se stejnojmenným bakalářem a postarším rektorem školy v Jistebnici, případně také s ledečským farářem Petrem, známým jako organizátor radikálních husitů v okolí Ledče v počátcích revoluce, který padl ve srážce u Malechova roku 1420.[150] Do tohoto zmatku je třeba vnést trochu světla.

Petra Ústského, dlícího v kněžské kolonii sousředěné roku 1418 u pekaře Johy v Sezimově Ústí, ztotožnil Martin Kolář s Petrem z Ústí, který získal roku 1388 bakalaureát svobodných umění na pražské univerzitě a někdy v době předhusitské zastával úřad rektora školy v Jistebnici.[151] J. V. Šimák pak tohoto bakaláře Petra z Ústí ztotožnil s ledečským farářem Petrem, padlým roku 1420 na Melechově za pochodu

146) František Šimek - Miloslav Kaňák (edd.), Staré letopisy české z rukopisu křižovnického. Praha 1969, s. 49; SLČ-R, s. 30. Podrobněji ke směně na Velešíně viz H. Kaminsky, A. History, s. 244, pozn. 66).

147) LOC I, s. 17, 23, 30. Jen pro zajímavost dodávám, že úmrtí jakéhosi kněze a mnicha Sovy (*Sowonis sacerdoti et monachi*) bylo v době předhusitské zapsáno do nekrologia kláštera Zlatá Koruna. Josef Emler (ed.) Nekrologium Zlatokorunské. VKČSN 1888, s. 48.

148) K totožnosti obou viz E. Maur, Mistr, s. 459. Totožnost Petriola s Petrem Ústeckým připouští i Howard Kaminsky, A History, s. 249, pozn. 82).

149) F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 320.

150) R. C[ikhart], Petr z Ústí. JSH 23, 1954, s. 30. Zde i odkazy na starší práce M. Koláře a J. V. Šimáka.

151) Martin Kolář, Petr z Ústí. PAM VII, 1867, s. 312 - 313. V nedatovaném dopise do Strakonic je podepsán jako *Petrus de Usk, rector scolarum in Gystebnycz*. List je uložen v SOKA Tábor, fond Archiv města Jistebnice, sign. III A 1. F. Šmahel jej datuje - ne zcela průkazně - cca rokem 1388. F Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 189, pozn. 60.

radikálních husitů z okolí Ledče nad Sázavou na Tábor. Šimák ovšem podle přízviska *de Usk* považoval ledečského faráře, jehož prvé působiště leželo v severních Čechách, za rodáka z Ústí nad Labem. Proti tomu R. Cikhart namítl, že *Usk* znamenalo v dobových pramenech vždy Sezimovo Ústí, a soudil, že nelze oba kněze ztotožnit, pokud měl být, jak soudil Šimák, padlý farář Petr ještě mladý. Pokusme se uvést tato rozporná tvrzení na pravou míru.

Pozdější ledečský farář Petr se nám poprvé bezpečně vynořuje v pramenech 5. 7. 1410 jako *Petrus de Vsk natus Francisci*. Byl tehdy ustanoven farářem do Jílového u Děčína, avšak záhy tuto faru směnil za farní beneficium ve Starých Hradech u Jičína. Sem byl prezentován 28. 7. 1411 jako *Petrus de Ausk*. Trojsměnou se pak dostal 13. 4. 1415 na faru do Ledče, snad na nátlak svého dosavadního patrona Jana z Jenštejna, jinak ze Staré.[152] Domněnka, že pocházel ze Sezimova Ústí, se opírá jen o předpoklad vyslovený Romanem Cikhartem, že jméno Vsk značilo v dobových pramenech vždy Ústí nad Lužnicí. I zběžné prolistování konfirmačních nebo ordinačních knih však ukáže, že tomu tak nebylo, že jménem Vsk byly označovány i další lokality jako Ústí nad Labem, Úštěk nebo Ústí nad Orlicí.[153] Ledečský farář Petr tedy vskutku nemusel být jihočeského původu a vzhledem ke svým prvním kněžským působištím asi ani nebyl. Výskyt jeho přízviska ve tvaru *de Ausk* by ukazoval na Úštěk, zdá se však, že nejspíše přece jen pocházel z Ústí nad Labem. Z roku 1409 totiž máme doloženu jáhenskou ordinaci klerika označeného v prameni jako Petrus Francisci (de) Vsk z bílinského archidiakonátu.[154] Je téměř jisté, že právě on byl hledaným ledečským farářem. Jeho pobytem v Sezimově Ústí v roce 1419 bychom snad mohli vysvětlit, proč se rozhodl přivést na nově založený Tábor radikální husity z Posázaví. Kdybychom však tuto domněnku zamítli, ani v takovém případě nemusíme ztotožňovat Petra Ústského s jistebnickým rektorem Petrem, neboť ze Sezimova Ústí byli krátce před husitskou revolucí vysvěceni i další kněží jménem Petr, např. r. 1401 Petr Matějův, r. 1410 Petr Mikolášův a r. 1412 Petr Janův.[155] Existuje tu tedy celá řada možností, s kým oba Petry seznamu R identifikovat, ale žádná z nich není příliš přesvědčivá. Nelze přitom vyloučit ani rovnici Petr Němec ze Žatce = Petr Veliký. Naproti tomu je málo pravděpodobné, že jedním z obou Petrů pobývajících u pekaře Johy byl míněn Petr Hromádka z Jistebnice. Pokud se v seznamu osob, jež údajně přišly na Tábor s Korandou z Plzně, oba Petrové skrývají pod jinými přízvisky, takže jeho autor nepovažoval za nutné převzít z VL jejich jména, nemohl mít na mysli Hromádku, neboť o něm staré letopisy jasně uvádějí, že žil

152) LC VII, s. 4, 28, 153. Při příchodu do Ledče se nazývá jen Petr.

153) R. 1430 byl do Nebužel dosazen za faráře *Casparus Mauricii de Vsk super Albea*, který r. 1431 svědčí jako *Casparus de Vsk*. LC VIII - X, s. 161, 168. V l. 1422 - 1425 se Aleš z Dubé a na Úštěku píše střídavě *residens in Vsk, Vsczt a Vsct*. Tamtéž, s. 19, 28, 95. Také následující dva kněží snad byli totožní: *Johannes quondam Michaelis de Ausk*, ustanovený r. 1404 za faráře do Dubnice u Mimoně, a *Johannes de Vsczek*, ustanovený r. 1429 na faru v Srbské Kamenici. LC VI, 127 a VIII - X, s. 147. R. 1409 byli vysvěceni *Johannes Martini [de] Vsk* z litoměřického archidiakonátu (na akolyta) a *Nicolaus Conradi [de] Vsk* z diecéze litomyšlské. LOC II, s. 159, 162.

154) LOC II, s. 1409. Subdiakonská i kněžská ordinace chybějí, ovšem časová následnost jáhenské ordinace a prezentace do Jílového je velmi nápadná.

155) LOC II - III, s. 66, 165, 177.

na Táboře již před Korandovým příchodem. Z našich dalších úvah oba Petry, Velikého i Ústského, vypouštím.

k) Střepy a střípky

Poněkud záhadnou skupinu táborských kněží uvádí známé protihusitské satirické skládání Václav, Havel a Tábor, čili Rozmlouvání o Čechách roku 1424.[156] Katolík Václav tu předhazuje Táborovi, že i „*Pražáci*" obviňují táborské kněze z bludů, a při tom výslovně jmenuje Ambrože, Jakuba, Mikuláše, Martina, Kycla, Markolta, Kondrada a Jičína. Jak dokládá jméno hradeckého Ambrože, jde tu zřejmě nejen o táborský klérus, ale o radikální kněze vůbec, většinou se však nepochybně jedná o tábory. Mikulášem je jistě míněn Mikuláš Biskupec, Martinem snad Martínek Húska, jehož kacířská vystoupení byla roku 1424 ještě v dobré paměti, Markoltem Markolt ze Zbraslavic, Jičínem M. Jan z Jičína. Z dalších zaujme Kondrad. Dobrava Moldanová totiž uvádí, že z osobního jména Konrád (ale též z OJ *Kornel* a od slovesa *korat*) je odvozeno příjmení *Koranda*.[157] Veršované rozmlouvání by tedy naznačovalo, že táborského radikála Václava Korandu, původem z Plzně, by bylo možno hledat mezi plzeňskými měšťany s křestním jménem Konrád, které se časem stalo jménem rodovým. Jméno by ovšem svědčilo o rodině původně německé. Pod knězem Jakubem, z táborské historie jinak nezámým, bychom snad mohli hledat kněze Jakuba z Klatov, který byl panem Janem z Ústí ustanoven 7. 12. 1413 za faráře v Kamenici nad Lipou a o čtyři léta později, 19. 10. 1417 odtud sehnán na základě arcibiskupova rozhodnutí Janovými syny Janem a Prokopem.[158] Je dobře možné, že našel útočiště na Táboře, mlčení jiných pramenů o jeho osobě však nutí k opatrnosti v závěrech. Zcela záhadné je jméno Kycl, neboť na Táboře neznají prameny ani kněze tohoto, ani příbuzného jména, snad Kyncla (zdrobnělina od Kunz, Konrad). Před touto tajemnou osobou nezbývá než kapitulovat.[158a]

Na závěr považuji za účelné ještě upozornit na některé doplňky a opravy ke starším znalostem o táborském kléru z doby počátků města, které jsem přinesl v jiných svých článcích. Před nedávnem jsem zpochybnil odvozování příjmení Petra Kániše od názvu obce Kanice a přiklonil se k názoru, že jde o přezdívku stejného významu, jaká byla dávána Martinu Húskovi - Lokvisovi.[159] Stejně jsem zpochybnil i Bartošem předpokládanou prezentaci Prokopa Velikého r. 1414 na faru v Kamenici a r. 1418 na faru v Uhříněvsi i možnost ztotožnit Prokopa Velikého s některým z nově vysvěcených kněží pražského původu v Podlahově edici Libri ordinationum a pokusil jsem se podepřít dohad o Prokopově mnišství.[160] V souvislosti s tím jsem vyslovil názor, že táborský kněz Filúš či spíše Filús z Příbramova Života kněží táborských

156) J. Macek, Ktož, s. 169.

157) Dobrava Moldanová, Naše příjmení. Praha 1983, s. 110.

158) LC VII, s. 99, 247. K proměnlivému postoji Janových synů viz F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/1, s. 225.

158a) Jen pro úplnost upozorňuji, že r. 1381 se uvádí jakýsi *Keczl de Vstye* [Sezimova]. AČ 31, s. 196, č. 12. Za upozornění na tento případ i na některá další cenná fakta děkuji panu PhDr. Rudolfu Teclovi.

159) E. Maur, Příspěvky s. 25 - 26.

a z vratislavského rukopisu SLČ je totožný s Prokopovým přítelem knězem Filipem.[161] Komparace obou pramenů s Veršovanými letopisy provedená výše tento názor činí ještě pravděpodobnějším.

Poslední dva jedinci, u kterých bych se chtěl zastavit, jsou táborští kněží stejného křestního jména, ale různých přezdívek, totiž Štěpán Pacovský a Štěpánek svůdce. U Příbrama nenajdeme žádného z nich. Kronika o kněžiech táborských, uvádí prvního z nich mezi kněžími, kteří měli přijít s Korandou roku 1420 na Tábor, zatímco druhého v následujícím výčtu rouhačů, kteří jinak jsou všichni jmenováni v úvodním seznamu. Zdá se tedy, že jde, jak soudil již R. Urbánek, o tutéž osobu, která je také totožná s knězem Štěpánkem doloženým na Táboře v letech 1441 - 1446 a po pádu Tábora působícím jako vůdce *„těkavých bratří"* na Moravě i v jihozápadních Čechách. Překvapuje jen to, že Štěpán Pacovský je uváděn Veršovanými letopisy mezi těmi kněžími, kteří se za pikartské krize přidali k umírněnému M. Jičínovi, ač bychom podle přízviska svůdce soudili na opak. Vskutku také Josef Macek Štěpánka svůdce považoval za chiliastu odlišného od Štěpána Pacovského. Navíc podle Rokycany *„těkavý"* Štěpánek pocházel nikoliv z Pacova, ale z Chrudimi.[162] Stejně tak poněkud zarazí, že oba chybějí v Příbramově výčtu chiliastů. Věc by však bylo možno vysvětlit tak, že přezdívku svůdce získal náš kněz až později, za sporů s Rokycanou.[163] Autor pozdního seznamu R pak tuto přezdívku mohl projektovat zpět do do počáteční éry táborské obce. Pokud jde o původ Štěpána Pacovského, je snad možno upozornit na to, že 5. října 1414 přišel jako oltářník do Žimutic u Týna nad Vltavou jakýsi Štěpán, který byl původně oltářníkem u oltáře sv. Tomáše ve vyšehradském kostele, a týž Štěpán byl tohoto místa 31. července 1417 zbaven kvůli přijímání z kalicha, a to z iniciativy místního patrona Lipolta z Kraselova na Dobronicích.[164] Snad se tedy uchýlil na Tábor, kde byl zprvu znám - snad podle svého rodiště - jako Štěpán Pacovský a později získal přezdívku Štěpánek svůdce.

l) Závěr

Rozbor, který jsem podal výše, dokládá, že seznam táborských kněží vložený do Vratislavského rukopisu Starých letopisů českých nelze bezvýhradně považovat za seznam kněží, kteří přišli s Korandou na Tábor z Plzně. Nepochybně však je nejpodrobnějším seznamem táborských kněží z počáteční éry města Hradiště, a proto jej také volím za základ analýzy skladby táborského kléru.

V seznamu R nejsou evidováni jen kněží, kteří se na Hradišti trvale usadili. Naopak, někteří z nich se tu pouze mihli a poté působili v jiných městech táborského svazu. Z jiných pramenů můžeme jejich seznam doplnit jen o několik jedinců, přičemž ne vždy lze vyloučit, že se jedná o jedince vystupující v seznamu pod jiným jménem nebo přezdívkou. Pomineme-li kněze doložené relativně pozdě, jako byl sušický farář *Ondřej* (1435),[165] kněz *Vojtěch*, který se mihne asi r. 1428 jako účastník berounských hádání, nebo polský emigrant *M. Ondřej Galka* (1450 - 1452 na Táboře), pomineme-li dále *Jana Smolína*, jehož kněžství je nejisté, a adamitské vůdce *Adama, Rohana* a *Mikuláše řečeného Mojžíš*, kteří nejspíše nebyli nikdy vysvěceni na kněze, zbývá mimo seznam skutečně jen několik jedinců, kteří se sice hlásili v prvých letech revoluce k táborské orientaci, ale nemuseli pobývat přímo na Táboře. Mám tu na mysli zejména kněze *Michala*, jenž pobízel Tábory ve Vodňanech r. 1420, zvoníka *Ondřeje z Výrova*, upáleného téhož roku v Prachaticích, *Valentina*, který byl zajat katolíky při dobytí Přelouče a patrně umučen v Kutné Hoře počátkem r. 1421, sušického faráře *Havla*, doloženého r. 1423. K nim je nutno ještě přiřadit *Petra Hromádku z Jistebnice*, osobnost velmi dobře známou z počátků Tábora, ale z logických důvodů do soupisu R nezařazenou, a dále dva záhadné táborské kněží z veršovaného Rozmlouváni, *Kycla a Jakuba*. Tito jedinci se stěží mohli skrývat pod některým jménem uvedeným v seznamu R, i když to zcela vyloučit nemůžeme. Naproti tomu u dalších táborských kněží neuvedených v Kronice už musíme s touto eventualitou počítat, neboť jde o osoby s hojně rozšířenými křestními jmény, což skýtá dobrou možnost k záměně. Je to v prvé řadě *Prokop Chřenovský* (připomínaný v l. 1420 - 1434), dále *Petr Veliký* (1419), *Petr Ústský* (1419), *Prokop jednooký* (1421) a *Jan Buřič* (1434 - 1435). Z tohoto důvodu je z analýzy vylučuji, stejně jako jedince známé až z doby po roce 1424. *Jíru Palečka* pak ztotožňuji s Poláčkem obou seznamů, P a R.

Východiskem další analýzy bude pro mne seznam R, jen poněkud upravený vyloučením některých zdvojení, resp. pravděpodobným sloučením dvou jmen v jedno. Konkrétně to znamená, že zbavuji kněze Zigmunda přívlastku Řepanský a ztotožňuji ho s knězem Zikmundem z Olbramovic, k téže osobě přiřazuji dvojice jmen Martinek kacierný - Houska z Moravy, Věnek - Vaníček - Vaněk Ryšavý (prorok), Poláček - Jíra Palček, Štěpán Pacovský - Štěpánek svůdce, zatímco Václava Rájovce Klatovského považuji za osobu odlišnou od Věnka, i když možnost ztotožnění nevylučuji. Tím se nám seznam zkrátí na 39 osob. K nim pak ještě přiřazuji Petra Hromádku, Jakuba (z Klatov ?), Michala, Ondřeje z Výrova, Valentina, Havla, Prokopa Chřenovského a Prokopa jednookého, přičemž jednoho ze obou Prokopů považují za totožného s Prokopem Slivenem. Seznam se tak rozroste na 46 osob. I když jsem někdy možná spojil dva jedince v jednoho neprávem, je nicméně pravděpodobné, že počátkem Tábora o mnoho více táborských kněží nebylo.

160) E. Maur, Příspěvky, s. 17 - 25. K možnému staršímu poutu mezi Prokopem Holým a Sezimovým Ústím bych ještě dodal, že Anna z Mochova byla příslušnicí rodu panošů z Mochova, kteří vyšli z pražského patricijského rodu Nymburských, podobně jako Prokop vyšel z pražského patricijského rodu Cášských. S Peškem Nymburským na Mochově je spojeno vydání nejstarší česky psané listiny (1370), jiný příslušník rodu, Mikuláš z Mochova a na Rožďálovicích, zpečetil stížný list z r. 1415. A. Sedláček, Úvahy, s. 89, 96.

161) Tamtéž, s. 22.

162) J. Macek, Tábor II, s. 46 - 49.

163) K činnosti táborského kněze Štěpánka po r. 1441 viz F. Šmahel, Základy, s. 95 a R. Urbánek, Věk, 3, Praha 1930, s. 636 - 641.

164) LC VII, s. 132, 266 - 7. K tomu lze ještě dodat, že r. 1412 byl k oltáři sv. Martina (nikoliv Tomáše) na Vyšehradě ustanoven za oltářníka čerstvě vysvěcený kněz Štěpán z bechyňského archidiakonátu, kam patřil i Pacov. LC VII, s. 185.

165) Není-li uvedeno jinak, opírá se výklad o fakta shromážděná F. Šmahelem, Dějiny Tábora, I/1, s. 314 - 322 a o shrnutí závěrů předchozího mého textu.

Ze zmíněných 46 táborských kněží bylo 21, tedy plných 45,6 % osobami zcela neznámého původu. Patřili sem kněží Antoch, Blažek Šeplavý, Filip - Filús, Mašek, Martinek Húska, Matěj Vlk, Mikuláš Slepý, Václav Rohlík, Věnek (Vaněk Ryšavý), Petr Kániš, Prokop Sliven (= jednooký ?), Prokůpek, Pšenička, Quirin, Rudešta, Tršáček, Vavřík, Vilém, Michal, Valentin a Havel. Nevíme o nich, ani kde se narodili, ani odkud přišli na Tábor (jen o Filipovi je známo, že byl zběhlý mnich a působil na Moravě), ani jaké měli vzdělání, ani z jaké sociální vrstvy vzešli. V této skupině najdeme téměř všechny představitele táborského pikartství Martínkova a Kánišova směru z roku 1421. U některých kněží prvé skupiny, zejména pokud časem dosáhli far ve velkých městech táborského svazu, sice tušíme, že to byli jedinci s jistou erudicí a nejspíše měšťanského původu (Václav Rohlík, Quirin, Havel ad.), většina z nich však asi vskutku vyšla z nižších vrstev, nedosáhla většího vzdělání a patřila spíše ke kněžskému proletariátu.

Poměrně velká skupina táborských kněží, plných 18 jedinců, to jest 39,1 %, (s výhradou, že v některých případech jde jen o hypotetické určení původu) byli lidé městského a zpravidla i měšťanského původu. Sem lze zařadit kněze Bartoše (rodem z Pomuka, oltářníka v Klatovech), Jana Čapka (z Prahy), M. Jana z Jičína, Jana Němce ze Žatce, Jíru Palečka (= Poláčka) z Klatov, Lukáše z Nového Města nad Váhom, Markolta ze Zbraslavic, Mikuláše z Pelhřimova, Peščeka z Plzně, Petra Hromádku (z Jistebnice), Petra Němce ze Žatce, Prokopa Holého, Václava Korandu, Vavřince Němce z Reichenbachu, (Martina) Sovu (z Velešína), Štěpána Pacovského, Tomáše z Vizovic a snad i Jakuba z Klatov. U některých sice přídomek typu *„ze Žatce"* může označovat jen poslední působiště, nikoliv rodiště, ovšem je nutno vzít v úvahu, že kněžími ve velkých městech se nejčastěji stávali opět městští, často místní rodáci, takže mnou stanovený podíl asi nebude třeba mnoho měnit. Majetkový původ příslušníků této skupiny byl dosti rozmanitý. Byli mezi nimi jak synové patriciátu velkých měst (Prokop Holý z pražského rodu Cášských, Václav Koranda z Plzně), tak i synkové měšťanů drobných městeček typu Nepomuka, Jistebnice, Pacova či Velešína. Pokud se v těchto městečkách, jak tomu bylo v případě Zbraslavic, nacházelo panské sídlo, nelze u některých vyloučit ani šlechtický původ. Právě v této skupině najdeme řadu jedinců, u nichž můžeme doložit nebo alespoň předpokládat jisté univerzitní vzdělání, většinou jen částečné. Patřili sem M. Jan z Jičína, v počátcích hnutí zřejmě jediný univerzitní mistr mezi tábory, Mikuláš z Pelhřimova, od roku 1409 bakalář artistické fakulty, Markold ze Zbraslavic, bakalář od r. 1410, student Jan Čapek, Jan Němec ze Žatce, prozrazující značné vzdělání svým eucharistickým traktátem, další autor traktátů Slovák Lukáš, kterého asi do Čech přilákala právě možnost nabýt zde univerzitního vzdělání, Petr Hromádka, kterého jeden z pramenů označuje jako *„žáka"*,[166] Václav Koranda, u něhož rovněž máme jisté náznaky spojení s pražskou univerzitou.[167] Především z této skupiny vyšli stoupenci umírněného křídla táborství za pikartské krize 1420 - 21, k ní patřili i faráři jednotlivých míst táborského svazu jako Václav Koranda, Vavřinec z Reichenbachu nebo Markolt ze Zbraslavic, nemluvě o vůdčích postavách Prokopu Holém a Mikuláši Biskupci. Jejich jména rovněž naznačují užší vazbu mezi starými centry husitského radikalismu Táborem, Plzní, Klatovy a Žatcem. Právě oni zřejmě tvořili elitu táborského duchovenstva.

Poměrně malá byla skupina táborských kněží, o nichž lze s větší či menší pravděpodobností soudit, že byli šlechtického původu; vyšli vesměs z drobné šlechty. Byli to Abraham (Mikuláš z Velmovic), Bedřich ze Strážnice, Jan z Bydlína, Zikmund z Chotýšan, snad i Prokop Chřenovský. V souboru námi zkoumaného táborského kléru připadalo na těchto 6 jedinců jen 10,9 %.[168] Právě mezi nimi najdeme několik kněží, kteří současně vynikli i jako válečníci, jako byl Bedřich ze Strážnice nebo Jan z Bydlína. Za pikartské krize patřili jak ke stoupencům umírněného Jana z Jičína (Abraham, Chřenovský), tak i radikála Martina Húsky (Bydlinský), u Abrahama nelze vyloučit silnější vliv valdenství. Dva z nich získali v táborské organizaci významnější postavení: Bedřich ze Strážnice jako hejtman a Prokop Chřenovský snad jako farář v Pelhřimově. O jediném z táborských kněží víme, že pocházel z vesnice a nebyl asi šlechticem. Byl to Václav Rájovec, asi od roku 1430 farář v Klatovech, jenž pravděpodobně rovněž nějaký čas studoval na pražské univerzitě. Jeho sociální vzestup bychom mohli vysvětlit tím, že snad byl synem rychtáře jedné z rychet zlatokorunského kláštera. Selského původu snad byl i ikonoklast Ondřej z Výrova, nikoliv kněz, ale pouhý klerik a zvoník v Prachaticích, upálený roku 1420 katolíky.[169] (Oba reprezentují 4,4 %.) Počet kněží selského původu je tedy mizivý, ovšem nutno dodat, že nevíme, kolik jich bylo v prvé skupině.

Z hlediska geografie svého původu v případě táborských kněží zdaleka nejde o skupinu omezenou jen na jižní Čechy, tím méně pak jen na Táborsko. U většiny osob ovšem jejich původ uveden není, což poněkud oslabuje průkaznost našich závěrů. Nicméně ani rozložení míst původu ve zbytku souboru, kde tento údaj je uveden, není bez zajímavosti. Z oblasti přiléhající na severovýchodě k Sezimovu Ústí pocházeli drobní šlechtici Abraham a Bydlín, z nedalekého městečka Jistebnice Petr Hromádka. Tím je náš seznam rodáků z Táborska vlastně vyčerpán. Poměrně početná skupina pocházela ze vzdálenějších oblastí jižních Čech a Sedlčanska, resp. z blízkého Posázaví. Byli to Mikuláš Biskupec, Štěpán Pacovský, Václav Rájovec, Sova, Zikmund z Olbramovic, Ondřej z Výrova, snad i Prokop Chřenovský. Pražský původ lze doložit nebo alespoň předpokládat u Prokopa Holého a Jana Čapka, z Klatov a Klatovska pocházeli Bartoš, Paleček a Jakub, z Plzně Koranda, Pešček. Tato místa původu, stejně jako Žatec uváděný jako rodiště či působiště Jana Němce a Petra Němce, ukazují nejen na oblast mocenské sféry táborského svazu, ale jsou to i místa, odkud přicházeli podle Vavřince z Březové poutníci na původní tábory na

166) F. Šimek - M. Kaňák, Staré, s. 59. Protože byl vysvěcen na kněze, není pravděpodobné, že by zde označení *„žák"* znamenalo klerik.

167) E. Maur, Pavel, s. 450; týž, Zrození husitské Plzně. Západočeský sborník historický 2, 1996, s. 15n.

168) Je možné, že k nim patřilo i několik jedinců z prvé skupiny, jako byl Markolt ze Zbraslavic, ale prameny jejich šlechtický původ doložit nelze.

169) Na jeho selský původ lze usuzovat podle toho, že byl zajat při polní práci. FRB V (Vavřinec), s. 443. Vesnička Výrov těsně sousedila s Husincem.

kopci Burkováku.[170] Vavřinec ostatně připomíná i poutníky z Moravy, reprezentované ve zkoumaném souboru bývalým mnichem Filipem, Bedřichem ze Strážnice, Tomášem z Vizovic a Martínkem Húskou. Zcela zato chybějí severní a východní Čechy, stejně jako německá část západních Čech. Pomineme-li spolupráci Tábora s německými valdenskými, najdeme v našem souboru dva cizince, Slováka Lukáše a Vavřince z Reichenbachu (slezského nebo hornofalckého)[171] a dva domácí Němce, Jana a Petra ze Žatce. Z německé rodiny ostatně pocházel i Prokop Holý, ovšem nevíme, do jaké míry on sám byl již asimilován, a německý původ zajisté nelze vyloučit ani u některých dalších kněží původem z českých měst. I tak tvoří Němci a cizinci jen malou menšinu, nicméně její existence potvrzuje známý fakt, že náboženské zaujetí překonávalo na Táboře jazykové a národnostní hranice, příznačné spíše pro pražský umírněný husitismus.

Ne zcela uspokojivou odpověď dostaneme na otázku, čím se jednotliví táborští kněží zabývali před příchodem na Tábor. Abraham se nám mihne r. 1408 jako kazatel v Praze, Koranda r. 1419 jako kazatel a organizátor táborového hnutí v Plzni, Bartoš jako oltářník v Klatovech, Lukáš snad jako oltářník v pražském Týnu,[172] Ondřej z Výrova jako zvoník v Prachaticích, Mikuláš Biskupec získal r. 1415 faru v Kondraci u Vlašimi. (Je však otázkou, zda ji nepronajímal a nevěnoval se dalšímu studiu v Praze či jiné činnosti.) Prokop Holý a Filip byli zběhlými řeholníky.[173] Několik duchovních přišlo na Tábor z tak zvané Olešákovy družiny, skupiny 15 potulných radikálních husitských kněží kolem M. Pavla z Olše, kteří v roce 1417 dočasně získali ochranu pana Čeňka z Vartenberka. Tábor poskytl útočiště nejméně sedmi z nich, totiž Václavu Korandovi, Janu Čapkovi, Abrahamovi, Václavu Rohlíkovi, Zikmundu z Olbramovic, sehnanému z fary v Chotýšanech, Matěji Vlkovi a snad i Bedřichu ze Strážnice, pokud ho ztotožníme s knězem zvaným v satiře Pater, možná i Váchovi - Věnkovi.[174]

V osobě Zikmunda z Olbramovic se nám okruh Olešákovy družiny protíná s jiným okruhem, totiž s kněžími z širšího okolí Sezimova Ústí, sehnanými zejména v roce 1417 ze svých beneficií pro věrnost kalichu. Ne všichni z těchto vyhnanců se ovšem obrátili na Tábor, marně bychom tu například hledali Otíka, zbaveného r. 1417 farního beneficia v Mnichu,[175] nebo drahovského faráře Přibka.[176] Víme však, že z hradní kaple ve Střimelicích (v Posázaví) byl sehnán r. 1418 Petr Hromádka, který se pak asi živil jako zvoník v Ústí nebo jeho okolí a nakonec se stal jedním ze zakladatelů Tábora.[177] Již roku 1414 byl donucen k resignaci jeden z Olešákových

170) FRB V, s. 402.
171) O něm více v úvodu k edici I. Hlaváček, Ze zpráv, s. 20 - 21.
172) LC VII, s. 212. Viz i František M. Bartoš, Táborský kněz, s. 191 - 192. Záznam o Lukášově oltářnictví je však značně zmatený.
173) Martínek Húska, jak soudil A. Molnár, snad dočasně působil na jedné z husitských far na jihovýchodní Moravě, jež vypočítává v roce 1418 Jan Železný, a to na faře ve Vnorovech. Srov. Berthold Bretholz (ed.), Die Übergabe Mährens an Herzog Albrecht V. von Österreich im Jahre 1423. AÖG 80, 1893, s. 334 - 335, č. 8 a A. Molnár, Na rozhraní, s. 27.
174) Blíže viz E. Maur, Mistr, s. 457.
175) LC VII, s. 246. Viz i IS s. 695 a VL s. 99 a F. Šmahel, Dějiny Tábora, I/2, s. 225.
176) LC VII, s. 235.

„apoštolů" kněz Zikmund, syn panoše Přibíka z Olbramovic, farář v Chotýšanech, kterého snad poté pan Čeněk z Vartenberka jako poručník Oldřicha z Rožmberka usadil nejdříve r. 1415 na faře ve Veselí nad Lužnicí a poté ke kaplanství Těla Páně v Soběslavi.[178] Když se pak Oldřich z Rožmberka sám ujal správy svých panství a nařídil správcům kostelů, jichž byl patronem, odříci se kalicha, uchýlil se snad na Tábor, podobně jako Martin Sova, dosazený předtím panem Čeňkem do Velešína. Zde se ovšem už pohybujeme na půdě dosti nejistých dohadů. Jako další sehnaní faráři či oltářníci přicházejí v úvahu mezi táborskými kněžími Jakub, snad stejnojmenný kněz vyhnaný roku 1417 z fary v Kamenici nad Lipou, a kněz Štěpán, snad původně oltářník v Žimuticích, zbavený beneficia téhož roku.[179] Hned dva kněží mohla dát Táboru fara v blízkém Hartvíkově. Zde byl nejdříve sehnán 3. března 1417 blíže neznámý farář Václav (možná totožný s radikálem Věnkem) a záhy poté, totiž 14. května téhož roku farář Petr ze Sepekova. Jeho další osudy nám zůstávají skryty, mohl by však být jedním ze záhadných Petrů, o nichž byla řeč výše, mohl to být i Petr Kániš.[180] S výjimkou M. Jana z Jičína znamenalo pro většinu z nich zakotvení na Táboře a dosažení určitých funkcí v jeho církevní, ale i vojenské organizaci spíše sociální vzestup než pokles. Odchod na Tábor tedy u některých nemusel být motivován jen chiliastickým vzplanutím, ale byl i řešením existenční nejistoty.

Dosud nedořešenou otázkou zůstává styk těchto jedinců s pražským reformním centrem a se samotným Husem před rokem 1415. Bezprostřední kontakt s betlémským kazatelem máme doložen u Mikuláše Biskupce, který byl r. 1411 jako bakalář kolegiátem Hedvičiny koleje, podřízené přímému Husovu dohledu, určité náznaky těsnějšího vztahu k univerzitě a k samotnému Husovi máme nepřímo doloženy i u Václava Korandy. Pominout nemůžeme ani Mikuláše z Velmovic řečeného Abraham, který působil kolem r. 1408 jako kazatel v Praze a byl samotným Husem obhajován proti nařčení z valdenského bludu. U Jana z Bydlína pak lze předpokládat příbuzenské svazky vedoucí k betlémskému oltářníkovi a Husovu ctiteli Matěji z Tučap. M. Jan z Jičína a Jan Čapek rovněž vyšli z univerzity, patřili však spíše k okruhu Jakoubka ze Stříbra, Markolt ze Zbraslavic byl uveden k bakalářské promoci reformním mistrem Matějem z Knína, o těsnějším vztahu k univerzitě lze snad uvažovat i u Lukáše z Nového Mesta nad Váhom. U dalších táborských kněží takové styky doloženy nejsou, i když s nimi v mnoha případech musíme počítat, ať už jde o zvládnutí viklefské výzbroje Janem Němcem ze Žatce, nebo o jiné nepřímé důkazy jako v případě Václava Rájovce. Ten spolu s Mikulášem Biskupcem naznačuje svým svěcením i určitý význam vyšehradského kostela jako střediska reformně naladěného kněžského dorostu, podobným směrem ukazuje i kariéra žimutického ol-

177) LC VII, s. 100, 265. Nejnověji o něm Pavel Rous, Táborský vůdce Petr Hromádka z Jistebnice v Chotěboři. In: Almanach městského muzea v Chotěboři, 1985, s. 13 - 25.
178) E. Maur, Pavel, s. 457 - 459; LC VII, 180, 181.
179) LC VII, s. 132, 266 - 267.
180) LC VII, s. 220, 227. K Václavovi viz i výše. Petr ze Sepekova byl asi totožný s Petrem Albertovým ze Sepekova, vysvěceným na kněze r. 1403, nebo spíše s Petrem Janovým ze Sepekova, vysvěceným na kněze r. 1412 v Krumlově. LOC s. 91, 172. Zápis o jeho presentaci v Hartvíkově příznačně chybí.

tářníka Štěpána. Řada z těchto jedinců udržovala kontakt se Sezimovým Ústím a jeho okolím již před rokem 1420: M. Jičína např. najdeme ve skupině reformních kněží pobývajících roku 1418 u pekaře Johy v Ústí nad Lužnicí a Čapkova píseň My křesťané víry pravé se zpívala v okolí města již za morové epidemie roku 1414.[181] Příbuzenské vazby ostatně poutaly k Sezimovu Ústí i Zikmunda Řepanského. Především ovšem musíme myslet na působení samotného M. Jana Husa na Kozím Hrádku a v Sezimově Ústí před jeho odchodem do Kostnice. Dodejme ještě, že u lidí spojených s pražským reformním kruhem se sice můžeme setkat s velmi radikálními názory (Koranda, Abraham), žádný z nich se však nestal bezvýhradným stoupencem táborského pikartství Húskova a Kánišova směru.

Uvedené závěry mají nepochybně dosti hypotetický charakter, protože stejně hypotetický charakter mají biogramy řady jednotlivců tvořících studovaný soubor. Tohoto nedostatku jsem si vědom a nijak jej neskrývám. Navíc je třeba připustit, že kvantitativní ukazatele uvedené výše mohou být značně zkresleny i tím, že u poloviny souboru kromě jména žádné bližší údaje o jednotlivých kněžích prostě neznáme. Přesto pokus, který jsem podnikl, nepovažuji za neužitečný. Myslím totiž, že za určitého stavu vědění je dobré shrnout dosažené poznatky. I když závěr bude mít nutně jen omezenou hodnotu, do jisté míry přece jen posune naše vědění a naznačí další možné cesty výzkumu. Bezpečnější závěry nepochybně bude možno vyslovit teprve poté, až bude za pomoci moderní výpočetní techniky důkladně prosopograficky zpracován veškerý předhusitský klérus a studenti i učitelé pražské univerzity. Tento úkol, na němž se v současné době intenzívně pracuje, slibuje přinést pozoruhodné výsledky. Na ně si však ještě budeme muset nějaký čas počkat.

181) E. Maur, Příspěvek historického demografa k objasnění počátků lidového kacířství na Táborsku. HT 4, 1981, s. 101 - 106.

Příloha: Výčet táborských kněží v seznamu R, ve Veršovaných letopisech a v Příbramově pamfletu

Seznam R	Příbram (P), VL[1], VL[2]
1. Václav Koranda	P: 4. Koranda[Ch,P]
2. Prokop Holý[1,P]	P: (Prokop Holý)R; VL[2] : 5.
3. Mikuláš Biskupec[2]	P: 1. Mikuláš, biskup jich[2,P,T]
4. Čapek	P: 3. Čapek (Jan)[P,T,U]
5. Markolt[P]	P: 2. Markolt[N]
6. Martínek kacierný	P: 5. Martínek kacierný[T]
7. Jan Němec žatecký	P: 6. Jan Němec Žatecký[T]
8. Zigmund Řepanský	P: 7. Zikmund[T]
9. Vilém	P: 8. Vilém[P]
10. Mašek[P]	P: 9. Mašek
11. Filúš	P: 10. Filús; VL[2]: 2. Filip
12. Blažek Šeplavý[P]	P: 11. Blažek (Šeplavý)[P]
13. Vavřík	P: 12. Varčík
14. Kániš	P: 13. a VL[1]: 7. Kániš; VL[2]: 8. Petr Kániš[P]
15. Lukáš	P: 14. Lukáš[T]
16. Quirin[P,M]	P: 15. Kvirýn[P]
	VL[2]: 4. [Prokop] Chřenovský
17. Štěpán Pacovský	VL[2]: 5. Štěpán Pacovský
18. Abraham	VL[2]: 6. Abraham
19. Hauska z Moravy	VL[2]: 7. Martínek kazatel Húska z Moravy[P]
20. Jan Bydlínský	VL[1]: 9. Bydlín, VL[2]: 8. Jan Bydlínský[P]
21. Bartoš	VL[2]: 10. Bartoš[P]
22. Mikuláš Slepý	VL[2]: 11. Mikuláš slepý[P]
23. Trsáček	VL[2]: 12. Tršáček[P]
24. Pešček z Plzně	
25. Věnek[3]	VL[1]: 2. Věnek[3]
26. Antoch	VL[1]: 4. Antoš, VL[2]: 16. Antoch
27. Pšenička	P: 17. Pšenička P, VL[1]: 6.
28. Jičín	P: 18. Jičín[T]; VL[1]: 1., VL[2]: 1.
29. Rudešta	P: 19. Svešta
30. Sova	P: 20. Sova
31. Poláček	P: 21. Poláček
32. Petr Němec	P: 22. Petr Němec (ze Žatce)[P]
33. Prokop Sliven	P: 23. Prokop Sliven
34. Matěj Vlk	P: 24. Matěj Vlk[P]
35. Vaněk Ryšavý	P: 25. Vaněk Ryšavý prorok
36. Prokůpek	
37. Tomáš	P: 26. Tomáš

38. Bedřich[P,M]	**P:**	**27.**	**Bedřich, páter němý**
39. Václav Rájovec Klatovský			
40. [Václav] Rohlík[P]			
41. Vavřinec Němec z Rypachu			
(Vaníček)[P]			
(Štěpánek svůdce)[P]			
(Jíra Palček)[M]			
	P:		**(kněz Vojtěch)**[P]
	P:		***(Vilém, mydlář z Klatov)***[P]
	P:		***(Lampart)***[P]
	P:		***(Zigmund Řepanský***[P]**)**
	VL[1]**:**	***3.***	***Petr veliký***
	VL[1]**:**	***5.***	***Petr ústský***

Vysvětlivky:

Řadovými číslicemi je označeno pořadí jednotlivců uváděných v jednotlivých pramenech. V závorce jsou uvedena jména nebo přívlastky, které se uvádějí až v dalším textu, ne však v úvodním výčtu seznamů R a P. V prvním sloupci jsou pod pořadovými čísly uvedeni kněží, kteří údajně přišli r. 1420 s Korandou na Tábor. Na konci sloupce v závorce a mimo pořadí jsou uvedeni kněží, o nichž se podrobněji vykládá v dalším textu, avšak jež nelze jednoznačně ztotožnit s některým z kněží ze seznamu R (i když lze soudit, že s nimi totožni jsou). Ve druhém sloupci jsou uvedeni chiliasté z Příbramova seznamu s vyznačením pořadí. *Prokop Holý* a někteří laici jsou zmíněni jen v dalším textu, proto jsou uvedeni bez čísla a v závorce. Jen v dalším textu se rovněž objevují označení ze Žatce u Petra Němce a *Šeplavý* u Blažka a křestní jméno *Jan* u Čapka (vyznačeno závorkou). V druhém sloupci jsou též kněží, kteří podle VL pobývali v Sezimově Ústí r. 1419 (označeno VL[1]), a Jičínovi a Martínkovi přívrženci z roku 1420 (VL[2]). Martínkovi stoupenci jsou odlišeni horním indexem[P]. Pokud je jedinec z VL uveden i u Příbrama, je to vyznačeno za jeho jménem ve sloupci P s uvedením pořadí v obou pasážích VL. Jméno je v tomto případě uváděno jen tehdy, jestliže se poněkud liší (Antoch-Antoš). Pokud jedinec u Příbrama chybí, je uveden samostatně s uvedením provenience (VP[1], VP[2]). Pokud ke knězi uvedenému ve VL nebyl nalezen odpovídající jedinec v seznamu R, byl tento *„přebytečný"* jedinec zařazen na konec sloupce. Kurzívou jsou uvedeni laici.

Bližší charakteristiky u jména označuji číslicí hor. indexu:

[1] R: *hejptman táborský*

[2] R: *obludný a mylný*, P: *obludný a ošemetný*

[3] R: *ještο nejprv počal křtíti v potoce*, VL: *ještο nejprv počal křtíti v rybníce*

Pokud jsou podrobněji popsány bludy a chyby jednotlivých kněží, označuji to následujícími písmeny v horním indexu:

M	oženil se
N	názor, že hříšný kněz neposvěcuje
Ch	konkrétní projevy chiliasmu
P	pikartství
R	rouhání se svátostem
T	autorství traktátů (s výjimkou Jičínova vesměs pikartských)
U	hlásání ukrutenství

K OSUDŮM KOMUNITY MILEVSKÉHO KLÁŠTERA ZA HUSITSKÝCH VÁLEK

Jan Adámek

„Když byl náš dříveřečený klášter nedávno z dopuštění Božího zanechán bez útěchy pastýře a mnozí bratři našeho kláštera i dříveřečeného řádu v běhu těchto zlých časů, ve kterých jsou klérus a všichni řeholníci v našich zemích pronásledováni, žijí rozptýleně kde mohou, skrývajíce se v jiných krajích a zemích, ostatní za tohoto pronásledování ukončili své dny ve vyhnanství ... " Tato bolestná slova by v období husitských válek mohl napsat téměř každý český řeholník, my jsme si je vypůjčili z listu, který 17. září roku 1423 za účelem oznámení volby nového opata zaslali milevští premonstráti papežovi Martinovi V.[1] Vytvářejí snad sdostatek vhodný i výmluvný úvod k následujícím řádkům, které se věnují nepříliš probádané fázi dějin milevského kláštera. Obecně lze říci, že období husitských válek patří vesměs k málo známé části historie většiny řeholních domů, kdy jsou zpravidla sledovány především okolnosti zániku toho kterého kláštera. Byť bylo ono násilné přerušení kontinuity leckdy značně dramatické a nepostrádalo prvky jisté epické velkoleposti, přece pro další přetrvání příslušné řeholní komunity obvykle nemá tak zásadní význam - pomineme-li ovšem ty kláštery, kde se vpodstatě jednalo o totální likvidaci jejich osazenstva - jako následující léta života v provizoriu.

Milevský klášter premonstrátů byl poničen dne 23. dubna roku 1420.[2] Jak se konvent po zničení kláštera rozešel nepůjde asi nikdy přesně rekonstruovat. Zdá se, že se jednalo spíše o plánovitou záležitost bez obětí na životech než o zmatený útěk, neboť jednak je část klášterního archivu dochována[3] a tak musel být alespoň částečně odvezen, jednak by o případném zabití některých řeholníků asi milevští ve svém dopi-

1) Srov. Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, tomus VII - Acta Martini V. 1417-1431, ed. J. Eršil, pars 2, 1423-1431, Pragae 1998 (dále jen MVB), č. 1110, s. 459.

2) K souvislostem tohoto útoku viz Dějiny Tábora I/1, České Budějovice 1988, s. 262n.

3) J. Kadlec, Katoličtí exulanti čeští doby husitské. Praha 1990, s. 50. Archiv byl snad uložen (společně s ostatky opata Gerlacha - srov. pozn. 7) na hradě Zvíkov; je ovšem třeba také upozornit na nález olověné papežské buly Martina IV. v zásypu hrobu v sousedství kostela sv. Jiljí, což by nasvědčovalo tomu, že část archivu možná v klášteře zůstala a byla zde zničena - srov. J. Růžička, Vývoj Milevska a okolí od pravěku až do r. 1939, s. 31. Klenoty byly asi uschovány na Příbčnicích, kde se po dobytí hradu staly kořistí husitů - Vavřinec z Březové ve své kronice výslovně zmiňuje zde uloženou opatskou berlu z Milevska.

se[4] učinili zmínku. Lze předpokládat, že řeholníky přiměla k odchodu zejména zpráva o osudu nepříliš vzdáleného Sezimova Ústí a tamního dominikánského kláštera.[5]

Ke zpřesnění okolností provázejících odchod komunity z kláštera bohužel příliš nepřispívá ani zpráva, že 25. února 1427 se milevský fr. Ondřej Hanibal u apoštolské komory odřekl husitské hereze[6] - lze tu sice považovat za pravděpodobné, že padl do rukou husitů a v nebezpečí života přísahal na pražské artikule, ale to se mohlo stát jak na jaře 1420 tak kdykoli později.

Část, nebo zprvu možná i celá komunita, se snad uchýlila na pevný Zvíkov,[7] kam bylo možno pohodlně dorazit za několik málo hodin. To však nemohlo být trvalé řešení. Komunita pochopitelně hledala útočiště v některém z klášterů svého řádu. Její první cesta vedla asi do mateřské Želivi, kde však v tu dobu již nebylo bezpečno,[8] a proto řeholníci pokračovali do kláštera Louka u Znojma, který byl dostatečně vzdálen. Zde jsou také doloženi 17. září roku 1423 u příležitosti volby nového opata.[9] Opat Svatomír, který stál v čele kláštera 18 let, totiž v louckém klášteře 5. září uvedeného roku zemřel a byl zde také bezpochyby pohřben. Po jeho pohřbu se shromáždění řeholníci dne 12. září rozhodli konat volbu nového opata 17. dne téhož měsíce a k tomuto datu zvali také ostatní nepřítomné bratry do Louky. Vzhledem ke krátké lhůtě lze předpokládat, že tito nepřítomní řeholníci přebývali nepříliš daleko - jako nejpravděpodobnější místo se nabízí premonstrátský klášter v Gerasu.[10] Z formulace listu víme, že k volbě se nedostavili všichni. Buďto se s nimi, s ohledem na již zmíněný krátký termín pro dostavení se k volbě, kvůli nebezpečným cestám nepočítalo, nebo o jejich pobytu nebyla povědomost.

Kolik milevských řeholníků se volby opata v louckém klášteře zúčastnilo nevíme. Prokazatelní jsou jen převor Jan, cirkátor Ondřej, fr. Hroch, fr. Přech, fr. Petr, plebán v Kamýku, fr. Ondřej a fr. Petr.[11] Pokusíme-li se vysledovat, zdali se společně s komunitou podařilo odejít také těm řeholníkům, kteří vykonávali duchovní správu na inkorporovaných farách, dojdeme k následujícímu. Inkorporovaných far měl klášter na sklonku předhusitské doby osm (Bernartice, Červená nad Vltavou, Kamýk nad Vltavou, Kaplice, Milevsko, Střídka, Toužim a Útvina).[12] Problém připojení se ke komunitě nepadal do úvahy u faráře milevského, který sídlil přímo v klášteře; často jím býval klášterní kustod, jako správce této farnosti je však doložen i převor.[13] Obsazení tohoto beneficia však právě pro kritické období neznáme. Ponechme také stranou fary ve vzdálené západočeské enklávě (Střídka, Toužim, Útvina), jejichž správců se toto ohrožení bezprostředně nedotýkalo. Zcela jistě se zachránil fr. Přech z fary v Červené,[14] neboť je doložen v Louce roku 1423 a prokazatelně i fr. Mikuláš, duchovní správce kovářovské fary.[15] Totéž se týkalo i kamýckého Petra, pozdějšího opata. Zachránil se i kaplický Jan Kamenička.[16] Bernartického faráře této doby neznáme, a proto nelze v tomto smyslu na nic usuzovat. Zdá se tedy, že milevští řeholníci své jihočeské fary pravděpodobně opustili včas a ve zdraví.

Řeholníci shromáždění v Louce zvolili opatem kamýckého faráře Petra.[17] Petr je poprvé doložen 6. listopadu 1411, kdy byl potvrzen jako správce řádové fary v Červené,[18] kde působil do března roku 1413, kdy odtud přechází na faru v Kamýku, k níž byl konfirmován 19. března.[19] Tamním farářem zůstal až do své opatské volby již zmíněného 17. září 1423.

Nového opata však, podobně jako jeho předchůdce, nečekalo období klidné vlády. Loucký klášter, který považujeme za hlavní sídlo komunity, měl své dny již sečteny. Byl husity přepaden a poničen 12. listopadu roku 1425 a kanovníci, kteří nestačili uprchnout, tu byli upáleni;[20] nelze vyloučit, že zde zahynul i některý z milevských řeholníků. Příslušníci milevské komunity museli nejpozději od tohoto data hledat nové přístřeší, pravděpodobně ovšem odešli již dříve.[21] V každém případě se s hlavní částí konventu setkáváme až v srpnu roku 1427 v toužimském proboštství, tedy na jejich vlastní půdě, opět při příležitosti volby nového opata.[22] Jiná část konventu, pravděpodobně však jen tři řeholníci, žila v té době na hradě Zvíkov. Tito obdrželi zprávu o smrti opata Petra, jenž zemřel v nejmenovaném premonstrátském klášteře ležícím mezi Lincem a Pasovem. Zdali v něm opat žil již od nuceného odchodu z Louky nebo sem přicestoval později odjinud není možno říci; je však možné, že tu s ním pobývali i jiní milevští kanovníci. Na Zvíkově žijící bratři Mikuláš, Hroch a Jan zprávu o opatově úmrtí a jeho pohřbu v onom klášteře sdělili dopisem

4) Cit. v pozn. 1).
5) K okolnostem viz Dějiny Tábora I/1, s. 253nn.
6) MVB VII, s. 673, č. 1732.
7) Zde byly údajně uloženy ostatky prvního milevského opata a kronikáře Gerlacha - srov. k tomu E.A. Weyrauch, Dějiny kláštera, města a panství Milevska sepsané léta 1841. Milevsko 1997, s. 12.
8) Klášter byl poprvé husity napaden jen o několik týdnů později - srov. P. Vlček - P. Sommer - D. Foltýn, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1997, s. 706.
9) Cit. v pozn. 1); odtud čerpány i následující údaje.
10) Zdejší opat Tilmann byl pozván, aby byl přítomen volbě. Na možnost pobytu milevských řeholníků v Gerasu poukazuje také Kadlec, Katoličtí exulanti, s. 50.
11) Cit. v pozn. 1). K identitě těchto řeholníků se jistěji možno vyjádřit jen u fr. Přecha, kterého ztotožňuji s červenským farářem (viz níže) a fr. Petra, faráře v Kamýku. Cirkátor Ondřej a fr. Ondřej jsou možná totožní a jmenovaný fr. Hroch, je asi týž, jenž je později doložen jako bernartický farář (viz Příloha).
12) Kromě toho disponoval patronátním právem ke kostelu v Krásné Hoře nad Vltavou a podílem na patronátu v Kovářově. K vývoji vlastnictví a patronátního práva všech těchto far a jejich obsazení podrobně J. Adámek, Patronáty milevského kláštera ve středověku. Bibliotheca Strahoviensis 4-5 (v tisku).
13) Viz ibidem.
14) Faru spravoval od 27. září 1418 (Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim VII (1410-1419), ed. J. Emler, Pragae 1886, dále jen LC VII, s. 272).
15) Působil zde od 21. dubna 1418 (LC VII, s. 257).
16) Farářem v Kaplici se stal 24. listopadu 1414 (LC VII, s. 138) a doložen je dále roku 1428 (August Sedláček, Českomoravská heraldika II, Praha 1925, s. 144 Kaplickým farářem zůstal až do září 1434, kdy byl zvolen opatem (Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim VIII-X (1421-1436), ed. J. Emler, Pragae 1889, dále jen LC VIII-X, s. 233).
17) Cit. v pozn. 1).
18) LC VII, s. 37.
19) LC VII, s. 79.
20) P. Kroupa, Premonstráti v Louce - dějiny kláštera. Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny - Umělecká výzdoba - Ikonologie. Znojmo 1997, s. 26.
21) Je reálné, že již v roce 1424 komunita odešla do toužimského proboštství. Lze tak soudit podle zde vydané listiny, kterou však známe pouze z Březanova regestu – viz C. Zíbrt, Z dějin zámku a panství Zvíkova. Praha 1908, s. 92 (otisk z Časopisu Musea Království českého, 1908).
22) Viz Příloha; odtud čerpány i následující údaje.

z 29. července do Toužimi a vybídli k volbě nového opata. Toužimská komunita poté k volbě opravdu přistoupila a sice dne 23. srpna. Vzhledem k nebezpečným časům nemohlo být učiněno zadost řádovým zvyklostem, když nemohli přicestovat hodnostáři z jiných řádových kanonií. Novým opatem byl kompromisní volbou zvolen fr. Chval. Pravděpodobně jej můžeme ztotožnit s tehdejším toužimským proboštem, jenž zastával svůj úřad již od 30. července 1415.[23] Je zde však jistá nejasnost - vše totiž nasvědčuje tomu, že opat Chval se svého úřadu brzy vzdal a zůstal toužimským proboštem.[24] Již posledního lednového dne roku 1429 je totiž opatem Petr, který je doložen při konfirmaci faráře ke kostelu ve Střídce.[25] Jako důvod Chvalovy resignace na opatský úřad nabízí Dolista možnost, že zpráva o úmrtí opata Petra roku 1427 byla mylná a opat Petr, který se v pramenech objevuje v letech 1429-1433 je týž, který byl zvolen roku 1423 v Louce.[26] Tuto hypotézu by mohl potvrzovat také nejasný údaj o místě úmrtí - *v jakémsi klášteře našeho řádu mezi Pasovem a Lincem.*[27] Na druhou stranu toužimští premonstráti nejen že informaci považují za jistou, ale zmiňují též pohřeb opata Petra v nějakém klášteře.[28] Dolistova hypotéza, jakkoliv logická, tak zůstává neprokázána, neboť opat Chval mohl rezignovat z jakéhokoliv důvodu, nejen po údajném návratu opata Petra; při značné torzovitosti pramenů mohla nová opatská volba snadno uniknout.[29]

Záznam o volbě skýtá také poměrně přesnou informaci o početnosti v Toužimi shromážděné komunity, kdy jsou zde jmenováni převor Jan, Chval, Jakub, farář v Útvině, Petr, farář v Kamýku, Petr, vikář v Útvině a bratři Petr, Zdeněk a Vavřinec. Na odříznuté části pergamenu se pak nacházelo asi jedno jméno s označením úřadu.[30] Protože z formulace zápisu vyplývá, že byli asi zaznamenáni všichni přítomní řeholníci, je možno říci, že volby nového opata se zúčastnilo devět bratří. Jak početná byla v té době celá komunita sice přesně nezjistíme, ale můžeme provést dosti přesný odhad. K již řečeným řeholníkům připočteme tříčlennou komunitu na Zvíkově a fr. Ondřeje Hanibala, jenž možná v tu dobu nepobýval v Čechách, celkem tedy čtyři osoby. K nim je snad možno započítat další tři řeholníky, kteří se v pramenech mihnou na samém konci válečného období (nepředpokládám v této době přirozené přírůstky do řádu, ač je nelze vyloučit) a které zároveň evidentně nelze ztotožnit z žádným z předchozích.[31] Komunita tedy měla po více než sedmi letech od zániku kláštera minimálně 16 členů. Od vypuknutí válek až do doby volby opata Chvala jsme informován o úmrtí asi pěti řeholníků.[32] Těžko odhadnout k jak velkému úbytku tu došlo od doby nuceného opuštění kláštera, neboť předhusitské početní stavy nejsou známy.[33]

Ani opevněné toužimské proboštství však neposkytovalo premonstrátům bezpečné útočiště, neboť roku 1429 padlo do rukou husitského hejtmana Jakoubka z Vřesovic.[34] Kam odtud řeholníci odešli a kde strávili následující léta nevíme. Možná, že se uchýlili do nedalekého tepelského kláštera, který za válek zůstal ušetřen.[35] Jen několik měsíců po lipanské porážce husitských polních vojsk umírá někdy na přelomu srpna a září 1434 opat Petr,[36] jehož smrtí se symbolicky uzavřela dramatická etapa klášterních dějin. Nelze vyloučit, že opat zemřel již v milevském klášteře, kam se snad komunita vrátila hned, jak to bylo možné.[37]

Lze tedy říci, že svízele způsobené životem ve vyhnanství, častým stěhováním i nebezpečím života nevedly komunitu k rozpadu - ta naopak usilovala o uskutečňování řeholního života v maximálním možném rozsahu a zřejmě nerezignovala ani na duchovní správu, byť její výkon byl velmi silně omezen. I ve válečném období probíhalo obsazování inkorporovaných far, byť ne již formou více či méně pravidelné obměny jako dříve, nýbrž jen jmenováním nástupce po zemřelém faráři. Je reálné, že klášter snad ještě ve druhé polovině dvacátých let 15. století fakticky vedl duchovní správu ve třech farnostech své západočeské enklávy, totiž Toužimi, Střídce a Útvině. Jihočeské fary pravděpodobně být administrovány nemohly a řeholníci k nim

23) LC VII, s. 166n.
24) V úřadě setrval až do smrti asi v srpnu 1434 (LC VIII-X, s. 230).
25) LC VIII-X, s. 147.
26) K. Dolista, O seznamech milevských opatů (1187-1596), in: Milevský kraj 4 (říjen) 1947, s. 5.
27) Viz Příloha. Dolista, l.c., soudí, že se jednalo Schlägel, což bylo z Milevska osazené proboštství.
28) Srov. Příloha, kde se jméno kláštera nacházelo na odříznuté části pergamenu. Toužimští zde jistě čerpali z dopisu zde inzerovaného, jehož značná část je ovšem též na odříznuté části.
29) Pokud se týče osoby případného nového milevského opata, připadal by tu v úvahu nejspíše kamýcký farář, fr. Petr.
30) Snad mohlo jít o faráře Petra ze Střídky, jenž zemřel na počátku roku 1429 - LC VIII-X, s. 147.

31) Jedná se o fr. Peška (Pessa), faráře ve Střídce od 31. ledna 1429 (LC VIII-X, s. 147), fr. Bavora, probošta v Toužimi od 23. srpna 1434 (LC VIII-X, s. 230) a fr. Václava, od 27. října 1434 faráře v Útvině (LC VIII-X, s. 235). Fr. Ondřej, od 27. září 1434 farář milevský (LC VIII-X, s. 233), může být totožný se zmíněným Ondřejem Hanibalem; s fr. Petrem, který zemřel počátkem roku 1429 jako farář ve Střídce (LC VIII-X, s. 147), bylo již dříve počítáno, podobně jako s fr. Petrem, farářem v Útvině od 1. dubna 1433 do počátku podzimu 1434 (LC VIII-X, s. 189; s. 235). A stejně tak kaplický Jan Kamenička, v úřadu již od 24.11. 1414 (LC VII, s. 138), mohl být totožný s převorem Janem.
32) Opat Svatomír, + 5. září 1423 (MVB VII, s. 459, č. 1110); opat Petr, + konec dubna - počátek července 1427 (viz Příloha); fr. Martin, farář v Kamýku, + duben 1427 (LC VIII-X, s. 128); fr. Přech, farář v Červené, + po 1. září 1423 (tehdy naposledy doložen - MVB VII, s. 459, č. 1110); fr. Meinhard, farář ve Střídce, + před 1429. Je však nutno počítat i s dalšími zemřelými řeholníky, zvláště s těmi, kteří nebyli byť jen nominálními správci žádné fary, neboť zde máme jen minimální šanci jejich úmrtí zachytit.
33) Stanovení početnosti milevské klášterní komunity se bohužel bude vždy pohybovat jen v rovině odhadů. Pro celé předhusitské období nemáme totiž k dispozici jediný úplný seznam řeholníků. Nejpočetnější seznam pochází z roku 1362 - i zde je však včetně opata jmenováno pouze osm řeholníků (Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VII. 1358-1363, ed. B. Mendl - M. Linhartová, Pragae 1954-1963, s. 693, č. 1146) Jediné oč je možno se zodpovědně pokusit, je alespoň odhad minimálního počtu řeholníků. V klášteře byly jistě obsazeny všechny funkce, které jsou jmenovány ve zmíněném seznamu z roku 1362, tedy opat, převor, podpřevor, kustod, provizor, infirmář, kantor a cirkátor. K nim je nutno připočíst i další bratry a budeme-li jich počítat pouhých pět, asi bude odhad až přemrštěně střízlivý. Řekněme tedy, že v klášteře jistě stále přebývalo 13-15 kanovníků. Velmi významný byl jejich počet na farách inkorporovaných. Po odpočtu Milevska, kde často byl farářem jeden z dignitářů, můžeme počítat se sedmi osobami jakožto faráři. V případě kaplické fary víme o třech dalších řádových vikářích a minimálně stejným počtem bratří musíme počítat i v toužimském proboštství. Lze předpokládat, že nebylo žádoucí, aby farář - řeholník sídlil na faře sám; pravděpodobně tu s ním tedy žil minimálně jeden bratr jako vikář (což bylo ostatně běžné i na světských farách), třebaže výslovně doloženého jej máme pouze v Útvině. K sedmi farářům je tedy nutno připočíst alespoň dalších jedenáct vikářů. Po sečtení tak dospějeme k počtu, který v každém případě přesahoval tři desítky řeholníků, což však lze považovat za poddimenzovaný odhad.
34) Vlček - Sommer - Foltýn, o.c., s. 673.
35) Ibidem, s. 666.
36) Naposledy je doložen 23. srpna (LC VIII-X, s. 230), dne 27. září je již jako opat uveden Jan (LC VIII-X, s. 233).
37) Kadlec, o.c., s. 50, uvádí jako dobu návratu až rok 1437.

ustanovení byli vpodstatě pouze faráři titulárními. O tom se přesvědčujeme v případě Kamýku, kdy při konfirmaci nového faráře Petra dne 27. dubna 1427[38] je výslovně uvedeno, že ke kostelu není bezpečný přístup a proto instalaci provádí toužimský probošt, čemuž je třeba rozumět v tom smyslu, že kamýcký farář trvale sídlil v Toužimi. Přesto se zdá, že opati zcela nerezignovali a snažili se spirituální zprávu suplovat alespoň tím, že správce některých jihočeských far usídlili na Zvíkově - zde jsou doloženi faráři v Milevsku, Bernarticích a Kovářově.[39] Tvořili zde malou komunitu, která jednak mohla střežit snad zde uložené ostatky prvního milevského opata Gerlacha,[40] jenž byl v Milevsku uctíván jako blahoslavený, jednak mohli její členové v klidnějších mezidobích konat bohoslužby v okolí. Že se nejednalo jen o náhodně zde shromážděné řeholníky, kteří tu pobývali od zániku kláštera, dokládá osoba bernartického faráře Hrocha, který je doložen při opatské volbě v Louce roku 1423, kam evidentně vzhledem ke krátkosti času nemohl ze Zvíkova dojet (srov. výše).

Nebýt nešťastných zástav rozsáhlého nemovitého klášterního majetku, pravděpodobně by nic nebránilo tomu, aby početně stále ještě dostatečně silná komunita obnovila klášter v plném slova smyslu. Namísto toho však přišlo období dalšího úpadku, jemuž mohli opati jen dosti bezmocně přihlížet.

Příloha

1427, 23. srpna - Toužim, kostel sv. Jana Křtitele

Veřejný notář Mikuláš Mikulášův z Ústí zlistiňuje, že řeholníci milevského kláštera, kteří se shromáždili v toužimském kostele sv. Jana Křtitele, zvolili prostřednicvím svých zástupců kompromisem novým opatem svého spolubratra Chvala. Inzerován je dopis ze 29. července 1427, kterým milevští řeholníci žijící na Zvíkově sdělují předešlým, že opat Petr zemřel a vybízejí je k volbě opata nového.

[In nomine Domini. Amen. Anno] nativitatis eiusdem millesimo quadringentesimo vicesimo septimo, indiccione quarta, die vero vicesima tercia mensis Augusti, hora terciarum vel quasi, pontifficatus [--- domini] nostri[a] domini Martini, divina providencia pape quinti, anno ipsius decimo, in villa Tuzim Pragensis diocesis, in ecclesia sancti Johannis Baptiste ibidem in [Tuzim --- in]frascripti testiumque presencia subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, constituti personaliter honorabiles et religiosi viri Johannes prior, Chwal [---]us, Jacobus in Utwina, Petrus in Kamik, ecclesiarum parrochialium rectores, Petrus, Zdenko, Laurencius, Petrus, vicarius in Utwina, fratres professi monasterii [Milocensis ---] ad sonum campane capitulariter congregati proposuerunt, quod postquam per reli[gi]osos fratres Nicolaum in Cowarzow, Hrochonem in Pernarticz et Johannem in Milowsk [---] monasterii Milocensis et ordinis Premonstratensis confratres ipsorum professos et per ipsorum litteras autenticas subscriptas de morte venerabilis patris domini Petri, bone [memorie ---] dicti monasterii ipsorum Milocensis abbatis et pastoris, certitudinaliter edocti essent et informati, cuius eciam corpus nunc anno depresenti honorifice in monasterio [---], ad[b] eleccionem futuri abbatis et pastoris procedendum prout de jure tenebantur, decreverunt. Ffuitque a dictis fratribus dies certa, videlicet vicesima tercia mensis [---]bus monasterii ipsorum et aliis omnibus quorum interest, vel qui sua crederent interesse statuta, eciam propter fratrum absenciam certa vicaria [?] ipsorum vim citacionis habens [?] [---] in Tuzim affixa, ubi tunc dictis die et hora omnibus fratribus congregatis omni, quorum interest, contumacibus reputatis et non comparentibus. Ipsi omnes et [singuli --- m]orem et consuetudinem hactenus tentam et observatam ad sonum campane, ut premissum est, Spiritus Sancti gracia per anthifonam versiculum et oracionem invocata una [---] congregati ad elleccionem futuri abbatis et pastoris viduati ipsorum monasterii intendebant. Et ne de ipsorum elleccione aliqualis haberi possit hesitacio [--- c]ommiserunt protestacionem, quod licet ad huiusmodi elleccionem ex antiqua et laudabili consuetudine aliquos certos ordinis ipsorum prelatos vocare debuissent [--- t]empora mala et periculosa, prochdolor, currencia et signanter propter hereticorum wiglefistarum et hussitarum presenciam in confinio ipsorum existencium huiusmodi prela[---] elleccionem, ut premissum est, futuri abbatis et pastoris procedentes nonnullas fidedignas personas una mecum notario publico infrascripto in test[i]monium [---]. Quibus[c] omnibus sic, ut premittitur, pro elleccione huiusmodi congregatis diversis tractatibus prehabitis, videbatur eis comodius et utilius per formam [---]em procedere. Unde primum religiosus frater Johannes prior suo ex officio fratrem Jacobum in Utwina, alii vero omnes et singuli fratres suo tociusque sui con[ventus --- Petrum in K]amik ecclesiarum parrochialium plebanos nullo inter ipsos discrepante aut contradicente arbitros et compromissarios ellegerunt et nominaverunt. Ita tamen et taliter [---]ssam in unum concordare non possent, quod unum alium in superarbi- trum quemcumque ex fratribus valerent et cum eodem huiusmodi eleccionem terminare et diffinire valerent [--- arb]itros quam superarbitrum melioribus modo, via, jure et forma, quibus melius et efficacius fieri potest et debet, receperunt et aprobaverunt ac pronunc recipiunt et approbant [---] et superarbitro simul[d] plenam liberam potestatem, auctoritatem et mandatum ad nominandum et elligendum seu providendum ipsis et monasterio ipsorum sic, ut premittitur, [---] ydoneo et discreto ac ipsis fratribus ellectum nominandum et pronu[n]cciandum, promittentes nichilominus bona fide per ipsos ellectum recipere et habere pro abbate et [--- compromi]sarii seu arbitri aut superarbitri ipsis fratribus ex se vel aliis duxerint elligendum. Quo facto predicti fratres Jacobus et Petrus arbitri in unum componere et [---] tunc ad statim religiosum fratrem Petrum, vicarium in Utwina, professum dicti monasterii et ordinis, confratrem ipsorum ibidem presentem, cum consensu et vo[luntate fra]trum in superarbitrum ellegerunt, qui huiusmodi onere in se sponte assumpto, statim una cum dictis fratribus Jacobo et Petro arbitris soli-

38) LC VIII-X, s. 128.
39) V případě Kovářova se nejednalo o faru inkorporovanou a řeholník ji spravoval jen výjimečně - viz LC VII, s. 257.
40) Srov výše pozn. 7).

ta prestiterunt [--- iuram]enta, quod in hoc facto et negocio nolunt esse receptatores personarum nec, favorem respicere, non causa alicuius amicicie vel remuneracionis future sed simpliciter [---] bona fide propter monasterii et fratrum comodum et honorem in personam realem, utilem, habilem et honestam declinare, denique dicti compromissarii, arbitri [---] ad partem consumpto non longo temporis intervallo, matura super hoc sufficienti et diligenti deliberacione prehabita, in dicta ecclesia sancti Johannis in Tuzim consti[tuti ---]gali viro utique in spiritualibus et temporalibus circumspecto et approbato aliisque virtutum meritis insignito, venerabili fratre et domino Chwalone, dicti monasterii [---]onem fecerunt ipsumque in abbatem et pastorem ipsorum et monasterii Millocensis ellegerunt et per me, notarium publicum infrascriptum, publice pronuncciari fecerunt [---] Chwalonem abbatem dicti monasterii Milocensis et ordinis sic ellectum omnes fratres suprascripti in ipsorum dicti monasterii et ordinis abbatem actu nullo contradi[cente ---]erunt et ad capitulum prescriptum crida ibidem facta et premissa adductum, in ecclesia predicta in Tuzim celebratum, campanis pulsatis, Te Deum laudamus ad laudem gloriosam [---] Dei eiusque intemerate virginis genitricis Marie, sancti Egidii et omnium sanctorum solempniter decantarunt et eidem ellecto unanimiter ante maius altare [---] reverenciam exhibuerunt et obedienciam promiserunt possessionemque omnium et singulorum bonorum dicti monasterii Milocensis, quorum possessores fuerunt vel in futurum [fuerint ---], quantum in ipsis fuit et est, omnimode assignarunt. Demum tenor litterarum de quibus superius fuit et est facta mencio cum superscripc[i]one et subscripcione est talis: [---] fratribus Johanni priori, Chwaloni ceterisque in Tuzim degentibus nobis dilectis salutem in eo, qui est vera Salus omnium. In tribulacionibus et in adversis pa[---]a perseverare fratres et amandi domini si nondum propallata fuerit vobis dolenda mors venerabilis patris nostri domini Petri, abbatis monasterii nostri Milo[censis ---] in quodam monasterio nostri ordinis degens inter Patawiam et Lyncz viam universe carnis anno depresenti est ingressus, sed quia, ut nostis, [---] malicie et rancoris. Ne igitur ortus nostri monasterii decrescat aliusque dissonus nostre volumptati se sathagat nobis [---] humiliter et monemus, quatenus, ut vestra interest, patrem familias nobis et vobis[e] / [---] qui ut [---] magister est [---]lacionis q[---] favore universitatem vestram in d[---] [...?]etis procuretis, [---] elligatis monasterio nostro in cunctis et singulis vestram iuxta legalem industriam pro futuro [---]ntes nobis grata [---c]elebraveritis ellecionem, voluntatem consonam nostrum simul per ...[?] signanter in ffratrem Johannem priorem. In casu quoque si di[sson]ancia fieret ad maiorem [---]cciamus ratam gratam irrefragabiliter presentibus astringentes. Datum in Zwiekow, feria tercia Marte, anno Domini millesimo quadringentesimo XXVII[mo] [Nicolaus in Cowarzow, Hrocho i]n Bernarticz et Johannes in Milewsk, ecclesiarum plebani, fratres professi monasterii Milocensis in Zwiekow. Postremo omnes et singuli fratres supra[scripti ---]one per...[f] sic, ut premittitur, nullo contradicente canonice facta et approbata pecierunt sibi per me, notarium publicum infrascriptum, et de omnibus et singulis aliis [---] vel plura publicum seu publica instrumentum seu instrumenta. Acta sunt hec anno, indiccione, die, hora, pontificatus et loco quibus supra, presentibus ibidem [---]s et dominis Adalberto baccalario in

artibus in Luk, Martino in Plana, Henzlino in Chodowa Plana, Mathia dicto Randa in Wrzieskowicz, parrochialium [ecclesiarum plebanis]is, Henzlino de Kogessowicz, Buzkone de Plasna, armigeris, ingenioso Johanne de Rabsstain, testibus Pragensis diocesis ad premissa vocatis pariter et rogatis.

Et ego Nicolaus, quondam Nicolai de Usk, clericus Pragensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, prescriptis capituli congregacioni ac observacioni tractatibus compromissioni[g] elleccioni, litterarum exhibicioni omnibusque aliis et singulis premissis, dum sic, ut premittitur, fierent et agerentur, et una cum prenominatis testibus presens interfui eaque et singula sic fieri vidi et audivi manu propria scripsi, publicavi et in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis consignavi, rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

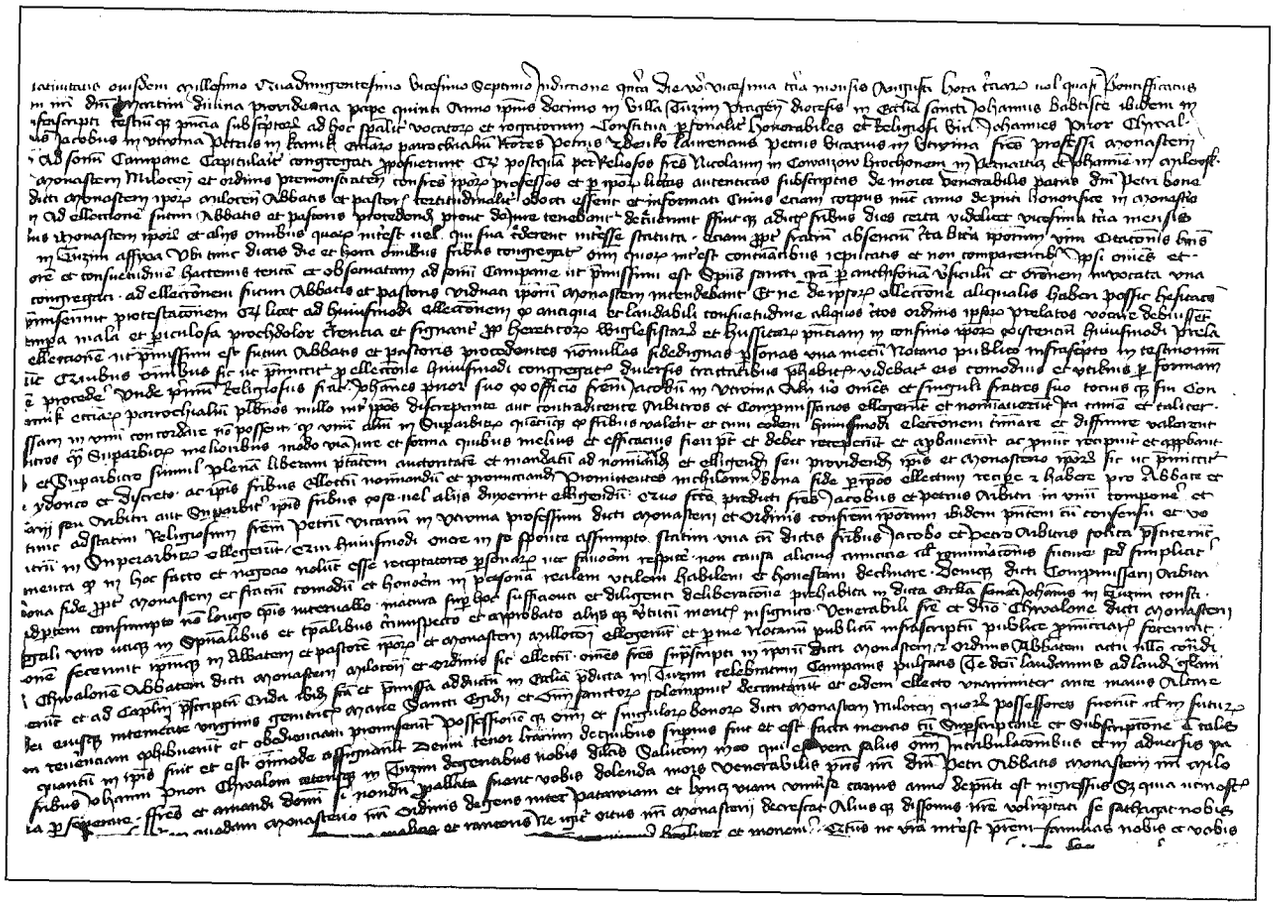
Originál na pergamenu; uloženo v Archivu Pražského Hradu (Archiv metropolitní kapituly), sig. 811 XXVIII 2b. Z instrumentu jsou dochovány dva fragmenty o rozměrech cca 29x18 a 29x20 cm sejmuté z knižní vazby. Za účelem vazby byla vyříznuta střední část instrumentu s několika řádky textu a celý pergamen byl po levé straně v šíři několika centimetrů odříznut. Z notářského signa zachován jen nepatrný zbytek, dole uprostřed a vpravo dva dvojité průřezy pro závěsy pečetí.

Regest: J. Eršil - J. Pražák, Archiv pražské metropolitní kapituly II. Katalog listin a listů z let 1420-1561, Praha 1986, s. 22, č. 30 a 31.

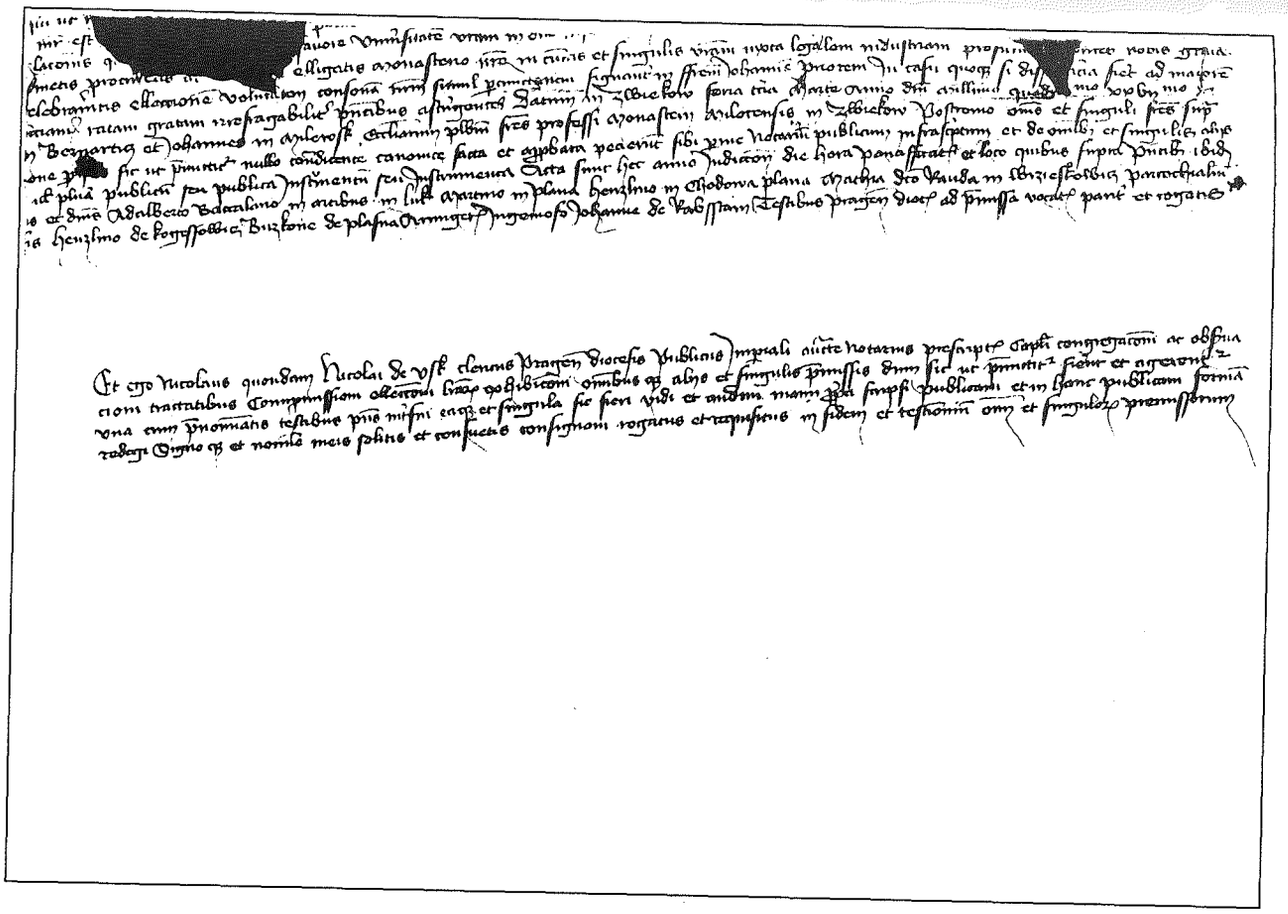
a: Z předcházejícího slova na odříznuté části jsou dochovány pouze tři dříky. - b: Z předcházejícího slova na odříznuté části jsou dochovány pouze dříky z koncového písmene „*m*" nebo „*n*". - c: Z předcházejícího slova na odříznuté části jsou dochovány pouze dva dříky s vyznačením obecného zkrácení a koncové „*t*". - d: Slovo zkomoleno napsáním jednoho dříku navíc. - e: Zde končí první fragment; dále chybí několik celých řádků. - f: Inkoustová skvrna činí zbytek slova nečitelným. - g: Psáno „*conmpromissioni*".

Chybějící části textu vyznačené závorkami nejsou dále odkazovány.

Za laskavé přehlédnutí textu edice a připomínky děkuji dr. Janě Zachové.

Horní část fragmentu notářského instrumentu o volbě milevského opata v Toužimi ze dne 23. srpna 1427.

Spodní část fragmentu notářského instrumentu o volbě milevského opata v Toužimi ze dne 23. srpna 1427.

EIN EMPFEHLUNGSSCHREIBEN DES BÖHMISCH-MÄHRISCHEN LANDKOMTURS ALBRECHT VON DUBÁ VON 1428

Karel Hruza

Immer wieder stößt der Historiker bei Arbeiten mit mittelalterlichen Handschriften auf Pergamentstücke, die damals für Archivare und Bibliothekare nicht mehr des Aufhebens wert waren und die zur Verwendung meistens als Spiegel- oder Schmutzblatt freigegeben wurden. In den wenigsten Fällen gehören diese Funde zum gerade vom Finder bearbeiteten Forschungsfeld. Bei der Suche nach Quellen hussitischer Provenienz in der Bibliothek des Zisterzienserinnenklosters Marienstern in Panschwitz-Kuckau (Kr. Kamenz, Sachsen) stieß ich auf eine kleine Pergamenturkunde, die zwar der hussitischen Epoche entstammt, aber von einem Gegner der Hussiten ausgestellt wurde.[1] Das Stück aus dem Jahre 1428 ist weder aus diplomatischer Sicht noch wegen seines Inhalts besonders auffällig, soll aber dennoch zum Druck gebracht werden, denn es wirft ein wenig Licht auf ein damals alltägliches Schicksal: Ein Niklas - wir erfahren nur diesen Namen - hatte den Landkomtur des Deutschen Ordens von Böhmen und Mähren, Albrecht von Dubá, um ein Empfehlungsschreiben gebeten, ihm behilflich zu sein. Niklas hatte wegen der Auseinandersetzungen mit den Hussiten zumindest seinen Wohnsitz verlassen und befand sich auf der Flucht, bei welcher er auf die Hilfe anderer angewiesen war. Diese versprach er sich unter anderem vom Deutschen Orden, wie auch der Landkomtur seiner Bitte entsprach und ihm das Empfehlungsschreiben ausstellte.

Seit ca. 1200 - ein genaues Datum kann nicht genannt werden - war der Orden im Königreich Böhmen ansässig. Die in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts entstandene Ballei Böhmen-Mähren wurde im 14. Jahrhundert direkt dem Hochmeister als (Kammer-)Ballei unterstellt. Die böhmische Niederlassung gehört zu den frühesten Niederlassungen des Ordens in Mitteleuropa und könnte, worauf Ivan Hlaváček kürzlich nochmals aufmerksam gemacht hat, sogar die früheste überhaupt darstellen.[2] Der älteste Besitz, ein Spital, befand sich in Prag, spätere bekannte Stützpunkte der Ballei lagen in bzw. um Eger (Cheb), Aussig (Ústí nad

1) Dank schulde ich Sr. Elisabeth O.Cist. für die Möglichkeit der Bibliotheksbenutzung und Frau Dr. Anne-Katrin Köhler und Herrn Dr. Georg Michels für wertvolle Hinweise.

Labem), Bilin (Bílina), Komotau (Chomutov), Pilsen (Plzeň), Pitschkowitz (Býčkovice), Königgrätz (Hradec Králové), Drobowitz (Drobovice), Deutsch Brod (Německý, dnes Havlíčkův Brod), Neuhaus (Jindřichův Hradec), Austerlitz (Slavkov u Brna) und im schlesischen Troppau (Opava). Für zwei Jahrhunderte genoß der Orden die Gunst der Könige von Böhmen, was sich erst unter König Wenzel IV. änderte, der auf die Güter des verschuldeten Ordens zugriff. Innere Zerrüttung, Verschuldung, Eingriffe des Königs und schließlich die Kriege und Umwälzungen der Hussitischen Revolution brachten das Ende des größten Teils der Ordensbesitzungen in Böhmen.

Die Urkunde von 1428 wurde auf der Burg Kostomlaty (Kr. Teplice) ausgestellt, die vom Landkomtur Albrecht gehalten wurde. Der hochadelige Albrecht von Dubá ist von 1394 bis zu seiner 1402 durch schlechte Amtsführung veranlaßten Absetzung durch den Hochmeister als Landkomtur nachweisbar. Er amtierte zumindest um 1410 als Vogt der Neumark und wurde 1415, spätestens aber 1418 wieder mit dem Amt des Landkomturs betraut.[3] Dieses Amt ist für Böhmen seit 1233 nachweisbar, wobei der „Amtssitz" in Prag lag.[4] Wegen der führenden Parteinahme der Prager Städte für die Hussiten und des Verlustes des Ordensbesitzes hatte sich Albrecht auf seine Burg Kostomlaty zurückgezogen, die nicht als Besitz des Ordens anzusprechen ist. Die vielleicht schon im 13. Jahrhundert errichtete Burg kam nach mehreren Besitzerwechseln vor 1388 an die Herren von Dubá und im besonderen 1407 an Albrecht, der von Wenzel IV. mit der Burg belehnt wurde, aber die Herrschaftsrechte mit der Gattin seines verstorbenen Bruders teilen mußte.[5] Im Sommer 1420 vollzog König Sigismund die Belehnung an Albrecht und Heinrich und ihren Vetter von Dubá und 1424 öffnete Albrecht die Burg dem Markgrafen von Meißen Friedrich, in dessen Schutz er sich begeben hatte und von dem er sich Rückhalt bei der Hussitenabwehr versprach.[6] Welche Dinge sich im Frühjahr 1428, also der Zeit der Ausstellung des Empfehlungsschreibens für Niklas, um Kostomlaty

2) Zum Orden in Böhmen vgl. Josef Hemmerle, Die Deutschordens-Ballei Böhmen in ihren Rechnungsbüchern 1382-1411 (QuStDO = Quellen und Studien zur Geschichte des deutschen Ordens 22), Bonn - Bad Godesberg 1967, S. 9-34; Klaus Militzer, Die Entstehung der Deutschordensballeien im Deutschen Reich (QuStDO 16), 2. Auflage Marburg 1981, S. 57-63 und S. 149-151, und Marjan Tumler, Der Deutsche Orden im Werden, Wachsen und Wirken bis 1400, Wien 1955, S. 95-104. Bei diesen, den heutigen Anforderungen stellenweise nicht mehr genügenden Werken ist die ältere Literatur angeführt. Die Geschichte des Ordens in Böhmen sollte von der Geschichtsforschung vermehrt zum Thema gemacht werden, vgl. zuletzt Ivan Hlaváček, Die Deutschherrenritter und die Kirche im böhmischen Staat der Přemyslidenzeit. In: Ritterorden und Kirche im Mittelalter, hg. v. Zenon Hubert Nowak (Ordines Militares - Colloquia Torunensia Historica IX), Torun 1997, S. 129-142, zu den Anfängen in Böhmen S. 132f.

3) Vgl. Hemmerle, Deutschordens-Ballei, S. 23-32, und Tumler, Orden, S. 620, der auch Albrecht von Dubá (den Älteren) 1372-1378 als Landkomtur anführt. Das Jahr 1415 nennt Sedláček, Hrady, S. 204, ohne Quellenangabe.

4) Vgl. Militzer, Entstehung, S. 58.

5) Zur Burg Kostomlaty und ihren Besitzern vgl. wie auch im folgenden August Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Bd. 14, 2. Aufl. Praha 1936, S. 202-209, und Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezku, III Severní Čechy, bearb. v. einem Autorenkollektiv unter Rudolf Anděl, Praha 1984, S. 220-222.

6) Die Belehnung durch Sigismund in Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410-1437), bearb. von Wilhelm Altmann, Innsbruck 1896-1900 (ND Hildesheim 1968), Nr. 4262 (31. August 1420, Čáslav).

abgespielt haben, ist nicht auszumachen, wobei freilich das Schicksal des Bittstellers Niklas mit der lokalen Geschichte des Gebietes um Kostomlaty und auch mit den Taten des Landkomturs oder dem Eingreifen des Ordens in den Hussitenkrieg 1427 in keiner Verbindung stehen muß.[7]

Sechs Jahre später sollte die Burg Schauplatz größerer kriegerischer Aktivitäten werden, als sich im April 1434 ein Haufen unter dem taboritischen Hauptmann Jakoubek von Vřesovic vor die in den damaligen Auseinandersetzungen übrigens strategisch eher unbedeutende Burg legte und dort bis in den Juni hinein verharrte.[8] Jakoubek, ein erfahrener Krieger mährischer Abstammung und seit 1426 für lange Zeit einflußreichster lokaler Machthaber im nordwestlichen Böhmen, schwächte freilich die eigene Seite, denn seine Truppen unterstützten nicht jene taboritischen Einheiten, die am 30. Mai bei Lipany gegen das Heer der verbündeten gemäßigten Hussiten und Katholiken eine entscheidende Niederlage erlitten. Er zog mit dem Großteil seiner Streitmacht von Kostomlaty erst ab, als nach dieser Schlacht einige der siegreichen gegnerischen Heerführer seine Feste Řisuty angriffen, kehrte aber alsbald zurück.

Über die Belagerung der Burg hat sich ein Schreiben Albrechts an den in jenen Tagen in der Marienburg anwesenden Hochmeister Paul von Rusdorf erhalten, das höchstwahrscheinlich am 21. April 1434 auf Kostomlaty ausgestellt wurde.[9] Albrecht teilt mit, in Erwartung eines bewaffneten Einfalls Kaiser (!) Sigismunds würden sich die *Thaborn stark sammeln vor Pilzen*, um Sigismund zu bekämpfen. Hintergrund ist die vom Juli 1433 bis in den Mai 1434 andauernde Belagerung Pilsens durch hussitische Feldheere.[10] Albrecht berichtet weiter, *das ich vnd mein sloss Costomlat swerlichen vorterbt vnd vorheret byn von den Thaborn, also das mirs gar hert leit vmb speise uff meim slosse. Nu hat der erber knecht Maxin angesehen vnsern grossen gebrechen vnd hat mir mein slos gespeist vnd geholffen mit allerlei speis, also das ich im schuldig bleibe me denne hundert schock ...*

7) Die Ereignisse nur der vorangegangenen Monate boten genug Anlässe für persönliche Schicksale: 1427 Unruhen in Prag um Siegmund Korybut, Kriegszüge radikaler Hussiten in die Lausitz, Einfall eines Kreuzzugheeres nach Böhmen und dessen Niederlage bei Tachau, 1428 Kriegszug der Hussiten über Mähren und Westungarn nach Schlesien. Zum Orden 1427 vgl. die Skizze bei Carl August Lückerath, Paul von Rusdorf - Hochmeister des Deutschen Ordens 1422-1441 (QuStDO 15), Bonn - Bad Godesberg 1969, S. 79-81.

8) Die wichtigste Quelle ist die Chronik des katholischen Parteigängers Bartošek von Drahonice in Fontes rerum Bohemicarum 5, hg. v. Jaroslav Goll, Praha 1893, S. 615f.: *Tandem Jakubko de Moravia ... qui tunc cum Zatensibus, Lunensibus, Slanensibus ante castrum Kostomlati in districtu Zatensi castra metaverant ipsum hostiliter lucrare cupientes, quod castrum tunc tenuit dominus Sigismundus de War[t]mberg ...* Vgl. weiters František Šmahel, Husitská revoluce. 4 Bde., 2. Aufl. Praha 1995/96, hier Bd. 3, S. 167-169 und S. 293-296. Zu Jakoubek vgl. Hans Hallwich, Jakaubek von Wřesowitz. In: Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 4, 1865, S. 33-49, der eine - wenn auch tendenziöse - Übersicht der kriegerischen Auseinandersetzungen im nordwestlichen Böhmen bietet.

9) Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an, hg. v. František Palacký, 2 Bde. Praha 1872/3, hier Bd. 2, Nr. 906. Das Schreiben ist ohne Jahresangabe ausgestellt. Eindeutiger terminus post quem ist die Kaiserkrönung Sigismunds am 31. Mai 1433, aus anderen Quellen kann das Jahr der Belagerung 1434 ermittelt werden, vgl. Sedláček, Hrady, S. 205, womit Hemmerle, Deutschordens-Ballei, S. 30, und Hallwich, Jakaubek, S. 39, zu korrigieren sind. Es bleibt zu klären, inwieweit Siegmund von Wartenberg in die damaligen Geschehnisse um Kostomlaty involviert war, vgl. Hallwich; Šmahel, Revoluce 3, S. 409, Anm. 558, und Bartošek von Drahonice, S. 615. Zum Hochmeister vgl. Lückerath, Paul von Rusdorf. Ebd. S. 211-224 dessen Itinerar.

Anschließend bittet Albrecht um Rat und Hilfe für sich und die Burg *das wir das slos mochten behalden czu nucz vnd czu fromen ewern gnaden vnd dem orden* ..., um Güte und Freundschaft gegenüber seinem Helfer Hans Maxim von Chýnic, der als Hauptmann der Stadt Brüx (Most) waltete, und schließlich um die Bezahlung der diesem geschuldeten Summe.

Zumindest bei Kostomlaty aber blieb Jakoubek der Sieger, denn 1435 sah sich Albrecht gezwungen, die Burg an den taboritischen Hauptmann und seinen Sohn zu verkaufen, welche die Burg an sich gerissen hatten. Es kam darüber in den nachfolgenden Jahren noch zu gerichtlichen Auseinandersetzungen, doch verblieben die „von Vřesovic" im Besitz der Burg.[11)]

Edition:

1428 April 23 - Kostomlaty [pod Milešovkou]

Or. (A), Pg., Klosterbibliothek Marienstern in Panschwitz-Kuckau (Kr. Kamenz, Sachsen), Codex Oct. 13 (B 172/li), „Brevier (Diurnale)", 15. Jahrhundert, Papier, ca. 160 x 100. Hinterer Buchdeckel gebrochen und Einband am Rücken abgerissen. Die Urkunde ist als Schmutzblatt dem Buchblock vorgebunden, ihr linker Rand ist beschnitten (Textverlust. In eckigen Klammern stehen die Ergänzungen des Editors). Siegel und Pergamentstreifen sind abgefallen.

[Ich] Albrecht von der Duben uff Costamlad gesessn, lanthkomptur des Dewczen Ordens der baley / [zu Be]hmen vnd zu Merhern, enpite allen gebitegern vnd amptleute vnsers ordens meynen / [gruss] vnd pitte alle, dy mit desim offin briue besucht oder ansichtig werden, das ir wolt / [wi]der Niclassen, czeger desis brius, ferderunge vnd guten wyllen beweysen, wen her sich / [b]ilichen vnd yherlichen gehalden hot in seynem wesen, sunder von verterbnisse / [be]notnis vnd onsicherunge wegen der keczerey mus her weychen, also vyl andere / [ar]me leute, beyde geystlichen vnd wertliche, haben must am vnd vor dem eren / [...]en durch eres vesten vnd sicherunge eres leybis, also hot her mich gebeten, im / [zu] derloben, wo her sich dyrner mochte bey seynen frunden oder andern yrbern / [gu]ten leuten vnd besundern bey vnserm orden, wo her den gehaben mag, bys is / [...] der allmechtige den onglobe wandelte vnd vns eynen gnadigen frede gebe, / [des] habe ich angesehn sein gebete vnd syene gute monunge vnd habe is im / [der]lobet durch seynes besten. Vnd des czu eynem bekentnisse habe ich mein s(ige)l / heissen hengen an desin offin brieff, der gegeben ist vff Costamlad noch gotis gepurt M° CCCC° vnd dornach in deme xxviii iare an sancti Jurge tage.

10) Vgl. zu diesen Ereignissen Josef Hejnic / Miloslav Polívka, Plzeň v husitské revoluci. Hilaria Litoměřického „Historie města Plzně", její edice a historický rozbor, Praha 1987, und in einen größeren Rahmen gestellt Miloslav Polívka, Böhmen in der Endphase der hussitischen Revolution und internationale Aspekte seiner Entwicklung (Die Zuspitzung des Kampfes um den Charakter des böhmischen Staates in der Zeit der hussitischen Bewegung). In: Historica 29, 1989, S. 161-232. Zur Schlacht bei Lipany vgl. insbesondere Petr Čornej, Lipanská křižovatka. Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy, Praha 1992.

11) Vgl. Bartošek von Drahonice, S. 617, zum Juli 1435: ... *Jakubko de Moravia tunc tenens Bielinam, Kostomlati, Kysperk, Engspurk castra* ... und Sedláček, Hrady, S. 205f.

DOPORUČUJÍCÍ LIST ČESKO-MORAVSKÉHO ZEMSKÉHO KOMTURA ALBRECHTA Z DUBÉ Z ROKU 1428

Karel Hruza

V knihovně cisterciáckého kláštera v saském Panschwitz-Kuckau nalezl autor list psaný na pergamenu, který vydal Albrecht z Dubé na Kostomlatech dne 23. dubna 1428 ve prospěch blíže neznámého Niklase. Ve zkratce je charakterizována situace řádu německých rytířů v českých zemích a osud výše jmenovaného zemského komtura Albrechta, který se počátkem dvacátých let 15. století na Kostomlatech usadil. Autor připomíná i osudy kostomlatského hradu v polipanském období, kdy se jich zmocnil Jakoubek z Vřesovic.

Historické události v tomto regionu nejsou pro jaro 1428 dostatečně známy a stejně tak nevíme nic bližšího o tom, za jakých okolností zmíněný Niklas požádal komtura o pomoc. Ten mu v každém případě vystavil list, jehož znění je v závěru studie vydáno. Albrecht z Dubé na Kostomlatech, zemský komtur řádu německých rytířů v Čechách a na Moravě, žádá na základě Niklasovy prosby všechny příslušníky svého řádu i jiné čestné lidi o to, aby Niklasovi, jenž předkládá jeho list, vycházeli vstříc, neboť je podobně jako mnozí jiní lidé duchovního i světského stavu v konfliktu s kacíři a musí před nimi prchat.

NĚKOLIK PRAMENNÝCH DODATKŮ K OBLÉHÁNÍ HRADU BECHYNĚ HUSITY V ROCE 1428

Miloslav Polívka

Tříměsíční obležení Bechyně husitskými vojsky v létě a v době počínajícího podzimu roku 1428 není zatím dostatečně objasněno, což je jednoznačně způsobeno chatrnou mozaikovitostí dochovaných pramenů. Jejich dosud poznaná výpovědní hodnota brání totiž jak odhalení přesných důvodů a termínu rozhodnutí velitelů husitských vojsk oblehnout do té doby husity neztečenou katolickou pevnost, tak i detailněji popsat průběh bojů o hrad, vklíněný mezi táborské panství a rožmberskou doménu. F. Šmahel naposledy důkladně shrnul okolnosti, za nichž snad padlo rozhodnutí husitských hejtmanů ztéci v létě roku 1428 Bechyni. Poukázal na fakt, že není jasné, zda se představitelé bratrstev na pokusu dobýt tento hrad (a vedle toho i Lichnici) dohodli na sněmu, který se měl konat buď v Kutné Hoře nebo v Praze, vyloučena není ale ani možnost, že se tak stalo při nějakém jiném setkání.[1] Současně zařadil obléhání Bechyně do širšího kontextu válečné činnosti polních vojsk v létě roku 1428.[2]

O vylíčení této události jsme zpraveni především z několika stručných kronikářských zmínek. Starý letopisec píše, že byla Bechyně obležena v létě před sv. Havlem (16. října) 1428 a vystavena křížové palbě,[3] o něco podrobněji se rozepsal Bartošek z Drahonic, který určil počátek obléhání na 8. červenec 1428 a datum uzavření příměří a vydání Bechyně polním vojskům kolem 16. října.[4] V literatuře se zevrubněji zabývali obléháním Bechyně v roce 1428 vedle výše citovaných moderních prací Šmahelových dříve především V. V. Tomek[5] a A. Sedláček,[6] kteří použili mimo to i zpráv uváděných Z. Theobaldem k tomu, aby

1) F. Šmahel, Dějiny Tábora. Díl I, sv. 2, České Budějovice 1990, s. 408n. a s. 460, pozn. č. 11 s odkazy na další literaturu
2) F. Šmahel, Dějiny Tábora. Díl I, sv. 2, České Budějovice 1990, s. 408n. a s. 460, pozn. č. 11 a dále F. Šmahel, Husitská revoluce. Díl III, Praha 1993, s. 204 - 206.
3) Staré letopisy české (z vratislavského rukopisu), ed. F. Šimek, Praha 1937, s. 55.
4) Kronika Bartoška z Drahonic, ed. J. Goll, FRB V, Praha 1893, s. 598.
5) V. V. Tomek, Dějepis města Prahy. Díl 4., Praha 1879, s. 409 - 415.
6) A. Sedláček, Bechyně hrad. Hrady, zámky a tvrze Království českého 7, Praha 1934, s. 23 - 25.

popsali protihusitské aktivity bechyňské posádky před vlastním obležením hradu.[7]

Během dalšího výzkumu se však podařilo najít ve fondech Státního archivu v Norimbergu (dále StAN) několik dalších písemností, jež umožňují o krůček rozšířit poznání okolností obléhání Bechyně a potvrdit tak, že i tato přece jen nikoli zcela malá a bohužel málo detailně známá operace neunikala pozornosti zahraničních pozorovatelů.

V roce 1993 mnou vydaná kvitance ze 16. listopadu 1428, v níž kurfiřt Fridrich, markrabě braniborský a purkrabí norimberský, spolu s členy tzv. *„Norimberské šestky"* potvrdil výdaje schválené na pomoc Bechyni, doložila, že hrozba obléhání tohoto hradu měla svým způsobem ohlas též za hranicemi českých zemí. Vždyť Fridrich byl římským králem Zikmundem pověřen vedením bojů proti husitům a *„Norimberská šestka"* spravovala spolu s ním peněžní prostředky vybrané zejména na německých územích říše pro zajištění podpory katolické strany v českých zemích a zvláště na financování křižáckých tažení do Čech.[8]

Mezitím se autorovi edice uvedeného Fridrichova listu podařilo najít ve fondech StAN pramen, o který (či o jeho opis) se kurfiřtem v polovině listopadu 1428 vydaná kvitance opírala. Znal jej (v celé obsahové části ale nepřesně) již Fr. von Bezold, který zmínku o vybírané tzv. husitské dani (*„hussensteuer"*, *„hussengeld"*) a příjmů z ní plynoucí pro kurfiřta Fridricha uvedl.[9] Obsah účtu i Bezoldovy pochyby o účelnosti vynakládání shromážděných příspěvků na boj s *„kacíři"* užil v ideologizujícím výkladu a bez odkazu na původ (z Bezoldovy knihy) J. Macek, aniž se analýzou pramene, jehož obsah blíže vůbec nepoznal, z hlediska obléhání Bechyně blíže zabýval. Postavil tak do kontrastu ve skutečnosti pochopitelně nesrovnatelné příjmy kurfiřta, řídícího velký úsek říšské politiky, s neúplnými znalostmi o nákladech, které Fridrich společně se *„šestkou"* vydal na obranu respektive zásobení Bechyně.[10] To, co bylo pro Bechyni uskutečněno, bylo ovšem víc, než tvrdil J. Macek, jak lze srovnat na základě rozboru účtu.[11] Přesto nutno poznamenat, že při rozhodování o podpoře posílané do českých zemí braniborský markrabě Fridrich i *„šestka"* diferencovali

7) M. Z. Theobaldus, Hussiten Krieg ..., Nürnberg 1621, s. 256 - 258, a ve stejnojmenném vydání v Breslau 1750, Theil I, s. 354 - 356.

8) List vydán a rozebrán v příspěvku M. Polívky, Dva prameny z norimberských archivů k českým dějinám první třetiny 15. století. Táborský archiv 5, 1993, s. 20 - 31, zvl. s. 21 - 23 a edice na s. 29 - 31. Literaturu o osobnosti Fridricha I. (+), braniborského kurfiřta, který hrál pro české dějiny a česko-římské vztahy v husitské době mimořádně závažnou úlohu lze doplnit o práce, které jsem ve výše uvedeném příspěvku nezmínil: G. Schuhmann, Markgraf Friedrich I., Kurfürst von Brandenburg, reg. 1415 - 1440. In: Die Markgrafen von Brandenburg-Ansbach. Eine Bilddokumentation zur Geschichte der Hohenzollern in Franken, hrsg. von G. Schuhmann, Ansbach 1980, s. 29 - 32. - R. Seyboth, Friedrich VI. (I.) (+1440), Burggraf von Nürnberg, Kurfürst von Brandenburg. In: Fränkische Lebensbilder 16, Neustadt an der Aisch 1996, s. 27 - 48. - W. Neugebauer, Die Hohenzollern. Bd. 1: Anfänge, Landesstaat und monarchistische Autokratie bis 1740, Stuttgart-Berlin-Köln 1996, s. 32 - 47. R. Seyboth, Aufbau eines Territoriums. Die Hohenzollern in Franken und ihre Nachbaren. In: Bayern und Preußen und Bayerns Preußen. Schlaglichter auf eine historische Beziehung, hrsg. von J. Erichsen und E. Brockhoff, München 1999, s. 21 - 29, a R. Konrad, Zollerns Weg in die Mark Brandenburg. Tamtéž, s. 41 - 52.

9) Fr. von Bezold, König Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten, 2. Abteilung (die Jahre 1423 - 1428). München 1875, s. 156n.

10) J. Macek, Prokop Veliký. Praha 1953, s. 71n.

11) M. Polívka, Dva prameny, s. 23.

nejen v množství ne zcela neomezených prostředků a nasazených ozbrojenců, ale také podle možností dané vojensko-politické situace, jak ukazuje například srovnání s obléháním Karlštejna v roce 1422.[12] Že nezřídka při tom mohli hledět na vlastní prospěch, lze jen oprávněně předpokládat. Celý systém výběru *„hussensteuer"* a jejich vynakládání bude muset být ovšem v době, kdy budou prameny dostatečně probádány, zhodnocen znovu.

Jestliže kvitance kurfiřta Fridricha ze 16. listopadu 1428 obsahuje částky, které byly vydány na obranu Bechyně, ale také na řadu jiných akcí spojených s válkou proti husitům, pramen původní, totiž jedna z norimberských městských účetních knih, nazývaná *„Liber Teutonicorum des Ausgebens"*, udává cenné údaje o časovém horizontu, které Friedrichův dokument vynechává. Nebyly do něj vepsány zjevně proto, že to bylo pro vydavatele (Fridricha) už zjevně ex post neaktuální - obležení Bechyně bylo ukončeno v říjnu, peníze vydány předtím a Fridrichem i šestkou nyní pouze vyúčtovány.

„Liber Teutonicorum das Ausgebens"[13] uvádí tedy - jak naznačeno - stejné částky a důvody, pro které byly vyplaceny náklady na cesty, za žold, zbraně a za potraviny těm, kdo se zasloužili o boj s husity a o zásobování Bechyně, jako obsahuje Fridrichova kvitance ze 16. listopadu 1428. Připojuje ale také údaje o tom, kdy byly vypláceny a zpřesňuje společenské zařazení osob, které peníze přejímaly. Tím lze doplnit či opravit některé údaje ve výkladu pramene, který jsem vydal v roce 1993.

První odstavec edice,[14] který obsahuje záznamy o vyplacení 112 zlatých *Zurichovi von Steten* až po údaj o předání peněz bratřím *Janicko und Prokopio Vegel, burgern zu Pylsen*,[15] datuje *„Liber Teutonicorum des Ausgebens"* výplatu těchto peněz na středu po sv. Bartoloměji, tedy 25. srpna 1428. Současně uvádí i postavení osob, jimž byly prostředky vyplaceny: *Zurich von Steten* je označován jako hofmistr mohučského arcibiskupa, *Dyttrich von Staffel* jako maršálek arcibiskupa trevírského, *Albrecht von Frewdenberg* jako rada falckraběte rýnského (a vévody bavorského) Ludvíka a rytíř *Eberhart von Prandestayn* jako rada vévody saského (není ale již zmíněn).

Podpory Bechyně se týkají přímo údaje na následujícím foliu, tedy 4v. Uvádím je v plném znění v příloze připojené edici pod číslem I. Část prostředků na zásobení Bechyně měl převzít jistý *Petsch Bayer von Newenhaus* či *Pettschpayer*, který mohl dle přídomku pocházet z Jindřichova Hradce. Jaký mohl být ev. vztah tohoto člověka k panu Menhartovi z Hradce, držiteli jindřichohradeckého panství v husitské době, mi známo není.

12) M. Polívka, Dva prameny, s. 35 - 39.

13) StAN, Reichstadt Nürnberg (dále Rst. Nbg), Repertorium 59, Salbücher, Nr. 141, f. 4r-4v.

14) M. Polívka, Dva Prameny, s. 30., v *„Liber Teutonicorum des Ausgebens"* f. 4r.

15) Jde o plzeňskou měšťanskou rodinu Fegalů, nikoli Fogelů, jak jsem uvedl v edici z roku 1993, Dva prameny, s. 22 a 30 a pozn. č. 11 s. 24. K tomu srov. M. Bělohlávek a kol., Dějiny Plzně I. Od počátků do roku 1788. Plzeň 1965, s. 73. Prokop Fegal se v husitské době častěji angažoval ve prospěch Plzně, srov. v citované práci dle rejstříku, dále údaje o jeho purkmistrování v a jiné činnosti v Plzni kolem 1430 u J. Strnada (ed.), Listář a listinář města Plzně I. Plzeň 1891, dle rejstříku. Prokop Fegal je uváděn v letech 1421 - 1434 mezi plzeňskými konšely, srov. V. Vojtíšek, Z nejstarších právních dějin města Plzně. In: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 189n.

Zajímavá jsou data uvedená v prameni. Nasvědčují tomu, že nejspíše teprve v souvislosti a až v průběhu dlouhodobého obležení chystala *„šestka"* zásobení Bechyně potravinami a surovinami nezbytnými k přípravě střelného prachu (sanytr a síra). Hrad tedy nebyl s podporou Norimberských zásoben preventivně, tudíž před zahájením obléhání, o dodávkách se uvažovalo zjevně až v době, kdy posádka trpěla nedostatkem potravin i střeliva. To na straně jedné svědčí o skutečně tíživé situaci obránců bechyňského hradu, na druhé i o tom, že zahraniční mecenáši mínili, že jejich pomoc pronikne do pevnosti přesto, že je obležena husity. Pouze první odstavec, dotýkající se dopravy tresek na Bechyni, je formulován tak, jako by šlo o událost již uzavřenou, další jsou psány časově otevřeně.

Druhou písemností (viz příloha č. II) je list Hynka z Lažan adresovaný kurfiřtu Fridrichovi a datovaný na Bechyni 9. června roku 1428. Text naznačuje napjatou atmosféru jihočeského prostředí, ve které bechyňský pán - pan Hynek zdůrazňuje své zásluhy a nekompromisní postoj ve válkách proti husitům a zdvořile hledá podporu u kurfiřta Fridricha, u klíčové osobnosti řídící války proti stoupencům kalicha z říše.

Třetí text (příloha č. III:), list Norimberských z 26. července 1428 adresovaný panu Zdeňkovi Drškovi z Ronšperka, purkrabímu na Horšovském Týně a rozhodnému stoupenci katolické strany a Plzenského landfrídu,[16] svědčí o vzrůstajících obavách české katolické strany i jejích nejbližších spojenců v říši o osud tak významných strategických bodů, jakými Bechyně díky své geopolitické důležitosti nesporně v závěru dvacátých let 15. století byla. List je zároveň dokladem toho, že protagonisté soudobé české politické scény hledali pod tlakem husitského tábora oporu u zahraničních spojenců a tak už vědomě i nevědomě prezentovali problémy politicko-ideového života Království českého mimo jeho hranice. Pocit, že v rámci českých zemí nelze najít řešení zápasů ideově znepřátelených stran, začal nabývat silnějších kontur.

Poslední zde vydaný pramen (viz příloha č. IV) zmiňuje ke 2. srpnu 1428 Bechyni jen krátce, zato v kontextu důležitých válečných událostí v Čechách v létě roku 1428. List lužického a míšenského fojta Hanse z Polenska potvrzuje, že boji o pevný katolický hrad v blízkosti Tábora věnovali pozornost i politici působící za severní hranicí Českého království.

Čtyři zde charakterizované a vydané dokumenty dokládají širší okolnosti obléhání hradu Bechyně v roce 1428. Dosvědčují snahu některých aktérů získat pro obranu jmenovaného hradu podporu v zahraničí. Kontakt s říšským městem Norimberkem a zejména s kurfiřtem Fridrichem, jemuž byla římským králem Zikmundem svěřena úloha koordinátora boje říšských stavů s husity, dokládá, že česká katolická šlechta byla v čilých stycích se zahraničními partnery, u nichž hledala morální, materiální i vojenskou podporu.

16) K Drškovi A. Sedláček, Týn Horšovský hrad. Hrady, zámky a tvrze Království českého IX, Praha 1935, s. 96n.

Přílohy:

I. zpráva o zásobování Bechyně v říjnu 1428

1428 oct., Norimberk

Členové „šestky" potvrzují, že 5. října 1428 předali Petschi Bayer(n)ovi 32 zlatých za tresky, zaplatili 08. t.m. za 8 centýřů a 84 a půl funtu sanytru, tři centnýře a 80 liber síry 126 zlatých a 11 grošů, což mělo být dopraveno na zmíněný hrad. Za dopravu do Sulzbachu byly vyplaceny peníze povozníkům, 8. října měl kvitovat Bettschpayer 16 kop grošů, šest z toho na vykoupení děla, 10 na nákup medu.

Item wir haben mer geben am Eritag vor sand Dyonisius tag [05. oct. 1428] von gelts wegen unseres herrn marggraven, das hat uns geheyßen Peter Volkmeyr dem Petsch Bayern von Newenhaus XXXII gulden für Stockfisch da mit man das haus Bechin gespeyßt hat.

Item wir haben aber mer außgeben für VIII czentner und LXXXIIII 1/2 pfunt Salpeter

Item und für III centner und LXXX pfunt swefels 1C XXVI gulden und XI großen am freytag vor Dyonisii [08. oct. 1428], die bezalt man Erkenprecht Koler und gehort auch gen Bechin auf das Sloß.

Item mer haben wir geben oadern, die II gulden und X groß czu furlon von dem Salpeter und swefel gen Sulzbach, der gen Bechin auch auff das sloß gehört.

Item mer haben wier außgeben am freytag vor Dyonisii [08. oct. 1428] dem Bettschpayr XVI schock großen und von den selben XVI schocken solt der vorgenant Bettschpayr und VI schok ein püchsen lösen, als das unser herre marggrave dem Rat in seinem brife geschrieben hett, und die umb die übrigen X schock sölt der selbe Bettschbayr hönigk kauffen und auff das sloß geen Bechin füren.

Item so haben wir geben am mittwoch vor Dyonisii [06. oct. 1428] dem Albrecht Frewdenberger LVI gulden für ein monedt solds.

II. list pana Hynka z Lažan na Bechyni

1428 juni 9, Bechyně[17]

Hynek z Lažan na Bechyni sděluje kurfiřtovi Fridrichovi, falckraběti rýnskému a vévodovi bavorského Janovi, jakož i jiným říšským knížatům, hrabatům etc., že mu snad věří, že vždy - jak je v celých Čechách známo - bojoval proti nepřátelům svaté církve, křesťanstva a římského, uherského i českého krále. Nikdy neuzavřel [Hynek] s kacíři mír a každodenní válku s husity vedl na své náklady. Posílá k Fridrichovi svého služebníka Blahoslava z „Knyeygu" [?], který má jeho plnou důvěru a má projednat otázky pomoci Hynkovi v boji s kacíři. Dáno na Bechyni ve středu po svátku Božího těla roku 1428.

17) StAN, Fürstentum Ansbach, Kriegsakten, Fasc. I, Nr. 98. Na zadní straně kancelářská poznámka příjemcovy kanceláře k autorovi listu: *„Heincz vom Lazan uff Bechin, Credencz"*. Torzo přitištěné pečeti pod textem.

Den hochgebornen fursten und herren herren Fridreichen, Margraffen zu Brandenburg und burgraffen zu Nurenberg etc., herren Johannsen, phalczgrave bey Rein und heczogern in Beiern und anderen Fursten, Graffen, herren, Rittern und Stete, meinen gnedigen herren. Ich, Heincz vom Lazan, gesessen owf Bechin, Embiete eweren furstenlichen gnaden meine willige untertenige und stete dinste zuvor und als ewr furstelich gnade villeicht woll vornomen haben und ouch das alles dem ganczem lande zu Beheim woll wissentleich ist, wie ich wider die feinte der heiligen kirche und aller kristenheit und unsers gnedigsten herren des Romischen, ungerischen und Behmischen ets. koniges gnade teglich krige allerwege getriben hab und noch treibe ewf meine eigen scheden und keinen frid mit In gehabt habe noch haben wil, darumbe ich im gar sere von den bösen keczern bin verdorben. Nu sende ich zu ewern furstenleichen gnaden den Erberen Blaislaw von Knyeyg,[18] meinen diner mit meiner meinunge und mit vollen gewalt, und was er an ewr furstenlich gnade von meinen wegen werben wirt, so bite ich ewr furstleich gnade, Im des genczleichen zugelauben, als ich selbs [...?]tleichen mit ewern furstenleichen gnaden wurd reden und bite ewer gande, mir darynnen hulffig zu sein, das ich dester bas der heiligen kirchen und aller kristenheit und unseren gnedigen herren und ewern gnaden mocht beistendig von hulffig sein wider die bosen keczer. Das wil ich zu allegeczeit gern umb ewer furstliche genade verdinen. Geben awff Bechin am mitwochen nach des heilygen leichnams tage Anno vicesimo octavo etc.

III. list města Norimberka Zdeňkovi [Drškovi] z Ronšperka

1428 juli 26, Norimberk[19]

Norimberští děkují panu Zdeňkovi za jeho list a zprávu o tom, jak nepřátelé církve obklíčili hrad Bechyni a hodlají jej dobýt. Doufají, že se to nepodaří a píší Zdeňkovi, že vyslali zástupce městské rady k markraběti braniborskému [kurfiřtovi Fridrichovi] s prosbou o pomoc. Ten ji přislíbil, jak lze vidět z listu, který markrabě Zdeňkovi zasílá.[20] Norimberští též slibují podporu. Dáno [v Norimberku] den po svátku sv. Jakuba většího [roku 1428].

Nobili ac strennuo domino, domino Zdenconi de Ronsperg, burgravio in Teincz.

Obsequiosa voluntatis promptitudine preporrectis nobilis et spectabilis domine dilecte. Literam vestram nobis transmissam continentem, quomodo emuli sancte matris ecclesie, vestri et nostri et totius christianitatis castrum Bechynye dictum circumvallarunt et illud expugnare conantur, quod absit, etc., plene intelleximus ac pensavimus diligenter. Vestre nobilitati insuper notumfacimus, quod incontinenti

18) Jméno a lokalitu se mi nepodařilo určit.

19) StAN, Rst. Nbg., Briefbücher des Inneren Rates der Reichsstadt Nürnberg Bd. VIII, f. 57r. Jde o opis listu uchovaný v missivu městské rady v Norimberku. Za transkribci a překlad latinského textu tohoto listu vděčím kolegyni Janě Zachové. Protože jde o opis zanesený v missivech menší norimberské městské rady, chybí kancelářské poznámky. Grantové agentuře ČR vděčím za podporu při bádání k tomuto tématu v domácích i zahraničních archivech.

20) List Fridrichův byl zjevně přiložen, jeho text do missivu přepsán nebyl a nepodařilo se mi jej nalézt.

iuxta vestra scripta et desiderata nonnullos de consilio nostro amicos ad illustrem et magnificum dominum nostrum, generosum dominum marchionem Brandenburgensem etc. conferendum cum ipso super huiusmodi negocio et scriptis vestris curavimus destinare. Qui nobis retulerunt, quali modo ipse dominus noster ipsis desuper generose responderit ac se in exequendum benivolum exhibuerit, prout ex suis literis vestre nobilitati desuper transmissis plenius elicere potestis, offerentes eciam nos insuper ad nobilitatis vestre beneplacitum, si qua possumus, pronos et paratos. Valeteque feliciter una cum nostratibus sub humani pia custodia redemptoris. Datum in die post sancti Jacobi maioris discipuli, anno etc.

IV. list lužického a míšenského fojta Hanse z Polenska kurfiřtu Fridrichovi

1428 aug. 2, Drážďany[21]

Hans z Polenska, fojt lužický a míšenský, informuje kurfiřta Fridricha o válečných taženích husitů do Lužice a Šestiměstí, o výpadech husitů ke Zhořelci a Lückau, ale také o bojích s husity v Čechách, m.j. u Bechyně. List dán v Drážďanech v pondělí po Vinc. Petri 1428.

Durchluchte hochgeborne furste, lieber herre mynen undertenigen dinst uwer gnaden alecziet bereyt. Als uwer gnade nest myn heren dem Bischove von Miessen brieffe gesand had, die her vort heren mainen unde Steten in das lant czu Lusicz in die Sechs stete senden solde als von des gesaczten geldes wegen inczufordern, als sint dem genanten myn herer dem Bisschoffe diese brieffe, die ich uweren gnaden hie sende, czu antwert wurden unde er ist vil die nicht antwert gegeben haben, wuste nu uwer gnade keynen rad darczu, wie man sie geistlichen adder wertlichen darczu brechte, daz sullich gelt gegebin wurde, da welde ich an myme enden czu thun, als vil ich vormochte, denn is machen ere drye, wie man die kunde obertuseln geistlichen adder weltlichen so geben ist, die andern alle hernach her in den Sechs landen und Steten machen, ist die von Gorlicz unde die mane daselbst in dem lande czu Lusicz der Apt von Dobirluge unde die Stadt czu Luckaw wuste nun ewer gnade keynen weg, wie die drei partien anczurichten weren, so gesyle gar eyn redelich gelt in dem selbien landen. Vom den ketczern kan ich uwern gnaden nicht nuwer zietunge schreiben, denne daz sie vor Bechen legen, dem Smyriczken dem had eyn pferd ein beyn enczwey geslagen, daz die keczer iczunt gar ungemuhet bliben unde en thut nymand nicht, das der Smyriczke so der neder hat. Ich Bitte uwer gnade ir wullis mir nuwe czetunge schriben, ab ir icht gutes adder arges wissn, daz wil ich ymer uwer gnade gerne vordinen. Gegebin czu Dresden am montage nach Vincula Petri unter meinem ingesigel.

Hans von Polenck, voit czu Lusicz und lantvoit czu Miessen.

21) StAN, Fürstentum Ansbach, Kriegsakten, Fasc. I, Nr. 157. Na dorzu adresa: jméno a titulatura kurfiřta Fridricha: „*Deme hochgeboren Fürsten und herren Ffrederike marggraven to Brandenburg etc. und Burggraven tu Nurenburg, unserem leven herren und besunderm gnadem frunde geß*" List byl přeložen a uzavřen přitištěnou pečetí, z ní dochováno jen torzo.

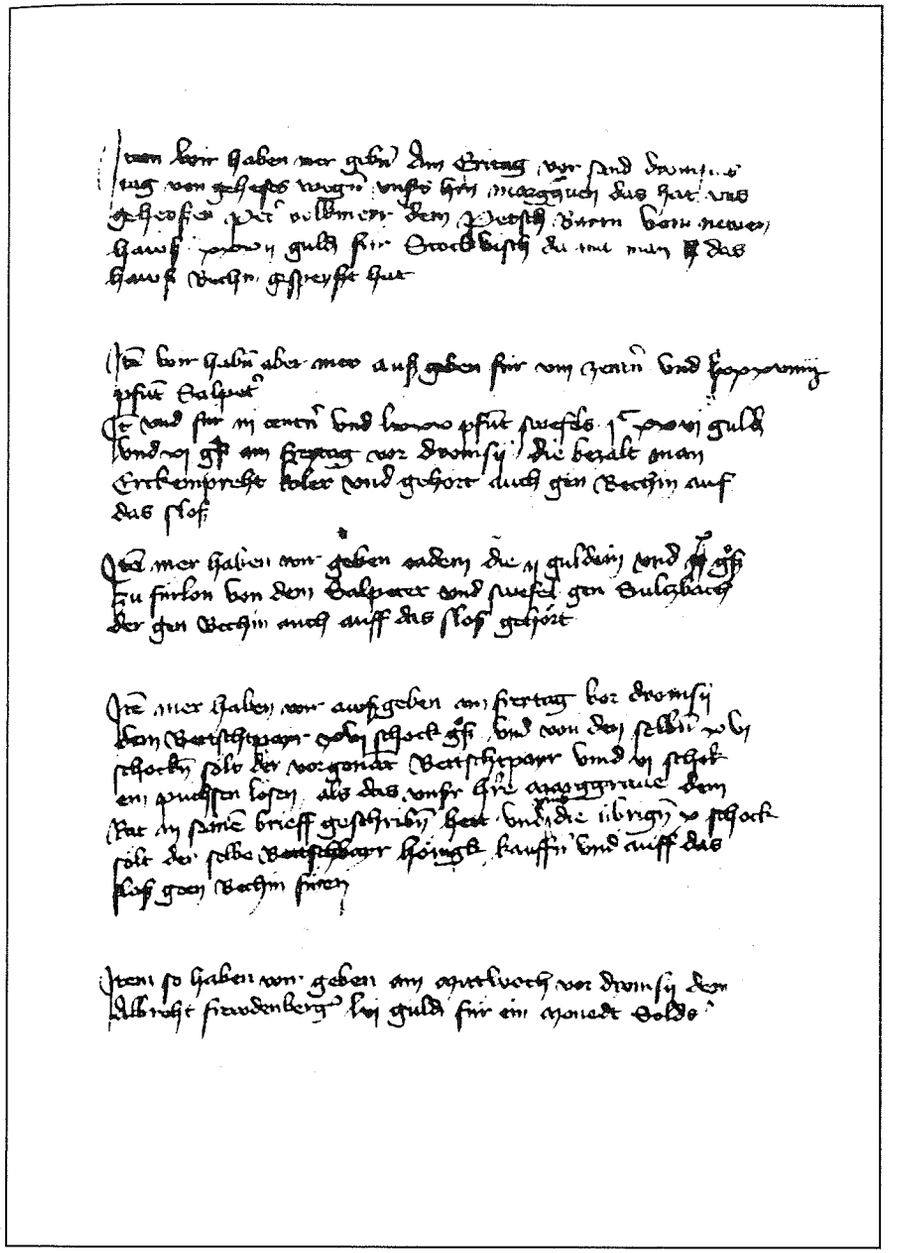
Einige Quellenergänzungen zur Belagerung der Burg Bechyně von den Hussiten im Jahre 1428

Miloslav Polívka

(Zusammenfassung)

Der Artikel schließt an den Beitrag des Autors an, der in Táborský archiv 5, 1993, s. 20 - 31, veröffentlicht und in dem u.a. eine Rechnung des Kurfürsten Friedrich ediert wurde, die Nachrichten über die Versorgung von der im Sommer 1428 von den Hussiten belagerten Burg Bechyně in Südböhmen bringt. Einige im Staatsarchiv Nürnberg gefundenen Nachrichten ermöglichen, die nur bruchstückartig bekannten Quellen zur Belagerung von Bechyně um manche neue Aspekte zu ergänzen. Die Quellen werden im Anhang zu diesem Artikel ediert.

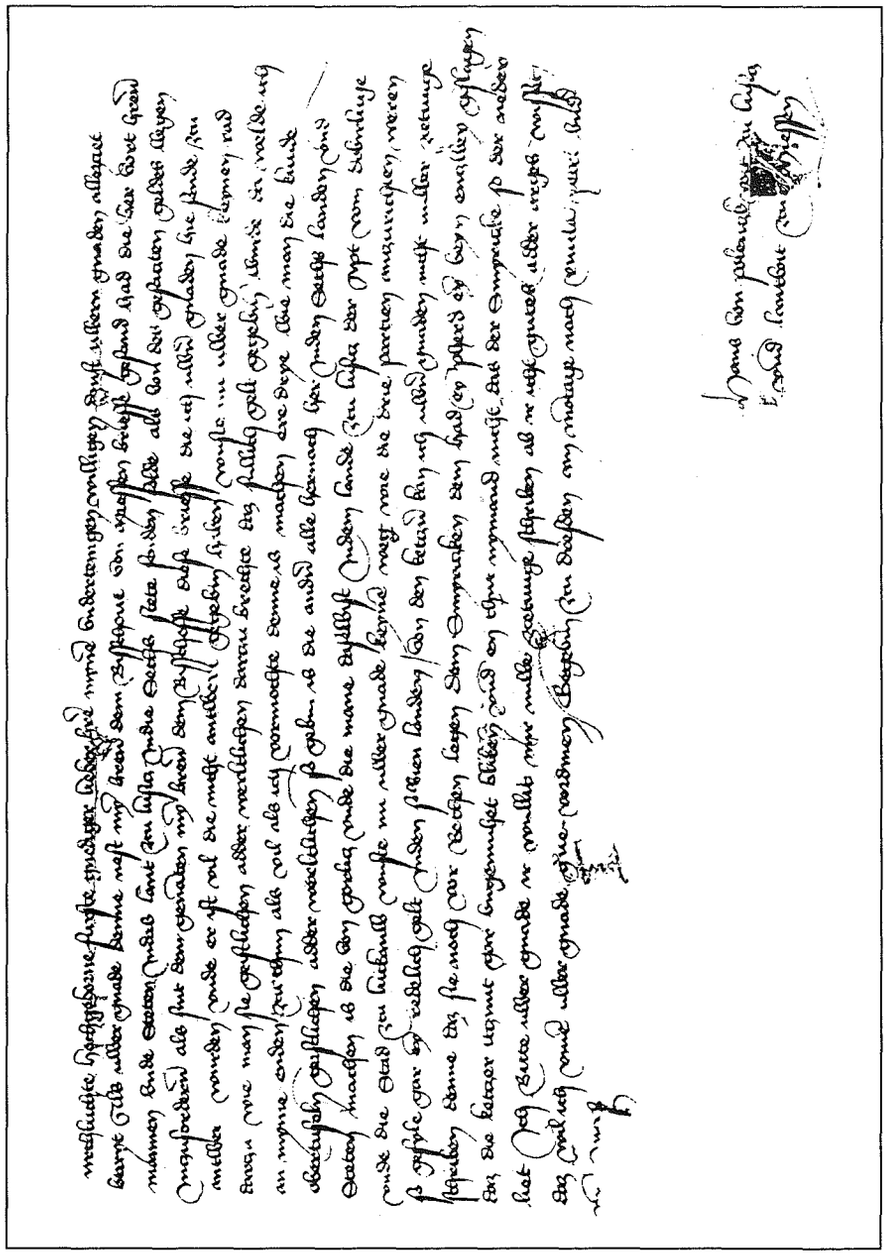
Es handelt sich um: I. - die Rechnung für die Versorgung von Bechyně in Oktober 1428, die als Vorlage für den Quittungsbrief des Kurfürsten Friedrich vom 16. November 1428 (herausgegeben im Artikel von 1993, s. 29f.) gedient hat und die genauere Zeitangaben und die soziale Stellung der Teilnehmer beinhaltet. II. - um den Brief des Heinz von Lazan, des Herren auf Bechyně, der seine Verdienste für die Kämpfe gegen die Hussiten erwähnt und den Kurfürsten Friedrich um Unterstützung bittet, III. - um den lateinischen Brief des Stadtrates von Nürnberg, der auf die Nachricht vom böhmischen Adeligen Zdeněk Drška von Ronsperg über die Belagerung von Bechyně reagiert. Ebanfalls informiert dieser Brief den Herrn von Ronsperk über Nürnbergs Verhandlungen mit dem Kurfürsten Friedrich, der um Hilfeleistung gebeten wurde. Für die Herausgabe dieses lateinischen Briefes und seine Übersetzung bin ich Frau Dr. Jana Zachová sehr dankbar. IV. - den letztedierten Brief sandte Hans von Polensk, Landvogt in der Lausitz und Meissen, dem Kurfürsten Friedrich und diese Schriftlichkeit belegt, im welchen geographischen Horizont die Belagerung von Bechyně bekannt war. Die Dokumente belegen, daß der böhmische katholische Adel während der Kämpfe mit den Hussiten in den Nachbarländern eine moralische, materielle und militärische Unterstützung gesucht und gefunden hat.

Fotokopie zprávy o zásobování Bechyně – říjen 1428, Norimberk; (Edice příloha I.)

Fotokopie listu pana Hynka z Lažan a na Bechyni - 9. červen 1428, Bechyně; (Edice příloha II.)

Fotokopie opisu listu města Norimberka Zdeňkovi [Drškovi] z Ronšperka - 26. červenec 1428, Norimberk; (Edice příloha III.)

Fotokopie listu lužického a míšenského fojta Hanse z Polenska kurfiřtu Fridrichovi - 2. srpen 1428, Drážďany; (Edice příloha IV.)

LISTY PURKMISTRA A RADY MĚSTA HRADIŠTĚ HORY TÁBOR DO ČESKÝCH BUDĚJOVIC

ČÁST 1. - 1505 AŽ 1538, DODATEK

Vlastimil Kolda

Když v loňském roce vznikala první část edice listů purkmistra a rady města Hradiště hory Tábor, zaslaných městským úředníkům do Českých Budějovic, měl její autor za to, že pro sledované období (tedy 1505 - 1538) vyčerpal všechny dostupné prameny z Archivu města Českých Budějovic. Avšak nebylo tomu tak. Postupující pořádací práce na tomto mimořádně rozsáhlém souboru městských písemností vynesly na světlo několik dalších listů, které v krátkém rozmezí let 1527 až 1532 doručili táborští poslové purkmistru a radě města Českých Budějovic. A tak dříve, nežli mohlo být přistoupeno k sepsání zamýšlené druhé části edice z let 1538 až 1550, považoval editor za účelné zkompletovat edici listů starších, a to při vědomí si toho, že bude s největší pravděpodobností čtenáři považován za ukvapeného nešiku, který není schopen odvést svou práci na první pokus.

Podobně jako v předchozí části, i nyní pocházejí všechny editované listy z tzv. chronologické řady Archivu města Českých Budějovic,[1)] i když nelze dopředu vyloučit, že jejich zařazení v rámci celého českobudějovického městského archivu bude po jeho definitivním uspořádání odlišné. Opět se jedná o listy české, které se svou vnější úpravou nikterak neliší od listů, editovaných před rokem. Shodná je rovněž uzavírací sekretní pečeť města Tábora.

1.

1527, srpen 21. (Tábor)

Purkmistr a rada města Tábora zasílají Budějovickým koncept listu měšťanům pražským, který si mají podle svého upravit a svým jménem rovněž doručit Praža-

1) Státní okresní archiv České Budějovice (dále SOkA ČB), fond Archiv města České Budějovice, chronologická řada spisového materiálu, blíže nesignováno.

ům, zároveň je žádají, aby s listem seznámili také měšťany písecké a vodňanské.[2)]

Slovutné opatrnosti pánom purgmistru a radě města Budějovic Českých, pánom a přátelom našim milým. Službu svú vzkazujem slovutné opatrnosti páni a přátelé naši milí vinšujíce vašim opatrnostem všecko dobré. Poslové vašich opatrností jsúce vyslaní do Tayna mezi pány písecké, vodňanské, tudíž nás, kteraké tu společně rozjímání a srozumění jsme mezi sebú měli o potřeby naše, bez pochyby že jsú vašim opatrnostem zprávu dali, že pak zuostání jest mezi námi bylo, aby bylo psaní učiněno od každého z nás čtyř měst obvláštní ku pánom Pražanom, i teď my takové psaní k pánom Pražanom od sebe činíme, jemuž vyrozuměti ráčíte. Až pak byste vaše opatrnost neb páni písecký a vodňanský měli na tuž formu psáti, máme zato, že by se vaše opatrnost netrefilo všem, ale muožete, vaše opatrnosti, z toho některé artycule sobě vybrati a některých zanechati a některých přidati, ješto sú vašim opatrnostem

2) K listu přiložen koncept psaní purkmistra a rady města Tábora měšťanům pražským ze dne 21. srpna 1527 s tímto zněním: *Slovutné poctivosti a mnohovzáctné opatrnosti pánom purgmistru a radě města Prahy, pánom nám příznivým a přátelom zvláště milým. Slovutné poctivosti páni nám příznivi a páni přátelé naši milí, vašim opatrnostem služby naše vzkazujem s vinšováním všelikého způsobu dobrého. Vašich poctivostí tajno není, kdež časův předešlých Zdeněk Malovec učinil se jest nepřítelem a odpovědníkem milostem vašim a potom v tom nám neodpověděv na nás jest žháhu sehnal, s svými pomocníky škodu znamenitú nám na statcích a hanebný mord nad přáteli a spolusausedy našimi jest učinil, vaše opatrnosti pak litujíce takového účinku hanebného a nekřesťanského, a poněvadž jest škodu též vašim spolusausedom on Zdeněk byl učinil, ráčili sme takovú věc před se bedlivě vzíti a v Tochovicích pro zkazení toho neřádu na fedrovníku a pomocnících jeho počátek učiniti, a i hned nás k tomu napomenúti, abychom pánom klatovským, který sú věc proti nepříteli svému Petrovi Sudovi vzali, jim učinili pomoc. A že vaše opatrnost lid jste již k nim odeslati ráčili, my abychom učinili též, v tom sme se my hotovi bez meškání dali nadíti s jinými pány městy a naše shledání, když jest společné bylo u Janovic, tu jest pán buoh popřál vítězství a pomsty vašim opatrnostem i nám všem v tom kraji nad fedrovníky těmi škúdci našich, že jsme sobě pokoj byli učinili před nimi. Však když králi Ludvíkovi, když v zemi býti ráčil, bylo na vaši opatrnost, tudíž i na nás jiná města, od Sudy i od jiných žalováno, vaše opatrnosti ráčili ste se proti nim statečně zastaviti, jim odporovati, sebe i nás před králem slavné paměti zastávati, že co sme před se vzali, to jsme činiti musili bráníce se bezpráví svému a obtížnost v tom nemalú na životech nesúce od škúdcí a zhúbcí zemských, tu král Ludvík znaje vašich opatrností tudíž naši spravedlivost v tom upřímný býti ráčil, jest ty všecky nesnáze zastati a na se přejíti skrze kníže Karla jeho milosti tehdáž nejvyššího hejtmana království českého, kdež jest máme za to vašim opatrnostem předkem, slovem královským potom nám jiným městom skrze pána podkomořího bylo oznámeno, abychom my ke všem takovým zhúbcím a fedrovníkom i pomocníkom škúdcí našich pokoj zachovali, že král jeho milost ty všecky nevole, které mezi námi byly, na dobré míře skrze kníže Karla jeho milost postaviti ráčil, kdež jsme my se krozkazu krále jeho milosti posavad v tom tak stali a zachovali. Že pak teď nevíme, že Václav Přech a Václav Sádlo jsúce zhúbce i fedrovníci nepřátel našich a předkúv našich opatrností, jakož i kšaftovce těch osob, kteří jsú konec svoj na právě vašich opatrností, jakožto Othmar Bořichovský, Bohuslav Strayc a jiných jich ste nám přípisy ráčili odeslati, to světlé na ně vyznávají, však on Příšek i s Sádlú jsúce i škúdce i fedrovníci nepřátel našich, opět se znovu proti pánom Budějovským, Píseckým, Voňanským, tudíž nám zdvíhají, na nás králi jeho milosti žalujíce, kterak sme jim škodu učinili i k odpovědi se strojíce, a na naší škodu i mord nešlechetný hleděti nechtí, protož my vašich opatrností pánov a svých milých přátel za to prosíme, poněvadž jsme my prve nic bez rady a srozumění, kteréž jsme od vašich opatrností měli proti těm i takovým osobám předse všetečně nevzali, ale s vólí vašich opatrností majíce od vašich opatrností připsání a napomenutí všecko jsme činili, plné doufání do vašich opatrností máme, že v té věci proti takovým fedrovníkom a škúdcím vašich opatrností i našim nás i jiným měst opustiti neráčíte, neb znáti ráčíte, když jest těch časúv s vašimi opatrnostmi jiných měst i naše společnost byla i jednota že jest našich opatrností, tudíž nás všech v tom dobré a užitečné bylo, nepochybujem, že netoliko nám, ale jiným městom, jichž se též ta věc dotýče, ráčíte býti radní a pomocní, jakožto páni a přátelé naši dobří. Na toho psaní od vašich opatrností žádáme odpovědi příznivé po tomto poslu. Ex Thabor feria IIII ante Bartholomei Annorum etc. XXVII. Purgmistr a rada města Hradiště hory Tábor.* (SOkA Č. Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1527).

potřebné. To již rozumu vašich opatrností poraučíme, v tom se omýliti neráčíte. A toho psaní našeho i notule dodejte pánom píseckým i vodňanským prosíme, aby se věděli se již zpraviti. Feria IIII. ante Bartholomei appostoli Anno etc. XXVII.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor

(Orig., pap., čes., pečeť schází, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1527).

2.

1528, červen 19. (Tábor)

Purkmistr a rada města Tábora vyzývají měšťany budějovické, aby poslali své posly do Prahy, kde se mají společně poradit o dalším postupu v jejich společné při s Pryškem a Sádlem a žádají je, aby totéž dali vědět také Píseckým a Vodňanským.

Slovutné mudrosti a opatrnosti pánom purgmistru a radě města Českých Budějovic, pánom a přátelom našim milým. Službu svú vzkazujem, slovutné opatrnosti a mudrosti páni a přátelé naši milí. Nepochybujem, že poslové vaši, kteří sú byli tohoto času do Prahy k té při mezi Pryškem a Sádlú vyslaní, vašim opatrnostem to oznámili, co se toho vozky, jehož jsme my čtyry města do vězení v Praze dali a držíme, dotýče, že jest na tom tam v Praze zuostano a není k němu právem útrpným přistúpeno do konečného rozvážení i snešení počtu většího jakožto větší rady, kdež jsme takovú věc pilně rozvažovali a uvážili, poněvadž ten jistý vozka člověk jest letitý i na zdraví nestatečný, jakož jest slyšeti v tom vězení častá stenání i nohy oteklé maje, kdež obávati se jest, by v té vazbě nezhynul, kdež skrze jeho smrt mohla by na nás od jeho pánov nesnáz a strach zruosti, zdá se nám za slušné, aby ta věc se neprodlévala, ale k němu s radú pánov Pražan i jiných přátel bylo přistúpeno, aby potom nám nebylo přičteno, majíce radu od přátel, ji jsme opovrhli a sami svévolně jsme v nesnáz vstúpili. Protož Vám věříme, že své posly k svatému Jánu příštímu, aby se na ten den nadjíti dali, do Prahy odešlete a tu společně se snesúce s radú pánov přátel naučení učiníce, ta věc k mistru a k konci aby vedena byla bez meškání, ten jest úmysl náš. A tohoto psaní našeho podáte pánom píseckým i vodňanským, ať se též zachovati ráčí a vyšlú do Prahy, neb máme zato, že nějaké puohony královské vaše opatrnost i jiní páni k tomu času jmíti ráčí. Dán v pátek po s. Vítě léta etc. XXVIII.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor

(Orig., pap., čes., uzavírací sekretní pečeť města Tábora přitištěna pod papírovým krytem, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1528).

3.

1529, leden 29. Tábor

Purkmistr a rada města Tábora vyzývají měšťany budějovické, aby vyslali své posly k jednání zástupců měst Tábora, Písku, Vodňan a Českých Budějovic v určený den do Tábora.

Slovutné a vzácné mudrosti pánom purgmistru a radě města Českých Budějovic, pánom a přátelom našim milým. Službu svú vzkazujem slovutné poctivosti páni a přátelé naši milí. Posli, které jste tohoto času v Praze míti ráčili, páni Pražané s jinými pány k jeho milosti královské o potřeby stavu našeho jsúce vyslaní, co sú u jeho milosti královské zjednali neb nezjednali i které jest širší rozjímání s pány Pražany i s jinými pány městy činěno, bez pochyby vaši opatrnost poněkud sú uvedli v známost, i to, kdež se pánom Pražanom zdá za potřebné, abychom my čtyry města sjezd společný měli bez meškání v městě jistém a společně o jedné i druhé potřebě naší mezi sebú srozumění, tou věcí neprodlévajíce, protož vás pánov a svých milých přátel podle toho pánov Pražan poručení s pilností prosíme, že takové věci obtěžovati neráčíte, ale osoby jisté a hodné tuto středu příští na noc k nám odešlete a nazejtří ráno ve čtvrtek, pokudž toho potřeba kázati bude, s pány píseckými a vodňanskými, kdež jim o tuž věc též píšem, konati i jednati budem. Nepochybujeme o vašich opatrnostech, že takové věci nikoli neobmeškáte, ale na den jmenovaný u nás se nadjíti ráčíte. Odpovědi žádáme po tomto poslu. Ex Tabor feria VI. ante purificationum Sanctissime Virgine Marie Anno etc. 29.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor

(Orig., pap., čes., pečeť schází, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1529).

4.

1529, březen 23. Tábor

Purkmistr a rada města Tábora posílají do Českých Budějovic opis listu purkmistra a rady Starého Města Pražského, který se týká berně, uvalené na královská města.[3)]

Slovutné a vzáctné poctivosti pánuom purgmistru a radě města Budějovic Českých, pánom a našim milým přátelom. Službu svú vzkazujem slovutné mudrosti páni a přátelé naši milí s vinšováním vašim opatrnostem všeho dobrého a užitečného etc. Psaní, které jest k nám od pánov Pražan přišlo, toho my vašim opatrnostem výpis v dolejším položení odsíláme, jemuž ráčíte vyrozuměti i jím se zpraviti. Ex Thabor feria III. post palmarum 1529.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor

3) V tomto případě není opis listu měšťanů pražských připojen na samostatném lístku, ale je psán ihned pod textem táborským na tomtéž listu papíru.

Purgmistr a rada Starého Města Prahy. Opatrným pánom purgmistru a konšelom města Hradiště hory Tabor, přátelom našim milým, službu svú vzkazujem. Opatrní páni a přátelé naši milí, poslové vaši, kteří jsú teď na sněmu obecním u nás byli v Praze, mohli sú vám oznámiti, což se té berně s pánov horníkov sňaté a zase na vás uložené dotýče, že sme o to pilně, aby ta těžkost z vás sňata byla jednali, však proto, poněvadž to na žádném jistém místě není ještě postaveno, vidělo se nám to oznámiti, pro nedání takové berně jestliže by kdo právo vedl a s komorníkem se v vaše statky uvazovati chtěl, abyste jemu tento odpor učinili, že se právu neprotivíte, než v držení nepaušťíte a že nemuožete se pro takovú věc svých statkú dopustiti, a to proto, že jste vy a stav městský o té sumě na se nic neukládali, ani svolovali, a tím že povinni nejste, kdož by na vás bez vašeho svolení co u vědomí uložil, abyste to měli podniknúti proti svobodám vašim a s tím se vším že se voláte na krále, pána svého jeho milost, že jeho milost neráčí té nové věci na vás dopustiti. A to což vám píšem že oznámíte pánom budějovským v těch slovech, jakž se píše, po svém poslu, za to žádáme, aby i oni v takové věci věděli se čím zpraviti. Pragae feria V. ante Benedicti Abbati Anno domini M°D°XXIX°.

(Orig., pap., čes., uzavírací sekretní pečeť města Tábora přitištěna pod papírovým krytem, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1529).

5.

1529, červen 15. Tábor

Purkmistr a rada města Tábora informují představitele města Českých Budějovic o jednání zástupců měst v Praze, kterého se vyslanci budějovičtí nezúčastnili.

Slovutné poctivosti a mudrosti pánom purgmistru a radě města Budějovic Českých, pánom a přátelom našim milým. Službu svú slovutné poctivosti páni a přátelé naši milí vašim opatrnostem vzkazujem. Kdež jste ráčili poslom našim, kteří jsú těchto časú na obsílku pánov Pražan byli v Praze, to poručiti, aby pánom Pražanom na místě vašem, z kterých příčin nemohli ste se tam nadjíti, oznámili, toliko co by dobrého jednáno bylo, že k tomu povolení své dáti ráčíte, toliko abychom vašim opatrnostem oznámili, oč by jednání to bylo, i račtež věděti, že poslové ti naši to všecko jsú tam vykonali a oč byl ten sjezd ten, jsú uvedli nám ve známost. Jenž jest věc taková, kterak páni Pražané, znajíce kteraké se věci od pánuov a rytířstva na stav náš valí a jaké obtížnosti proti nám se obmýšlejí, to jsú předsevzíti ráčili, poněvadž tomu jináč odoláno býti nemuož, než skrze společnost a podstatu stavu našeho, abychom všecka města s pány Pražany zajedno spolu jsúce a se držíce sebe nikoli v potřebách našich neopouštěli, ale podle sebe stáli, nedadúce se, které spravedlnosti a obdarování od předkuov a králov předešlých sobě dané máme, z nich se nedali vyvésti a dopustiti, aby nám je kdo rušiti měl. A kdyžkoli posly své pro takovú potřebu naší do Prahy bychom vyslali, takoví aby s mocí od nás byli vyslaní a abychom pečetmi svými všecka města se v společnost stvrdili, kdež i páni Pražané mají nám v též jednotě připsání učiniti. A dále že to také

tam jednáno i s pány Pražany zuostáno, kterýkoli podkomořím bude a úřad po městech chtěl by osaditi, než by radu obnovil, aby k němu bylo mluveno a za to požádáno, aby podle majestátu krále Vladislava slavné paměti a přísahy té nás zachovati ráčil, jináč jestli by přísahú jinú chtěl zavazovati nás, k tomu abychom nikoli nepřistupovali ani se dali saditi, kdež téhož majestátu páni Pražané chtějí a mají nám všem městom přípis nebolito vidimus odeslati časem svým, jímž bychom takové neobyčejné přísahy brániti mohli. I majíce vaše opatrnost toho zprávu, co jest již v Praze jednáno a nač namluveno, to vyrozuměti ráčíte. A na tento čas, vidí-li se vám, radě některým starším tuto věc ve známost uvésti a o to se mezi sebú rozmlúviti a považiti, toho račte míti vuoli, neb jest přitom s pány Pražany tak zuostáno, toho tajnost v tom od každého aby byla zachována. Ex Tabor, feria III. die Viti et Modesti Anno etc. XXIX°.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor

(Orig., pap., čes., uzavírací sekretní pečeť města Tábora přitištěna pod papírovým krytem, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1529).

6.

1530, duben 26. Tábor

Purkmistr a rada města Tábora navrhují Budějovickým další postup zástupců měst Českých Budějovic, Tábora, Písku a Vodňan v jejich společné při s Pryškem a Sádlem.

Slovutné opatrnosti pánom purgmistru a radě města Českých Budějovic, pánom a přátelom našim milým. Službu svú vzkazujem slovutné mudrosti a opatrnosti páni a přátelé naši milí. Na psaní naše k vašim opatrnostem učiněné ráčíte nám dávati tu odpověď, co se Pryška a Sádly a jich pomocníkuov dotýče, že toho ráčíte .....[a] býti, aby jich předsevzetí pruochodu nemělo, a tak lidem žádným škoda která aby se nedala. Přitom ráčíte nám oznamovati, kterak by páni vodňanští psaní vašim opatrnostem obšírně učinili, úmysly své oznamujíce, že by bylo slušné a užitečné, abychom se my čtyry města o to sjeli a měli společné mezi sebú rozmlúvení tím neprodlévajíce, a toho sjetí den a místo kde bychom se s vašimi opatrnostmi, pány píseckými a vodňanskými shledati měli etc. Páni a přátelé milí, není věc neužitečná, aby naše společné srozumění o tu věc býti nemělo, však poněvadž neznáme, na čem král jeho milost ráčil jest Pryška neb Sádlu pozuostaviti i nevíme jakým zpuosobem na tento čas k tomuž měli bychom přistupiti, však potřebí jest nám v tom opatrnosti a bedlivosti, aby se nám škoda od lotrov nestala, a poněvadž pány posly své ráčíte jmíti nyní v Praze, a my také máme, a páni Pražané, máme za to, že o tom vědomost ráčí míti, na čem ta věc od krále jeho milosti mezi námi a těmi lotry postavena, mohú na jich opatrnostech vyptání míti, k čemu by se taková věc nachylovala. A majíce o tom vědomost, pokudž by nám v tom najslušněji náležité bylo, teprv o to abychom společně se snesli, kdež by se vašim opatrnostem, pánom píseckým i vodňanským vědělo a zdálo. Ex Tabor, feria III. post Marci Ev. Anno etc. XXX°.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor

(Orig., pap., čes., pečeť schází, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1530).

[a] nečitelné místo textu

7.

1531, leden 4. Tábor

Purkmistr a rada města Tábora sdělují Budějovickým, že o příkořích činěných vyššími stavy městům informovali pány Pražany a ubezpečují je, že stanovisko měšťanů pražských k této věci sdělí do Českých Budějovic ihned po jeho obdržení.

Slovutné múdrosti a poctivosti pánom purgmistru a radě města Budějovic Českých, pánom přátelom a sausedom nám upřímně milým. Slovutné poctivosti páni a přátelé naši milí, vašim opatrnostem služby naše vzkazujem. Ráčíte nám psáti, majíce vaše opatrnost psaní od pánov vodňanských a zprávu, kterak by s námi měli některá rozjímání o obtížnostech, kteráž se na nich od stavuov vyšších k súžení a k záhubě bezprávně začínají, a když se taková věc nám od nich předložila, jaká by péče o to naše býti mohla, abychom sobě a kudy mohli od toho spomoci, že by se to přátelství u nás našlo, že bychom s vašimi opatrnostmi, s pány píseckými a vodňanskými (takovéž těžkosti nesúc) v tom společně a podstatně státi chtěli, a že bychom takovú věc obmýšleli, která by se věc z podstaty stavu našeho jednala, stálejší byla nežli poruoznu, a tak abychom s pány Pražany i s jinými pány městy o to radu vezmúc - a sobě taková saužení a bezpráví, která se nám dějí, společně předložíce - takovým věcem v cestu vyšli a jich na se šíře rozmnožovati nedopauštěli, jakož o tom dosti slovy obšírnými ráčíte nám vypisovati, přitom nám napomínajíce, že takové předsevzetí naše se vašim opatrnostem dobře líbí i za užitečné zdá, nebrž i žádati nás ráčíte, abychom na místě vašich opatrností i jiných měst nadepsaných k pánom Pražanom psaní tužebné učinili, aby nás v takové věci ráčili litovati, jakožto hlava audóv, a jiná pány města, aby k času jistému pro tuž věc obeslati ráčili, tím neprodlévajíce. Páni a přátelé naši milí. Od pánov píseckých psaní v týž rozum, jakožto vašich opatrností, též dnes jest nás došlo, kdež my, poněvadž vuoli vašich opatrností, pánov píseckých i vodňanských v tom známe, toho sme neobmeškali, ale svrchupsané obtížnosti naše, kteréž, máme za to že netoliko nám těmto čtyrem městom, ale i jiným po vší české zemi se začínají, pokudž se nám zdálo za najpotřebné pánom Pražanom jich opatrnostem uvedli jsme v známost, za radu i za pomoc jich opatrností v tom prosíce. Co nám pak na to kterú odpověď dáti ráčí, jakž nás dojde, vašich opatrností tajno nebude. Ex Tabor, feria IIII. ante festum Epiffaniarum Anno salutis 1531.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor

(Orig., pap., čes., pečeť schází, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1531).

8.

1531, červenec 10. (Tábor)

Purkmistr a rada města Tábora posílají Budějovickým opis listu měšťanů Starého Města Pražského, který se týká sněmu, svolaného králem do Českých Budějovic, a žádají je, aby na chystaný sněm vyslali jednu osobu, která bude hájit zájmy jihočeských měst.[4]

Slovutné a vzáctné opatrnosti pánom purgmistru a radě města Budějovic Českých, pánom a přátelom našim milým. Službu svú vzkazujem slovutné poctivosti, páni a přátelé naši milí, vinšujíce vašim opatrnostem zdraví i jiného všeho dobrého. Tajno vašich opatrností nebuď, páni Pražané z Starého Města ráčili jsú nám psaní učiniti, sněm, který jest z uložení krále jeho milosti, pána našeho milostivého, ten úterý po rozeslání s. apoštolov všem stavom v městě vašich opatrností jmenován, abychom my z kraje našeho k témuž sněmu volili osobu jednu a o to se snesli, jakož téhož psaní přípis vašim opatrnostem odsíláme. Páni a přátelé milí. Poněvadž takové jednání sněmovní při vašich opatrnostech má řízeno býti, vás za to žádáme, že takovú věc opatřiti ráčíte, ať by osoba jedna z vašich opatrností do počtu toho z kraje našeho, poněvadž toliko dvě města jsme pojatá, byla, a té práce že neráčíte sobě obtěžovati, a my zase chcem vašim opatrnostem k vuoli v takovéž i v jiné věci možné vším dobrým přátelstvím se odměniti, na to žádajíce od vašich opatrností odpovědi po tomto poslu. Feria II. ante Margarethe Anno etc. XXXI°.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor[5]

4) Šlo již o druhý pokus svolat zemský sněm v tomto roce. Sněm se měl konat již v únoru a do Českých Budějovic byl přeložen z důvodů morové nákazy, ohrožující tehdy Prahu. Ferdinand I., který se před morem uchýlil do Lince, čekal tehdy v Českých Budějovicích na účastníky sněmu marně, neboť jen málokdo se o přeložení místa sněmovního jednání dozvěděl včas. Po velikonocích panovník z Českých Budějovic odejel a svolání zemského sněmu opakoval v červenci. Hlavním tématem sněmovního jednání měla být ochrana před tureckým nebezpečím.

5) K listu přiložen opis psaní purkmistra a rady Starého města Pražského ze dne 30. června 1531, adresovaného purkmistrovi a konšelům města Hradiště hory Tábor, v tomto znění: *Opatrným pánom purgmistru a konšelom města Hradiště hory Tábor, přátelom našim milým. Službu svú vzkazujem opatrní páni a přátelé naši milí. Máme za to, že sú vás učinili zprávu poslové vaši, kteří jsú na sněmě obecném králem jeho milostí položeném po s. Filipu a Jakubu minulých na hradě pražském byli, kterak král jeho milost, pán náš najmilejší, ráčí péči míti a o to jednati, co se zemí těchto a opatření jich před Turky dotýče, pokudž by a s jakým opatřením to jednáno býti mělo, a k tomu že mají z zemí okolních k království tomuto příslušejících také obesláni býti, i z stavov panského a rytířského po osmnádcti osobách ráčili jsú z sebe voliti a osob vybrati, a my stav městský máme toliké učiniti, i ta jest naděje byla, že taková věc v Praze se bude puosobiti, ale že jeho královská milost ráčil jest takovú potřebu a sjezd převésti do Českých Budějovic, protož vy o to v kraji svém, páni města sjedauce se, osobu z sebe vybeřte a do Budějovic vyšlete a v úterý po s. apoštolov rozeslání najprv příštích osoba kraje vašeho volená na ten den aby se nadjíti dala, nebo my také k takové věci z rozkázání krále jeho milosti, pána našeho najmilostivějšího, též se tam nadjíti dáme. Prage feria VI. post Petri et Pauli appostolorum Anno 1531. Purgmistr a rada Starého města pražského.*

(Orig., pap., čes., uzavírací sekretní pečeť města Tábora přitištěna pod papírovým krytem, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1531).

9.

1532, září 24. (Tábor)

Purkmistr a rada města Tábora ubezpečují Budějovické svou přízní a nabízejí jim svou pomoc v případě potřeby.

Slovutné poctivosti pánom purgmistru a radě i vší obci města Budějovic Českých, pánom a přátelom našim milým. Slovutné poctivosti a opatrnosti, páni a přátelé naši milí, vašim opatrnostem službu naší vzkazujem s vinšováním všeho dobrého etc. Psaní, dne včerajšího kteréž nás od vašich opatrností došlo, odpovědi a zdání našemu bez pochyby ráčili ste, kteréž se jest kvapně v tomto vašem saužení stalo, vyrozuměti, však přesto takovú věc rozvažujíce s větším počtem jakožto dnes a pamatujíce na dobré přátelství a sausedství, kteréž jest mezi námi, abychom vašich opatrností v čas potřeby neopauštěli, i také to rozvažujíc, to než by snad páni hajtmané kraj a jiný lid obeslali, že by mohla na vaši opatrnost nějaká těžkost od té zběři přijíti, čehož bychom vaší opatrnosti více nepřáli, a protož cítili byste jakú těžkost na sobě, račte nám to oznámiti bez meškání, neb sme my na tom se zhotoviti a vás pánov a přátel svých milých, pokudž nám v tom možné bude, najvejš neopauštěti, odpovědi psaním vašich opatrností žádáme po tomto poslu. Feria III. ante Venceslai Anno etc. XXXII°.

Purgmistr a rada města
Hradiště hory Tábor

(Orig., pap., čes., pečeť schází, SOkA České Budějovice, archiv města České Budějovice, chronologická řada, složka k roku 1532).

KORESPONDENCE MEZI TÁBOREM A JIHLAVOU V PŘEDBĚLOHORSKÉ DOBĚ

ČESKÉ LISTY DOCHOVANÉ V JIHLAVSKÉ MĚSTSKÉ REGISTRATUŘE

Vlastimil Svěrák

Písemnosti bývalého královského horního města Jihlavy, uložené ve Státním okresním archivu v Jihlavě, mají svůj počátek již ve 13. století. Nejstarší bezpečně datovaná listina pochází z roku 1269, první dochovaná městská kniha byla vedena od roku 1359. Nejstarší aktový materiál, dochovaný torzovitě od roku 1517, je soustředěn do tzv. Staré registratury. Někdy se používá názvu Zlomky starých registratur, který lépe postihuje původ těchto archiválií, naplňujících 36 archivních krabic. Jde skutečně o víceméně náhodně zachované zbytky několika registratur, na něž pak od roku 1730 navázala další manipulace (registratura hospodářská již od roku 1726). Z let 1517 – 1730 se lépe dochovaly písemnosti do poloviny 17. století, ze zbytku tohoto období je spisového materiálu málo. Ke Staré registratuře se pojí tři repertáře, z nichž nejstarší, vedený v letech 1600 – 1610 patří údajně k nejstarším u nás.[1)]

Na pořádání Staré registratury se podílely celé generace jihlavských archivářů. K zásadnímu posunu při jejím zpracovávání došlo v 50. – 60. letech v době působení dr. Františka Hoffmanna v jihlavském okresním archivu, který spisy řazené do té doby chronologicky rozdělil podle Roubíkova schematu do věcných skupin a sám vypracoval, doplnil nebo opravil velké množství katalogizačních lístků. Lístkový katalog vypovídá o velké historické hodnotě spisů, významně doplňujících hlavní druhy jihlavských archiválií, listiny a úřední knihy.

Ve Staré registratuře najdeme jak korespondenci přijatou, tak i některé koncepty korespondence odeslané. Okruh osob a institucí, s nimiž si Jihlava dopisovala, byl neobyčejně široký, stejně jako je velmi pestrý obsah korespondence. Mezi městy zastoupenými v registratuře nechybí ani Tábor. Z doby před Bílou horou se vztahů mezi Táborem a Jihlavou, přesněji spíše mezi jejich obyvateli než mezi městy jako

1) Státní okresní archiv v Jihlavě (SOkA Jihlava), Městská správa Jihlava do r. 1848, Stará registratura, Inventární soupis, inv. č. 1 Repertář (Registratura ab anno 1600 bis ultima septembris... annum). Další pak zahrnují léta 1661 – 1663 (tamtéž, inv. č. 2) a 1675 – 1744 (tamtéž, inv. č. 3).

institucemi, týká 26 listů, z nichž 20 předkládáme v následující edici. Z nich bylo 17 zasláno z Tábora do Jihlavy, 3 směrem opačným.[2] Do edice nejsou zahrnuty 2 koncepty a 2 opisy,[3] chybí zde i 2 listy psané německým jazykem.[4] Jak je zřejmé, listy psané česky jsou zde v naprosté převaze.

Po formální stránce jsou všechny dopisy psány na listu nebo dvojlistu papíru. Doručovány byly po poslech uzavřené s adresou a pečetí na rubu. Pečeť se však do dnešních dnů nezachovala ani jediná, na papíře zůstaly jen stopy po vosku. Pokud byl dopis psán na dvojlistu a text nepřesahoval první dvě strany, byl někdy druhý z listů odtržen a v tom případě se nedochovala pečeť ani adresa. Adresu nemají ani listy odevzdané osobně na táborské radnici a zaslané do Jihlavy jako příloha k dopisu vypravenému městským písařem.[5] Na rubu se často nacházejí různé poznámky napsané v době vzniku písemnosti nebo později, a to převážně rukou prvního jihlavského historiografa Johanna Heinricha Marzyho, zabývajícího se ve 2. polovině 18. století pořádáním městských písemností. Na některých kusech najdeme také regesty pořízené magistrátním úředníkem Edmundem Prusikem (1836 – 1906). Na více než polovině listů se objevují filigrány, nejčastěji ježek s květinou, napovídající, že Táborští často používali papír vyráběný od roku 1540 papírnou ve Starých Horách u Jihlavy.[6]

Obsah dopisů se většinou týká dluhů a sporů kolem nich.[7] V jejich textu se často objevuje právní termín "stavunk" (obstávka), což byl jeden ze způsobů, kterým se věřitelé mohli domoci na dlužnících svých peněz. Spočíval v tom, že věřitel se mohl zmocnit části majetku dlužníkova rukojmí nebo i osoby ze stejného města, jako byl dlužník, a vytvářet tak tlak na rychlé uhrazení dluhu.[8] Možnost použití obstávky byla dána zemským a městským zřízením a také privilegii. Při jejím uplatňování do-

2) Z Jihlavy do Tábora byly zaslány listy č. 7, 10, 14. Ostatní byly z Tábora odeslány.
3) Koncepty se dochovaly k listům č. 7 a 10, opisy k listům č. 7 a 9.
4) Obsah německých listů vyjadřují následující regesty:
a) s. d. [kolem 1560?] feria 1 post Julii(?), [Jihlava]
Frantz Schmilauer, měšťan jihlavský, přiznává Nicolaschovi Grusovi (Strusovi?), měšťanu táborskému, dluh 143 kop 15 grošů míšeňských.
(Orig., něm., pap., SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava do r. 1848, Stará registratura, sig. II B b 2, kolem 1560)
b) 1564 květen 13., Tábor
Kryštof Gippfel, perkmistr v Táboře a Ratiboři (!), žádá jihlavského purkmistra a městskou radu, aby nečinili Samuelu Prauneisenovi, měšťanu jihlavskému, překážek v tavení rudy, kterou zakoupil od kverka Štefana Kembleinse z dolů na Proseči (Proschitzberg) u Pelhřimova, jak se o to neprávem pokoušeli Pavel Strauss a Zachariáš Roechel z Erfurtu.
(Orig., něm., pap., na rubu stopy po uzavírající pečeti z černého vosku, tamtéž, sig. II A 17 Horní věci)
5) To je případ listu č. 2, tvořícího přílohu k listu č. 3, a také listu č. 8.
6) Filigrán ježek s květinou se objevuje u 10 listů: č. 2, 5, 6, 9 – 15. U listu č. 18 je malý nezřetelný filigrán, u č. 19 jen malý zbytek a u č. 20 je dvouhlavý orel s roztaženými křídly, na hlavách má jednu společnou korunu o třech lístcích a na prsou štít s pětilistým květem.
7) Vymykají se pouze 2 listy označené sig. II A 16 Živnosti. Všech 18 ostatních listů se nachází v obsahově blízkých skupinách písemností civilního soudnictví: sig. II B b 2 Dluhy, sig. II B b 6 Spory. Některé vnitřně související písemnosti najdeme rozděleny do obou skupin.
8) K termínu "stavunk" (stavuňk, stavování, stávka, obstávka) srov.: Václav Vaněček, Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945, Praha 1964, s. 208 – 209; Karel Malý – Florian Sivák, Dějiny státu a práva v Československu (I. díl do r. 1918), Praha 1988, s. 211; Ottův slovník naučný, 18. díl, Praha 1902, s. 588.

cházelo k četným nedorozuměním, jak vyplývá z řady listů. Mezi spisy najdeme i opis poučení O stávkách z roku 1570, které Jihlavští zřejmě zaslali neznámému adresátovi.[9] Nezřídka skončily případy nespravedlivých obstávek (nebo obstávek pociťovaných postiženou stranou jako nespravedlnost) až u panovníka.[10]

Pro úplnost dodejme, že Stará registratura není jediným pramenem ke vztahům mezi Táborem a Jihlavou v předbělohorské době. Dalším významným zdrojem jsou např. České kopiáře, obsahující opisy česky psané odeslané korespondence z let 1573 – 1615 s mezerami.[11]

Ediční poznámka

Listy přepisujeme podle obvyklých pravidel pro transkripci českých textů pro dobu po roce 1526 tak, aby přepis vystihl co nejvěrněji předpokládanou tehdejší výslovnost. Jazykové zvláštnosti a archaičnost jazyka zůstávají zachovány. Interpunkce byla upravena podle dnešního pravopisu. Všechny zkratky byly rozvedeny, zkrácené části slov nejsou v zájmu plynulosti textu nijak označeny. Nejisté čtení slov označujeme otazníkem v kulaté závorce. Tam, kde jsme to považovali za nutné, byla pro lepší pochopení obsahu přidána do textu slova, případně jednotlivá písmena nebo slabiky, vložená do hranatých závorek (nejčastěji u tvarů slovesa býti: [j]sem, [j]sme apod.). Do stejných závorek bylo dáno i místo vzniku písemnosti, pokud není v textu uvedeno, ale dá se ze souvislosti odvodit. Vykřičníkem v hranaté závorce upozorňujeme na některé neobvykle skloňované tvary slov uplatněné v předloze. Římské a arabské číslovky rozlišujeme podle originálu.

Psaní velkých písmen bylo v zásadě přizpůsobeno dnešnímu způsobu. U názvů zemí sjednocujeme psaní tak, že velké písmeno ponecháváme jen u přídavného jména (království České, markrabství Moravské). U zdvořilostního oslovení panovníka nebo zemského úředníka používáme vždy velké písmeno (např. Jeho Milost císař-

9) Úplný text poučení o obstávkách zní takto:
O stávkách
Jakož psaním svým dotejkáte. Opovídajíc se, až by tomu za dosti nestalo, že by [j]ste práva déle nikoli vašemu odepříti nemohli pro ten dluh našich k sanování, páni milí, nepochybujem, že znáte pokud právo naše i také jiná práva, co se stavování tkne pro dluhy, tak že každý věřitel v kterémkoli právě dlužníka nebo rukojmí svého krom frajunku dosáhnúti, může jej právem obstaviti, ale jiného souseda z té osady místo dlužníka vedle práva obstaviti nemúž, leč by prve dlužníka svého právem jeho hleděl nebo obžaloval a to právo jemu odepřelo od téhož dlužníka spravedlnosti dopomoci. Tehdy věřitel ten teprv by mohl jiné sousedy z té osady právem hindrovati, a to proto, že jemu práva na dlužníka nedopomohli, a jináče nic. Protož opatrnosti vaší věříme, že takových neobyčejných stávek, kteréž [j]sou proti všelikým právom na sousedy naše dopustiti neráčíte, poněvadž [j]sme hotovi a povolni od svých sousedúv a poddaných každému spravedlivě učiniti, když by toho hledal právem naším etc.
(Orig., čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, fasc. 1570 – 1586, 1570)
10) Srov. např. opis obsáhlého dopisu Jana Žďánského ze Zástřizl, podkomořího markrabství Moravského, císaři Ferdinandu I. ze 3. března 1564 ve věci obstávky Jana Mezeříčského jinak Bohinského z Tábora na jihlavského měšťana Jana Grüna kvůli dluhu jihlavského měšťana Matěje Štubika.
(Orig., čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, 1564 III. 3.)
11) SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava do r. 1848, Úřední knihy, inv. č. 337 – 342.

ská, Jeho královská Jasnost, Jeho Milost arciknížecí, Jeho Milost podkomoří), oslovení měšťanů necháváme podle předlohy (např. Vaše Opatrnosti i vaše opatrnosti).

Ve skupině samohlásek přepisujeme **ie** podle výslovnosti buď jako **ě** nebo jako **í**. Při označování kvantity u dlouhého **u** volíme určitý kompromis mezi **ú** a **ů** (**ů** se v této době ještě nevyskytuje). Dvojhláska **au** byla přeměněna důsledně v **ou** s výjimkou dvou slov: auterej ve smyslu úterý a u vlastního jména Rausek.

Ve skupině souhlásek bylo odstraněno zbytečné zdvojování (např. radda, poddání, vinniti, oppatrnost), u cizích slov (summa) ponecháno podle předlohy. Písmena **ss** přepisujeme i u vlastních jmen (Hrossek, Sstubik, Ssyndel) jako **š**, neboť se tak i vyslovovala. Naproti tomu u méně obvyklých jmen (Ffressor, Ffenczl) zdvojené souhlásky ponecháváme. Dvojice souhlásek **cs**, **cz** (soukenicský, Wáczlav) ponecháváme podle předlohy, stejně jako dvojici **gk** (např. purgkmistr, margkrabě). Všude bylo také ponecháno přídechové **h** (např. dathum, Thabor, letha, stho, spoluthovařiš).

Edice

1.

1529 srpen 9., Tábor

Cechovní mistři, starší a mistři soukenického cechu v Táboře vyzývají znovu jihlavské soukeníky ke společnému postupu proti osobám obchodujícím neoprávněně se suknem, v čemž mají příkaz a povolení krále.

Službu svú vzkazujem, opatrní páni přátelé a spoluthovařiše naši milí, štěstí, zdraví s prospěchem, jniterně dobrého upřímně vám přejíce. Zběhlého času psaní jsme k opatrnostem vašim uči[ni]li majíc pohnutí od pánov kamermajstrov, jich milostí, z jistého rozkazu a povolení jeho královské Jasnosti vzhléd majíc, kterak řemeslo naše soukenické nátisky a súžení nese a trpí skrz neřádná kupování od osob některých, ješto jsú se tomu neučily, v témž psaní vám dostavujíc, kterak jsme se na tom snesli, sjezdy po krajích jměvajíc, poněvadž v tom jistý rozkaz z vuole Jeho Milosti královské máme a kterým zpuosobem takovému neřádu překaziti bychom mohli. Jakožto psaní odpověď posavad není dána nižádná, toliko páni vaši, jich milost, času nynějšeho pánuom našim toto psaní že sú učinili i přípis toho listu od nás k vám odeslaného v témž svém listu přislavše, čemuž dobře vyrozuměli jsme etc., páni přátelé a spoluthovařiše naši milí. Toto znáti byste ráčili, poněvadž v tom jistý rozkaz a povolení královské Milosti máme z poručení pánov camermajstrov, jich milostí, že my v tom a při tom tak státi a se chovati míníme bez přerušení a tím a takovým neřádně kupujícím i též prodávajícím lidem, tak jakž opatrnostem vašim psaním prvním oznámili jsme, přěkaz dělati a zastavovati chceme i to jiným, též okolním a spoluto-

vařišuom svým oznamovati i napomínati, ač chtějí-li se pokuth na to svolením zemským ustanovených vyvarovati, aby se v tom tak řádně, jakž uloženo jest a svoleno, zachovávali, jakož za jiné nedržíme, než že páni naši, jich milost, panu purgkmistru a pánom, vašim opatrnostem, o tom širší zprávu dávají, snad i rozkaz a poručení z vuole královské Milosti pánom camermajstrom, kterak se má přitom zachováno býti, kteréž k nám od jich milostí podáno, přípis odsélajíc, ješto za jiné nemáme, že vám od pánov, vašich opatrností, taková věc v známost nezanetbat se uvésti, čímž se gruntovnějíc ráčíte zpraviti. Datum Thabor feriam III post festo Laurencii martiris Christi Anno Domini 1529.

Cechmistři, starší a mistři řemesla
soukenického města Hradiště hory Thabor

(Orig., pap., čes., na rubu stopy po uzavírající pečeti z černého vosku, SOkA Jihlava, Městská správa Jihlava do r. 1848, Stará registratura, sig. II A 16, fasc. Soukeníci, 1529 VIII. 9.)

2.

před 1558 duben 4., [Tábor]

Jan Hrošek, měšťan táborský, žádá táborského purkmistra, aby zaslal jihlavskému purkmistrovi žalobní psaní na Jakuba Štubika, měšťana jihlavského, který mu dluží 50 kop grošů míšeňských za vlnu.

Vaši milost pane purgmistře, páni milí. Stížnost svú na vaši milost [v]znáším, kdež jest ode mne vlnu koupil Jakub Štubik z Jihlavy, že jest rok dávno pominul, v kterémž jest mně měl zaplatiti. Protož vašich milostí za to žádám, že mi ráčíte psaní dáti ku pánům jihlavským žalobní, že jest mi povinen dluhu spravedlivého včteného(?) padesáte kop [grošů] míšenských, tak jak cedule řezané mezi sebou máme, nebo[ť] [j]sem již nemalou škodu vzal, chodě za ním.

Jan Hrošek

(Orig., pap., čes., tamtéž, sig. II B b 2, fasc. Štubikové – dluhy, před 1558 IV. 4.)

3.

1558 duben 4., Tábor

Purkmistr a rada města Tábora žádají purkmistra a radu města Jihlavy, aby dopomohli táborskému měšťanu Janu Hroškovi k 50 kopám grošů míšeňských, které mu dluží jihlavský měšťan Jakub Štubik za vlnu.

Službu svú vzkazujem, Slovutné Opatrnosti páni přátelé naši milí. Vznesl jest na nás Jan Hrošek, spolusoused náš, podavše nám suplikaci, kterak by jemu Jakub Štubik, soused vašich opatrností, dlužen zuostal za vlnu L kop [grošů] míšenských. A maje jemu takový dluh podle cedulí řezaných v času jistém vyplniti, toho učiniti zanedbal, i podnes žádaje nás k vašim opatrnostem o dopomožení toho dluhu za toto připsání žalobní. Čehož to my žádosti povolevši, k vašim opatrnostem se přimlúváme, že nadepsaného spolusouseda vašich opatrností k tomu podle práva přec(?) s to budete, aby on sousedu našemu dluh povinnej bez dalšího prodlení a útrath pro to činění(?) dal a zaplatil, jakož bychom my na připsání vašich opatrností tolikéž učinili, povinnosti právem v tom šetříce. Dán v městě Thaboru v pondělí den památní svatého Ambrože letha MDLVIII.

Purgkmistr a rada města
Hradiště hory Thabor

(Orig., pap., čes., na rubu stopy po uzavírající pečeti z červeného vosku, tamtéž, sig. II B b 2, fasc. Štubikové – dluhy, 1558 IV. 4.)

4.

1561 duben 16., Tábor

Purkmistr a rada města Tábora oznamují purkmistru a radě města Jihlavy, že nemohou v městských knihách najít žádný zápis o dluhu již nežijícího táborského měšťana Václava perníkáře Slepého, případně Jakuba Lonkuše, vymáhaný od něho jihlavským měšťanem Jakubem Štubikem, jemuž navrhují, aby se osobně vypravil do Tábora a na zápis o dluhu se sám optal.

Službu svú vzkazujem, Slovutné Opatrnosti páni a přátelé naši milí. Psaní vašemu na vznešení Jakuba Štubíka, souseda vašeho, z strany nějakého dluhu od někdy Václava perníkáře Slepého, souseda našeho, dědicům nebožtíka Jakuba Lonkuše povinného, k nám učiněnému, vyrozuměli jsme. I poněvadž taková věc nám u vědomosti není, za kým by ten dluh zdržovati se jměl a zápis toho dluhu k placení na koho by se vztahoval a v kterých knihách našich městských takový zápis býti by jměl, také o tom nevíme. I protož se témuž Jakubovi tohoto od nás podává, aby on buďto sám osobně k nám se vypravil a nebo na místě svém někoho podle práva zmocníc odeslal a tu na takový zápis o témž dluhu, aby se optal. A což se tak bude moci najíti a nebude-li v tom nic na překážku, má se v té věci za spravedlivé státi. Dán v městě Thaboru v středu po neděli provodní letha MDLXIo.

Purgkmistr a rada města
Hradiště hory Thabor

(Orig., čes., pap., na rubu stopy po uzavírající pečeti z červeného vosku, tamtéž, sig. II B b 2, fasc. Štubikové – dluhy, 1561 IV. 16.)

5.

1561 květen 5., Tábor

Purkmistr a rada města Tábora oznamují purkmistru a radě města Jihlavy, že s jejich psaním zaslaným jim na žádost jihlavského radního Ondřeje Glenka seznámili Václava Rouska, který se chce po sv. Duchu ke svému věřiteli Ondřeji Glenkovi dostavit a dluh uhradit.

Službu svú vzkazujem, slovutné opatrnosti páni a přátelé naši milí. Psaní vaše k nám na vznešení Ondřeje Glenk[a], spoluradního vašeho, učiněné Václavovi Rauskovi, obyvateli při městě našem, v známost jsme uvedli. I připověděl jest, že po slavnosti Ducha svatého ten první tejden chce se dáti najíti k ktémuž[!] věřiteli svému najprvepříští a o ten dluh na místě postaviti. Jestliže by se pak toho od něho nestalo a nám o tom oznámeno psaním bude, chceme se k němu podle práva zachovati. Dán v městě Thaboru v tré dni před svatým Stanislavem letha 15LXIo.

Purgkmistr a rada města
Hradiště hory Thabor

(Orig., čes., pap., na rubu stopy po uzavírající pečeti z červeného vosku, tamtéž, sig. II B b 2, 1561 V. 5.)

6.

1563 listopad 6., Tábor

Jan Mezeříčský jinak Bochenský z Lukova, bydlící v Táboře, stěžuje si purkmistrovi a radě města Jihlavy na jihlavského měšťana Matěje Štubika, který je mu dlužen 189 kop 4 groše za prodanou vlnu, a popisuje podrobně, jak k tomu došlo.

Službu svú vzkazuji, Slovutné Poctivosti pane purgmistře a páni přátelé moji milí. Všeho dobrého vašim opatrnostem přál bych věrně rád. Vznáším na Vaši Opatrnost a ztěžuji žalobně na pana Matěje Štubika, spolusouseda Vašich Opatrností, že [j]sem jemu vlnu prodal, kamen po 2 kopách 40 groších míšenských, na kterýžto trh zavdal mi 150 kop míšenských a podle trhu kdybych jemu takovou vlnu dodati měl, jistejm zápisem pod sekritem mejm [j]sem podle vůle jeho zapsal a ke dni jmenovanému ji dostaviti připověděl. A tak po vykonání zápisu i příjmu těch peněz žádost pilnému potřebování k Jeho Milosti císařské nadavše se, že [ve] Vídni býti ráčí, [j]sem odjel a tam [j]sa tomu vyrozuměvše, že Jeho Milost ráčí býti v Prešpurce,

a tak již blízko [j]sa, do Prešpurku [j]sem odjel. Mezitím časem porozuměvše, tak brzy že doma nebudu a smlouvě se [!]panem Matějem že bych dosti neučinil, i nechtíce v ničemž pana Matěje obmeškati, naschvále po poslu od Vídně ženě mej psaní [j]sem učinil a o tom dostatečně poručil, ke dni jistému podle mého zápisu a přiřčení panu Matějovi aby dovésti dala a odvážila a podle výčtu ostatek peněz aby přijala, čemuž na rozkaz mou[!] a vůli dosti se stalo. A tak pan Matěj Štubik vlnu odváženou přijavši 139 kamenů 13 liber a žoky pracný u nás vážily něco míně 3 kameny a 10 liber, ale nech by se i zúplna vyrazilo, tehda čisté vlny zůstalo 121 kamenů 3 libry, učinili za ni 339 kop 4 groše míšenské, davše mi na to prve 150 kop míšenských a nyní maje před vážený manželce mej 189 kop 4 groše míšenské dodati a zaplatiti a ne nějakejmi pěknejmi slovy odbýti. Toho pominul, ale nějak dost stížně se k ní domlouvaje bezpotřebně, peněz jí žádných nedal. A já domů přijevše, o tom [j]sem jemu přátelské psaní učinil a tohoto času tolikéž jeho napomínaje, k svému přijíti nemohu. Z těch příčin vašich opatrností za dopomožení pozuostalé summy 189 kop 4 groše míšenské žádám podle práva. Nestalo-li by se toho, stavné právo vohražuji a opovídám. S tím Pán Buoh Vaši Opatrnost rač se dáti dobře a šťastně ve zdraví míti. Datum na Táboře v sobotu [v] den svatého Linharta letha 1563.

Jan Mezeříčský jináč Bochenský z Lukova,
bytem na Táboře

(Orig., čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, 1563 XI. 6.)

7.

1564 únor 8., Jihlava

Purkmistr a rada města Jihlavy žádají Táborské, aby propustili jihlavského měšťana Jana Kruma z nespravedlivé obstávky kvůli dluhu jihlavského měšťana Matěje Štubika za vlnu koupenou od Jana Mezeříčského jinak Bochenského z Lukova, bydlícího v Táboře, neboť Matěj Štubik svůj dluh popírá.

Službu svú vzkazujem, Slovutné Opatrnosti páni a přátelé naši milí. Zdraví i jiného všeho dobrého přáli bychom Vašim Opatrnostem věrně rádi.

Oznámeno jest nám, že by těchto pominulých dní Jan Krum, spoluměštěnín náš, panu Janovi Mezeřickýmu jinak Bahenskýmu[!] z Lukova etc. za vlnu povinovat býti měl, na právě vašem obstaven jest, což nám s podivením jest, že se taková nepořádná obstávka proti privilegiu a právu našemu i proti zřízení zemskému margkrabství toho Moravského k tomu proti slušnému podání našemu, kteréž [j]sme na psaní pana Jana Mezeřickýho od Matěje Štubika, všecko spravedlivě podle práva našeho, učiniti se poddávajíc. Jakž z přípisu psaní našeho teď příležícího šířeji vyrozuměti ráčíte, učinili na spolusousedy naše bez pořádného vinění dopouští, neb pan Jan Mezeřický osobně ani skrze zmocněného

svého Matěje Štubika před námi aneb před rychtářem naším nevinil jest. A když [j]sme Matěji Štubikovi stavunk psaný přečísti dali, takovému dluhu odpírá, nýbrž že jemu pan Jan Mezeřický podle smlouvy vlnu neodvedl jest, správu dává. I jakžkoli jest, poněvadž ta věc mezi nimi na odporu jest a podle privilegi[í] a práv našich i podle zřízení zemského markrabství toho Moravského žalobník má následovati práva toho, v němž bydlí obžalovaný. Jakž [j]sme prve panu Janovi Mezeřickýmu psaní učinili, tak i nyní vám se k tomu taky poddáváme, bude-li pan Jan Mezeřický osobně aneb skrze někoho jiného dodauc[!] jemu o to plnú moc k Matějovi Štubikovi oč pořádem práva, ku kterémuž přísluší, přestúpíc chtíti hleděti a jeho viniti, že panu Janovi i jednomu každému od něho všecko spravedlivě podle práva našeho učiniti chceme, aby sobě žádný co do nás stěžovati neměl a slušně nemohl. Jsouce té naděje k Vašim Opatrnostem, že v uvážení příčin oznámených i taky slušného a spravedlivého poddání nadepsaného spoluměštěnína našiho[!] z takového[!] nepořádné obstávky propustiti rozkázati ráčíte. Jestliže by pak to na ublížení privilegií a práv našich i taky zřízení zemského margkrabství tohoto Moravského, v kterémžto margkrabství my obyvatelé a oud stavu jednoho [j]sme, nestalo, račte věděti, že bychom k Jeho Milosti císařské etc., pánu našemu nejmilostivějšímu, poněvadž Jeho Milost císařská etc. privilegií a práv našich nám milostivě obnoviti a potvrditi ráčil, o tu obranu, pokudž by spravedlnosti a potřeba naše další ukazovala, a aby nám to k slušné a za dosti na právě přivedeno býti mohlo, se poníženě obrátiti a utéci chtěli. Odpovědi žádáme. Dán v Jihlavě v středu po svaté Dorotě letha Páně 1564.

Purgmistr a rada
města Jihlavy

(Opis., čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, fasc.1564)

8.

po 1564 únor 8., [Tábor]

Táborský měšťan Jan Freser odpovídá nesouhlasně rychtáři a purkmistru města Tábora na dopis purkmistra a rady města Jihlavy z 8. února 1564 a trvá na tom, že postup obstaveného jihlavského měšťana Jana Kruma není správný, a jako plnomocník pana Jana z Lukova si přeje být zachován při pořadu práva.

Jeho císařské Milosti vaše milost pane rychtáři a vaše milost pane purkmistře, páni milí. Psaní, kteréž mně přečísti dáti poručiti [j]ste ráčili od pana purgkmistra a rady města Jihlavy, kteréhož datum v středu po svaté Dorothě letha páně 1564 od práva a stavunku nepořádem (mimo čas právní) naříkání a obstaveného Jana Krum[a], spolusouseda jejich, propuštění, tomu porozuměje, za odpověď dávám. Jakožto plnomocník k témuž obstavunku zmocnělý místa té žádosti k tomu psaní

nedávaje, nýbrž pravím: to býti[!] proti právu městskému v kapitule VII, že k odporu stavunku, též i k průvodu čas uložený jest, když i zřízení zemské ukazuje, litera A XXXI, jakým pořadem obstavený vyručiti se jest povinen, což tímto od pana Jana obstaveného vše právně uminuto jest. I když pan Jan Krum pořad práva zachová a bude-li chtíti co při tom čase právním výsti(?), naříkati a ukazovati též právní odpovědi, bude moci se zpraviti, nebo[ť] já na ten čas nic jiného na místě urozeného pana Jana etc. z Lukova nežádám, nežli při pořadu práva zachován býti. Což té dověrnosti [j]sem, že mě při tom pozůstaviti ráčíte.

Jan Ffresser etc.

(Orig., čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, fasc.1564)

9.

1564 únor 11., Tábor

Purkmistr a rada města Tábora oznamují Jihlavským, že ve věci obstávky jihlavského měšťana Jana Kruma Janem Mezeříčským jinak Bochenským z Lukova, bydlícím v Táboře, kvůli nezaplacenému dluhu Jana Štubika, měšťana jihlavského, chtějí obě strany vyslechnout a pak rozhodnout podle práva.

Službu svú vzkazujem, Slovutné Opatrnosti páni a přátelé naši milí. Jakož nám psaní činiti ráčíte na zprávu Jana Krum[a], spoluměštěnína vašeho, z strany toho obstavunku na něho pro Jana Štubika, též měštěnína vašeho, od plnomocníka pana Jana Bahenskýho[!] z Zlukova[!], spoluradního našeho, na místě téhož pána při právu našem učiněného, tomu jsme všemu vyrozuměli. Čehož my považivše předkládáním svým, pokudž náležité bylo, k tomu [j]sme plnomocníka páně Janova, poněvadž samého na ten čas doma není, rádi přivésti chtěli, davše jemu psaní vaše přečísti, aby od toho stavunku pustil. I co jest nám za odpověď v spisu podal, tomu z téhož spisu příležejícího vyrozuměti ráčíte. A protož my práva toho, poněvadž každému svobodné jest, aby jeho strana puovodní, poněvadž jeho užíti žádá, užíti neměla, slušně odepříti ani zbrániti nemůžem. Protož toho stavunku při právu zuostavujem. A my strany právně vyslyšíce, po uvážení chceme se v tom podle práva spravedlivě zachovati. Dán v městě Thaboru v pátek po památce svaté Školastiky letha MDLXIIII.

Purgkmistr a rada města
Hradiště hory Thabor

(Orig., čes., pap., na rubu stopy po uzavírající pečeti z červeného vosku, tamtéž, sig. II B b 2, fasc. 1564)

10.

1564 únor 14., Jihlava

Purkmistr a rada města Jihlavy, nespokojeni s tím, že obstavený Jan Krum, měšťan jihlavský, nebyl obviněn před soudem v Jihlavě nýbrž v Táboře, oznamují Táborským, že k nim vysílají tři osoby, aby je seznámily s privilegii danými městu, a pokud nebude Jan Krum z nepořádné obstávky propuštěn, vznesou svoji stížnost na císaře.

Službu svú vzkazujem, Slovutné Opatrnosti páni a přátelé naši milí. Z odpovědi vaší na psaní naše z strany toho obstavuňku na Jana Kruma, spoluměštěnína našeho, při právu vašem učiněné, dané [j]sme porozuměli, kterak mimo oznámení naše toho stavuňku ještě při právu vašem zuostaviti, strany v tom právně vysłyšíce, se v tom podle práva spravedlivě zachovati ráčíte. Čehož my podvoliti nemíníme, aby při vašem aneb kterémkoli jiným městským právem ve království Českém o spolusousedy naše, kteříž by prve před námi aneb právem našim vinění nebyli, což proti privilegiu a právu našemu i proti zřízení zemskému margkrabství Moravského zřetedlně jest, se soudy státi měly. Z té příčiny k vám [j]sme tři osoby z prostředku našeho k ukázání toho, což se při právě vašem na ublížení privilegií a práv našich a také zřízení zemského tohoto margkrabství před se béře, vypravili žádajíce, že po vyrozumění toho spravedlivého podání našeho nadepsaného spoluměštěnína našeho z takového[!] nepořádné stávky, kteráž se mimo oznámených příčin bez všelijakú ohradu od vás dopustiti a škody nákladný i outratní nahraditi rozkázati ráčíte, aby nebylo potřebí toho, což by snad mnohé[!] práci a těškosti přinésti mohlo, před se vzíti. Jestliže by se pak toto mimo první i toto[!] naši žádost a vyslaných našich předložení nestalo, nemeškaje takovú věc a stížnost naši s radou Jeho Milosti pana podkomořího na Jeho Milost císařskú etc., pána našeho nejmilostivějšího, poněvadž od císařúv, králúv českých a markrabí moravských svatých a slavných paměti, předkuov Jeho Milosti císařské etc., privilegia a práva naše nám dána a od Jeho Milosti císařské etc., milostivě obnovena i potvrzena [j]sou, poddaně vznésti. A spolu s vámi v té věci od jeho Milosti císařské etc. spravedlivého opatření poníženě očekávati chceme. Ale té důvěrnosti k vám [j]sme, že příčiny vašim k tomu, aby toho potřebí nebylo, skutečně přivedeno bude. Odpovědi, kterouž bychom se dále gruntovně spraviti mohli, žádáme. Dán v Jihlavě v pátek po svatém Walentinu letha páně MDLXIIIIo.

Purgkmistr a rada
města Jihlavy

In schaedae.

Post scripta. Páni a přátelé milí. Jsme té naděje k vám, že s pilností to, což by se od vyslaných našich ukazovalo, považujíc toho, což by mnoho outrat, jízd pracovitých i škod přivésti mohlo, příčina nebudete, nýbrž nás při privilegiích a právích našich i zřízení zemském margkrabství Moravské-

ho, podle kteréhožto vyměření nám se chovati náleží (jakž [j]sme od jiných i vyššího stavu až posavad vždycky zuostaveni byli), zanechati ráčíte.

(Opis, čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, fasc.1564)

11.

1564 únor 22., [Tábor]

Jan Praskač, rychtář táborský, vydává na žádost Jana Kruma, měšťana jihlavského, svědectví o obstávce učiněné na něho v Táboře Janem Fresorem jinak Rokytou ze zmocnění Jana Mezeříčského jinak Bochenského z Lukova a na Táboře, jemuž zůstal dlužen jihlavský měšťan Matěj Štubik 189 kop 4 groše míšeňské za vlnu.

Já, Jan Praskač, rychtář na Táboře, známo činím tímto listem tu, kdež náleží. Jakž [j]sem požádán od slovutného pana Jana Kruma, měštěnína města Jihlavy, aby jemu jistota, jak právem u nás v městě Táboře jest obstaven, od ouřadu mého vydána byla, žádosti slušné jeho nemoha odepříti, jak toho stavunku na něho učiněného actum stalo se, tutu[!] vepsati slovo od slova jsem rozkázal.

Jan Ffresor složil mocnost, jejíž vejpis jest tento: Pan Jan Mezeřický, jináč Bochenský z Lukova a na Thaboře, oznamuji tímto listem všem vuobec a zvláště tu, kdež náleží, že slovutného pana Jana Ffresora jináč Rokytu na svém místě zmocňuji a jemu mocí listu tohoto poroučím, aby on na místě mém tu plnou moc měl měšťany a sousedy jihlavské při kterémkoli právě v tomto království Českém k zisku i k straně. Pro jistotu toho k tomuto listu pečeť můj[!] vlastní [j]sem přitiskl. Stalo se v středu po Památce svatého Pavla na víru obrácení letha 1564.

Potom položil stavunk psaní tento. Pane rychtáře[!] milý, teď podle mocnosti sobě dané od urozeného pana Jana Mezeřického jináč Behenského[!] z Lukova právo obstavené dávám na Jana Kruma, měštěnína města Jihlavy, pro nezaplacení dluhu jemu, panu Janovi, spravedlivě povin[n]ého z[a] vlnu od spolusouseda jeho pana Matěje Štubika sumy 189 kop 4 groše, vše míšenský, práva kladu, V grošů při tom škody outratní a nákladní opovídám.

Obstavení proti tomu. Já z místa nepůjdu, až to na pány svý vznesu a co mi poručeno bude, tak se zachovám a v tom škody opovídám.

Zaručil, že z místa nepůjde rukujmí[!] etc., jakž při témž stavunku zapsaný [j]sou.

Actum v pondělí po [svátku] svaté Doroty letha etc. LXIIII. Tomu na svědomí já, nadepsaný rychtář, pečeť ouřadu rychtářského k tomuto listu dal [j]sem přitisknúti. [J]sou srocený před panem purkmistrem k pondělku post dominicam Invocavit.

(Orig., čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, fasc.1564)

12.

1564 květen 3., Tábor

Jan Mezeříčský jinak Bochenský z Lukova, císařský rychtář v Táboře, oznamuje purkmistru a radě města Jihlavy, že při své návštěvě Prahy se nemohl doptat na dopis císaře zaslaný arciknížeti v záležitosti sporu mezi městským úřadem táborským a jihlavským a navrhuje, jakým způsobem spor urovnat.

Službu svú vzkazuji, slovutné poctivosti páni a přátelé moji milí. Všeho dobrého vašim opatrnostem přál bych věrně rád etc. Oznamuji vašim opatrnostem, že ve čtvrtek před nedělí provodní do Prahy [j]sem se dostal a na psaní listovní Jeho Milosti císařské, pána pana mého nejmilostivějšího, svědčící Jeho Milosti arciknížetcí, kteréž jest prošlo o vás a ouřad táborský etc., což vše dostatečněji vašim opatrnostem v dobré vědomosti jest náležité (poněvadž příčinou mou to se stalo), [j]sem se ptal. I oznamuji vašim opatrnostem, že téhož psaní tu, kdež náleží (a jsa já v těch místech dostatečně znám), nikdež [j]sem se doptati nemohl a jest s podivením posel vašich opatrností takovej list, kde jest poděl, a bez i toho [j]sem se doptal, prve než [j]sem se do Prahy dostal, vaší opatrnosti to již že vědomostí jest skrz té pana Mikuláše Šindela z Ebrharcze [zprávu] o strátě téhož listu. A tak se naději, té věci zase k vobnovení že pečujete, takové předsevzetí k místu aby přijíti mohlo, čehož i já žádostiv [j]sem. Ale však mezitím nic jiného nepoznávám než vašich opatrností starosti, jízdy a outraty a nemalé zaneprázdnění i druhé straně a jest vo dost malou a rovnou věc. I však mezitím pomyslil [j]sem na to, že bez těch všech starostí a zaneprázdnění býti by dobře mohlo, toliko vidí-li se vašim opatrnostem, k tomu přiveďte peníze na právě táborském složené za statek můj na psaní vašim opatrnostem od pana purgmistra a konšelúv táborskejch, mně ať [j]sou vydaný. Ta věc hned všechna tím způsobem spokojena bude mezi vaší opatrností a ouřadem táborským, mezi mnou i dlužníkem mejm, k čemuž potom konečně přijde, ale lépe by bylo o menších starostech, outratách i pracech, tímto prostředkem aby se ta věc spokojila, zvláště poněvadž bez ublížení právům, majestátům a všelijakejm spravedlivostem vašich opatrností jest. Odpovědi žádám. Datum na Thaboře [v] den památný Nalezení svatého Kříže letha 1564.

Jeho Milosti císařské
rychtář Jan Mezeříčský jináče Bochenský
z Zlukova[!] na Táboře

(Orig., čes., pap., na rubu stopy po prstenové uzavírající pečeti z černého vosku, tamtéž, sig. II B b 2, fasc.1564)

13.

1564 srpen 21., Tábor

Purkmistr a rada města Tábora oznamují purkmistru a radě města Jihlavy, že od nich psaní v záležitosti dluhu Jakuba Štubika, měšťana jihlavského, obdrželi a až bude doma příslušný městský písař, přikážou mu zápis o dluhu vyhledat.

Službu svú vzkazujem, Slovutné opatrnosti páni přátelé naši milí. Psaní, kteréž [j]ste nám na vznešení Jakuba Štubíka, spolusouseda vašeho, učiniti ráčili, uvážili jsme, a čehož se týmž psaním žádá, to bychom vykonali. Ale že písaře toho, který takových věcí sám obzvláštně se dotýká, na ten čas doma není, toho se vyhledati nemůže, měl-li by on, Jakub Štubik jaký zápis na dluh v témž psaní oznámený. Když doma písař bude, rozkážem o tom pohledati, a najde-li se co toho podle připsání vašeho, chceme vám o tom po poslu náhodném oznámiti. Dán v městě Thaboru v pondělí před svatém[!] Bartholomějem 1564.

Purgkmistr a rada města
Hradiště hory Thabor

(Orig., čes. pap.,na rubu stopy po uzavírající pečeti z červeného vosku, tamtéž, sig. II B b 2, fasc. Štubikové – dluhy, 1564 VIII. 21.)

14.

1573 březen 4., Jihlava

Purkmistr a rada města Jihlavy žádají purkmistra a radu města Tábora, aby přiměli táborského měšťana Jana Lhotského k zaplacení dluhu 191 kop 24 grošů míšeňských bratřím Lorencovi, Řehořovi a Matějovi Štubikům, měšťanům jihlavským, kteréžto peníze mají poslat po doručiteli listu Janu Kacholofuovi.

Službu svou vzkazujem, Slovutné Opatrnosti páni a přátelé naši milí. Vznesli [j]sou na nás Lorenc, Řehoř a Matěj, bratři vlastní Štubikové, spoluměšťané naši, kterak by jim Jan Lhotský, soused Vašich Opatrností dluhu pravého a spravedlivého 191 kop 24 grošů míšenských pozuostati a již dávnýho času takovej dluh zaplatiti měl, po častém upomínání a vhodným přátelském shovení a jeho připovídání až posavad zaplatiti že zanedbává, žádajíce nás v tom vedle zřízení zemského za opatření a k Vašim Opatrnostem za toto přímluvné podání. A protož přimlouvajíce se za to Vašim Opatrnostem přátelsky a s pilnosti žádáme, že jmenovaného Jana Lhotskýho, aby vejš psaným věřiteluom svým dluh oznámený bez dalších odtahúv zaplatil a takovou summu Janovi Kacholoffuovi, listu tohoto podateli, kterémuž oni příjem a kvitování těch peněz [j]sou poručili a tímto listem naším mocně poroučejí, dal, skutečně přidržeti ráčíte a my se toho Vašim Opatrnostem podobnú volností rádi od-

měniti chceme. Za odpověď žádáme. Dán v Jihlavě v středu po neděli postní, jenž slove Letare, letha páně 1573.

Purgmistr a rada
města Jihlavy

(Opis, čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, 1573 III. 4.)

15.

1573 duben 20., Tábor

Purkmistr a rada města Tábora oznamují purkmistru a radě města Jihlavy, že táborský měšťan Jan Lhotský svůj dluh bratřím Štubikům, měšťanům jihlavským, nepopírá, a navrhují jim, aby posečkali rok a den podle práva.

Službu svú vzkazujem, Slovutné Opatrnosti páni a přátelé naši milí. Psaní, kteréž jste nám učinili k žádosti bratří Štubikúv, spolusousedúv Vašich Opatrností, to [j]sme Janovi Lhotskýmu, sousedu našemu, v známost uvedli a přečísti rozkázali, kderýžto[!] vždy při svém odporu stojíc, co proti tomu za odpověď dává, z spisu příležícího vyrozuměti mocti budete. Poněvadž pak jak prve, tak i nyní k oučtu se hlásí a odvolává, pokládáme sousedům Vašich Opatrností rok a den při právu našem před námi v radě v pondělí po památce ochtábu Božího Těla nejprve příští k vykonání takového oučtu a tu potom, což by jim spravedlivě pozůstal a nebo takovým odporem svým zoumyslně příčinu k škodám dal, k zaplacení podle práva přidržán bude. Tím je spraviti ráčíte. Datum v městě Thaboru v pondělí po neděli Cantate letha etc. [15]73o.

Purgkmistr a rada města
Hradiště hory Thabor

(Orig., čes., pap., na rubu stopy po uzavírající pečeti z červeného vosku, tamtéž, sig. II B b 2, 1573 IV. 20.)

16.

1575 leden 4., Tábor

Daniel Hladík, měšťan táborský, oznamuje Jakubu Seidenmelczerovi, měšťanu jihlavskému, že pro něho obstaral střelný prach do hákovnic, ručnic a děl, a vyřizuje prachařův vzkaz, aby mu poslal sanitr a sůl.

Salutem Plurimam Dico, pane Jakube Seidenmelczer. Oznamuji vám, že [j]sem sám vážil práci [s] sousedy vašimi a s hostmi svejmi k prachaři i sám [j]sem s ním jednal, tak jako by [j]ste sami tu byli, a laciněji že dělati nemůže pánům vašim, a to na libry každý obvzláštně prach

hákovniční	libru	po	5	groších míšenských
do ručnic	libru	po	7	groších míšenských
do děl	libru	po	4	groších míšenských.

Item(?) poručil mi, máte mu poslati 5 centnýřů sanitru a 1 centnýř síry a 20 liber, a povídá, bude-li při sanitru sůl, že umí [ji] odehnati a vašim pánům na zakázku dobře udělati, o to péče abyste neměli. A já vám oznámím, že jesti bratrský víry, nezklamá vám, co připovídá.

Můj milý pane Jakube, moh-li bych já vám v čem jakú službou svou posloužiti nebo pánům vašim, máte mi volného každého času. S tím vás pánu Bohu poroučím. Datum v Táboře auterej před Třmi králi letha 1575.

Daniel Hladík
měštěnín v Táboře

(Orig., čes., pap., tamtéž, sig. II A 16, fasc. Obchodní a jiné živnosti, 1575 I. 4.)

17.

1586 březen 18., Tábor

Purkmistr a rada města Tábora odpovídají Jihlavským na jejich dopis v záležitosti obstávky učiněné staršími města Tábora na Václava Hroška, rukojmího za obstaveného Beneše Hodnera.

Službu svú vzkazujem, Slovuthné a Vzáctné Poctivosti páni a přátelé naši milí, téhož zdraví, přitom jiného všeho dobrého Vašim Opatrnostem na Pánu Bohu žádáme. Z psaní Vašich Opatrností nám učiněného, co by v sobě obsahovalo, tomu všemu jsme vyrozuměli, a poněvadž se tu starších obecních na místě vší obce naší, kdeříž takový stavunk učinili, dotýče, jim [j]sme téhož psaní vašeho v známost uvésti nepominuli. I majíce pak takové psaní sobě od nás propůjčené, ano i Václav Hrošek, rukojmě za obstaveného, co proti tomu za odpověď v spisích dávají, proč a z kderých příčin od takového stavunku upustiti se zbraňují, s spisův příležejících k tomu všemu šířeji vyrozuměti ráčíte. A jistě jsme tomu neradi, že Beneš Hodner po několikterém roku sobě braném(?) a přímluvy zaň činěné i také jsouce do vězení pro takový dluh dán, toho vypraviti a zaplatiti jest, jest zanedbal a podle takových psaní přímluvních a uvolení jeho vždycky takový stavunk, kderýž dávný čas starší obecní učiniti chtěli, ušetřujíce v tom dobrého přátelství a sousedství, jsme zdržovali. A když pak toho ničehož starší obecní se dočekati nemohli, takový stavunk [j]sou (ač neradi) učinili. Ale nicméně, pokudž bychom pak tomu z psaní vašeho vyrozuměli, že by týž Hodner, jsouce od Vašich Opatrností k tomu přidržán, do vrch práva bez pohoršení práva takový dluh na summě peněžité podle stavunku vypravil, chtěli bychom se o to přičiniti a k starším obecním přimluviti, aby od takového stavunku upustili, pakli nic, tehdy znáti ráčíte, že bychom starších obecních při pořadu práva zůstaviti na Václavovi Hroškovi jakožto rukojmí při vrch práva takového dluhu dopomoci museli. Čehož [j]sme Vašich Opatrností na pány učiněné tejna učiniti nemohli. Odpovědi, kderouž by starší obecní spraveni býti mohli, žádáme. A s tím se Vašim Opatrnostem dobře jmíti vinšuje[m]. Dathum v městě Thaboře v pátek po neděli Letare letha páně LXXXVI.

Purgkmistr a rada města
Hradiště hory Thabor

(Orig., čes., pap., tamtéž, sig. II B b 2, fasc. 1570 – 1586)

18.

1586 v pátek svatého Jaroslava, [Tábor]

Václav Hrošek z Tekova a v Táboře žádá purkmistra a radu města Tábora, aby požádali purkmistra a radu města Jihlavy, aby přiměli Fencla Merla propustit Václava Hroška z rukojemství, a pokud by se tak nestalo, ohrazuje si právo kdekoli obstavovat Jihlavské pro nevyvazení z rukojemství.

Vaše milost pane purgkmistře, páni milí. Psaní, které jest Vašim milostem učiněno od pana purgkmistra [a] pánuov Jihlavanuov strany obstavuňku, kterej jsou páni starší obecní pro nedopomožení práva na místě vší obce učinili etc. I poněvadž páni starší obecní od téhož obstavuňku na místě obce upustiti nechtí a já že [j]sem se v rukojemství z víry a lásky za Ffenczla Merle obstaveného postavil, Vaši milosti za to žádám, že psaní učiniti poručiti panu purgkmistru [a] pánuom Jihlavanuom ráčíte, aby pan purgkmistr [a] páni Jihlavané Ffenczle Merle k tomu podle práva přidržeti ráčili, aby on mne z takového rukojemství jakožto dobrodince svého vyvadil a na mne těžkosti nedopouštěl. Pakli by se toho nestalo, aby mne Ffenczl Merl z takového rukojemství vyvadil, a k tomu jeho páni Jihlavané nepřidrželi, tehdy kohokoli budu moci, buď v Plzeňští neb kdekoli jinde, tím se ohrazujíc pro též nevyvazení z rukojemství obstavovati, však v tom škody sobě ohražuji, což věřím, že mně[!] v té věci psaním opatřiti a ochrániti ráčíthe. S tím se vašim milostem poručena činím. Actum v pátek svatého Jaroslava etc. letha etc. [15]86.

Wáczlav Hrošek z Tekova
a v Thaboře

(Orig., čes. pap., tamtéž, sig. II B b 2, fasc. 1570 – 1586)

19.

1586 v pátek den památní svatého Jaroslava, Tábor

Petr Slováček a Jiřík Kubrnát, starší obecní ve městě Táboře, vysvětlují purkmistru a radě města Tábora, proč nemohou upustit od obstávky učiněné na místě vší obce na Beneše Hodmera pro dluh 100 kop grošů míšeňských, jak žádají purkmistr a rada města Jihlavy.

Vaše milost pane purgkmistře, páni milí. Psaní, které jest vašim milostem učiněno od slovutné a vznectné[!] poctivosti pana purgkmistra [a] pánův Jihlavanuov strany obstavunku, kterej jsme učinili na místě vší obce pro nedopomožení práva na Benešovi Hodmerovi podle schulprifu, kterej na stho kop míšeňských na sebe učinil, dopisujíce se pan purgkmistr [a] páni Jihlavané, aby od takového obstavunku upuštěno bylo, a chtěl[i]-li bychom téhož Beneše Hodmera při jich právě z čeho viniti, že za spravedlivé učiniti chtějí, jakž též psaní, i jiná předešlá mnohá od nich činěná, i v nich spisy od Beneše Hodmera zapečetěné, to v sobě šíře obsahují a zavírají. I proti témuž psaní i jiným toto pravíme, že od takového obstavuňku upustiti nemůžem, a to za příčinou touto, poněvadž to zřízením zemským i právem městským v mnohých artikulích vyměřeno jest. Dluh, který od dlužníka na odporu není, a ohradní psaní, když projde, tehdy purgkmistr [a] konšelé každého města mají takového dluhu ve dvou nedělích pořád zběhlých dopomoci. I poněvadž tento dluh od Beneše Hodmera nikdá na odporu před pány Jihlavany jest nebyl, nýbrž i za něj před rukama nevyvazenej schulprif jest, ano i jeho mnoha uvolování v týž spisích termínu sobě k zaplacení dluhu brali, kterýžto termíny již vyšly, tomu se od něho posavad dosti nestalo, jakž toho v psaní pana purgkmistra [a] pánouv Jihlavanuov, kteréhož datum v městě Jihlavi[!] v pátek po svaté Kateřině letha etc. [15]85 doloženo takto jest. Vpravdě nad tím žádného zalíbení nemáme, že Beneš Hodmer podle svého uvolení dluhu Vašim Opatrnostem povinného dobrovolně platiti zanedbává. Pro takovou jeho nekonečnost a nám skrze to jeho neplnění činěné zanepráznění do vězení jej [j]sme vzíti poručili i již není nám potřebí k vinění téhož Beneše do Jihlavy jezditi a jeho viniti, a to za příčinou touto dvojí: jedno, že dluh na odporu není a pro něj u vězení, že tomu dosti neučinil podle uvolení svého, jest byl, z kteréhožto vězení neměl od pánuov Jihlavanuov propuštěn bejti, až by dluh zaplatil, druhé, že ne v Jihlavi Beneš Hodmer učinil takový dluh, v markrabství Moravském, ale zde v království Českém, kterýž na odporu nikdá nebyl a není. A tehdy pro týž dluh slušně zde v Čechách po ohradním psaní obstavunk se státi mohl, a protož my od téhož obstavuňku na místě vší obce upustiti nemíníme, poněvadž v času právním takový nikdá jak od Beneše Hodmera, tak od obstavenýho, jakž práva království Českého ukazují, před soudci těmi, kteří obstavuňky s vejhradou vrchního práva rozsuzují, naříkán nebyl a není. Ale když čas právní vejde, při rukojmoví, kterej se za obstaveného v rukojemství postavil, summy podle obstavuňku za dopomožení žádati

budeme. Tím pány Jihlavany touto naší odpovědí spraviti ráčíthe. Actum v pátek den památní svatého Jeroslava[!] letha etc. [15]86.

Petr Slováček
Jiřík Kubrnáth, starší
obecní v městě Thaboře

(Orig., čes. pap., tamtéž, sig. II B b 2, fasc. 1570 – 1586)

20.

1604 září 24., Tábor

Purkmistr a rada města Tábora zasílají purkmistru a radě města Jihlavy svědectví táborských měšťanů Jana Zápražského a Samuela Slováčka, kteří koupili v Jihlavě od Jakuba Jonáše řádně neoznačené sukno.

Službu svú vzkazujem, Slovutné a Vzáctné Poctivosti páni přátelé naši milí. Téhož zdraví, přitom jiného všeho dobrého Vašim Opatrnostem přejeme věrně rádi. Jakého svědomí z povinnosti konšelské od Jana Zápražského a Samuele Slováčka, sousedúv našich, žádati ráčíte, jsme porozuměli a maje sobě to sousedé naši v známost uvedeno, tak [j]sou se zachovali a takové svědomí učinivše, předně právní přísahu v přítomnosti pana Adama Húřeckýho(?) a pana Václava Břekovce, osob na radě přísežných, tolikéž i vyslaného Vašimi Opatrnostmi, vydali, jakž níže.

Samuel Slováček svědčil takto: Toho jsem povědom, že [j]sem koupil od Jakuba Jonáše v Jihlavi tři postavy sukna, dva modrý a třetí černej, a žádnej z těch postavů neměl velký pečeti. Ale v tom se nepamatuji, měly-li [j]sou malý pečeti. Kderéžto postavy vzal [j]sem od téhož Jakuba Jonáše a nesl [j]sem je spolu s Janem Zápražským do hospody. Co [j]sem mu za ně dal, toho nepamatuji. Též i toho povědom [j]sem, že jest mne za to Jakub Jonáš žádal, aby to v tejnosti bylo. Víc nevím.

Jan Zápražský svědčí: Toho jsem povědom, že [j]sem koupil dva postavy Koumarovi od Jakuba Jonáše, však v tom se nepamatuji, co [j]sem mu za ně dal, ani byly-li [j]sou cejchovaný, či nebyly. Kderéžto postavy koupené vzal [j]sem z presa z jednoho domu pod rathauzem, je do svý hospody nesl. A za ně platil [j]sem v jeho domě v ňáký malý světnici. Aby mne měl prositi, abych ho v tom zachoval a o takovém prodaji nepronášel, toho mi nic nemluvil a od něho [j]sem neslyšel. Víc nevím.

S tím milost Pána Boha s námi se všemi býti rač. Dathum v městě Thaboře v pátek po svatém Matěji Apoštolu páně letha 1604.

Purgkmistr a rada
města Hradiště hory Thabor

(Orig., čes., pap.,na rubu stopy po uzavírající pečeti z červeného vosku, tamtéž, sig. II A 16, 1604 IX. 24.)

MOCENSKÉ ELITY V TÁBORSKÉ OBCI DOBY PŘEDBĚLOHORSKÉ

PROSOPOGRAFICKÁ STUDIE K TÁBORU RANÉHO NOVOVĚKU I

Věnováno Jiřímu Vaníčkovi, zasloužilému táborskému starostovi (1990 – 1998)

Zdeněk Vybíral

Diskurz marxistického dějepisectví nabízí dnes kromě mnoha prázdných frází a ideologicky vytvářených schématických konstrukcí také některé zajímavé inspirace. Jednu z nich představuje příspěvek do sporu o tom, zda příčiny a průběh historických pochodů ovlivňují spíše výjimečné osobnosti nebo početnější skupiny, složené zpravidla z velkého množství bezejmenných jedinců a vymezené určitou sociální či ekonomickou charakteristikou. Zmíněný spor patrně nedojde v rámci lidského poznávacího procesu řešení. Mimo jiné z toho důvodu, že obě roviny pohledu vycházejí ze subjektivních postojů nebo, chceme-li, z filozofie dějin jednotlivých badatelů a badatelských generací. Dost možná, že podobně, jako v mnoha jiných případech, nejblíže realitě leží syntéza obou zdánlivě si odporujících východisek. Marxistické dějepisectví kladlo ovšem důraz na úlohu mas a velkých, pokud možno však kvantifikovatelných jevů. Že často nekriticky a neobjektivně, to již souvisí s jinými příčinami.

Soudobá česká historická věda se naštěstí neuchýlila ke druhé krajnosti, nýbrž inspirována metodologickými inovacemi zejména francouzskými a německými pokouší se o celistvější náhled na společnost minulých historických epoch. Také při studiu městských pospolitostí ve středověku a v raném novověku se prosadil z francouzského dějepisectví zejména vliv školy Annales a histoire nouveau,[1] z německého pak jsou s úspěchem přebírány koncepty studia dějin každodenní kultury a dějin

1) Srov. Josef Válka, „Nové dějepisectví" a české dějiny. Časopis Matice moravské 117, 1998, s. 465-475; Jaroslav Marek – František Šmahel, Škola Annales v zrcadle českého dějepisectví. ČČH 97, 1999, s. 1-18.

mentalit.[2] K tomu se přiřadil vliv anglosaských humanitních věd, ovlivňující v moderním dějepisectví s oblibou používané historicko antropologické přístupy.[3] Česká odborná veřejnost dostala příležitost seznámit se především s výsledky bádání našich a zahraničních medievistů.[4] Výsledky raně novověkých výzkumů zůstaly až na výjimky součástí syntetických přehledů a dějin jednotlivých měst.[5] Monografických prací či analytických studií, které by se věnovaly vnitřnímu životu raně novověkého českého města, se v poslední době objevilo jen málo.[6] Kupodivu o mnoho lépe nevypadá ani situace v zahraničí. Například německé či rakouské bádání se problematice měst nevyhýbá. Ale přednost dostává městská společnost industriálního období, či opět monografie o jednotlivých městech, psané podobně jako u nás *„od pravěku k dnešku"*.[7]

Přes dosud nepočetné výsledky zřetelný metodologický posun proměnil pohled na organismus raně novověkého města. Namísto neustále soupeřících ekonomicky determinovaných skupin (vrstev, tříd) se rýsuje představa jistým způsobem (obvykle zákonnou normou) sjednocené komunity, vnitřně však neobyčejně bohatě strukturované.[8] V takovéto pospolitosti či obci (ve smyslu blízkém řeckému *polis*) nacházeli platné místo lidé, kteří se, ať už vlastní volbou nebo v důsledku vnějších okolností (zranění, nemoc), ocitli jakoby na okraji této společnosti, stejně tak i lidé, kteří stáli v čele obce, vykonávali její správu a pochopitelně drželi v rukou i větší podíl z bo-

2) Richard van Dülmen, Kultura a každodenní život v raném novověku (16. - 18. století) I. Dům a jeho lidé. Praha 1999.

3) Kromě již klasického Jamese George Frazera (týž, Zlatá ratolest. Magie, mýty, náboženství. Praha, 1994) se prosadilo zejména dílo Claude Lévi-Strausse a Clifforda Geertse; srov. Lucette Valensiová - Nathan Wachtl, Historická antropologie. Český lid 85, 1998, s. 194-200.

4) Jacques Rossiaud, Měšťan a život ve městě. In: Jacques Le Goff (ed.), Středověký člověk a jeho svět. Praha 1999, s. 123-155; týž, Kultura středověké Evropy. Praha 1991, zejm. s. 87-98, 281-286; František Hoffmann, České město ve středověku. Praha 1992; Jiří Kejř, Vznik městského zřízení v českých zemích. Praha 1998.

5) Za vzorové monografické zpracování městských dějin u nás lze pokládat zejména publikace František Šebek - Petr Vorel a kol., Dějiny města Pardubic I. Pardubice 1990; Oldřich Kotyza - Jan Smetana - Jindřich Tomas a kol., Dějiny města Litoměřic. Litoměřice 1997.

6) Pozornost je zatím směřována ku Praze, do jižních a severovýchodních Čech. Srov. Zdeněk Hojda, Kulturní investice staroměstských měšťanů v letech 1627-1740. Pražský sborník historický 27, 1994, s. 47-104; Jiří Pešek, Měšťanská kultura a vzdělanost v Rudolfinské Praze. Folia Historica Bohemica 5, 1983, s. 173-193; Václav Bůžek - Hana Bůžková - Jana Stejskalová, Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech. Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu. Jihočeský sborník historický 59, 1990, s. 113-127. Dále sborníky V. Bůžek (ed.), Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době. In: Opera historica 1. České Budějovice 1991; Jaroslav Pánek (ed.), Česká města v 16. - 18. století. Praha 1991.

7) Srov. zejména německé ediční řady specializované na dějiny měst Stadt in der Geschichte (Sigmaringen), Bürgertum (Göttingen), či rakouský ediční podnik Bürgertum in der Habsburger Monarchie (Wien). Velký počet monografií k různým německým městům zachycuje bibliografie Brigitte Schröder - Heinz Stoob (hrsg. Wilfried Ehbrecht), Bibliographie zur deutschen historischen Städteforschung 1-2. Böhlau Verlag, Köln - Weimar - Wien 1996.

8) Na skutečnost, že středověké město, a platilo to jistě i pro města hluboko do novověku, tvoří především „institucionalizovaný" svazek jeho obyvatel, kteří měli všichni stejné právo nazývat se měšťany a požívali stejnou ochranu městských privilegií, upozornil již Max Weber. Srov. výbor Autorita, Etika, Společnost. Pohled sociologa do dějin. Praha 1997, s. 179-183. Tato formální jednota překlenovala i majetkové, mentální a jiné rozdíly mezi jednotlivými obyvateli příslušného města. Sociální stratifikací se zabýval zejména americký sociolog Talcott Parsons. Srov. T. Parsons, Studie o sociální stratifikaci. Praha 1970. Protože ji však zkoumal v prostředí moderní občanské společnosti, nelze jeho závěry uplatňovat při výzkumu organismu raně novověkého města zcela mechanicky.

hatství obce. Obě skupiny stojí sice na opačných pólech sociální pyramidy a také početně představují menší část městského obyvatelstva, přesto přitahují pozornost historiků i odborné veřejnosti snad právě jako nositelé výlučnosti. Předložená studie se hodlá věnovat prozatím jen druhé skupině, tedy elitám raně novověké městské společnosti a to na příkladě města Tábora. Přitom si neklade za cíl zevrubné zpracování tématiky, neboť takový úkol předpokládá ještě další dlouhodobě a systematicky vedenou heuristickou přípravu. Jde spíše o to shrnout a na základě dalších šetření doplnit stávající poznatky. Lze doufat, že provedená rekapitulace umožní položit další badatelské otázky a zároveň i načrtnout směr, kudy by se mohl pokračující výzkum ubírat. Předtím, než bude možno přistoupit k vlastní analýze, jeví se účelným objasnit, co rozumíme pod pojmem elita. A také, co je možné pod tímto pojmem rozumět v podmínkách raně novověkého Tábora.

Slovo *elita* přejal český jazyk z francouzštiny a stalo se v něm běžným patrně v průběhu 2. poloviny 19. století. Alespoň v Jungmanově česko-německém slovníku se ještě nevyskytuje. Naopak Riegerův naučný slovník, první obrozenecká výkladová encyklopedie, už pojem *Elite* zaznamenal a dokázal jej spojit se společností ve významu osob vynikajících vzděláním a mravy.[9] Pochopitelně tento výraz zná také Ottův slovník naučný a rozumí pod ním mimo jiné *„osoby vynikající nadáním duševním, vzděláním, a mravy, nebo také rodem a bohatstvím"*.[10] Konečně poslední v Čechách dosud vydaný naučný slovník na výkladu pojmu prakticky nic nezměnil. Příznačně však zdůrazňuje sociologický pohled na jeho definici.[11] Ve všech výše uvedených charakteristikách jasně vystupují základní rysy, určující pojem elita. Patří k nim zejména vzdělání, majetek, přístup k mocenským nástrojům, zvláštní až výjimečné osobní vlastnosti (nadání, intelektuální potenciál) a původ symbolizující fyzickou příslušnost k elitní vrstvě.

Moderní sociologie začala studovat problematiku elit a jejich vztahu ke zbylé většině populace již na konci 19. století. Tehdy se ukázalo, že tradiční rovnostářské pojetí demokracie v Rousseauově duchu neodpovídá skutečnosti. Slovo elita jako odborný termín zavedl Vilfredo Pareto, který také jako první vystoupil s ucelenou sociologickou teorií studia elit. Klíčové postavení v jeho výkladu zaujímá mocenská elita díky mimořádným možnostem jejího uplatnění, které jí poskytuje přístup k nástrojům politické moci.[12] Od Paretových dob se také začala uznávat oprávněnost „komplexního" pohledu na elitu jako na vrstvu lidí schopných výkonu (nebo podle Machiavelliho vzoru „virtù - zdatnosti") v kterémkoli oboru lidské činnosti.[13]

9) František Ladislav, Rieger (ed.), Slovník naučný 2. Praha 1862, s. 434.

10) Ottův slovník naučný 8. Praha 1894, s. 527.

11) *„Kategorie osob zaujímajících díky svým individuálním vlastnostem, profesionálním kvalitám, resp. soc. postavení v různých oblastech spol. života vedoucí nebo jinou význ. pozici."* Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích 1. Praha 1996, s. 654. Srov. Miroslav Petrusek a kol., Velký sociologický slovník. Praha 1996, s. 252-253.

12) Paretovi ovšem nelze přisoudit nárok na prvenství při studiu elit. Zájem o vedoucí vrstvy společnosti se objevoval u klasických myslitelů v oblasti státu a politiky již od starověku. Srov. Miroslav Jodl, Teorie elity a problém elity. Praha 1994[2], s. 9-29.

13) Tamtéž, s. 31, 122.

Sociologická teorie elit přinesla mnohou inspiraci historické vědě. Sotva kdo mohl přehlédnout dějinný rozměr problému a navíc se zde otvíraly nové možnosti interpretace proměn lidské společnosti. Moderní historiografie se jich pokusila využít brzy po druhé světové válce. K významným výsledkům dospěli zejména britští a němečtí odborníci.[14] Za pozornost však stojí i práce polského historika Antona Mączaka, který se zvlášť zdařile zabýval studiem elitních skupin v raně novověké Rzeczi pospolite.[15] Ve vztahu k městskému živlu, jenž stojí též v zorném poli našeho zkoumání, však Mączak vidí pod termínem elita především bohatý patriciát. Jinak svou pozornost logicky (vzhledem ke kontextu vývoje polských dějin pozdního středověku a raného novověku) zaměřuje spíše na šlechtu.[16]

Vyvstává tak základní metodologická otázka, zda pojem elita lze užít pro realitu města Tábora ve zvoleném období předbělohorské éry a pokud ano, koho pod tento pojem zahrnout. Kdo tedy tvořil v Táboře 16. a počátku 17. století elitu? Co spolurozhodovalo o příslušnosti k elitě, jaké osobnosti k ní náležely a jak se vyvíjely jejich životní osudy? Zda se podaří uspokojivě odpovědět na tyto i všechny další s problémem spojené otázky, to záleží především na stavu a možnostech pramenné základny. Ta se bohužel, na rozdíl od jiných královských měst v Čechách (např. České Budějovice, nemluvě již o poddanské Soběslavi, máme-li zůstat v jihočeském regionu), dochovala pro předbělohorskou dobu ve velmi torzovitém stavu.[17] Přesto lze na základě dosavadního poznání vyslovit jisté předpoklady, které snad další výzkum upřesní, potvrdí nebo možná vyvrátí.

V první řadě nepochybně i v předbělohorském Táboře existovala elitní vrstva, tedy skupina lidí, kteří vynikali majetkem, rodovou tradicí a také osobními vlastnostmi. Na základě těchto charakterových rysů se domohli také přístupu k nástrojům politické moci a získali vliv na život celé komunity. Podobně je možné vcelku bezpečně rozlišit příslušníky jak elity mocenské tak intelektuální, i když ve skutečném životě táborské obce se obě skupiny úzce prolínaly. První z nich nejvýstižněji charakterizuje předpoklad, že ji tvořili zejména ti měšťané, kteří získali určité místo ve vedení obce, tedy především v institucích městské samosprávy. Zdá se oprávněná domněnka, že se k němu mohli dostat především díky přirozené autoritě, kterou po-

14) O elitách ve městě pojednává např. Klaus Malettke - Jürgen Voss (hrsg.), Humanismus und höfisch-städtische Eliten im 16. Jahrhundert. Bonn 1989; Hans-Gerd Schumann, Die soziale und politische Funktion lokaler Eliten. Methodologische Anmerkungen zum Forschungsstand. In: Bernhard Kirchgässner - Jörg Schadt (hrsg.), Kommunale Selbstverwaltung - Idee und Wirklichkeit. Sigmaringen 1983, s. 30-38; Christian Gerbel (Hrsg.), Urbane Eliten und kulturele Wandel. Studien zur Gesellschafts - und Kulturgeschichte. Wien 1996.

15) A. Mączak, Rządzący i rządzeni. Władza i społeczeństwo w Europie wczesnonowożytnej. Warszawa 1986; týž, Die Eliten und Machtstruktur in Europa der frühen Neuzeit. In: Schichtung und Entwicklung der Gesellschaft in Polen und Deutschland im 16. und 17. Jahrhundert. Wiesbaden 1983, s. 82 - 112.

16) Týž, Rządzący i rządzeni, s. 181 - 196. Srov. též Edward Opalinski, Die Machteliten in Polen im 16. und in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts. In: Schichtung und Entwicklung, s. 113-120. Za problematické označil užívání pojmu patriciát, podle mého soudu zcela oprávněně zejména v prostředí menších královských měst, Jaroslav Čechura, Patriciát ve struktuře českých a moravských měst 14. - 16. století. Časopis Národního muzea - řada historická, 157, 1988, s. 32-37.

17) Drastické zásahy do táborského městského archivu a škody, které napáchaly zejména skartace z druhé poloviny 19. století, podrobně popsal Rudolf Tecl, Dva fragmenty táborského městského archivu z konce 15. století. Táborský archiv 7, 1995-1996, s. 95-98.

žívali u ostatních. Naopak otázkou zůstává, zda závaznou podmínku osobního mocenského vzestupu muselo tvořit také majetkové bohatství. K jejímu zodpovězení je nezbytné postihnout vztah majetku a společenského postavení. Bezesporu se jedná o jednu z klíčových otázek tématu, proto jí také předložená stať hodlá věnovat patřičné místo. Bezpochyby dostatečné majetkové zázemí upevňovalo společenské postavení nositele a s určitou samozřejmostí náleželo k činitelům, které umožňovaly či usnadňovaly měšťanovi veřejnou kariéru. Lze však skutečně hovořit o patricijské vrstvě v Táboře? Jistěže ne v tom smyslu, jak vystupovala ve velkoměstech typu Vratislavi či Augsburku. Ovšem řada táborských měšťanů nepochybně vlastnila značný majetek a některé táborské rodiny mohly svou prestiž opírat o významnou rodovou tradici, sahající až do husitských dob. Přesto zde vyvstává otázka, zda snad nezanechal plebejský původ města v sociální struktuře obyvatel Tábora natolik výraznou stopu, že „předurčil" sociální vývoj komunity i v dalších obdobích. Od počátku táborské obce v ní hrála nikoli nedůležitou roli také hrstka příslušníků šlechty.[18] Další táborské rodiny dosáhly nobilitace i pozoruhodného majetkového a sociálního vzestupu během 16. a 17. století. Mezi úspěšné nobilitované rody v Táboře patřili zejména Přehořovští z Kvasejovic a Hubatiové z Kotnova.[19] Přes tyto skutečnosti Tábor v důsledku neúspěšných stavovských povstání i válečných událostí trpěl značnými hospodářskými obtížemi a dlouho nemohl překonat osud provinčního královského města-pevnosti.[20]

Zaměření na osoby, které se uplatňovaly při správě města, logicky odpovídá i skutečnosti, že jejich činnost nalezla odraz v pramenném svědectví. Zatímco studium intelektuálních špiček stěžuje značná roztříštěnost pramenné základny. Někdy sice docházelo k prolínání obou elitních skupin, tentokrát však i tyto případy budou nahlíženy spíše z hlediska svého podílu na řízení života obce.[21] Není divu, že všechny dosavadní výzkumy sociální struktury se věnovaly právě mocenské elitě Tábora, více méně dobře zachytitelné v pramenech.[22] Proto také autoři jako hledisko příslušnosti k mocenské elitě volili obvykle skutečnost, zda dotyčná osoba zastávala či nezastávala některý z městských úřadů, zpravidla konšelství, šestipanský úřad či městské (popř. královské) rychtářství. Ačkoli se může toto vymezení zdát dosti schématické a zužující, přítomný výklad se ho bude držet také. Hlavní důvod před-

18) K počátkům Tábora a k významu šlechtických spoluzakladatelů srov. klasickou práci František Šmahel a kol., Dějiny Tábora I/1. České Budějovice 1988, s. 258-260.

19) O Přehořovských podává základní informaci Roman Cikhart, Šlechtické a erbovní rodiny z Táborska. Soupis a bibliografie. Jihočeský sborník historický 5, 1932, s. 138. Srov. Valentin Urfus, Nejvyšší zemský sudí František Karel Přehořovský, barokní velmož, právník a ekonom v Čechách na počátku 18. století. Právně historický sborník 31, 1990, s. 194. K Hubatiům Richard Hrdlička, Hubatiové z Kotnova. Rodopisné příspěvky. In: Staré a nové letopisy táborské. Tábor 1927.

20) Srov. Karel Thir, Hradiště hory Tábor jak pevnost v minulosti. Nejstarší opevňovací stavby městské. Válečná kronika města v 17. a 18. století. Tábor 1895. Stručně popsal vývoj raně novověkého Tábora též R. Cikhart, Pět set let města Tábora 1437 - 1937. K 500. výročí potvrzení městských práv. Tábor 1937, s. 22-34. Vývoj majetkových poměrů táborské obce dokumentuje František Augustin Slavík, Panství táborské a bývalé poměry jeho poddaných. Tábor 1884.

21) Typický příklad představuje Mistr Jan Chvatalius, absolvent pražské utrakvistické univerzity a městský učitel v Táboře, který zde po dlouhá léta zastával místo primase.

stavuje, jak již bylo naznačeno výše, nutnost respektovat výpovědní možnosti dochovaných pramenů.

Díky dosavadnímu archivnímu šetření jsou k dispozici poměrně ucelené přehledy městských rad, doplněné o výčty některých dalších úředníků, většinou nižšího stupně. Soupisy členů samosprávných úřadů začínají opět již v husitském období[23] a podařilo se překlenout i následující problematickou druhou polovinu 15. století.[24] Bohužel zejména pro léta 1450-1511 prakticky chybí (popřípadě se je dosud nepodařilo nalézt) komplementární prameny, které by umožnily hlubší analýzu získaných údajů. Publikovány byly také již soupisy pokrývající období let 1511-1551 a (zhruba) 1600-1620.[25] Zbývající mezeru let 1552-1600 (1618) zaplní edice, která tvoří přílohu (č. I) k této stati, zatímco obdobím následujícím, tedy zejména 17. stoletím se budou zabývat teprve připravované studie. Souvislá řada zápisů poskytuje poměrně uspokojivý základ pro další prosopografický výzkum. Prosopografickou metodu však nelze uplatnit na všech bezmála dvě stě osob, které vystupují v zápisech o obnovení rad mezi léty 1511 a 1620. Někteří z oněch měšťanů zanechali výraznou stopu v paměti pramenů a beze sporu by si zasloužili důvěrnější seznámení se svými životními peripetiemi. O většině osob, v edici uvedených, však chybí další potřebné údaje k jejich profesní a sociální charakteristice (o kulturní nemluvě).[26] Tato skutečnost nastolila problém užšího výběru.

Do zorného pole bližšího zkoumání se především dostala poměrně uzavřená skupina čtyřiadvaceti významných mužů, kterým v uvedeném období (1511-1620) náležel úřad primasa. Opět však nutno přiznat, že se jedná pouze o jedno z možných kritérií výběru. Stejně tak záslužným by se stalo studium městského úřednictva, zejména písařů a rychtářů městských i královských, kteří také náleželi k vedoucí vrstvě tehdejší společnosti. Podobně je tomu tak i s představenými cechů, s duchovenstvem apod. Pochopitelnou pozornost přitahují také reprezentanti předních nobilitovaných táborských rodin.[27] Autor doufá, že se některým z těchto témat bude moci věnovat ještě v dalších pracech.

Osudy táborských primasů se v převážné míře proplétají s raně novověkými dějinami města. Bližší studium těchto osobností proto slibuje možnost nahlédnout do stránek pomyslné kroniky stále ještě bohatého vnitřního života táborské obce. Potíže, způsobené nedostatkem informací, vyvstávají pouze u čtyř primasů, kteří se této důstojnosti těšili v průběhu 1. poloviny 16. století (Jan Hruška, Martin Chochol, Petr Vorata, Jan Zářecký). Vzhledem k udržení celistvosti tématu se však nezdálo vhodným snižovat objektivnost výzkumu a tyto muže opominout.

Při vnímavějším pohledu vyvstává v první řadě potřeba ověřit některé předpoklady, jež z předmětu zkoumání logicky vyplývají. První z nich se týká již zmiňovaného vztahu majetku a veřejného postavení. Jistým způsobem byl zakotven i v právní normě, která stanovovala ke jmenování konšelem jako podmínku určitý majetkový cenzus.[28] Tvořili však primasové vskutku nejmajetnější vrstvu mezi táborskými obyvateli? Bohužel pro posouzení nadnesené otázky se nabízejí většinou pouze druhotná svědectví. Inventáře, pokládané za pramen s největší výpovědní hodnotou o majetkových poměrech a zejména hmotné kultuře konkrétních lidí, se pro Tábor 16. století až na bezvýznamné výjimky vůbec nedochovaly (nebo zatím nebyly objeveny). V knize kšaftů, které lze považovat za poměrně dostačující alternativu k inventářům, se vyskytla poslední pořízení pouze u čtyř z celkového počtu zkoumaných osob (Jan Bušil, Jan Bydžovský, Mikuláš Pštros, Jiřík Škavran).[29] Ve většině případů nezbývá, než se spokojit s rámcovými odhady a s údaji, nepřímo obsaženými v dosavadní literatuře.[30] I tak lze konstatovat, že muži, kteří zaujímali čelné místo v táborské městské radě, disponovali obvykle značným majetkem. Domy,

22) Tradice studia vedoucích vrstev táborské komunity začíná pochopitelně u husitského období především pracemi F. Šmahel, Táborští vladaři. FHB 4, 1982, s. 83-125; týž, Táborská obec a městská samospráva v letech 1420-1452. Husitský Tábor 6 - 7, 1983 - 1984, s. 164 - 174; týž, Dějiny Tábora I/2, s. 593-594. Letmé (avšak vzhledem k absenci pramenů závažné) zmínky o poděbradském a jagellonském období obsahují stati Rudolf Tecl, Tábor v druhé polovině 15. století. HT 2, 1979, zejm. s. 79-81; týž, Dva fragmenty, zejm. s. 108-111 (Příloha I - složení městských rad pro období 1465-1511). Na století vlády prvních Habsburků v Čechách zaměřili svou pozornost Jiří Prášek, K některým otázkám městské správy v Táboře v 1. polovině 16. století. Diplomová práce uložená v Historickém ústavu FF MU. Brno 1983 a Libuše Mácová, Městská správa v Táboře na počátku 17. století. Tábor. Sborník k 550. výročí vzniku města. Tábor 1970, s. 50-74. Oba posledně jmenovaní autoři přinesli cenné údaje. Avšak na rozdíl od L. Mácové, která se z hlediska zde sledovaného tématu příliš jednostranně soustředila na studium představitelů města jako činitele právní historie a dějin správy, vzal J. Prášek přece jen více v úvahu i rozměr sociálních vztahů.

23) F. Šmahel, Táborská obec, s. 176-178 (Příloha II).

24) R. Tecl, Dva fragmenty, s. 108-111 (Příloha I, II).

25) J. Prášek, c. d., s. 84-112 (Přílohy 1-3); L. Mácová, c. d., s. 70-73 (Příloha 1-3). Pro účely rozboru zvoleného tématu by bylo záhodno posledně jmenovaný soupis doplnit, neboť autorka nepostihla, v kterých letech dotyčný měšťan svůj úřad vykonával (publikovala pouze délku funkčního období). Plnou rekonstrukci rad z let 1600-1620 však značně mezerovité prameny neumožnily provést.

26) Prosopografickou metodou se zde rozumí výzkum určité skupiny osob, vybraných na základě předem definovaného kritéria, jehož stěžejní prvky tvoří právě zde uvedené charakteristiky. Pravidla užití prosopografické metody však nejsou dosud zcela vyjasněná a v evropské historiografii se o nich vede široká diskuse. Srov. George Beech, Prosopography. In: James A. Powell (ed.), Medieval Studies. Syracuse University Press 1976, s. 151-184; Werner Eck (hrsg.), Prosopographie und Sozialgeschichte. Studien zur Methodik und Erkenntnismöglichkeit der kaiserzeitlichen Prosopographie. Wien - Wiemar 1993; a zejména příspěvky ve sborníku Jean-Philippe Genet - Günther Lottes (edd.), L'etat moderne et les elites XIIIe-XVIIIe Siecles. Apports et limites de la methode prosopographique. Paris 1996.

27) Ačkoli se jeví jako dosti významné kritérium, nemusela nobilitace automaticky znamenat přiřazení k elitě, či dokonce k mocenské elitě. Kromě nobilitovaných měšťanských rodin byly v Táboře usedlé i některé šlechtické rody. Ty však prozatím zůstaly opomenuty, zejména z toho důvodu, že se ve zkoumaném období jen malou měrou podílely na životě táborské komunity.

28) V případě Tábora se jednalo o jmění v hodnotě nejméně 50 kop (snad míšeňských?) grošů; SOkA Tábor, fond AMT, pův. č. knihy 18, f. 181r; srov. J. Prášek, c. d., s. 30-31.

29) SOkA Tábor, fond AMT, Kniha kšaftů 1559-1670, pův. č. knihy 197. K výpovědním možnostem inventářů, kšaftů a dalších typů pramenů o úrovni měšťanské hmotné kultury, zvláště s přihlédnutím k jihočeskému regionu V. Bůžek, Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době. Opera historica 1, 1991, s. 43-45 a 47-49; speciálně k závětím J. Stejskalová, Kšaft jako pramen pro studium kulturní úrovně měšťanské domácnosti. Tamtéž, s. 74-80; srov. Michaela Neudertová, Domácnosti lounských měšťanů v předbělohorské době (Příspěvek ke studiu inventářů pozůstalostí). In: J. Pánek (ed.), Česká města v 16. - 18. století. Praha 1991, zejm. s. 246-249; Marta Hradilová, Soběslavské kšafty z let 1455-1523. TA 4, 1992, s. 47.

30) Hlavní zdroj informací představuje práce K. Thir, Staré domy a rodiny táborské I.-II. Tábor 1920. Významný táborský historik zde snesl neobyčejné množství cenného materiálu, avšak přínos jeho díla negativně poznamenaly mimo řady faktografických nepřesností zásadní metodologické nedostatky (autor programově necitoval své prameny). Je zřejmé, že se Thir důvěrně obeznámil s tehdejším táborským městským archivem. Čerpal zejména z trhových knih a z radních manuálů, případně z knih městského soudnictví; v některých případech dokonce svůj pramen editoval. Přesto je nutno přistupovat k jeho zjištěním s kritickým odstupem.

které vlastnili a obývali, náležely k nejvýstavnějším ve městě.[31] Stály často přímo na náměstí či v přilehlých ulicích (Klokotská, Martina Húsky, Koželužská, Pražská, Kožešnická). Dnes patří většina z nich k památkově chráněným objektům.[32] Proto také jejich současná podoba v některých případech umožňuje učinit si byť jen hrubou představu o někdejší výstavnosti.

O úrovni vnitřního vybavení a hmotné kultury, která obklopovala jejich majitele, pramenná svědectví bohužel vesměs mlčí. Z oněch čtyř dochovaných kšaftů však vyplývá, že nároky na pohodlí a až okázalou reprezentaci musely plnit jak exteriéry, tak interiéry. Kromě vybavení šaty chodícími, ložními a cínovým nádobím (což by bylo možno v domácnostech předních měšťanů očekávat jako standart) se ve všech čtyřech případech objevují stříbrné, případně zlaté šperky, či dekorativní předměty těmito drahými kovy zdobené a také obnosy hotových peněz. Sonda do kšaftů dalších osob, členů městských rad, ukazuje (mimo přirozených rozdílů v hmotném postavení) nápadně podobnou skladbu odkazovaného majetku. Ač se tedy nejedná o reprezentativní vzorek, provedená zjištění na základě dosud známých pramenů přece jen potvrzují hypotézu, že v městských radách v Táboře zasedali spíše movitější měšťané. V případě táborských primasů se pak s velkou pravděpodobností jednalo o příslovečný vršek ledovce.[33]

Mimo to hraje v kšaftech důležitou roli také značný nemovitý majetek v podobě polí, luk, dvorů, zahrad apod. Ve shodě s touto skutečností jiné prameny dokládají nadprůměrnou držbu takových statků téměř u všech táborských primasů, někteří mezi nimi vystupovali přímo jako pozemková vrchnost.[34] Zdá se tedy patrným, že zdroje bohatství těchto mužů netvořilo pouze řemeslo, které vykonávali, popřípadě obchod. Jak velký podíl na jejich příjmech nesla zemědělská výroba a renta od poddaných, to zůstává dosud nerozřešenou otázkou.[35] Pohled na profesní zařazení ukazuje, že několik se jich cítilo přece jen úžeji spojeno s držbou půdy. Převážná většina z nich se však řemeslnické nebo kupecké živnosti nevyhýbala. Mezi konšelskými

31) Nejeden z primasů ovšem ve městě držel více nemovitostí, některé dlouhodobě, některé jen přechodně. Jan Chvatalius získal dům dokonce i v Praze; srov. K. Thir, Staré domy, s. 159.

32) Srov. Otakar Jankovec, Základní informace o historické zóně. Výběrový katalog urbanistických a stavebních proměn historické zóny města Tábora. Tábor 1998, s. 72-77. Rozložení domovní držby ukazuje mapka č. 1.

33) Lze-li na základě analogie uplatnit v Táboře model sociální stratifikace, k níž došel výzkum v dalších jihočeských městech (České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Prachatice, Soběslav), pak špička táborských radních spadala do bohatší skupiny středně movitých vrstev (v klasifikaci V. Bůžka B2 - B3); srov. V. Bůžek, Každodenní kultura, s. 51-53. Tomu odpovídá i shoda v profesním zařazení, neboť autor uvádí jako typická zaměstnání měšťanů spadajících do skupiny B oděvní řemesla (převažují soukeníci); tamtéž, s. 54. Pramenná dokumentace, použitá ke srovnávacímu výzkumu, se nachází v SOkA Tábor, fond AMT, pův. č. knihy 197, f. 80r - 82v (Jan Bušil), 171r (Jan Bydžovský), 199v - 203r (Mikuláš Pštros), 268v - 269r (Jiřík Škavran), dále f. 57r - 59r, 62v - 67v, 76v - 77r, 122r - v, 125r - v, 130r - 132r, 141r - 143r, 146r, 149r - v, 151v - 153r, 161v - 162r, 185v, 206r - 209r, 222v - 223v, 225v - 226r, 237r - 238v, 255r - 258v, 289r - v, 316r - v, 320r - 321v (celkem 26 osob).

34) Jednalo se především o Jana Hrušku, Martina Chochola, Václava a částečně i Jana Přehořovské.

35) Z hlediska zkoumaného tématu se jedná o problém spíše marginální. Dá se však předpokládat, že pro některé táborské rodiny, jako např. Přehořovské, představovala držba deskových statků prvořadou záležitost ekonomického významu a zejména prestiže. Srov. K. Thir, Staré domy, s. 50. Ale i dvůr Pavla Zálužského ml. s početným zvířectvem a s příslušenstvím byl při prodeji v r. 1603 oceněn na 3 130 kop míšeňských grošů; SOkA Tábor, fond AMT, pův. č. knihy 130a, f. 352v - 354v.

špičkami přitom výrazně dominovala oděvní řemesla (soukeníci, postříhači, případně kožešník). Snad koresponduje s dosud konstatovanými skutečnostmi, že právě cech táborských soukeníků dosáhl brzy po skončení husitských válek značného rozkvětu. V dalším období se dokázal úspěšně bránit celkové stagnaci tohoto řemeslného odvětví v raně novověkých Čechách a udržoval si prosperitu patrně hluboko do 16. století.[36]

Neméně důležitou součást profesní charakteristiky představuje též postavení dotyčné osoby vůči vlastnímu cechu. Z dvanácti táborských primasů, kteří se věnovali řemeslu v druhé polovině 16. století, se jich sedm objevuje v zápisech o obnovení starších nad řemesly, dochovaných s mezerami právě pro léta 1548-1616. Je zřejmé, že tito lidé museli požívat určité úcty a prestiže také uvnitř cechovního společenství, k němuž náleželi. Sotva by se jinak mohli stát jeho reprezentanty. Většina z nich se navíc dočkala několikerého zvolení. V určitých obdobích tak směšovali pravomoci konšelské a cechmistrovské.[37] To však neznamená, že to které cechovní společenství přímo ovládali. Zdá se, že právě cechovní organizace nabízela řemeslnickému jádru táborského měšťanstva uplatnit se při správě obce. Taková domněnka zatím potvrzena nebyla, ale jak jinak si vysvětlit, že mezi desítkami jmen starších nad cechy se objevuje pouze malá část konšelské špičky. Ostatek tvořili muži, kteří se na radnici dostat nemohli nebo nechtěli.

Postačovalo však k nabytí autority a vážnosti, kterou držitelé hodnosti primasa požívali, pouze hromadění majetku, ať půdy či z úspěšného provozování řemesla? Celistvou odpověď prameny sotva umožní získat. Na postihnutí všech stránek růstu osobního vlivu, včetně psychologických a mentálních příčin, je proto zatím nutno rezignovat. Avšak při podrobném zkoumání životních peripetií zde sledovaných významných táborských konšelů se na povrch dostávají některé další skutečnosti neopomenutelného významu. Příloha č. III ukazuje, že každý z mužů, kteří v Táboře dosáhli jmenování primasem, prodělal složitou kariéru v samosprávných orgánech města. Tato kariéra závisela nepochybně na individuálních faktorech, přesto se vyznačovala i některými obecnými rysy. Předně, nikdo se nestal primasem hned, jak vstoupil do rady. V sedmnácti případech začínal dotyčný coby konšel, jinak se sbírály potřebné zkušenosti v šestipanském úřadě. Pouze Jan Bydžovský a Jiřík „cantor" z dosud neznámých příčin (či snad náhodně?) zahajovali úřednickou dráhu jako městští rychtáři. Všichni působili v městské radě po velmi dlouhou dobu, nejméně

36) Na zřetelnou převahu soukeníků a oděvních řemesel v městských orgánech výstižně upozornil i J. Prášek, c. d., s. 36-42. Soukeníci z Tábora se dokázali zapojit i do mezinárodního dálkového obchodu, srov. R. Tecl, Tábor v druhé polovině 15. století. HT 2, 1979, s. 72-73. Solidní úroveň táborského soukenictví zhodnotil již Zikmund Winter, Řemeslo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526 - 1620). Praha 1909, s. 609; srov. Josef Janáček, České soukenictví v XVI. století. ČSČH 4, 1956, s. 558-560, zde též analýza obecných souvislostí. Janáček dokládá uspokojivou situaci táborských soukeníků ještě k roku 1582. V roce 1574 však táborská městská rada řešila odbytovou krizi svých soukeníků; srov. SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 130, f. 102r - 104r. Nakolik souvisela s celkovou stagnací, není jasné. Avšak záhy na to projevený zájem královské české komory o odběr sukna mohl dočasně krizi překlenout. To by také vysvětlilo rozpor mezi tvrzením pramene a Janáčkovými údaji.

37) Srov. přílohu II. Údaje o ustanovení starších nad řemesly obsahují pamětní městské knihy uložené v SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 18, f. 158b, 167v-168r, 172r, 175v; pův. č. knihy 130, f. 95r, 82v, 144r, 189v-190r, 238v-239r, 298v-299r, 362r, 385r, 416r-v.

deset let, zpravidla však více. Výjimky jako v případě Tomáše Zahrádky lze vysvětlit zásahem zvenčí.[38] Jistý vrchol veřejné kariéry mohlo tvořit jmenování královským (zeměpanským) úředníkem. Pro váženého a zasloužilého měšťana se nejspíše nabízel post královského rychtáře, jenž však představoval úřad značně neoblíbený.[39] Přesto mezi devíti královskými rychtáři v předbělohorské době nacházíme hned šest mužů, kteří v Táboře získali také postavení primasů, jak ukazuje následující tabulka.[40]

tabulka č. 1:
královští rychtáři v Táboře 1547-1619

Václav Prachatický	1547-1551(?)
Jan Huša	1551(?)-1564 (?)
Jan Bahenský ze Zlukova	1564 (?)-1567
Jan Přehořovský z Kvasejovic	1567-1585
Kašpar Menšík z Menštejna	1585-1587
Mikuláš Pštros z Mirotína	1587-1591
Pavel Zálužský ml.	1591-1598
Jiřík Škavran jinak Šrámek	1598-1603
Václav Protivínský	1603-1618

Při pohledu na tabulku je však třeba mít na paměti, že výběr vhodné osoby pro úřad královského rychtáře kontroloval prostřednictvím české komory panovník. Obvykle jeho volba nejen v Táboře padala často na zkušeného konšela nebo ještě lépe na primase.[41] Přece jen atraktivnější se jevily úřady spjaté s berní politikou státu, o jejichž držení některým z táborských konšelů však svědčí pouze ojedinělé zmínky.[42]

Jinak se úřední kariéry jednotlivých primasů vyvíjely dosti komplikovaně, s řadou přerušení a se střídáním různých postů. Poměrně záhy dosáhl hodnosti primasa Jan Chvatalius, podobně také Martin Helm či Václav Kučera (u všech jmenovaných do dvou let od zvolení do rady). Jindy naopak vzniká dojem, jako by dotyčný získal

38) Zahrádka se dostal na post primasa čtyři roky po svém zasednutí v radě v důsledku „vzpoury" proti Janu Chvataliusovi. V době stavovského povstání se Chvatalius opět vrátil nejen do rady, ale také k důstojenství primasa. Kdy přesně a za jakých okolností, o tom se bohužel svědectví nedochovalo (poslední dosud nalezený zápis o obnovení rady se týká roku 1618). Srov. K. Thir, Staré domy, s. 158-161. Prameny, týkající se Chvataliusova sporu s některými spoluměšťany pro *„nářek cti"*, obsahuje radní manuál uložený v SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 41, f. 111r - v, 114r - 117r, 121r - 122r.

39) Srov. František Roubík, Královští rychtáři v pražských a jiných českých městech v letech 1547 až 1738. Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VI, 1930, s. 300-310. Nejnověji o tématu Vladimír Bystrický, Osoba prvního královského rychtáře ve Stříbře po roce 1547. In: P. Vorel (ed.), Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Pardubice - Praha 1999, s. 125-134.

40) Šestice primasů je vyznačena kurzívou; otazník označuje z pramenů zatím jednoznačně nedoložené datum nastoupení resp. složení úřadu. Údaje převzaty z publikací K. Thir, Staré domy, s. 26; F. Roubík, c. d., s. 353 a z náhodných zmínek v městských knihách; srov. SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 130, f. 56r, 238v, 338v, 362r.

41) F. Roubík, c. d., s. 284.

42) SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 130, f. 300r.

důstojenství primasa jaksi *„za odměnu"*, na závěr dlouhého působení v městské radě (např. Bernard Koza, Jan Kršňák). U některých se zdá, že *„dosluhovali"* v šestipanském úřadě, kde, jak již bylo řečeno, jiní naopak začínali. Skutečnosti, které ovlivňovaly toto poměrně živé dění, však dosud známé prameny postihnout neumožňují.[43]

K poznání mocenského vzestupu studovaných osob nestačí však jen profesní či majetková charakteristika. Badatel, zkoumající vymezené téma, se neobejde bez posouzení osobních vazeb, které výrazně dokreslovaly zakotvení konkrétního člověka v jeho nejbližším sociálním prostředí. Již dřívější výzkum ukázal jistou tendenci nejvýznamnějších táborských měšťanských rodů k vytváření mocenského monopolu.[44] Tato tendence, nazývaná v sociologii Michelsovým termínem *„železný zákon oligarchie"*, bývá pokládána za vlastní každému lidskému společenství na určitém stupni organizace. V raně novověkém Táboře zmiňovanou tendenci potvrzuje především vytváření rodinných, či spíše rodových klanů, které se na základě sňatkových aliancí, popřípadě majetkové propojenosti postupně seskupovaly v poměrně nepočetnou, uzavřenou vrstvu. Tak se kromě majetku jako důležité pojítko prosazovalo i rodové povědomí. Mimo jiné díky vysokému počtu nobilitovaných rodin v této společnosti, pro něž rodová tradice představovala důležitý nástroj k postupnému *„nabývání"* urozenosti.[45] Tím spíše vzrůstal význam příbuzenských vztahů.

Sotva proto překvapí zjištění, že nejvýznamnější rodiny v Táboře, jejichž členové drželi značný majetek a také klíčová místa v městské samosprávě, skutečně navazovaly poměrně četná pokrevní spojenectví. Často představovaly tyto svazky několika generační záležitost, kdy si vlivní měšťané brali dcery konšelů a primasů a potomci z těchto manželství se pak znovu objevovali na důležitých místech v městské radě, nebo opět drželi nejvýstavnější táborské domy a značný nemovitý majetek.[46] Zároveň se však ukazuje, že sociální bariéry, kterými se tato vrstva obklopovala, nezabraňovaly vzestupu jedinců s dostatečnými schopnostmi a osobními předpoklady. Jako nejvýraznější příklad lze uvést Jana Chvatalia nebo Wolfganga Pistoria, kterým k prosazení patrně napomohly jejich vzdělání a intelektuální ambice.[47]

Z analýz, provedených na základě dnešního stavu znalostí a poznání dochovaných pramenů, vyplývají následující závěry:

43) Lze snad vyjádřit naději, že detailní studium městských knih pomůže v budoucnu okolnosti úředních kariér významných táborských měšťanů přece jen osvětlit. Zajímavé dynamiky kariér táborských radních si povšiml také J. Prášek, c. d., s. 34.

44) Velmi přesně tamtéž, s. 33, 67. Autor také výstižně zaznamenal podíl nobilitovaných rodin na rozložení mocenského vlivu; srov. tamtéž s. 43-44.

45) V předbělohorské době žilo v Táboře pod městským právem devatenáct nobilitovaných rodin. Srov. R. Cikhart, c. d., s. 66 (Helm z Vorlova), 68 (Hrošek ze Strkova, Hruška ze Strkova, Hubatius z Kotnova), 105 (Kamenický z Hojovic), 107 (Koza z Hradiště, Kropáč ze Strkova), 108 (Kršňák z Karlšperka, Kučera ze Strkova), 133 (Lichvice z Lichvice, Lucin z Helikonu), 137 (Petřek z Polkovic, Pistorius z Kotnova), 138 (Přehořovský z Kvasejovic), 139 (Pštros z Mirotína), 140 (Zmyslovský z Radvanova, Remiš z Tábora), 147 (Vorel z Kozího Hradu), 148 (Zálužský z Helfenštejna, Zářecký z Polkova). Z nich pouze Zmyslovští neobsadili žádné místo v městské radě, ačkoli Jan Zmyslovský pronikl díky výhodnému sňatku rychle mezi nejvýše postavené rodiny ve městě, srov. K. Thir, Staré domy, 1, s. 56. Ze sedmnácti konšelů, jejichž rodiny se pyšnily erbem a predikátem, deset dosáhlo hodnosti primasa.

1. Lidé, kteří zastávali klíčová místa ve správě táborské obce, patřili zároveň k nejzámožnějším měšťanům. Úroveň hmotné kultury jejich domácností patrně převyšovala běžný standart většiny obyvatel města.

2. Význačného postavení majetkového i mocenského se v Táboře domohli příslušníci pouze některých nejvýnosnějších řemesel (soukeníci, postříhači, popř. řezníci). Ti také zároveň získali dostatečný vliv na svá cechovní společenství, ač je plně neovládli. Vedle nich se v 1. polovině 16. století prosadili vlastníci půdy, zatímco koncem 16. století začal vzrůstat vliv humanisticky vzdělaných intelektuálů. Pro všechny se však ukázaly důležitými držba nemovitého majetku a zisky ze zemědělské výroby.

3. Autoritu získávali tito lidé také dlouhodobou kariérou v městských úřadech, která mohla přejít v kariéru ve službách panovníka, v rámci královských či zemských úřadů.

4. Na základě majetkových a zejména příbuzenských vazeb se utvářela kompaktní a nepočetná vrstva několika táborských rodin, v jejichž rukou se koncentrovaly mocenské prostředky. Za výrazný rys sociální distinkce lze patrně považovat jejich úsilí o nobilitaci a následné povznesení do šlechtického stavu. Tato skupina se ovšem nijak institucionálně nevymezila. Také hranice, které ji oddělovaly od zbytku táborské komunity, nepředstavovaly nepřekonatelnou překážku. Avšak spíše, než jako patriciát, se k jejímu označení nabízí pojem oligarchie. Hlavní jádro obyvatel města, tvořené cechovními řemeslníky, si však díky obměňování konšelského sboru a starších nad řemesly také zachovalo určitý prostor k ovlivňování věcí veřejných.

46) Jednoznačně to mimo jiných zdrojů prozrazuje Kniha svatebních smluv, uložená v SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 194. (Konkrétní foliaci zde nelze uvádět, neboť doklady se objevují na mnoha místech knihy). Pro ilustraci lze uvést alespoň několik příkladů zájmových a příbuzenských propojení. Pavel Zálužský mladší získal prvním sňatkem dědictví zámožného konšela Jana Lichvice, zatímco podruhé se oženil s dcerou primasa a královského rychtáře Mikuláše Pštrosa z Mirotína. Sám přitom pocházel z manželství svého otce s Annou, sestrou konšela Matyáše písaře. Měl tak za bratrance humanistického vzdělance a taktéž táborského konšela Pavla Lucína. Podobně Jan Huša, zeť primasa Bernarda Kozy zplodil několik potomků, z nichž dceru Kristinu provdal za Jana Třebického. Hušův syn Bernard (snad i přebrání jména po významném dědovi mělo potvrdit rodovou kontinuitu) se sice oženil s dcerou zatím blíže neznámého pekaře Jana Tomáška, ale dceru z tohoto manželství si za životní partnerku vyhlédl Wolfgang Pistorius, radní písař a budoucí vážený konšel. Kateřina, dcera Martina Helma, se postupně provdala za Zikmunda Peka z Římku (radního a nobilitovaného měšťana), Adama Hradského a Jana Chvatalia. Přitom její matka Kateřina byla dcerou Jana Pštrosa, člena významné erbovní rodiny.

47) K. Thir, Staré domy, s. 156-162 (o Chvataliusovi), 575, 679 (o Pistoriusovi). Další pramenný výzkum by snad mohl prozradit více o okolnostech mocenského vzestupu táborské intelektuální elity na konci 16. století, který, jak se zdá, narazil na nevraživost tradičních řemeslnických kruhů; srov. tamtéž, s. 158.

Příloha I:

Členové městských rad v Táboře 1552 - 1602 (1611, 1614 - 1618)

Vzhledem k tomu, že se forma zápisů o obnovení městské rady (konšelského úřadu) až na nepodstatné odchylky stále opakuje, nejedná se o edici in extenso. Editor se rozhodl zpřístupnit pouze ty údaje, které považoval za podstatné při respektování charakteru pramene a zachování jeho výpovědní schopnosti. Celá edice se člení na oddíly podle městských knih, z nichž editor čerpal. Přesné určení jednotlivých knih tvoří záhlaví příslušného oddílu. Každý zápis je označen pořadovým číslem. Editor důsledně dodržoval chronologické řazení a zápisy tvoří ustálenou strukturu. V prvním řádku čtenář nalezne foliaci a původní opisnou dataci, v závorce pak převod do moderního datování.[1] Řádek pod datací uvádí královské úředníky, kteří provedli obnovení rady, ať už osobně nebo v zastoupení.[2] S plnou intitulaturou jsou uváděni vždy jen při první zmínce. Následující první sloupec zachycuje jména konšelů (v pramenech obvykle označených *„páni"*). Jako první z konšelů, označený kurzívou, je vždy jmenován primas (někdy též *„primátor"* či výjimečně *„proconsul"*). Druhý sloupec podává jména členů šestipanského úřadu (v pramenech *„sex additi"*, *„sex viri"*, *„k radě přidaní"*, *„starší obecní"*). Konečně v třetím sloupci figuruje osoba městského rychtáře (*„rychtář městský/ej"*, *„iudex"*, *„iudex civitatis"*). Příjmení jsou uváděna s velkým písmenem pouze, pokud se podařilo nesporně určit, že nejde o povolání dotyčného. Údaje doplněné editorem označují hranaté závorky. Různočtení či nejasná a špatně čitelná místa (poškozený originál apod.), jsou opatřena kulatými závorkami, případně otazníkem.

1. f. 174b: 1552; Pondělí den sv. Alexy [17. července][3]
hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna zastupující podkomořího Jiřího z Gernštorfu a na Cholticích

Jan Bušil	Bernard Koza	Andreas Topinka
Martin postřihač	Toman Bašta	
Jiřík cantor	Jeroným postříhač	
Vavřinec Vulkan	Vavřinec Kodýdek	
Jan Bydžovský	Jiřík Cas	
Pavel bakalář	Lukeš Krňák	
Matěj Hladík		
Jakub pekař		
Pavel Antonínů		
Jan Veverka		
Václav Plocek		

1) K převodu sloužila pomůcka Gustav Friedrich, Rukověť křesťanské chronologie. Praha 1997.[2]

2) Jména osob v zápisech uvedených byla konfrontována s Palackého seznamem královských úředníků, který však uvádí jen podkomoří; srov. Jaroslav Charvát (ed.), Dílo Františka Palackého I. Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků. Praha 1941, s. 367-375. Nabízí se tedy možnost využít tyto údaje k doplnění znalostí personální skladby příslušných královských úřadů (české komory, příp. české kanceláře).

3) Alexius vyznavač.

2. f. 177r: 1553; Pátek po památce Mistra Jana z Husince [7. července]
podkomoří Jiří z Gernštorfu, hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna

Jiřík cantor
Martin postříhač
Vavřinec Vulkan
Jan Bušil
Jan Bydžovský
Pavel Lucin
Pavel Antonínů
Jan Veverka
Jan Štepl
Václav Plocek
Petr Kušovec
Jan Meziříčský
Bernard Koza
Lukeš Luňák
Vavřinec Kodýdek
Mikuláš Pštros
Jan Raubika
Pavel Zálužský
Vondřej Topinka

3. f. 180r: 1554; Čtvrtek před sv. Janem Křtitelem [24. června]
hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna zastupující podkomořího Jiřího z Gernštorfu

Jiřík cantor
Martin postříhač
Jan Bušil
Jan Bydžovský
Pavel Antonínů
Pavel Lucin
Petr Kašovec
Jan Meziříčský
Bernard Koza
Antonín nožíř
Jan Kršňák
Daniel Mašků
Mikuláš Hrošek
Jan Veverka
Vavřinec Kodýdek
Adam Čáp
Mikuláš Pštros
Jan Šrámek
Jakub pekař

4. f. 183r: 1555; Pondělí před sv. Janem Křtitelem [17. června]
hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna zastupující podkomořího Jiřího z Gernštorfu

Jan Bušil
Jiřík cantor
Martin postříhač
Jan Bydžovský
Pavel Lucin
Pavel Antonínů
Bernard Koza
Petr Kašovec
Matěj Hladík
Mikuláš Pštros
Jakub pekař
Adam Čáp
Jan Kršňák
Antonín nožíř
Daniel Maškův

Jan Meziříčský
Jan Veverka
Jan Klub (?)
Lukáš Luňák

5. f. 189: 1556; Úterý den sv. Prima a Felicia [9. června]
hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna zastupující podkomořího Jiřího z Gernštorfu

Jan Bušil
Bernard Koza
Martin postříhač
Jan Bydžovský
Jiřík cantor
Petr Kašovec
Pavel Lucin
Jan Veverka
Lukáš Luňák
Jan Klub
Jakub pekař
Pavel Vlček
Pavel Antonínů
Jan Meziříčský
Jeroným postříhač
Matěj Hladík
Jan Přehořovský
Jan Hrdoš
Mikuláš Pštros

6. f. 192r: 1557; Pondělí před sv. Vítem [14. června]
hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna zastupující podkomořího Jiřího z Gernštorfu

Bernard Koza
Jan Bušil
Martin Helm
Jan Bydžovský
Jiřík cantor
Petr Kašovec
Pavel Lucin
Jan Klub
Jan Veverka
Lukáš Luňák
Jan Meziříčský
Daniel Mašků
Jeroným postříhač
Pavel Antonínů
Jan Přehořovský
Jan Kršňák
Jakub pekař
Pavel Vlček
Martin Pušpánek

7. f. 196v: 1558; Čtvrtek před sv. Žofií [12. května]
hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna zastupující podkomořího Jiřího z Gernštorfu

Jan Bydžovský
Bernard Koza
Jan Bušil
Jiřík cantor
Martin Helm
Ondřej Topinka
Matěj Hladík
Martin Pušpánek
Pavel Zálužský

Jan Veverka
Pavel Lucin
Daniel Mašků
Jan Meziříčský
Jan Přehořovský
Pavel Vlček
Jiřík Holub
Pavel Chrustačka
Petr Kašovec
Jan Čejka

8. f. 198v: 1559; Středa po slavnosti hodu velikonočního [29. března]
podkomoří Petr Bechyně z Lažan, hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna

Martin Helm
Jan Bydžovský
Pavel Lucin
Jan Meziříčský
Daniel Mašků
Pavel Chrustačka
Matěj Hladík
Adam Čáp
Antonín Nožíř
Michal Balchan
Jakub Kvintin
Martin Chazuka
Jan Přehořovský
Jiřík cantor
Mikuláš Pštros
Jan Kršňák
Martin Pušpánek
Jiřík Čas
Pavel Zálužský

9. f. 206r: 1560; Pátek po slavnosti vzkříšení páně [19. dubna]
podkomoří Petr Bechyně z Lažan, hofrychtéř Jakub Kozka z Kozenštejna

Martin Helm
Jan Bydžovský
Daniel Mašků
Jan Přehořovský
Martin Pušpánek
Pavel Zálužský
Martin Hazuka
Jan Kršňák
Jiřík Čas
Petr Slovák
Pavel Lucin
Pavel Chrustačka
Adam Čáp
Jakub Kvintin
Mikuláš Pštros
Jiřík Holub
Toman Bašta

Pramen: Kniha červená druhá různých smluv města Tábora 1561-1641[4)]

4) SOkA Tábor, fond AMT, pův. č. knihy 130.

10. f. 2v: 1561; Středa před sv. Filipem a Jakubem [30. dubna]
podkomoří Petr Bechyně z Lažan, hofrychtéř Jan Bohemický z Bohemic

Jan Přehořovský
Martin Helm
Jan Bydžovský
Jan Mezeříčský
Matěj Hladík
Daniel Maškův
Jiřík Čas
Martin Hazuka
Jakub Kvintin
Antonín nožíř
Adam Čáp
Matěj Lakšův
Mikuláš Pštros
Jan Klub
Petr Slováček
Jan Kršňák
Pavel Zálužský
Pavel Benič
Pavel Chrustačka

11. f. 9v: 1562; Pondělí po neděli Misericordia [13. dubna]
podkomoří Burian Trčka z Lípy a Světlé n. Sázavou, hofrychtéř Jan Bohemický

Jan Přehořovský
Jan Bydžovský
Jan Mezeříčský
Pavel Lucín
Matěj Hladík
Jakub Kvintin
Pavel Benič
Antonín nožíř
Jiřík Čas
Adam Čáp
Pavel Chrustačka
Matěj Lakšův
Daniel Maškův
Jan Kršňák
Jan Klub
Pavel Zálužský
Martin Pušpánek
Jan Chlubno
Petr Slováček

12. f. 17r: 1563; Pondělí před sv. Jiří [19. dubna]
podkomoří Burian Trčka z Lípy a Světlé n. Sázavou, hofrychtéř Jan Bohemický

Jan Přehořovský
Jan Bydžovský
Jan Mezeříčský
Antonín nožíř
Matěj Hladík
Matěj Lukšův
Jiřík Čas
Petr Slováček
Jakub Kvintin
Mikuláš Pštros
Pavel Chrustačka
Pavel Benič
Jiřík Holub
Jan Praskač
Jan Makovec
Daniel Maškův

Jan Chlubno
Jílek bednář
Václav Malešický

13. f. 24v: 1564; Pondělí po sv. Ambroži [10. dubna]
podkomoří Burian Trčka z Lípy a Světlé n. Sázavou, hofrychtéř Jan Bohemický

Jan Přehořovský
Jan Huša
Jan Bydžovský
Jakub Kvintin
Antonín nožíř
Matěj Lukšův
Petr Slováček
Václav Malešický
Jan Makovec
Jiřík Holub
Kašpar Stejskal
Mikuláš Kout
Jiřík Čas
Mikuláš Pštros
Jan Chlubno
Pavel Chrustačka
Pavel Smíšek soukeník
Jan Praskač
Jiljí Kramařík

14. f. 26v: 1564; Pátek po slavnosti povýšení kříže svatého [15. září]
podkomoří Burian Trčka z Lípy a Světlé n. Sázavou, hofrychtéř Jan Bohemický

Jan Přehořovský
Jan Huša
Jan Bydžovský
Antonín nožíř
Václav Malešický
Jiřík Holub
Jan Praskač
Mikuláš Pštros
Kašpar Stejskal
Matěj Lukšův
Jan Makovec
Jan Kršňák
Jakub Kvintin
Jiřík Čas
Pavel Smíšek
Jiřík Lichvice
Mikuláš Kauth
Petr Slováček
Jiljí Kramařík

15. f. 33v: 1565; Čtvrtek před sv. Šimonem a Judou [25. října]
podkomoří Burian Trčka z Lípy a Světlé n. Sázavou, hofrychtéř Jan Bohemický

Jan Huša
Jan Přehořovský
Antonín nožíř
Mikuláš Pštros
Václav Malešický
Jiřík Čas
Jiřík Holub
Jan Praskač
Jan Kršňák
Adam truhlář
Jan Makovec

Kašpar Menšík
Matěj Lukšův
Petr Slováček
Jan Chlubno
Pavel Smíšek
Pavel Hořepnický
Pavel Benič
Jiří Volšanský

16. f. 42v: 1566; feria quinta post sancti Lamperti [22. září]
podkomoří Burian Trčka z Lípy a Světlé n. Sázavou, hofrychtéř Jan Bohemický

Jan Přehořovský
Jan Huša
Mikuláš Pštros
Kašpar Stejskal
Matěj Lukšův
Václav Malešický
Martin Bakalář písař města
Jan Chlubno
Pavel Benič
Pavel Hořepnický
Adam truhlář
Martin Rosa
Antonín nožíř
Jan Praskač
Petr Slováček
Pavel Smíšek
Jiřík Kalovský
Jan Kršňák
Jan Makovec

17. f. 56r: 1567; Čtvrtek před sv. Václavem [25. září]
podkomoří Burian Trčka z Lípy a Světlé n. Sázavou, hofrychtéř Jan Bohemický

Jan Huša
Mikuláš Pštros
Kašpar Menšík
Martin Bakalář
Antonín nožíř
Pavel Hořepnický
Pavel Benič
Václav Malešický
Jan Makovec
Martin Rosa
Petr Slováček
Jan Praskač
Matěj Lukšův
Jan Kršňák
Jan Morek
Jan Chlubno
Pavel Smíšek
Jiřík Volšanský
Adam truhlář

18. f. 81r: 1568; Pondělí, den stětí sv. Jana Křtitele [29. srpna]
podkomoří Burian Trčka z Lípy a Světlé n. Sázavou, hofrychtéř Jan Bohemický

Mikuláš Pštros
Antonín nožíř
Adam truhlář

Jan Huša
Kašpar Menšík
Václav Malešický
Jan Chlubno
Pavel Hořepnický
Matěj Lukšův
Jan Makovec
Jan Praskač
Pavel Smíšek
Jiřík Škavran
Jan Břekovec
Martin Rosa
Petr Slováček
Jan Vorel
Zikmund [Pek z Římku] (?)

19. f. 84r: 1570; Pondělí před sv. Jakubem [24. července]
hofrychtéř Václav Valkoun z Adlaru, komorní písař Jan Pollius Šotnovský ze Závořic

Mikuláš Pštros z Mirotína
Jan Huša
Pavel Hořepnický
Jan Makovec
Matěj Lukšův
Jan Praskač
Jiřík Škavran
Pavel Zálužský st.
Antonín nožíř
Petr Slováček
Jan Vorel
Zikmund Pek z Římku
Kašpar Menšík
Pavel Smíšek
Jiřík Holub
Jan Břekovec
Václav Hataš
Pavel Zálužský ml.
Jan Chlubno řezník

20. f. 90r: 1571; Pondělí po sv. Kiliánovi [9. července]
hofrychtéř Václav Valkoun z Adlaru, komorní písař Jan Pollius Šotnovský

Jan Huša
Mikuláš Pštros
Matěj Lukšův
Jiřík Škavran
Antonín nožíř
Jiřík Holub
Jakub Cyrin
Jan Chlubno
Pavel Chrustačka
Jiřík Kazek
Jan Pakosta
Pavel Zálužský ml.
Kašpar Menšík
Jan Praskač
Petr Slováček
Jan Makovec
Pavel Zálužský st.
Pavel Kába
Pavel Hořepnický

21. f. 101r: 1574; Středa po sv. Urbanu [26. května]
hofrychtéř Václav Valkoun z Adlaru zastupující podkomořího Buriana Trčky z Lípy

Jan Huša
Mikuláš Pštros
Pavel Chrustačka
Jiřík Škavran
Pavel Hořepnický
Jan Chlubno
Matyáš Lanka
Pavel Zálužský ml.
Jan Pakosta
Jiřík Zadražil
Jan Břekovec
Mikuláš Kout
Jan Bydžovský
Jan Vorel
Jan Kršňák
Jan Slovák
Pavel Smíšek
Michal Nosků
Kašpar Menšík bakalář

22. f. 127r: 1576; Středa, den sv. Petra v okovách [1. srpna]
podkomoří Burian Trčka z Lípy, hofrychtéř Jan Kometka z Rovin, komorní písař Jan Pollius Šotnovský

Jan Pakosta
Jan Huša
Jan Bydžovský
Pavel Chrustačka
Jiřík Škavran
Pavel Hořepnický
Kašpar Menšík
Jan Chlubno
Jan Praskač
Mikuláš Kout
Jan Kršňák
Zigmund Dražický
Jiřík Holub
Antonín nožíř
Vavřinec Kodýdek
Pavel Smíšek
Petr Slováček
Daniel Hladík
Jan Tomášků

23. f. 134r: 1577; Sobota, den sv. Petra a Pavla apoštolů Páně [29. června]
hofrychtéř Jan Kometka z Rovin, komorní písař Václav Čáslavský

Jan Pakosta
Jan Huša
Jan Bydžovský
Pavel Chrustačka
Jiřík Škavran
Kašpar Menšík
Pavel Hořepnický
Vavřinec Kodýdek
Antonín nožíř
Petr Slováček
Pavel Smíšek
Pavel Zálužský ml.
Václav Pláteníčků
Martin Nedělka

Jan Kršňák
Jiřík Holub
Mikuláš Kout
Zigmund Dražický
Martin Čapků

24. f. 150r: 1578; Středa, den sv. Jiří [23. dubna]
hofrychtéř Jan Kometka z Rovin, komorní písař Václav Čáslavský

Jiřík Škavran
Jan Pakosta
Jan Bydžovský
Mikuláš Pštros
Pavel Hořepnický
Pavel Chrustačka
Kašpar Menšík
Jan Kršňák
Jiřík Holub
Martin Nedělka
Martin Čapků
Zigmund Dražický
Mikuláš Kout
Vavřinec Kodýdek
Antonín nožíř
Pavel Smíšek
Václav Pláteníčků
Pavel koláčník
Pavel Zálužský ml.

25. f. 161r: 1579; Čtvrtek před sv. Žofií [14. května]
hofrychtéř Jan Kometka z Rovin

Jiřík Škavran
Jan Bydžovský
Mikuláš Pštros
Jan Pakosta
Kašpar Menšík
Pavel Hořepnický
Pavel Chrustačka
Jiřík Holub
Mikuláš Kout
Martin Nedělka
Pavel Zálužský ml.
Vondřej cínař
Jan Kršňák
Matěj Louka
Zigmund Dražický
Vavřinec Kodýdek
Pavel Smíšek
Pavel koláčník
Martin Čapků

26. f. 168r: 1580; Čtvrtek po sv. Marku Evangelistovi [28. dubna]
hofrychtéř Jan Kometka z Rovin

Jiřík Škavran
Jan Bydžovský
Mikuláš Pštros
Jiřík Holub
Vavřinec Kodýdek
Jan Kršňák
Zigmund Dražický

Jan Pakosta
Kašpar Menšík
Pavel Chrustačka
Pavel Hořepnický
Pavel Smíšek
Pavel Zálužský ml.
Martin Čapků
Martin Nedělka
Vondřej cínař
Matěj Louka
Mikuláš Kout
Pavel koláčník

27. f. 190v: 1582; Pátek po neděli Iubilate [11. května]
podkomoří Burian Trčka z Lípy, hofrychtéř Václav (?) Kometka z Rovin, komorní písař Jakub Vilitkovský z Jičína

Jiřík Škavran
Mikuláš Pštros
Jan Pakosta
Kašpar Menšík
Pavel Hořepnický
Zigmund Dražický
Jiřík Holub
Pavel Smíšek
Pavel Zálužský ml.
Martin Nedělka
Vondřej cínař
Karel Makovec
Matěj Louka
Martin Čapků
Vavřinec Kodýdek
Jan Kršňák
Mikuláš Kout
Vondřej kožišník
Daniel Hladík

28. f. 199v: 1583; Sobota po sv. Benešie [23. března][5)]
hofrychtéř Václav (?) Kometka z Rovin, komorní písař Jakub Vilitkovský z Jičína

Jiřík Škavran
Mikuláš Pštros
Jan Pakosta
Kašpar Menšík
Pavel Hořepnický
Jiřík Holub
Pavel Zálužský ml.
Martin Nedělka
Mikuláš Kout
Vondřej cínař
Karel Makovec
Jan Mašků
Jan Kršňák
Vondřej kožišník
Jan Praskač
Pavel koláčník
Zigmund Dražický
Jan Hubatejch
Daniel Hladík

5) Pravděpodobně svátek sv. Benedikta z Nursie.

29. f. 205r: 1584; bez data
písemně nejv. podkomoří Burian Trčka z Lípy[6)]

Jiřík Škavran	Jan Kršňák	Jan Hubatejch
Mikuláš Pštros	Václav Veverka	
Jan Pakosta	Jiřík Gubrnát	
Kašpar Menšík	Vondřej kožišník	
Pavel Hořepnický	Daniel Hladík	
Jan Praskač	Pavel koláčník	
Zigmund Dražický		
Martin Nedělka		
Mikuláš Kout		
Vondřej cínař		
Karel Makovec		
Jan Mašků		

30. f. 224r: 1585; Středa po neděli prosebné [29. května]
hofrychtéř Václav Běšín z Běšin, komorní písař Václav Žďárský Srnovec z Varvařova

Pavel Zálužský ml.	Jan Kršňák	Jan Hubatejch
Mikuláš Pštros	Vondřej kožišník	
Jan Pakosta	Petr Slováček	
Pavel Hořepnický	Václav Veverka	
Jiřík Holub	Pavel koláčník	
Pavel Chrustačka	Jiřík Gubrnát	
Martin Nedělka		
Vondřej cínař		
Karel Makovec		
Mikuláš Kout		
Jan Mašků		
Daniel Hladík		

31. f. 236v: 1586; Středa po neděli Iubilate [30. dubna]
hofrychtéř Václav Běšín z Běšin, komorní písař Jiřík Jičínský

Pavel Zálužský ml.	Petr Slováček	Jan Mašků
Mikuláš Pštros	Jan Hubatejch	
Jan Pakosta	Pavel Vejmluva	
Jiřík Holub	Václav Antonínů	
Pavel Chrustačka	Václav Břékovec	

6) SOkA Tábor, fond AMT, pův. č. knihy 130, f. 205r: *„Anno 1584 podle psaní Jeho milosti, nejvyššího pana podkomořího Království českého, urozeného a statečného rytíře, pana Burjana Trčky z Lippí a na Světlý nad Sázavou, nemohouce sám osobně k obnovení úřadu konšelského se vypraviti. A že také pan hofrychtéř Království českého, urozený pan Václav Kometko z Rovin, prostředkem smrti z tohoto světa povolán byl, tyto osoby níže psané na úřad konšelský skrze psaní učiněné voliti ráčil."*

Martin Nedělka	Václav Vít	
Vondřej cínař		
Daniel Hladík		
Jan Kršňák		
Jiřík Gubrnát		
Pavel Kába		
Jan Skořepa		

32. f. 248v: 1588; Pátek nazejtří památky ochtáb sv. Doroty [12. února]
hofrychtéř Václav Běšín z Běšin, komorní písař Václav Žďárský

Pavel Zálužský ml.	Jan Třebický	Pavel Kába
Jan Pakosta	Jan Praskač	
Jan Kršňák	Pavel Vejmluva	
Pavel Chrustačka	Václav Antonínů	
Václav Veverka	Daniel Tomášků	
Daniel Hladík	Pavel koláčník	
Vondřej cínař		
Jiřík Gubrnát		
Petr Slováček		
Martin Nedělka		
Václav Protivínský		
Václav Vít		

33. f. 259r: 1589; Středa po Moudrosti boží [20. prosince]
hofrychtéř Václav Běšín z Běšin, komorní písař Václav Žďárský

Pavel Zálužský ml.	Petr Slováček	Vondřej cínař
Jan Pakosta	Jan Praskač	
Pavel Chrustačka	Pavel koláčník	
Jan Kršňák	Václav Hrošek	
Martin Nedělka	Jan Hubatých	
Daniel Hladík	Václav Řekoč	
Pavel Kába		
Jiřík Gubrnát		
Václav P[ro]tivínský		
Jan Třebický		
Jan Skořepa		
Kryštof Načeradský		

34. f. 274v: 1590; Pátek po sv. Mikuláši [7. prosince]
hofrychtéř Václav Běšín, komorní písař Václav Žďárský

Pavel Zálužský ml.	Petr Slováček	Pavel Kába

Jan Pakosta
Pavel Chrustačka
Jan Kršňák
Daniel Hladík
Jiřík Gubrnát
Václav P[ro]tivínský
Jan Třebický
Vondřej cínař
Kryštof Načeradský
Jan Hubatých
Daniel Čáp
Martin Nedělka
Jan Skořepa
Václav Hrošek
Abel šmukýř
Adam Hořecký

35. f. 284r: 1592; Sobota po rozeslání sv. Apoštolův [18. července]
podkomoří a hejtman Pražského hradu Humprecht Černín z Chudenic,
hofrychtéř Mates Brekle z Brukndorfu, komorní písař Benjamín Petrčka z Polkovic

Jan Kršňák
Jan Pakosta
Jan Třebický
Vondřej cínař
Kryštof Načeradský
Daniel Čáp
Pavel Kába
Jan Skořepa
Abel šmukýř
Adam Hořecký
Vavřinec Voda
Petr Slováček
Jan Hubatých
Václav Vrch
M[agister] Bernhardt Sturmius
Jiří Maruna
Daniel Chrustačka
Jiřík Gubrnát

36. f. 296v: 1593; Pondělí po neděli Cantate [17. května]
hofrychtéř Mates Brekle z Brukndorfu, komorní písař Benjamín Petrčka z Polkovic

Jan Pakosta
Jan Třebický
Vondřej cínař
Pavel Kába
Martin Nedělka
Kryštof Načeradský
Daniel Čáp
Abel šmukýř
Jiřík Gubrnát
Václav Protivínský
M[agister] Bernhardt Sturmius
Petr Slováček
Vavřinec Voda
Václav Vrch
Jiří Maruna
Daniel Chrustačka
Adam Koubův
Jan Skořepa

37. f. 298r: 1594; feria sexta post D[ominicam]Cantate [14. května]
hofrychtéř Mates Brekle z Brukndorfu, komorní písař Benjamín Petrčka z Polkovic

Jan Pakosta
Jan Třebický
Vondřej cínař
Martin Nedělka
Daniel Hladík
Abel šmukýř
Jiřík Gubrnát
Jan Hubatejch
Jan Skořepa
M[agister] Bernhardt Sturmius
Václav Protivínský
Vavřinec Hruška
Petr Slováček
Daniel Čáp
Václav Vrch
Adam Hradský
Jiřík Maruna
Ambrož ručníkář
Kryštof Načeradský

38. f. 305r: 1595; Čtvrtek po neděli Cantate [27. dubna]
hofrychtéř Mates Brekle z Brukndorfu, komorní písař Adam Jirkovský z Krásce

Jan Třebický
Jan Pakosta
Vondřej cínař
Jiřík Gubrnát
Daniel Hladík
Jan Hubatejch
Václav Protivínský
Jan Skořepa
Adam Hradský
Abel Rollandt
Daniel Čáp
Joachym Kršňák
Petr Slováček
Václav Vrch
Jiřík Škavran
Kryštof Načeradský
Jiřík Maruna
Ambrož ručníkář
Martin Nedělka

39. f. 310v: 1596; Úterý po neděli Cantate [14. května]
hofrychtéř Mates Brekle, komorní písař Adam Jirkovský

Jan Třebický
Jan Pakosta
Petr Slováček
Jiřík Gubrnát
Vondřej cínař
Daniel Hladík
Václav Protivínský
Jan Skořepa
Abel Rollandt
Jiřík Škavran
Martin Nedělka
Kryštof Načeradský
Adam Hradský
Jiřík Maruna
Ambrož ručníkář
Adam Hůřecký

Daniel Čáp
Joachym Kršňák
Michal Valička

40. f. 320r: 1597; Středa po neděli Cantate [7. května]
hofrychtéř Mates Brekle, komorní písař Adam Jirkovský

Jan Třebický	Petr Slováček	Karel Křeček jinak Makovec
Jan Pakosta	Martin Nedělka	
Jiřík Gubrnát	Jiřík Maruna	
Vondřej cínař	Ambrož ručníkář	
Václav Protivínský	Adam Hradský	
Daniel Hladík	Adam Hůřecký	
Jan Skořepa		
Daniel Čáp		
Abel Rollandt		
Joachym Kršňák		
Michal Valička		
Václav Břékovec		

41. 1599[7)]

Jan Pakosta	Petr Slováček	???
Jan Třebický	Václav Vrh	
Jiřík Gubrnát	Jiřík Maruna	
Joachym Kršňák	Michal Valička	
Martin Nedělka	Magister [Jan]Chvatalius	
Kryštof Načeradský	Jan Slepička	
Pavel Kába		
Václav Břékovec		
Vondřej cínař		
Daniel Čáp		
Václav Protivínský		
Jiřík Škavran		

42. f. 338v: 1600; feria quarta post Dominicam Cantate [4. května]
hofrychtéř Mates Brekle

Jan Pakosta st.	Jan Třebický	Václav Protivínský
Jiřík Gubrnát	Adam Hůřecký	

7) Zápis o obnovení rady z roku 1599 se nedochoval [nebo zatím nebyl nalezen]. Personální složení rady z onoho roku se podařilo rekonstruovat na základě zápisu v knize památné SOkA Tábor, fond AMT, pův. č. knihy 2, f. 118a-b. Zde byl Jiřík Škavran připsán jako císařský rychtář, Pavel Kába označen jako místopurkmistr a Václav Protivínský jako purkmistr.

Daniel Čáp
Kryštof Načeradský
Joachym Kršňák
Václav Břékovec
Martin Nedělka
Pavel Kába
M. Jan Chvatalius
Jan Skořepa
Jan Slepička
Jiřík Maruna
Jonáš Stekkelius
Jan Vávrů
Jan Kouba

43. f. 344v: 1602; feria quarta post Dominicam misericordias Domini [25. dubna]
hofrychtéř Mates Brekle, komorní písař Gregor Ryker z Hornfelsu

M. Jan Chvatalius	Kryštof Načeradský	Joachym Kršňák
Jan Pakosta	Martin Nedělka	
Jan Zálužský	Vavřinec Hruška	
Jiřík Gubrnát	Jiřík Maruna	
Daniel Čáp	Pavel Vejmluva	
Pavel Kába	Jan Klouzal	
Jan Skořepa		
Václav Protivínský		
Václav Břékovec		
Jan Vávrů		
Adam Hůřecký		
Václav Čapek		

Pramen: Manuál radní N° 1[8)]

44. f. 137r: 1611; v Sobotu po sv. Ondřeji [3. prosince]
podkomoří Purkard Točník z Křimic

Jan Chvatalius	Pavel Kába	Jan Mrzena
Jan Třebický	Viktorín Zástěra	
Adam Hůřecký	Pavel Šimků	
Jan Senožatský	Pavel Gryf	
Joachim Kršňák	Pavel Rolland	
Jan Soběslavský	Jan Kašovec	
Pavel Čáp		
Václav Hubatý		
Václav Břekovec		
Samuel Slováček		
Tomáš Zahrádka		

8) SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 39.

Adam Skála

Pramen: Manuál radní N° 2[9]

45. f. 48r: 1614; v Pondělí po památce nanebevzetí panny Marie [18. srpna]
hofrychtéř Mates Brekle

Jan Chvatalius	Pavel Rolland	Jan Marků
Adam Hůřecký	Pavel Gryf	
Jan Senožatský	Jan Kašovec	
Pavel Čáp	Jonáš Školiastr	
Václav Hubatý	Jan Soběslavský	
Tomáš Zahrádka	Joachim Nedělka	
Adam Skála		
Vavřinec Hruška jinak Voda		
Pavel Šimků jinak Thesaur		
Joachim Kršňák		
Samuel Slováček		
Martin Tichistes		

46. f. 105v: 1615; v Pondělí po neděli Cantate [18. května]
hofrychtéř Mates Brekle

Jan Chvatalius	Pavel Rolland	Jan Poznaňský
Adam Hůřecký	Joachim Kršňák	
Jan Senožatský	Adam Skála	
Pavel Čáp	Samuel Slováček	
Václav Hubatý	Jonáš Školiastr	
Tomáš Zahrádka	Jan Soběslavský	
Vavřinec Hruška		
Pavel Šimků		
Martin Tichistes		
Jan Černej řezník		
Jan Marků kolář		
Joachim Nedělka		

47. f. 164v: 1616; v Středu po neděli Cantate [4. května]
hofrychtéř Mates Brekle

Jan Chvatalius	Pavel Rolland	Pavel Gryf
Adam Hůřecký	Joachim Kršňák	
Jan Senožatský	Jonáš Školiastr	
Pavel Čáp	Jan Soběslavský	

9) SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 40.

Václav Hubatý	Nikodém Bauer
Tomáš Zahrádka	
Vavřinec Hruška	
Pavel Šimků	
Martin Tichistes	
Adam Skála	
Joachim Nedělka	
Samuel Slováček	

Pramen: Manuál radní N° 3[10]

48. f. 21v: 1617; v Úterý, den památný sv. Marka Evangelisty [25. dubna]
hofrychtéř Mates Brekle

Tomáš Zahrádka	Jonáš Školiastr	Václav Hladík
Adam Hůřecký	Samuel Slováček	
Jan Senožatský	Mikuláš Plocek	
Pavel Čáp	Simeon Raušar	
Václav Hubatý	Václav Šrámek	
Vavřinec Hruška	Jan Patránek	
Pavel Šimků		
Martin Tichistes		
Adam Skála		
Joachim Nedělka		
Jan Marků kolář		
Pavel Gryf		

49. f. 97v: 1618; v Středu po neděli Cantate [16. května]
hofrychtéř Mates Brekle

Tomáš Zahrádka	Samuel Slováček	Václav Hladík
Jan Senožatský	Simeon Raušar	
Pavel Čáp	Václav Šrámek	
Václav Hubatý	Matěj Fiala	
Vavřinec Hruška	Jan Hůřecký	
Pavel Thesaur [Šimků]	Daniel Valenta	
Martin Tichistes		
Adam Skála		
Joachim Nedělka		
Pavel Gryf		
Jan Marků		
Václav Čapek		

10) SOkA Tábor, AMT, pův. č. knihy 41.

Příloha II:

Primasové v Táboře v letech 1511-1620

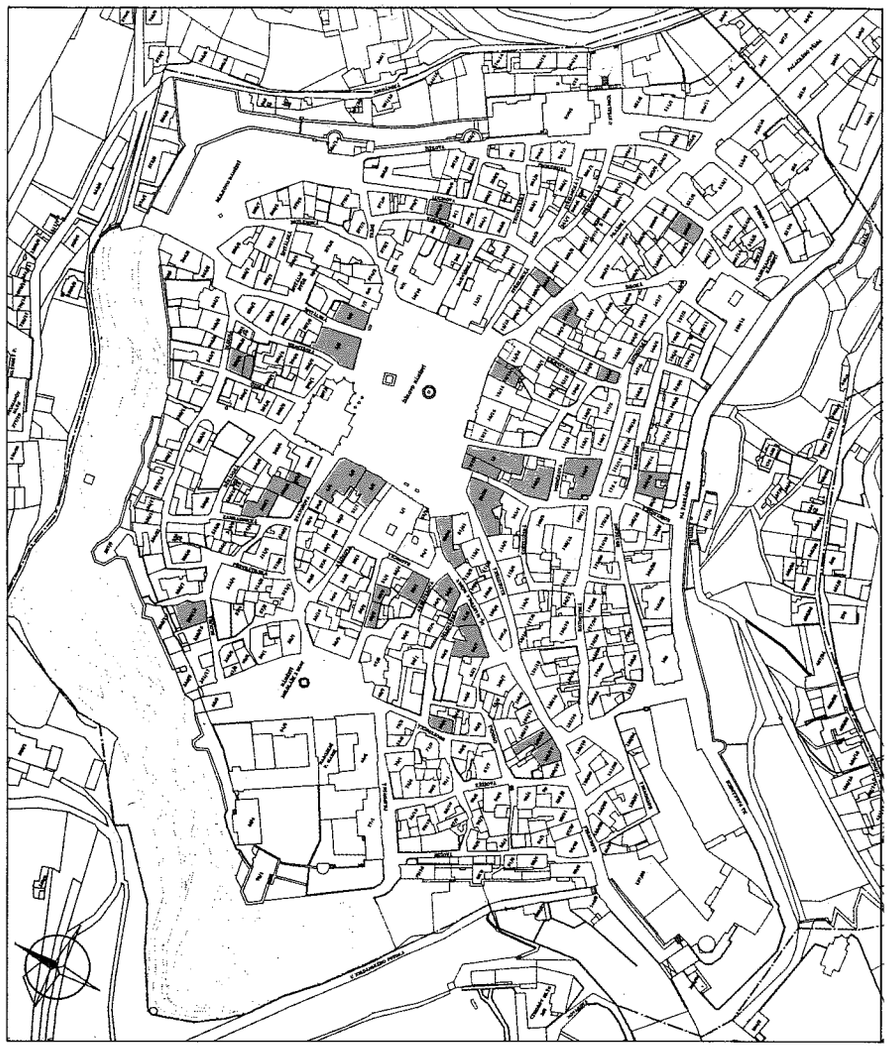
Jméno	obživa	úřad v letech	dům [čp.]
Bušil Jan	soukeník	1552, 1555-1556	4
Bydžovský Jan	postřihač	1558	28, 308
Helm Martin	postříhač	1559-1560	6, 22
Hrošek Mikuláš	soukeník	1528-1529, 1532-1533, 1548, 1550	157
Hruška Jan	?	1516, 1517, 1521	20
Hůša Jan	soukeník	1565, 1567, 1571, 1574	9
Chochol Martin	?	1534	309
Chvatalius Jan	obchodník	1602-1616, 1620?-1621	22, 62
Jiřík "cantor"	učitel	1553-1554	69+70
Koza Bernard	řezník	1557	2
Kršňák Jan	soukeník	1592	101, 102
Kučera Václav	postřihač	1513, 1522	2, 3
Kučera Matěj	soukeník	1531, 1535-1536, 1538, 1543-1544	18, 19
Pakosta Jan st.	soukeník	1576-1577, 1593-1594, 1599-1600	203
Paukar Jan	soukeník	1511, 1512, 1515	?
Prachatický Václav	písař	1545	53
Přehořovský Jan	obchodník s pivem	1561-1564, 1566	2
Přehořovský Václav	pozemková držba	1539-1542, 1546, 1547, 1549, 1551	6, 142
Pštros Mikuláš	postřihač	1568-1570	20
Škavran Jiřík	kožešník	1578-1584	55+56
Třebický Jan	soukeník	1595-1597	9, 329
Vorata Petr	?	1537	3
Zahrádka Tomáš	učitel	1617-1620 ?	266, 268
Zálužský Pavel ml.	postřihač	1585-1590	5, 14, 20
Zářecký Jan	správce městského velkostatku	1519, 1523-1527	189

Příloha III:

Úřední kariéra táborských primasů v letech 1511-1620

Jméno	konšel	šestipán	rychtář
Bušil Jan	1538, 1548-1558		1540
Bydžovský Jan	1545,1549-1564, 1574, 1576-1580	1545, 1574	1544
Helm Martin	1557-1561	1558	
Hrošek Mikuláš	1517-33, 1536-37, 1541, 1543-1551	1527, 1536-37, 1545-1547, 1551	
Hruška Jan	1510, 1512-1517, 1521-1524		
Hůša Jan	1547-1550, 1564-1577		
Chochol Martin	1511-1517, 1521-1526, 1533-34	1512, 1521, 1526, 1533	
Chvatalius Jan	1600-1616, 1620?-1621		
Jiřík „cantor"	1548-1559	1559	1545, 1547
Koza Bernard	1524, 1526, 1528-32, 1534-42, 1544-47, 1550-58	1524, 1526, 1528-32, 1535, 1537-38, 1540-41, 1544, 1550, 1552-53	
Kršňák Jan	1554-55, 1557, 1559-62, 1564-67, 1574, 1576-1592	1555, 1557, 1559, 1561-62, 1565-1567, 1574, 1579	
Kučera Václav	1511-1519, 1522-1528	1521	
Kučera Matěj	1527-1547		
Pakosta Jan st.	1571, 1574, 1576-1597, 1599-1602		
Paukar Jan	1491, 1510-1519, 1525	1526	
Prachatický Václav	1544-1547		
Přehořovský Jan	1556-1566	1556-1557, 1559	
Přehořovský Václav	1521, 1523-1533, 1537-1551	1524, 1529	
Pštros Mikuláš	1553-55 1560-61, 1563-71, 1574, 1578-86	1553-1555 1560-1561, 1563-1564	1556
Škavran Jiřík	1568-1571, 1574-1584	1595-1596	
Třebický Jan	1588-1597, 1599-1600, 1611	1588, 1600	
Vorata Petr	1526-1540	1528, 1532, 1539, 1547	
Zahrádka Tomáš	1613-1620 ?		
Zálužský Pavel ml.	1570-71, 1574, 1577-83, 1585-1590	1570, 1577	1578
Zářecký Jan	1512-1513, 1516-1529	1522	

Mapka č. 1: Domy táborských primasů (do r. 1618) v historickém centru města

legenda: barevná pole: domy obývané táborskými primasy v předbělohorské době

šrafovaná čára: hranice historického centra

TVRZ V HAMRU - OSTROVĚ

Jiří Úlovec

Jižní okolí městečka Veselí nad Lužnicí je tvořeno plochou krajinou bez podstatnějších výškových rozdílů. Na jeho utváření se kromě lesních ploch výrazně podíleli vodní toky Lužnice a Nežárky a množství přirozených či umělých vodních ploch. S tímto faktem se musela vyrovnat všechna lidská sídliště, která v okolí Veselí v průběhu mnoha desetiletí vznikala. Založení některých z nich bylo terénem natolik ovlivněno, že tato skutečnost přešla i do jejich jmen. Zvláště patrné je to v případě bývalé tvrze a vsi, zvané písemnými prameny většinou Hamr, někdy však rovněž Ostrov nebo Hamr Ostrov. Jméno prošlo nejednoduchým vývojem proto, že v sobě odráží jak jméno hamru, který v místech vsi původně stával, tak také polohu, v níž byl založen.

Zdejší lokalita, osídlená prokazatelně nejpozději závěrem 14. století, byla založena necelých šest kilometrů jihovýchodně od Veselí. Ležela v místech, kde řeka Nežárka silně meandrovala a vytvářela plochy téměř zcela obklopené jejími vodami. Toho bylo při založení sídliště výhodně využito jak k užitku obyvatel, tak také k jejich obraně.

Dějinný vývoj Hamru - Ostrova je velice složitý. Ještě dnes nejsou všechny úseky historie místního sídla přesně známy. To ostatně dokumentuje rovněž postupný vývoj poznání. Nejvíce potíží zprvu činilo polohu Hamru - Ostrova vůbec lokalizovat. Jasno v této otázce udělal definitivně teprve A. Sedláček, který také zpracoval jeho podrobné dějiny.[1] Mladší autoři o lokalizaci sice již nepochybovali, ovšem většinou se spokojili s konstatováním známých skutečností, aniž se snažili pramennou základnu rozmnožit. Jako první proto přišel s novými údaji až roku 1947 Ant. Profous.[2] Průlomem v poznání místní tvrze po stavební stránce pak byl její povrchový průzkum P. Chotěborem, provedený v létě 1995 a publikovaný o dva roky později.[3]

1) A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl třetí, Budějovsko. Praha 1884, s. 183 - 187. Zde ovšem nutno připomenout, že již F. Palacký toto místo lokalizoval *„někde nablízku vsi Valu aneb městečka Stráže"* (Dějiny národu českého 3/1, Praha 1850, s. 430).

2) Ant. Profous, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl 1 (A-H). Praha 1947, s. 516, č. 5.

3) P. Chotěbor, Výsledky průzkumu tvrze v Hamru (okr. Tábor). In: Archaeologia historica 22, 1997, s. 229 - 233.

Jak již bylo výše konstatováno, dějiny Hamru - Ostrova jsou poměrně složité. Platí to především o jeho počátcích na přelomu 14. a 15. století, neboť právě pro toto období se dochovalo jen malé množství písemných pramenů, jejichž interpretace je nadto složitá. Na základě studia dosud známých zmínek je však možno předpokládat, že doba založení Hamru souvisí s nedalekým Valem, víškou s dnes již dávno zaniklou tvrzí, ležící jen kilometr jižněji. Val patřil počátkem 15. století zčásti měšťanům ze Soběslavi, zanedlouho jej však celý získal rytířský rod Šorců, resp. jeho zakladatel Hanuš. Tyto skutečnosti plynou ze zprávy z roku 1413. 14. dubna vydal pražský vikář Václav listinu, stvrzující nadaci učiněnou ve prospěch farního kostela v Soběslavi tamním měšťanem Mařkem a tvořenou ročním platem ve výši sedm kop pražských grošů zapsaným *„na tvrzi a vsi Val a také na vsi, kterou drží rytíř Hanuš řečený Šorc"*.[4]

Výše popsané složité majetkové vztahy nelze jednoznačně interpretovat. Ze zápisu plyne, že plat byl zapsán na tvrzi a vsi Val a dále na vsi, kterou držel Hanuš Šorc, jejíž jméno však listina neobsahuje. Můžeme se jen dohadovat, že se jednalo o předchůdce pozdější vsi a tvrze Hamr - Ostrov. Nelze proto zcela vyloučit, že již tehdy stávala severně od Valu, ve výhodné poloze na řece Nežárce, ves Hamr se železným hamrem. Doba jeho založení není bohužel známa, nejstarší zmínka o něm je však dřívějšího data než o samotné vsi. Již k 26. březnu roku 1395 je totiž připomínán Petr Henzlinův řečený Hamerník u Valu, který se tehdy porovnal s bratry Václavem a Mikulášem o dědictví po otci.[5] Prameny tak dokládají, že část Valu patřila počátkem 15. století prokazatelně soběslavským měšťanům, kteří zřejmě drželi rovněž nedaleko odtud ležící víšku s hamrem, zvanou později Hamr. Před rokem 1413 pak získal Hamr se železným hamrem Hanuš Šorc. Ten tu se sousedním Valem, který přešel do jeho rukou neznámo přesně kdy, nejdříve však až po 14. dubnu 1413, vytvořil menší šlechtické zboží.

Do dějin obou vsí vlastněných Hanušem Šorcem zasáhlo velmi rušivě počáteční období husitských válek. Jeho vypjatá atmosféra dala vzniknout několika náboženským sektám. Jedna z nich byla po pronásledování v Táboře a jeho nejbližším okolí téměř vybita, neboť většina členů skončila v druhé půli dubna 1421 na hranici v Klokotech. Pouhé trosky sektářů se uchýlily buďto do lesů v okolí Bernartic, nebo do blízkosti Valu a Hamru.

Skupina, která utekla z bezprostředního okolí Tábora jižním směrem, dorazila až k Veselí nad Lužnicí a odebrala se k Hamru. Zde obsadila část území patřícího tehdy Šorcovi z Valu, bezpochyby totožnému s výše uvedeným Hanušem Šorcem, s nímž se krutě vypořádala. Neznámý letopisec zachytil cestu sektářů a Šorcův konec takto:

„Tehda jiní, kteříž utekše, zuostali,
na Valovský les se brali.

4) Regesta diplomatica aetatis Venceslai IV. (dále RBMV). Tomus 3, Fontes Archivi publici Trebonensis. Ed. B. Kopičková, Praha 1978, s. 282 - 283, č. 715.

5) Archiv Pražského hradu - Libri erectionum 12, fol. 63, ed. RBMV 1, Fontes Archivi capituli metropol. eccl. Pragensis. Ed. V. Jenšovská, Praha 1978, sv. 5, s. 1116, č. 4563.

Blíž od Stráže na jednom ostrově byli,
a tu [se] byli ohradili.
I počechu odtud mordovati,
lidi, muže, ženy i děti v kolébkách zabíjeti.
Najprv u Veselí jedné noci městečko zapálili
a tu šestnáct mužuov zabili.
Potom v Řečici, v Plešiech a v Stráži mnoho lidí zbili
a jich domy spálili.
Šorce z Valu, panoši dobrého, jali
a na ten ostrov s sebú vzeli.
Potom jemu hlavu stěli,
a do řeky uvrhše, za nohu přivázali." [6]

Z citované zprávy je zřejmé, že sektáři, zvaní již současníky adamity, mikulášenci a podobnými pejorativními jmény, se rozhodně nesoustředili jen na vyznávání svého učení. Široký okolní kraj znepokojovaly především loupežné výpravy, které konali za účelem získání prostředků k obživě. Vezmeme-li v potaz tíživou situaci Tábora na podzim 1421, kdy táborská posádka v blízké Lomnici byla obležena vojskem budějovického hejtmana Lipolta Krajíře z Krajku, jižní okolí Tábora bezprostředně ohrožovala rožmberská posádka v Soběslavi a na ostrově u Hamru sídlila skupina sektářů, podnikající výpady po celém okolí, nebylo divu, že proti tomuto nebezpečí se rozhodl vojensky zakročit sám Žižka. Po návratu z Čáslavska, kde tehdy pobýval, se lstí zmocnil nejdřív Soběslavi, kterou pobořil,[7] a dále vytlačil Krajíře a obsadil Lomnici. Poté část vojska vyslal proti dalšímu rožmberskému hradu Poděhusy u Netolic a silný oddíl pod vedením hejtmana Bořka Klatovského vytáhl skoncovat se sektáři na Ostrově. Není bez zajímavosti, že tažení se společně s táborským houfem zúčastnily rovněž oddíly pánů ze Stráže a z Jindřichova Hradce, zavilých nepřátel Tábora, což jen svědčí o velikosti nebezpečí, které přepady sektářů po okolí vyvolávaly.[8]

Oddíl čtyř set bojovníků svedl se sektáři nelítostný boj, ale jen s největším vypětím sil a za cenu těžkých ztrát (padl mj. samotný hejtman Bořek Klatovský) se mu je podařilo přemoci. Napadení zřejmě dovedně využívali výhod, které jim poskytovala chráněná poloha ostrova. Onoho 21. října 1421 však nakonec zůstal naživu jen jediný sektář, který byl přiveden do Tábora, aby vypověděl o jejich učení.[9]

6) Staré letopisy české. Ed. F. Šimek, Praha 1937, s. 30. Citovanou pasáž obsahuje mj. také kniha J. Macka Tábor v husitském revolučním hnutí. 2. díl, Tábor chudiny venkovské a městské. Praha 1955, s. 349 - 350.

7) K tomu blíže A. Sedláček, Hrady 3, c. d., s. 157.

8) Kronikář zaznamenal, že *„Eodem etiam anno per Zizkam et populum dominorum de Nova domo et per dominos de Straž Pikardi in quasdam insula prope Val in die S. Ruffi occisi sunt at XL utriusque sexus."* Viz Kronika tzv. starého pražského kolegiátu. Geschichtschreiberder husitischen Bewegung in Böhmen, ed. K. Höfler. Díl 1, Vídeň 1856, s. 85.

9) Celkové situaci i samotnému tažení se věnoval podrobněji např. J. Macek ve druhém dílu knihy Tábor v husitském revolučním hnutí, Praha 1955, s. 349 až 352. Literaturu k tomuto tématu naposledy shrnul F. Šmahel a kolektiv, Dějiny Tábora. I. díl, 1. svazek. Do roku 1421. Jihočeské nakladatelství České Budějovice 1988, s. 290.

Moc sekty tím byla zlomena a do držby Valu a možná také Ostrova se navrátili potomci nešťastného Šorce. Byl to asi především jeho syn Mikuláš, o němž máme zprávy z přelomu čtyřicátých a padesátých let, kdy se psal po Valu.[10] Mikuláš je připomínán naposledy v letech 1457 a 1463, kdy půjčoval peníze Janovi z Rožmberka.[11] Zdá se, že zanedlouho poté zemřel, obdobně jako jeho bratr Václav, který nebyl mezi živými již ve druhé polovině roku 1465.[12]

Samotný Hamr však brzy vyšel z jeho majetku. Ten se zčásti dostal do rukou Mikuláše, píšícího se s přídomkem *„z Hamru"*, a Anny z Mysletína, manželky Jindřicha ze Sobětic. Anna měla na části hamerského zboží, přesněji na pozemcích a lese, zapsáno Jindřichem věno, které před rokem 1472 koupil již zmíněný Mikuláš z Hamru. Když Anna roku 1472 zemřela, byl pozůstalý majetek po ní sice provolán 18. března 1473 v Táboře jako královská odúmrť, ovšem český král Vladislav Jagellonský ho daroval již 27. srpna 1472 Mikulášovi z Landštejna.[13]

Proti darování majetku však vystoupilo hned několik šlechticů, kteří si na něj činili větší nároky. Byl to Jan z Dobronic, ale také Mikuláš z Hamru. On sám, tehdy ve věku 58 let, prokázal, že veškerý Annin majetek, který byl panovníkem darován Mikulášovi z Landštejna, již dávno předtím koupil. Jelikož Mikulášovo tvrzení potvrdil jeho svědek Vikéř z Hlince, majetek poté skutečně zůstal v držení Mikuláše z Hamru.[14]

Mikuláš, kterého nalézáme od počátku sedmdesátých let v držení hamerského majetku, pravděpodobně pocházel z rodu vladyků ze Sobětic, k němuž patřil rovněž výše zmíněný Jindřich. O jeho držbě Hamru máme ještě jednu zprávu z roku 1472. 24. dubna mu totiž Jan z Rožmberka obnovil dlužní list na 100 kop českých grošů, které si od něho půjčil. Je zajímavé, že na tomto listu je Mikuláš, dříve známý s přídomkem *„z Hamru"*, nazýván pouze *„Hamerník od Valu"*.[15]

Mikuláš se zřejmě dožil počátku devadesátých let 15. století. Zanechal po sobě hamerské zboží a syny Řehoře, Mikuláše, Václava, Matěje, Petra a Jiřího. Ti se o zděděný stateček rozdělili tak, že *„dvůr poplužní s poplužím v Hamru pod Valem s dědinami, lukami, rybníkem, s hamrem i se vší zvolí"* a dalším příslušenstvím převzal nejstarší Řehoř, který se poté listinou ze 30. září 1496 vyrovnal s nároky svých bratří.[16] To je však poslední údaj, který hovoří o pobytu Sobětických na Hamru.

Koncem první poloviny 15. století přišli do jižních Čech členové známého rodu vladyků z Úsuší, pocházejícího ze stejnojmenné samoty ležící u Kňovic severně od Sedlčan. Jako první je tu připomínán Jarohněv, který tehdy sloužil Janovi z Rožm-

10) K Mikuláši Šorcovi viz např. Pozůstatky desk zemských (dále RT). Svazek 2, ed. J. Emler, Praha 1872, s. 230 - 231, a dále B. Rynešová - J. Pelikán, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek 4 (1449 - 1462), Praha 1954, s. 349 až 352, č. 488 (zde s. 351).

11) J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy z let 1457 - 1481. Praha 1953, s. 30, č. 74, a s. 72, č. 176.

12) Odúmrť po něm (majetek v Pravěticích) byla provolána v Mladé Vožici 27. září, viz Státní ústřední archiv - Desky dvorské (dále DD) 16, fol. 143v, ed. Archiv český (dále AČ) 37, s. 771, č. 88.

13) SÚA - DD 16, fol. 199v, ed. AČ 37, s. 933 - 934, č. 61.

14) SÚA - DD 33, fol. B 21 (= pag. 331), ed. AČ 37, s. 934, pozn. 3.

15) J. Pelikán, Rožmberské dluhopisy, c. d., s. 158, č. 435.

16) Státní oblastní archiv Třeboň - Velkostatek Třeboň stará sign. I a 1 alfa Nro 8, nová signatura L 42. Listinu opsal W. C. Krippner do rukopisné kroniky Hamru z roku 1860 (Das Allodial-Gut Hammer-Wall, dnes uložena ve Státním okresním archivu Tábor - Sbírka rukopisů, i. č. 247).

berka.[17] Byl to zřejmě on, komu se podařilo neznámým způsobem získat valovské zboží po Šorcích z Valu. V domácích válkách mu sice bylo Jiřím ze Stráže zabaveno, ale na sněmu v Benešově, konaném v lednu a únoru 1474, dostal Jiří příkaz, aby mu *„zboží řečené Val"* vrátil.[18] Jarohněv poté držel Val ještě několik let. Po nově získaném statku se začal zvát Valovský z Úsuší a stal se zakladatelem nové větve rodu.[19]

Po Jarohněvovi zdědil Val jeho syn Jindřich, zvaný též Hynek. Poprvé se s ním setkáváme roku 1482, kdy byl svědkem a jistcem Jindřicha z Dráchova při jeho prodeji ročního platu, zapsaného na dráchovském zboží, kostelu ve Veselí nad Lužnicí.[20] Jindřich neboli Hynek je poté písemnými prameny připomínán po několik následujících desetiletí. Roku 1505 se účastnil se třemi pěšími v oddílu pánů z Rožmberka tzv. *„loketské"* vojny proti Šlikům.[21] Dosud poslední zmínka, kterou je možno s jeho osobou spojit, pochází z roku 1523. Nacházíme ji v soupisu dlužníků zemské berně a daně *„na Turka"*.[22]

Jindřich - Hynek nejen udržel valské zboží, ale někdy po roce 1496 se mu podařilo získat také sousední hamerské zboží. Za něho tak došlo ke spojení obou statků, které pak následující majitelé drželi společně až do počátku 20. století.

Po Jindřichu - Hynkovi zůstali tři synové - Jarohněv, zvaný rovněž Hynek, Konrád a Bohuslav. Jako první vystupuje z anonymity pramenů Jarohněv - Hynek. 14. března roku 1522 ho pohnal k soudu Jiřík Majnuš z Březnice pro nezaplacení kapřího plůdku.[23] Tato zpráva je pro nás velmi významná nikoliv pro obsah jednání před soudem, ale z toho důvodu, že Hynek je v ní jmenován s predikátem *„z Úsuší v Hamru"*. Je tedy jisté, že Valovští drželi hamerský statek nejpozději od roku 1522.

Jelikož Valovským patřil rovněž Val, všichni členové rodu používali střídavě predikáty po obou zbožích. Když Ludmila ze Strhařova pohnala 1. dubna 1522 před soud téhož Hynka pro dluh 500 kop po svém zemřelém bratru Václavu Hrdém ze Strhařova, psal se Hynek *„z Ouší a na Valu"*.[24] Vzpětí rozšířila půhon také na šatstvo a nábytek, jejichž vydání po něm rovněž požadovala.[25] Jelikož její nárok nebyl uspokojen ani po dvou letech, pohnala v březnu 1525 před komorní soud všechny tři bratry. Soudní řízení se vleklo až do roku 1527,[26] ovšem ani poté neskončilo očekávaným výsledkem, neboť bratrům se dařilo prokazovat neoprávněnost Ludmilina požadavku. Ta se proto obrátila na soud znovu roku 1529 a na bratrech tentokrát vymáhala vydání vysoké částky 2500 kop českých grošů a veškerých movitých věcí.[27]

17) Množství zpráv o Jarohněvovi přináší např. čtvrtý svazek Listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka (srovnej pozn. 10).
18) AČ 4, s. 471 - 476, č. 18, zde s. 472.
19) O Valovských z Úsuší naposledy (ale s četnými omyly) J. Halada, Lexikon české šlechty 3, Praha 1994, s. 203.
20) SÚA - Desky zemské větší (dále DZV) 3, fol. E 3, ed. RT 2, s. 453 - 454.
21) AČ 6, s. 316 - 321, č. 53, zde s. 316.
22) Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň - Historica, i. č. 3846, část A, pag. 21.
23) AČ 32, s. 120, č. 3419.
24) Tamtéž, s. 122, č. 3426.
25) Tamtéž, s. 122, č. 3427.
26) AČ 33, s. 355, č. 6262.
27) SÚA - Komorní soud (dále KomS) 6, fol E 4, a E 4 - 4v.

Bratři se však úspěšně bránili i nadále a před soudem nakonec prokázali nevinu, takže byli osvobozeni.[28]

Někdy kolem roku 1529 zemřel Jarohněv Valovský. V držení Valu a Hamru poté setrvali samotní bratři Konrád a Bohuslav. Oba byli uvedeni v tituláři české šlechty z roku 1534 jako *„Bohuslaw Walowský z Ausussij"* a *„Kundráth Walowský z Ausussij"*.[29] Někdy po tomto datu se bratři rozdělili o majetek tak, že Bohuslav si ponechal hamerské zboží s částí vsi Val, kdežto Konrádovi zbyl bývalý valovský statek, tj. poplužní dvůr s tvrzí a část vsi. Dějiny obou statků se tak rozdělily, ovšem jejich oddělení trvalo velmi krátkou dobu.

Bohuslav držel Hamr po několik dalších desetiletí. Dokládá to jak titulář českých stavů z roku 1556, ve kterém je uveden jako *„Bohuslaw Walowský z Ausussij na Wostrowě a Hamru"*,[30] tak také přiznání stavů Království z výše majetku z roku 1557. *„Bohuslav Valovský z Ousušě a na Hamru Ostrově"* tehdy přiznal vlastní majetek za 1200 kop a majetek poddaných za další 233 kopy, celkem tedy majetek v hodnotě 1433 kopy českých grošů.[31]

Bohuslav po sobě nezanechal mužské potomky, jen několik dcer. Nejstarší z nich, Markéta zvaná také Maruše, si 17. února 1556 vzala za manžela Buriána Litvína ze Zahrádky, rožmberského dvořana, a svatbu s ním oslavila v Jindřichově Hradci.[32] Z manželství se jim narodila dcerka Kateřina ze Zahrádky, o níž se po předčasné smrti obou rodičů staral dědeček Bohuslav Valovský. Jako její poručník uzavřel 26. dubna 1563 smlouvu s Jaroslavem Měděncem o žirovnický majetek, na němž vázly pohledávky zapsané v její prospěch.[33] Snad záhy poté předal, byv vysokého stáří, veškerý majetek dcerám Kateřině, provdané Chanovské, Barboře a Magdaléně.

Jeho bratr Konrád, který byl minimálně dvakrát ženatý,[34] po sobě zanechal dva syny, Hynka a Albrechta. První z nich, Hynek, byl zřejmě podstatně starší. Nacházíme ho v tituláři české šlechty z roku 1556, kde je uveden jako *„Hynek Walowský z Ausussi a na Walu"*,[35] a o rok později rovněž mezi stavy Království přiznávajícími výši majetku pro berní účely. Hynek Valovský *„z Ousuší a na Valu"* tehdy přiznal vlastní zboží za 500 kop a majetek poddaných za dalších 200 kop, celkem tedy majetek v hodnotě 700 kop českých grošů.[36]

Následující majetkový vývoj obou zboží není příliš jasný. Záhy po roce 1557 Hynek Valovský zemřel a na jeho místo nastoupil mladší bratr Albrecht. Ten pak převzal valovské zboží, které však zčásti patřilo rovněž Hynkovým dosud nedospělým dětem Jáchymovi a Evě, a kterým zřejmě dělal poručníka. Zajímavá zpráva se o něm

28) SÚA - KomS 179, fol. B 14v a B 14v - 15.
29) Brikcí z Licka, Titulář, Praha 1534, fol. G 4 a N 1v.
30) Mikuláš Šud ze Semanína, Titulář, Praha 1556, fol. O 2v.
31) O. Placht, Odhad majetku stavů Království českého z r. 1557. In: Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, ročník 1947, č. IV, Praha 1950, s. 82, č. 16.
32) V. Březan, Životy posledních Rožmberků. Díl 1, ed. J. Pánek, Praha 1985, s. 145.
33) SÚA - DZV 56, fol. B 20v - 22.
34) Tvrzení A. Sedláčka (Hrady 3, c. d., s. 184), že *„Kunrat ženil se teprve r. 1543"*, musíme brát s rezervou. Jinak by totiž jeho syn Hynek nemohl být uveden již roku 1556 v tituláři české šlechty.
35) Mikuláš Šud, Titulář, c. d., fol. R 8.
36) O. Placht, Odhad majetku, c. d., s. 82, č. 45.

objevuje již roku 1565; Petr Vok tehdy napomínal *„přátelským psaním"* některé své sousedy vlastnící majetky kolem Soběslavi a Choustníku, *„aby v těch místech i jinde na panství Jeho Milosti (chtěv sobě tu toho pro sebe i své pány a přátely přichovati) štvaní na ten čas zanechali"*, a list nechal adresovat mj. *„panu Albrechtovi Valovskýmu z Usouší a na Valu"*.[37] Někdy v této době se oženil s Markétou z Hodějova.

Jak bylo řečeno již výše, Bohuslav Valovský odkázal po roce 1563 všechen majetek třem dcerám: Kateřině, provdané Chanovské, Barboře a Magdaléně. Ty si ho však neponechaly, ale naopak roku 1572 uzavřely smlouvu právě s Markétou Valovskou z Hodějova a na Valu a za 7200 kop míšeňských grošů jí prodaly *„tvrz Hamr, Vostrov dvůr poplužní s poplužím při též tvrzi ležící, ves totiž Hamr Vostrov a dvory kmetcí s platem, polovici vsi Valu a dvorů kmetcích s platem"* s dalším příslušenstvím.[38] Markéta celé zboží ještě téhož roku zaplatila[39] a vzápětí se porovnala s manželem Albrechtem Valovským. Nejprve na něho převedla právě koupené hamerské zboží[40] a Albrecht poté přiznal, že všechny děti a majetek poroučí pro případ vlastní smrti do její správy.[41] Již v tituláři české šlechty z roku 1572 pak byl uveden jako *„Albrecht Walowský z Ausussý na Hamru Wostrowě a Walu"*.[42]

Albrecht Valovský musel ještě během roku 1572 vyřešit jeden závažný problém. Pozapomněl totiž na práva sirotků po svém bratru Hynkovi, kteří mezitím dospěli. Jáchym Valovský však nezapomněl a jelikož se zřejmě nemohl dočkat podílu z otcovského majetku, pohnal *„Albrechta Valovského a na Hamru Vostrově a Valu, strýce svého nedílného"*, aby jemu a jeho sestře podíly vydal.[43] Albrecht si však vlastní chybu ihned uvědomil, s Jáchymem uzavřel obratem smír a jako podíl z dědictví mu přiznal sumu 2000 kop míšeňských grošů splatnou v určených termínech, z níž měl Jáchym vyplatit i sestru Evu.[44]

Albrecht poté vystupuje ještě v několika dochovaných pramenech. Roku 1579 vykonával společně s dalšími okolními šlechtici z pověření Petra Voka prostředníka při koupi zboží ve Skalici,[45] roku 1584 koupil od Adama Čabelického ze Soutic a na Štipoklasech za 35 kop českých grošů poddanský dvůr s příslušenstvím v Řípci.[46] Roku 1585 byl poctěn návštěvou *„pana vladaře"* Viléma z Rožmberka, který 25. listopadu *„ráčil vyjeti k Hoře* (tj. Kutné Hoře, pozn. aut.) *a posnídati v Hamru u pana Valovskýho"*.[47] Roku 1589 ho nalézáme v dalším tituláři české šlechty s predikátem *„na Hamru Wostrowě a Walu"*.[48]

V osmdesátých letech začal Albrecht, dosáhnuv mezitím vysokého věku, pomýšlet na zajištění potomků. Nejprve, roku 1581, založil v Hamru nový kostel, zasvěce-

37) V. Březan, Životy posledních Rožmberků. Díl 2, ed. J. Pánek, Praha 1985, s. 397.
38) SÚA - DZV 60, fol. N 20v - 21v, týž zápis viz SÚA - DZV 17, fol. O 4v.
39) Doklad o zaplacení roku 1572 srovnej SÚA - DZV 60, fol. N 20v, juxta.
40) SÚA - DZV 17, fol. O 4v - 5v.
41) Tamtéž, fol. O 16v - 17.
42) J. Černý, Titulář, Praha 1572, fol. S 4v.
43) SÚA - Desky zemské menší 100, fol. F 8v.
44) SÚA - DZV 61, fol. A 16 - 17, zápis z roku 1573.
45) SOA Třeboň - Cizí statky, i. č. 654.
46) SÚA - DZV 22, fol. H 1.
47) V. Březan, Životy, díl 1, c. d., s. 324.
48) Sebastián Fauknar z Fonkenštejna, Titulář, Praha 1589, fol. X 1.

ný Nejsvětější Trojici.[49] Výzdobu novostavby tvořily mj. rodové štíty Valovských z Úsuší a Hodějovských z Hodějova, z jejichž rodu pocházela Albrechtova manželka Markéta, nad nimiž byly nápisy osvětlující důvod stavby, restaurované roku 1903.[50] Poté se postaral i o světské statky. Roku 1586 vyznal, že dceři Anně, provdané za Buriána Vrchotického z Loutkova a naVřesném, dal věnem 500 kop českých grošů. Kdyby pak zemřel bez mužských potomků, dal jí právo uvázat se společně se sestrami ve veškerý majetek, který po sobě zanechá.[51] Zemřel 15. května 1595 a pochován byl v kostele v Hamru, kde se dosud nachází náhrobek s tímto nápisem:[52]

LETHA PANIE 1595 DEN PONDIELI PO HOV
SESLANI DVCHA SWATEHO VMRZEL GEST
VROZENI PAN ALBRECHT Z OSVSI NA HAMRV
WOSTROWIE A WALV. TVTO GEST TIELO
GIEHO POCHOWANO

Jelikož Albrecht Valovský zemřel skutečně bez mužských potomků, splnila vdova Markéta Valovská z Hodějova roku 1596 manželovo přání. Dcerám Anně, provdané Vrchotické z Loutkova, a dosud svobodné Kateřině přiznala dluh ve výši 100 kop českých grošů, v němž jim ihned postoupila *„tvrz Hamr Vostrov, dvůr poplužní s poplužím, ves Hamr polovici, ves Val"* a další příslušenství.[53] Mezi sestrami poté došlo k dohodě a celé hamerské zboží převzala Anna Valovská z Loutkova. Jelikož však již po dvou létech zemřela, zboží přešlo na její děti, syny Albrechta a Zikmunda a dcery Markétu, Alenu, Ivu, Kateřinu, Johanku a Sybilu. Protože hamerský statek byl malý, aby je všechny uživil a dělit ho nebylo ze stejného důvodu možné, došlo mezi sourozenci k dohodě. Téhož roku 1598 uzavřeli smlouvu s Kryštofem Karlem ze Svárova a za 12500 kop míšeňských grošů mu prodali *„dědictví své, tvrz Hamr dobře vystavenou, dvůr při též tvrzi vystavený poplužní s poplužím, s mlejnem před tvrzí na řece, s pilou při témž mlejně, slupí, s pivovarem se všemi k tomu potřebami, sladovnou, spilkou i se vším nádobím k pivovaru a sladovně náležejícím, se dvěma chmelnicemi, ves Hamr s dvory kmetcími s platem, s krčmou v též vsi, ves Val s dvory kmetcími s platem, s krčmou v též vsi, ves Vlkov dvory kmetcí s platem, ves Albrechtice dvory kmetcí s platem, s dědinami, lukami, voborou a s lukami v též vobořе"* a všemi náležitostmi.[54] Hamerský statek tím vyšel po stu letech z držby Valovských z Úsuší.

Nový majitel statku, Kryštof Karel ze Svárova, však získal Hamr poněkud snadněji, než by se mohlo zdát. Za manželku měl totiž dceru Albrechta a Anny, Kateřinu

49) O kostelu podrobněji F. Mareš - J. Sedláček, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese třeboňském. - Praha 1900, s. 21 - 24 (v německém vydání z roku 1904, s. 26 - 29). Naposledy srovnej E. Poche a kolektiv, Umělecké památky Čech 1 (A/J), Praha 1977, s. 360.
50) Nápisy uvádí výše zmíněný soupis Mareše - Sedláčka (c. d., s. 22).
51) SÚA - DZV 23, fol. G 19.
52) Nápis citován podle Mareše - Sedláčka, Soupis, c. d., s. 23 a obr. 31.
53) SÚA - DZV 1084, fol. Q 22.
54) SÚA - DZV 128, fol. J 17v - 18.

z Úsuší, tedy jednoho z prodávajících sourozenců. Ta se s ním ještě téhož roku 1598 finančně vyrovnala. 12. června vyznala, že je mu dlužna 100 kop českých grošů, v kterémžto dluhu po své smrti postupuje jemu a všem jejich dětem veškerý majetek, který má nebo ještě bude mít.[55] Toto vyrovnání zřejmě souviselo s koupí hamerského zboží, resp. s vyrovnáním manželských podílů.

Kryštof se tak ujal na Hamru hospodaření. Podle soupisu poplatníků Království z roku 1603 byl povinen odvádět zemskou berni ze čtyřiceti devíti osedlých, pěti mlýnských kol a ovčáckého mistra se dvěma pomocníky.[56] Hamerské zboží však koupil ještě předtím, než dostal dědický podíl z majetku otce Václava staršího Karla ze Svárova, držícího statky Osek a a Těňovice na Plzeňsku. K tomu došlo teprve 6. listopadu 1604 a Kryštof obdržel z otcovského zboží po jeho rozdělení mezi dědice slušnou částku 10000 kop míšeňských,[57] které mohl ihned investovat do vlastního majetku.

Kryštof Karel ze Svárova vykonával, ostatně obdobně jako někteří jeho předchůdci držící hamerské zboží, různé služby rožmberskému rodu, jmenovitě Petru Vokovi. A tak ho např. v březnu 1611 nacházíme jako jednoho z velitelů krajské hotovosti, o několik dnů slavil s Petrem Vokem Velikonoce.[58] Když 6. listopadu téhož roku Petr Vok zemřel a jeho tělo bylo připraveno 30. ledna 1612 k pohřbu, Kryštof Karel ze Svárova se srozloučil se svým dobrodincem ve smutečním průvodu, v němž nesl jeho pozlacené ostruhy.[59]

Je samozřejmé, že Kryštof Karel neprožíval jen příjemné chvíle. Tak v letech 1612 a 1613 vedl několik soudních pří, např. se Zdeňkem Lvem Říčanským Kavkou z Říčan a na Roudným pro urážku na cti.[60] Nicméně svůj majetek řídil zřejmě ve spokojenosti. Roku 1615 přiznával zemskou berni z celkem čtyřiceti osedlých, dvou mlýnských kol a ovčáckého mistra s pomocníkem.[61] Kryštofův majetek se tedy oproti roku 1603 sice o něco zmenšil, ovšem tento stav již vytrval. Potvrzuje to záznam z roku 1620, kdy přiznával zemskou berni ze stejného majetku.[62] Nezapomínejme však,že mu patřilo ještě těňovické zboží na Plzeňsku.

Dne 4. července 1620 vyznal Jaroslav Myška ze Žlunic a na Velkých Bečvárech, že mu Kryštof dluží 4800 kop míšeňských grošů, které je povinen zaplatit nejpozději do pěti let.[63] Toto na první pohled běžné pojištění pohledávky, jichž dobře hospodařící Kryštof měl u sousedů současně s pohledávkami vlastními jistě více, však mělo mít pro jeho dědice za několik let nepříjemné důsledky.

55) SÚA - DZV 91, fol.V5, ověřený opis SÚA - Stará manipulace (dále SM), sign. C 215/S 54, fol. 65 - 66.
56) F. Marat, Soupis poplatnictva 14 krajův království Českého z roku 1603. Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, ročník 1898, Praha 1899, č. I, s. 44.
57) SÚA - DZV 80, fol. H 22v - 24, zápis z roku 1607.
58) V. Březan, Životy, díl 2, c. d., s. 622 a 623.
59) Tamtéž, s. 634.
60) SÚA - Desky zemské menší 28, fol. B 28 - 28v, fol. E 25 - 26 a fol. E 26 - 27v.
61) A. Sedláček, Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního. Praha 1869, s. 36, č. 55.
62) V. Pešák, Berní rejstříky z roku 1544 a 1620. Praha 1953, s. 116.
63) SÚA - DZV 95, fol. O 22v - 23, totéž SÚA - Stará manipulace (dále SM), sign. C 215/S 54, fol. 28 - 29.

Kryštof Karel ze Svárova měl s manželkou Kateřinou z Úsuší několik dětí. Z pramenů jsme informováni o dvou synech, Václavu Albrechtovi a Bohušovi, který zemřel záhy po křtu,[64] a o dalším, jménem však neznámém potomkovi. Bohužel pro ně se stavovského povstání z let 1618 až 1620 sice přímo nezúčastnil, ovšem přece jen se *„přidržel"* nově zvoleného českého krále Friedricha Falckého namísto Ferdinanda II. Habsburského. Tím ovšem zásadním způsobem zkomplikoval převzetí majetku synovi Václavu Albrechtovi.

Vše začalo nevinně. Záhy po listopadové porážce stavovského vojska na Bílé Hoře u Prahy, přesněji 21. prosince 1621, byl Kryštof vyrozuměn místodržícím Království českého Karlem z Liechtenštejna, že se mu povoluje až do dalšího opatření spravovat majetek dítek, který zdědily po mezitím zemřelé matce Kateřině.[65] Po celý následující rok 1622 se v záležitosti statku nic nedělo, takže Kryštof nevěděl, na čem vlastně je. Jisté bylo, že s majetkem nesměl volně disponovat. Snad proto se rozhodl, že starat se o něj takovýmto nesvobodným způsobem nemá budoucnost a začal uvažovat o jeho prodeji. 5. března 1623 poslal místodržícímu do Prahy list, v němž ho upozornil, že se objevili zájemci o koupi hamerského statku, takže ho prosí o povolení k takto zaměřenému jednání.[66] Karel mu hned 7. března odpověděl, že o tom byl zpraven. Jako první zájemce se podle jeho informací objevil Vilém Slavata, který ale možnost koupě Hamru záhy odmítl, větší zájem však projevil Albrecht Libštejnský z Kolovrat. Proto dal Kryštofu Karlovi povolení k jednání o prodeji Hamru.[67]

Toto jednání však bylo zbytečné a na nejasné situaci se nic nezměnilo. V této chvíli se do záležitosti zapojil Kryštofův syn Václav Albrecht. Už totiž věděl, že jeho otec bude pro účast v povstání potrestán konfiskací třetiny jeho majetku, takže mu ani nic jiného nezbývalo, neboť čekáním by mohl věc jenom zhoršit. 20. června proto zaslal místodržícímu list, v němž mu celou situaci vysvětli. Hamerský statek byl na základě matčina zápisu z roku 1598 rozdělen na čtyři díly mezi děti a manžela. A protože jeho otec byl odsouzen ke konfiskaci jedné třetiny majetku, znamená to, že má ztratit jednu třetinu z jedné čtvrtiny hamerského statku. Václav se na Karla z Liechtenštejna proto obrátil jako „člověk, jsauc od dětství římského náboženství katolický, již léta svá mající, studiosus pánů Patres Societatis JESV" s prosbou, aby mu bylo sděleno, kolik by ona část statku propadlá pro otcovo provinění stála, aby ji mohl odkoupit.[68]

Konfiskační komise vyřkla nad Kryštofem Karlem ze Svárova ortel až 23. června 1623. Byla jím doopravdy konfiskace třetiny jeho jmění, takže Václavovy informace byly přesné.[69] Po oznámení rozsudku Karel z Liechtenštejna nereagoval na Václavův dopis, ale Kryštofu Karlovi oznámil jako zvláštní milost, že hamerský statek

64) Informace o Bohušově předčasném úmrtí plyne z několika svědectví z roku 1636. Viz SÚA - SM, sign. C 215/S 54, fol. 22 a 32.
65) SÚA - SM, sign. C 215/S 54, fol. 62 a 66.
66) Tamtéž, fol. 52 - 53.
67) Tamtéž, fol. 54.
68) Tamtéž, fol. 50 a 73.
69) Viz T. V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Díl 1, Praha 1882, s. 253.

bude po zaplacení dluhů rozdělen na čtvrtiny a z jedné z nich mu budou vyplaceny dva díly.[70]

Další dění kolem majetku se sice odehrávalo až počátkem podzimu 1623, ovšem jeho následující dějiny ovlivnilo zásadním způsobem. 16. září nařídil místodržící císařskému rychtáři v Táboře, aby byl nápomocen jindřichohradeckému hejtmanovi Jakubu Keclovi z Rottendorfu v jeho úkolu. Jakubovi pak týž den zaslal list s příkazem, aby sjeli s rychtářem do Hamru, převzali tam veškerý majetek, který najdou, a do dalšího nařízení ho *„spravovati hleděli"*.[71]

Toto opatření se samozřejmě vůbec nelíbilo Václavu Albrechtovi. 4. října proto zaslal další list místodržícímu Karlovi z Liechtenštejna. Nejprve v něm zopakoval nabídku odkoupit část majetku propadlého za trest pro provinění jeho otce a pak si postěžoval na současnou situaci. Psal, že *„pan rychtář města Tábora do téhož statečku jest přijel, a což v něm nalezl, zinventoval, a zatím týž stateček, v kterémž já s jinými sirotky tři díly mám s věcmi mými a sumou všecko všudy, nezanechavši mně ani panu otci mému kusu chleba, k požívání jest v moc panu Jakubovi Keclovi, hejtmanu panství Hradce Jindřichova uvedl."*[72]

Karel z Liechtenštejna však jednal. 5. října ustanovil za komisaře Kryštofa Vratislava z Mitrovic a Přibíka Jeníška z Újezda a nařídil jim ihned odjet na statek Hamr, provést jeho odhad a pokusit se ho hned prodat.[73] Oba šlechtici tak neprodleně učinili a ve velmi krátké době provedli odhad celého hamerského zboží. Tehdy k němu patřily dvě vesnice včetně osedlých, pivovar se dvěma chmelnicemi, jedna při hamerské a druhá při valské tvrzi, mlýn a místo po druhém pustém mlýnu, pila, jeden poplužní dvůr, ovčín, několik rybníků, lesy, štěpnice, kus řeky a dvě tvrze: *„Za tvrz Hamr, od lidu vojenského zebranou, vytlučenou, na nejvejš splundrovanou"* položili 800 kop míšeňských grošů, *„za tvrz druhou, slove Val, pustou, a na větším díle zbořenou, od kteréž sou dědiny a všeckny jiný užitkové k statku Hamru obrácený,"* kladli 500 kop míšeňských grošů. Celkový odhad ceny statku vyzněl na 21011 kop míšeňských grošů.[74]

Oba komisaři pak 9. října zaslali místodržícímu Karlovi list s oznámením, že provedli odhad hamerského statku a dále mu sdělili, že *„poněvadž žádný jiný kdo by za něj více dávati chtěl se nenacházel"*, uzavřeli smlouvu s Václavem Albrechtem a za odhadní cenu mu zboží prodali.[75] 11. října jim pak přišel z Prahy příkaz, aby mu je úředně vydali.[76]

Václav Albrecht tak zachránil rodové zboží. Podle výše zmíněné smlouvy z 9. října 1623 byl císařskému fisku povinen zaplatit pouze částku, kterou propadl jeho otec za účast v povstání. Komora si to však vynahradila jinak. Nejprve ještě roku

70) SÚA - SM, sign. C 215/S 54, fol. 64.
71) Tamtéž, fol. 58 a 59.
72) Tamtéž, fol. 61 a 67.
73) Tamtéž, fol. 69.
74) Tamtéž, fol. 42 - 45.
75) Tamtéž, fol. 51 a 72, k tomu srovnej SÚA - DZV 143, fol. N 2v - 3, a SM, sign. C 215/S 54, fol. 39 - 41.
76) SÚA - SM, sign. C 215/S 54, fol. 68.

1623 zrušila platnost dlužního úpisu Jaroslava Myšky s konstatováním, *„že jest se v čase rebelie stal"*.[77] Roku 1635 však jeho platnost náhle obnovila a nechala jej vložit do zemských desek.[78] Důvod tohoto konání byl velice prostý. Celková částka 4800 kop totiž po tolika letech a za *„obyčejných"* úroků pěkně povyskočila, takže roku 1637 činila již 9701 kopu míšeňských grošů.[79] Vzhledem k odsouzení Kryštofa Karla ze Svárova z jedné třetiny majetku pak solidní část dluhu patřila komoře, která toho samozřejmě náležitě využila.

Václav Albrecht tak vládl na rodovém majetku i nadále. Jeho otec u něho žil ještě několik let. 11. března roku 1628, kdy byl komisionelně zjišťován stav vyznání v kraji, slíbil zůstat věren katolickému vyznání rovněž *„Kryštof nejstarší Karel ze Svárova a na Hamru"*.[80] Václav však příliš pokojný život nevedl. Kazila mu ho skutečnost, že byl nucen postupně splácet řadu dluhů. Vyrovnat všechny závazky se mu však zřejmě podařilo, neboť když roku 1645 zemřel,[81] nechal potomkům majetek v dobrém stavu. S manželkou Annou, rozenou Erkerštorfovou, měl dva syny, Kryštofa Hynka a Václava, a dceru Kateřinu Barboru. Ti byli zpočátku pod poručnictvím matky, roku 1651 však dospěl nejstarší syn Kryštof Hynek. 7. října mu proto bylo dáno povolení k vykonávání poručnictví nad mladším a ještě nedospělým bratrem a ke správě veškerého majetku.[82] Stejného dne byl uveden komorníkem od zemských desek v držení statků Hamr s Valem a Těňovice, zděděných po otci.[83]

Kryštof Hynek Karel ze Svárova však vykonával správu majetku již dříve. Svědčí o tom materiály tzv. soupisu poddaných podle víry z roku 1651. Soupis hamerského statku vyhotovil 12. července sám Kryštof Hynek. Tehdy mu bylo dvaadvacet let. U něho ve službě byl lokaj a komorník, na hamerském statku pak žilo 215 osob.[84] Po úředním převzetí majetku v říjnu 1651 však spravoval Hamr jen rok. Důvod byl prostý - musel se postarat o matku a bratra se sestrou. Sám si proto ponechal těňovický majetek a o zbytek dědictví se podělil s ostatními. 29. června 1652 uzavřel smlouvu s matkou Annou a hamerské zboží jí prodal za 24304 kopy míšeňských grošů. Z této kupní ceny obdržel část peněz bratr Václav, který mezitím vstoupil do jezuitského řádu, a sestra dostala formou dlužního úpisu zaknihovaného na hamerském zboží částku 3000 kop míšeňských grošů věna. Co se týkalo ošacení a vybavení statku, o to se rozdělil přesně podle ustanovení otcovy poslední vůle na polovici s matkou.[85] Anna Ekerštorfová ze Svárova vlastnila hamerské zboží po následujících devět let. Roku 1661 se však rozhodla pro jeho prodej dceři Kateřině Barboře, mezitím provdané Loubské. Její rozhodnutí bylo snad mimo stáří motivováno také sna-

77) Tamtéž, fol. 28.
78) SÚA - DZV 254, fol. L 30v - M 1, totéž SÚA - SM, sign. C 215/S 54, fol. 25.
79) SÚA - SM, sign. C 215/S 54, fol. 26 - 27.
80) V. Oehm, Protokol reformační komisse, konané r. 1628 v krajích Bechyňském, Prachenském a Plzenském. In: Věstník české společnosti náuk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, ročník 1897, Praha 1898, s. 16.
81) Datum jeho úmrtí uvádí A. Sedláček, Hrady 3, c. d., s. 185.
82) SÚA - DZV 151, fol. F 3v - 4.
83) SÚA - DZV 112, fol. E 23.
84) Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Bechyňsko. Ed. Z. Kokošková - H. Sedláčková - M. Zahradníková. Svazek 2, Státní ústřední archiv v Praze 1997, s. 380 - 386, č. 46.
85) SÚA - ZDV 310, fol. C 3 - 7v, totéž SÚA - DZV 152, fol. J 6v - 7.

hou vyrovnat se finančně s dcerou. Proto s ní 10. října 1661 uzavřela smlouvu a za 28354 zlatých jí prodala *„tvrz Hamr celou od kamene vystavenou, nedaleko odtud s kostelíkem na vršku ležícím od kamene pod cihlou krytým a vystaveným, s pivovarem, pánví měděnou, štoky, káděmi, všelijakým jiným nádobím k témuž pivovaru náležejícím, sladovnou, hvozdem, humnem, spilkou, s dvorem poplužním, mlejnem na jisté vodě o třech kolech vodních a čtvrtých stoupách, s pilou ... ve vsi Valu s jedním dvorem a tvrzí od kamene vystavěnou a ovčínem za touž vsí vystavěným a na vršku ležícím, vísku Hamr celou, s krčmou vejsadní, od starodávna v ní bejvalou, ves Val celou s krčmou vejsadní též od starodávna v ní bejvalou, jako i vísku Vlkov řečenou s krčmou vejsadní nápodobně od starodávna v ní bejvalou, spolu s osmi chalupníky v Albrechticích a Lesích zůstávajícími"* a dalším příslušenstvím.[86] Dcera se s ní vyrovnala v dohodnutých termínech, což Anna 18. května 1668 potvrdila.[87]

Do držby hamerského zboží tak vstoupila Annina dcera Kateřina Barbora. Na Hamru sídlila po následujících šestnáct let. Až 10. prosince 1677 uzavřela smlouvu s Václavem Markem von Gerarde na Seebergu a Načeradci a za 31000 zlatých a 500 zlatých klíčného mu jej prodala.[88] Úplné zaplacení trhové ceny potvrdila novému majiteli 19. února 1683.[89]

Václavem Markem vstoupil do držení Hamru s Valem nový rod. Do Čech se dostal až v bouřlivých dobách třicetileté války. Václav Marek držel Hamr zřejmě společně se synem Leopoldem Jakubem, velkým násilníkem, jehož činy vylíčil velmi podrobně A. Sedláček. Leopoldovi jeho zločiny dlouho procházely beztrestně, nakonec však skončil špatně. Dokázal se vyhnout všem půhonům a obesláním před soud, dokonce se odstěhoval z hamerské tvrze na dvůr Lesák ležící v lesích u vsi, v květnu 1712 byl však přece jen dopaden krajským hejtmanem a ozbrojeným oddílem města Tábora na Hamru, dopraven do Prahy a zde uvězněn. Zemský soud ho odsoudil pro jeho těžká provinění k trestu smrti stětím. Na velké prosby manželky mu císař Karel VI. nakonec udělil v březnu 1714 milost a trest smrti změnil v doživotní žalář. Leopold v něm zemřel po sedmi dlouhých letech, strávených ve zdech smutně proslulé Daliborky.[90]

Po odsouzení nebyli Leopold Jakub ani jeho manželka schopni spravovat hamerské zboží. Proto, ač již ve vězení, uzavřel 18. prosince 1714 smlouvu s Václavem Antonínem Goltzem na Červeném Hrádku a Černolicích a za 66000 zlatých mu statky Hamr a Val prodal.[91] Nový majitel držel Hamr po čtrnáct let. Pro špatné hospodaření se však silně zadlužil, takže když počátkem roku 1728 zemřel, zbyla po něm řada dluhů vymáhaných věřiteli. Vdova Kateřina Goltzová, rozená z Frankenfeldu a poručnice dětí Petra, Františka, Jana, Kateřiny a Alžběty, proto společně s komisaři Václavem Arnoštem Markvartem z Hrádku a Janem Kryštofem Bořkem Dohalským z Dohalic, nařízenými k prodeji goltzovského majetku podle dekretu ze 14. června

86) SÚA - DZV 313, fol. H 5v - 8v, totéž SÚA - DZV 152, fol. R 12v - 14v.
87) SÚA - DZV 313, fol. H 5v - 6v, juxta.
88) SÚA - DZV 393, fol. F 9 - 13.
89) Tamtéž, fol. 9v - 11, juxta.
90) A. Sedláček, Hrady 3, c. d., s. 186 - 187.
91) SÚA - DZV 491, fol. H 13 - 17v, zápis z roku 1715.

1728, uzavřela smlouvu s Eleonorou Amálií Magdalénou, provdanou ze Schwarzenberku a rozenou z Lobkovic, a za 84000 zlatých a 1000 zlatých klíčného jí statky Hamr a Val prodala.[92] Ta je pak 20. listopadu 1731 převedla za sumu 85000 zlatých a 500 zlatých klíčného na syna Adama Františka Schwarzenberka.[93]

Statek Hamr s Valem byl od té doby součástí rozsáhlého schwarzenberského majetku. Až po ukončení první světové války byl za pozemkové reformy zabrán státem a jeho část včetně bývalé tvrze přidělena českobratrské jednotě, která v něm zřídila domov důchodců. Po druhé světové válce, kdy církve v Československu ztratily majetek, se bývalý poplužní dvůr s budovou tvrze dostal do užívání místního zemědělského družstva, kterému patřil až do počátku devadesátých let. Budova tvrze je nyní v soukromém majetku.

* * * * *

Výše uvedené prameny k dějinám tvrze a vsi Hamr Ostrov dokumentují již výše konstatovanou skutečnost nemožnosti zpracování spojitého historického vývoje statku. Je to dáno především situací na přelomu 14. a 15. století a poté během téměř celého 15. věku, kdy jen několik známých písemných pramenů umožňuje různou interpretaci. Prozatím je jisté, že v závěru 14. století existovala vesnice Val a nedaleko od ní, při řece Nežárce, železný hamr s další vesnicí. Zpráva z roku 1413 nás opravňuje k tvrzení, že tuto ves vlastnil Hanuš Šorc a že se s velkou pravděpodobností jedná o předchůdce dnešní vsi Hamr.

Písemné zmínky z počátku husitské revoluce nás zpravují o příchodu sektářů do kolí Valu, zavraždění rytíře Šorce (zřejmě totožného s Hanušem Šorcem) a obsazení jeho majetku s hamrem. Zdali již tehdy stávala poblíž tvrz, kterou sektáři využili, či zdali to byli právě oni, kdo tu založil opevnění, není dosud jasné.

Po dobu dalších padesáti let nemáme o Hamru - Ostrově žádné zprávy. Tehdy snad došlo ke konsolidaci situace, projevující se obnovenou činností hamru a výstavbou nového poplužního dvora s tvrzí. Do téže doby lze klást rovněž počátky nového osídlení, tj. vznik vesnice. Avšak teprve po získání hamerského zboží Valovskými z Úsuší v době kolem roku 1500 lze dokládat vývoj majetkových vztahů ke vsi a tvrzi. Písemné prameny poté spolehlivě dokumentují střídání majitelů až do naší doby.

Na rozdíl od historického vývoje hamerského zboží, jemuž byla věnována pozornost už v minulosti a k němuž bylo možno doplnit jen několik dat, není dosud možné uspokojivě dokumentovat vývoj místního panského sídla - tvrze.

Jak bylo naznačeno na své místě, nelze zcela vyloučit, že tvrz vznikla již za Hanuše Šorce a později ji využívali sektáři. Jestliže tehdy skutečně stála, byla při útoku táborského oddílu minimálně poškozena. Stavební rozbor tvrze, provedený P. Chotěborem, sice odlišil etapy jejího postupného vývoje, pro nedostatek architektonických detailů však nebyl schopen jednotlivé etapy vymezit časově. Nelze proto

92) SÚA - DZV 501, fol. E 3v - 8, zápis z roku 1729.
93) SÚA - DZV 503, fol. D 3 - 7.

vyloučit, že tvrz, existující bezpečně za Sobětických, byla vystavěna s použitím zbytků starší stavby. Písemných zmínek týkajících se tvrze je však dosud známo jen několik. Vždyť i první dosud známá přímá zpráva o ní pochází až z roku 1572. Tehdy ve vsi stála zřejmě stále jen gotická budova, vzniklá na přelomu 15. a 16. století snad za použití zbytků starší stavby a o něco málo později upravovaná. Zřejmě až za Albrechta, stavitele hamerského kostela dokončeného roku 1581, byla stará a jistě již nevyhovující tvrz renesančně přestavěna a zvětšena. Odrazem Albrechtovy stavební akce může být zmínka z roku 1598, kdy je při postupu zboží připomínána *„tvrz Hamr dobře vystavená"*.

Tvrz poté sloužila majitelům během prvních dvou desetiletí 17. století. Na jejím stavu se těžce podepsalo až počáteční období třicetileté války. Za jednoho z častých průtahů vojsk krajinou byla stavba přepadena, vykradena a poškozena, o čemž se zmiňuje odhad statku z roku 1623.

Neznámo přesně kdy byla budova tvrze opravena. Stalo se tak jistě brzy po roce 1623, kdy Václav Albrecht ze Svárova získal hamerské zboží definitivně do svých rukou. Oprava byla ostatně nutná už proto, že hamerská tvrz sloužila jako sídlo majitelů statku. Zpráva z roku 1652 o ní říká, že byla *„od kamene a cihel odespodka všechna a celá vystavěná"*.[94] I pozdější vlastníci ji využívali k bydlení. Ještě roku 1731, při postupu statku Adamu Františkovi ze Schwarzenberka je výslovně zmíněn zámecký nábytek *(„Schloß-Mobilien")*, kterým byla bývalá tvrz zařízena.

Po spojení Hamru se schwarzenberskými majetkovými doménami v jižních Čechách význam zdejší tvrze prudce poklesl. Ta zprvu sloužila ke správním účelům. Svědčí o tom údaj z Tereziánského katastru k roku 1757, podle něhož byl *„v Hamru větší panský dům pro vrchnostenské úředníky, ve Valu menší dům pro revírníka"*.[95] Správa statku však údržbě tvrze nevěnovala náležitou pozornost, neboť již textová část Josefského vojenského mapování z let 1764 až 1767 popisuje ves takto: *„V Hamru se nachází solidní patrový mlýn, dále starý chatrný zámek a různé nízké budovy, a vedle zahrady patrová sýpka, vše vystavěné z kamene."*[96] Zdá se tedy, že tvrz byla vrchnostenskou správou zčásti opuštěna. Obdobně jako popis mapování tak také J. Schaller se o ní roku 1789 zmiňuje jako o chatrné.[97] J. G. Sommer ji charakterizoval jako *„zámek obývaný hospodářskými úředníky"*.[98] K těmto účelům sloužila i nadále, ovšem dvě její nejvyšší patra podlehla v blíže neznámé době přestavbě na sýpku. Teprve po roce 1918 došlo v jejím využívání ke změně. V souvislosti se změnou majitelů byla českobratrskou jednotou přeměněna ve starobinec. Po roce 1945 však tvrz v souvislosti s majetkovým převodem na místní zemědělské družstvo ztratila i tuto funkci. Nevyužívaná budova postupně chátrala, dnes stojí prázdná bez využití.

94) SÚA - DZV 310, fol. C 3 - 7v.
95) Kolektiv, Tereziánský katastr český. Svazek 3, Dominikál. Praha 1970, s. 96, č. 247.
96) SÚA - Josefské vojenské mapování, sekce č. 243, popis fol. 264, č. 18.
97) J. Schaller, Topographie des Königreichs Böhmen. Band 13, Budweiser Kreis. Prag und Wien 1789, s. 111.
98) J. G. Sommer, Das Königreich Böhmen. Neunter Band, Budweiser Kreis. Praha 1849, s. 97, č. 113.

Podívejme se však podrobněji na stavební podobu hamerské tvrze, jak se jeví dnes. Její budova leží ve východním cípu vsi. Byla založena na místě, obtékaném již v minulosti minimálně od severu, východu a jihu Nežárkou, která tak vytvářela její přírodní ochranu. Jižní a západní strana areálu dvora s tvrzí a mlýnem byla kromě toho opevněna hladinami rybníků, které z ní vytvořily skutečnou vodní pevnost. Tyto skutečnosti lze sledovat poměrně dobře ještě na katastrální mapě vsi z roku 1828 (srovnej obr. 1).[99] V současné době však všechny známky po opevňovacích pracích beze zbytku zanikly. Budova dnes stojí uprostřed ovocného sadu, obklopeného ohradní zdí nepravidelného půdorysu (obr. 3, 4 a 6).

Stavební průzkum hamerské tvrze provedl 24. července 1995 Petr Chotěbor. Byl ztížen skutečností, že východní místnost jižního traktu přízemí byla nepřístupná, obdobně jako druhé patro, nad nímž byl destruovaný strop, takže třetí patro budovy nemohlo být vůbec prozkoumáno.

Jako nejstarší část stavby se při průzkumu jevilo dvouprostorové jádro jižního přízemí (obr. 2). Jeho obvodové zdivo obdélného půdorysu bylo vyzděno z lomového kamene, které se výrazně odlišuje od převážně smíšeného a cihelného zdiva traktu severního, odděleného od něj výraznou spárou. Jádro je vnitřně členěno na dvě stejně velké místnosti, přístupné od severovýchodu portály s půlkruhově uzavřeným okoseným ostěním. Portály byly přístupné původně přímo z terénu, po výstavbě severovýchodního traktu se ocitly uvnitř budovy.

Místnosti přízemí jsou zaklenuty valenými klenbami, vyzděnými z lomového kamene se zřetelnými otisky po prknech bednění. Osvětleny byly vždy dvojicí malých okének, dnes již zazděných. Pouze jedno z nich, vedoucí k východu, má dosud viditelně dochováno kamenné ostění. Protože je obráceno do nepřístupného prostoru, existenci předpokládaného vnějšího ostění dosud nebylo možno potvrdit. Severozápadní místnost obsahuje mladší přístavbu schodiště do patra, neboť původně nebylo přízemí s patrem vnitřním schodištěm spojeno.

Jádro tvrze bylo při průzkumu možno sledovat dobře také ve vyšším podlaží. To však mělo dispozici pozměněnou na trojdílnou, neboť nad nápadně silnou střední zdí přízemí mezi oběma místnostmi byla vystavěna úzká střední chodbička, obsahující zřejmě již od počátku schodiště spojující první patro se druhým a třetím patrem tvrze. Dvojice místností po jejích bocích je opět valeně klenutá. Ve východněji položené místnosti probíhá klenba k jihovýchodní obvodové zdi, která však byla později znovu vyzděna (obr. 10). P. Chotěbor předpokládá, že úprava proběhla v souvislosti s přestavbou původně roubené obytné místnosti. Protilehlá místnost po levé straně schodiště byla později zbavena vnitřní zdi a přestavěna na menší místnost a krátkou chodbu, ústící do nástupního prostoru schodiště.

Ve druhém patře zůstala z jádra nejstarší stavební etapy dochována pouze část obvodové zdi, neboť po úpravě tvrze na sýpku v něm nezbyly žádné dělicí příčky. Jeho dispozice bude proto moci být objasněna teprve po provedení hloubkové sondáže, obdobně jako celé třetí patro, v době průzkumu zcela nepřístupné.

99) SÚA - Indikační skica obce Hamr, Budějovicko 93.

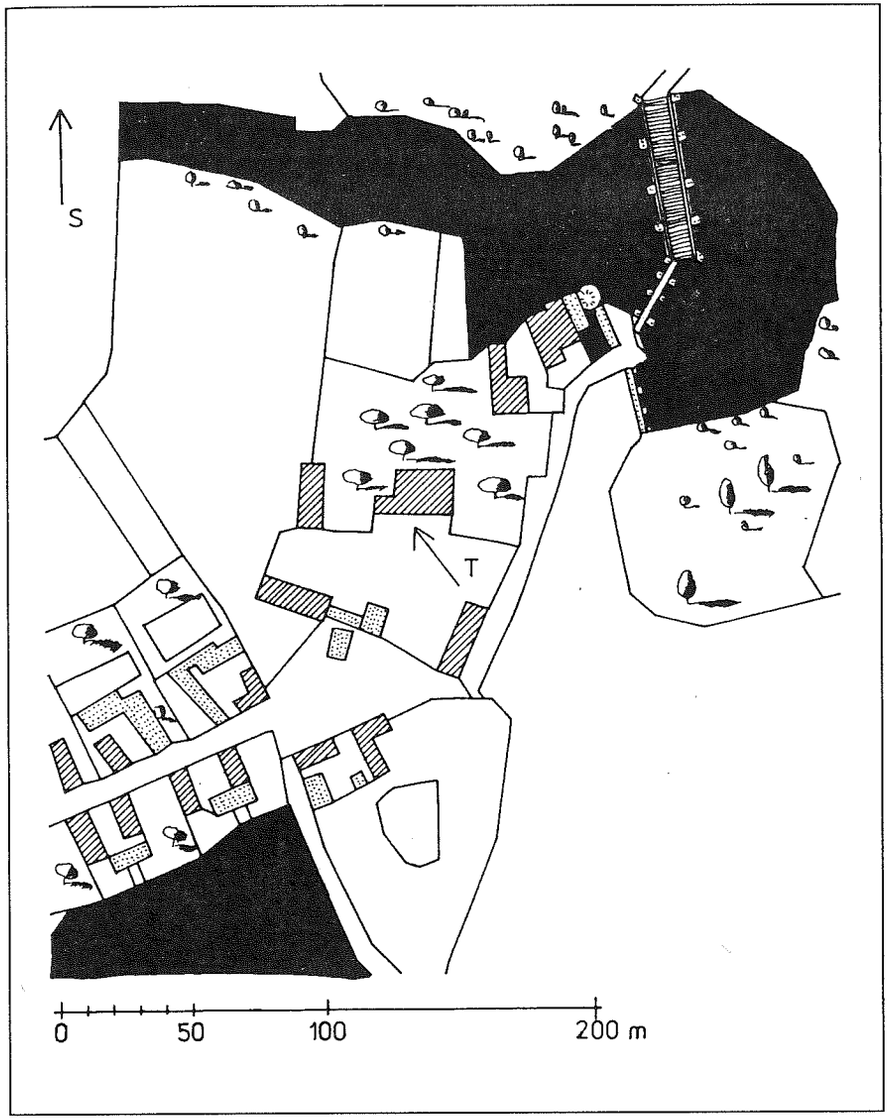
Nejstarší fáze hamerské tvrze, sledovatelná v současné budově, se tak jeví jako obdélná věžovitá stavba, mající v přízemí dvě místnosti a v patrech vždy dvě místnosti se střední chodbou obsahující schodiště. Vstup do přízemí vedl pozdně gotickými půlkruhovými portály s okosenými hranami, do patra se vstupovalo zřejmě dřevěným schodištěm přistavěným před severní průčelí. Budova neznámé výšky byla obklopena hradební zdí a vodním opevněním. Její vznik lze předběžně datovat do druhé poloviny 15. století. Na otázku, zdali poblíž obytné budovy stály ještě další stavby, nelze za současného stavu vědomostí odpovědět.

Jen o něco později byla k východnímu čelu obdélné obytné budovy připojena přístavba stejné šíře. Vzhledem k nápadně silnému zdivu a téměř čtvercovém půdorysu ji můžeme považovat za věžovitou, převyšující starší budovu snad jen o patro. O jejím mladším původu svědčí okénko v přízemí východní místnosti starší budovy, směřující zprvu ven, po přístavbě věžovité budovy pak do jejího přízemí.

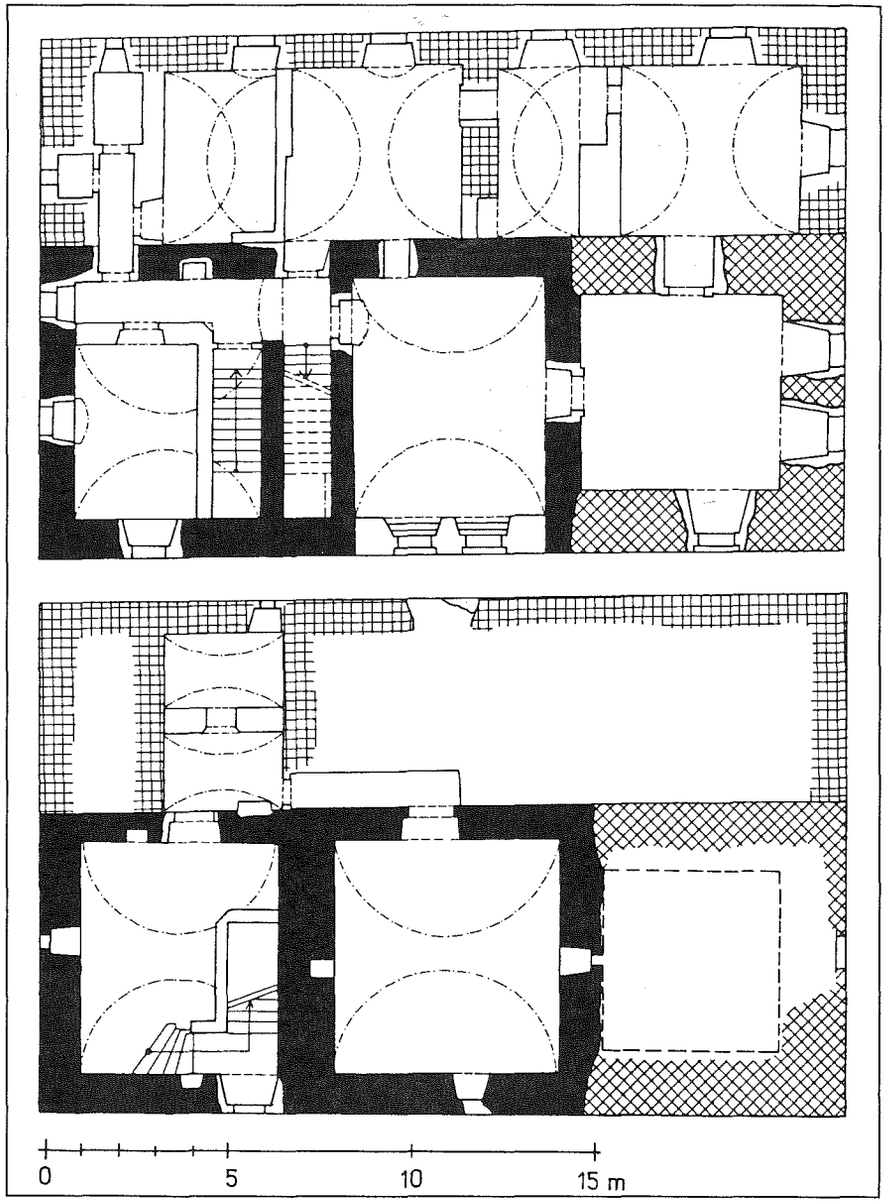
Dnešní podobu tvrz dostala za renesanční přestavby, provedené Albrechtem Valovským snad současně s výstavbou hamerského kostela ukončenou roku 1581. Nejprve zřejmě došlo ke snížení věžovité přístavby na úroveň starší budovy a k ní byl na spáru připojen severní o něco užší trakt (srovnej obr. 8, 11 a 12). Třípatrovou stavbu kryly dvě vysoké souběžné valbové střechy, její fasády zřejmě pokryla sgrafitová výzdoba, dochovaná dodnes v podobě hladké omítky s iluzivním armováním malovanými kvádry okrové barvy v nárožích. Nelze vyloučit, že části stěn byly ozdobeny sgrafitem obdobným tomu, které se dosud dochovalo na průčelí kostela (srovnej obr. 5).

V dalších obdobích byly zřejmě prováděny jen drobné opravy a adaptační práce. Protože vnitřní členění druhého a třetího patra tvrze se nedochovalo, není možné říci nic bližšího o jejich rozsahu. Největším zásahem do interiéru budovy byla bezpochyby úprava jejího druhého a třetího patra v sýpku, spočívající v odstranění všech příček a zmenšení okenních otvorů na malá obdélná větrací okénka. Před rokem 1828 byl k západnímu průčelí přistavěn drobný přístavek neznámého účelu, dobře patrný na katastrální mapě z roku 1828 (obr. 1), později však odstraněný.

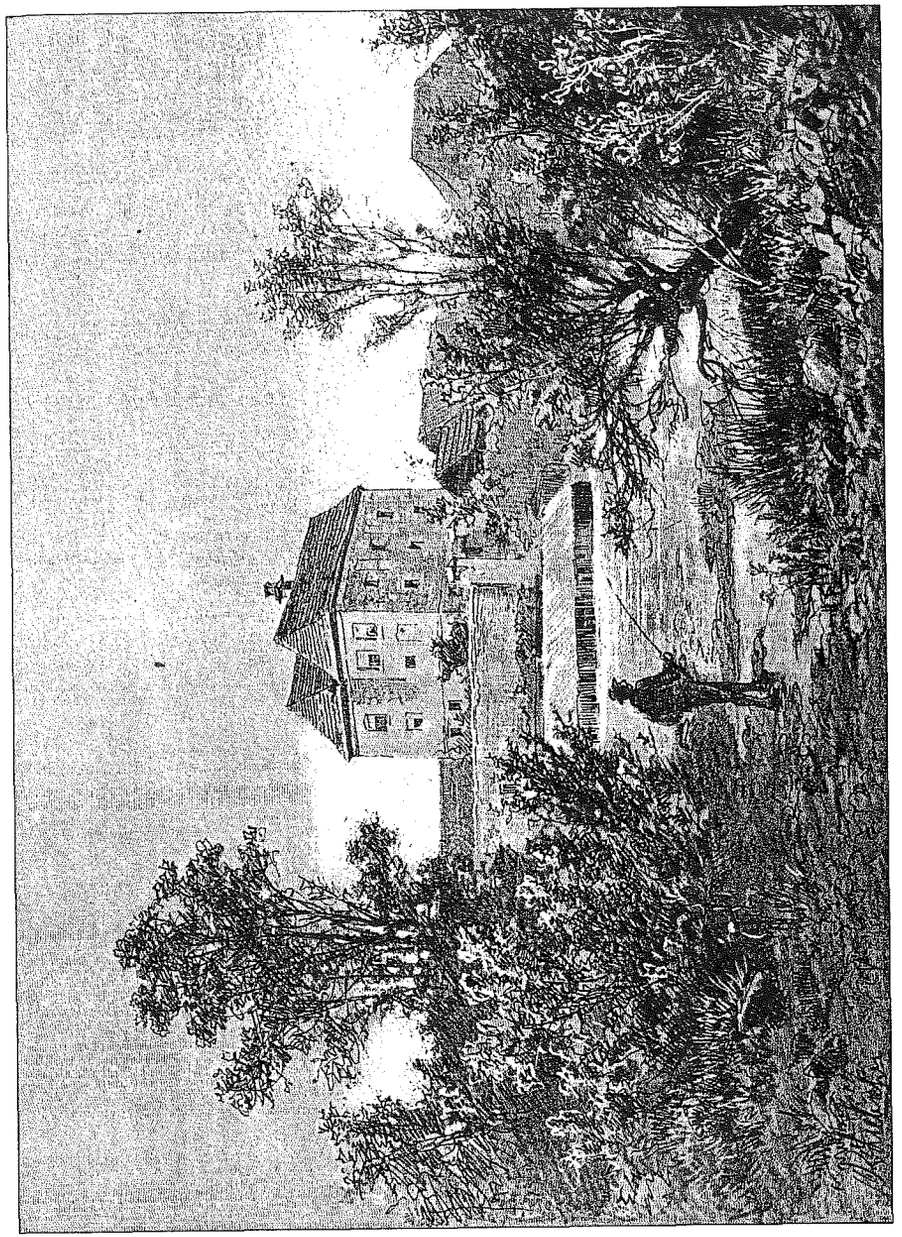
Tvrz Hamr je příkladem menšího šlechtického sídla, které sloužilo majitelům od druhé poloviny 15. století až do počátku 18. věku. Na jejím stavebním vývoji můžeme poměrně dobře sledovat postupný vývoj od drobnějšího opevněného objektu, který byl v souvislosti s narůstajícími potřebami a požadavky jeho urozených obyvatel na zajištění stále vyšší životní úrovně postupně rozšiřován až do podoby velké budovy s řadou obytných a provozních prostor. Souběžně s těmito úpravami pomalu zanikalo vnější opevnění, nejpozději na přelomu 16. a 17. století úplně odstraněné. Stavební vývoj tvrze však dosud přesně neznáme, neboť podrobný průzkum dosud nemohl být proveden v celém rozsahu budovy. Ke zodpovězení některých otázek pojících se především s počátky tvrze pak stále ještě chybějí výsledky archeologického průzkumu, který dosud nebyl rovněž realizován. Nicméně již nyní je nutno konstatovat, že hamerská tvrz je významnou architektonickou památkou, zasluhující si opravy a řádného využití, které by ji zachránilo pro budoucnost.

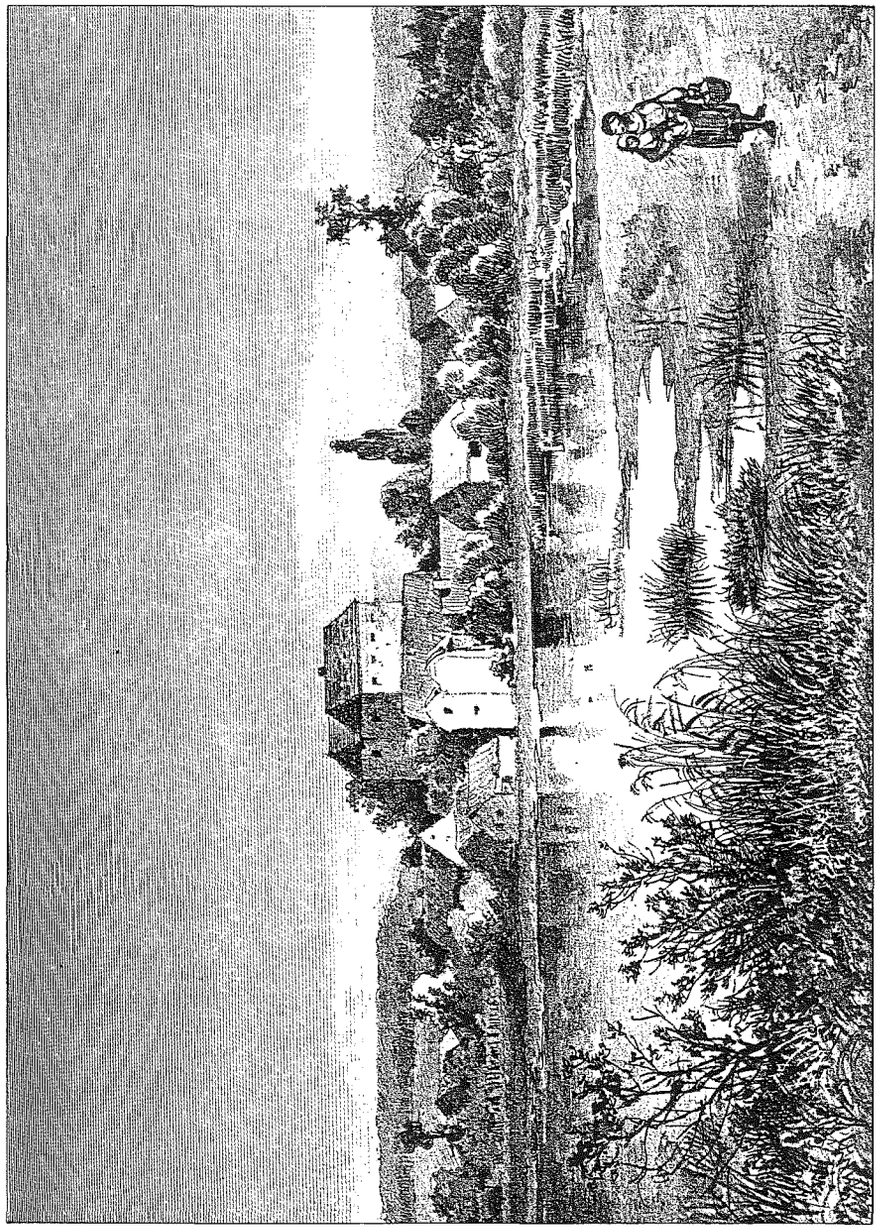
Obr. 1: Hamr, výřez z katastrální mapy vsi z roku 1828. Její východní část je od severu a východu obklopena ramenem řeky Nežárky, na jihu se rozkládá velký rybník. U mostu přes Nežárku stojí mlýn a jihozápadně od něho poplužní dvůr s budovou tvrze v severním průčelí, označenou písmenem „T". Zbytek vesnické zástavby s kostelem je umístěn západním a jižním směrem. Šrafovaně jsou značeny objekty z nespalného a tečkovaně objekty ze spalného materiálu, plně vodní toky a plochy. Kresba J. Úlovec.

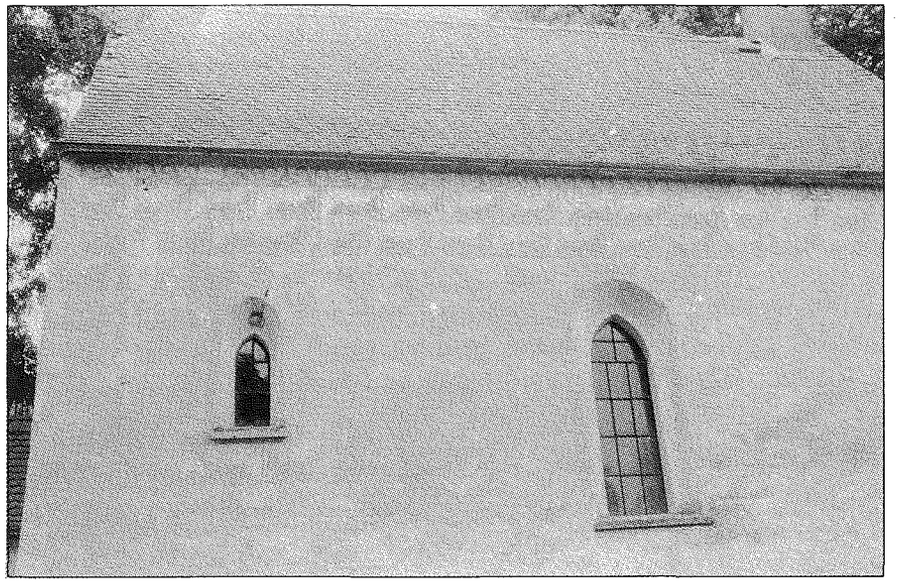
Obr. 2: Hamr, plán přízemí (dole) a patra tvrze. Plně značené zdivo pochází z první gotické etapy, křížkovaně značené zdivo z pozdější gotické úpravy, renesanční přístavba je vyznačena křížky kolmými ke konstrukci, mladší zdivo je neznačeno. Kresba J. Úlovec podle zaměření P. Chotěbora.

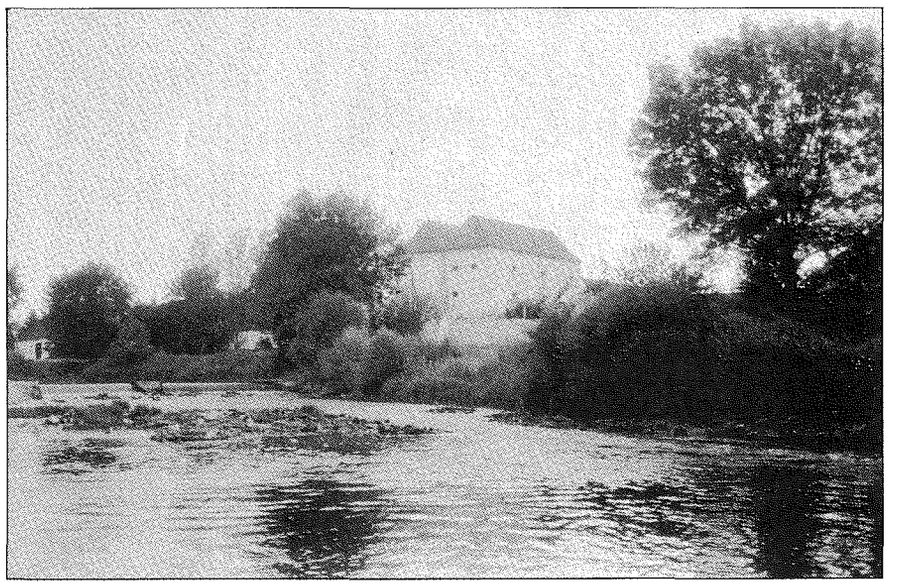
Obr. 3: Hamr, pohled na tvrz od severovýchodu. Kresba K. Liebschera pro třetí svazek Sedláčkových „Hradů".

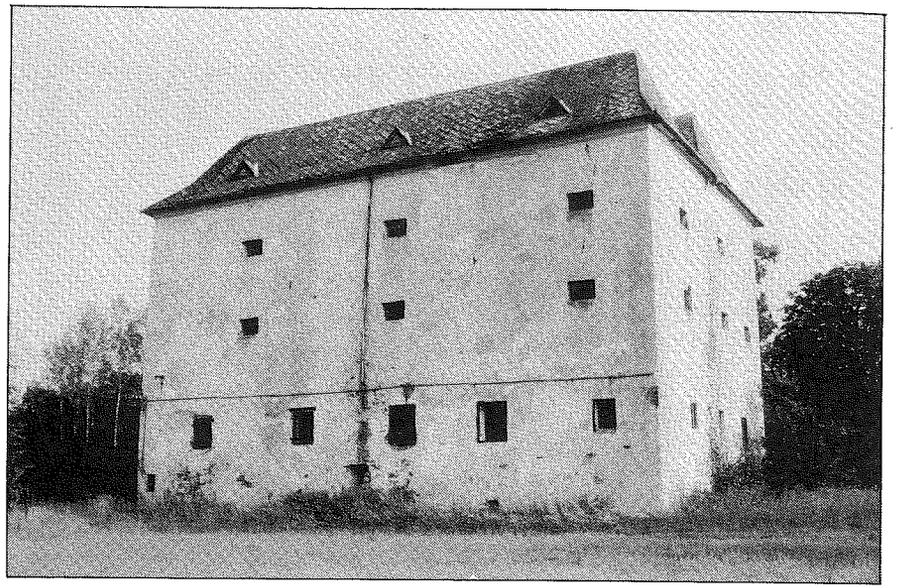
Obr. 4: Hamr, pohled na tvrz a část vesnické zástavby od jihovýchodu přes hladinu velkého rybníka. Kresba K. Liebschera pro třetí svazek Sedláčkových „Hradů".

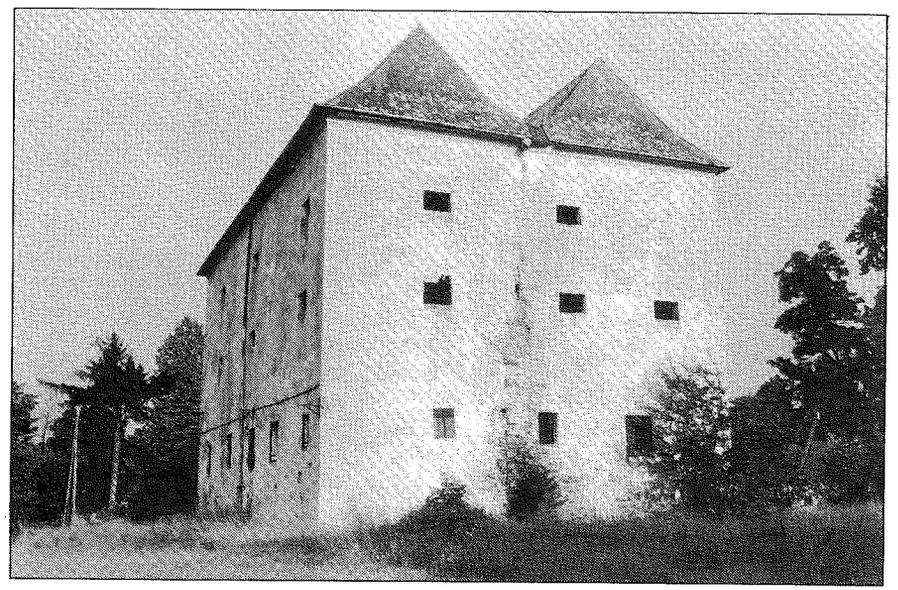
Obr. 5: Hamr, boční průčelí kostela Nejsvětější Trojice, založený Albrechtem Valovským a dokončený roku 1581. Podobná sgrafita možná zdobila rovněž nedalekou tvrz.

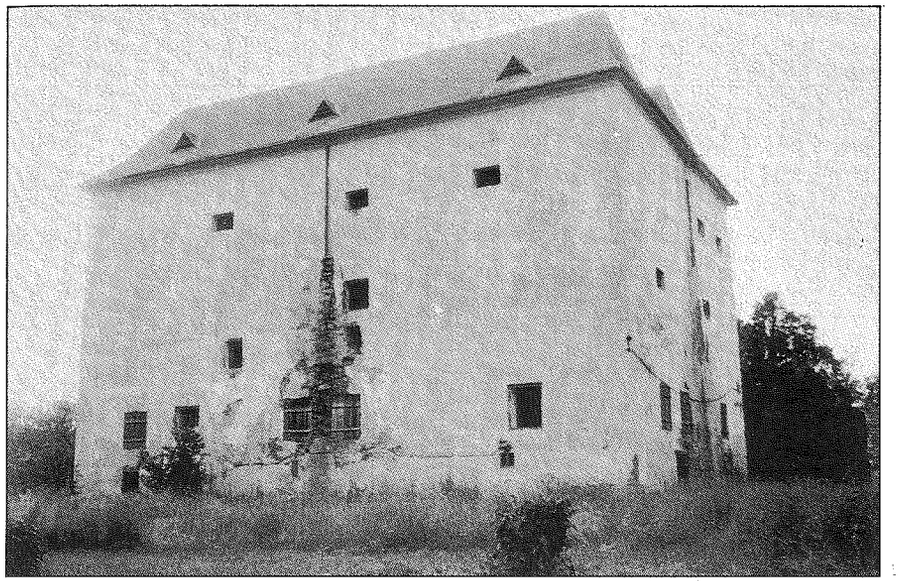
Obr. 6: Hamr, pohled na tvrz od severovýchodu přes Nežárku.

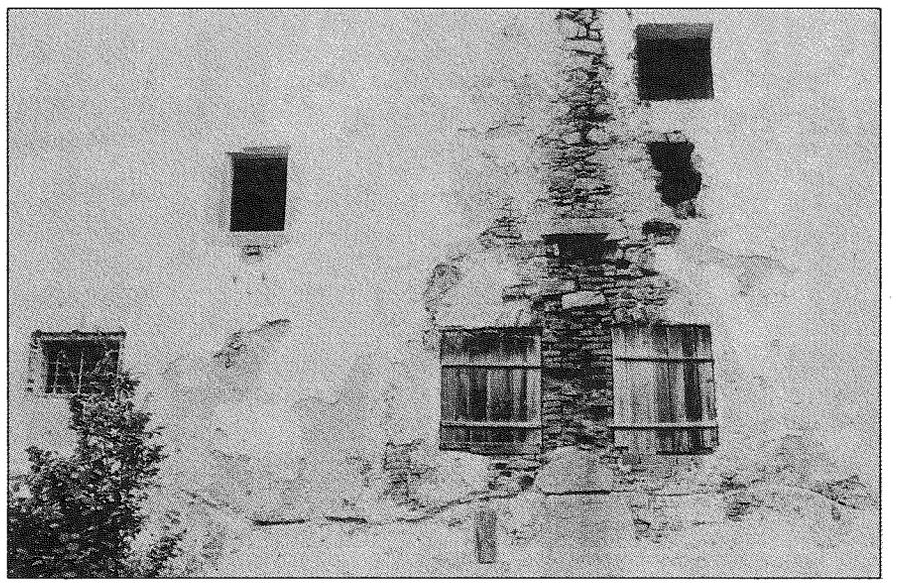
Obr. 7: Hamr, severní průčelí tvrze.

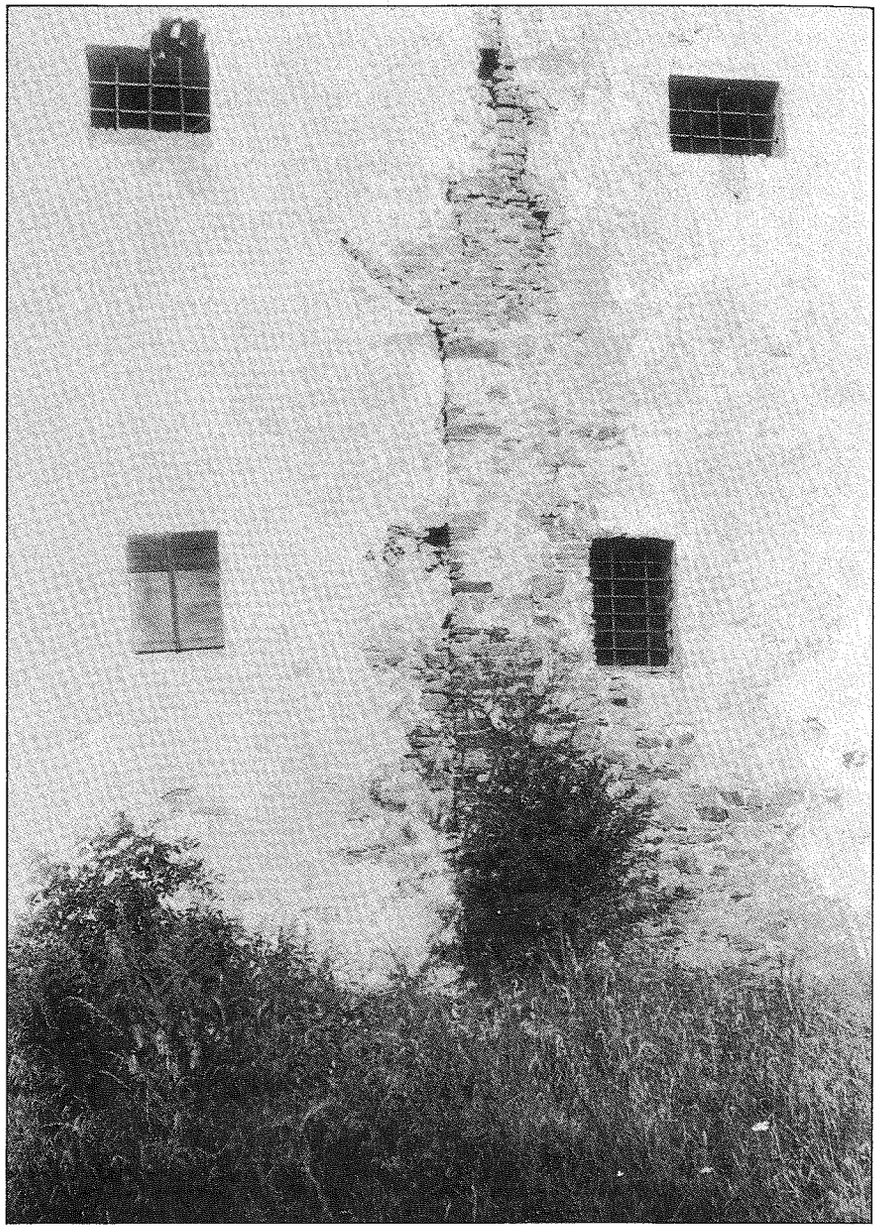
Obr. 8: Hamr, západní průčelí tvrze. Z tohoto pohledu jsou dobře patrny podélné střechy, kryjící dva různě staré trakty budovy, mezi nimiž je v přízemí a patře uprostřed průčelí dobře viditelná spára.

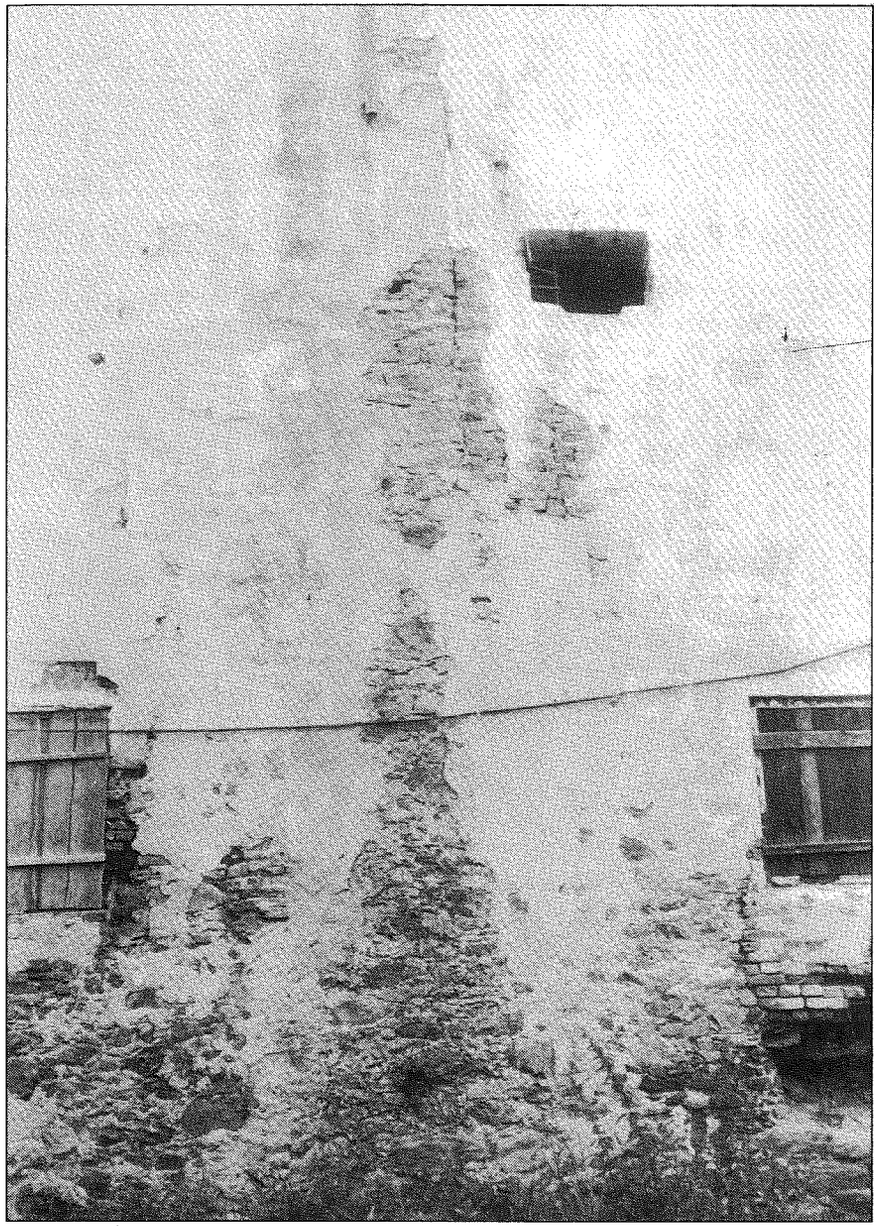
Obr. 9: Hamr, jižní průčelí tvrze.

Obr. 10: Hamr, dvojice oken v jižním průčelí, vzniklá za pozdější úpravy obvodové zdi. Nad nimi je dobře patrný oblouk starší valené klenby, v jehož vrcholu zůstal dochován zbytek ostění pozdně gotického okna.

Obr. 11: Hamr, výrazná spára v západním průčelí tvrze, oddělující gotickou (vpravo) a renesanční (vlevo) stavební periodu.

Obr. 12: Hamr, východní průčelí tvrze s dobře viditelnou spárou oddělující gotickou a renesanční stavební periodu.

TVRZ V LIDEROVICÍCH

Jiří Úlovec

Krajina severně od Tábora je poměrně plochá a jen velmi mírně se zvedá, aby na hranicích okresu dosáhla maximálních nadmořských výšek od čtyř set po šest set metrů. Až na samém okraji regionu se tyčí hradba Vlašimské pahorkatiny, oddělující ho od Sedlecka a Voticka. Mezi ní a Táborem bylo prakticky na několika čtverečních kilometrech založeno množství vesnic s panskými sídly převážně nižší šlechty. Jedno z nich vzniklo také v malé vísce Liderovice, zvané rovněž Lideřovice.

Doba založení vsi, ležící asi 6 kilometrů severně od Tábora a čtyři a půl kilometru jihozápadně od Borotína, není přesně známa. Vzhledem k jejímu jménu, majícímu původně význam Liderovici, tj. ves lidí Liderových či Luderových,[1] je možno usuzovat na dobu založení minimálně ve 13. století. Vzhledem k faktu, že necelé dva kilometry jižně od Liderovic se rozkládá ves Radimovice, po níž se roku 1219 psal jakýsi Luděř,[2] nelze vyloučit, že Liderovice jím byly založeny a zpočátku tvořily příslušenství radimovického šlechtického statku.

Neznámo kdy byly Liderovice odděleny od jiných majetků, k nimž náležely, a také v nich bylo založeno panské sídlo, centrum šlechtického zboží. Jako první jeho majitel je dosud znám Beneš, který obdržel v listopadu 1400 od krále Václava IV. právo na odúmrť po zemřelém Janovi.[3] Současně s ním však žili další dva šlechtici, píšící se s predikátem *„z Liderovic"*. Byl to především Pelej, který roku 1407 daroval s Pešíkem z Vlkanic k chotovinskému kostelu kopu platu ve Smilově.[4] Ze zápisu plyne, že Pešík a Pelej byli bratry, ovšem není jasné, z jakého rodu pocházeli. Nelze zcela vyloučit, že byli příbuznými výše zmíněného Beneše. Pelej se pak psal po Liderovicích, jejichž část mu jistě patřila, a Pešík po Vlkančicích, které později splynuly s Chotovinami.

Druhý šlechtic, držící počátkem 15. věku část Liderovic, byl Oldřich. O něm víme pouze tolik, že roku 1414 již nežil a vdova Dorota koupila od Odolena zvaného

1) Antonín Profous, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl II., CH-L. Praha 1949, s. 608 – 609.
2) Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus II, inde ab A. 1098 usque ad A. 1230. Ed Gustav Friedrich, Praha 1912, s. 174 - 175, č. 188, zde s. 175_{11}.
3) August Sedláček, Zbytky register králův římských a českých z let 1361 - 1480. Praha 1914, s. 58, č. 321.
4) Rudolf Ez. Cikhart, Osada chotovinská. Jihočeský sborník historický (dále JSH) 5, 1932, s. 93 - 100, zde s. 9 - 94.

Vidlák z Újezda poplužní dvůr s jedním lánem a příslušenstvím v Daměnicích a další dvůr s věnem v téže vsi od Jana z Vitanovic a Petra z Moravče.[5] Pro další dějinné období Liderovic písemné prameny bohužel mizí, takže až 13. září roku 1432 je jako příslušník táborského vojska ve Slezsku připomínán Jan Morava z Liderovic.[6] A. Sedláček a po něm další autoři soudili, že tento Jan byl potomkem jednoho z bývalých držitelů statku, nelze ovšem vyloučit ani to, že se jednalo o syna či příbuzného Petra z Moravče, zmiňovaného k roku 1414.

Jan Morava zřejmě záhy po roce 1432 Liderovice ztratil a místní zboží přešlo do rukou členů známého rodu Aksamitů z Liderovic, příbuzných s řadou jiných rytířských rodů osedlých v okolí, zvláště s Lapáčky ze Rzavého, Víty ze Rzavého, Sádly z Vražného, Chrty ze Rtína a dokonce i s Břekovci, pocházejícími ze vzdáleného hradu Ostromeč.[7] Jako první se po Liderovicích psal Jindřich Aksamit, připomínaný 8. července 1439 jako rukojmí za táborskou stranu, uzavírající tehdy s Oldřichem z Rožmberka příměří, které mělo trvat minimálně do 16. října.[8] Nejznámějším členem rodu byl samozřejmě Petr Axamit, který ve čtyřicátých a padesátých letech působil v sirotčím vojsku v Horních Uhrách, v jehož čele také roku 1459 v bitvě u Šarišského potoka padl. Údaje z počátku jeho života jsou však neznámé. Podle predikátu, který používal především v počátečním období života, se snad skutečně narodil v Liderovicích, ovšem smrt nalezl daleko od domova.

Po Jindřichovi držel Liderovice Oldřich, připomínaný roku 1469, kdy obdržel od Jana ze Šternberka povolení, aby si mohl vyzvednout věci po jeho zemřelém bratrovi Mikuláši Sádlovi.[9] To je současně poslední známý člen rodu Axamitů, o němž máme na Liderovicích zprávu.

Jak již bylo výše řečeno, k rodům, s nimiž byli Axamitové spřízněni, patřili rovněž Sádlové z Vražného, majitelé tvrze a vsi zvané dnes Vrážná a ležící pouhé tři kilometry jihovýchodně od Liderovic. Tento vztah dokládá mj. zpráva z roku 1469, nazývající Oldřicha z Liderovic a Mikuláše Sádla dokonce bratry. Nepomýlíme se tedy mnoho, budeme-li předpokládat, že buďto od Oldřicha či jeho neznámého potomka nakonec získali liderovické zboží právě Sádlové z Vražného, kterým poté náleželo až do počátku 17. věku.

Prvním členem tohoto rodu, kterého nacházíme v držení Liderovic, byl ke sklonku 15. století Jindřich Sádlo.[10] Jak již konstatoval A. Sedláček, Sádlové přenesli své sídlo z rodové tvrze ve Vražném do Liderovic, na nichž poté seděli přes sto let. Jindřichovými potomky byli Jarohněv, připomínaný k roku 1517, a Mikuláš, o němž jsme zpraveni již k roku 1511.[11] Liderovice patřily oběma z nich, jak dosvědčuje zpráva z roku 1523. Tehdejší berní rejstřík Bechyňského kraje o nich uvádí, že „pan Jarohněv a Mikuláš Sádlo z Vražného a na Liderovicích mají dáti z statku svého berně 25 kop a z lidí svých všelijakých a Jana dědiníka jim přikázaného 5 kop 20 grošů vše českých".[12] O obou se z téhož roku dochovala ještě jedna zpráva, když Kateřina z Pacova na Borotíně pohnala ke komornímu soudu Václava Tučapa z Tučap v Ratajích, Jarohněva Sádla z Vražného v Liderovicích a Mikuláše Sádla z Vražného v Liderovicích ke svědectví proti Bohuslavovi Mitrovskému z Nemyšle.[13]

Následující osudy statku nejsou přesně známy. Nejpravděpodobněji můžeme soudit, že Mikuláš zanedlouho zemřel. Na Liderovicích poté proto žil sám Jarohněv, který však současně vykonával poručnickou správu nad majetkem a sirotky po zemřelém bratrovi. Dále o něm víme, že byl v rožmberských službách. Roku 1553 se účastnil prací při výstavbě mostu v Plané nad Lužnicí, o rok později ho prameny zmiňují v souvislosti s vyměřováním rybníků.[14] Za manželku měl Anežku, rozenou z Nemyšle, která roku 1537 dostala od vdovy Ofky z Větřní odkazem její majetek.[15]

Jak již bylo výše řečeno, Jarohněv neměl děti. Dělal však poručníka dvou synů - sirotků po zemřelém bratrovi, Jarohněva, zvaného na rozlišení od staršího člena rodu Jarohněvem mladším, a Mikuláše. Roku 1546, po požáru zemských desek a poté, co Jarohněv mladší dospěl, si *„strýcové"* Jarohněv starší a Jarohněv mladší Sádlové vložili do obnovených zemských desek společný majetek, totiž *„v Liderovicích tvrze dvoru poplužního s poplužím, vsi tudíž a dvory kmetcí s platem, Košín, Hlinice, Jedlany vesnice celé a dvory kmetcí s platem, v Jíšově, v Sedlečku dvory kmetcí s platem což tu mají, Vražné dvoru poplužního pustého s poplužím a dvorův kmetcích pustých"* s dalším příslušenstvím, který drželi jako dědictví po mnoho let po svém bratru a otci Jindřichu Sádlovi.[16]

Liderovický statek, který drželi v polovině čtyřicátých let oba Jarohněvové, patřil podle výše uvedeného výčtu k rozsáhlejším šlechtickým zbožím. Jarohněv mladší však vlastnil ještě další pozemky. Svědčí o tom zpráva ze stejného roku, podle níž společně s bratrem Mikulášem prodal majetek v Rašovicích.[17] Brzy po roce 1546 Jarohněv starší pravděpodobně zemřel a Liderovice zůstaly samotnému Jarohněvovi mladšímu. Již v tituláři české šlechty z roku 1556 je totiž zapsán jako Jarohněv mladší Sádlo z Vražného na Liderovicích.[18] Když roku 1557 přiznával velikost majetku pro berní účely, odhadl výši svého vlastnictví v ceně 2 100 kop a majetek poddaných

5) Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae, tj. Pozůstatky desk zemských. Díl II. Ed. Josef Emler, Praha 1872, s. 106.
6) František Palacký, Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Husssitenkrieges vom Jahre 1419 an. II. Band, Praha 1873, s. 314 - 317, č. 826, zde s. 315.
7) Tak A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl čtvrtý, Vysočina Táborská, Praha 1885, s. 355.
8) Archiv český (dále AČ) 3, s. 522, č. 399, totéž Blažena Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek II (1438 - 1444). Praha 1932, s. 35 - 36, č. 47, a dále Kolektiv, Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 (dále SČPLL). Díl I. Originály listin. Svazek 1/2, Praha 1974, s. 534, č. 2322.
9) AČ 15, s. 310 - 311, č. 29.
10) Tak A. Sedláček, Hrady, c. d., s. 356. Jindřich Sádlo je připomínán již roku 1467 mezi rožmberskými úředníky v Soběslavi. Viz Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň - Historica Třeboň, i. č. 2583, sign. 2035, totéž AČ 7, s. 300, č. 175.
11) Uvádí A. Sedláček, Hrady, c. d., s. 356, pozn. 3. Odkaz nebylo možno ověřit. K Mikulášovi srovnej SČPLL 3/1, Praha 1980, s. 1324, č. 5499.
12) SOA Třeboň - Historica Třeboň, i. č. 3846, část A, pag. 8.
13) AČ 32, s. 517, č. 4633.
14) Václav Březan, Životy posledních Rožmberků. Ed. Jaroslav Pánek. Díl 1, Praha 1985, s. 76 a 82 - 83.
15) Státní okresní archiv Tábor - fond Archiv města Soběslav, sign. I A 6/12, i. č. 243. Srovnej Roman Cikhart, Z archiválií města Soběslavě. JSH 12, 1939, s. 93 - 96, regest citované listiny na s. 95.
16) Státní ústřední archiv (dále SÚA) - Desky zemské větší (dále DZV) 250, fol. J 29.
17) SÚA - DZV 7, fol. J 17v.
18) M. Šud ze Semanína, Titulář. Praha 1556, fol. T 4.

za dalších 500 kop. Celkem tak držel majetek v odhadní ceně 2 600 kop českých grošů.[19)]

Jarohněv Sádlo dostal roku 1557 povolení od českého krále Ferdinanda I. sepsat poslední vůli a tím také svobodně naložit s veškerým majetkem.[20)] Zřejmě zanedlouho poté tuto možnost využil a sepsal závěť. V ní se postaral především o potomky. Za poručnici dosud nedospělých dětí ustanovil manželku Dorotu, rozenou Malovcovou, a s ní některé šlechtice z okolí, mj. jejího příbuzného Zikmunda Malovce na Výrci. Manželce odkázal ves Hlinici, zbylý majetek pak dětem. Zemřel snad roku 1564, neboť právě tehdy byla jeho závěť vložena do zemských desek.[21)]

Oba manželé splodili minimálně sedm synů, z nichž byl roku 1564 dospělý pouze Jindřich, kdežto ostatní synové, Mikuláš, Jan, Oldřich, Bohuslav, Jiřík a Pavel, setrvávali v době otcovy smrti stále ještě v poručnictví. Z tohoto důvodu vystupoval v právních záležitostech týkajících se rodiny a jejího majetku výhradně on. Tak tomu bylo např. hned roku 1564, kdy byl obeslán Dobiášem Netunickým z Nebílov ke komornímu soudu, protože ho prý ve městě Táboře napadl zbraní.[22)] Jindřich se ovšem nedal a obratem obeslal k soudu Dobiáše, neboť naopak to byl právě on, kdo Jindřicha napadl.[23)] Roku 1566 v čele dosud stále ještě nedospělých bratří protestoval proti znění otcovy závěti vložené roku 1564 do zemských desek, která prý byla sestavena v jejich neprospěch.[24)] Proto vzápětí obeslal ke komornímu soudu v záležitosti závěti k odporu matku Dorotu.[25)] Jak dopadlo urovnání této rodinné pře, bohužel nevíme.

Během konce šedesátých let a následně v sedmdesátých a osmdesátých letech je vzhledem k velkému počtu členů rodu situace v držbě Liderovic velmi nepřehledná. Jindřich Sádlo vystupuje jako jediný dospělý člen rodu ještě roku 1565 v záležitostech obnovené těžby stříbra v Košíně, vsi ležící poblíž Liderovic, poblíž které mu patřily pozemky, na nichž se těžilo.[26)] Ovšem již roku 1569 byl dospělý minimálně jeho bratr Jan Sádlo, který - koupiv tehdy dům v Táboře - se psal rovněž s přídomkem *„z Vražného na Liderovicích"*.[27)] Jelikož však v téže době dospěli také další Jindřichovi mladší bratři, situace v držbě rodového majetku byla velmi nepřehledná. Tak např. titulář české šlechty z roku 1572 uvádí s predikátem *„z Liderovic"* pouze Jana a Mikuláše,[28)] kdežto Jindřich se tehdy psal po Jíšově.[29)] Oproti tomu titulář z roku 1589 již neuvádí Jindřicha, ale Jan Sádlo se psal po Hlinici, Bohuslav po rodné vsi a tvrzi Vražném a Pavel po nedalekých Jedlanech,[30)] kdežto Liderovice drželi

19) Otto Placht, Odhad majetku stavů království českého z r. 1557. Věstník královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická. Praha 1947, č. IV, s. 83, č. 57.
20) SÚA - DZV 15, fol. A 14v. - 15, zápis z roku 1564.
21) Tamtéž, fol. A 15 - 16.
22) SÚA - Komorní soud (dále KomS) 63, fol. 351v. (= fol. R 6).
23) Tamtéž, fol. 357v. (= fol. R 12).
24) SÚA - DZV 15, fol. A 15, juxta.
25) SÚA - Desky zemské menší (dále DZM) 168, fol. K 12v.
26) Blíže o tom srovnej Richard Hrdlička, K dějinám těžby hor na Táborsku a Vožicku. Doly v Košíně. Staré i nové letopisy táborské, leden 1931, č. 22.
27) Karel Thir, Staré domy a rodiny táborské. I. díl. Tábor 1920, s. 88.
28) J. Černý, Titulář. Praha 1572, fol. X 8 a Z 8.
29) Tamtéž, fol. V 6.
30) M. Fauknar z Fonkenštejna, Titulář. Praha 1589, fol. C 1v., X 6v. a Ff1.

Jiřík a Mikuláš.[31)] To ovšem neznamenalo, že když se někteří z bratří psali po jiném majetku, v rodných Liderovicích již nic nedrželi. Svědčí o tom zápis z roku 1573, kterým Jan Sádlo z Vražného a v Hlinci obeslal Jindřicha Sádla z Vražného na Jíšově, který mu v úterý 18. srpna téhož roku *„vyslavši s vozem na pole za hořejší stodolou u dvora Liderovského na grunty jeho Jana Sádly, a jsa tu sám přítomen, dal jest z téhož pole žito v mandelích sklizené, jemu Janovi Sádlovi vejtržně pobrati a preč odvézti"*.[32)]

Teprve koncem 16. století nabyla držba Liderovic přehlednosti. Statek totiž patřil pouze bratrům Pavlovi a Jindřichovi, potomkům tehdy již pravděpodobně mrtvého Jindřicha. Kromě liderovického zboží po něm zdědili ještě statek Radíč u Mitrovic.[33)] Roku 1603 uzavřeli smlouvu o spravedlivém rozdělení společného majetku a dohodli se, že žádný z nich nesmí mít v budoucnu na druhého jakékoliv majetkové nároky.[34)] Liderovice tehdy zůstaly Pavlovi, který z nich již roku 1603 přiznával zemskou berni. Jeho statek nepatřil k největším, neboť podle údaje v soupisu držel jako příslušenství tvrze a dvora jen šest osedlých a mlýn o jednom kole.[35)] Ještě týž rok však byl donucen přiznat dluh ve výši 100 kop míšeňských grošů Jiříkovi Pětipeskému z Chyš a Egerberka na Chotovinách a v tomto dluhu mu postoupit část svého nevelkého majetku, totiž dvůr ve vsi Jedlany, na němž předtím (zřejmě ještě před získáním Liderovic po rozdělení s bratrem) *„sám bytnosti byl"*.[36)]

Pavlovi tak po uvedené majetkové transakci zůstal v držení pouze větší díl Liderovic, části pozemků však patřily jeho příbuzným a další díl vsi, šest poddaných *„pod starou tvrzí"*, držel rovněž Pavlův bratr Jan Sádlo. Takto rozdělené byly Liderovice minimálně v letech 1605 až 1608.[37)] Později je krátce vlastnil samotný Pavel, záhy po roce 1608 však došlo k podstatné změně situace. Z mladších svědectví víme, že Anna Sádlová, rozená Doudlebská z Doudleb, tehdy skoupila od synů a dcer, mj. od řečeného Pavla, Jana, Friedricha a Doroty, později provdané Ritterové z Grosotynku, liderovické zboží a uvázala se v ně sama. Protože neměla po ruce hotové peníze k zaplacení zboží a vyplacení všech svých dětí, musela si je vypůjčit u řady osob nebo jejich nedostatek řešit vydáním dluhopisů. Mezi její věřitele patřil např. Friedrich, kterému měla vyplatit 1 000 kop míšeňských grošů jeho podílu, vyplatila mu však pouze 300 kop a na zbylých 700 mu vystavila úpis, který později několikrát změnil držitele.[38)] K její koupi Liderovic muselo dojít v rozmezí let 1608 až 1615,

31) Tamtéž, fol. Z 5v. a Ee 3.
32) SÚA - KomS 64, fol. H 2 (= fol. 167v.).
33) K dějinám Radíče viz A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl patnáctý, Kouřimsko, Vltavsko a J. - Z. Boleslavsko. Praha 1927, s. 262 - 263.
34) SÚA - DZV 131, fol. K 2v. - 3.
35) František Marat, Soupis poplatnictva 14 krajův království Českého z roku 1603. Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. Ročník 1898, Praha 1899, č. I., s. 45.
36) SÚA - Desky zemské menší 236, fol. K 19 - 19v.
37) Sněmy české od roku 1526 až po naši dobu. XI. 2. Sněmy r. 1605 - 1607. Provádění sněmovních usnesení. Sešit 2. Ed. Miloslav Volf, Praha 1954, s. 400, 401 a 402.
38) Svědectví Kateřiny Hozlauerové z Tučap, Doroty Ritterové z Grosotynku a jejího manžela viz SÚA - Stará manipulace (dále SM), sign. C 215/S 2, fol. 14 - 15 (3. 12. 1629) a 16 - 19 (22. 11. 1629).

kdy již přiznávala zemskou berni ze čtyř osedlých a dvou mlýnských kol v Liderovicích vdova Anna Sádlová, rozená z Doudleb,[39] obdobně jako roku 1620.[40]

Anna Sádlová zemřela zřejmě ještě roku 1620, během protihabsburského povstání českých stavů. Liderovické zboží s Vražným proto připadlo zpět jejím synům a dcerám, od nichž je vykoupil jeden z nich, Jindřich.[41] Obdobně jako řada jiných šlechticů osedlých v Táborsku se však také zúčastnil povstání na straně stavů, za což byl po jeho porážce krutě potrestán.

Jindřich vytušil již předem, že pro své provinění bude minimálně zbaven majetku. Vzhledem k tomu, že jeho snaha o záchranu pozemkového vlastnictví u odpovědných úředníků zřejmě vyzněla naprázdno, obrátil se s prosebným listem, datovaný dnem 21. dubna 1623, přímo na nejvyšší instanci, totiž na císaře a českého krále Ferdinanda II. V listu psal toto:

„Tak jakž jsem dnešního dne jistou vejpověď vedle žaloby od V.M.C. pana prokurátora v některých artikulích proti mně učiněné, jednoho dílu statku svého odsouzen, s tím doložením, že mě za druhý díl zač by spravedlivě stál z komory V.C.M. české, tolik vydáno býti má. Jakž táž vejpověď plněji svědčí.

I nečiním toho před V.C.M. ve vší ponížené poddanosti tejna, že ten statček můj Liderovice v kraji Bechyňským ležící již ode tří let pustej zůstává, stavení všecko popáleno, dědiny opuštěný ladem leží, až posavád nic ositýho není, mlejn v nic obrácený, sedláci pryč se rozběhli, také bydleti kde není, a ničímž se téhož statečku užívati možné není, pročež s těžkostí by se jaký kupec, který by tu poustku koupiti chtěl, najíti mohl. Já pak jakožto mladý člověk chtěje se rád živiti a památky po svých předcích dostanauc, tu se osaditi a ty dědiny prací svou k nějakému obnovení, což bez velké starosti a nákladu, po několik let též užitku na to přičinění býti nemůže, přivésti, to jsem v oumysl svůj vzal, abych s pomocí Boží a fedruňkem dobrých pánův a přátel mých, k opatrování téhož hospodářství připuštěn býti mohl.

Za kteroužto příčinou k V.C.M. se ponížene a poddaně utíkám, a V.C.M. za to pokorně prosím, že ráčí V.C.M. z své hojné štědrosti císařské, mně jakožto člověku mladému tu velikou milost učiniti, a od téhož dílu téhož pustého statečku mého, v pokutě V.C.M. přisouzeného, milostivě upustiti, mé provinění prominouti a zase k témuž statečku mému pustému, abych jej opatrovati mohl, poručiti připustiti a postoupiti. Pán Bůh ráčí V.C.M. toho hojná odplata býti, a já takové milosti hojné V.C.M. do smrti nejdelší jakožto věrný poddaný poslušenstvím povinným se odsluhovati hleděti budu" (srovnej obr. 1).[42]

Ani tato suplika, v níž se Jindřich Sádlo vědomě velmi ponížil, mu však nepomohla. Definitivní verdikt pravil, že *„Léta 1623. 26. dne Aprilis odsouzen jest Jindřich Sádlo pro své těžké proti J.M.C. provinění všeho a všelijakého statku svého. Však podle jisté od Jeho Císařské a Královské milosti prošlé milostivé Resoluti, ráčí J.M.C. témuž Jindřichovi Sádlovi tu milost činiti, že z toho všeho a všelijakého již J.M.C. v pokutě spravedlivě propadeného statku, mohovitého i nemohovitého, kteréžby před šťastným J.M.C. vítězstvím vojenským během od lidu J.M.C. válečného pobrán nebyl, rozdělíce týž statek na dva díly J.M.C. jeden díl zůstati, a jemu Jindřichovi Sádlovi (neb dědicům jeho) tolik, zač by druhej díl stál, z komory J.M.C. české vydán býti má"* (viz obr. 2).[43]

Jindřich Sádlo tak zachránil jen polovinu majetku, která mu měla být českou komorou proplacena. Tímto aktem však skončilo panování Sádlů z Vražného na Liderovicích, které potom již nikdy nevlastnili.

Zanedlouho po popsaných událostech začala komora vyhledávat vhodného kupce k prodeji statku. K tomuto účelu byli ustanoveni dva komisaři, Friedrich z Talmberka a Humprecht Černín z Chudenic, kteří zaslali 9. srpna 1623 místodržícímu v Českém království Karlovi z Liechtensteina zprávu, že statky Liderovice a Vražný, patřící kdysi Jindřichu Sádlovi, a statek Hlinice náležitý dříve Janu Sádlovi, odhadli a připravili kupní smlouvu s Jozue Kořenským z Terešova, který o ně projevil zájem.[44] Jejich návrh potvrdil listem z 11. října 1623 samotný císař a schválil prodej statků Jozue Kořenskému v ceně 7 454 kopy míšeňských grošů.[45] Pak už zbývalo jen uskutečnit prodej. Komisaři proto listem z 5. prosince 1623 oznámili komoře uzavření obchodu s důležitou poznámkou *„jest napsati pánům auředníkům* [od zemských desek, pozn. aut.], *aby takový vklad přijali"*.[46]

Tímto aktem byly bývalé Sádlovské statky Liderovice, Vražný a Hlinice, patřící původně Jindřichu a Janu Sádlům, prodány závěrem roku 1623 novému majiteli, jímž se stal Jozue Kořenský z Terešova.[47] Ten poté získal ještě několik jiných zboží v blízkém okolí, jmenovitě Meziříčí a Výrec, takže severně od Tábora vytvořil větší majetkovou doménu, na níž žil ještě počátkem padesátých let. Roku 1651, kdy byla z rozhodnutí zemského sněmu zjišťována situace stavu víry v Českém království, vypracoval samotný Jozue Kořenský elaborát tzv. soupisu poddaných podle víry. Listem, datovaným na Meziříčí 15. dubna téhož roku, uvedl stav vyznání obyvatel svých zboží. Ze seznamu mj. vyplývá, že poplužní dvůr s bývalým panským sídlem v Liderovicích byl tehdy pustý.[48] Jeho tehdejší majitel měl zřejmě mnoho potíží s udržením zbývajícího majetku včetně sídelního dvora se zámkem v Meziříčí, takže Liderovice s tvrzí a dvorem ponechal osudu. Bývalý samostatný statek později tvořil postupně součást zboží Výrec, Červené Záhoří a Meziříčí, aniž by ještě někdy nabyl samostatnosti.

* * * * *

39) A. Sedláček, Rozvržení sbírek a berní r. 1615. Abhandlungen der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften vom Jahre 1869. Praha 1870, s. 34, č. 4.
40) Václav Pešák, Berní rejstříky z roku 1544 a 1620. Praha 1953, s. 111.
41) Srovnej pozn. 33).
42) SÚA - SM, sign. C 215/S 2, fol. 39 - 40.
43) Citovaný opis viz tamtéž, fol. 11. K tomu srovnej Tomáš V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Díl 1, Praha 1882, s. 495.
44) SÚA - SM, sign. C 215/S 2, fol. 22.
45) Tamtéž, fol. 21 a 23.
46) Tamtéž, fol. 8 - 9.
47) SÚA - DZV 141, fol. L 6v. - 7v., totéž SÚA - DZV 292, fol. L 25 - 27.
48) Zdena Kokošková - Helena Sedláčková - Magda Zahradníková, Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Bechyňsko. Svazek 2, Státní ústřední archiv Praha 1997, s. 359 - 364 (zde s. 364).

Nástin historie Liderovic ukázal, že ves tvořila nejpozději od závěru 14. století až do roku 1623 centrum drobného šlechtického zboží. Jednotlivé zprávy přitom umožnily poměrně souvisle zpracovat postupný vývoj majetkových poměrů jednotlivých vlastníků a množství změn, které statek zejména během 16. a počátkem 17. století prodělal.

Písemné prameny tak pomohly doložit vývoj majetkových vztahů k liderovickému zboží, pro poznání vlastní tvrze však příliš nepřispívají. Na její existenci zpočátku upozorňují pouze predikáty majitelů zboží ve tvaru *„z Liderovic"* apod. První výslovná zmínka o tvrzi v písemných pramenech však pochází až z roku 1546. V následujících letech jsou zmínky o liderovické tvrzi s poplužním dvorem již pravidelné, ovšem velmi obecné, neboť se zmiňují o jeho celkovém stavu a v jednotlivostech si nevšímají konkrétních budov. V listu Jindřicha Sádla z roku 1623 je oboje zmiňováno jako *„stavení popálené"*. K poškození dvora s tvrzí došlo pravděpodobně v souvislosti s počátkem válečných akcí na jihu Čech v letech 1619 a 1620 za stavovského povstání. Vrchnostenské budovy zůstaly neopraveny několik desetiletí, neboť ještě roku 1651 je liderovický dvůr zmíněn jako pustý. K jeho opravě však majitelé nepřistoupili ani poté. Liderovice se mezitím zřejmě ocitly mimo oblast jejich zájmu, takže např. roku 1704 při odhadu výreckého statku Kryštofa Albrechta Kořenského z Terešova je dvůr Liderovice popisován jako *„nedostavěný a nenachází se v něm nic jinšího nežli kraviny a ratejna s komorou, pod nimiž sklep prostranný ve skále vytesaný jest"*.[49] Celkový odhad dvora v sumě 80 kop míšeňských grošů dokládá, že se jednalo o velice zanedbané vrchnostenské hospodářství, jehož popis odpovídal rovněž jeho ceně. Vždyť i sousední Výrec byl tehdy odhadnut v sumě 200 zlatých rýnských.

K opravě dvora však nedošlo ani během první poloviny 18. století, neboť ještě v odhadu statku Červené Záhoří z roku 1751, k němuž tehdy Liderovice patřily, je doloženo, že poplužní dvůr je *„velmi sešlý a zruinovaný, celý ze dřeva a pokrytý slaměnými došky. Po levé ruce jsou stáje, naproti obydlí ovčáka a stodoly o dvou mlatech"*.[50] K obnově vrchnostenského dvora včetně budovy bývalé tvrze došlo zřejmě až během druhé poloviny 18. století. Ta poté sloužila výhradně potřebám provozu dvora, částečně jako obydlí čeledi, částečně coby hospodářská budova. V těchto funkcích poté setrvala až do dnešní doby.

Pro poznání stavebního vývoje tvrze jsou proto významnější poznatky povrchového průzkumu, provedeného v lednu 1998. Ves Liderovice je rozložena v ploché krajině. V jejím bezprostředním okolí bývalo několik rybníků, z nichž doposud existuje především velký rybník při jihovýchodním okraji vsi. Sama vesnice sestávala pouze z několika málo usedlostí, jejichž počet v minulosti nikdy nepřekročil číslo 20. Vesnická zástavba se soustředila kolem horní části zmíněného rybníka, zatímco nedaleko od jeho západního břehu se rozkládal rozměrný poplužní dvůr. Jeho severní průčelí zaujímala budova bývalé liderovické tvrze. Její původní stavební podobu bohužel neznáme. Na katastrální mapě vsi z roku 1830[51] je zachycena jako velká

49) SÚA - DZV 35, fol. J 11.
50) SÚA - DZV 286, fol. B 28.
51) SÚA - Katastrální mapa obce Liderovice, Táborsko 248.

dvoukřídlá budova, tvořící půdorys ve tvaru písmene L (obr. 3). V této podobě se dochovala bez velkých změn až dodnes.

Stavební podoba původní gotické tvrze není bohužel známa. V současné době stojí v jejích místech zmíněný objekt o půdorysu L, sestávající z podlouhlého křídla s půdním polopatrem ve východní části, k němuž se v těchto místech připojuje kratší patrové křídlo vybíhající k severu (obr. 4 a 6 až 11). Zběžný povrchový průzkum severního křídla přinesl zjištění, že právě v něm se dochovalo torzo středověkého objektu, později několikrát radikálně přestavěného. Dnes se do něho vstupuje od východu novějšími dveřmi v místech staršího vstupního otvoru (obr. 6 a 7). Za nimi je umístěna zalomená chodba, zaklenutá valenými klenbami pocházejícími nejdříve z konce 18. století, z níž se vpravo vcházelo do velké místnosti, proti vstupu byla situována menší prostora a vlevo malá nástupní plošina se spojovacími dveřmi do delšího jižněji položeného křídla a schodištěm do patra.

Největší místnost v pravé části severního křídla má novější valenou klenbu s trojbokými výsečemi, nesenou středním čtverhranným pilířem. Přímo proti dveřím je umístěn přístup do rozsáhlých podzemních sklepů. Celková situace napovídá, že místnost byla původně větší a zabírala celý severní díl křídla. Později z ní však byla vydělena příčkou krátká chodbička, napojující se na vstupní část objektu (obr. 12). K tomuto tvrzení nás opravňují mimo jiné dochované klenby místnosti, datovatelné nejdříve do rozhraní 17. a 18. století, a dále nelogicky umístěný vstup do sklepů přímo proti vstupu do místnosti v nové příčce. Snad v téže době byl při severovýchodním nároží proražen nový vstup, vedoucí z bývalého příkopu do nově vzniklé chodbičky, později opět zazděný a zčásti překrytý opěrným pilířem.

Místnost situovaná přímo proti vstupu a zaklenutá valenou klenbou bývala původně černou kuchyní, jejíž zbytky se v těchto místech dosud dochovaly. Sporé osvětlení zprostředkovávalo malé okénko, vedoucí do bývalého příkopu. Vlevo od vstupu do budovy je umístěn nástupní prostor na schodiště do patra a ke spojovacím dveřím do vedlejšího křídla. To bylo v době průzkumu bohužel nepřístupné, takže nebylo možno prozkoumat její vnitřní členění a posoudit stavební vývoj, tj. především zjistit, zdali také neobsahuje zbytky gotického zdiva starší tvrze.

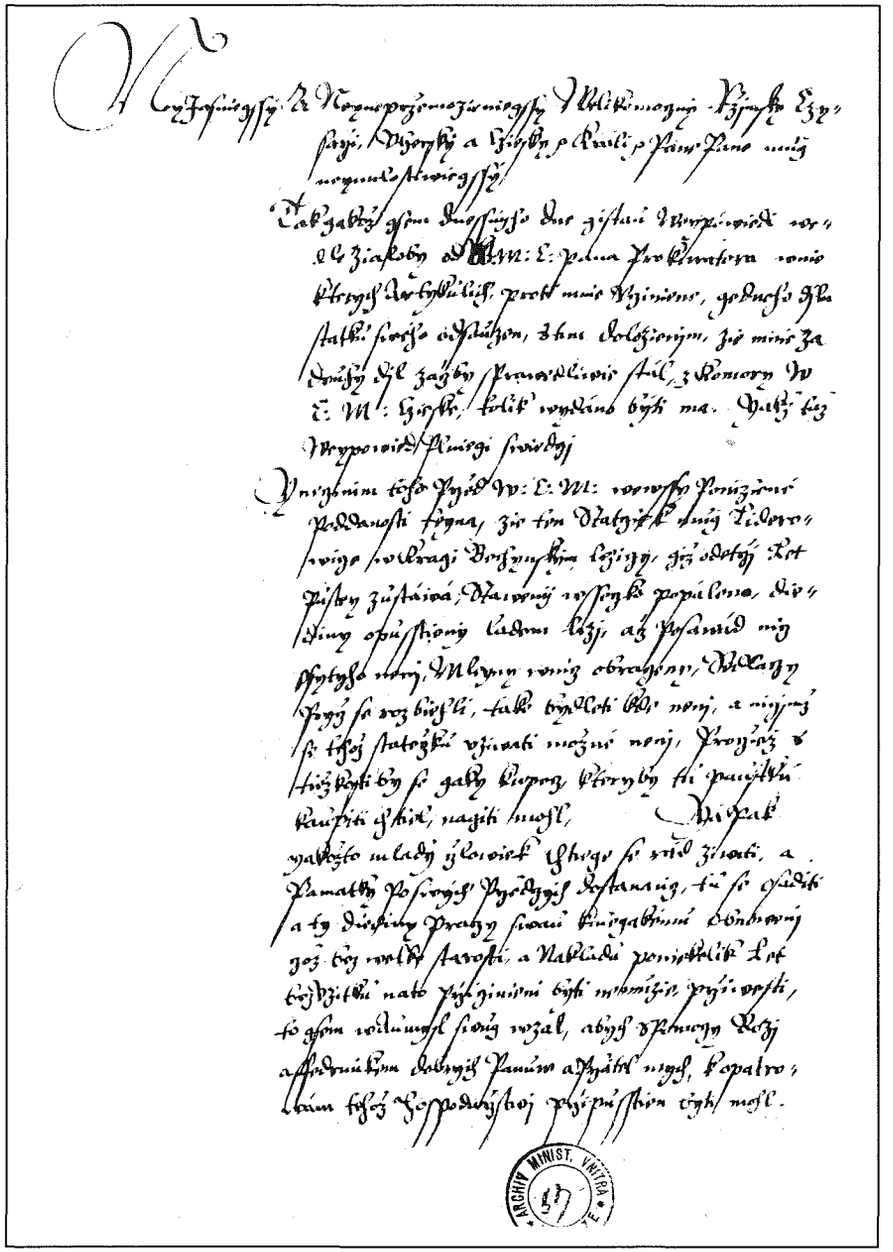
Samostatný a dosud nevyřešený problém představují sklepní prostory pod severním křídlem, přístupné po zatočeném schodišti z největší místnosti přízemí. Jak dokládá jejich starší plánek z roku 1930, jedná se o složitý systém několika chodeb a prostor, vysekaný do skalního podloží (obr. 5). Za současného stavu vědomostí lze těžko polemizovat se staršími autory, kteří v nich viděli součást původní předhusitské tvrze, sloužící zčásti k uskladnění zásob, ovšem současně umožňující případný únik obránců z obleženého objektu.[52] Jejich dispozice ovšem napovídá něčemu jinému. Spíše než obranným účelům zřejmě sloužily především uskladnění zásob, ne-

52) Byl to především Martin Kolář ve stati Hrady, tvrze a panská sídla v kraji Táborském, publikované ve druhém a třetím ročníku časopisu Tábor v letech 1865 a 1866 a poté souborně ve Sborníku historických prací prof. Martina Koláře o dějinách Tábora, Tábor 1924, s. 257 - 270, zde s. 260, a dále rovněž R. Cikhart v příspěvku Lideřovice, rodná tvrz hejtmana Petra Aksamita. Jihočeský sborník historický 3, 1930, s. 93 - 101, zde zvl. s. 94 - 95.

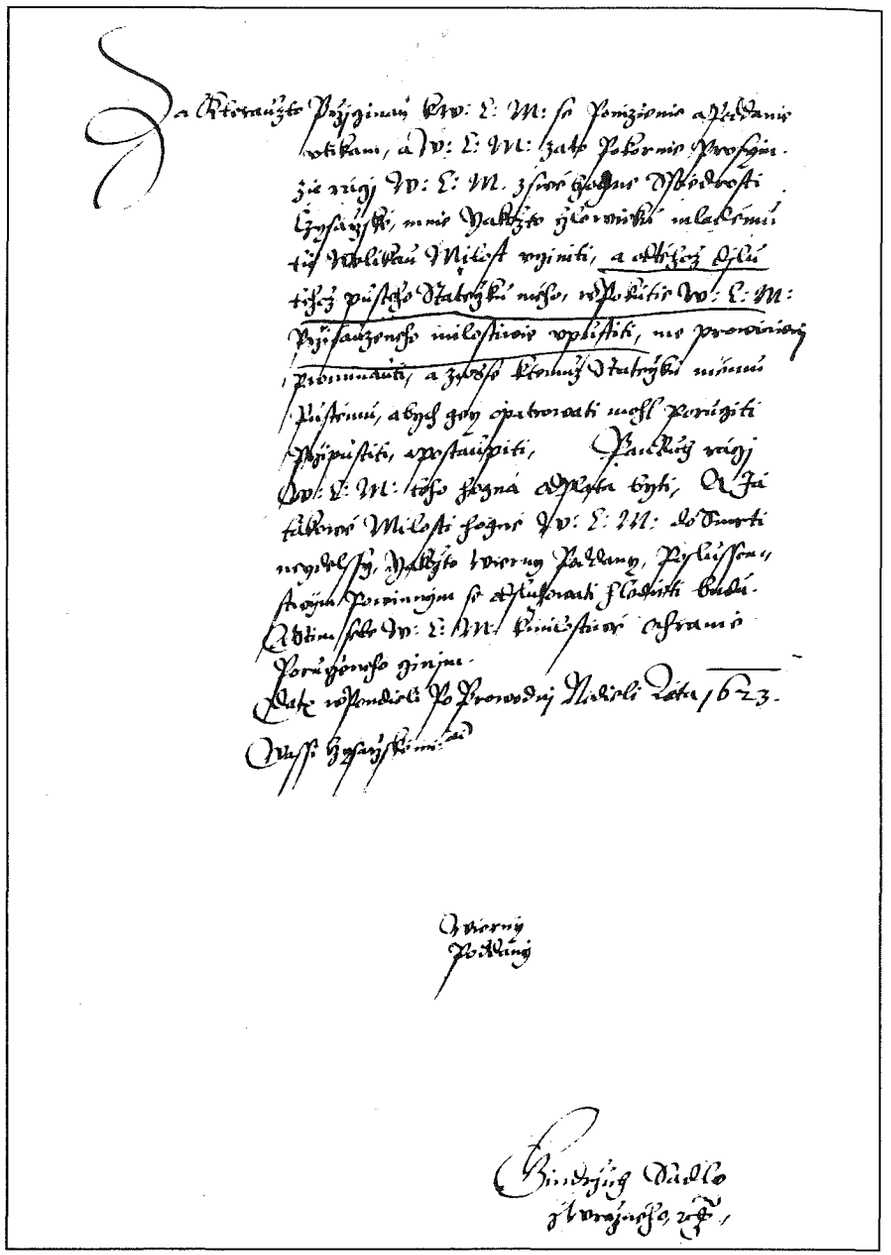
boť o tom, že by mohly poskytnout možnost úniku, se vzhledem k jejich rozsahu dá s úspěchem pochybovat. Jejich skutečné stáří bude nejspíše minimálně renesanční, ne-li pozdější. Vůbec poprvé jsou ostatně zmíněny až v popisu dvora z roku 1704.

Dvoukřídlá budova se zbytky středověkých konstrukcí je umístěna na terénní hraně nad okrajem bývalého příkopu. Vzhledem k poloze trpěla snad již od počátku statickými poruchami. K jejich odstranění měly přispět mohutné opěrné pilíře, které byly přistavěny snad již během druhé poloviny 18. století k nárožím budovy a podél celého severního průčelí delšího křídla (obr. 9 až 11).

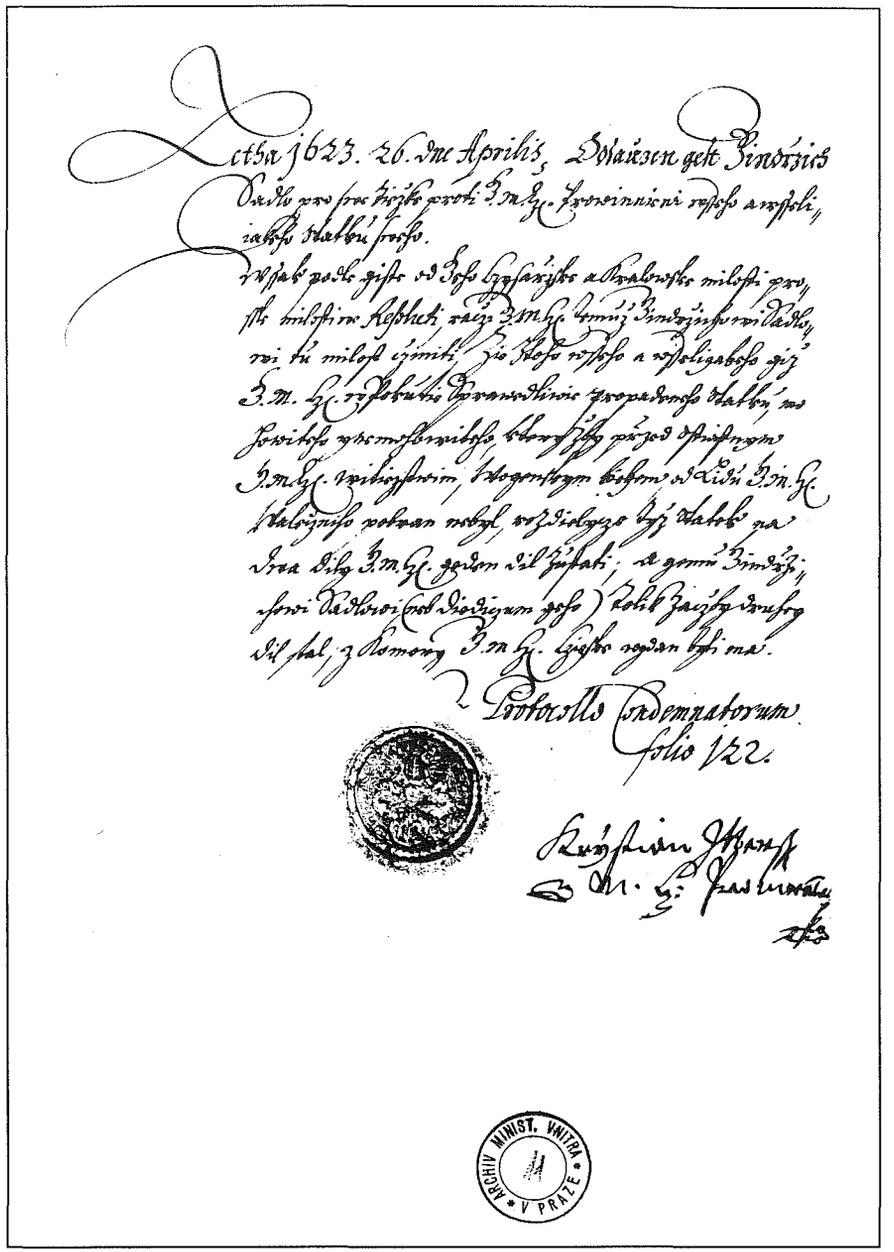
Z uvedeného popisu vyplývá, že v objektu liderovického dvora se skrývají pozůstatky minimálně dvou dílů několikaprostorové tvrze vystavěné zřejmě nejpozději kolem roku 1400. Její celkovou dispozici a stavební podobu však dosud nejsme schopni přesně rekonstruovat. Je více než pravděpodobné, že původní budova tvrze i s dvorem stála na místě chráněném minimálně od severu vodním příkopem, napájeným vodou z rybníků ležících východně a západně odtud, ovšem i tuto eventualitu bude nutno ještě ověřit v terénu. Zbylé strany byly opevněny neznámým způsobem; snad se tu rovněž uplatnily hladiny rybníků. Vlastní tvrz tvořila několikaprostorová budova o neznámém počtu pater, z níž přežívá jen část, která později podlehla mladším přestavbám. Otázky, zdali gotická tvrz sestávala z několika budov a jak vypadala v době pozdně gotické a renesanční, za současného stavu znalostí bohužel nemohou být zodpovězeny. Vždyť dosud nelze vyloučit ani možnost, že další zbytky gotické stavby mohou být skryty ve zdivu jižněji položeného podélného křídla, které dosud nemohlo být zkoumáno a v němž mohou být dochovány rovněž mladší konstrukce, pocházející z výše uvedených etap. Jeho budova, obdobně jako sklepní prostory, musí proto být cílem budoucího podrobného průzkumu, který je ve spojení s archeologickou sondáží jako jediný schopen objasnit složitý stavební vývoj liderovické tvrze.

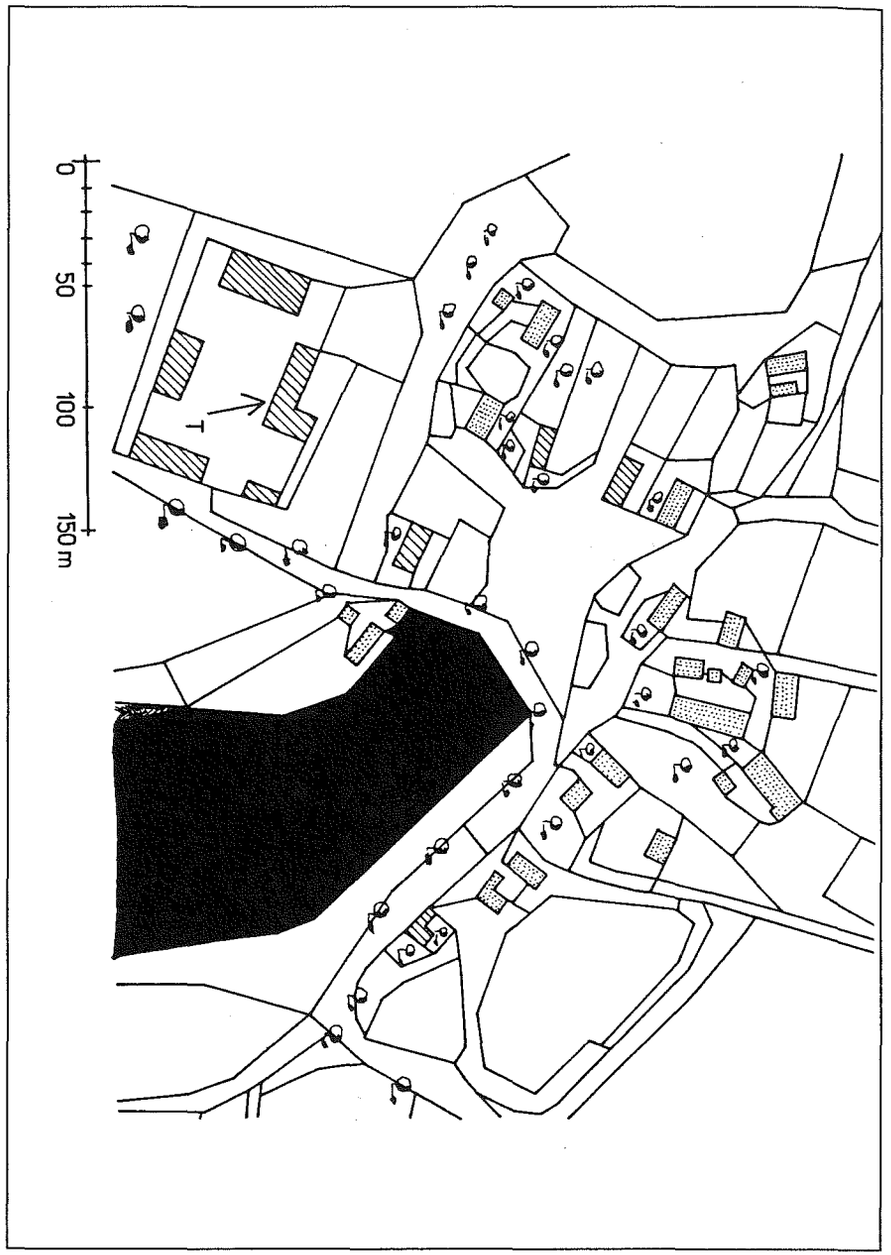
Obr. 1: Liderovice (Tábor), list Jindřicha Sádla z Vražného z 21. dubna 1623 císaři (SÚA - Stará manipulace).

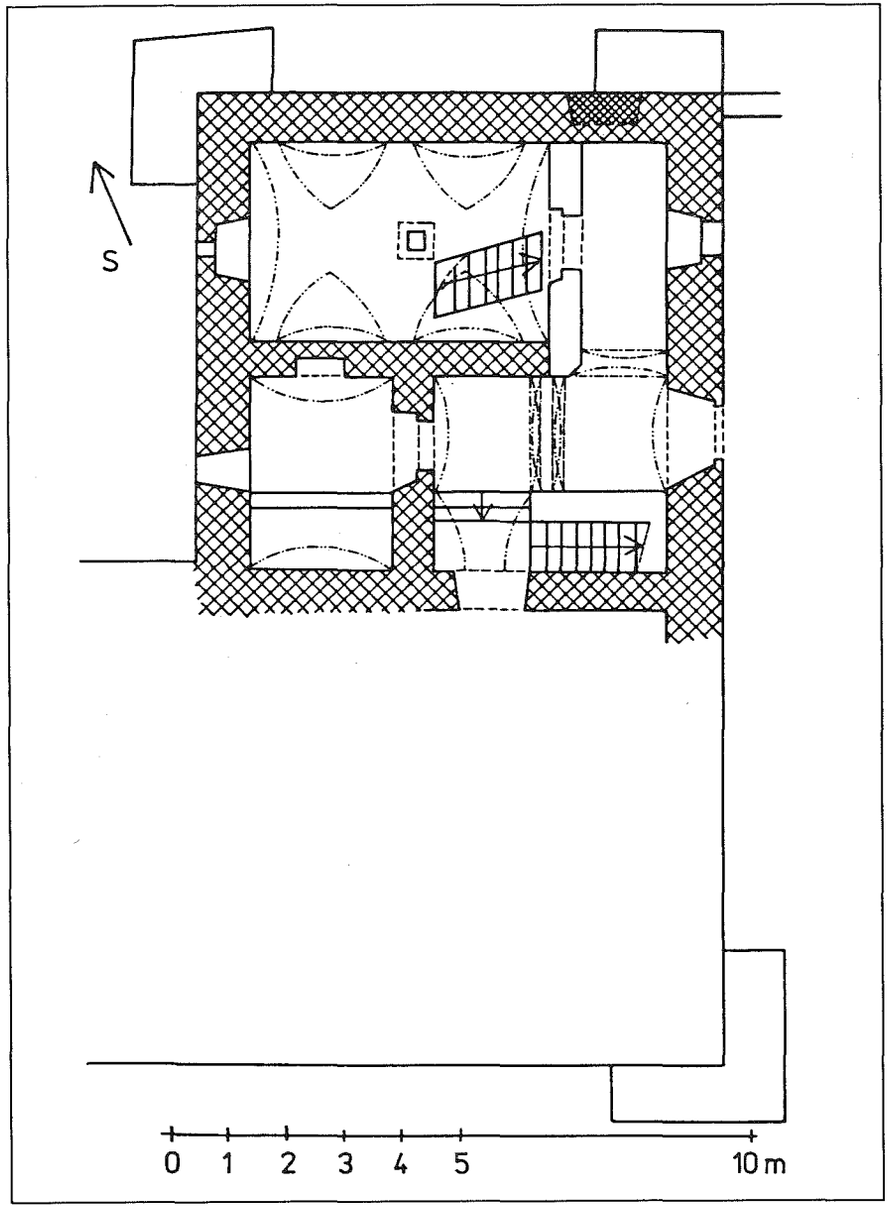
Obr. 1a: Liderovice (Tábor), list Jindřicha Sádla z Vražného z 21. dubna 1623 císaři (SÚA - Stará manipulace).

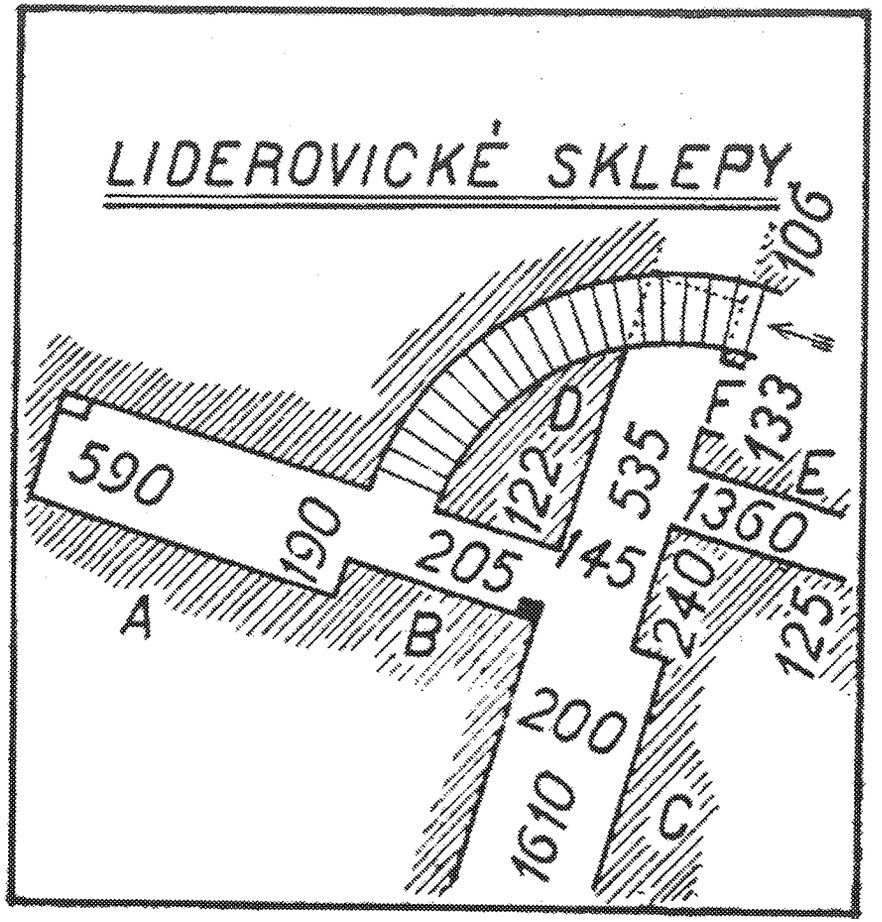
Obr. 2: Liderovice (Tábor), rozhodnutí o odsouzení Jindřicha Sádla z 26. dubna 1623 (SÚA - Stará manipulace).

Obr. 3: Liderovice (Tábor), výřez z katastrální mapy vsi z roku 1830. Poplužní dvůr s pozůstatky tvrze leží v její jižní části poblíž velkého rybníka (kresba autor).

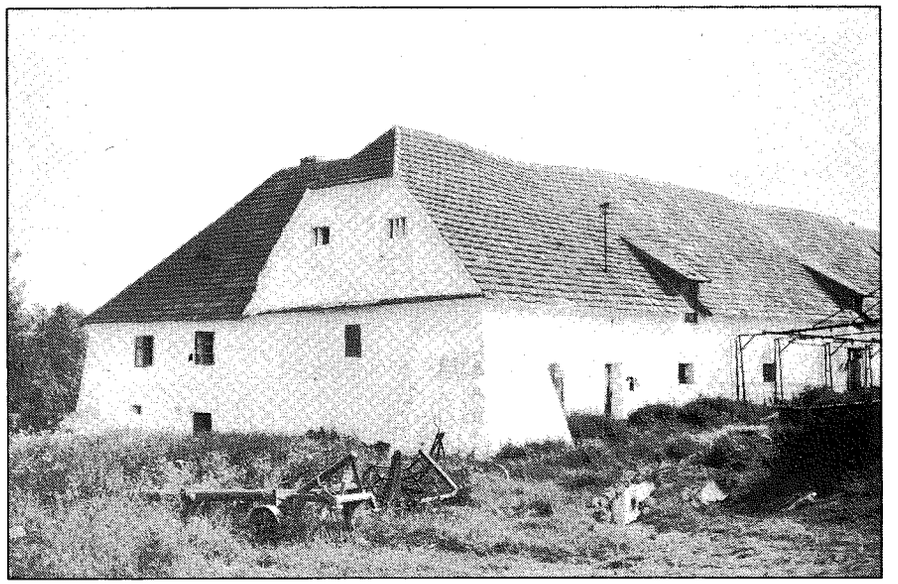
Obr. 4: Liderovice (Tábor), plán severního křídla obytné budovy dvora s pozůstatky tvrze. Křížkovaně označeno středověké zdivo, husté křížky značí novodobé zazdívky, mladší zdivo bez označení. Stav v lednu 1998 (zaměření H. Klímová a autor, kresba autor).

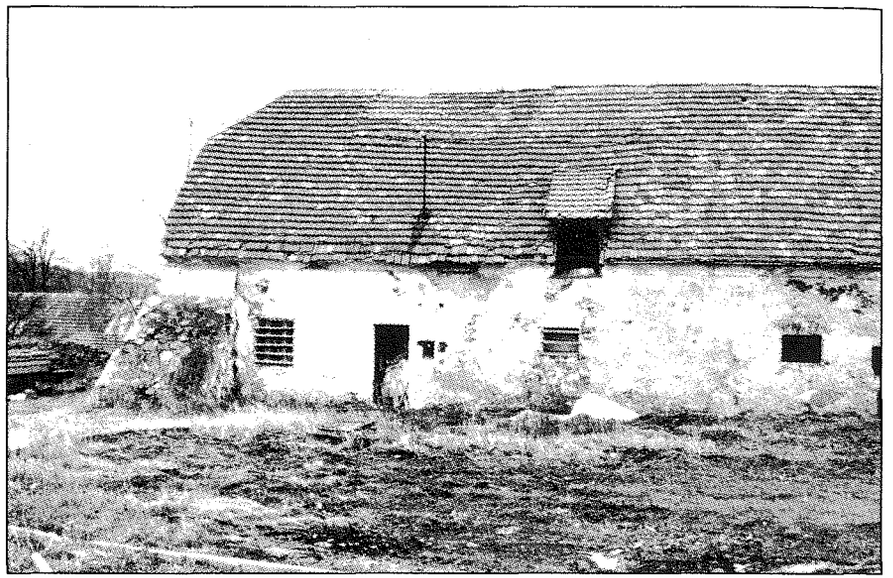
Obr. 5: Liderovice (Tábor), schematický plánek sklepů pod budovou tvrze od R. Cikharta z roku 1930.

Obr. 6: Liderovice (Tábor), obytná budova dvora se zbytky tvrze od jihovýchodu. Stav roku 1972 (foto P. Fiedler).

Obr. 7: Liderovice (Tábor), nároží téže budovy, stav v lednu 1998 (foto autor).

Obr. 8: Liderovice (Tábor), jižní průčelí obytné budovy, v níž se mohou nacházet další pozůstatky středověké tvrze. Stav v lednu 1998 (foto autor).

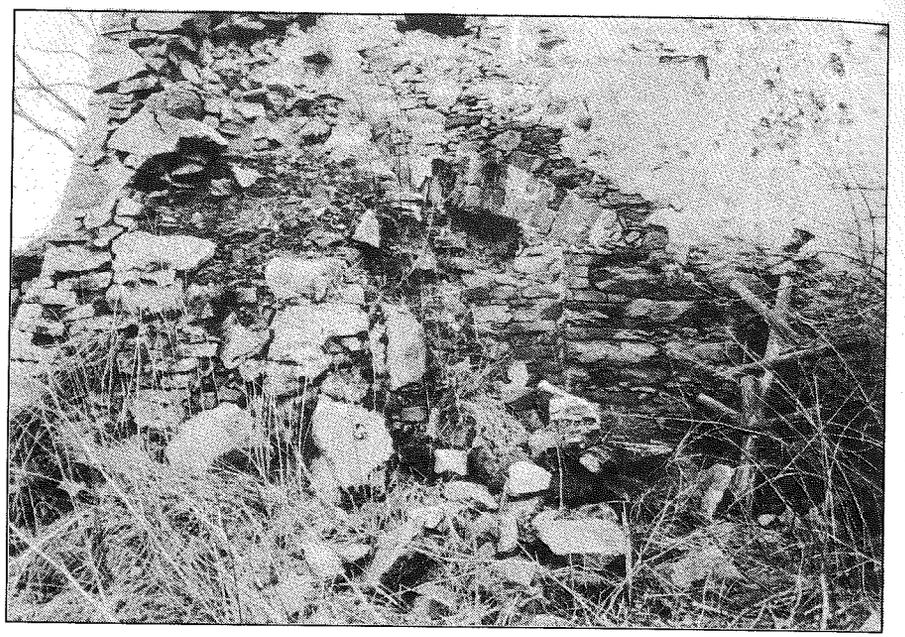
Obr. 9: Liderovice (Tábor), severní průčelí obytné budovy dvora s křídlem, v němž jsou dochovány pozůstatky tvrze. Stav roku 1972 (foto P. Fiedler).

Obr. 10: Liderovice (Tábor), severní křídlo se zbytky tvrze. Stav v lednu 1998 (foto autor).

Obr. 11: Liderovice (Tábor), severní průčelí kratšího křídla s novými opěrnými pilíři. Stav v lednu 1998 (foto autor).

Obr. 12: Liderovice (Tábor), mladší vstup do severního průčelí křídla, později zazděný a zčásti překrytý novodobým opěrným pilířem. Stav v lednu 1998 (foto autor).

K ZÁHADĚ TÁBORSKÝCH TZV. HUSITSKÝCH STOLŮ

Rudolf Tecl

Zcela unikátní památkou, a tím i nevšední turistickou atrakcí historického jádra Tábora je bezesporu trojice prostých kamenných stolů, nalézající se na dnešním Žižkově náměstí. Dva z nich jsou umístěny po obou stranách vstupu do někdejší táborské radnice (čp. 1), nyní expozice a galerie Husitského muzea, třetí pak stojí před dalším táborským architektonickým skvostem - domem čp. 6, jinak též tzv. Ctiborovým.

Jejich vznik a účel se dosud zcela běžně interpretuje takovým způsobem, že se jedná o záležitost spojenou se samým vznikem husitského Tábora, tedy již s rokem 1420, kdy ony jednoduché stoly sloužily prvým obyvatelům města k přijímání pod obojí.

Bohužel, žádné starší konkrétnější písemné zprávy o nich se v jinak dosti mezerovitém táborském městském archivu nedochovaly, takže je nutno spokojit se v řadě případů s informacemi a údaji autorů cizích (mimotáborských).

Chronologický výčet informací o nich je následující.

Jako prvý psal o táborských stolech známý topograf Jaroslav Schaller (1738 - 1809), a to v rámci svého mnohasvazkového díla, konkrétně pak při stručném a ne vždy kritickém popisu města Tábora a jeho dějin. *„Im Jahre 1420.....sammelten sich gegen 40 000 Taboriten auf dem Orte dieser wüsten Brandstätte, und genossen das heilige Abendmahl auf* ***300 steinernen Tischen, von welchen noch heut zu Tage drey in der hiesigen Stadt anzutreffen sind.*** *“*[1] Jeho tvrzení poté mechanicky převzala řada badatelů 19., ale i 20. století. Při jen trochu kritickém pohledu na citovanou větu lze konstatovat, že J. Schaller zde zcela evidentně spojil dvě různé věci. Dle počtu husitů či táboritů (40 000 osob) měl nepochybně na mysli proslulé poutě na hory, z nichž ta největší proběhla na hoře Tábor (u Bechyně) dne 22. července 1419, kde shromáždění spontánně přijímali pod širým nebem krev i tělo Páně.[2] Tento neoddiskutovatelný fakt ovšem vztáhl i k Táboru (městu), resp. zdejším kamenným stolům, pro jejichž existenci jiné vysvětlení asi neměl a kterých zde mělo být v minu-

1) Srov. J. Schaller, Topographie des Königreichs Böhmen. Vierzehnter Theil. Taborer Kreis. Prag und Wien 1790, s. 8.

2) K tomu naposledy srov. František Šmahel, Husitská revoluce II. Praha 1993, zvláště s. 315 - 316 a pozn. 306) - 307) na s. 359 - 360.

losti údajně na 300 (snad místní tradice či autorova fantazie?), ale jak sám výslovně uvádí, na konci 18. století již jen pouhé **3** *(„noch heut zu Tage drey... ").*

Jiný autor, píšící německy, Karel Ed. Rainold ve své, rovněž rozsáhlé práci Verzeichnis aller im Königreich Böhmen befindliches Ortschaften; in Kreise abgetheilt und alphabetisch geordnet. Als Beilage zur Zeitschrift Hyllos. Prag 1820, při stručném, leč hutném popise Tábora píše: *„**Auf dem Marktplatz stehen noch zwey steinerne Tische, an welchen die Taboriten das heil. Abenmahl empfingen...** "*[3] Tedy stručně řečeno, účel totožný se Schallerovým názorem, počet ale již rozdílný; kolem roku 1820 se jich na táborském náměstí (J. Schaller umístění stolů nespecifikuje!) **nacházel již pouhý pár.**

Zcela závislý na předchozím Rainoldově textu je anonymní, tentokrát jeden z nejstarších česky psaných popisů Tábora, jenž vyšel v tehdejším časopise Jindy a nyní roku 1829. *„**Na trhu stojí potud dva kamenní stolové**, u nichž Táborité svátost oltářní přijímali..."*[4]

Naproti tomu další v chronologické řadě, jiný významný topograf Johann Gottfried Sommer (1782 - 1848) pouze jen opakuje verzi svého předchůdce J. Schallera.[5]

Podobný názor uvádí ve své době známý český publicista, historik, topograf a *„starožitník"* Ferdinand Břetislav Mikovec (1826 - 1862). V německy psaném díle Malerisch-historische Skizzen aus Böhmen, vydaném ve Vídni a Olomouci v roce 1860 při líčení dějin a vzhledu města Tábora kromě jiného píše; *„**Zwei niedere Steintische auf dem Marktplatze** sollen die Überreste, jener sein, an welchen die grosse Gemeinde von Tábor unter freiem Himmel das Abendmal unter beiden Gestalten zu empfangen pflegte. Einst waren derselben mehr, wie es heisst über hundert, in der Stadt zu sehen. "*[6] Poslední z řady významnějších topografů 19. století Johann Trajer ve svém popise českobudějovické diecéze z roku 1862 opět pouze předkládá tvrzení J. Schallera z konce 18. století - *„Im J. 1420 am 22. Juli genossen 40 000 Husiten an der Stelle, wo die Burgruine Kotnov stand, **an 300 aus den Steinmassen errichteten Tischen** das heilige Abendmal unter beiderlei Gestalten. "*[7]

Tak psali o táborských kamenných stolech badatelé mimotáborští, mnohdy jak se zdá, bez vlastní autopsie, pouze přebíráním či úpravou údajů cizích. Jaký je v této věci náhled a stanovisko táborských pamětníků a znalců?

Spíše esejistický obraz dějin města Tábora až do prvé třetiny 19. století pochází z péra tehdejšího táborského krajského lékaře (fyzika) a významného kulturního a společenského představitele města Jana (Johanna) Nepomuka Eiselta (1805 - 1867). Ten se o táborských kamenných stolech zmiňuje na dvou místech. Poprvé v souvislosti se vznikem Tábora, rokem 1420 (bezesporu pod vlivem J. Schallera) -

3) Taborer Kreis. (Táborský kraj), s. 73 - 74.
4) Tábor. Jindy a nyní nebo Zbírka obrazů..., vydáním Karla Rainolda, vedením Jana Hýbla, 1829, druhé půlletí, s. 5. K tomu srov. Rudolf Tecl, Nejstarší české tištěné popisy města Tábora. Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 33, 1996, s. 90 - 95.
5) Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt. Zehnter Band. Taborer Kreis, Prag 1842, s. 11.
6) Citace na s. 208.
7) Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis. Budweis 1862, s. 747.

*„**Auf drei hundert, aus den alten Steimassen hergerichteten Tischen** genossen sie das heilige Abendmahl unter beiderlei Gestalten, schwuren sich gegenseitig Treue und Ausdauer, Verderben allen ihren Gegnern... "* Na další straně autor pokračuje *„**noch sind mehrere jener steinernen vorhanden,** auf denen die Taboriten das heilige Abendmahl einnahmen, noch sind... "*[8]

Od konce 19. století začaly přinášet tehdejší dva nejstarší táborské týdeníky - Tábor a Český jih tištěné vzpomínky a paměti několika místních starousedlíků, zpravidla příslušníků významných táborských měšťanských rodin na město, jeho vzhled a události, které se zde staly od dvacátých let minulého století. Již prvé z nich, Vojtěcha Stárka, které vycházely na pokračování v letech 1898 - 1899, se zmiňují i o sledované památce - *„Tou dobou bylo ještě na náměstí **několik kamenných stolů**, kde předkové naši pod obojí přijímali; dnes pozůstal tu jediný u Ctiborova domu. Ostatní stoly při založení městských sadů, pokud se zachovaly, tam byly dány. "*[9] Naproti tomu další obsáhlé paměti Čeňka Bárty, jež vycházely v časopise Tábor, neobsahují sebemenší zmínku k námi sledované problematice.[10] Další z řady táborských vzpomínek, tentokrát dvojice měšťanů Jakuba Zenkla (1820 - 1905) a Františka Rabišky (1815 - 1902) jsou patrně nejcennější.

Právě J. Zenkl vzpomíná: *„**Kamenných stolů husitských bylo v letech 20tých a 30tých na náměstí 8:** u domu p. Karla Ctibora, mydláře; u domu p. Davida Fuhrmanna, obchodníka (podoby čtvercové); před domem nyní záložensk ým; před nynějším hejtmanstvím; před domem p. Raina, obchodníka; před domem pí. Seidlové; před domem p. Janského, nakladatele; před nyn. Spořitelnou. Podoby byly všechny stoly až na jeden, obdélníkové. "*[11]

Ukázky z táborských pamětí lze zakončit výňatkem z péra pozdějšího učitele Aloise Studničky (1842 - 1927), bratra Františka Studničky, významného českého matematika, který na tehdejší táborské německé nižší reálce studoval v letech 1854 - 1856. Kromě jiného autor píše: *„**Před tímto domem** (Ctiborovým - R. T.) **stál a jest podnes táhlý stůl**, kamenná to široká deska, spočívající na dvou rovněž kamenných sloupcích, zbytek mnohých podobných stolů, které tam stály, při nichž prý Táborité, než vytrhli do bitvy anebo když se z ní vraceli, přijímali pod obojí. "* a dále pokračuje: *„Stoly, které stávaly na náměstí, sloužíce Táboritům ku přijímání pod obojí, byly prý odstraněny do městského sadu (do „anlagých") na východní straně, kdež sloužily za sedadla!!! Tam je výrostci z nezbednosti zpřeráželi, bušíce do nich kameny. Snad by se ještě nalezly zbytky, kdyby se kopalo, a mohly by se železem svázati. "* [12]

8) Srov. J. N. Eiselt, Tabor in der Vorzeit und Gegenwart. Rainold, Erinnerung, Folge II, Band IV., Wien-Prag 1836, s. 375 a 376.
9) Srov. V. Stárek, Z pamětí sedmdesátníka. (Týdeník) Český jih, roč. 27, č. 3, Tábor 15. října 1898, s. 17.
10) Srov. Č. Bárta. Královské město Tábor a jeho důležitější památky od roku 1830 až do roku 1898. (Týdeník) Tábor, roč. 37, č. 1, Tábor 3. ledna 1900, s. 5; vycházelo na pokračování do roč. 38, č. 38, Tábor 18. září 1901, s. 6.
11) Srov. Tábor v 20. a 30. letech min. věku. Český jih, roč. 38, č. 50, Tábor 10. prosince 1910, s. 2 - 3, citace ze s. 2.
12) A. Studnička, Paměti a zkušenosti ze zapadlých dob. Zlatá Praha 37, 1920, s. 366 - 368, citace ze stran 366 a 368.

V šedesátých letech 19. století se uskutečnil i prvý, možno říci, vědecký, resp. odborný pokus o interpretaci oné problematiky. Učinil jej gymnaziální profesor Martin Kolář (1836 - 1898), známý český topograf, genealog, sfragistik a současně i prvý historiograf města Tábora. Stalo se tak v jeho šíře koncipovaném článku Některé památky strany pod obojí na Táboře, který vyšel roku 1868.[13] Bohužel, ani M. Kolář vlastní kritický názor nezaujal a zcela přijal mínění Schallerovo. *„Jiné památnosti tu není, toliko dole na ulici dlouhý úzký kámen, do zdi tohoto přídomčí zasazený; nyní jest z něho sedadlo, ale druhdy prajiný účel míval. Schaller ve svém výpisu města Tábora praví,* ***že zde na náměstí*** (! - R. T.) ***přes 100*** (! - R. T.) *stolův kamenných bylo, u kterýchžto staří Táboři tělo a krev Páně pod obojí spůsobou přijímali.* ***My jsme zastihli jediný kamenný stůl před domem pana Jana Ctibora na náměstí; ostatní byly na sady r. 1837*** (! - R. T.) ***založené, vyvezeny.*** *Stůl takový jest i s tabulí 2' 9'' vysoký a skládá se ze tří kamenů; z dlouhé úzké čtverhrané desky, 5' 3'' dlouhé 22'' široké, 9 1/2'' tlusté, co tabule stolu, jenž opřen jest o dva podobné kameny, z nichž každý na jednom konci stůl nese. Zvláštnost desky v tom se zakládá, že obdélní dvě strany šikmo jsou přitesány,* a ***podle tohoto charakteristického znamení 9 podobných stolů na sadech jsme nalezli,*** *kde jich nyní co lavic na procházkách užívají. Zemřelý již purkmistr Walter mocí prý tyto kameny od domů bral a na sady zavážel, jediný pan Ctibor se mu opřel a kamenný stůl do kněh k domu svému zapsati si dal.“*[14]

O jediném kamenném stolu před tzv. Ctiborovým domem (dnes Žižkovo náměstí, čp. 6) pak píší snad všechny průvodce po městě počínaje tím nejstarším, sepsaným Františkem Dušanem Zenklem (1853 - 1929) v roce 1884.[15]

Skutečně během druhé poloviny 19. a počátkem 20. století se na Hlavním (dnes Žižkově) náměstí nalézal pouhý jediný stůl, a to před domem čp. 6. Mimořádné rozhořčení vzbudilo ve městě jeho úmyslné poškození v létě roku 1906. Bohužel dnes nelze přesně říci, v jakém rozsahu se tak stalo.[16] Čin patrně přinesl i jistý kladný moment, totiž zvýšený zájem veřejnosti o osud těchto památníků, jež posléze donutily představitele města se uvedenou otázkou konkrétně zabývat. Na základě zpráv soudobého tisku se pak dozvídáme, že dle usnesení obecního zastupitelstva z roku 1911 měly být stoly z městských sadů přestěhovány před táborskou radnici, **což se posléze stalo až 10. června 1913**, kdy pár stolů zaujal svá místa tam, kde je možno spatřit jej i dnes.[17]

13) Studie vyšla v Památkách archaeologických a místopisných (dále PAM) 7, 1868, sloupec 57 - 60; přetisk pak in: Sborník historických prací prof. Martina Kolářе o dějinách Tábora, uspořádal Jan Kolář, Tábor 1924, s. 205 - 208.

14) Citace PAM 7, 1868, sl. 60 a Sborník, s. 207 - 208.

15) Srov. Král. město Tábor. K upomínce na krajinský sjezd českého učitelstva v král. městě Táboře dne 6., 7. a 8. srpna 1884 pořádaný, Tábor s. d. (1884), s. 20. *„Před ním stojí kamenný stůl práce sice nikoliv umělecké, ale přece velmi památný. Přijímaliť u něho staří Táboři večeři Páně pod obojí. Takových stolů bylo ještě v tomto století na náměstí několik, ale, když městské sady byly zřízeny, byly rozbity, aby - jich možno bylo užiti na sadech jako sedátek.“* Srov. dále týž, Tábor. Průvodce po městě a jeho okolí. Tábor 1886, s. 22 (skoro totožné znění), na s. 23 vyobrazení (fotografie) Ctiborova domu s kamenným stolem.

16) Srov. Bestie v lidské podobě. (Týdeník) Táborský kraj, č. 31, Tábor 3. srpna 1906, s. 5.

17) Srov. Husitské stoly. Český jih, roč. 41, č. 22, Tábor 31. května 1913, s. 4 a Husitské stoly. Tamtéž, č. 24, Tábor 14. června 1913, s. 4.

Posledním táborským badatelem, který se ve svém rozsáhlém díle, věnovaném táborskému místopisu, problematikou stolů zabýval, byl jiný táborský gymnaziální profesor historik Karel Thir (1856 - 1931). Ten v úvodní partii monografie Staré domy a rodiny táborské z roku 1920 opět opakuje starší domněnky a názory a utvrzuje představu, že se skutečně mělo jednat o památku užívanou *„k pověstným mším Táborským a k rozdávání svátosti oltářní pod obojí, jak všeobecná tradice jest“* (! - R. T.).[18]

Veškeré následující turistické průvodce po městě Táboře již zcela zažitou představu pouze dále reprodukují.[19] V nejnovějších dějinách Tábora není o uvedené reálii ani zmínky.[20]

Shrňme tedy známá fakta i dohady.

a) Poprvé účel a dataci táborských kamenných stolů popsal J. Schaller, jenž rovněž uvádí do literatury jejich někdejší údajný počet - 300 ks, byť přiznává, že v jeho době se ve městě nalézají již jen dva stoly. Navíc neuvádí jejich přesnou lokalizaci.

b) C. (Karla) E. Rainolda, Verzeichnis z roku 1820 potvrzuje počet dochovaných kamenných stolů - 2 a oba již zcela jasně klade na táborské náměstí (dnes Žižkovo). Zcela shodné údaje (tentokrát však v češtině) opakuje anonymní článek o Táboře v časopise Jindy a nyní z roku 1829.

c) Esej J. N. Eiselta otištěná roku 1836 pak jako prvá hovoří o větším počtu kamenných stolů.

d) Vzpomínka táborského starousedlíka J. Zenkla na město 20. - 30. let 19. století pak dokonce uvádí celkem **8 kamenných stolů, v naprosté většině situovaných po obvodě náměstí** (dnes Žižkova), resp. před některými domy na jeho severní, východní a západní straně. Konkrétně se mělo jednat o domy čp. 6, čp. 273 (v Tržní ulici, při jejím ústí do náměstí), čp. 10, 11 a 13, dále o dům snad čp. 22 (pí Seidlové, později drogisty Václava Škocha), čp. 2 a konečně čp. 3 a 4 (někdejší táborská Záložna).

e) Všeobecně rozšířené se stalo v Táboře tvrzení, že všechny kamenné stoly, až na jediný, stojící před Ctiborovým domem (tj. na náměstí před čp. 6), byly přemístěny po roce 1832 do tehdy nově založených městských sadů před hradbami na severní straně města, kde sloužily jako běžné stoly či lavičky široké veřejnosti. V druhé polovině šedesátých let minulého století se jich tam dle poznatků M. Kolářе **mělo nacházet celkem 9;**[21] o necelých 20 let později, roku 1886, píše F. D. Zenkl, že **se zde nalézají pouhé dva stoly.**[22] Uvedený stav trval až do roku 1913, kdy se patrně právě ony dva stoly vrátily, jak již řečeno shora, před táborskou radnici (tj. před čp. 1).

18) Srov. K. Thir, Staré domy a rodiny táborské. Díl 1, Tábor 1920, s. 9 - 10.

19) K tomu srov. pozn. 15) a dále např. F. D. Zenkl, Krausův průvodce po elektrické dráze z Tábora do Bechyně. Tábor 1903, s. 15 - *„Před domem je kamenný stůl, u něhož Táboří přijímali. Ještě čtyři takové stoly stály před 70 lety na náměstí, ale po úpravě sadů byly tam odstraněny, toliko stůl tento tehdejší majitel domu Jan Ctibor odstraniti si nedal.“*, dále Reformační průvodce Táborem. Sestavili K. V. S., (otisk z reformačního průvodce Čechami „Země Husova“), Praha 1915, s. 12 či František Lískovec, Průvodce Táborem a jeho památkami. Tábor 1929, s. 18 a řada dalších z následujících let.

20) Srov. F. Šmahel, Dějiny Tábora. Díl I, svazek 1 a 2, České Budějovice 1988 a 1990.

21) Srov. studii cit. v pozn. 13) a 14).

22) Srov. Zenklův průvodce Táborem cit. v pozn. 15).

f) Skoro stejný počet stolů na náměstí uváděný J. Zenklem - 8 a následně 9 nacházejících se dle M. Koláře v městských sadech, umožňuje odůvodněnou hypotézu, **že původní maximální stav tzv. husitských stolů v Táboře, či přesněji na táborském hlavním náměstí, se mohl pohybovat kolem 10 exemplářů.**

Kdybychom zcela teoreticky připustili odjinud nedoložené tvrzení J. Schallera o existenci 300 kamenných stolů v Táboře záhy po jeho založení, znamenalo by to, že při počtu táborských domů ve druhé čtvrtině 15. století, odhadovaném na zhruba 600,[23] by se zmíněný stůl musel nalézat u každého druhého tehdejšího domu. Takovouto kumulaci lze s velkou pravděpodobností při křivolakosti, úzkém profilu i časté svažitosti táborských ulic a uliček vyloučit. Jediným možným místem jejich případného soustředění by pak, míněno opět zcela akademicky, mohla být plocha jediného táborského náměstí, což možno opět s úspěchem zpochybnit. Faktem ale zůstává, že naprostá většina dochovaných zpráv jednoznačně klade umístění stolů právě sem.

Pokusme se na celou popsanou problematiku podívat z jiného úhlu. Tábor záhy po svém vzniku měl s určitostí zoufalý nedostatek vhodných prostor pro výrobní činnost (řemesla) a následně ještě větší problém s prostory pro obchod. Postupně budované kamenné stavby měšťanských domů po obvodě náměstí neměly v té době žádné loubí a podobná situace vznikla i na nejživějších táborských tepnách (dnešní Pražská či Klokotská ul., ale i jinde).

Pokud je známo, v žádném jiném našem městě, které se po roce 1420 připojilo k husitství, se obdobná památka nebo snad písemné zprávy o ní nevyskytují. Je vůbec logické předpokládat, že by první obyvatelé Tábora věnovali tolik času a nepochybně i prostředků na zhotovení něčeho, co mohlo být případně stejně dobře vyrobeno např. ze dřeva? Bohužel, jakákoliv bližší datace táborských stolů pro jejich naprostou jednoduchost, resp. strohost, je nemožná. Dominantní zde nebude složka ideologická, tedy přijímání pod obojí, ale spíše urbanizační, s podtextem obchodním. Zpravidla tvarem desky obdélníkové, výjimečně čtvercové stoly,[24] se dle naprosté většiny zpráv nacházely pouze na táborském náměstí, tedy tam, kde volnost plochy jejich vznik umožnila. **Jejich původní umístění**, totiž těsně při průčelí (maximálně 50 - 55 cm od zdi) domu, **je pravděpodobně dochováno pouze v jediném případě - u domu čp. 6.**

Již to značně problematizuje domněnku o využívání stolů k podávání pod obojí. Kde by pak stál příslušný kněz či skupina kněží a jak by posluhovali věřícím?

U ostatních přesné umístění (vzhledem k stavebnímu objektu) neznáme, resp. jak nyní víme, jsou sem stoly umístěny až druhotně - případ dvojice stolů (až od roku 1913) u čp. 1 (stará táborská radnice). Uvedený fakt potvrzují dostatečně i dochova-

23) K předpokládanému počtu táborských domů v prvé polovině 15. století srov. F. Šmahel, Základy města: Tábor 1432 - 1452. Husitský Tábor 5, 1982, s. 21 a 96. Týž, Dějiny Tábora. I/2, s. 571.

24) Sám si vybavuji, že ještě na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století se nacházel v Holečkových sadech pod tzv. Převrátilkou (původně Soukenická bašta) kamenný stůl se čtvercovou deskou (zhruba o rozměrech 40x40 cm) na jediném sloupku, vysoký cca 1,20 m. S velkou pravděpodobností se jednalo o ten, na který již vzpomíná J. Zenkl a jenž neměl, na rozdíl od ostatních, „obdélníkovou podobu" - k tomu srov. pozn. 11). Bohužel, stůl ze sadů brzy poté beze stopy zmizel.

né obrazové prameny, konkrétně nejstarší vyobrazení západní strany táborského náměstí včetně radnice z doby před polovinou 19. století[25] či prvá fotografie radnice z roku 1872,[26] kde se ani v jednom případě kamenné stoly nevyskytují. Naproti tomu veškeré zachycené podoby táborského Ctiborova domu (čp. 6) přinášejí, již od sedmdesátých let 19. století, před jeho západní částí průčelí (do náměstí) stojící prostý stůl, nepochybně v původní poloze.[27]

Ta napovídá, že tzv. *„husitské"* stoly mohly být *„rozšířenou"*, venkovní částí zde se původně nalézajícího obchodu či řemeslnické dílny. Tu mohly být vystaveny místní výrobky nebo dovezené zboží, na nich, resp. u nich se mohly uzavírat obchody, měřit sukno a další látky ap. Stručně řečeno, zdá se, že se jednalo o jakýsi *„výpomocný"* manipulační (?) pult. Odlišná situace byla v tehdejších táborských ulicích. Pro nedostatek místa zde neměly podobné stoly šanci. Jak naznačují nečetné indicie, problém se pravděpodobně řešil přizděním kamenné desky přímo k objektu, zpravidla k jeho vstupu nebo přisazením k budově, když se jednalo o mohutný kamenný kvádr (blok). Prvý případ lze dokumentovat u táborského domu čp. 71 v Soukenické ulici.[28] Druhý bylo možno spatřit ještě na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století při jiném táborském domě, tentokrát čp. 230 v dnešní Střelnické (II.) ulici. Zde, při východním nároží budovy, se nalézal mohutný kamenný kvádr ve formě jakési menzy, přisazený těsně ke zdi, který patrně původně tvořil součást tohoto výstavného objektu.[29] Bohužel, při radikální přestavbě domu v roce 1871 veškeré architektonické detaily vzaly za své, jediná deska s nápisem zůstala zachována a následně zazděna ve výši prvého patra do boční (východní) zdi budovy.[30] Při jejím rohu stával, jak řečeno, mohutný kámen, ovšem dnes již nelze říci, zda to bylo jeho

25) Srov. ocelorytinu táborského náměstí (C. Würbs - L. Thümling) z díla Carl August Schimmer, Das Kaiserthum Oesterreich, in seinen merkwürdigen Städten, Badeorten, seinen Domen, Kirchen und...Darmstadt 1842. Reprodukce rytiny srov. kolektiv, Tábor. Historický atlas měst České republiky. Praha 1999, obr. č. 13 a její předloha (kresba) na obr. č. 12.

26) Reprodukci fotografie A. Seika táborské radnice z roku 1872 přináší např. dílo K. Thira, Staré domy a rodiny táborské, díl 1, mezi s. 32 a 33. V obou případech je zcela jasné, že v této době se žádné kamenné stoly před radnicí nenalézaly.

27) Opět namátkově např. srov. Bernhard Grueber, Die Kunst des Mittelalters in Böhmen nach den bestehenden Denkmalen geschildert. Vierter Theil, (1437 bis circa 1600), Wien 1879, s. 99, obr. č. 139 - vyobrazení tzv. Ctiborova domu v Táboře s kamenným stolem - viz i příloha č. I. Obdobnou situaci zachycuje i fotografie z osmdesátých let 19. století reprodukovaná v Zenklově Průvodci Táborem cit. v pozn. 15).

28) Přehled dějin zmíněného domu a jeho majitelů (od roku 1537) podal K. Thir, Staré domy a rodiny táborské, díl 1, s. 269 - 272. Srov. dále přílohu č. II.

29) O dějinách domu opět K. Thir, Staré domy, díl 2, s. 549 - 553. Vyniká i jednou z početných táborských, originálně dochovaných, epigrafických památek - zazděnou kamennou deskou s nápisem: *„Slowo panie zustawa na wěky. Leta 1553, Jakub pekarz"* a znakem pekařského cechu. Původní podobu průčelí domu, resp. jeho vstupního portálu, nám přibližuje novinový článek Chraňme staré památky. Tábor, roč. 6, č. 33, 14. srpna 1869, s. 135... *„Chvalnou výminku učinil zdejší měšťan a majitel domu pan Šembera. Hlavní bránu domu tohoto uzavírá lomený žlábkovaný oblouk gotický. Po stranách klenutí tohoto vezděny jsou dva kamenné točené, o silné hlavice opřené sloupce, které nesou kamenou římsu. Prostor v levém uhlu vyplňuje do kamene vrytý nápis: „Jméno Páně zůstaň pochváleno až na věky." - v úhlu levém čteme: l. P. 1553 a pod tím znak pekařský. Bohatý tento vchod dal nyní p. Šembera pečlivě opraviti a vyhloubený nápis, potud málo známý, černou barvou natříti..."*

30) Původní vzhled domu čp. 230 včetně vstupního portálu zachycuje (bohužel nikoliv detailně) stavební plán Františka Cihláře z počátku roku 1871. Srov. Státní okresní archiv Tábor, fond Berní správa Tábor, inv. č. 316, karton č. 72. Srov. přílohu č. III.

původní místo nebo jej sem přemístili při stavebních úpravách např. právě roku 1871.[31] Vše tedy naznačuje, že v Táboře existovaly tři odlišné podoby kamenných „stolů". Uvedenou skutečnost popsal, aniž by ji vzal na vědomí, již M. Kolář v roce 1868.[32] Šlo jednak o **přizděné desky**, dále spíše výjimečně o **přisazené kamenné bloky (kvádry)** a posléze o vlastní **„stoly"** dvojího provedení, jednak **složené ze tří různě profilovaných desek,** jednak ze **sloupku, na němž spočívala krátká kónická hlavice nahoře tvarovaná do čtverce.** Dobu vzniku všech zmíněných památek není možno dnes věrohodně stanovit, ale nelze zcela jednoznačně vyloučit, **že se tak stalo již během 15. století v době postupné přestavby města do jeho kamenné podoby s možným přesahem do počátku století 16.** Rovněž lze s velkou pravděpodobností, hraničící až s jistotou, zpochybnit údajný liturgický účel stolů a přiklonit se k domněnce o jejich zcela prozaickém využití, totiž **manipulační pro potřeby táborských obchodů nebo řemesel, v krajním případě možná i pro odpočinek** (posezení). Ovšem definitivní potvrzení nastíněné domněnky může přinést pouze další specializované studium.

31) Srov. unikátní pohlednici z doby kolem roku 1920 s průčelím táborského domu čp. 231 a vedlejší postranní stěnou domu čp. 230 s kamennou deskou z roku 1553 a kamenným kvádrem při nároží. Pohlednice je uložena v Husitském muzeu Tábor, sbírka Stavební vývoj, inv. č. 1444 - srov. přílohu č. IV.

32) Srov. počátek citace studie M. Koláře uvedené v pozn. 13).

Příloha I.

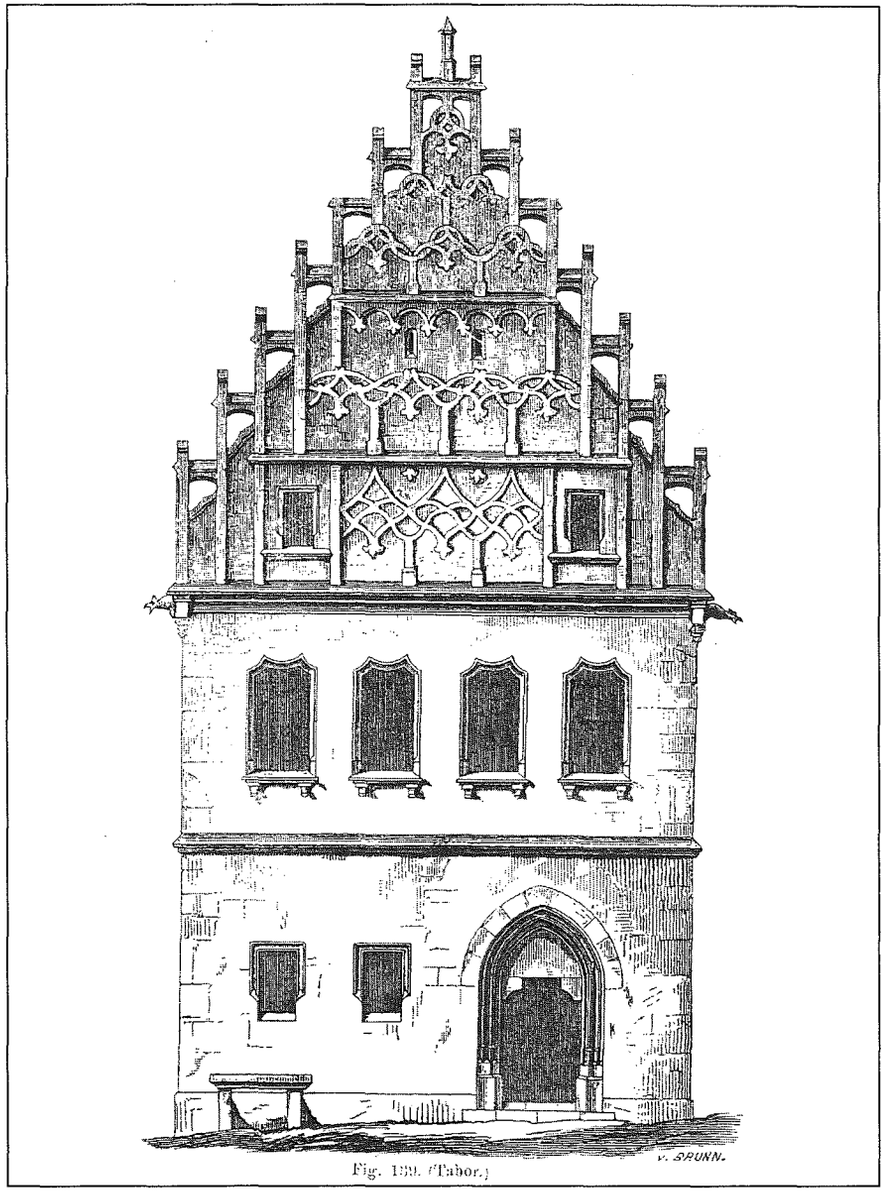

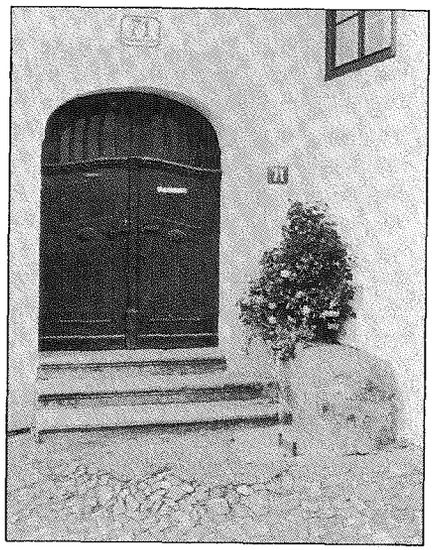
Fig. 139. (Tabor.)

Vyobrazení táborského domu čp. 6 (tzv. Ctiborův) na dnešním Žižkově náměstí s kamenným „husitským" stolem (při levé straně průčelí) z německého díla B. Grueber, Die Kunst des Mittelalters in Böhmen... Vierter Theil, Wien 1879, s. 99, obr. č. 139.

Příloha II.

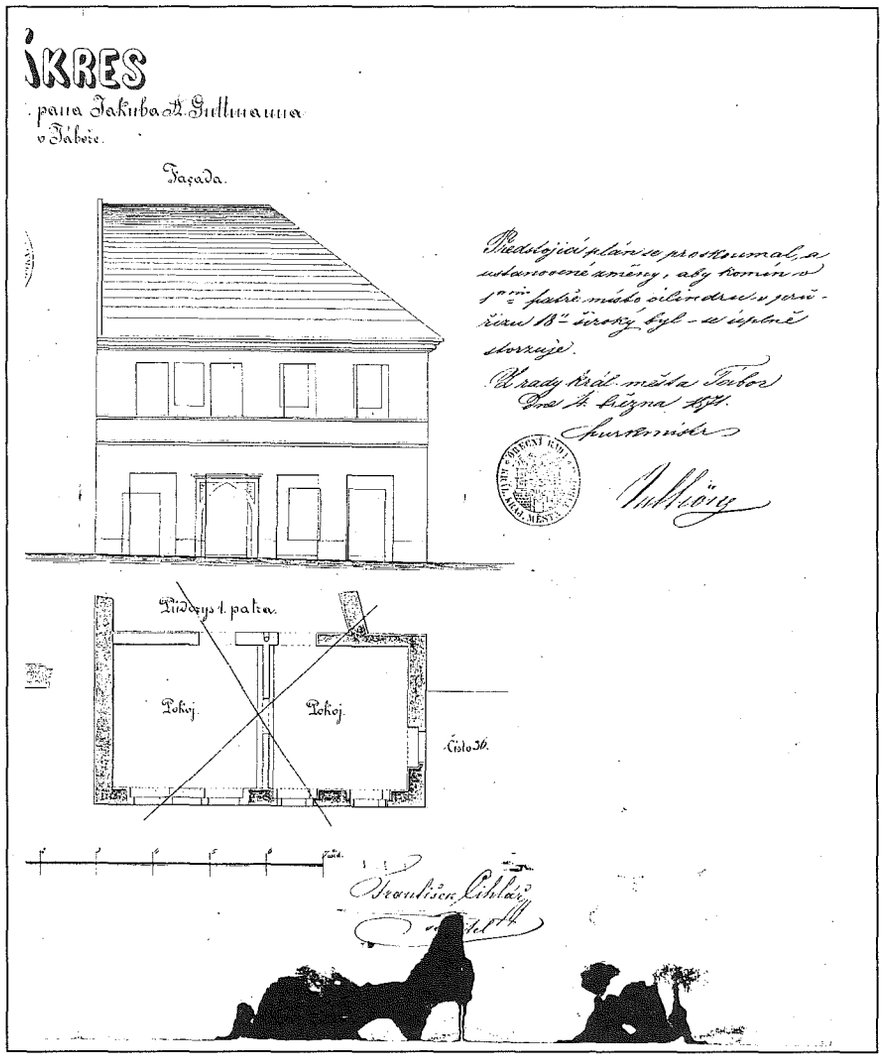

a) Vstup do táborského domu čp. 71 v Soukenické ulici. U schůdků (vpravo) přizděný kámen, resp. hrubě otesaná kamenná deska. Stav z roku 1999. (Foto J. Novotný).

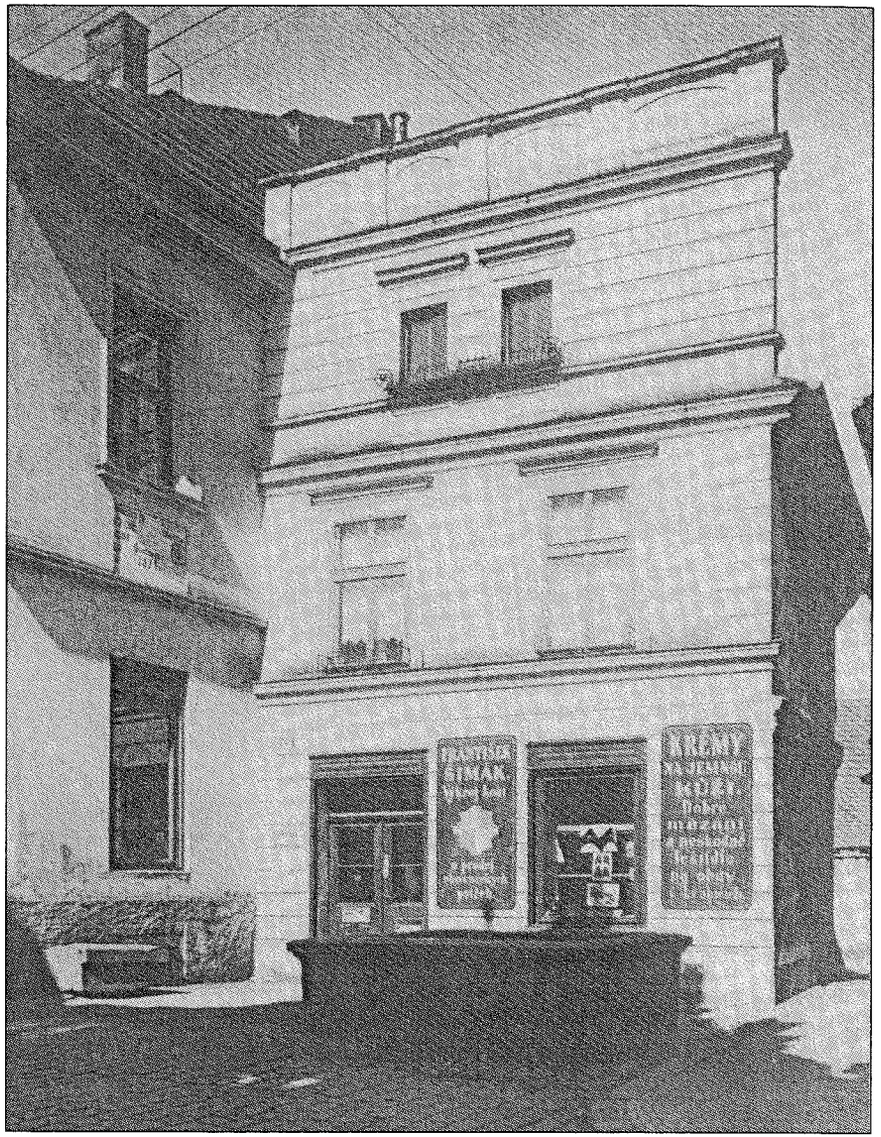
b) Detail vstupu do domu čp. 71. Vlevo přizděný kámen. Stav z roku 1999. (Foto J. Novotný).

Příloha III.

Výřez ze stavebního plánu k přestavbě táborského domu čp. 230 (původně v Pražské, později Střelnické (II.) ulici) z roku 1871. V přízemí domu zachycena (bohužel značně schématicky) původní podoba patrně zajímavě profilovaného vstupního portálu.

Příloha IV.

Místo zvané od 16. století *„na louži"*. Nachází se na počátku Pražské ulice, kde tvoří jakési zákoutí podobné náměstíčku. Unikátní pohlednice z doby kolem roku 1920 zachycuje ještě kamennou kašnu (dnes již neexistující), průčelí táborského domu čp. 231 a postranní (východní) zeď sousedního domu čp. 230. Zde pod oknem v prvém poschodí kamenná deska s nápisem z roku 1553 a při nároží (vlevo) mohutný kamenný kvádr (na přední straně profilován). I on byl zhruba před třiceti lety odstraněn neznámo kam.

REALISTÉ A TÁBORSKÁ JISKRA 1903 – 1907

Blažena Kašparová

Počátek 20. století zastihl rakousko-uherskou monarchii v poměrně složité situaci. Císaři, který byl stále nezpochybnitelnou autoritou a integrujícím prvkem mocnářství, se čím dál více připomínalo stáří a tíha osobního údělu.

Soustátí bylo územím s mnoha protiklady, ale z hlediska rozlohy a počtu obyvatel nebylo na počátku 20. století zdaleka druhořadou mocností. V hospodářství se přece jen volným tempem prosazoval pokrok. Daleko složitější byly společenské a politické poměry. Trvale ožehavými otázkami zůstávaly především dvě: národnostní a jazyková. Plíživě nahlodávaly soudržnost monarchie a čas se stával jejich spojencem.

Do pohybu se dala obrovská množství lidí. Sílil tlak na přiznání úplné občanské rovnocennosti a z toho plynoucí možnost podílet se na rozhodování o veřejných otázkách. Pro mnoho příslušníků státu byl spojen se strachem. Bylo pro ně nepředstavitelné, že by se nejchudším masám lidu dalo legální právo mluvit do záležitostí, které byly dosud výhradní výsadou státní úřednické byrokracie, šlechty a profesionálních politiků. Znamenalo by to plně respektovat demokratismus. I když se vlády snažily vládnout parlamentárně, přece jen zde zůstávala (a byla uplatňována) možnost použít paragrafu 14. Vlády se neúměrně často střídaly, neexistovala dlouhodobější stabilita. Rozklad se nedal zadržet.

Ve všech zemích monarchie rostla sdružení zajímající se o věci veřejné, o postavení stavu, jemuž náležela. Mnohá z nich přerostla v aktivní společenské síly - v politické strany.

Českou politickou scénu ovládaly za ústavních poměrů v 2. pol. 19. století dvě - staročeši a mladočeši. Každá z nich měla jiné představy o řešení české otázky. Brzy po svém velkém vítězství nad staročechy pochopili mladočeši, že jejich možnosti ovlivňovat říšskou radu jsou prakticky mizivé. Protože ne vždy bylo možné vysvětlovat zákulisní jednání voličské veřejnosti, začala narůstat s mladočeskou politikou nespokojenost, stále častěji se objevovala její sžíravá kritika. Na přelomu 19. a 20. století se konstituovaly nové politické strany, které byly dravé, nezatížené minulostí a postupem času také uspívaly ve volbách.

Jednou z nich byla česká strana lidová, zvaná realistická. Jejímu zrodu předcházelo mnohaleté tříbení názorů, dohody a kompromisy. Realismus vzniká jako kulturní

a vědecký směr v 80. létech 19. století, v době, kdy začaly intenzivně působit na veřejnosti tři vynikající osobnosti - Josef Kaizl, Karel Kramář a prof. T. G. Masaryk. Jan Herben, který patřil do jejich okruhu, přiznává, že začátky byly obtížné: *„ Z počátku nám říkali filosofové sebevraždy a nihilisté. Později dostali jsme slušnější jméno realisté, neboť práce naše byla srovnávána s duchem ruských literárních realistů. Vystoupení naše zaráželo svou střízlivostí a chladem rozumu.“*[1]

J. Kaizl, K. Kramář i T. G. Masaryk se kromě své odborné činnosti více či méně zapojili do politiky. Mimo jiné to znamenalo volbu mezi staročechy nebo mladočechy. Nejdříve se stal říšským poslancem dr. J. Kaizl (v r. 1885) za staročechy. Po vítězství mladočechů ve volbách v r. 1891 získali mandáty i K. Kramář (ten dokonce čekal na poslaneckých 30 let a byl nejmladším poslancem říšské rady) a T. G. Masaryk. To už byli všichni tři součástí mladočechů. 13. 12. 1890 podepsali prohlášení, že se připojují k národní straně svobodomyslné. Jako důvod uvedli úplnou shodu ve všech hlavních částech programu. Zdůrazňovali, že je třeba vytvořit početně silné spojenectví všech, kdo chtějí hájit česká národní práva. Tehdy ještě ani jeden z nich neuvažoval o vytvoření vlastní politické strany. Jak svědčí korespondence, J. Kaizl pokládal trvání dvou stran, dvou hlavních názorů a politických myšlenkových proudů za věc přirozenou a prospěšnou. Realistický proud ve straně mladočeské hrál roli samostatného směru. J. Kaizl a K. Kramář volili taktiku postupně nepozorovaně zodpovědnou prací a svými vědomostmi získat v mladočeské straně vrch. Prof. Masaryk byl jiného názoru. Také nedokázal svým postupem zmírnit nedůvěru vůči své osobě a urovnat vztah s Juliem Grégrem, majitelem Národních listů. Ty sice neměly postavení oficiálního listu mladočeské strany, ale fakticky byly jejím mluvčím. V létě 1891 tiše souhlasily s Janem Vašatým, který napadl realisty. Na to reagoval T. G. Masaryk ve svém projevu v září 1891 ve Strakonicích, kde veřejně mluvil o potřebě lidového deníku strany. Tím se cítil ohrožen J. Grégr. Vypuklo otevřené nepřátelství mezi ním a T. G. Masarykem a přeneslo se i na stránky Národních listů a Času, který od r. 1886 tlumočil názory realistů. Začal se vést boj o politický program a politickou taktiku, rozdvojení strany se stalo zřejmým. V červenci 1893 celý spor nabyl takové intenzity, že T. G. Masaryk odešel z vedoucích orgánů strany a 25. 9. 1893 se vzdal říšského i zemského mandátu. T. G. Masaryk se s mladočeskou stranou rozešel navždy a vydal se svou cestou. Rozchod se stranou přispěl i k definitivnímu rozchodu s oběma přáteli - dr. Kaizlem i dr. Kramářem.

V 80. letech tito tři muži mezi sebou pěstovali přátelské vztahy a vedli čilou korespondenci. Už tehdy se projevovalo jejich odlišné povahové založení. Kaizl i Kramář se intenzivně zajímali o profesionální politiku, oba byli ctižádostiví, vysoce odborně erudovaní, osobně cílevědomí. T. G. Masaryk byl jiný. K. Kramář se o něm vyjádřil: *„Praktický politický život byl mu neznámou pevninou.“*[2] *„Měl jsem ho prostě rád, velmi rád, poněvadž se mně zdál teplejší a mravně opravdovější nežli druzí.“*[3] Charakterizoval ho jako člověka, jehož hlavním příznakem bylo rozbíjet

1) Jiskra, roč. V, č. 2, 9. 1. 1907, s. 1, čl. Kdo jsou realisté.
2) Paměti dr. K. Kramáře, nakl. Pražské akciové tiskárny, II. vydání, s. 84.
3) Tamtéž, s. 85.

pro naše lidi okno do Evropy. Odpouštěl mu, že při tom rozbil víc, než bylo zapotřebí. Snad i tyto povahové odlišnosti se promítly později při jejich rozchodu. S J. Kaizlem se T. G. Masaryk definitivně rozešel v r. 1895. Jedním ze závažných sporů mezi nimi byla Kaizlova kritika Masarykovy knihy Naše nynější krize. Kaizl knihu označil za *„paličskou zlobnou expektoraci proti naší straně.“* [4]

V r. 1899 měl být týdeník Čas přeměněn v deník . T. G. Masaryk rozhodnutí dr. Herbena vítal, ale zakrátko se ukázalo, že získané finanční prostředky na vydávání deníku nebudou stačit. Schůze podílníků 17. 12. 1899 navrhla, aby se stoupenci Času zorganizovali jako zvláštní strana. Byl zvolen prozatímní akční výbor. Nová strana měla zajistit deníku Čas úspěch. Měl se stát mluvčím určité politické skupiny a neměl tlumočit jen názory T. G. Masaryka a dr. Herbena.

Začala čilá organizační práce. 17. 3. 1900 byl zřízen zatímní výkonný výbor nové strany, jíž se dostalo označení česká strana lidová. Oficiálním tiskovým orgánem strany se stal Čas, který od října 1900 začal vycházet jako deník. Výkonný výbor dostal za úkol připravit ustavující sjezd strany. Ten se sešel 31. 3. a 1. 4. 1900 v Praze. Schválil organizační záležitosti a dal straně program. Vystoupení T. G. Masaryka vyznělo ostře protimladočesky. Tento základní tón si strana i v budoucích letech podržela. Protože docházelo k soustavným finančním potížím a Čas později ne vždy vyjadřoval názory strany, 19. 10. 1903 přestal být stranickým orgánem.

Ve stejném měsíci a roce začala v Táboře vycházet Jiskra.[5] Jako cíl si vytkla povznést mravní a kulturní úroveň lidu, podporovat ušlechtilé zájmy a bojovat proti klerikalismu. List ještě neměl oporu v místní organizaci strany. Lze tak usoudit podle pozdějšího vystoupení faráře Kamila z Nagy na sjezdu české strany pokrokové v Pacově.[6] Když hovořil o tisku, řekl: *„Začali jsme s Jiskrou jinak, než jest obyčejem. Obyčejně zakládá silná organizace list, my přejali jsme Jiskru bez organizace. Přes to list vykonal věci pokroku platné služby .“* [7]

V prvních pěti ročnících Jiskry se vystřídalo několik zodpovědných redaktorů. Všichni aktivně působili v realistickém hnutí. Prvním vydavatelem Jiskry se stal Ladislav Kučera,[8] dosavadní redaktor Vzkříšení. Šlo o jakousi kulturně-politickou revui s nepříliš velkým množstvím příspěvků.[9] V říjnu 1903 založil Kučera Jiskru.

4) J. Kaizl, Z mého života III/1, s. 375, deníkový záznam z 5. 7. 1895, vydal Dr. Z. V. Tobolka, nakl. Jos. R. Vilímek, Praha
5) 1. číslo vyšlo 1. 10. 1903, do konce roku 1903 bylo vydáno 7 čísel.
6) Sjezd se konal 16. 6. 1907.
7) Jiskra, roč. V, č. 26, 19. 6. 1907, s. 1, čl. Sjezd v Pacově.
8) Ladislav Kučera se narodil 26. 6. 1881 v Táboře, zemřel 20. 11. 1971 v Nymburce. Pocházel z mnohačlenné rodiny táborského soukeníka. Majetkové poměry rodiny nedovolily, aby mohl dosáhnout vyššího vzdělání. Veškeré znalosti a rozhled získával cílevědomě sebevzděláváním a v praktických činnostech v zaměstnání. V Táboře pracoval např. ve Frankově tiskárně, později v advokátní kanceláři dr. Aloise Kotrbelce, který byl také táborským starostou a zemským poslancem. Do Nymburka Kučera přešel v r. 1905, 13. 8. byl přijat do služeb okresní nemocenské pojišťovny v Nymburce jako vedoucí úředník. 23. 11. 1919 byl jmenován ředitelem pojišťovny. 18. 4. 1920 byl zvolen poslancem poslanecké sněmovny ČSR, kde pracoval ve sboru, jehož úkolem bylo uvést v činnost zákon č. 221/24 Sb. o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Po odchodu z Tábora L. Kučera i nadále pracoval v politickém a veřejném dění, ale prioritou se pro něho stalo zaměstnání. Zkušenosti uplatňoval ve veřejné práci. Dochované materiály a osobní vzpomínky dosvědčují, že to byl člověk s hlubokým smyslem pro sociální spravedlnost, velice pracovitý, odpovědný a velmi čestný. (Osobní údaje jsou z archivu autorky.)

Začala psát dost radikálně. Chtěla se vyhnout klepařství, odmítla opatrnické psaní. Obsahová náplň byla pestrá, zaměřená nejen na inteligenci, ale i na živnostnictvo a nemajetné vrstvy. Stala se třetími táborskými novinami, které brzy došly většího rozšíření. Na paškál si brala hlavně místní nešvary, pozornost věnovala regionu i důležitým zahraničním událostem. Hlavně vystupovala proti klerikalismu.

Brzy ji braly na vědomí i významnější noviny, už v březnu 1904 ji např. pochválilo šesté číslo Naší doby. Dala se do služeb realistické strany.

21. 4. 1904 otiskla Jiskra první organizační oznámení. Na 24. 4. byla do Tábora na Střelnici svolána důvěrná pracovní a organizační schůze, jíž se měli zúčastnit referenti z Prahy. Cílem bylo sjednotit řady stoupenců strany a vytvořit aktivní organizaci. Setkání se zúčastnilo 40 zástupců, 20 stoupenců se omluvilo. Zastoupeni byli učitelé, úředníci, profesoři, rolníci, živnostníci, obchodníci, zúčastnily se též ženy. Předsedou schůze byl zvolen MUDr. Josef Švanda z Českých Budějovic, místopředsedou Kamil z Nagy, zapisovatelem redaktor Jiskry Ladislav Kučera. S hlavním referátem vystoupil dr. Fr. Veselý z Benešova. Na programu byly tři základní otázky: organizace strany, vytvoření ústředí místních organizací a jednotlivců a tisk. Kučera navrhl, aby Jiskra vycházela jako týdeník, vyzval všechny ke spolupráci, aby byly na dobré úrovni místní rubriky a Jiskra šla na odbyt. Změna se uskutečnila od č. 9.[10] Novinám byl zvětšen formát, staly se týdeníkem, který vycházel každou středu. Byly založeny filiálky v Českých Budějovicích, Benešově a Písku.

Snaha realistů o založení agilní organizace nezůstala bez odezvy v místní veřejnosti. Strana vytvářela přirozenou konkurenci, proto je jasné, že mladočechům se ani strana ani list nemohly líbit. Táborský kraj[11] věnoval celou sérii článků, často otiskovaných na 1. straně, důkladnému rozboru programu realistické strany a polemice s ním. Články vycházely pod názvem Existenční oprávněnost české strany lidové (realistické). V jednom z nich nepodepsaný autor konstatoval: *„Po takovémto doznání ovšem oprávněnost realismu, aby existoval jako strana samostatná na základě svých názorů o českém státním právu, scvrká se na nulu.“*[12] Jiskra na polemiky břitce odpovídala. Zveřejňovala schůzky Pokrokového kroužku a zprostředkovávala v něm členství. Stala se významným článkem v organizaci při ustavování dalších organizací realistické strany. Věnovala se kulturně-výchovné činnosti.

V roce 1905 došlo v celé straně k závažné události. Během prvního půlroku se jednalo o sloučení strany realistické (tj. české strany lidové) s radikálně pokrokovou secesí Osvěty lidu. Nejprve o tom jednali zemští rádci realistické strany 6. 1. v Praze, kde bylo spojení obou subjektů doporučeno. Alois Hajn svolal 29. 1. do Pardubic

9) V knihovně táborského archivu (sign. D-45) se zachovalo pouze 1. číslo, vyšlo v únoru 1903. Z úřední korespondence příslušných úřadů vyplývá, že tato tiskovina byla zaměřena politicky pokrokově. V r. 1904 již nevycházela. Lze se domnívat, že její vydávání bylo pouze jakousi přípravou před vydáváním Jiskry a že se L. Kučera od října 1903 plně soustředil pouze na práci v Jiskře.

10) Od 5. 5. 1904.

11) Táborský kraj, č. 24 - 28, od 10. 6. 1904 do 16. 9. 1904. Č. 24 - s. 1, 1. část; č. 25 - s. 8, 2. část; č. 27 - s. 2, 3. část, 1. polovina ; č. 28 - s. 1, pokračování 3. části; č. 29 - s.1, 4. část; č. 30 - s. 1, 5. část, 1. polovina; č. 31 - s. 1, pokračování 5. části; č. 32 - s. 1, 6. část; č. 33 - s. 1, 7. část; č. 34 - s. 1, 8. část; č. 35 - s. 1, 9. část; č. 36 - s. 1, 10. část; č. 37 - s. 1, 11. část; č. 38 - s. 1, 12. část.

12) Táborský kraj, č. 28, s. 1.

poradní schůzi stoupenců Osvěty lidu, ta rovněž vyslovila souhlas se sloučením v novou stranu. Program této nové strany zpracovával A. Hajn. Vyšel z programu české strany lidové, doplnil ho a opravil. Nová strana měla být pojmenována pokroková strana československá. To nebylo používáno, prosadil se název česká strana pokroková. Původně se počítalo s tím, že by k realistům a frakci Osvěty lidu přistoupili ještě stoupenci z řad národních socialistů, radikálních pokrokářů a anarchistů. Tyto záměry se však neuskutečnily. Nová strana chtěla být stranou praktické politiky, orientovala se na nejširší lidové masy. Zvlášť ji zajímalo živnostnictvo a rolnictvo, zabývala se působením agrárního hnutí, které získávalo úspěchy na venkově. Za 1. cíl prohlásila boj za všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasovací právo.

Přeorganizování strany vyvrcholilo 26. 5. 1905 v Praze, kde konal ustavující schůzi výkonný výbor české strany pokrokové. Bylo zvoleno čtyřčlenné předsednictvo strany, ustanoven pořad krajských sjezdů i důvěrných organizačních schůzí. Pozornost byla věnována tisku strany. Výkonný výbor se vyslovil ke změně volebního řádu do sněmu Království českého a doporučil odmítnout návrh na 18 mandátů pro lidové vrstvy. Všichni příslušníci strany byli zavázáni, aby na všech veřejných, zejména politických schůzích, vystupovali jako straníci, hájili zásady strany a propagovali ji. Bylo konstatováno, že členská základna strany roste. Krátce potom následovaly krajinské sjezdy v Německém Brodě[13] a v Hradci Králové.[14] Oba věnovaly pozornost organizačním otázkám.

Události se dotkly i táborské Jiskry. V březnu 1905 skončil jako vedoucí redaktor L. Kučera. V Táboře se zdržel až do 30. srpna 1905, kdy odešel do Nymburka. Loučil se nerad. Vzdal se všech veřejných aktivit. Jeho posledním vystoupením v Táboře byla přednáška o Lassallovi pro Všeodborový dělnický spolek. 28. 8. 1905 ještě uveřejnil v Jiskře otevřený dopis táborskému děkanu, ve kterém kritizoval katolickou církev. Nelíbilo se mu, že z vystoupení z církve se dělala veřejná otázka. Sám o sobě přiznává, že když on vystupoval z církve, nikdo to nevěděl, ani z jeho rodiny. Táborští přátelé uspořádali na Kučerovu počest večírek na rozloučenou. Kučerovým nástupcem ve vedení Jiskry se stal Ant. Vl. Kobera. Když přebíral redakci, výslovně uvedl, že nechce na dosavadním zaměření novin nic měnit, jen se bude snažit působit intenzivněji a proniknout do širokých lidových vrstev. Do Tábora přišel z Prahy, z administrace v Hybernské ulici. Jako vedoucí redaktor Jiskry působil jen krátce, 29. 10. 1905 publikoval prohlášení, že se vzdává vedení Jiskry.

To už bylo po důvěrné schůzi straníků v Táboře. 8. 10. 1905 se zde měl konat krajinský sjezd. Ten byl odvolán a místo něho se konala jen důvěrná schůze. Podrobně se diskutovalo o programu strany, byly podány zprávy o kulturních a sociálních poměrech v jednotlivých místech. Za výkonný výbor v Praze se schůze zúčastnil dr. Schiesl z Prahy. Ze shromáždění vzešel návrh založit politickou organizaci pro jižní Čechy. Přípravné práce byly svěřeny zvolenému výboru. Výkonný výbor byl posílen venkovskými členy. Jiskra opět změnila vedení. Od čísla 52 se stal zodpovědným redaktorem Václav Jankovský. Jiskru vedla redakční rada za pomoci

13) 25. 6. 1905.

14) 28. 9. 1905.

dopisovatelů a místních redakcí v Benešově, Písku, Českých Budějovicích. Od roku 1906 měla Jiskra dopisovatele i ve Vídni. Na jejích stránkách se odrážel boj za všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasovací právo, byly sledovány události v Rusku.[15] Straníky dále vzrušila aféra dr. Herbena a problémy kolem vydávání Času. Na více místech byl vysloven požadavek neodkladného svolání sjezdu důvěrníků a strany.

Ustavující valný sjezd české strany pokrokové byl svolán do Pardubic na 21. 1. 1906. Jednalo se o všech úkolech pro stranu prioritních - o její dosavadní činnosti a programu, poměru k ostatním politickým stranám, organizaci, tisku. Sjezd byl konán jako důvěrná schůze, jednání trvalo od 10 hodin dopoledne do 19 hodin večer. Stěžejním vystoupením byla řeč T. G. Masaryka, který mluvil o nejbližších úkolech strany. Ve svém referátu se zabýval politicko-výchovnou prací strany, poměru k sociální demokracii, situací na Moravě, jazykovou otázkou a zahraniční politikou. Jako nejdůležitější úkol vytyčil přípravu na budoucí sněmovní a říšské volby s podporou všeobecného, přímého,tajného a rovného hlasovacího práva. Na tomto sjezdu byla Jiskra prohlášena za list sloužící straně. O sjezdu podrobně informovala, přetiskla Masarykovo vystoupení a program české strany pokrokové.[16]

Strana chtěla působit na všechny vrstvy národa. Největší důraz byl položen na vnitřní politiku. Bylo požadováno plné uplatnění politických a občanských svobod, všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo. Část programu byla věnována působení církve a školství. Program upozorňoval na nutnost věnovat se maloživnostnictvu, rolnictvu (zejména menšímu) i dělnictvu, přestože má vlastní stranu. Vůči Vídni se vyjadřoval jednoznačně: *„ ... budeme usilovat o úplnou politickou samostatnost v rámci svobodného, pokrokového Rakouska.“*[17] Hájil zásadu rovnoprávnosti všech národů, požadoval reformu státní, zemské a vší veřejné správy, vyrovnání mezi Čechy a Němci na základě plné rovnoprávnosti. Představa, jak toho dosáhnout, byla rovněž obecně řečena: *„ Za tím účelem strana chce důslednou pokrokovou politikou demokratickou vytvořit mezi oběma národy společné zájmy v otázkách občanských svobod a palčivých potřeb hospodářských a sociálních.“*[18] Nezapomněli ani na vyjádření poměru k Uhrám. Jednoznačně žádali plnou ochranu národnostní pro Slováky i pro všechny nemaďarské národy, zejména slovanské. Strana žádala odpovídající podíl na moci. Program odpovídal v podstatě programu, který byl přijat při vzniku české strany lidové.

V českém politickém táboře docházelo k tříštění sil, česká politická reprezentace nebyla ve Vídni uspokojujícím způsobem úspěšná. Dr. Kramář ve svém vystoupení v Německém Brodě nadhodil myšlenku koncentrace sil. V realistické straně nebylo v tomto směru jednoty. Čas a Osvěta lidu vyjadřovaly sice výhrady, ale prospěšnost shledávaly. Přehled, který tlumočil názory mladší generace realistické, se proti koncentraci stran nevyslovil přímo, ale obával se jakéhokoli paktu s mladočeskou stranou, mj. i proto, že předpokládal, že po příštích volbách ztratí mladočeši své vedoucí postavení mezi politickými stranami v Čechách. Hlavní orgány realistické strany počítaly se systémem dvou či tří proudů. Levé křídlo by podle nich tvořili mladočeši, realisté, sociální demokraté, střed strany radikálně státoprávní a agrární, na pravici by se objevila šlechta, klerikálové a staročeši.

Ze stran měli realisté nejblíže k sociální demokracii.[19] Jiskra nejvíce rozebírala mladočeskou stranu, žárlivě sledovala agrárníky.[20] V polovině roku 1906 se Jiskra dostala do sporu s táborskou městskou radou. Ta odmítla zadávat Jiskře vyhlášky a inzeráty. Podnět k projevu proti Jiskře dala zpráva otištěná v Jiskře, která kritizovala starostu za nedostatečné úřadování. Člen obecního zastupitelstva Ant. Ctibora navrhl vyslovit Jiskře opovržení a návrh byl přijat. Celá akce měla širší dopad, protože odsuzující usnesení bylo rozesláno i do Národních listů, Národní politiky, Práva lidu, Jihočeských listů, Hlasu lidu a Stráže lidu. Jiskra se bránila, redakce prohlásila, že na všech svých zprávách trvá, že je může kdykoli doložit fakty. Jediný Český jih se Jiskry zastal. Jiskru bojkotovalo nejen obecní zastupitelstvo, ale i městská spořitelna, okresní zastupitelstvo, korporace a některé jednotlivé osoby. Stavitel Vincenc Tiebl Jiskru dokonce žaloval, ale žalobu musel vzít zpět.

Strana využila výročí K. H. Borovského a profesor Masaryk podnikl propagační přednášky. 29. 6. 1906 navštívil Tábor. Pobyl zde celý den. Jeho přednášky na Střelnici se zúčastnilo asi 1 500 osob. 3. 10. vystoupil v Písku, 28. 10. v Českých Budějo-

15) Zvláštní pozornost jim věnoval krajský sjezd v Kolíně 12. 12. 1905.

16) Jiskra, roč. IV, č. 5, 31. 1. 1906, s.1 (vystoupení T. G. Masaryka). Jiskra, roč. IV, č. 6, 7. 2. 1906, s. 1 (program).

17) Jiskra, roč. IV, č. 6, 7. 2. 1906, s. 1.

18) Tamtéž.

19) Na sjezdu strany 21. 6. 1906 si T. G. Masaryk položil otázku. *„ Často mi napadlo: Nestačí snad přidat se k sociální demokracii? Říkám ne, pokud není nutno. Naše strana vedle strany dělníků je nutností. ... Proč nám imponuje sociální demokracie? Protože ví, co chce, věří ve své ideály, nedá se zastrašit. Buržoazie musí být zachována, a proto naše strana je nutná, ale musí mít pevný program a musí mít ty vlastnosti, které se nám líbí u sociální demokracie. Dnes Staročeši a Mladočeši jsou jen výběžky klerikalismu. Naše strana však musí být radikálně lidová, radikálně demokratická. Tu páteř kdybychom mohli českým lidem napravit!“* (Srov. pozn.16) Jiskra v roce 1906 zveřejnila všechny akce sociálních demokratů i jiné pokrokové akce, některé z nich otevřeně podpořila. Např. v červnu 1906 realisté podpořili tábor lidu pořádaný učitelstvem proti původnímu nařízení k řádu školnímu a vyučovacímu. Místopředsedou tábora byl zvolen redaktor Jiskry Václav Jankovský. 1. 7. to byl zase tábor lidu pořádaný sociálními demokraty proti klerikalismu, na němž za českou stranu pokrokovou mluvil redaktor Času Cyril Dušek. O rok později vztah mezi sociálními demokraty a realisty byl vymezen v článku Česká strana pokroková a sociální demokracie (Jiskra, roč. V, č. 3, 16. 1. 1907, s.2). *„Soudruzi musí vědět, kde jsou meze, kde končí strana pokroková a kde začíná sociální demokracie.“* ... *„Sociální demokracie chce býti a také skutečně je především zájmovou stranou dělnickou, kdežto česká strana pokroková chce pracovat ku rozpoutání a sbírání všech sil a všemožně se přičiňovat o povznesení všech vrstev národa: duchovní, hospodářské, sociální a hmotné. Dělí nás tedy třídní stanovisko sociálně demokratické, tj. prostředí, v němž sociální demokracie pracuje. ...Ona bojuje za zlepšení a zajištění hmotného i právního postavení dělnictva; v tom ji budeme podporovat, jakož i v každé jiné věci spravedlivé a nutné - hlavním úkolem naším jest však pracovat ve vrstvách středních.“* V pohledu na střední vrstvy měla sociální demokracie odlišný názor než realisté. Tvrdila, že maloživnostnictvo musí pod tlakem průmyslové konkurence zaniknout. Realisté naopak tvrdili, že střední vrstvy je nutno zachovat. Do pojmu střední vrstvy zahrnovali maloživnostníky, rolníky - zejména menší, dělníky, úředníky státní i zaměstnané v soukromém kapitálu a inteligenci. Nejvíce společných zájmů nacházely obě strany na poli kulturním a výchovném.

20) K vývoji na venkově se realisté vyjadřovali: *„My pak nikterak nebudeme podporovati vývoj v tom směru, aby malorolník vehnán byl do jícnu velkostatku, a tak aby na jedné straně stál proletář (bezzemek) a na druhé ohromné velkostatky v rukou šlechty. Právě naopak: my musíme se snažit střední stav rolnický udržet a budeme podporovati všechny snahy o stejnoměrnější rozdělení půdy, tj. snahy o parcelaci velkostatků. ... Proto budeme usilovat o zrušení fideikomisů, jimiž se udržuje celistvost šlechtických latifundií.“* (Jiskra, roč. V, č. 3, 16. 1. 1907, s. 2).

vicích, 31. 10. v Humpolci. V posledně uvedeném místě byla Masarykova přednáška spojena s důvěrnou schůzí, jejíž náplní byly výhradně volby. Rovněž koncentrace stran byla stále zvažována. Jiskra uveřejnila stanovisko české strany pokrokové ke koncentraci stran.[21] Publikovala tak závěr z politické schůze 2. 9. 1906 v Přibyslavi, kde vystoupil ke koncentraci českých stran na základě usnesení výkonného výboru T. G. Masaryk. Nejprve se zabýval stranou sociálně demokratickou. Uznával ji jako legitimní představitelku dělnictva a proletariátu. Tato strana vzhledem k dané situaci se nemohla sloučit s žádnou další stranou, ale nevylučovalo to dočasné shody a kompromisy. Uznal prospěšnost stran konzervativních, k nimž vedle staročechů řadil státoprávníky, radikály a národní socialisty. Sloučení se staročechy pokládal za vyloučené, ale oprávněnost existence této strany za neoddiskutovatelnou. *„Jakmile by rozdělení a sice definitivní rozdělení ostatních stran na stranu pokrokovou a konservativní nastalo, byl by v českých zemích pořádek."*[22] Dále se zabýval rolnictvem a maloživnostnictvem. Obě vrstvy se organizují stavovsky, politicky však musí ve svém zájmu jít se stranou pokrokovou. Celkově se přikláněl k názoru, že sloučení by nebylo politicky klidné, znamenalo by odchod některých osob a dobrovolně nepůjde žádný. Nechuť ke koncentraci měli nejen sociální demokraté, ale například i agrárníci, kteří byli mladou stranou a očekávali úspěch ve volbách. Volby a získání mandátů zůstávaly v centru pozornosti.

Na 8. 12. 1906 byl do Prahy svolán sjezd důvěrníků české strany pokrokové, aby se znovu zabýval přípravou na volby. Strana se rozhodla, přestože je v začátcích, vstoupit aktivně do volebního boje. Prohlásila, že má ve svých řadách poctivé a vynikající pracovníky, takže může postavit i vlastní kandidáty. Aby byla jako strana úspěšná, znovu jednala o organizování členů. Byl přijat nový organizační statut strany. Bylo rozhodnuto, že organizace bude demokratická a decentralizovaná, po příkladu sociálních demokratů budou zřizovány organizace místní a okresní, popřípadě i krajské s co největší pravomocí. Základ organizace tvořily místní organizace, které si volily svůj místní výkonný výbor. Místní organizace volebních okresů tvořily dohromady okresní organizaci, která byla spravována okresním výkonným výborem. Výkonný výbor zemský jako vedoucí orgán strany svolával zemský sbor důvěrníků do roka alespoň 1x. Do tří let alespoň 1x se scházel valný sjezd strany. Sjezd v Praze znovu jednal o koncentraci stran a vyslovil názor, že je neuskutečnitelná. Účastníci se shodli, že je prospěšnější, aby strana sílila pomalu, ale zato solidně. V souvislosti s volební kampaní se delegáti zabývali i úlohou žen. Bylo rozhodnuto ženy získat a organizovat je.[23] Politická agitace strany měla v předvolební kampani požadovat především ozdravení samosprávy.

26. 1. 1907 obdržela císařovu sankci volební reforma. Před realistickou stranou vyvstalo předvolební klání. Koncem ledna 1907 Jiskra s uspokojením konstatovala, že vznikají nové organizace. 17. 2. 1907 byl do Tábora svolán do hotelu u Setun-

21) Jiskra, roč. IV, č. 36, 5. 9. 1906, s. 1.
22) Tamtéž.
23) Vliv žen doma na muže v otázkách volby nebyl hodnocen příznivě. Ženy dokázaly často zvrátit rozhodnutí svých mužů.

ských krajinský organizační sjezd české strany pokrokové. Byl položen základ ke krajinské organizaci z organizací benešovské a táborské, z nich byl zvolen výbor okresní organizace.Ten měl právo kooptovat důvěrníky z jednotlivých měst volebního okresu. Užší výbor měl 5 členů, rozšířený o důvěrníky 14 členů. Předsedou byl zvolen JUDr. Fr. Veselý z Benešova, místopředsedou Kamil z Nagy, jednatelem redaktor A. Čarek, pokladníkem obchodník z Benešova Fr. Pokorný, zapisovatelem adj. E. K. Krejčí z Třeboně. O místních organizacích referoval okresní tajemník Kamil Harmach. Bylo rozhodnuto, aby každý okres měl svoji organizaci a síť důvěrníků. Delegáti rovněž rozhodli postavit kandidáta do voleb do říšské rady. Bylo doporučeno, aby členové strany vstupovali do spolků a působili v nich, aby působili mezi venkovským lidem i v samosprávě. Práce se měla zaměřit na kulturu, samosprávu a národohospodářství. Sjezd doporučil vydat brožuru proti agrárnické agitaci,[24] brožuru o Slovácích, postavit kandidáty ve všech volebních okresech. Na Sedlčansku byl za kandidáta navržen K. Harmach. Jednání sjezdu bylo hodnoceno jako zdařilé.

Jiskra žila se stranou. Koncem roku 1906 se mohla vykázat úspěchy. V říjnu 1906 zahájila vydávání knihovničky Jiskry. Jako první číslo vyšla brožura od J. Švehly Ústí Sezimovo. Přibylo předplatitelů, jako list byla uznávána. Zvýšil se náklad novin, nepotřebovala již finanční příspěvky. Přesto první číslo Jiskry roku 1907 oznámilo zdražení listu. Redakce to zdůvodnila: *„Chceme obohatit list pravidelnými politickými úvahami a hlídkami, rozšířiti všeobecnou část, která dosud ustupovala místním rubrikám."*[25] Úvodník volal všechny k poctivé práci na národní věci, k boji proti lhostejnosti a rezignaci. Jiskra publikovala vysvětlující článek dr. Herbena Kdo jsou realisté a oznámila, že se zapojí do volební kampaně. Volební ruch lze na stránkách listu dobře sledovat. Byla oznámena jména kandidátů do říšské rady. Ve venkovském volebním okrese Tábor - Mladá Vožice - Soběslav kandidoval Emanuel K. Rosol, učitel z Nuslí. 17. 3. 1907 konal své první voličské schůze v Plané nad Lužnicí a v Měšicích. Za městský volební okres byl prohlášen kandidátem JUDr. Václav Bouček, advokát z Prahy. Své předvolební vystoupení měl 7. 4. v Táboře na Střelnici. Ani jeden z těchto kandidátů v květnových volbách neuspěl. Z realistické strany získali mandáty pouze T. G. Masaryk, byl zvolen v užší volbě za městský okres Rožnov - Vsetín, a profesor Fr. Drtina, zvolený též v užší volbě za městský okres Hradec Králové.

K výsledkům voleb svolala strana 1. 6. 1907 do Typografické besedy v Praze veřejnou schůzi lidu. O výsledku všeobecných voleb do říšské rady referoval JUDr. Bouček, o úkolech českých zástupců na říšské radě prof. Fr. Drtina. Hned následující den se sešel sjezd důvěrníků strany v Praze. Zde měl zásadní referát opět T. G. Masaryk. Znovu byla na programu organizace strany a její politické působení. Výsledkem čtyřhodinového jednání bylo vyslovení kladného postoje k myšlence společného klubu českých poslanců na říšské radě, proklamováno, že musí dojít k revizi ústavy, k rekonstrukci říše ve smyslu federativním. Konečným cílem byla politická samo-

24) Realistům se zdála *„nezřízená"*.
25) Jiskra, roč. V, č. 1, 3. 1. 1907, s. 1.

statnost Čech v rámci moderního Rakouska. Byla nastolena otázka zemských voleb. V souvislosti s tím byl znovu diskutován vztah strany ke stranám jiným a činnost říšských poslanců strany ve společném klubu. Zajímavým usnesením bylo rozhodnutí kooptovat do výboru ženu, aby tak strana veřejně demonstrovala poměr k ženské otázce. Byl zvolen nový výkonný výbor, jehož úkolem bylo věnovat pozornost organizaci strany a finančnímu zajištění její činnosti. Sjezd rozhodl o ročním příspěvku 2 K na člena. Bylo doporučeno částku rozložit po měsíčních výběrech. K této povinnosti člena se přistoupilo dost přísně, protože člen se o placení musel starat sám. Určitá finanční částka z členských příspěvků se posílala okresním jednatelům, ti si mohli pak menší obnos ponechat ke krytí běžných výloh. U funkcionářů se zdůrazňovala především práce a ne titul. Člen byl také povinen alespoň 1x za čtvrt roku se dostavit do organizační schůze. Pokud by nechodil, neměl ve straně co dělat. Strana počítala jen s lidmi, kteří pracovali pro věc se zápalem a nadšením.

V duchu sjezdového usnesení strana rozšiřovala své působení. Z podnětu výkonných výborů české strany pokrokové v Táboře a v Německém Brodě byla na 16. 6. 1907 svolána důvěrná schůze všech stoupenců strany z oblasti měst Černovice, Červená Řečice a Pelhřimov do hotelu Mašát v Pacově. Cílem bylo vytvořit novou organizaci. Organizačním pracovníkem pro tuto oblast byl Ferdinand Pakosta. Na sjezd se dostavilo kolem 300 účastníků a byl nazván sjezdem venkovské inteligence. Zahájil ho farář Kamil z Nagy, který také vystoupil k tisku. Zde rekapituloval činnost Jiskry. Hlavní referát přednesl red. Času Ladislav Kunte z Prahy. Problémem stále zůstávala činnost všech členů, ne jen jednotlivců, na nichž ležela převaha práce.

Centrum činnosti se přesunulo do Pacova, kde vznikla nová organizace. Současně zde bylo ustaveno Pokrokové sdružení a pro lepší propagaci myšlenek doporučeno spojení s odbočkami Národní jednoty pošumavské. Organizace rozšířila působení i na Kamenicko.

V důsledku těchto změn o prázdninách změnila svou tvář i Jiskra. Nově se tiskla hlavička listu, filiální redakce pracovaly v Benešově, Písku, Pacově, Třeboni a Jindřichově Hradci. Objem listu se rozšířil. Znovu se změnilo vedení Jiskry. Od 17. 7. 1907 se vydavatelem a zodpovědným redaktorem stal Josef Ležák. Jiskra měla v Táboře 300 pravidelných odběratelů.

Byla už známým listem. Určitou kuriozitou je zpráva redakce, že obdržela pohlednici, která byla poslána až z Ameriky. Byl na ní zachycen čtenářský kroužek, v němž jeden účastník držel v ruce Jiskru. Redakce tvrdila, že v říjnu 1907 byly tyto noviny nejrozšířenějším tiskem v jižních Čechách a odebíraly se hodně i mimo ně. Proklamovala, že Jiskra není úzkoprse stranická, že je otevřena všem pokrokovým názorům.

Příprava k zemským volbám si vynutila další sjezdy okresních organizací real. strany.[26] Na pořadu dne byly volby do zemského sněmu, organizace a tisk strany. Jiskra se pravidelně a podrobně věnovala zpravodajství z Pacova, kde hnutí začínalo. V Táboře už probíhala čilá práce. Od října 1907 byly pravidelně pořádány schůze

26) Sjezdy se konaly 7. 7. 1907 v Německém Brodě, 6. 10. 1907 opět v Německém Brodě z volebních okresů 33, 63, 64.

každý 1. a 3. čtvrtek v měsíci v hotelu u Nových. Předsedou organizace byl zvolen farář Kamil z Nagy, místopředsedou profesor Antonín Turek, pokladníkem adj. Bedřich Mates a jednatelem redaktor Jiskry Josef Ležák. Na období zima 1907 - jaro 1908 začala organizace připravovat cyklus přednášek na venkově. Nezapomínalo se ani na události v zahraničí. Např. na říjnové schůzi strany[27] přednášel profesor Karel Velemínský o Rusku. Pozornost byla obrácena i k podchycení živnostníků.

Koncem roku vzrušily čtenáře události na Slovensku. Jiskra uveřejnila článek o událostech v Černové.[28] Politický klub strany svobodomyslné a táborský Sokol pozvali faráře Andreje Hlinku, aby v Táboře přednášel o Slovensku. Ten 18. 11. ještě přednášel v Třeboni, ale přednášku v Táboře již nestihl, protože byl zatčen. A tak vzdělávací odbor Sokola a Slovenský kroužek uspořádaly 7. 12. 1907 ve velkém sále sokolovny Slovenský večer. O útisku Slováků přednášel spisovatel a velký znalec Slovenska Karel Kálal, byl připraven bohatý kulturní program. Čistý výtěžek byl určen Slovákům. Organizace české strany pokrokové věnovala na slovenské sirotky 17 K.

Realistická strana nepatřila ke stranám s velkým počtem členů. Přesto má své nezastupitelné místo na české politické scéně. Její členové odvedli už v počátcích kus poctivé práce na politickém uvědomování lidí, na poli kulturním i výchovném. Důsledně bojovali s klerikalismem. Dá se říci, že i táborská Jiskra má velkou zásluhu na rozšíření organizace strany a na propagaci jejích myšlenek.

27) Schůze se konala 19. 10. 1907.
28) Jiskra, roč. V, č. 46, 6. 11. 1907, s. 1, čl. Krvavá ironie.

Příloha I.

Přehled akcí strany (na základě oznámení Jiskry)

Tábor	krajinské sjezdy a jiná zasedání
1904 24. 4. důvěrná schůze organizační a pracovní	
1905 8. 10. důvěrná schůze	1905 6. 1. schůze zem. rádců Praha 26. 5. schůze výk. výboru Praha 25. 6. 1. krajinský sjezd v Německém Brodě 28. 9. 2. krajinský sjezd v H. Králové 3. 12. krajinský sjezd na Kladně 12. 12. krajinský sjezd v Kolíně 17. 12. schůze zemských rádců a důvěrníků v Praze
	1906 21. 1. ustavující valný sjezd české strany pokrokové v Pardubicích 22. 7. plenární schůze výk. výboru v Pardubicích 8. 12. sjezd důvěrníků v Praze
1907 17. 2. krajinský organizační sjezd	1907 2. 6. sjezd důvěrníků v Praze 16. 6. organiz. sjezd v Pacově 7. 7. schůze okres. výk. výboru v Něm. Brodě 6. 10. pracovní sjezd okresní org. v Něm. Brodě

POČÁTKY PROTIFAŠISTICKÉHO NEKOMUNISTICKÉHO ODBOJE V TÁBOŘE

Václav Krůta

Už před více než třemi desetiletími provedl Oldřich Sládek syntézu tehdejších znalostí o odboji v jižních Čechách, když publikoval svoji práci Krycí heslo: Svoboda.[1] Opíral se o rozsáhlý vzpomínkový materiál shromažďovaný tehdy orgány komunistické strany a dnes uložený ve Vojenském historickém archivu v Praze. Bohužel organizovaný sběr vzpomínek v sedmdesátých letech ustal a po dva a třiceti letech musíme konstatovat, že dnes nemáme k dispozici pro studium tehdejších dějů o mnoho více materiálů, jež v tomto případě můžeme nazývat prameny, než měl O. Sládek. Nemáme jich větší množství ani k nekomunistickému odboji, jejž autor tehdy shrnul v kapitole Exkurz o nekomunistickém odboji. A tak se při úmyslu proniknout k pravdě tehdejšího života musíme opírat o tentýž pramenný materiál. Oproti O. Sládkovi jen s tím rozdílem, že se soustředíme na protifašistický odboj nekomunistický a nemusíme se přitom omezovat tezí, že komunistický odboj byl rozsáhlejší a důležitější a měl „*vedoucí roli*". Dlouhou řadu otázek, které stály už tehdy před O. Sládkem, nezkrátíme, protože ti, kteří mohli znát odpověď, už nejsou mezi živými.

Podle pozdější nacistické žaloby, použité v procesu německého Lidového soudu v Berlíně proti jihočeským odbojářům, přijel v červenci 1939 z Prahy do Českých Budějovic bývalý divisní generál Hugo Vojta a v důvěrném rozhovoru svěřil svému kolegovi, který byl dosud ještě vojákem z povolání v tehdy likvidované Československé armádě, brigádnímu generálu Václavu Volfovi, že se zabývá výstavbou ilegální armády a vyzval ho, aby se generál Volf na této činnosti spolupodílel.[2] Lze se vmyslet do jednání zatčených německou tajnou státní policií (gestapem), kteří vyslýchajícím přiznávali jenom nejnutnější a snažili se zmenšit své činy včetně zkrácení doby, po kterou v odboji byli zapojeni. My víme, že ve skutečnosti gen.

1) Oldřich Sládek, Krycí heslo: Svoboda (Hnutí odporu v jižních Čechách). České Budějovice 1967.

2) Z praktických důvodů jsme nuceni odhlížet od změn ve vojenských hodnostech v průběhu doby, jíž se naše zkoumání týká. Pokoušíme se používat nejvyšší hodnosti, ale jsme si vědomi, že možná v některých případech neznáme hodnost - udělenou in memoriam - opravdu nejvyšší. Hodnosti účastníků nejsou v naší práci opravdu nejpodstatnější, a proto se dovoláváme pochopení laskavého čtenáře.

V. Volfovi uhrání tříměsíčního zpoždění oproti skutečnosti - neboť k setkání generálů došlo v dubnu - v boji o jeho život a dokonce ani o prodloužení života nepomohlo.

Gen. Vojta při rozmluvě se svým českobudějovickým kolegou gen. Volfem věděl, o čem mluví. Byl totiž zemským velitelem tajné podzemní vojenské organizace, která v době, kdy získával pro spolupráci gen. Volfa, ještě nenesla ten název, který získala na konci června nebo začátkem července: Obrana národa.[3)]

Organizace, kterou označujeme jako Obrana národa, vznikla brzy po obsazení Čech a Moravy německým vojskem a vyhlášení tzv. protektorátu. Zpočátku ji tvořili pouze vojáci a teprve postupně, jak se vojáci organizovali, začleňovali do struktur i civilisty. Obrana národa měla hierarchické vojenské členění. Nejvyšší velení tvořili výhradně vysocí důstojníci z ministerstva obrany a generálního štábu bývalé Československé armády, jež po Mnichovu musela být na přání Německa zrušena. Nacisté díky vojenskému schematismu brzy zjistili, že *„zrcadlí činnost ON činnost vojenské moci v bývalé ČSR. V čele stálo ústřední velení jako vrchní vojenské velitelství se svým vrchním velitelem, náčelníkem štábu a adjunktatůrou. Štáb rozděloval se na čtyři oddíly vyšších vojenských jednotek (I. oddělení - organizační, II. oddělení - aktivní špionáž a obrana špionáže, III. oddělení - operační, IV. oddělení - materielní a zásobovací). Jako zvláštní oddělení byly ještě sanitní a správní referáty, financování a technická zpravodajská služba (vysílačkový a kurýrní aparát). Pod ústřední velitelství spadala vojenská zemská velitelství pro Moravu a Čechy a samostatné velitelství pro obvod Velká Praha, které byly rozčleněny obdobným způsobem jako ústřední velitelství. Po zemských velitelstvích následovala velitelství okruhů /krajů/, která byla následovníky bývalých divizních štábů, okresní velitelství, nakonec posádková, praporní a rotní velitelství. Okruhové velitelství mělo svého velitele okruhu (divizního generála), jednoho zástupce jako náčelníka štábu, jednoho pobočníka, jednoho zpravodajského důstojníka, jednoho sanitního důstojníka, jednoho telegrafního důstojníka a jednoho materielního důstojníka. Úkolem okresních velitelství bylo sestavit z vycvičených vojáků podle jejich místní příslušnosti pochodové roty, dělostřelecké oddíly, hospodářské a sanitní skupiny a tyto sloučit v prapory. Místní velitelství měla sestávat mimo velitele z jednoho pobočníka, jednoho zpravodajského pomocníka, několika spojovacích pomocníků, jednoho sanitního důstojníka a jednoho hospodářského pomocníka, kterému podléhalo materielní zabezpečení. Úkolem místních velitelství bylo vytvoření čet a skupin a tyto formovat v roty.“*[4)]

I když to není tak docela pravda ve všech případech, přesto německé závěry zhruba odpovídaly. Organizace měla být jasná a blízká a tak *„...konečným cílem bylo zřídit tolik okrsků, kolik bylo politických okresů. V soudních okresech a jednotlivých osadách byla zřízena místní velitelství. Organizace byla rámcová, takže poslední velitel měl mít tři až pět spolehlivých lidí.“*[5)]

Předpokládáme, že gen. Vojta nemusel v rozhovoru svému českobudějovickému kolegovi gen. Volfovi nijak obšírně vysvětlovat a zdůvodňovat ideu ilegální organizace. Tou bylo rozumí se obnovení samostatného československého státu, nacisty rozbitého a násilně obsazeného. Oba důstojníci si určitě dobře rozuměli.[6)]

Brigádní generál Václav Volf byl od roku 1936 u 5. dělostřelecké brigády v Českých Budějovicích. Narodil se 17. 1. 1893 v Máslojedech u Hradce Králové. Po pěti třídách královéhradeckého gymnázia absolvoval v roce 1913 rakouskouherskou kadetku a stal se vojákem z povolání. Už krátce po zahájení první světové války, totiž v září 1914, byl zajat u Rávy Ruské a v roce 1916 vstoupil do Srbské legie. Na počátku osmnáctého roku se dostal do Francie, kde sloužil u pěšího pluku 21 francouzských legií. V závěru války byl velitelem baterie dělostřeleckého pluku italských legií. Měl tedy značné vojenské zkušenosti. A protože byl člověk inteligentní, stoupal po žebříku vojenských hodností a funkcí bez zaváhání. V maďarské válce v roce 1919 byl velitelem oddílu, pak bratislavského úseku a nakonec zástupcem dělostřeleckého velitele západní slovenské skupiny gen. Mittelhausera. Jako jeden z prvních absolvoval v době míru vysokou válečnou školu, působil na ministerstvu obrany, nasbíral pedagogické zkušenosti při vyučování na vojenské akademii. Jako dobrý a perspektivní voják a velitel byl v roce 1930 přidělen k 5. dělostřeleckému pluku v Českých Budějovicích a posléze velel tamější dělostřelecké brigádě. Jeho služební hodnocení byla vždy perfektní.[7)] Profesní zkušenosti a výsledky, jež vojáci na ministerstvu národní obrany v Praze znali, opravňovaly k předpokladu, že gen. Volf je ten pravý člověk na funkci velitele kraje České Budějovice s okresy České Budějovice, Tábor a Písek formující se podzemní armády. Gen. Volf také nadřízeného gen. Vojtu nezklamal a funkci přijal.

Gen. Volf ustanovil velitele jednotlivých okresů: plk. Karla Klapálka pro České Budějovice,[8)] plk. Cyrila Pazderu pro Tábor a plk. Jana Hubáčka pro Písek.[9)] S každým z nich zvlášť osobně hovořil. Pplk. K. Klapálka vyzval ke spolupráci při rekva-

3) *„... "Vojenské vedení". Tento název vztahoval se z počátku také na celou organizaci a asi v červenci 1939 ustoupil názvu Obrana národa, ojediněle též Národní odboj."* To se doslova říká v obžalobě vypracované vrchním státním návladním německého Lidového soudu v Berlíně na Štěpána Adlera, Vladimíra Miklendu, Jana Bínu, Jindřicha Rohna, Miroslava Schäferlinga, Františka Fraňka, Václava Jíru, Františka Rause, Karla Divinu, Zdeňka Svobodu a Vladimíra Václava Kadeřávka, kteří byli souzeni nacistickým Lidovým soudem v Berlíně 2./3. 12. 1940 - Vojenský historický archiv v Praze (dále jen VHA Praha), 308-56-2. Český výtah z této obžaloby nese název Původ, výstavba a účel organizace Obrana národa ze dne 15. 10. 1941 a je uložený ve VHA Praha, 308-33-2.

4) Rozsudek německého Lidového soudu v Berlíně nad Josefem Taclem, Františkem Přibylem, Zdeňkem Tvrzem, Karlem Zadinou a Josefem Totuškem ze 17. 12. 1941 - VHA Praha, 308-56-2.

5) Vojenská ilegální organizace Obrana národa. Zpráva div. gen. Kudláčka ve VHA Praha, 308-28-1, s. 76.

6) V té době divizní generál a později in memoriam armádní generál Hugo Vojta pocházel z Tábora, kde se narodil 11. 4. 1885, takže to nebyla docela náhoda, že jel do Tábora ustanovit divizního velitele. Jeho osobní spis (VHA Praha, Kvalifikační listina) představuje vojáka skvělých lidských a odborných vlastností. Už v roce 1925 se stal zemským vojenským velitelem dělostřelectva v Košicích, od roku 1930 v Bratislavě. Ještě než odjel 27. března 1939 s posledním transportem Čechů ze Slovenska, tak prý prohlásil, že armáda musí do podzemí. Stal se jedním ze zakladatelů Obrany národa a prvním zemským velitelem pro Čechy. Byl zatčen 13. 2. 1940 a popraven v prvním stanném právu 28. 9. 1941 v Praze - Ruzyni. Jeho medailonek napsal Zdeněk Vališ, Divizní generál Hugo Vojta. Vojenské rozhledy 5, 1994, s. 146-148. Kvalifikační listina arm. gen. H. Vojty ve VHA Praha.

7) VHA Praha, Kvalifikační listina brig. gen. Václava Volfa.

8) Armádní generál Karel Klapálek se narodil 26. 5. 1893 v Novém Městě nad Metují, okres Náchod. V roce 1940 emigroval a velel československým jednotkám na Středním východě a v SSSR. Zemřel 18. 11. 1984 v Praze. O Klapálkovi mj. Pavel a Zdeněk Hrabicovi, Muž, který velel mužům. Životní příběh armádního generála Karla Klapálka, Praha 1988.

9) Plk. Jan Hubáček se narodil 7. 5. 1891 v Putimi, okres Písek. Bydlel v Písku, Hálkova ulice č. l. Obžaloba a rozsudek německého Lidového soudu v Berlíně 24. 6. 1942 v AMV Praha, 141-224-12 až 16.

lifikačním kurzu, pořádaném pro důstojníky v obchodní akademii v Českých Budějovicích, plk. C. Pazderu a plk. J. Hubáčka navštívil ve městech, kde působili. Při setkání jim vysvětlil ideu organizace a formálním gestem, totiž rukoudáním, je přijal za členy. Plk. K. Klapálek se stal nejen velitelem okresu České Budějovice, ale také prvním zástupcem gen. V. Volfa a tím i náčelníkem štábu kraje. Svým osobním pobočníkem ustanovil gen. Volf škpt. Václava Fráňu. V. Fráňa byl od 15. 4. 1939 na řádné dovolené na neurčito, měl osobní auto a s gen. Volfem jezdil do Prahy, do Písku, Tábora a zřejmě i na jiná místa, jak si to žádaly velitelské generálské povinnosti. V. Fráňa pocházel z Malé Vísky v okrese Klatovy, kde se narodil 21. 3. 1905. Absolvoval reálku v okresním městě a rozhodl se pro životní kariéru vojáka. Po hranické vojenské akademii prošel aplikovanou školou pro dělostřelce v Olomouci a od 3. 11. 1937 byl zapsán jako posluchač Vysoké školy válečné v Praze. Válka však zamíchala všemi kartami. 1. 12. 1938 mu bylo svěřeno velení 8. baterii u 5. děl. pluku v Českých Budějovicích. Civilní místo po nuceném odchodu z armády získal na Okresním úřadu v Českých Budějovicích.[10)]

Jako svého zástupce a náčelníka štábu ustanovil gen. Volf škpt. Antonína Handschuha.[11)] A. Handschuh byl jen o málo mladší než gen. Volf. Narodil se 4. 6. 1892 v Myslicích v okrese Klatovy, po gymnáziu absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě a dělostřeleckou školu v Olomouci a od roku 1924 působil u děl. pl. č. 5 v Českých Budějovicích. Od prosince 1937 byl přidělen u dělostřelecké brigády jako pobočník gen. Volfa. Generál se na něho tedy mohl zřejmě spolehnout. Škpt. A. Handschuh byl na počátku července 1939 přidělen k vládnímu vojsku do Prahy,[12)] ale do Českých Budějovic jezdil pravidelně každý týden k rodině. Působil tedy jako spojka mezi zemským velitelstvím v Praze a krajským velitelstvím v Českých Budějovicích.

Pamětníci nepřeháněli později, tzn. po válce, ve svých vzpomínkách, když stanovili datum schůzky generálů Vojty a Volfa v Českých Budějovicích na duben 1939. Je známo, že ustavující schůzky zakladatelů organizace vojenského odboje se uskutečnily v březnu 1939 a že moravské zemské velení má počátek ve schůzce S. Ingra s gen. Všetičkou v Brně 6. dubna 1939.[13)] Po ustavení zemských velitelství musela být v návaznosti postavena krajská (oblastní) velitelství.

Asi za čtrnáct dní po návštěvě gen. Vojty v Českých Budějovicích se vydal gen. Volf do Prahy. Na ministerstvu národní obrany hovořil s pplk. Kazdou, jenž patřil ke štábu zemského velitele pro Čechy a na kterého se měl podle instrukce gen. Vojty v případě potřeby obracet.[14)] Ač neexistuje nic, podle čeho bychom mohli

10) Srovnej s VHA Praha, Kvalifikační listina škpt. děl. Václava Fráni v AMV Praha, 141-281-1.

11) Jaroslav Ryšavý v elaborátu Kronika činnosti Obrany národa - kraj České Budějovice - Tábor, který je společně s dalšími jeho pracemi uložen ve VHA Praha, Domácí odboj 37-18, dává na první místo mezi spolupracovníky gen. Volfa kpt. děl. Václava Fráňu. Držíme se tohoto řešení, i když německá žaloba a poté rozsudek o Fráňovi nemluví a funkci pobočníka konstatují u A. Handschuha - srovnej AMV Praha, 141-281- 2 resp. 1.

12) Osobní data ze soudního spisu nacistického Lidového soudu v Berlíně, uloženého v AMV Praha, 141-281-1.

13) Psal o tom podrobněji Václav Kural, Obrana národa mezi 15. březnem a 1. zářím 1939. Historie a vojenství 1970, s. 346-385.

rekonstruovat jejich rozhovor, můžeme předpokládat, že generál Volf informoval pplk. Kazdu o rozdělení kraje na tři okresy, a sice České Budějovice, Písek a Tábor, včetně personálního obsazení velitelů, o získání spolupracovníků a o rozdělení funkcí ve štábu krajské organizace. Zpravodajským a spojovacím důstojníkem ustanovil škpt. Miroslava Chlajna. Výzbrojním důstojníkem byl mjr. děl. Jaroslav Hlaváček, motorová vozidla měl na starosti kpt. děl. Václav Fráňa.

Pplk. Kazda zřejmě s postupem gen. Volfa souhlasil. Sdělil mu také heslo, nutné pro styk mezi nejvyššími představiteli organizace v době, kdy organizace teprve vznikala a kdy o sobě jednotliví představitelé ještě nevěděli; tehdy to bylo heslo Vltava, jak také gen. Volf po svém zatčení řekl německým vyšetřovacím orgánům, pro něž to ovšem nebyla v té době žádná novinka.[15)] Nakonec pplk. Kazda gen. Volfovi odporučil, aby jakékoli další otázky řešil s jiným členem zemského štábu, totiž pplk. Rešem.[16)]

Hned musíme připomenout, že doba před i po 15. březnu 1939 byla pro vojáky nejistá. Československá armáda se rozpouštěla, několik tisíc důstojníků měnilo zaměstnání. Ne každý měl odsloužená léta, aby mohl nastoupit penzi. Mnozí nečekali, až co jim opatří armáda a sháněli si zaměstnání sami. Bylo velmi obtížné nalézt dobře placená zaměstnání a zachovat si sociální statut, na jaký byli důstojníci zvyklí. V této atmosféře bylo těžké ustavit podzemní organizaci, která by byla personálně stabilní, což zase znamenalo spolehlivá a výkonná.

Spolehlivý spolupracovník gen. Volfa, škpt. Antonín Handschuh, ostatně před válkou Volfův osobní pobočník, byl povolán na inspektorát vládního vojska; na počátku července nastoupil do přeškolovacího kursu a odjížděl vždy na celý týden do Prahy.

Kpt. gšt. Miroslav Chlajn, jmenovaný gen. Volfem náčelníkem štábu, přičemž byl zároveň zpravodajským náčelníkem, opustil v červenci likvidaturu 5. divize v Českých Budějovicích a nastoupil do nově zřizované funkce tiskového důvěrníka (referenta) na okresním úřadu.

Zřídit síť tiskových důvěrníků se usnesla protektorátní vláda už ve své schůzi 29. března 1939. Oficiálně to bylo Němcům vysvětlováno potřebou sjednocení tiskové

14) Pplk. gšt. Josef Kazda se narodil 21. 6. 1896 ve Kbelnici, okres Jičín. Po vyšším gymnáziu v Jičíně se rozhodl stát se vojákem z povolání. Prošel rakouským dělostřeleckým učilištěm v Traiskirchenu. Po absolvování válečné školy v roce 1927 a letech praxe zakotvil v roce 1937 na generálním štábu Československé armády jako přednosta všeobecné skupiny (3. oddělení). V Obraně národa se zúčastnil v zemském štábu Čechy. Gestapo jej zatklo 6. 2. 1940. Srovnej VHA Praha, Kvalifikační listina pplk. gšt. Josefa Kazdy.

15) Gestapo to vědělo od jiných zatčených, např. od plk. gšt. Jana Reše, který to přiznal ve svém výslechu na pražském gestapu 16. ledna 1940 - VHA Praha, Sbírka nacistických procesních spisů československých občanů 74/3, 158 Jan Reš. K heslu bychom chtěli poznamenat, že správně asi znělo Vltavo - Jak mám tě rád. K tomu srovnej naši poznámku 21) ve studii První garnitura podzemní vojenské organizace Obrana národa na Berounsku. Minulostí Berounska 2, 1999, s. 187 - 239.

16) Brig. gen. in memoriam Jan Reš se narodil 4. 12. 1896 v Plzni. Tam vychodil vyšší gymnázium a na počátku první světové války byl odveden do armády. V roce 1916 upadl do ruského zajetí, vstoupil do legií. V létě 1917 byl přemístěn do Francie a válku ukončil na místě velitele roty v čs. střel. pl. 21. Zůstal v armádě, absolvoval vysokou válečnou školu v Paříži a od roku 1930 byl na generálním štábu, kde se stal o rok později přednostou organizační skupiny II/1 odd. V Obraně národa byl členem štábu zemského velitele pro Čechy. Byl nacisty popraven 19. 8. 1942 v Berlíně. Srovnej VHA Praha, Kvalifikační listina brig. gen. Jana Reše.

dozorčí služby a jejího provádění v jednotlivých okresech. Ve skutečnosti sledovali hlavní aktéři, zastoupení přednostou tiskového odboru ministerské rady protektorátní vlády dr. Z. Schmoranzem, vybudování účinné zpravodajské sítě, jež by shromažďovala a dodávala zpravodajské informace předsedovi protektorátní vlády ing. Eliášovi a vedení domácího a zahraničního odboje. Aparát tiskových důvěrníků tvořili z velké části profesionální vojenští zpravodajci.

Z Českých Budějovic byl do kurzu uspořádaného ve dnech 13. až 15. července 1939 v Praze povolán kpt. gšt. Miroslav Chlajn, z Jindřichova Hradce kpt. František Topka, z Písku mjr. Adolf Černý, ze Strakonic mjr. gšt. Stanislav Mašek a z Tábora mjr. Václav Stojánek. Mjr. gšt. Stanislav Weis z Ústředí tiskové dozorčí služby v Praze přednášel pro šest desítek přítomných ve Štefánikově domě v Praze o formách ilegální práce a o způsobech získávání a předávání zpráv, které měli referenti dodávat Z. Schmoranzovi, O. Svobodovi, A. Barešovi nebo jemu. Každý z účastníků kurzu dostal šifrovou značku, pod kterou pak posílal do ústředí své zprávy. Tak M. Chlajn používal přidělené krycí označení B - 3, F. Topka B - 7, A. Černý B - 16, S. Mašek B - 19 a V. Stojánek B - 21.

Schmoranzova skupina tiskových důvěrníků neunikla pozornosti gestapa. Následkem zrady jednoho z účastníků kurzu ve Štefánikově domě v Praze, totiž náhradníka tiskového důvěrníka v Poličce nad Metují V. Mehnerta, který gestapu prozradil vše, co o věci věděl, podniklo gestapo velkou zatýkací akci. 25. 8.1939 zatklo ve Zlínu Z. Schmoranze a jeho nejbližší spolupracovníky S. Weisse, O. Svobodu a F. Vítovce.[17] S nimi i kpt. gšt. M. Chlajna, mjr. A. Černého. O den později byl zatčen také mjr. gšt. S. Mašek, mjr. V. Stojánek a kpt. F. Topka.[18]

Chlajnovo místo náčelníka štábu a zástupce velitele v krajské organizaci Obrany národa zaujal škpt. Josef Jirsa, kterého do organizace získal hned v květnu při rekvalifikačním obchodním kurzu v Českých Budějovicích plk. K. Klapálek a sám kpt. M. Chlajn.[19]

Také mjr. děl. Jaroslav Hlaváček, kterého gen. Volf ustanovil namísto kpt. Chlajna zpravodajským důstojníkem a kromě toho také výzbrojním náčelníkem ve svém krajském štábu, nastoupil od 1. 9. 1939 na úřednické místo na Městském úřadu v Ra-

17) O Schmoranzově síti tiskových důvěrníků se zmiňuje ve svých pracích Jaroslav *Koutek*: Tichá fronta. Praha 1985, s. 48; A národ se bránil (K historii českého nekomunistického odboje v letech 1939-1945). Praha 1987, s. 47-49.

18) Kpt. gšt. M. Chlajn byl odsouzen nacistickým Lidovým soudem v Berlíně společně s mjr. A. Černým, mjr. V. Stojánkem a škpt. F. Topkou a ještě s jinými 12. 12. 1941 a kromě mjr. V. Stojánka, který dostal 8 let vězení, byli ostatní odsouzeni k 3 rokům vězení. Kromě škpt. F. Topka ani jeden vězení nepřežil. Škpt. V. Stojánek zemřel 14. 6. 1944 v Mírově. Ovšem i škpt. F. Topka, kterého propustili domů těžce nemocného 16. 4. 1943, zemřel doma brzy po propuštění, totiž 12. 7. 1943. Jedině mjr. gšt. S. Maška se nacistům nepodařilo usvědčit.
Úplně na závěr považujeme za nutné ještě zmínit, že po válce nařknul mjr. gšt. Vladimír Šoffr škpt. F. Topku z toho, že byl propuštěn proto, že slíbil spolupracovat s nacisty. Nactiutrhání V. Šoffra není třeba ani v tomto bodě věřit, jako mu nevěřila tehdejší kárná komise, jež se tím zabývala. Srovnej s VHA Praha, 308-33-2 a DO-DO.

19) Škpt. Josef Jirsa se narodil 27. 1. 1899 v Trutnově. Bydlel v Českých Budějovicích, Puherova ulice č. 967. K 1. 9. 1939 nastoupil civilní zaměstnání vrchního tajemníka u Městského úřadu v Netolicích. Srovnej s obžalobou vrchního státního zástupce pro německý Lidový soud v Berlíně v AMV Praha, 141-224-11.

dotíně. Narodil se 1. 8. 1895 v Kobylech v okrese Turnov. Měl zemědělskou střední školu, ale v první světové válce musel na ruskou frontu a od té chvíle byl jeho osud typický. V červenci 1916 byl zajat, v květnu 1917 se stal příslušníkem československých legií a po návratu do vlasti zůstal v armádě. Sloužil u 5. děl. pl. v Českých Budějovicích, od 1. 10. 1937 byl velitelem náhradního oddílu. Po odchodu z armády dostal místo tajemníka na Městském úřadu v Českých Budějovicích.[20]

Plk. Cyril Pazdera, kterého si gen. Volf vybral za velitele okresu Tábor, byl také zkušený vojenský důstojník. Narodil se 3. 3. 1896 ve Vlachově Lhotě v tehdejším okrese Uherský Brod, dnes Zlín. Vystudoval reálku a obchodní akademii a v roce 1915 musel jako jednoroční dobrovolník do rakouskouherské armády a na začátku srpna 1916 šel na ruskou frontu. Už 31. srpna 1916 byl však zajat. Vstoupil do legií a když pro něho sibiřská anabáze skončila, měl už hodnost kapitána. Zůstal v armádě, v roce 1937 byl povýšen na plukovníka a od roku 1938 mu byla svěřena funkce velitele 52. děl. pl. v Táboře.[21]

Nebylo až tak nesnadné, aby velitel pluku získal své podřízené pro věc odboje. Třebaže intenzitu pocitů zklamání a hořkosti z průběhu podzimních událostí 1938 a březnových 1939 pociťoval a prožíval každý voják trochu jinak, měl téměř každý - výjimky jistě byly - odhodlání něco pro nápravu stavovské cti udělat. Někteří příležitost sami hledali, jiní se jí chopili, když jim byla nabídnuta. A protože se důstojníci mezi sebou navzájem znali, neomezil se příliv členů ať už skutečných anebo potencionálních na zástupce jenom jednoho pluku, ale do organizace přibývali i příslušníci jiných jednotek. A tak plk. Pazdera snadno získal pro věc svého zástupce pplk. Josefa Březinu, mjr. Vojtěcha Pertla, mjr. Antonína Szafrana, mjr. Františka Rešla, škpt. Jana Novotného, kpt. Aloise Bočka, kpt. Jana Vytřísala, npor. Karla Tuháčka, npor. Františka Tanzera a ještě další.

Schopnosti brzy osvědčil mjr. A. Szafran. Měl otce Poláka, ale matku Češku a narodil se 12. 6. 1892 v Táboře - Čelkovicích. Byl trochu výjimkou mezi svými kolegy důstojníky. V letech 1914-1918 sloužil sice na ruské frontě, ale v rakouskouherské armádě. Nebyl tedy legionářem. Od roku 1933 byl v hodnosti majora a před propuštěním z armády sloužil u 52. děl. pl. v Táboře jako velitel oddílu (roty). Bydlel v Táboře v Údolní ulici č. 1964 a poté, když se musel rozloučit s armádou, dostal zaměstnání u Okresní správy silnic v Táboře.[22]

Ve zdůvodnění rozsudku německého soudu, před kterým později stanul, máme přesně podloženu cestu, jež ho dovedla do odbojové vojenské organizace a jež, myslíme, byla typická pro mnoho dalších vlasteneckých důstojníků. Citujeme: *„Na podzim 1938 po záboru Sudet Říší obžalovaný projevil zjevnou bezradnost a rozmrzelost nad českým hnutím v jižních Čechách. Tyto své počitky sdělil svému veliteli pluku, který se jmenoval plk. Pazdera. Oba při tomto rozhovoru vyvodili, že hnutí za návrat ČSR je schopna zajistit pouze armáda.*

20) Srovnej s VHA Praha, Kvalifikační listina mjr. děl. Jaroslava Hlaváčka a s AMV Praha, 141-281-1.

21) Srovnej s AMV Praha, 141-281-1.

22) Srovnej AMV Praha, 141-225-12 až 20.

Po vzniku protektorátu během likvidace československého 52. dělostřeleckého pluku Pazdera hovořil ve své služební místnosti v kasárnách v Táboře s obžalovaným o nastalé politické situaci. Přitom mu důvěrně sdělil, že důstojníci v Táboře stejně jako v druhých městech protektorátu budou znovu spolupracovat a požádal ho o jeho spolupráci. Szafran se k tomu cítil být připraven a slíbil v této věci za každých okolností zachovat mlčenlivost. Nato mu sdělil Pazdera, že v Táboře byl ustaven okresním velitelem a má na starosti větší oblast; své představené však nesmí znát."[23]

Věty německého rozsudku jsou samozřejmě shrnutím dlouhodobějšího procesu, který trval týdny a jejž umíme časově určit. Už v červnu se plk. Pazdera A. Szafrana zeptal, zda by chtěl pracovat na větším území a pověřil ho, aby věnoval svoji pozornost kromě Tábora také Milevsku, Pelhřimovu a Pacovu. Protože pravděpodobně mjr. Szafran ze skromnosti protestoval, domluvili se oba důstojníci tak, že v Táboře bude s mjr. Szafranem spolupracovat mjr. Josef Březina, k němuž ještě přibyl o něco později škpt. Alois Boček a pro Milevsko může použít mjr. V. Pertla a pro Pacov a Pelhřimov škpt. Jana Novotného, který to tam zná. Mjr. Szafran pravděpodobně se všemi v tomto duchu hovořil a nepochybně získal, i když asi postupně a ne docela bez váhání, od všech souhlas s prací na svěřeném úseku.

Spolehlivě víme, jak to bylo v případě škpt. pěch. J. Novotného. Mjr. Szafran jej dobře znal, sloužili spolu u 52. děl. pluku. Jan Novotný se narodil 8. 5. 1899 v Lejčkově na okrese Tábor. Bydlel v Táboře, Na parkánech č. 745. V armádě získal kvalifikaci jako dělostřelecký pozorovatel, byl kromě toho také telefonním důstojníkem a skončil jako plukovní pobočník. Dostal civilní zaměstnání na Úřadu práce v Táboře.[24] Na konci června 1939 mu mjr. Szafran uložil, aby získal v Pacově někoho důvěryhodného a poté tohoto člověka poučil, aby sehnal další spolehlivé spolupracovníky. Nakolik iniciativní v první chvíli Novotný byl, nevíme, ale jisté je, že v Pacově znal tajemníka městského úřadu a bývalého ruského legionáře Vojtěcha Matiáška,[25] se kterým se seznámil v roce 1937, když město Pacov a některé místní spolky připínaly stuhy na standartu 52. děl. pluku. J. Novotný to měl tehdy na starosti u pluku a s V. Matiáškem, který byl předsedou slavnostního výboru, se spřátelil. Novotný jel začátkem července do Pacova a tam od městského tajemníka Vojtěcha Matiáška, který se zřejmě po Novotného všeobecném zdůvodnění potřeby odboje a V. Matiáškově začlenění do něj jako místního velitele nebránil spolupráci, zjistil, že v Pacově není možné zajistit pro potřeby odboje žádné zbraně, neboť obyvatelstvo je na příkaz Němců odevzdalo a kdyby je prý i někteří měli, tak o tom nebudou hovořit, protože nedůvěřují. Obdobně negativně V. Matiášek, který znal místní poměry, škpt. Novotnému odpověděl na jeho dotaz, jestli nejsou v Pacově rodiny, které

23) Rozsudek nacistického Lidového soudu v Berlíně nad Antonínem Szafranem a Janem Novotným z 5. 6. 1942 v AMV Praha, 141-225-12.

24) Srovnej obžalovací spis proti Antonínu Szafranovi a Janu Novotnému a rozsudek nacistického Lidového soudu v Berlíně nad nimi z 5. 6. 1942 v AMV Praha, 141-225-12.

25) O městském tajemníkovi v Pacově Vojtěchu Matiáškovi, nar. 8. 4. 1889 v Měšicích, okres Tábor informace ve studii Václav Kameník - Václav Krůta, K protifašistickému odboji na okrese Pelhřimov od počátku do roku 1943. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 10, 1999, s. 55-66.

by v důsledku německé perzekuce nepotřebovaly poskytnout nějakou materiální pomoc. Při další návštěvě v Pacově probíral škpt. Novotný s V. Matiáškem, jakým způsobem by odboj mohl kontrolovat dění na poště a ve veřejných úřadech. Když dostal škpt. Novotný od svého velitele plk. Pazdery příkaz, aby vyhledal vhodné místo pro přistávání zpravodajských letadel, tak škpt. Novotný, znalý místních poměrů, po paměti vyznačil na mapě vhodnou přistávací plochu. J. Ryšavý po válce napsal, že místo bylo u Eše tam, kde se silnice Pacov - Eš křižuje se železnicí.[26]

Škpt. Novotný byl určitě obětavý, ale do Pacova bylo z Tábora špatné vlakové spojení, o vesnicích ani nemluvě. Aby mohl všechno zvládnout, zakoupil si v srpnu 1939 motocykl. Peníze na něj dostal od plk. Pazdery a dokonce mu plk. Pazdera přispěl také na benzín.[27] Operativnost škpt. Novotného určitě vzrostla. Víme, že v Červené Řečici osobně získal pro odbojovou činnost tamějšího poštmistra Josefa Kocha.[28]

Rovněž známe, jak to bylo se zapojením do činnosti v ilegální vojenské organizaci tehdy škpt. Aloise Bočka. A. Boček pocházel z Pozořic u Slavkova, kde se narodil 14. 3. 1900. V polovině dvacátých let absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě, 1926 - 1927 aplikační školu pro dělostřelce v Olomouci a další kursy a stal se dělostřeleckým odborníkem. Ke 305. děl. pl. v Táboře přišel v roce 1935. K 28. říjnu 1938 byl povýšen do hodnosti štábního kapitána. Do května 1939 byl zaměstnán u armády a spolupůsobil při likvidaci svého pluku. Později, v roce 1940, se dostal do zahraničí, působil v západní armádě, od roku 1944 v SSSR jako velitel děl. pl. 5 a po válce se stal generálem.[29]

Škpt. Boček, ve svém zklamání pořád ještě plný aktivity, chtěl poté, když se dozvěděl o obsazení Československé republiky nacistickou armádou, uschovat zbraně. *„Než Němci došli, snažil jsem se zajistit nějaké zbraně z kasáren. Navrhoval jsem zbrojnímu důstojníkovi 305. pluku spálení inventáře zbraní, aby bylo možno nějaké zbraně uschovat. Zbrojní důstojník však nechtěl bez velitele pluku nic podniknout. Velitel pluku pplk. Hlavatý po jeho dotazu podobnou věc kategoricky zakázal.*"[30] Gen. Boček uzavírá tuto záležitost: *„Ačkoliv Němci do Tábora došli pro sněhové závěje až 16. 3. odpoledne, nepodařilo se uschovat žádné zbraně ani nic z vojenského materiálu, a to pro briskní zákrok velitele pluku, který podle jeho vlastních slov byl názoru, že veškerý majetek zůstává majetkem protektorátu, že Němci postaví k němu stráže jen pro zajištění.*"[31] Kpt. Boček projevil ještě další aktivitu, když prý s kolegou pplk. Březinou začali rozdávat kola, kterých bylo u pluku asi 350. Údajně jich však vydali jen několik, protože velitel pluku, jehož se telefonicky skladník zeptal,

26) Jaroslav Ryšavý, Kronika činnosti Obrany národa v okrese Pacov ve VHA Praha, DO-37-18.

27) Soudní spis Antonína Szafrana a Jana Novotného včetně obžaloby a rozsudku nacistického Lidového soudu v Berlíně v AMV Praha, 141-225-1 až 20.

28) Poštmistr Josef Koch byl zatčen 20. 2. 1940 a zemřel 1. 4. 1945 v Terezíně. Srovnej Jaroslav Ryšavý, Kronika činnosti Obrany národa v okrese Pacov ve VHA Praha, DO-37-18, s. 123, přičemž J. Ryšavý ovšem uvádí zřejmě omylem, že J. Koch byl zatčen 20. 2. 1945.

29) VHA Praha, Kvalifikační listina gen. A. Bočka. Gen. A. Boček zemřel 19. 4. 1965 v Doksech, okres Česká Lípa.

30) Opis dopisu gen. A. Bočka OV ČSPB v Táboře v archivu autora.

31) Tamtéž.

zda může kola vydávat, kategoricky nařídil uzamknout sklady a nic nevydávat. Může jít v tomto případě o pouhou averzi dvou osob? Nevypadá to podle následujících řádek: *„Po záboru kasáren německou armádou bylo stanoveno, aby z každé hodnosti zůstal jeden důstojník a rotmistr v kasárnách jako rukojmí. Velitel pluku, když došla na mne řada zůstati v kasárnách jako rukojmí, rozhodl, že nemohu býti přes noc v kasárnách, neboť jako „nezodpovědný živel" mohl bych něco provésti.*

Na moji nezodpovědnost soudil podle toho, že jsem 1) žádal spálení inventáře zbraní a mobilizačních plánů, 2) že jsem chtěl odnést zbraně z kasáren, 3) že jsem s pplk. Březinou chtěl uschovat materiál ze skladů u gážistů pro pozdější potřebu, 4) že jsem žádal, aby každý gážista dostal jednu uniformu, 5) že jsem energicky protestoval (proti tomu), aby důstojníci byli kapsováni u brány německou stráží a že jsem chtěl, nezakročí-li velitel pluku, sám jíti na německé velitelství posádky."[32]

Jak to bylo věcně? Tehdy kpt. A. Boček sloužil u 305. dělostřeleckého pluku. A pplk. Josef Březina? Byl o čtyři roky starší než Boček, narodil se 20. 1. 1896 v Bludově na okrese Šumperk. Vystudoval českou obchodní akademii v Prostějově a v roce 1915 musel do jednoroční školy dobrovolníků a pak už na ruskou frontu. Patřil k početné obci ruských legionářů, kde to dotáhl až na kapitána. Zůstal vojákem a v březnu 1939 zastával podle nás sice funkci zástupce velitele pluku, ale ne 305. děl. pl., nýbrž 52. děl. pl. v Táboře.[33] Byl vlasteneckým důstojníkem, jak ještě uvidíme z jeho osudů později.

Velitelem 305. děl. pl. byl plk. Fukátko, jeho zástupcem mohl být pplk. Josef Hlavatý, který se narodil v Chyjicích na okrese Jičín 22. 2. 1887. Po vychození reálky v Jičíně navštěvoval vysokou školu technickou v Praze, ale po čtyřech semestrech školu opustil. Musel na vojnu, později ve válce začal na ruské frontě, na přelomu let 1914/1915 působil jako instruktor na škole ve Vídni. Ještě v roce 1915 odešel na italskou frontu. Dotáhl to na konci války na poručíka děl. a nakonec v armádě zůstal. Pravidelně byl povyšován až do podplukovníka v roce 1933. V únoru 1939 byl převelen od 19. hraničářského pluku v Žamberku, kde byl zástupcem velitele, ke 305. děl. pl. v Táboře. Jisté je, že se nezúčastnil odboje ani v roce 1939, ani později, ač *„dne 5. 5. 1945 dal se k dispozici národnímu výboru v Žamberku. Vzhledem k dostatku mladších důstojníků a vzhledem k chorobě manželky nebylo jeho služeb použito."*[34] Pplk. Hlavatý nebyl sice velitelem pluku, ale zástupcem velitele, jak jsme už napsali, a gen. Boček měl ve svém dopise asi v podstatě pravdu. A mohl to být pplk. Hlavatý, kdo ve své úzkostlivosti a snaze nepřekročit pravomoci zástupce velitele, natož se dopustit nelegálnosti, zabránil zcizení zbraní pro odboj u 305. pluku v Táboře.

Gen. Boček se zmínil ve svém dopise ještě o jedné věci, o níž nemůžeme pomlčet. Když před dnešním čtenářem defilují desítky a stovky vojáků, kteří se ve větší či menší míře zapojili do vojenského protifašistického odboje, mohlo by se zdát, že v odboji byl zapojený každý voják a že to bylo úplně běžné a dokonce samozřejmé.

32) Opis dopisu gen. A. Bočka OV ČSPB v Táboře v archivu autora.
33) VHA Praha, Kvalifikační listina pplk. Josefa Březiny.
34) VHA Praha, Kvalifikační listina pplk. děl. Josefa Hlavatého.

Logicky pak dovedeno do důsledku to snižuje význam těch, kteří v odboji skutečně působili a přinesli mu své oběti. Život byl tenkrát složitý - jako ostatně vždycky. Zapojení do ilegálního boje nebylo samozřejmostí, ale vyžadovalo odvahu, osobní statečnost a také odhodlání přinést případně oběti. A. Boček napsal: *„Zkoušel jsem u důstojníků názory a náladu. Snaha získat důstojníky a rotmistry pro nějakou činnost neměla na začátku výsledku, neboť veškerý zájem byl obrácen k tomu, co bude a do kterého zaměstnání budou zapojeni. Přivezená zpráva o výroku jednoho rotmistra (Komínek), že přidá-li mu Hitler, že bude sloužit do roztrhání těla, jen potvrdila moje zkušenosti. Jediný rtm. Ondrášek, můj výkonný rotmistr, začal spolupracovat, ale později, když práce gestapa jevila se v pravé podstatě, asi vlivem manželky odpadl."* Tak to ovšem také bylo. Je to také skutečnost. To, že má daleko za patosem odbojové samozřejmosti a obětavosti bez zaváhání, jak jsme to ukazovali na příkladu mjr. A. Szafrana anebo jak to líčil brzy po válce ve svých statích Jaroslav Ryšavý,[35] neubírá účastníkům odboje zásluhy, ani je nijak jinak nesnižuje v našich očích. Konečně i pplk. Hlavatý měl důvody, pro které se choval tak, jak se choval. J. Ryšavý odůvodňoval jeho neúčast na odboji nacistickým sledováním, pplk. Hlavatý po válce po pravdě vysvětlil, že své síly věnoval péči o manželku, která byla pro těžkou nemoc trvale upoutána na lůžko.[36]

Pro organizaci získal na konci května 1939 tehdy škpt. Bočka mjr. Szafran. Při jednom náhodném anebo zdánlivě náhodném setkání na cestě do města mjr. Szafran *„zkoumal a pronášel různé názory na důstojníky a zmínil se, že by se mělo něco dělat. Prochodili jsme spolu celé dopoledne. Věděl jsem o něm, že byl ve spolku přátel Poláků a jeho jméno začínající Sz vzbuzovalo moji nedůvěru. Vytáčel jsem se, jak jsem mohl, že nemám zájem, že na to není ještě čas atd. Když viděl neúspěch své snahy, začal s pravdou. „Dozvěděli jsme se, že děláš nějakou skupinu." Vymlouval jsem mu to jako bláhový nápad. „A kdo je to my?" ptal jsem se. Nechtěl mi nic povědět, že není oprávněn, že to musí být tajné atd. V obavě, abych se nezapletl do nějaké nesnáze, ptal jsem se, zda-li on něco dělá sám. Řekl, že sám ne, že v Táboře je velitel, a to vše že řídí Praha.*

Abych mohl posoudit, kdo je v popředí a jakou má celá věc váhu, chtěl jsem znát osobu. Nakonec jsme se dohodli, že po dotazu u vedoucího zprostředkuje mně s ním - bude-li to možné - styk. Za několik dnů mi dal pokyn, že v určitou dobu mohu potkat na hrázi plk. Pazderu, abych se s ním zastavil a ostatní se již dozvím.

S plk. Pazderou jsme se sešli a prohovořili jsme si, že není možno odboj tříštit, že mne mají prověřeného a že mi věří. Slíbil jsem, že přejdu se svou skupinou k nim. Tehdy jsem nevěděl, že je to organizace Obrana národa. Slíbil jsem předat heslo na tvořící se skupinu v Brně - Komíně, aby Praha mohla ji zapojit na skupinu v Brně.

35) Jmenujme jenom ty, které mají bezprostřední vztah k našemu tématu: Kronika činnosti Obrany národa kraj České Budějovice - Tábor. Kronika činnosti Obrany národa na Táborsku. Podkraj /rámcový pluk/ České Budějovice. Kronika Obrany národa v okrese Pelhřimov. Kronika činnosti Obrany národa v okrese Pacov. Vše ve VHA Praha, DO-37-18.
36) VHA Praha, Domácí hnutí - Dodatky.

Později jsem si prověřil, že se tak stalo. Myslím, že jsem je upozornil na svob. Dolanského v Mladé Boleslavi, o němž jsem nevěděl, zda již pracuje.

Od té doby zúčastňoval jsem se schůzek s plk. Pazderou, mjr. Szafranem a mjr. Pertlem. Pplk. Březina, který s námi pracoval a který měl za úkol tvořit skupiny ze střelecké jednotky, byl později přeložen do Prahy. Schůzky nebyly nikdy společné. Scházeli jsme se náhodně na procházce, při setkání v kavárně u karet anebo v bytě vždy hlavně u Pertla, v drogerii i u Kamberského, kde byly předávány zprávy. S plk. Pazderou scházel jsem se v jeho bytě, návštěvy maskoval jsem vždy přinesením zajíce nebo bažanta nebo párkem koroptví z revíru, jehož jsem byl nájemcem."[37]

Vše bylo jednoduché i složité zároveň. A. Boček sloužil u 305. pluku, mjr. Vojtěch Pertl sice u 52. děl. pl., ale znali se dobře a vídali denně, bydleli totiž ve stejném domě a dokonce na stejné chodbě. Když později, na začátku roku 1940, se začala stahovat nad ilegálními pracovníky mračna, domluvili se a začali zamykat domovní dveře u domu, ve kterém bydleli, i přes den a promýšleli dokonce únikovou cestu sklepem z domu v případě, že by je přišlo zatknout gestapo. Byl v tom romantismus, ale ještě více strach z prozrazení, zatčení a následné gestapácké perzekuce.

Škpt. Boček měl od plk. Pazdery pověření organizovat v Táboře a okolí vojenské jednotky v síle čet a rot. Ve městě uvažoval za velitele čet por. Františka Tancera, por. Šíchu a kpt. Šafku. Kpt. Šafka však podle Bočkových vzpomínek asi po dvou měsících odpadl, údajně ze zdravotních a rodinných důvodů. Každý ze tří velitelů čet a pozdějších rot dostal přidělen svůj úsek, aby se nekřížili při náboru, který měli provádět.

Za hranicemi města vznikla skupina v Chotovinách, místním velitelem se stal por. Sedlák. V Chýnově se stal místním velitelem kpt. Jan Vytřísal, kterého si A. Boček vybral za svého zástupce. Kpt. Vytřísal získal hajného Antonína Švadlenu, který zaujal důležitou roli. Jednak u něho v Doubravě u Chýnova byl úkryt pro zbraně a výbušniny a pak také škpt. Boček počítal s tím, že by u něho mohly být ukryty osoby, skrývající se před gestapem. Dokonce plánoval, že se u něho případně schová sám. V Bálkově Lhotě byl místním velitelem svob. František Novotný. Aktivita škpt. Bočka při organizaci místních skupin byla mnohem větší, než dovedeme rekonstruovat. Dokonce dostal od mjr. Pertla peníze na zakoupení motorového kola, aby všechno dokázal stihnout.

Z rozhodnutí mjr. Szafrana buď na přímý rozkaz anebo podpořeného Pazderovým souhlasem dostal na starost Milevsko Vojtěch Pertl. Mjr. a později i.m. pplk. děl. V. Pertl pocházel z Vídně, kde spatřil světlo světa 7. 12. 1894. Těsně před válkou absolvoval čtyřletý učitelský ústav ve Vídni. Odveden do armády byl v roce 1915. Jako italský legionář zůstal v armádě mladé Československé republiky a dotáhl to na mjr. děl., velícího jednomu oddílu 52. děl. pluku v Táboře.[38] Byl to voják výborných vlastností, plk. Pazdera z něj udělal náčelníka štábu a svého zástupce a zároveň ještě spojovacího důstojníka.

37) Opis dopisu gen. A. Bočka OV ČSPB v Táboře v archivu autora.
38) VHA Praha, Kvalifikační listina pplk. děl. Vojtěcha Pertla.

V našem líčení dějin okresní organizace Obrany národa v Táboře zaujímá mjr. V. Pertl významné místo také z toho důvodu, že v jeho případě máme jako v jednom z mála případů doloženu přímou účast na odbojové práci jeho manželky Františky Pertlové. Působila jako spojka při přenášení vzkazů a zpráv a kolportovala ilegální tiskoviny, později, po zatčení svého manžela, v odbojové činnosti dále pokračovala sama.

Při vzniku organizace její tvůrci a hlavní organizátoři počítali s tím, že každý velitel z řad vojáků bude mít dva náhradníky, z nichž aspoň jeden bude civilista, pokud možno záložní důstojník nebo poddůstojník, popřípadě - když to bude možné - žena.[39] Zapojovat do ilegální práce ženy se však nedařilo, Františka Pertlová představuje jednu z řídkých výjimek.

Nesmlouvavé stanovisko k okupaci státu nezaujímali samozřejmě pouze muži z řad vojáků, ale také mnoho civilistů. Jedním z nich byl v Táboře vrchní tajemník na poště František Knotek. Pocházel z Čekanic na okrese Tábor, kde se narodil 30. 8. 1904. Bydlel ve Vožické ulici č. 1959. Brzy po 15. březnu 1939 si utvořil skupinku, jejíž existence ho opravňovala k pozdějším funkcím v odboji. Poštovní zaměstnanec František Hanibal napsal: *„Bylo to počátkem dubna 1939 nebo května, ..., kdy jsem na zadním dvoře poštovního úřadu skládal do rukou bratra Františka Knotka, tehdy poštovního tajemníka, přísahu věrnosti odbojové skupině Obrana národa. Mým úkolem bylo získat pět dalších členů a utvořit další skupinu. Byli to bratři Málek, poštovní podúředník, Houdek, hostinský, Pilař, krejčí, Tůma, topič ČSD a Tůma J., městský metař. Naším úkolem bylo sledovat pohyby vojsk, projíždějících tehdy Táborem, a složení zbraní.*

Týž den konala se schůzka v Klokotech u bratra Loudy, pekaře. Byli pozváni vedoucí skupin. Byli tam J. Vacek, řídící učitel Kratochvíl, obuvník J. Klouček, železniční úředník Sivera, tehdy školní inspektor Josef Hejný a ještě jiní... Po podání zprávy a rozdělení úkolů odcházeli jsme po dvou či po třech v delších intervalech."[40] Možná, že F. Hanibal poněkud posunul časové určení svého vstupu do odbojové činnosti směrem k 15. březnu 1939. I den jeho zasvěcení do odboje mohl být poněkud dříve, než se konala schůzka v Klokotech, ale to nejsme schopni přesně rozpoznat a popravdě to není ani tak důležité. Jisté je, že Knotkova buňka existovala.

F. Hanibal ve své vzpomínce tvrdil, že po klokotské schůzce dostal nový úkol. Už neměl sledovat pohyb a sílu německých vojenských jednotek, ale měl věnovat pozornost dopisům pro gestapo a *„pokud bylo lze, je ničit."*[41] Časově by takový úkol mohl podle nás být stanoven až na podzim 1939.[42]

39) Srovnej s VHA Praha, 308-28-1. Vojenská ilegální organizace Obrana národa. Zpráva div. gen. Kudláčka, s. 76.
40) František Hanibal, Ilegální skupina Obrany národa na Táborsku ve VHA Praha, i.č. 3077.
41) Tamtéž.
42) Takový úkol stanovily např. Směrnice pro provádění mobilizačních příprav. Viz obžalobu německého vrchního státního návladního proti skupině Josefa Tacla, Františka Přibyla, Zdeňka Tvrze, Karla Zadiny a Josefa Totuška v procesu před Lidovým soudem v Berlíně, který se konal 17. 12. 1941 - VHA Praha, 308-56-2.

F. Hanibalem vzpomenutý úředník František Sivera, pocházející z Letovic na Moravě, kde se narodil 11. 9. 1894, byl zaměstnancem Českomoravských drah. Bydlel v Táboře v Thurnově ulici č. 1246.[43] F. Sivera byl rozený organizátor. Působil před válkou v komunální politice, neboť byl starostou ve Velenicích, ale i v odborech, kde byl dokonce předsedou Jednoty železničních zaměstnanců. Víme o něm bezpečně, že se zúčastnil známé schůze Národně revolučního výboru v Národním domě v Praze na Vinohradech, která se konala 22. října 1939.[44] Gen. Čihák, který na schůzi referoval za Obranu národa, apeloval na navázání spolupráce mezi vojenskými a civilními složkami v odboji.

Předpokládáme, že v této době, tzn. zářím 1939 počínaje a v říjnu a až do konce roku se začaly dít v Táboře ze strany komunistického odboje pokusy o zformování jednotného a zastřešujícího orgánu odboje, ve kterém by byly za účelem koordinace činnosti zastoupeny jednotlivé podzemní složky. Vyvrcholením tohoto úsilí bylo vytištění a rozšiřování prvního a druhého čísla Cesty svobody.

Z dopisu prezidia ministerstva vnitra v Praze z 9. 12. 1939 vyplývá, že ráno 5. 12. 1939 nalezla domovnice v čp. 319 na Komenského třídě v Písku v průjezdu leták, který měl v hlavičce nápis Cesta svobody. Měl dataci Prosinec - číslo 1 a byl podepsaný Jihočeský Národně - revoluční výbor. Ani ne o měsíc později zaslalo prezidium ministerstva vnitra kanceláři státního prezidenta nový dopis, k němuž byl přiložen leták, který se hlásil hlavičkou Prosinec. Cesta svobody. Okolo Finska č. 2 a podpisem Jihočeský Národně - revoluční výbor jako pokračovatel prvního čísla. Toto druhé číslo *„položil neznámý pachatel 23. 12. 1939 na vnější římsu okna vrátnice továrny Rourovna v Písku."*[45]

Jihočeský národně - revoluční výbor byl ustaven na schůzce v bytě Vilmy Jindrákové v Písku, která se uskutečnila koncem září nebo na začátku října 1939. Předsedou výboru se stal písecký středoškolský prof. Miloslav Jirda a členy byli jihočeští komunisté. Nejsme schopni říci, jestli byl opravdu členem také vězeňský dozorce z Tábora Jaroslav Vacek a škpt. František Doucha, z čehož by bylo možné dovodit, že *„styk komunistů s píseckou a táborskou Obranou národa se ještě více upevnil."*[46] Názor nejvyššího velení Obrany národa je vyjádřen v rozkazu D-24 z 6. října 1939: *„Spolupráce s komunisty budiž omezena na tak dlouho, až bude jinak rozhodnuto. Podle poslední situace zaujmuly [!] zdejší komunistické organizace mezinárodní stanovisko. Bojují tedy za bolševistickou [!] revoluci v Evropě, takže jejich cíle nejsou paralelní s našimi. Rozhodnutí o další spolupráci bude včas sděleno."*[47] I když

43) Seznam osob zatčených a vězněných táborským gestapem v letech 1939 - 1945, s. 90. Sborník Táborsko v odboji. 1. část 1939-1945. OV ČSPB v Táboře s. d.

44) Srovnej Jan Kuklík, Železničáři v odbojové organizaci PVVZ (1939-1941), s. 41. Acta Universitatis carolinae, Philosophica et historica 1-1981, Studia historica XX, Z novodobých dějin. UK Praha 1983, s. 31-87.

45) VHA Praha, Fond 77, jednotka 9/1.

46) Oldřich Sládek, Krycí heslo: Svoboda (Hnutí odporu v jižních Čechách). České Budějovice 1967, s. 81.

47) Rozkaz D-24 se společně s několika dalšími dokumenty o činnosti ON zachoval v obžalobě německého vrchního státního návladního proti skupině Josefa Tacla, Františka Přibyla, Zdeňka Tvrze, Karla Zadiny a Josefa Totuška v procesu před Lidovým soudem v Berlíně, který se konal 17. 12. 1941 - VHA Praha, 308-56-2.

máme vědomost o tom, že někteří z táborských vojáků nepřikládali pokynům shora absolutní důležitost a i když nehodláme přeceňovat vliv vyhraněně antikomunistického smýšlení, které měly ústřední špičky organizace, na venkovské obyvatelstvo, přece si myslíme, že pokyn vyjadřoval jisté obecné smýšlení.

Rozhodně podle nás ustavení Jihočeského národně - revolučního výboru nevedlo k nějakému zvýšení intenzity příprav na oslavu 28. října a nepřineslo podle nás ani změnu v charakteru a intenzitě odboje mimo vlastní komunistickou stranu. Příprava a vlastní provedení časopisu bylo zcela v rukách komunistů a nevíme o tom, že na kolportáži včetně v Táboře by se podílela Obrana národa.[48]

Událostí, která musela mít v Táboře dalekosáhlý vliv, byla demonstrace v Táboře 17. října 1939. Existuje řada svědectví, z nichž nejpozoruhodnější se nám zdá to, které pochází z pera gen. Bočka. Gen. Boček v roce 1946 napsal: *„Vzpoura v Táboře.*

Na Městském úřadě v Táboře byla velká německá tabule. Zpravodajská služba policie mi přinesla zprávu, že na Okresním úřadě v Táboře je přípis o zrušení německých nápisů. Žádal jsem kopii a byla mi pomocníkem policejního komisaře přinesena před polednem.

Sestavil jsem deputaci, která šla ke komisaři Hospodkovi se žádostí, aby mohla tabuli sundat. Hospodka zprvu nepovolil, ale na nové naléhání svolil a tabule byla odpoledne sejmuta. Myslím, že deputaci vedl a sejmutí zařídil Šíma. Současně se roznesla zpráva, že Rusové jsou už v Bratislavě. (Byli tam, ale jen obchodní mise). A shodou náhody němečtí vojáci náhle přemístění brali prádelnám mokré prádlo z necek.

Následkem této náhodné shody tří událostí rozšířila se bleskem po Táboře zpráva Už je konec, Němci jdou pryč, na městském úřadě sundali německou tabuli. Ulice se naplnily davem, ženy hrozily německým vojákům, německé rodiny balily, nevědouce, co se děje. Samo gestapo bylo vyděšeno a telefony do Prahy byly v permanenci. To vše utvrdilo veřejné mínění a dlouho do noci byly v ulicích shluky lidí, které policie kamarádsky rozháněla: „Prosím Vás, jděte si stoupnout zase chvíli jinam."[49] Gen. A. Boček je snad jediný, kdo si dělal - byť snad ne docela vážně - zásluhy na uspořádání pověstné táborské demonstrace.

Jeho vylíčení však neodporuje našemu názoru, že demonstrace vznikla živelně a měla živelný průběh. Pokusy některých autorů přičítat demonstraci uvědomělému působení nějaké organizace odporují našim znalostem.[50] Spíše se domníváme, že průběh demonstrace musel vést k závěru, že kdyby existoval silný a jednotný orgán odboje, mohl se postavit do čela živelných událostí, řídit je a využít.

48) V tomto bodě nesouhlasíme s vývody O. Sládka, Krycí heslo: Svoboda, s. 85-86. Rovněž hodnocení Aleny Hájkové, Strana v odboji. Z dějin ilegálního boje KSČ v letech 1938-1942, Praha 1975, s. 186-187 nepovažujeme za úplně správné. Jihočeský národně - revoluční výbor založili jednostranně komunisté, nepodařilo se jim do něj integrovat ostatní odbojové organizace a protože zřejmě ani nevydal kromě dvou prosincových čísel Cest svobody nic jiného, stanovili bychom jeho existenci právě jen do konce roku 1939.

49) Opis dopisu gen. A. Bočka OV ČSPB v Táboře v archivu autora.

50) Např. Václav Kudláček, Táborité v jižních Čechách (léta odboje 1943 - 1945). Diplomová práce na Vojenské politické akademii Klementa Gottwalda v Praze, 1967, s. 14 napsal: *„17. října 1939 byla v Táboře demonstrace organizovaná Kratochvílovou skupinou Obrany národa."*

Demonstrace, která propukla 17. října 1939, předběhla vlastně plánování Obrany národa, jež připravovala propagační a demonstrativní akce na den bývalého státního svátku Československé republiky, na 28. říjen. Podle vcelku spolehlivé vzpomínky gen. Bočka plánovali udělat v polích v údolí proti Parkánům drátěnou konstrukci, na které by bylo z lan, napuštěných olejem, sestaveno heslo Pravda zvítězí! Za tmy měla být lana zapálena. Na návrších kolem města měly být zapáleny ohně z pytlů nacpaných senem a politých petrolejem. Předtím měly být do města rozhozeny letáčky V 10 hod. vše na Parkány. Gen. Boček dále píše, že těsně před 28. říjnem přišel z Prahy příkaz nic neprovádět. Jedinou akcí mělo být vyjití do ulic ve svátečním oblečení. To souhlasí s tím, co víme z jiných regionů. Přece však v Táboře jedna z akcí proběhla: *„S panem děkanem, kterého jsem navštívil, jsem ujednal na desátou hodinu zpívanou mši a o tom bylo občanstvo vyrozuměno. Návštěva byla hojná, zvláště z rodin důstojníků. Jinak prošel 28. říjen v klidu.“*[51]

Oslava 28. října 1939, na kterou se Obrana národa vehementně připravovala, se nakonec z oprávněných obav z nacistické perzekuce konala v mnohem skromnějším měřítku.

Souběžně s vojáky vytvářeli podzemní organizaci také civilisté. Myšlenka organizovaného všenárodního vystoupení vedla vojáky k tomu, že navázali spojení s významnými organizacemi, především se sokoly. V Táboře představoval a v organizaci Obrana národa zastupoval tento tělovýchovný spolek župní náčelník župy Žižkovy Jan Tichý a brzy také ti, kteří do Tábora přišli po vzniku tzv. Slovenského štátu z Báňské Bystrice: jednatel sokolské župy pohronské Jaroslav Koutský, bývalý štábní rotmistr, jenž získal zaměstnání jako úředník Okresního soudu v Táboře, kapitán v záloze JUDr. Karel Ewald a JUDr. Josef Hrubeš, oba státní zástupci. Důležitou úlohu hrál také MUDr. Václav Šatava, jenž ukryl balíky se zdravotním materiálem, které do Tábora dislokovala Československé obec sokolská ze skladu v Tuchlovicích u Prahy pro zamýšlenou zdravotní službu Obrany národa. Z civilního proudu odboje jmenujme ještě suspendovaného okresního školního inspektora Josefa Hejného, tajemníka okresního školního inspektora Emanuela Vondráčka i ředitele škol Karla Kratochvíla. Stručný výčet uzavřeme osobou Františka Kamberského, jehož hodinářský a zlatnický krám sloužil jako přepážka pro výměnu zpráv.

Ale vraťme se ještě do léta 1939. Krajský velitel gen. Volf ztratil v červenci svého spolehlivého pobočníka Antonína Handschuha, který odešel do Prahy k vládnímu vojsku, ale ne úplně, protože K. Handschuh se ukázal vynikající a spolehlivou spojkou mezi Českými Budějovicemi a ústředími organizace v Praze. Škpt. Handschuh svoji roli německým vyšetřovatelům bagatelizoval a tvrdil, že se setkal v Praze s mjr. Němcem, s nímž se znal z dřívějška a který byl členem zemského štábu Obrany národa pro Čechy, přičemž mjr. Němec jej požádal, jestli by nedoručil zprávy do Českých Budějovic, když tam pravidelně jezdí. Škpt. Handschuh souhlasil a dal mjr. Němcovi své telefonní číslo do zaměstnání. Mjr. Němec jej při některém z dalších setkání jmenoval spojovacím důstojníkem mezi zemským velitelstvím a krajem Budějovice, později Táborem.Tak při jedné z prvních pravidelných sobotních návštěv rodiny v Budějovicích přivezl příkaz, že je třeba v okresech ustavit materiální a spojovací důstojníky. Gen. Volf rozkaz předal k vyřízení pplk. Klapálkovi a plk. Pazderovi. Navštívil v Praze plk. Reše a když se vrátil, přikázal pplk. Klapálkovi a plk. Pazderovi a rovněž píseckému plk. Hubáčkovi, že materiální (výzbrojní) důstojníci mají pořídit soupis všech zbraní, které se u nich v okrese nacházejí a jež budou moci jednotky Obrany národa použít v předpokládaném vojenském vystoupení. Jisté je, že gen. Volf od svých podřízených okresních velitelů žádný soupis zbraní do 15. srpna, kdy odešel z Českých Budějovic do středních Čech, nedostal. Jeho podřízení nestačili rozkaz v krátkém termínu do jeho odchodu vyplnit.

Zbraně bylo bolavé místo Obrany národa. Vzhledem k tomu, že organizace od samého počátku svého vzniku kalkulovala s ozbrojeným povstáním proti okupantům, byly zbraně alfou a omegou všeho. V některých krajích a okresech se podařilo hned 15. března a ve dnech bezprostředně předcházejících a následujících ukořistit zbraně z kasáren a skladů Československé armády, v jižních Čechách však takto získaných zbraní bylo velmi málo. Zdá se, že v Táboře vynesl zbraně z kasáren pouze Svatopluk Heřmánek.

Svatopluk Heřmánek, narozený 16. 11. 1912 v Táboře,[52] byl v prezenční vojenské službě a dělal pobočníka nám už známého pplk. Březiny. Buď s jeho pomocí anebo aspoň za jeho souhlasu vynesl za účasti svého bratra Vlastimila Heřmánka a své snoubenky Marie Příběnské z kasáren 305. děl. pl. instruktážní materiály pro výcvik, dělostřelecké tabulky, návody k obsluze zbraní, ale především 36 pistolí převážně vzor 34 s náboji a 18 ručních granátů. Zbraně chtěli mladí vlastenci použít k obsazení kasáren v okamžiku ozbrojeného konfliktu, k němuž - jak věřili - mezi Německem a Západem dojde. Protože k předpokládanému vystoupení nedošlo, uschovali zbraně a munici v domě čp. 38 v Čelkovicích, kde bydlela matka Svatopluka a Vlastimila Heřmánkových, později je přemístili do staré hornické štoly nedaleko domu a pak ještě do letního úkrytu, který měli vybudovaný na zahradě domu čp. 38. Později, na jaře 1942, bylo 27 pistolí a 16 ručních granátů z tohoto arzenálu předáno odbojové skupině Jaroslava Vacka.

S. Heřmánek v době svého studia na právnické fakultě University Karlovy v Praze poznal řadu mladých lidí, kteří stejně jako on dojížděli z Tábora do Prahy za studiem nebo do zaměstnání. S JUDr. Bohumilem Hrstkou, který byl se Svatoplukem Heřmánkem stejně starý a s nímž měl pravděpodobně stejné zájmy a podobné levicové názory, se sblížil dokonce natolik, že spolu zakládali Jednotu nemajetných a pokrokových studentů v Praze. JUDr. Hrstka organizoval především pracovníky táborského původu, zaměstnané v Praze. Když mladý právník S. Heřmánek ukončil studia, odsloužil si nejprve vojenskou prezenční službu a po propuštění z armády byl zaměstnaný jako bezplatný právní praktikant u krajského soudu v Táboře. Svatopluk Heřmánek společně se svým bratrem Vlastimilem a dalšími mladými kamarády se dostali díky své aktivitě brzy na cestu ilegality. Nemyslíme sice, že by byli napojeni

51) Opis dopisu gen. A. Bočka OV ČSPB v Táboře v archivu autora.

52) Nacionále uvedeny v Seznamu osob zatčených a vězněných táborským gestapem v letech 1939-1945, s. 44-45. Sborník Táborsko v odboji. 1. část 1939 - 1945, OV ČSPB v Táboře s.d.

na Obranu národa, ale zcela jistě věděli v důsledku známosti se Zdeňkem Heřmánkem, Bohumilem Lengrem a s Robertem Mixou o Národním hnutí pracující mládeže. Prostřednictvím Zdeňka Homůlky byli napojeni na krajský výbor Komunistické strany Československa. Později, v roce 1940, se jejich aktivita ještě rozroste,[53] ale v létě 1939, kdy měli představitelé okresních velitelství Obrany národa odevzdat soupis dosažitelných a použitelných zbraní v okresech, o Heřmánkem v kasárnách v Táboře ukořistěných zbraních kromě něho samého a jeho nejbližších přátel zřejmě nikdo jiný nevěděl.

Ještě v září 1939 vybudoval městský lesník Otto Štelcich v Eši v lese úkryt pro zbraně, které určitě v dobré víře sliboval dopravit škpt. Novotný.[54]

Kromě loveckých pušek pravděpodobně ani s jinými zbraněmi nešlo počítat. Ještě mnohem později, na konci roku 1939, byla situace naprosto neuspokojivá. Již víckrát vzpomínaný A. Boček nám zanechal přesný obraz: *„Výbušniny obstaral zbrojíř Sovák z Tábora. Od něho je odvezl a uschoval František Novotný v Bálkově Lhotě. Nebyly ale rozbušky a zápalnice. Na urgenci do Prahy byly mi zaslány prostřednictvím Sováka rozbušky a asi 200 m zápalnice. Jelikož jsem neměl dostatek peněz, přinesl mi [je] do bytu zbrojní důstojník naší skupiny por. Kovanda nebo Penk - již se nepamatuji, zaměstnaní na cenovém úřadě. Podrobnosti o jejich práci neznám.*

Žádal jsem Prahu o dodání pušek s tlumičem a ručních granátů doutnákových pro vrh okny do místností. Bylo mi řečeno, že pušky zatím nejsou. Ruční granáty doutnákové musíme si vyrobit sami. Starali jsme se, jak vyrobit ruční granáty. Výrobu plánoval jsem s kpt. Vytřísalem a svob. Fr. Novotným, který byl velmi agilní a žádoucí akcí. Musel jsem jeho snahu po činnosti brzdit stále. Novotný měl za úkol sehnat po venkově starou litinu a zjistit, kde by se daly lít formy na granáty. Zatím měla být provedena zkouška s účinkem dynamonu, jelikož jsme pouze měli tento k dispozici a vyzkoušet použití zápalnice[!] Za nedlouho přinesl Novotný zprávu, že již má místo výroby a současně přinesl na zkoušku ruční granát z plechové konzervy. Žena, aniž by tušila, měla granát přes týden mezi zavařeninami. Kpt. Vytřísal s hajným Švadlenou provedli v Chýnovských lesích zkoušku výbušnosti, která dopadla uspokojivě. To bylo koncem roku 1939. K připravované výrobě již nedošlo, neboť v únoru 1940 začalo zatýkání a já odešel za hranice.

Koncem roku 1939 a začátkem roku 1940 přibral jsem pro styk s Prahou mého zástupce kpt. Vytřísala, který z počátku mne jenom doprovázel a později před mým odchodem a po mém odchodu prováděl styk s Prahou sám. Na měsíc únor byl sjednán převoz ručních granátů z Prahy do Tábora. Kpt. Vytřísal jel do Prahy s kufry pro ně, ale předavatele se již nedočkal. Byla to doba zatýkání. Zda byl zatčen, či dočasně přerušil styk, není známé."[55]

53) Podrobně o činnosti Svatopluka Heřmánka a jeho spolupracovníků pojednává elaborát Táborité a předchůdci. Odbojová skupina „Březen" 1939-45 z března 1968, uložená ve VHA Praha, DO-68-2.

54) Jaroslav Ryšavý, Kronika činnosti Obrany národa v okrese Pacov, s. 123 ve VHA Praha, DO-37-18.

55) Opis dopisu gen. A. Bočka OV ČSPB v Táboře v archivu autora.

Později, v listopadu 1939, v souvislosti se zajištěním mobilizace, hlásil plk. Pazdera do Prahy prostřednictvím škpt. Handschuha, že na okrese Písek by mohla organizace Obrany národa v případě potřeby disponovat asi se 150 kulovými zbraněmi a 300 granáty, na okrese Tábor se 200 *„nenahlášenými"* kulovými zbraněmi.[56]

Gen. Volf se setkal se spojkou škpt. Handschuhem v Českých Budějovicích ještě 12. 8. 1939, tři dny před svým odchodem do Horních Beřkovic, kam nastoupil od 16. 8. ve funkci zástupce ředitele tamějšího Zemského ústavu pro choromyslné.[57] Podle německé obžaloby proti V. Volfovi chtěl prý Ant. Handschuh předat generálovi kufr, jejž dostal v Praze a v němž byla vysílačka. Gen. Volf údajně odmítl kufr převzít s vysvětlením, že za několik dní odchází z Českých Budějovic.

V. Volf se domníval, že funkci krajského velitele předá plk. pěch. Františku Vávrovi, který hodností a postavením odpovídal představě, jakou měl o svém nástupci. Pocházel ze Straňan u Českých Budějovic, kde se narodil 16. 11. 1889. Po absolvování vyšší reálky v Českých Budějovicích v letech 1901 - 1908 se dal na dráhu profesionálního vojáka. V roce 1931 se stal plukovníkem a v roce 1935 velel pěšímu pluku 1 *„Mistra Jana Husi"* a později v letech 1937 - 1939 motorové brigádě rychlé divize 1 v Českých Budějovicích. K datu 1. 4. 1939 byl dán na dovolenou na neurčito, což se od Nového roku 1940 změnilo na výslužbu.[58] Gen. Volf se s plk. Vávrou opravdu sešel, vysvětlil mu, oč jde a řekl mu jména svých tří okresních velitelů a jména členů svého štábu. Plk. Vávra byl obezřetný, řekl, že si zajede do Prahy, aby se tam informoval a teprve poté, až se rozhodne, sdělí své stanovisko. Pravděpodobně při cestě do Horních Beřkovic 15. 8. 1939 navštívil gen. Volf náčelníka štábu Obrany národa pro Čechy plk. Reše v Praze a sdělil mu, aby předával příkazy pro jihočeskou organizaci Ant. Handschuhovi, který je předá dále. Brzy nato Ant. Handschuh gen. Volfovi oznámil souhlasné stanovisko vyššího velitelství k předání velení českobudějovického kraje gen. Vávrovi. Teprve později gen. Volfovi osobně oddaný K. Handschuh při jednom z jejich zřejmě častějších setkání na ministerstvu národní obrany v Praze sdělil, že plk. Vávra funkci krajského velitele nepřijal. A ještě později, na podzim 1939, se gen. Volf od škpt. Handschuha dozvěděl, že velitelem v jižních Čechách se stal plk. Pazdera.

K. Handschuh hrál zřejmě mnohem aktivnější roli, než by se mohlo zdát z jeho funkce spojky mezi Prahou a Českými Budějovicemi. Byl jednak upřímně oddán gen. Volfovi, jemuž byl osobním pobočníkem v době svobody, a pak také jej gen. Volf u vědomí jeho schopností ustanovil svým zástupcem a náčelníkem svého štábu v Obraně národa a jejich sympatie zřejmě trvaly i po vzájemném odtržení událostmi

56) Obžaloba proti Václavu Volfovi, Cyrilu Pazderovi, Jaroslavu Hlaváčkovi a Antonínu Handschuhovi pro německý Lidový soud v Berlíně, který se konal 26.6.1942 - AMV Praha, 141-281-2.

57) Jaroslav Ryšavý, Kronika činnosti Obrany národa kraj České Budějovice - Tábor (Ve VHA Praha, DO-37-18) udává, že začátkem července 1939 přinesl vrch. četn. stržm. Václav Hrnéček škpt. Jirsovi, který byl náčelníkem krajského štábu v Českých Budějovicích, zprávu, že *„gestapo zajímá se o činnost gen. Volfa a postavilo ho pod dozor,"* a že *„hlásil to Volf do Prahy a ústředí zařídilo, že gen. Volf byl přemístěn do civilního povolání jako správce ústavu v Horních Beřkovicích."* Nakolik je to pravda, neumíme posoudit.

58) VHA Praha, Kvalifikační listina brig. gen. Františka Vávry. K 1. 8. 1945 se stal F. Vávra totiž brigádním generálem, velel 5. divizi a od března 1946 IV. sboru. Penzionován byl 1. 4. 1948.

v létě 1939. Německý vrchní žalobce v oficiální obžalobě napsal, že *„na podzim 1939 se setkal Pazdera s Handschuhem před budovou MNO v Praze a šel se s ním projít do parku. Handschuh oznámil při této příležitosti Pazderovi, že „centrála" nařídila, aby Pazdera převzal velení okresů Budějovice a Tábor. Pazdera prosil Handschuha, aby oznámil „centrále", že nezná podmínky v Budějovicích a proto nemůže převzít velení Budějovic."*[59]

Plk. děl. C. Pazdera byl obětavý a skvělý člověk. Od 1. června 1939 neměl dosud civilní zaměstnání a všechnu energii a čas věnoval organizaci odboje. Jako novopečený velitel kraje vykonal v listopadu 1939 inaugurační návštěvu u tehdejšího nejvyššího velitele Obrany národa gen. Bedřicha Neumanna.[60] Setkali se v B. Neumannově kanceláři na Nejvyšším úřadě cenovém na Příkopech. Oficiálně přišel plk. Pazdera za svým bývalým divizním velitelem proto, aby jej poprosil o pomoc při shánění civilního zaměstnání, ve skutečnosti však gen. Neumann svému služebně a hodnostně mladšímu kolegovi z Tábora referoval o podzemní organizaci a o politických a vojenských aspektech v budoucích událostech. Ještě v této době - a to bylo už týdny po německo - polské válce, která dopadla pro Polsko tak katastrofálně, stejně jako po 28. říjnu, který také neskončil vítězstvím pro odboj - B. Neumann líčil C. Pazderovi vizi válečného konfliktu mezi velmocemi a Německem, přičemž ve vhodném okamžiku, kdy Německo bude na pokraji zhroucení, vznikne v tzv. protektorátě povstání, v němž vojáci nastolí svoji diktaturu. Pazderovi oficiálně sdělil, že jej pověřuje velením nad okresy České Budějovice a Tábor. Gen. Neumann plk. Pazderovi také ohlásil návštěvu jistého štábního důstojníka z Jihlavy a *„prominentních osobností"* Sokola, které se u něho ohlásí heslem Zdraví tě Sázava a budou ho informovat o jeho další činnosti. V závěru rozhovoru prý gen. Neumann plk. Pazderu zapřísahal, aby ho v budoucnu už nevyhledával, aby na něho zbytečně neupozorňoval a nepůsobil nežádoucí rozruch.[61]

Uprostřed listopadu se setkali C. Pazdera a Ant. Handschuh v Praze opět a Ant. Handschuh oznámil plukovníkovi, že kromě okresů České Budějovice a Tábor převezme pod své velení také okres Písek. Sdělil C. Pazderovi jméno okresního velitele v Písku plk. Hubáčka a slíbil, že J. Hubáčka osobně zpraví o této změně v krajském velení. Když o osm dní později plk. Pazdera svému píseckému kolegovi plk. Hubáčkovi oznámil, že je mu nadřízený a že plk. Hubáček musí od nynějška všechny zprávy dodávat do Tábora, proběhla tato schůzka hladce. Od této chvíle vykonával úlohu spojky mezi oběma muži npor. Ladislav Nosek.

59) Obžalovací spis proti Václavu Volfovi, Cyrilu Pazderovi, Janu Hlaváčkovi a Antonínu Handschuhovi ze dne 17. 2. 1942, kteří byli souzeni německým Lidovým soudem v Berlíně dne 26. 6. 1942, v AMV Praha, 141-281-2.

60) Div. gen. Bedřich Neumann pocházel z Třebichovic, okres Kladno, kde se narodil 3. 4. 1891. Byl ruským legionářem, stal se vojákem Československé armády a dosáhl vysokých funkcí. V letech 1931-1935 byl zástupcem náčelníka generálního štábu, 1935-1939 velitelem 5. divize v Českých Budějovicích, 1940 velitelem pozemních sil ve Francii a Velké Británii, v letech 1943-1945 náčelníkem štábu pro vybudování čs. branné moci. V roce 1948 emigroval, zemřel 15. 7. 1964 v Londýně. Má pamětní desku na stodole rodného mlýna v Třebichovicích čp. 16.

61) Srovnej s týmž.

Npor. L. Nosek, narozený 2. 8. 1910 v Čerčanech, okres Benešov byl synovcem mjr. Antonína Szafrana. Bydlel v Písku, Otavská 1308. Po propuštění z armády byl adjunktem v Cenovém úřadu v Písku. Byl zpravodajským důstojníkem okresního štábu Obrany národa v Písku a stal se spojkou mezi Pískem, Strakonicemi a Táborem.[62] Jeho cesty kryl v zaměstnání mjr. Bělohlávek, bývalý legionář, který byl L. Noskovi služebně nadřízen v Cenovém úřadu v Písku.[63]

Rozkazem zemského velitelství Obrany národa z konce srpna 1939 bylo uloženo okrskovým, tedy rozuměj okresním velitelům zřídit funkci *„cukráře"*. Měl být ustaven jeden pro území okresu a měl podléhat výlučně okresnímu veliteli. Takto jmenovaný člověk si měl ze tří nebo čtyř mužů sestavit svoji skupinu, která měla trestat zrádce a kolaboranty.[64] Do jeho kompetence patřilo také provádění sabotáží a diverzních akcí.

Plk. Pazdera, když se stal krajským velitelem, tak údajně pověřil škpt. Bočka z nedostatku jiných mladších důstojníků úkolem zorganizovat *„cukráře"* v Táboře, Písku, Českých Budějovicích a v Kamenici nad Lipou. A. Boček v samotném Táboře pověřil velením cukrářskému družstvu svob. Františka Novotného z Bálkovy Lhoty. V Písku jej plk. Pazdera odkázal na plk. Hubáčka. Škpt. Boček jej navštívil v jeho bytě, informoval jej o rozkazu zřídit *„cukráře"* a později se u škpt. Bočka v Táboře opravdu ohlásil vzpomenutý už npor. L. Nosek. V Českých Budějovicích se měl škpt. Boček dohovořit s plk. Klapálkem. Že to nebylo zdaleka snadné, ukazuje pasáž z Bočkových vzpomínek: *„Schůzka sjednána v kavárně, kde seděl se svojí paní. Jelikož jsme se v životě spolu nikdy neviděli, bylo obtížné v tom množství poznat pravého. Konečně jsme se prověřili, ale nikoho z důstojníků, které mi tam ukázal, jsem neznal. Později mi poslal do Tábora důstojníka. Měli jsme spolu sjednáno, že se po mně bude ptát a pak se bude hned hlásit jako starý známý. (Nevěřil jsem všem lidem na Městském úřadě v Táboře.) Když přišel, kápnul náhodou hned na mne a přede všemi se mne ptal, zda tam nejsem. Zachránil jsem situaci tím, že jsem zvolal: „Nazdar Franto," ač jsem ho nikdy v životě neviděl a doposud nevím, jak se jmenoval. Projednali jsme spolu organizační a ostatní věci během procházky starým Táborem."*[65] Franta byl zřejmě npor. L. Nosek. I v tomto případě je patrné a platí, že organizace nepřekročila omezení, jež vyplývala z podmínek ilegality a byla daná také charakterem *„rámcové"* armády.

S tím, jak se stal plk. Pazdera krajským velitelem, přešlo sídlo kraje z Českých Budějovic do Tábora. Na rozložení okresů (okrsků) to nemělo bezprostřední dopad. Jenom v okrese Tábor ustanovil formálně okresním velitelem namísto sebe mjr. Szafrana, jinak se zdá, že ani tady žádné zásadní personální výměny z titulu ustavení nového velitele kraje neproběhly. Vše se totiž odvíjelo podle úkolů a personálních

62) Srovnej s rozsudkem německého Lidového soudu v Berlíně nad Ladislavem Noskem v AMV Praha, 141-224-15.

63) Jaroslav Ryšavý, Účast Písku v Obraně národa, s. 57 ve VHA Praha, DO-37-18.

64) Víme to např. z českého překladu rozsudku německého Lidového soudu v Berlíně ze dne 17. 12. 1941 nad Josefem Taclem, Františkem Přibylem, Zdeňkem Tvrzem, Karlem Zadinou a Josefem Totuškou, uloženém ve VHA Praha, 308-56-2.

65) Opis dopisu gen. A. Bočka OV ČSPB v Táboře v archivu autora.

možností. Úkoly, které stanovilo zemské velení, rostly a jejich plnění bylo závislé na počtu lidí a jejich schopnostech.

Kraj Obrany národa Tábor vypadal v době, kdy se stal jeho velitelem plk. Pazdera, poněkud jinak, než v počátcích. Stále šlo o velký region, který se nacházel na území tří německých oberlandrátů, totiž Českých Budějovic, Tábora a Havlíčkova Brodu. Zpočátku byl rozdělen na tři okrsky - používejme aspoň nyní toto označení, které je přesnější než okres, České Budějovice, Písek a Tábor.

Okrsek České Budějovice sestával z politického okresu České Budějovice, který se dělil na soudní okresy České Budějovice, Bavorovice, Líšov a Trhové Sviny, dále z politického a soudního okresu Týna nad Vltavou, politického a soudního okresu Jindřichův Hradec a z politického okresu Třeboň, který sestával ze soudních okresů Lomnice nad Lužnicí, Veselí nad Lužnicí a Třeboň. Přitom v době, o které mluvíme, připadl politický a soudní okres Týn nad Vltavou k okrsku Písek, ale naopak soudní okresy Hluboká nad Vltavou a Netolice od Písku k Českým Budějovicím. K Táboru připadl celý politický okres Třeboň se soudními okresy Lomnice nad Lužnicí, Veselí nad Lužnicí a Třeboň.

Okrsek Písek zahrnoval území politického okresu Písek se soudními okresy Netolice, Písek, Vodňany a Mirovice, avšak poslední soudní okres právě v listopadu 1939 byl přičleněn ke kraji (okresu) Příbram. Dále k okrsku Písek patřil politický okres Milevsko se soudními okresy Bechyně a Milevsko. Patřily k němu soudní okresy Hluboká nad Vltavou a Netolice, které však přešly k Českým Budějovicím. Naopak přibyl, jak už jsme řekli, politický a soudní okres Týn nad Vltavou a soudní okresy Hluboká nad Vltavou a Netolice.

Okrsek Tábor se skládal z politického okresu Tábor se soudními okresy Tábor, Mladá Vožice a Soběslav, z politického okresu Pelhřimov, který sestával ze soudních okresů Pacov, Vlašim a Pelhřimov a z politického okresu Kamenice nad Lipou, jenž se skládal ze soudních okresů Počátky a Kamenice nad Lipou a vliv Tábora zasahoval ještě do polického a soudního okresu Humpolec.

Přitom tento region nebyl vyměřen žádnou písemnou normou, ale utvářel se tajně a skrytě a měl vlastní vývojovou dynamiku. Na jeho formování se podílelo mnoho faktorů, z nichž známe jenom některé a většina nám jich zůstává pravděpodobně skryta. Poněkud více jsme nahlédli do procesu formování okresu Pelhřimov, ale podobný vývoj asi nebyl ojedinělý.

V červenci 1939 pověřil mjr. Stanislav Novák z Havlíčkova Brodu učitele obecné školy v Pelhřimově Stanislava Benýška,[66] aby postavil v Pelhřimově rámcový prapor Obrany národa, který by se stal součástí rámcové brigády, jíž hodlalo na Českomoravské vysočině postavit velení kolínského kraje Obrany národa. S. Benýšek začal tím, že seznámil s tímto záměrem profesory pelhřimovského reálného gymnázia J. Šmídu[67] a Mádla, ale úkol zřejmě přesahoval jejich síly a tak prakticky k ničemu nedošlo.

66) Učitel Stanislav Benýšek byl o něco později, v roce 1940 a 1941, zapojen do činnosti organizace Petiční výbor věrni zůstaneme. O tom Václav Kameník - Václav Krůta, K protifašistickému odboji na okrese Pelhřimov od počátku do roku 1943. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 10, 1999, s. 55-66.

Ve stejné době, čili v létě 1939, pověřil táborský mjr. Szafran prostřednictvím škpt. Novotného v Pelhřimově obdobným úkolem úředníka okresního soudu Františka Kařízka.[68] Ani F. Kařízek však zjevně nestačil na ustavení rámcového praporu v Pelhřimově.

V době, kdy už krajské velení přebral plk. Pazdera, se objevila naděje na jiné řešení problému. K 1. 9. 1939 nastoupil na pelhřimovském okresním úřadu jako referent veřejné osvětové služby plk. Josef Kyncl.[69] Plk. Kyncl zastával od jara 1939 v Moravských Budějovicích funkci zástupce velitele Obrany národa kraje západní Morava. Plk. Pazdera pocítil jistě ulehčení, když se důstojník s tak vysokou hodností a zkušenostmi, jako byl plk. Kyncl, objevil ve městě, kde žádné vyšší důstojníky, kteří by se hodili do vedoucích funkcí odboje, dosud neměl. Zřejmě i trochu z psychologických důvodů prohovořil s plk. Kynclem, aby vytvořil východní úsek táborského kraje s okresy Pelhřimovem, Pacovem, Kamenicí nad Lipou a Jindřichovým Hradcem.[70] A tak přibyl na konci roku 1939 prakticky ještě čtvrtý okrsek, Pelhřimov.

Rozdělení teritoria mělo umožnit splnění jediného úkolu, a sice zefektivnit plánování a činnost při tvorbě a postavení armády, jejíž vystoupení se plánovalo při budoucím povstání. Velitelé se svými štáby měli postavit kádry pro vytvoření čtyř pluků podle okresů(okrsků). Okres České Budějovice pluk o třech až čtyřech praporech, okres Tábor pluk o dvou až třech praporech, okres Písek pluk o čtyřech až pěti praporech, okres Pelhřimov pluk o dvou praporech. Vedle těchto jedenácti až čtrnácti pěších praporů měl kraj postavit ještě jednotky speciální, jako dvě dělostřelecké baterie, letecký oddíl atd.

Již v srpnu 1939 přišel ze zemského velitelství úkol připravit mobilizační plán. V té době už nikdo nepochyboval, že se schyluje k válce a vedoucí osobnosti z řad vojáků a politiků si představovaly, že v nastalém konfliktu Německo prohraje a že v příhodném okamžiku bude možno vyvolat na území tzv. protektorátu povstání, v němž armáda otevřeně vystoupí. Na pokyn seshora vystoupí důstojníci, kteří tvořili velení všech stupňů a tato *„rámcová"* armáda bude mobilizací pěti ročníků 1913 - 1917 doplněna na plné bojové stavy. S vojáckou důsledností směrnice určovala obecně závazný postup. *„Podle odhadu povolaných osob určete, kolik praporů můžete postavit podle určeného měřítka, udejte chybějící počty mobilizačních důstojníků okruhu, aby vám tito mohli zajistit náhradu*[!] *Vybudování velitelství praporu se*

67) RNDr. Jindřich Šmída se narodil 14. 7. 1907. Po válce byl ředitelem pelhřimovského gymnázia a stal se předsedou Okresního národního výboru v Pelhřimově. Zemřel v roce 1974.

68) František Kařízek se narodil 22. 5. 1898 v Bělči, bydlel v Pelhřimově čp. 72. Byl úředníkem na knihovním (katastrálním) úřadě.

69) Plk. pěch. Josef Kyncl se narodil 16. 10. 1893 v Žebráku, okres Beroun. Byl ruským legionářem a poté zůstal vojákem Československé republiky. Od 1. 9. 1939 pracoval na Okresním úřadě v Pelhřimově, bydlel v Pelhřimově č. 751 - srovnej s VHA Praha, Vzpomínka č. 2883.

70) O Obraně národa na Pelhřimovsku podrobněji Václav Kameník - Václav Krůta, K protifašistickému odboji na okrese Pelhřimov od počátku do roku 1943. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 10, 1999, s. 55-66.

děje jen s mým souhlasem. Vyhlídnutí velitelé praporu a rot nesmí být o tom informováni, aby okruh zasvěcených osob nebyl příliš velký.

Pro pěší a technickou rotu počítejte nejméně se 160 muži, jinak lze dosáhnout válečného stavu až 200 mužů. Způsob musí být promyšlený. Určete druh a místo (bývalá kasárna, školy, tělocvičny) ve více obydlených místech, aby nedošlo k hromadění zástupů, obstarejte si seznam osob a rozdělovník pro jednotlivé jednotky, promyslete postavení stráží, jaké osoby mají být poslány na která místa. Zjistěte příhodná místa pro uskladnění technického materiálu a jednotek.

Promyslete stravování v hostincích apod. Přehled o množícím se materiálu, pocházejícího od občanů (zbraní, munice, ženijního materiálu, spojovacího materiálu). Vyhledejte místa a osoby k jejich dopravě (motorová vozidla, koně a vozy). Převzetí se děje protokolárně (stav a vady), avšak nesmí to být na úkor rychlému převzetí. Zajistěte dílny pro opravy (autodílny, kovárny apod.). Veďte seznamy motorových vozidel, která se v okrese nacházejí, stejně místa, kde se nacházejí sklady pohonných hmot.

Veďte seznamy výrobců a prodejen zbraní a zbrojního materiálu, zjistěte nenápadně zásoby... "[71] Navíc se Směrnice pro provádění mobilizačních příprav odvolávala na předchozí instrukce, které byly obsaženy například v Rozkazech D. Bylo to složité a náročné na zapamatování a téměř to znamenalo vytvoření vlastní spisovny. Pro dokreslení uvádíme: *„Příslušníky letectva posílejte do Hradce Králové, ženisty do Prahy, příslušníky železničního pluku do Pardubic, příslušníky telegrafních oddílů do Kutné Hory.*

5) *V základě se bude každý prapor skládat ze čtyř pěších a jedné technické roty. Každá rota bude mít čtyři pěší a jednu kulometnou četu. Technická rota bude mít zákopnickou četu, spojovací četu, pomocnou četu pro zásobování. Tyto čety a roty budou složeny také z příslušníků jiných zbraní (jako dělostřelectvo, jezdectvo a jiné zbraně), aby byly taktické jednotky (tak např. jedna četa jen z dělostřelců nebo kavalerie), aby bylo umožněno jejich pozdější přeskupení a specielní použití. Kde to možnosti dovolují a kde od selské jízdy, jízdy sokola a soukromníků je k dispozici dostačující počet koní s postroji, budou zřízeny i jezdecké čety. Podaří-li se sehnat někde děla a jiné bojové prostředky, je třeba vytvořit čety dělostřelectva nebo baterie.*

V některých okresech budou zřízena velitelství oddílů nebo pluků s pomocnou rotou zákopníků po dvou četách a spojovací četa. Každému veliteli bude podřízeno několik praporů. Směrnice v tomto směru budou vydány velitelem okruhu Obrany národa.

Z nastoupených ženistů a telegrafistů budou vytvářeny samostatné ženijní roty a telegrafní roty, i když pro ně nebude dostatek technického materiálu. Nastoupivší letci budou použiti k zajištění letišť, materiálu apod. "[72]

71) Rozsudek německého Lidového soudu v Berlíně nad Josefem Taclem, Františkem Přibylem, Zdeňkem Tvrzem, Karlem Zadinou a Josefem Totuškou ze 17. 12. 1941, VHA Praha, 308-56-2.

72) Rozsudek německého Lidového soudu v Berlíně nad Josefem Taclem, Františkem Přibylem, Zdeňkem Tvrzem, Karlem Zadinou a Josefem Totuškou ze 17. 12 . 1941, VHA Praha, 308-56-2, D-26.

Víme, že mobilizační směrnici plk. Pazdera předal mjr. Szafránovi a že ten mu ji po přečtení vrátil s poznámkou, že směrnice je bezcenná.

Na druhé straně jiní, jako např. akademický malíř Jan Švehla, velitel Obrany národa v okrese Týn nad Vltavou (okrsek Písek), přikládali směrnicím i prováděcím plánům takový význam, že je dobře uschovali a díky tomu se některé dokumenty zachovaly pro pozdější dobu.[73]

Úkol, který měl velitel kraje na starosti, byl obrovský. Přitom poslední velitel, kterým byl plk. Pazdera, asi dobře věděl, že mnohé z toho, co už mělo být uděláno, vůbec není. Škpt. Handschuh sice přivážel pravidelně z Prahy od hlavního a zemského velitelství příkazy a snažil se je vyřizovat - určitě to víme v případě českobudějovického pplk. Klapálka, ale mnohý z rozkazů nenašel vykonavatele. Tak plk. Pazdera zdědil například dluh se zajištěním radiového spojení kraje se zemským velitelstvím.

V půli srpna 1939 obdržel škpt. Handschuh v Praze od plk. Reše rozkaz, aby doručil do Českých Budějovic kufr, který obsahoval vysílací radiostanici. Měl ji doručit gen. Volfovi a v případě, že by ji nepřijal, plk. Vávrovi. Handschuh rozkaz splnil, avšak ani gen. Volf, ani plk. Vávra stanici od něho nechtěli převzít. Nakonec se mu podařilo v restauraci Beseda, která sloužila za místo, kde se odbojáři setkávali, přemluvit k převzetí kufru mjr. Hlaváčka s tím, že mjr. Hlaváček jej předá plk. Klapálkovi. Mjr. Hlaváček potom měl kufr několik dní v zavazadlovém prostoru svého auta. Když se setkal v restauraci Beseda s plk. Klapálkem, dohodli se, že se sejdou hned další den a mjr. Hlaváček mu kufr předá. Skutečně také druhý den plk. Klapálek přišel s prof. Faitem,[74] který pak jel s Hlaváčkem do autoopravny Škoda v Českých Budějovicích. Tam prof. Fait sám vyndal kufr z auta a předal ho účetnímu Otto Tichému. U O. Tichého byl kufr tři týdny, než si jej prof. Fait opět vyžádal a než jej předal škpt. Jirsovi.

Při setkání plk. Pazdery a plk. Klapálka na táborském nádraží poté, co plk. Pazdera převzal velení kraje, informoval plk. Klapálek svého nyní nadřízeného o tom, že plk. Pazdera by si měl převzít také vysílačku, o niž se doposud staral. Domluvili se tak, že vysílačku dopraví do Tábora českobudějovičtí četníci z pátracího oddělení. Předají ji táborskému veliteli pátracího oddělení vrchnímu četnickému strážmistru Karlu Machartovi. Skutečně se tak stalo. Velitel českobudějovické pátračky vrch. četn. stržm. Václav Hrnéček s četnickým strážmistrem Růžičkou převezli zavazadlo ve služebním autě a předali je svým táborským kolegům. Nato plk. Pazdera zorganizoval předání vysílačky K. Machartem škpt. Pertlovi. V. Pertl jel podle tohoto plánu

73) Srovnej se Zprávou o činnosti v podzemním hnutí malíře Švehly z Týna nad Vltavou, VHA Praha, 308-29-6. Bohužel akademickým malířem Janem Švehlou avizované přílohy u jeho zprávy nejsou. Jinak údaje potvrzuje také Jaroslav Ryšavý, Kronika činnosti Obrany národa - kraj České Budějovice - Tábor, s. 4 ve VHA Praha, DO-37-18.

74) Profesor reálky v Českých Budějovicích Miloslav Fait se narodil 6. 12. 1901 v Rakovníku. V Českých Budějovicích bydlel v Jírovcově ulici č. 1049. Byl členem okresního štábu Obrany národa v Českých Budějovicích a zajišťoval spojení na Sokol. Srovnej s obžalobou a rozsudkem německého Lidového soudu v Berlíně v AMV Praha, 141-224-11.

na statek plk. Maška v Podole u Tábora a za přímé účasti plk. Pazdery ukryl vysílačku na Maškově statku.

Pplk. František Mašek pocházel z Vlksic na Písecku. Narodil se 11. 11. 1893. Jako voják rakousko-uherské armády upadl v říjnu 1918 do anglického zajetí a ač nebyl legionářem jako většina důstojníků, zapojených do Obrany národa, v nově utvářené armádě mladé Československé republiky zůstal. Učil taktiku na Válečné škole v Praze, od roku 1936 byl ve vojenském zeměpisném ústavu v Praze. K datu 1. 11. 1938 byl propuštěn z armády a navrátil se do jižních Čech, kde se ujal hospodaření na rodovém statku.[75] Později se gen. Volf, plk. Pazdera a jiní vymlouvali Němcům, že na Maškův statek jezdili kvůli získání přilepšení potravinami, ale to nebyl samozřejmě hlavní důvod. Ten spočíval jednak v tom, že zemědělský dvůr nabízel relativní bezpečí a pak také v tom, že na pplk. F. Maška bylo spolehnutí.

Plk. Pazdera pohovořil se škpt. Novotným o vysílačce, která je uložena mimo Tábor a jmenoval škpt. Novotného jako bývalého radiotelegrafního důstojníka správcem této vysílačky, která měla fungovat při krajském velitelství v Českých Budějovicích a nyní v Táboře pod krycím označením Petruška. Domluvili se na tom, že vysílačku je třeba vyzkoušet. Škpt. Novotný vysílačku po čtrnácti dnech z Maškova statku odvezl. Podle J. Ryšavého do okolí Vodňan, podle nás spíše do Hluboké nad Vltavou, kde byla asi dva týdny u velitele Obrany národa Jana Kladrubského, který ji skrýval ve své sedlářské dílně.

Škpt. Jan Novotný se domluvil se zaměstnancem táborského telegrafního stavebního úřadu Františkem Balcerem, jehož měl zajištěného pro organizaci už od června mjr. Szafrán a F. Balcer dopravil kufr s vysílačkou do Tábora. J. Novotný ji měl ukrytou ve své ložnici a pokusil se vysílačku rozběhnout, ale zřejmě marně. Škpt. Novotný pak za pomoci F. Balcera převezl na svém motocyklu vysílačku do Mladé Vožice, kde měl dobrého známého Ottu Bubeníčka. V jeho vile se pak uskutečnil v lednu 1940 druhý pokus s vysíláním. Zatímco akademického malíře O. Bubeníčka poslali mimo dům, vysílačku instalovali uvnitř v domě v jeho atelieru a na zahradě natáhli venkovní anténu. Relaci se snažil odvysílat mechanik z pošty četař radiotelegrafista Viktor Pokorný. Zkouška dopadla natolik špatně, že škpt. Novotný sdělil plk. Pazderovi na jeho naléhání, zda by vysílač nešlo opravit natolik, aby mohl být zprovozněn, že určitě ne. V této době se na škpt. Novotného obrátil rovněž mjr. Szafrán a žádal jej, aby mu odvysílal zprávy. I jemu škpt. Novotný sdělil, že to nejde, neboť vysílačka není k potřebě.

Na tomto místě musíme říci, že všechna vyprávění o tom, jak F. Balzer anebo další s vysílačkou Petruškou vysílali, a dokonce do zahraničí, jsou vymyšlená. Dokonce v této době, tj. asi v prosinci 1939, došlo k tomu, že plk. Pazdera odňal F. Balcerovi funkci zpravodajského důstojníka a namísto něho ustanovil v naději, že to povede k zlepšení, pplk. Arnošta Prillingera. Ten pocházel z Uherského Hradiště, kde se narodil 10. 1. 1890. Za první světové války sloužil na ruské frontě, v roce 1915 se dostal do zajetí. V roce 1917 vstoupil do legií a jeho cesta byla podobná, jako většiny těch, jejichž rámcové portréty jsme nastínili. Od listopadu 1938 byl A. Prillinger velitelem pracovního praporu 105 v Táboře. Z armády byl propuštěn teprve 1. 12. 1939.[76] Okamžitě se dal k dispozici plk. Pazderovi a ten jej jmenoval spojovacím a zpravodajským důstojníkem krajského štábu Obrany národa.

Po neúspěchu pokusu o zprovoznění vysílačky ji měl škpt. Novotný doma ve svém bytě až do zatčení plk. Pazdery. Teprve poté ji ukryl na půdě u ředitele hudební školy v Táboře Kopeckého, se kterým se dobře znal. Nakonec ji spálil. Zbytky gestapo o něco později nalezlo. I kdyby z Tábora vysílali, nebyl nikdo, kdo by rádiové vysílání z jižních Čech přijal. V Praze totiž německá tajná policie od prosince v řadách důstojníků z Obrany národa zatýkala, *„uklízelo se“* a nebyl už čas. Vysílání z jižních Čech by stejně přišlo pozdě.

Táborská krajská i okresní organizace Obrany národa, slévající se mnohdy v jedno, byla na přelomu let 1939-1940 stále ještě nedostavěná. A zatímco vlastenečtí důstojníci typu plk. Cyrila Pazdery, mjr. Antonína Szafrána anebo mjr. Vojtěcha Pertla, abychom jmenovali alespoň tři za všechny ostatní z řady, věnovali všechen čas, mužnou sílu i prostředky svému vlasteneckému úkolu, nacistická tajná státní policie (gestapo) pronikala do jejích tajemství a připravovala úder, který ji měl zničit.

75) Srovnej s VHA Praha, Kvalifikační listina pplk. Františka Maška a obžaloba a rozsudek Vrchního zemského soudu v Drážďanech nad Františkem Balcerem, Vojtěchem Matiáškem, Antonínem Prillingerem a Františkem Maškem z 10. 8. 1942 v AMV Praha, 141-257-15. Pplk. František Mašek zemřel 20. 11. 1943 ve vězení v Briegu.

76) Srovnej VHA Praha, Kvalifikační listina pplk. Arnošta Prillingera a obžaloba a rozsudek německého Vrchního zemského soudu v Drážďanech z 10. 8. 1942 v AMV Praha, 141-233-7. Pplk. A. Prillinger zahynul 22. 4. 1944 v Golnowě - Seznam osob zatčených a vězněných táborským gestapem v letech 1939-1945, s. 84-85. Sborník Táborsko v odboji. I. část 1939-1945, OV ČSPB v Táboře s.d.

ZASTOUPENÍ PLZEŇSKÉHO PIVA V TÁBOŘE

Eva Cironisová

Ve druhé polovině 19. století začal výrobek Měšťanského pivovaru v Plzni (vařit pivo začal v roce 1842) pronikat do bližšího i vzdálenějšího okolí Plzně a získávat si stále větší oblibu. Napomohlo tomu mj. zahájení provozu na železničních tratích Plzeň - Furth im Wald a Plzeň - Praha v letech 1861 - 1862. Zpočátku obchodoval pivovar se svými odběrateli přímo. V hospodářském roce 1873/74 měl v Táboře tři zákazníky, z nichž největším byl Jakub Setunský (odebral celkem 298 hl výčepního piva a ležáku), dalšími byli Karel Vodňanský (193 hl) a Josef Mendl (37 hl výčepního piva). V následujícím roce přibyli další čtyři drobnější odběratelé.[1] Zájmem podniku bylo, aby nešlo o odbyt náhodný, ale trvalý a dokonale organizovaný, který by podchytil co nejvíce stálých zákazníků, rozmístěných nejen ve velkých městech, ale i menších obcích. Od 70. let minulého století získával proto v řadě míst rakouské monarchie i v zahraničí zastupitelské firmy, které měly ve svěřených obvodech získávat zákazníky a prodej piva zajišťovat. Na území Čech vznikla první zastoupení v letech 1874 - 1875 v západní části - v Sokolově, Karlových Varech a Mariánských Lázních, po nich následovalo v listopadu 1877 zastoupení v Praze. Tady bylo svěřeno Josefu Stausovi a v počátečním období zahrnoval jeho obvod většinu Čech s výjimkou uvedené západní části. Protože šlo o rozsáhlý obvod, oddělovaly se od něj postupně okrajové oblasti - už v roce 1879 se osamostatnil teplický a liberecký obvod, v 80. letech vznikla samostatná zastoupení v Podmoklech u Děčína, Trutnově a Plzni (pro jihozápadní část Čech). Přechodně naopak převzal Staus v červnu 1884 zastoupení pro Moravu a Slezsko, ale to se už po roce osamostatnilo a přešlo do rukou Jakoba Steina.[2]

Zásobování Táborska plzeňským pivem (značku Prazdroj začal podnik užívat až v roce 1898) spadalo od roku 1877 do sféry pražského zastoupení. Část již zavedených odběratelů však nadále zůstávala v přímém styku s podnikem bez Stausova prostřednictví (Jakub Setunský a Josef Mendl do roku 1881, z dalších Gustav Krumphanzl, Josef Suchomel a Jan Kopecký).[3] Zástupce měl získávat především nové zá-

1) Podnikový archiv a.s. Plzeňský Prazdroj v Plzni (dále PA), fond Měšťanský pivovar v Plzni (dále MPP), knihy č. 1305 a 1306. Výčepním pivem se rozumí 10°, ležákem 12° pivo.
2) Fond MPP, kniha zástupců č. 162.
3) Tamtéž, knihy č. 1309, 1315, 1323, 1328.

kazníky, evidenci o nich už pak vedl sám, takže se v evidenčních knihách Měšťanského pivovaru neobjevují. S úmyslem zřídit samostatné zastoupení pro část jižních a středních Čech přímo v Táboře navázala správní rada pivovaru 25. listopadu 1893 oficiální jednání s brněnským zástupcem Steinem.[4] Vycházelo patrně z předběžných soukromých jednání, protože Stein takřka obratem 4. prosince souhlasil s převzetím táborského okrsku a po dojednání podmínek zřídil hned od ledna 1894 v Táboře filiálku brněnské firmy, jejíž vedení svěřil synovci Maxu Steinovi.[5] Ten pocházel z jihočeského Lžína, kde se v roce 1867 narodil.[6] Jeho zastupitelský obvod byl vymezen místy: Milín - Sedlčany - Neveklov - Bystřice - Vlašim - Zruč n. S. - Ledeč n. S. - Havlíčkův Brod - Přibyslav - poté česko - moravskou hranicí - Borovany a podél železniční trati přes Hlubokou n. Vlt., Putim a Mirovice zpět k Milínu.[7]

Ač bylo zastoupení formálně vedeno jako filiálka, vedl je Max Stein prakticky od počátku samostatně. Za první měsíce roku 1894 do srpna odebral 2 652 hl a za hospodářský rok 1894/95 už 6 430 hl piva.[8] Na výši kolem šesti tisíc hl se jeho odběr udržoval i v dalších letech, na počátku 20. století dvakrát překročil sedm tisíc.[9] Obvod zastoupení zůstával beze změny.

V dubnu 1907 podnikl inspektor pivovaru Milivoj Bouček revizní cestu po táborském obvodu, aby zjistil osobně konkrétní situaci ve větších místech.[10] V Táboře odebíraly tehdy Prazdroj hotely Nový a Setunský, Klierova Plzeňská pivnice, Padovcova pivnice a nádražní restaurace; majitel hotelu Amort naopak vedl sklad protivínského pivovaru. Ten konkuroval plzeňskému také v Bechyni, kde měl v nájmu hotel U města Bechyně a ve Vodňanech (hotely Hnátek a Mašek). Bouček navštívil i Protivín, aby se ujistil, že tady ředitel všech schwarzenberských pivovarů a současně starosta města Bohuš Svoboda tlačí na všechny odběratele, aby čepovali jen protivínské pivo. Nájemce hotelu Zelenka Stehlík se pokusil přesto Prazdroj dovézt, ale měl z toho velkou nepříjemnost. V Bechyni nicméně plzeňské pivo odebíral hotel Na panské, ve Vodňanech pivnice sourozenců Bělohlávkových. V Pelhřimově patřil k odběratelům Plzně hotel Procházka, hotel Rosol majitele Rosického a v malé míře hostinec Na Kocandě, v Pacově jen občas nájemce panského hostince Mašát, jemuž tu konkurovalo místní pivo, v Humpolci Prazdroj odebíral purkmistr Bečvář v hotelu U bílého beránka, v Týně n. Vlt. majitel hotelu Plaňanský. Více odběratelů nalezl Bouček v Jindřichově Hradci, kde patřil k nejdůležitějším majitel pivnice U slunce, po něm hotely Dobeš, Kasper a Dvořák, restaurace Na střelnici a v Měšťanské besedě. Řada odběratelů byla také v Havlíčkově Brodě: především Antonín Stolz, majitel hotelu U černého orla (měl dokonce zájem o zřízení skladu Prazdroje) a dále nájemci

4) Karel Přikryl, Měšťanský pivovar v Plzni 1892 - 1942. Plzeň 1995, s. 22; fond MPP, kniha č. 10, s. 411.
5) Karel Přikryl, Měšťanský pivovar v Plzni v letech 1933 až 1942. Strojopis, Plzeň 1942, s. 971.
6) Fond MPP, sign. II A 13 bp.
7) Tamtéž, kniha č. 162, s. 205.
8) Tamtéž, kniha č. 2017, f. 30.
9) V letech 1900/01 a 1901/02, fond MPP, knihy č. 2018, f. 52 a č. 2019, f. 63.
10) Fond MPP, sign. II A 13 g.

nádražní restaurace, hotelu Stránský, Besedy a hotelu Vrána; v Přibyslavi Prazdroj čepovaly hotely Klusáček a Nápravník. Řadu odběratelů získal Stein v Písku (Dvořáček, Paulová, Kratochvíl, Procházka, Hlaváček a Červená), naproti tomu v Milevsku odebíral nepatrné množství pouze hotel Vodňanský. Jeho hosté měli navíc podezření, že jim jako plzeňské čepuje pivo z Českých Budějovic. Bouček Milevsko hodnotil jako sice větší město, ale s příliš chudým obyvatelstvem, které si Prazdroj nemůže dovolit. Stejně ocenil i Mezimostí, ve Veselí n. L. se Prazdroj ujal jen v nádražní restauraci, ostatní hostinští byli většinou vázáni smlouvami s třeboňským pivovarem. V Soběslavi podával Prazdroj hotel Slunce, jehož odběr však citelně poklesl od chvíle, kdy se zlepšila kvalita místního piva, a především hotel Zvon, patřící k největším odběratelům vůbec.

V roce 1909 Steinův odbyt piva překročil hranici sedmi tisíc hektolitrů a v dalších letech dosáhl až 9 535 hl za rok 1911/12. Mírný pokles příštích let byl vystřídán prudkým poklesem v letech válečných na pouhých 440 hl za rok 1917/18.[11]

Do roku 1918 bylo zastoupení stále formální filiálkou brněnské firmy Stein & syn. Ke konci tohoto roku se firma táborského okrsku vzdala, takže od 1. ledna 1919 se Max Stein stal samostatným zástupcem na základě živnostenského listu, vydaného mu táborským okresním hejtmanstvím 3. ledna 1919.[12] Povolen mu byl prodej plzeňského piva v uzavřených nádobách, tedy sudech, event. lahvích plněných přímo v Plzni, nesměl pivo sám stáčet do lahví; sídlem jeho firmy byl nový Steinův jednopatrový dům, postavený pro účely zastoupení i jako obydlí rodiny v centru města v dnešní Bílkově (postupně Veleslavínově, Klofáčově) ulici čp. 735. Zastupitelskou smlouvu s podnikem podepsal Max Stein 28. února 1919, rozsah zastoupení jí zůstal zprvu zachován.[13] Za první rok osamostatnění (od září 1918 do prosince 1919) vykázal prodej 5 007 hl piva.[14] V následujících letech, poznamenaných ještě poválečnými těžkostmi a krizí, dosáhl jen stěží stejného odbytu, od roku 1922 se obchod začal rozvíjet, také díky postupnému návratu od nízkostupňového válečného piva k obvyklému 10° a 12° pivu. Neublížilo mu ani vytvoření samostatného zastoupení v Havlíčkově Brodě od 1. února 1923, čímž se Steinův obvod zmenšil o města Havlíčkův Brod, Polnou a Přibyslav.[15] V roce 1927 mu náhradou za Hlubokou n. Vlt. a Týn n. Vlt., přidělené českobudějovickému zástupci, připadl od pražského obvodu Benešov.[16] V té době už Steinův odbyt přesáhl 11 tisíc hl a vzestupný trend se udržel do roku 1929, kdy prodal celkem 12 658 hl.[17] Hrubý zisk firmy se v roce 1928 odhadoval na 100 000 Kč.[18]

Na jaře roku 1929 se Stein ucházel i o zastoupení Prvního plzeňského akciového pivovaru pro Benešovsko, tehdy byl však *„ze zásadních důvodů"* odmítnut.[19] Bě-

11) Tamtéž, kniha č. 2019, f. 63.
12) Tamtéž, sign. II A 13 bp; K. Přikryl, Měšťanský pivovar v Plzni 1892 - 1942, s. 176.
13) Fond MPP, sign. II A 13 bp.
14) Tamtéž, kniha č. 2019, f. 63.
15) Tamtéž, kniha č. 169, s. 112.
16) Tamtéž.
17) Tamtéž, sign. II A 13 bo.
18) Tamtéž, sign. II A 13 j.
19) PA, fond Plzeňské akciové pivovary (dále PAP), kniha č. 16, zápis z 8. dubna 1929.

hem následujících dvou let v souvislosti s rostoucím vlivem Měšťanského pivovaru v akciovém pivovaru důvody pominuly, naopak se začala prosazovat cesta jednoho zastoupení obou podniků v každém okrsku. Usnesením z 27. listopadu 1930 svěřil akciový pivovar Steinovi zastoupení svého 10° piva pro kraje táborský, písecký, jindřichohradecký a pelhřimovský (Měšťanský pivovar v rámci dohody přešel na výhradní výrobu 12° piva a produkci ostatních pivních druhů přenechal akciovému pivovaru).[20] Obchod tímto pivem nicméně nedosahoval nijak ohromujícího objemu - za celý rok 1931 ho Stein odebral pouhých 129 hl.[21]

Krizová léta 1930 - 1932 nepřinesla kupodivu vážnější omezení obchodu, který se udržel nad hranicí 10 tisíc hl Prazdroje.[22] Šlo stále především o sudové pivo, jen v malé míře o lahvové (140 - 180 hl).[23] Hrubý zisk firmy ovšem v roce 1931 poklesl na 70 000 Kč.[24]

Dne 26. července 1932 provedl revizi zastoupení komerční ředitel podniku dr. Jiří Elmer. Skladiště a kanceláře firmy shledal velmi pěkně zařízené, sklepy prostorné s dostatečně velkou lednicí a elektrickým výtahem. Celý obchod obstarával zástupce sám, rozvoz piva mu prováděl zasílatel, objednávky sbíral najatý důvěrník. Odběratelům poskytoval jako jedinou výhodu úvěr (do 200 000 Kč), akvizici nových zákazníků prováděl osobně, v poslední době s pomocí mladšího syna Oskara (nar. 1902), stavebního inženýra, který se svému povolání věnoval jen jako projektant a v budoucnu hodlal obchod převzít,[25] zatímco starší syn Hugo se stal v Praze úředníkem ministerstva financí.[26] V lednu 1933 byl ing. Oskar Stein zapsán do obchodního rejstříku jako spolumajitel firmy, uvedené současně jako veřejná obchodní společnost.[27]

Na základě těchto změn uzavřel Měšťanský pivovar s oběma Steiny 3. dubna 1933 novou zastupitelskou smlouvu pro obvod vymezený místy Milín - Mirovice - Písek - Veselí - Mezimostí - Chlum u Tř. - česko - moravská hranice až k Jihlavě - Humpolec - Ledeč n. S. - Vlastějovice - Zruč n. S. - Trhový Štěpánov - Vlašim - Benešov - Neveklov - Sedlčany - Kamýk n. Vlt. - Milín.[28] Od 15. ledna 1934 připadla Steinovi ještě oblast Chabeřice - Kácov - Rataje n. S. - Sázava - Český Šternberk.[29] Odbyt nicméně od roku 1933 poklesl pod hranici 9 tisíc hl a udržoval se kolem ní až do roku 1937.[30] Měl-li Stein v roce 1935 celkem 143 odběratelů, během příštího roku 22 z nich ztratil, ale 16 nových získal, takže úbytek byl ve srovnání s některými jinými zastupitelskými obvody celkem nepatrný.[31] Odběr piva z akciového pivovaru (do roku 1933 pod firmou Plzeňské akciové pivovary) během 30. let trochu

20) Tamtéž, kniha č. 17, s. 490.
21) Tamtéž, kniha č. 403, f. 33.
22) Fond MPP, knihy č. 2027 - 2029.
23) Tamtéž.
24) Tamtéž, kniha č. 171, s. 342.
25) Tamtéž.
26) PA, fond Plzeňské pivovary (dále PP), sign. 525.
27) Fond MPP, sign. II A 13 bp.
28) Tamtéž.
29) Tamtéž.
30) Tamtéž, sign. II A 13 bo.
31) Tamtéž, sign. II A 13 g.

stoupl, ve srovnání s odběrem Prazdroje však zůstával mizivý (do 515 hl za rok 1938.[32]

Dění v sousedním Německu a události podzimu 1938 v ČSR dávaly neklamně tušit, že osudy firem židovské rodiny Steinů nebudou v brzké době jednoduché. Brněnský Rudolf Stein se už v roce 1938 bez úspěchu pokoušel firmu prodat a odejet z republiky. Rozhodnutím správní rady Měšťanského pivovaru byla v červenci 1939 jeho firma změněna na režijní sklad podniku a Stein kvapně na poslední chvíli odejel do USA.[33] I táborští Steinové si byli na počátku roku 1939 vědomi, že firmu neudrží. Proto bylo jednání Dr. Elmera s nimi ve dnech 18. - 20. března 1939 o předání firmy novému zástupci *„celkem klidné a hladké; oba pánové tuto žádost Měšťanského pivovaru již očekávali...“*.[34] Navrhli dokonce dr. Elmerovi jako nového zástupce majora generálního štábu v Praze Nováka, který měl zájem firmu převzít a umožnit v ní působení mladšího Steina. Tuto nabídku dr. Elmer odmítl s odůvodněním, že dotyčný major nemá s obchodem pivem zkušenosti, což byla bezesporu pravda, ale ne hlavní důvod odmítnutí. Podnik měl už totiž v záloze vlastního kandidáta. V roce 1937 přijal na bezplatnou praxi Jindřicha Chylíka, absolventa brněnské obchodní akademie a syna generálního sekretáře brněnské obchodní a živnostenské komory, s úmyslem pověřit ho později vedením některého uvolněného zastoupení.[35] Ten se zúčastnil posledního dne Elmerova jednání v Táboře a Steinovi přistoupili na to, že Chylík od 1. dubna zastoupení převezme v dosavadním rozsahu a za stejných podmínek. Steinům měl za dobrovolné předčasné odstoupení od zastupitelské smlouvy vyplatit 150 000 K a převzít aktiva (245 000 K) i pasiva (90 000 K) firmy, do nájmu převzít sklepy, lednici, kancelářské místnosti a dvoupokojový byt za roční nájemné 10 000 K. Do 30. září 1939 měl být na zisku firmy účasten polovičním podílem ing. Stein, pak měl být ve firmě zaměstnán jako účetní s měsíčním platem 1 500 K.[36] Nájemní smlouvu uzavřel Chylík s M. Steinem už 23. března, zastoupení převzal v chvatu bez větší kontroly v následujících dnech.[37] Měšťanský pivovar pak uzavřel 6. dubna s Jindřichem Chylíkem zastupitelskou smlouvu a současně převzal Chylík i zastoupení Plzeňských akciových pivovarů.[38]

Ještě dříve, než vypršela půlroční lhůta pro podíl ing. Oskara Steina na firmě, byl ten 1. září 1939 zatčen a celou válku strávil v několika koncentračních táborech. Jeho manželka Marie byla i s dvanáctiletou Danou a dvouletým Petrem z bytu i města násilně vystěhována.[39] Chylíkovo zastoupení fungovalo ve válečných letech vcelku bez výkyvů, odbyt se udržel mezi 10 - 12 tisíci hl piva (ovšem

32) Fond PAP, knihy č. 472 - 476.
33) Fond MPP, sign. II A 13 bp; fond PP, sign. 9188.
34) Fond MPP, sign. II A 13 j.
35) K. Přikryl, Měšťanský pivovar v Plzni v letech 1933 až 1942, s. 1000.
36) Fond MPP, sign. II A 13 j, kniha č. 74, s. 107.
37) Tamtéž, kniha č. 172, s. 140.
38) Tamtéž, sign. II A 13 bp; fond PAP, kniha č. 29, s. 103.
39) Fond PP, sign. 525.

postupně snižované stupňovitosti), poklesl teprve v roce 1945.[40] Do roku 1941 fungoval i obchod pivem akciového pivovaru, pak prakticky ustal.[41]

Zatímco Max Stein zemřel v roce 1943 v 76 letech (jeho manželka už v roce 1938), synové patřili k těm nemnohým židovským občanům, jimž se všechny útrapy podařilo přežít. Ing. Oskar Stein se vrátil někdy na přelomu května a června 1945 do Tábora, zjistil, že válku přežila i jeho rodina a na základě presidentského dekretu začal uplatňovat nárok na vrácení firmy a majetku. Národní správa Měšťanského pivovaru se už 30. června usnesla předat mu od 1. září znovu táborské zastoupení.[42] Dalším počinem obou bratří Steinů byla změna německy znějícího příjmení na české Skála.[43]

Dne 10. srpna 1945 došlo k dohodě mezi Jindřichem Chylíkem a ing. Skálou, jíž se Chylík zavázal vzdát se zastoupení a předat je Skálovi včetně inventáře a najatých prostor do 1. září a seznámit Skálu se současnými zákazníky. Za předčasné odstoupení od zastupitelské smlouvy měl tentokrát Skála Chylíkovi vyplácet polovinu zisku do té doby, než Chylík převezme jiné zastoupení nebo jinou funkci v rámci Měšťanského pivovaru.[44] S platností od 1. září uzavřel pak pivovar 11. září 1945 s ing. Skálou zastupitelskou smlouvu při zachování dosavadního obvodu a podmínek.[45] Záležitost J. Chylíka vyřešil podnik k 1. listopadu 1945 zřízením samostatného zastoupení v Olomouci.[46] Okresní národní výbor v Táboře pak vydal Skálovi živnostenský list k obnovenému podnikání 15. ledna 1946[47] a během roku 1946 se Skálovi podařilo odbyt slušně pozvednout a dosáhnout obratu 5 850 tisíc Kčs, o rok později už 6 091 tisíc Kčs.[48] Ve firmě zaměstnával 1 dělníka a 2 úředníky, z nichž jedním byla jeho manželka. V roce 1947 měl celkem 116 stálých odběratelů. Z nich bylo 20 přímo v Táboře, 15 v Písku, 9 v Jindřichově Hradci, po 5 v Benešově a Pelhřimově, po 4 v Milevsku, Humpolci a Plané n. L., po 3 v Bechyni a Ledči n. S., po 2 v Čimelicích, Horní Cerekvi, Jistebnici, Mirovicích, Soběslavi a Sezimově Ústí, v řadě dalších menších míst po jednom. Mezi táborské odběratele patřily hotely Volák, Beseda, Znamenáček, Slavia a Grandhotel, vedle nich další restaurace a pivnice.[49]

Oba plzeňské pivovary byly vyhláškou z 13. září 1946 znárodněny a od února 1947 se oficiálně změnily v jeden národní podnik Plzeňské pivovary. Jejich domácí zastupitelská síť, po celá desetiletí budovaná, zůstala zatím beze změny, nepřežila však zvraty roku 1948. Už 24. března 1948 zřídilo ministerstvo vnitřního obchodu nad všemi zastupitelskými firmami národní správu; jejich národním správcem jmenovalo nejprve podnik Plzeňské pivovary, pak změnilo jmenování výslovně na tři

40) Fond MPP, sign. II A 13 bo.
41) Fond PAP, knihy č. 477 - 484.
42) Fond MPP, kniha č. 80, s. 26.
43) Tamtéž, s. 41.
44) Tamtéž, sign. II A 13 bp.
45) Tamtéž.
46) Tamtéž, kniha č. 80, s. 112.
47) Fond PP, sign. 525.
48) Tamtéž.
49) Tamtéž, sign. 524.

jeho zaměstnance: podnikového ředitele ing. Jana Šebelíka, přednostu účtárny Pavla Šmídla a úředníka Miroslava Pavla.[50] Tito tři svolali na 30. března do Plzně schůzi zástupců firem, na níž bylo rozhodnuto, aby zmocněnci národní správy v jednotlivých firmách byli jmenováni jejich dosavadní majitelé, v Táboře tedy ing. Skála.[51] O vlastním zavedení národní správy a převzetí funkce zmocněnce byl sepsán protokol 3. dubna přímo v Táboře, jako zmocněnci byl ing. Skálovi přiznán od 1. dubna měsíční plat 6 000 Kčs.[52] V dopise datovaném 5. dubna pak ing. Skála podniku poděkoval za jmenování zmocněncem a ujistil podnik, že národní správu povede *„s péčí řádného hospodáře“*.[53]

Na podzim 1948 podal národní podnik na základě směrnic a příkazu n. p. České pivovary návrh na úpravu distribuce piva v tuzemsku a na jeho podkladě navrhl znárodnit dosavadní zastupitelské firmy a jejich majetkové podstaty začlenit do podniku.[54] Vyhláškou ministerstva vnitřního obchodu ze dne 14. ledna 1949 (č. 443 Ú.l.) byly velkorozdělovatelské firmy plzeňského piva znárodněny s účinností k 1. lednu 1948 a převedeny do působnosti ministerstva výživy. Na základě této vyhlášky vydalo pak ministerstvo výživy 26. února 1949 výměr (č. 444 Ú.l.), stanovící rozsah znárodnění jednotlivých majetkových podstat.[55] Tím přestaly zastupitelské firmy definitivně existovat jako samostatné subjekty a staly se režijními sklady podniku.

Dům čp. 735 v Táboře patřil pouze z jedné čtvrtiny ing. Oskaru Skálovi, další čtvrtina byla zapsána na Huga Skálu a celá polovina na Oskarovu manželku Marii (Hugo Skála byl po válce opět přednostou na ministerstvu financí, uvádí se pak ještě v červnu 1948; v roce 1951 je už jeho pobyt neznámý, zřejmě opustil republiku). Pro účely zastoupení mohly Plzeňské pivovary použít jen dvě kanceláře, sklep s výtahem a garáž, takže o převzetí celého domu neměly zájem, i když podle výměru znárodnění rovněž podléhal, a převzaly jen uvedené prostory do nájmu. Tuto skutečnost respektoval i delimitační výměr ministerstva potravinářského průmyslu z 21. května 1951, jímž byl dům ze znárodnění vyňat s podmínkou, že jeho majitelé do měsíce uzavřou s podnikem nájemní smlouvu písemnou formou místo dosavadní ústní dohody.[56]

Vedoucím režijního skladu zůstal ing. Skála, jemuž byli podřízeni dva zaměstnanci. Protože z některých menších zastoupení byly zřízeny pouze rozdělovny a podřízeny nejbližším skladům, připadla k táborskému skladu rozdělovna v Českých Budějovicích se dvěma úředníky (bratry Štikovými, dosavadními majiteli) a rozdělovna v Havlíčkově Brodě bez zaměstnance, protože tamější zástupce Karel Fischer se stal zaměstnancem Jihočeských pivovarů, ač distribuci Prazdroje ve svém obvodu koordinoval dále.[57] Ve skladu byl dokonce ustaven úsek celopodnikové od-

50) Tamtéž, sign. 015, 525.
51) Tamtéž, sign. 015.
52) Tamtéž, sign. 525.
53) Tamtéž.
54) Tamtéž, kniha č. 1, s. 102 - 103.
55) Tamtéž, sign. 524, 525.
56) Tamtéž, sign. 015, 525. Písemná nájemní smlouva byla uzavřena 30. července 1951 a roční nájemné stanoveno na 6 000 Kčs.
57) Tamtéž, s. 524.

borové organizace, čítající dva členy - manžele Skálovy, zatímco třetí zaměstnanec - dělník členství v ROH odmítl.[58]

Národní správa zastoupení byla formálně zrušena 26. května 1950 výměrem ministerstva vnitřního obchodu.[59] Počet odběratelů poklesl v roce 1950 na 90 likvidací některých firem. V Táboře zůstalo 17 odběratelů, v Jindřichově Hradci a Benešově po 8, v Pelhřimově 4, v Bechyni, Milevsku, Plané n. L. a Zruči n. S. po 3, Humpolci, Ledči n. S., Sezimově Ústí a Soběslavi po 2; do jednoho odpadli odběratelé v Písku.[60]

V říjnu 1951 vystřídala nadřízený orgán pivovarského průmyslu - n.p. Čs. pivovary, lihovary a konzervárny - hlavní správa ministerstva potravinářského průmyslu pro pivo. Jedním z prvních pokynů jejího nového ředitele Františka Souby, kdysi národního správce pivovaru v Berouně, byl příkaz, tlumočený na poradě ředitelů národních podniků, používat na závěr všech dopisů pozdrav Čest práci.[61] Proto příliš nepřekvapí, že tato změna současně odstartovala řadu opatření, nemajících nic společného s odborným řízením pivovarského průmyslu. V Plzni byl 22. října 1951 odvolán ředitel ing. Šebelík a odsunut z Plzně (později zatčen pro údajnou protistátní činnost). V roce 1952 se začalo uvažovat o tom, že v režijních skladech nelze ponechat jako vedoucí jejich původní majitele, je nutno najít na tato vedoucí místa vhodné kádry a než budou k dispozici, provést aspoň přesuny dosavadních vedoucích. K tomu však už nedošlo. Místo toho se 15. listopadu 1952 konala v Plzni porada se všemi vedoucími skladů a rozděloven, obsahující jako jediný bod sdělení o jejich likvidaci. Z rozhodnutí hlavní správy měly distribuci plzeňského piva v jednotlivých krajích převzít od 1. ledna 1953 tamější pivovarské podniky, které měly k tomu účelu převzít i dosavadní sklady s jejich zaměstnanci.

Opatření prosadila hlavní správa přes odpor vedení Plzeňských pivovarů s odůvodněním, že: *„Vyšší socialistická forma je přímé zásobování a nikoliv zásobování skladové. ... V socialismu zvyšujeme každým rokem produktivitu práce, abychom uspokojili masy obyvatelstva a musíme tedy najíti všechny reservy. ... Budování socialismu jde dál. ... Naším cílem musí býti co možná nejrychlejší cesta k socialismu a mír na celém světě.“* Řečník z Prahy posléze dospěl až k nesmyslnému tvrzení: *„Přestane rivalita mezi pivovary. Chceme, aby plzeňské pivo vařili ve všech pivovarech,“* ač chvíli předtím pravil, že *„jedině Plzeňské pivovary budou vařiti 12° pro tuzemsko.“* Nejpádnější ovšem zůstával argument: *„Každého, kdo by se stavil v cestu, vlna budování smete.“*[62]

Takto zpracováni, byli vedoucí skladů současně s oznámením zamýšleného rušení informováni o výpovědních lhůtách jednotlivců, k nimž se měli na místě vyjádřit. Na dotaz, jak mohou dát souhlas k rozvázání pracovního poměru i za své zaměstnance, kteří dosud o ničem nevědí, se jim dostalo upozornění, že nerozváží-li pracovní

58) PA, fond Závodní organizace ROH závodu Plzeň, sign. I B 3b.
59) Fond PP, sign. 015, 525.
60) Tamtéž, sign. 524.
61) Tamtéž, kniha č. 4, s. 185.
62) Tamtéž, sign. 524.

poměr sami, dostanou výpověď od podniku.[63] Ke konci roku 1952 ukončily skutečně svou činnost režijní sklady Plzeňských pivovarů. Likvidace probíhala ještě v prvních měsících roku 1953. Distribuci Prazdroje pro celý českobudějovický kraj, pro okres Kamenice n. L. a část okresu Dačice převzal od 1. ledna 1953 podnik Jihočeské pivovary v Českých Budějovicích. I když měly podniky pověřené distribucí převzít i zaměstnance skladů, ing. Skála byl k tomu skeptický a do Jihočeských pivovarů on ani jeho manželka nemínili přejít. Provozní prostory bývalého skladu převzal k 1. únoru 1953 podnik VPZ v Táboře.[64]

Teorie o pružnější distribuci a odstranění rivality mezi pivovary se nepotvrdily. Od roku 1955 obnovoval plzeňský podnik postupně své někdejší sklady, ovšem v menším počtu a s potížemi, protože o jejich původní prostory přišel a nové vhodné nenalézal. Až 1. prosince 1968 uvedl do provozu obchodní středisko v Českých Budějovicích, pověřené zásobováním Jihočeského kraje. Ale to už bylo ve zcela jiných podmínkách a s jinými lidmi.

63) Tamtéž.
64) Tamtéž, sign. 525.

TÁBORSKÝ ARCHIV
Sborník Státního okresního archivu v Táboře
Svazek 9, Tábor 1999
Uspořádal: Rudolf Tecl
Za věcnou správnost článků odpovídají jednotliví autoři
Návrh obálky: Bohumil Smrčka
Účelová publikace
Náklad 250 výtisků
Vytiskla Nová tiskárna Pelhřimov, s.r.o., Hodějovická 1787, Pelhřimov
Neprodejné